
ZÁKAMENNÉ
monografia

2005

Zákamenné

PhDr. Soňa Matugová, Eva Kurjaková, Ing. Róbert Trnka

ZÁKAMENNÉ
monografia

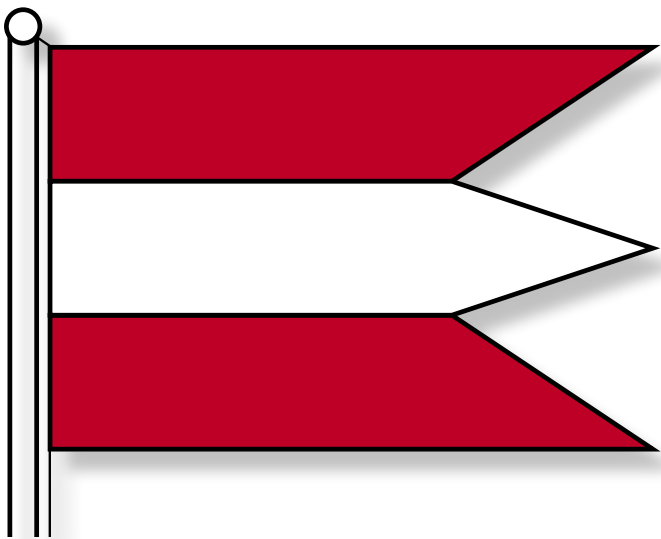
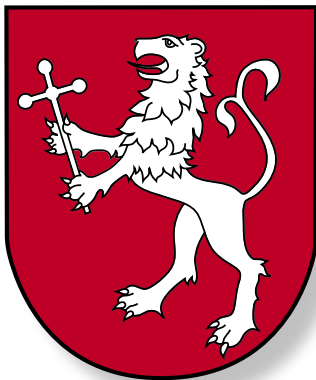
2005

Z
Á
K
A
M
E
N
N
É

**Vyšlo s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky**

**Ďakujeme všetkým,
ktorí finančne prispeli na vydanie tejto knihy**

Zostavili

PhDr. Soňa Maňugová, Eva Kurjaková, Ing. Róbert Trnka

Autori textov

PhDr. Soňa Maňugová, Eva Kurjaková, Ing. Róbert Trnka

Na príprave monografie ďalej spolupracovali

Milan Vrábel, Marián Iglár, Jozefína Rusnáková, Marta Chocholáčková,
František Vajči, Anton Laššák, Ing. Florián Polťák, MUDr. Ladislav Kuchárik,
Bohumil Kokles, Ludovít Vonšák

Autori čiernobielych fotografií

Kronika Lesnej správy v Zákamennom od Jozefa Zmoraya,
fotoarchív občanov, fotoarchív obce

Autori farebných fotografií

Fotoarchív obce, fotoarchív občanov, Ing. Róbert Trnka, Marián Iglár,
Ing. Vladimír Briš

Grafický návrh, sadzba, obálka

Ing. Vladimír Briš-VEK

Litografie, tlač, väzba

Tlačiareň Kubík, Námestovo

Vydala obec Zákamenné

v roku 2005

EAN 9788096927388

ISBN 80 - 969273 - 8 - 8

Obsah

Úvod	9
Heraldické symboly obce	13
Príroda obce	15
Zákamenné 1557–1800	35
Zákamenné 1801–1938	63
Zákamenné 1939–1945	119
Zákamenné 1945–1989	125
Nežná revolúcia 1989 a 90. roky	149
Jednotné roľnícke družstvo Biela orava 1975–1996	163
Ľirkevní život	175
Život a kultúra ľudu v minulosti	219
Dejiny školstva 1732 – 2004	263
Osveta 1922 – 2004	295
Šport	305
Osobnosti	325
Goralské nárečie	335
Pozdrav spoluobčanom	337
Resume	339
Summary	341
Streszczenie	343
Resumé	345
Poznámky a Literatúra.....	347
Register	359

Sbobom,

Drevené domky, skromne učúpené,

V dolinke vlúdnej o prach opreté

I rozosiata riedko po stráňach,

Kde Bieda iste najčastejším hosťom

A kamarátom najlepším je blád.

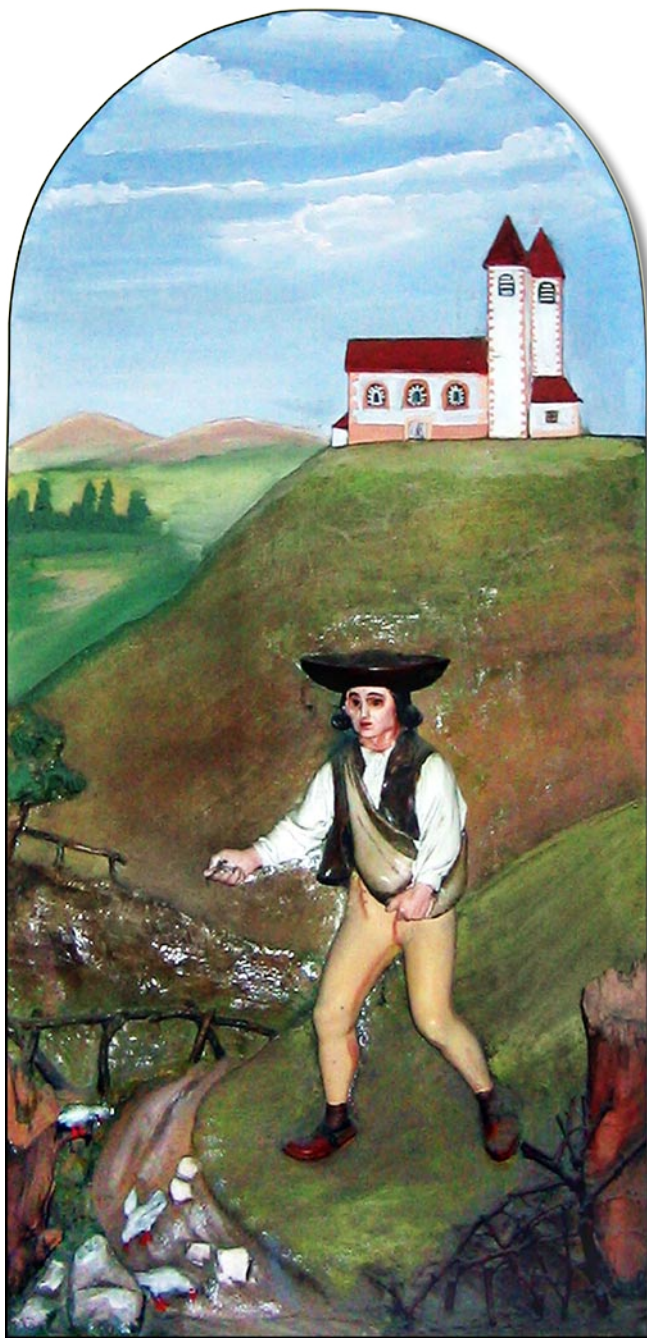
O', možno povedať: tu každá stezka

Je kvietím všetka pestro porastená

No chlebom, bratku, chlebom neporástla.

Leebman, Otto

Rozsieváč z kazateľnice zákamenského kostola. Autor neznámy

Goraľu, cy či ňe zaľ

♩ = 74

Go - - - ra - ľu - cy - či - ňe - zaľ
Švjyr - - - ko - vyk - ľu - sov - i - haľ,
od - ho - džič od stron oj - cyz - ny,
i tyk po - to - kov pře - cys - tyk. Go - ra - ľu,
cy či ňe zaľ, go - ra - -
ľu, vroč še do haľ, še do haľ.

I goraľ na gory spožyral,
i lzy renkavem učyral.
I gory opuščič třeba,
dľa hľeba, paňe, dľa hľeba.
Goraľu, cy či ňe zaľ,
goraľu, vroč še do haľ.

I goraľ jak džeko place
mozno juz ňezobače.
Švjyrkovyk lasof i haľ
plac sobje, goraľu, plac.
Goraľu, cy či ňe zaľ,
goraľu, vroč še do haľ.

Zalomjyl rence i vzdya,
droga moje, povedžal
sčiha.
Bo džyfce opuščič treba,
dľa hľeba, paňe dľa hľeba.
Goraľu, cy či ňe zaľ,
goraľu, vroč še do haľ.

Goraľu vroč še do haľ,
bo tam ostali ojcovje.
Ke pudžes v daleki kraj,
kto šnimi bedže, to kto vje.
Goraľu, cy či ňe zaľ,
goraľu, vroč še do haľ.

Vžon goraľ ze sobom skípce,
převloki svoje i krpce.
I posel v daleki kraj,
graj sobje, goraľu, graj.
Goraľu, cy či ňe zaľ,
goraľu, vroč še do haľ.

*„...Goralu, cy či ñe zal, odhodžič od stron ojczyzny.
Švýrkovyk lasov i hal, i tyk potokov přecystyk.
Goralu, cy či ñe zal, goralu, vroč še do hal.“*

Vážení spoluobčania, rodáci, priatelia,

Je veľa hodnôt, ktoré označujeme ako najvýznamnejšie v istom období. Sú to hodnoty vedy, techniky, staviateľstva a ďalších oblastí, ale za najväčšie sa vždy označovali hodnoty vytvorené v umení a v kultúre – teda nesporne v dielach, ktoré nestarnú.

Táto kniha však nebude nestarnúcim dielom, pretože aj ona obsahuje časti, ktoré čas a nové poznania zmenia. To však neznamená, že neobsahuje i to, čo zostane trvalou hodnotou. A práve na túto hodnotu sme my Zákamenčania hrdí.

Je pre mňa veľkou ctou predstaviť Vám monografiu obce Zákamenné, v ktorej sa kolektív autorov snažil chronologicky zachytiť vývoj našej obce od prvej písomnej zmienky až po súčasnosť. Predkladáme ju širokej verejnosti v období, keď si pripomíname 390. výročie vzniku našej obce, v presvedčení, že sa jej spracovaním podarilo zachovať pre budúce generácie mnohé hodnoty, ktoré by sa inak nenávratne vytratil.

Aj Zákamenné, ako mnohé obce a mestá na Slovensku, sa časom postupne mení, modernizuje a posúva dopredu. A preto, hoci možno nechtiac, niektoré zvyky a tradície nenápadne miznú z každodenného života. No vďaka zberateľom sa na ne celkom nezabudlo a aj prostredníctvom tejto knihy by sme ich chceli priblížiť hlavne tým neskôr narodeným. Samozrejme dúfame, že i tí starší si pospomínajú a porozprávajú svojim ratolestiam možno aj to, čo sa do knihy nezmestilo.

Všetkým, ktorí sa v Zákamennom narodili, žijú alebo cítia vzťah k tejto obci, hoci z rôznych dôvodov zmenili miesto bydliska, nech je vydanie tejto knihy dôvodom na pripomenutie si svojho rodiska, na zamyslenie sa nad minulosťou, ťažkým životom našich predkov, správnym využitím poznatkov, ktoré rokmi nadobudli a nech nám pomáha v budovaní pocitu hrdosti na svoju obec.

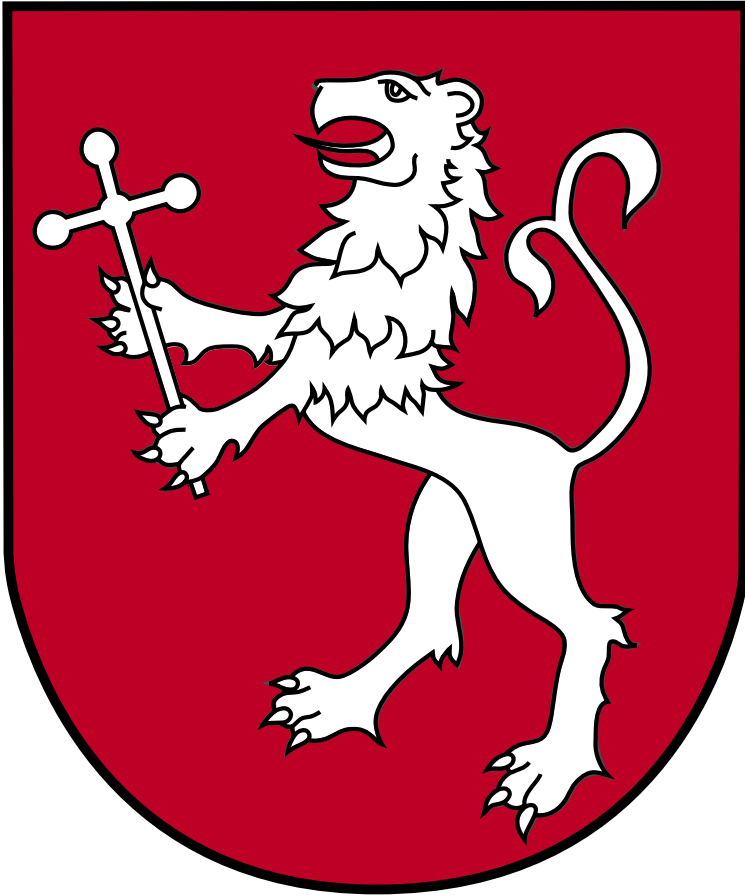
Monografia je o to hodnotnejšia vďaka tomu, že sa do jej prípravy zapojilo veľa obyvateľov obce. Ďakujem preto všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom pomohli k jej vzniku, za ich ochotu spolupracovať, poskytnúť materiály, fotografie a cenné informácie.

Pri čítaní tejto knihy nech sa vo Vás prebudí láska k rodnej dedine a snáď i chuť pomáhať pri jej ďalšom rozvoji.

Ing. Milan Vrábek
starosta obce Zákamenné

Heraldické symboly obce

Obec Zákamenné založil Juraj Thurzo v roku 1615 a daroval mu do obecnej symboliky leva zo svojho rodového erbu a zo župného erbu Oravy. Thurzovský lev mal kráľovskú korunu, zákamenský lev mal kríž.

Erb

V červenom štíte strieborný vztýčený lev prednými labami drží strieborný latinský guľovitý kríž.

Lev je symbol sily, odvahy, udatnosti, spravodlivosti, autority vládcu, je znamenie slnečné, mužné a kráľovské.

Kríž je symbolom svetla, života, človeka, ale aj utrpenia a umučenia.

Tento erb prijalo obecné zastupiteľstvo dňa 28. augusta 1997 uznesením č. 10/1997 a Heraldická komisia Ministerstva vnútra SR vydala rozhodnutie č. HR: Z - 37/1997. Erb a vlajka obce Zákamenné sú zapísané v Heraldickom registri SR III na str. 212 - 213. Farby obce sú červená a biela /strieborná/.

Pečať

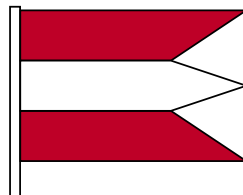

Je totožná s erbom.

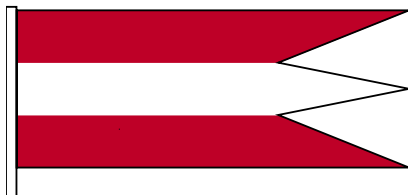
Jej kruhovýpis znie: OBEC ZÁKAMENNÉ

Vlajka

Pozostáva z troch pozdĺžnych pruhov vo farbách červenej bielej a červenej. Vlajka má pomer strán 2 : 3 a je ukončená tromi cípmi, t. j. dvomi zástrihmi, siahajúcimi do tretiny jej listu.

Zástava

Má podobnú kompozíciu ako vlajka obce. Pomer jej strán však nie je záväzne stanovený, čo znamená, že zástava môže byť aj dlhšia. Zástava je vždy pevne spojená so žrdou.

Heraldické symboly obce

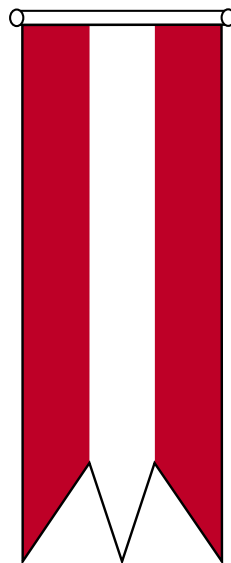
Krátka zástava

Je pruhovaná a pripojená ku žrdi svojou dlhšou stranou.

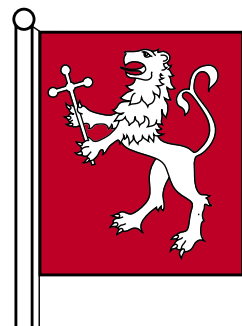
Koruhva

Predstavuje zvislý typ zástavy, pri ktorej je textil pripojený k priečnemu rahnu a s ním sa vztyčuje na stožiar.

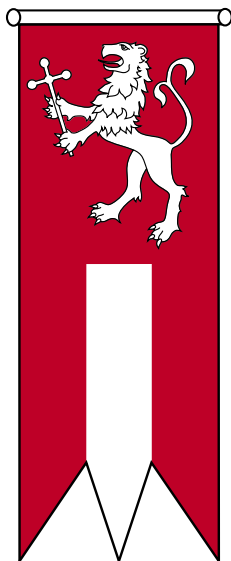
Znaková zástava

Má podobu štvorca s erbovým znamením, ktoré je rozvinuté do celej plochy textilu.

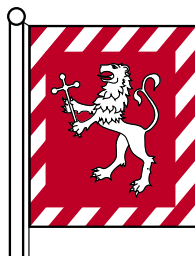
Veľká koruhva

Predstavuje spojenie koruhvy so znakovou zástavou, ktorá sa pridáva k priečnemu rahnu do hornej časti zástavy.

Štandarda starostu obce

Je heraldická zástava alebo vlajka doplnená o lem v obecných farbách.

Príroda obce

Geografické vymedzenie územia

Katastrálne územie Zákamenného sa orograficky začleňuje do sústavy vonkajších (flyšových) Západných Karpát, oblasti Stredných Beskýd a celku Podbeskydská vrchovina a Podbeskydská Brázda. Leží v Zákamenskej kotline, ktorá vznikla eróziou potokov Klinikanka a Zasihlianka. Východná pahorkatinná-vrchovinná časť zväčša odlesneného chotára v kotline prechádza na západ do zalesnej hornatiny Slovenských Beskýd.

Geologicko-geomorfologické pomery

Chotár Zákamenného je súčasťou vonkajšieho flyšového oblúku západokarpatskej sústavy. Geologické podložie je tu jednoduché, tvorené flyšovými horninami. V starších treťohorách vznikli z pobrežných častí paleogénneho mora pieskovce, zlepenca, ílovce a sliene. More v geologických dobách totiž pokrývalo celú Oravu. V tomto plytkom mori sa na okraji hromadili nánosy z pevniny ako okruhliaky, ďalej od pobrežia sa usadzoval piesok a potom bahno. Z okruhliakov vznikli zlepenca (konglomeráty), z piesku pieskovce a z bahna bridlice. Skutočnosť, že tieto horniny sa niekedy viackrát striedajú svedčí o tom, že hladina mora kolísala a more sa od pevniny vzdalovalo a približovalo. Tieto horniny sa v mnohonásobných sériách striedali a vytvárali typický flyš. Napriek tomu, že všetky flyšové horniny sú jednotvárne, existujú medzi nimi isté rozdiely, podmienené práve vzdialenosťou mora od pevniny a jeho hĺbkou. Všetok flyš je vo vnútri útesového pásma a medzi jadrovými pohoriami oveľa jednotvárnejší ako flyš na vonkajšej strane útesového pásma, ktorý má nielen vrstvy paleogénne, ale aj kriedové a je rozmanitejší a na rozličné stupne bohatší. Podľa toho geológia delí flyš na dve skupiny. Podhaliansky vo vnútri útesového pásma a magurský flyš na jeho vonkajšej strane. Chotár Zákamenného je tvorený horninami práve magurského flyšu. Tieto horniny sa v ďalších geologických dobách intenzívne vrásnili spolu so staršími geologickými jednotkami. Na konci paleogénu sa celá magurská flyšová oblasť totiž stala dejiskom nového vrásnenia popalegénneho, ktoré tvorilo karpatské pásmo Maguru a Beskydy a oblasť medzi týmito horstvami, teda aj Podbeskydskú vrchovinu a Podbeskydskú Brázdu.

Kataster Zákamenného je budovaný dvoma jednotkami magurského flyšu, a to bystrickou a oravsko-magurskou jednotkou. Bystrická jednotka sa uplatňuje v Podbeskydskej brázde. Tvoria ju belovežské vrstvy ílovcov s mocnosťou do 150 metrov. V pestrých ílovcoch sú až 15 cm lavice jemných ílovitých alebo zelenošedých kremito-vápnitých pieskovcov. Vo vyšších

polohách sú ílovce šedé, modrošedé až zelenošedé. V nadloží nad týmito vrstvami je typické flyšové striedanie ílovcov a slieňovcov s glaukonitickými pieskovecami a agrilitmi zlínskych vrstiev. Pieskovce tu sú až niekoľko metrov hrubé. Sú obyčajne zvrstvené, stredne až jemne zrnité a frakcionované. Podbeskydská brázda, napriek tomu, že je rovnobežná s Oravskými Beskydami a skláňa sa na severovýchod nie je jednotná. To spôsobila sústava riek a ich erózna činnosť, ktorá dáva tomuto geomorfologickému celku Zákamenného špecifický charakter. Všetky potoky prameniace v Beskydách (okrem Bielej Oravy) sú konsekventné, pretože pretínajú horské pásma naprieč približne v pravom uhle, sledujúc smer najkratšieho spádu a vtekajú z Beskyd na väčšie horniny brázdy, kde sa ich vždy niekoľko spája v jeden väčší potok, ktorý preráža Podbeskydskou vrchovinou k Bielej Orave. V brázde tak vzniká vejárovitá sústava údolí, ktorých rozvodné chrbty bývajú znížené a tak sa terén mení v plytkú kotlinu, rozlične dokonale modelovanú. Zákamenská kotlina je dielom erózie Klinianky a jej prítoku Zasihlianiky, ktoré sa potom vlievajú do Bielej Oravy. Biela Orava však opúšťa kotlinu samostatne na západe. Položenie všetkých týchto vodných tokov je zaujímavé svojím priebehom a lámaním toku.

V časti chotára ležiaceho v Podbeskydskej vrchovine sa uplatňuje oravsko-magurská jednotka magurského flyšu. Spodný oddiel paleogénu je tvorený ílovcami až 3 m mocnými, šedými a červenými. Ílovce sú väčšinou vápnité s dobre roztrúsenou sludou, piesčité a mäkké. Pieskovce sú až 2 metre silné, väčšinou jemnozrné, vápnité, zriedkavejšie kremito-vápnité a niekedy v nich býva roztrúsená svetlá sluda. Mocnosť vrstiev môže dosahovať až 600 metrov. Vrchný oddiel paleogénu tvoria pieskovce v polohách 1-20 metrov mocné, jemné až stredozrné. Ílovce sú v polohách až 10 metrov mocné, šedé vápnité a šedo zelené nevápnité. Celková mocnosť týchto vrstiev je až 2 kilometre.

Podbeskydská vrchovina začína na juhozápade ako úzky chrbát ktorý sa pri Lomnej rozširuje o skupinu Kamenného vrchu medzi Zákamenskou kotlinou, údolím Bielej Oravy a Klinianky. Vrchovina bola mierne vyklenutou, na povrchu plochou klenbou, ktorá bola v diluviu rozrezaná na sieť chrbtov hlbokými údoliami, zväčša so strmými svahmi. Rozličná povaha flyšu je dobre vidieť v povrchových formách. Celé pásmo Podbeskydskej vrchoviny sa zreteľne delí na dve časti, juhozápadnú a severozápadnú. Juhozápadná časť, v ktorej leží aj skupina Kamenného vrchu je úzka, nižšia, menej drsná a má ako hlavný znak pozdĺžne údolia drobných jarkov a vlásočnic a krátke prielomové údolie Klinianky. Povrch vrchoviny nie je vhodný na poľnohospodárske využitie. Chrbty sú vysoké, strmé.

Celkovo možno povrch chotára Zákamenného charakterizovať ako pahorkatinnovo-vrchovinný až hornatinový, rozprestierajúci sa vo výške 680 - 1136 m n. m.. Stred obce leží v 700 m n. m.

Hydrologické a hydrografické pomery

Územie Zákamenného leží v povodí rieky Orava a riečnu sieť tu tvoria toky Zasihlianka a Klinianka, ktoré sa spájajú na Nižnom konci a

vlievajúcu sa v Krušetnici na 12. kilometri do Bielej Oravy. Podľa Hromádku Klinianku utvárajú toky Novoťanka a Zasihlianka. Časť chotára odvodňuje priamo Biela Orava. Klinianka má dĺžku 8,3 km a tečie priemerným spádom 9 ‰ cez časti Potok, Poriečie, Babinec a Nižný koniec. Tvoria ju potoky Mendzrovka a Novoťanka, spájajúce sa v časti Šoltýska v Novoti v nadmorskej výške 722 m n.m. Mendzrovka pramení v Oravských Beskydách vo výške 1075 m n.m. pod Grúnikmi pri slovensko-poľskej hranici. Je dlhá 8,3 km a má priemerný spád 42 ‰. Novoťanka pramení vo výške 985 m n.m. Má priemerný spád 31 ‰ a dĺžku 8,4 km. Pramennú oblasť majú oba potoky bohato rozvetvenú, tvorenú sieťou menších potôčkov a vlásokníc. Klinianka priberá na 5. kilometri Zasihlianku, ktorá pramení vo výške 1030 m n.m. Je dlhá 10,4 km a má priemerný spád 34 ‰.

Vodné toky Zákamenského chotára sú hydrologicky nevyrovnané a v prítokoch vody majú veľmi veľké výkyvy. Akumulujú značnú časť vodných zrážok, ale voda v dôsledku nepriepustnosti flyšového podložja, ktoré je spôsobené rozpadom bridlíc a slieňovcov na jemnozrnnú zeminu, steká len po povrchu a iba v sutinách sa hromadia veľmi chudobné zásoby spodných (podzemných) vôd. Výskyt prameňov je tu síce početný, ale všetky sú malé a často vysychajú.

Klimatické pomery

Podľa klimatického členenia Slovenska patrí katastrálne územie Zákamenného do chladnej oblasti s okrskom mierne chladným. Táto klimatická oblasť je charakterizovaná priemernou júlovou teplotou menšou ako 16 °C, presnejšie v rozmedzí 12 °C až 15 °C (16 °C).

Priemerná ročná teplota dosahuje v chotári 5,5 °C. Najchladnejším mesiacom je január s priemernými teplotami vzduchu -5 °C až -7 °C. V niektorých rokoch sa stáva, že najchladnejším je február alebo december. Naopak, najteplejším mesiacom je júl s priemernou teplotou 14 °C až 16 °C, v niektorých rokoch bol však najteplejším jún alebo august. Priemerný počet mrazových dní v roku s minimálnou teplotou -0,1 °C a menej je 150 - 200 a priemerný počet ľadových dní s maximálnou teplotou -0,1 °C a nižšou je 45 - 80. Vo vegetačnom období kolíše priemerná teplota 7 °C až 12 °C. Typickým znakom teplotných pomerov chotára sú tzv. inverzné stavy, kedy za pokojného počasia sú v dolinách nižšie teploty, ako na hrebeňoch a vo vrchoch. S nadmorskou výškou teplota stúpa. Počet dní s inverzným počasím, ako aj samotné teplotné pomery závisia od oblačnosti, ktorá znižuje intenzitu slnečného žiarenia. Chotár Zákamenného má 60 - 70 % priemernú ročnú oblačnosť. Najväčšia oblačnosť je v decembri, najmenšia v auguste. Priemerný počet zamračených dní v chotári sa pohybuje v rozmedzí 140 - 160, počet dní s hmlou 60 - 100. Bezoblačné, jasné počasie s oblačnosťou v priebehu dňa menšou ako 20 % je len 30 - 45 dní v roku. Slnko svieti v priemere 1800 hodín ročne, z toho vo vegetačnom období 1300 hodín.

Vzhľadom na členitosť územia sú pomerne nejednotné aj veterné pomery Zákamenského chotára. Prevládajú tu západné a severozápadné vetry. Najsilnejšie vetry sa vyskytujú pri náhlom oteplení v januári a vo februári,

začiatkom jari a koncom jesene. Bezveterné počasie je typické pre august. Zimný polrok je veternejší ako letný.

Oblačnosť a veterné pomery ovplyvňujú zrážky. Ročný úhrn zrážok v chotári je 900 – 1 200 mm. Najväčší objem zrážok padne v letných mesiacoch v júly a v auguste, ktorý predstavuje až 60 % ročného úhrnu. Naopak najmenej zrážok padne v januári a februári. Okrem zrážok vo forme dažďa sú pre chotár Zákamenného charakteristické bohaté snehové zrážky. Obdobie so snehovou prikrývkou trvá až 100 – 130 dní a začína v priemere od 21. októbra až 1. novembra a trvá do 11. až 21. apríla. Priemerné maximá snehovej prikrývky dosahujú 60 – 100 cm. Sneh padá v priemere 50 – 60 dní v roku.

Pôdne pomery

Na rozšírenie pôdných typov v chotári Zákamenné najviac vplýva vertikálna zoználnosť. V závislosti od nadmorskej výšky možno pozorovať aj zmeny pôdných typov. Vplyvom pôdotvorných činiteľov a procesov sa tu vytvorila pestrá mozaika pôd. Podľa veľkosti pôdných častí a zrnitostného zloženia sa v území Zákamenného a jeho okolí vyskytujú piesočnato-hlinité, hlinito-piesočnaté a ílovito-hlinité pôdy. Rozlišujeme tu 6 základných typov a 9 pôdných subtypov. Najrozšírenejším sú okrové lesné pôdy. Vyvinuli sa na pieskovočoch a pieskovočoch s ílovitými bridlicami. Vyskytujú sa na úpätiach svahov a na svahových delúviách. Na povrchu týchto pôd je vrstva rôzne hrubého humusu. Významným znakom, ako z názvu vyplýva, je okrová farba (B)-horizontu, ktorý má pomerne veľkú hrúbku. Okrové lesné pôdy sú reprezentované tromi subtypmi, výrazne okrovou lesnou pôdou, okrovou oglejenou lesnou pôdou a okrovou glejovou lesnou pôdou. Prvý subtyp nájdeme najmä na hrebeňoch a na svahoch so zvlneným reliéfom. Sú to pôdy prevažne stredne hlboké, stredne ťažké až ťažké, hlinité a ílovito hlinité. Napriek tomu, že vrchné horizonty sú veľmi humózne, s hĺbkou humus prudko klesá. Vrchné vrstvy sú stredne kyslé, spodné horizonty majú mierne kyslú reakciu. Najrozšírenejším subtypom je okrová oglejená pôda, ktorá sa vyskytuje na preliačených svahoch s miernym sklonom. Od predchádzajúceho sa tento subtyp výrazne líši oglejením (B) - horizontu. Tento subtyp sa prejavuje sivými až hrdzavými škvrnami. Okrové glejové lesné pôdy patria k ťažkým, ílovito-hlinitým až ílovitým pôdam. Vyznačujú sa výrazne oglejenou vrstvou označovanou ako Go (oxidačný) horizont, pod ktorou je glejový horizont Gr (redukčný). V spodných horizontoch sa prejavuje vplyv zamokrenia a vysokého obsahu ílovitých častí. Druhou najrozšírenejšou skupinou lesných pôd sú hnedé lesné pôdy (kambizeme). Vznikajú spravidla zo zvetralín silikátových hornín (neobsahujúcich CaCO_3), bohatých na minerálne látky. Napriek tomu, že sa tieto pôdy stratigraficky podobajú okrovým pôdam, odlišujú sa od nich (B) - horizontom, ktorý je u hnedých lesných pôd sfarbený zlúčeninami železa a humusu do čokoládovohneda. Viazu sa najmä na územia s členitým reliéfom. Aj u týchto pôd rozoznávame tri subtypy, navzájom sa odlišujúce oglejením (B) - horizontu. Výrazne hnedá lesná pôda sa vyskytuje v celom chotári. Sú to pôdy stredne ťažké, piesočnato-hlinité a ílovito-hlinité, dobre zásobené humusom. Hnedé lesné pôdy sa vysky-

tujú na miernejších svahoch. Často u nich dochádza k zamokreniu a zglejeniu pôdy. (B) - horizont sa vyznačuje sivými a hrdzavými škvrnami. Podobne ako u okrových aj hnedá lesná pôda glejová sa vyznačuje výrazne oglejenými horizontami. Poľnohospodársky využívané hnedé lesné pôdy sú väčšinou stredne až málo úrodné. V lesnom hospodárstve však predstavujú dobré až veľmi dobré pôdy.

Ďalšou, pomerne hojne zastúpenou skupinou pôd v chotári sú podzoly. Vyskytujú sa hlavne na minerálne chudobnejšom podloží. Pre podzoly je charakteristický eluviálny (ochudobnený) A_2 - horizont bledej farby a iluviálny (obohatený) Bs horizont. Podzoly sú silne až stredne kyslé pôdy a produkčne slabšie.

V údoliach Klinianky, Zasihlianky a ich prítokov sa v terénnych depresiách a zníženiach so stálou podzemnou vodnou sa vyvinuli glejové pôdy. Vytvorili sa v dostatočne vlhkom podnebí, kde spodná voda je vyššie ako 80 cm pod povrchom. Charakteristické sú glejovým horizontom, nachádzajúcim sa po celý rok alebo väčšiu časť roka pod hladinou spodnej vody. Základom oglejenia je zadržiavanie zhora presakujúcej zrážkovej vody slabopriepustnou spodnejšou časťou pôdy. Zadržaná voda odfarbí vrchnú časť pôdy, čím vznikne svetlosivý horizont (G_1). Do slabopriepustnej spodnej časti pôdy preniká voda len pozdĺž trhlín a chodbičiek po koreňoch rastlín a živočíchoch a odfarbuje ich, čím vzniká škvrnitý - mramorovaný horizont G_2 prechádzajúci do horizontu C. Väčšinou patria tieto pôdy medzi menej úrodné. V chotári boli mapované tri subtypy, pseudogleje, humózne gleje a rašelinné gleje. Pseudogleje sa vyvinuli činnosťou zrážkovej vody a sú menej rozšírené v terénnych depresiách. V okolí pramenísk a potokov s kopčekovitým povrchom a sklonom do 5 % sa vyvinuli humózne gleje. Ako z názvu vyplýva, tieto pôdy sa vyznačujú dobrou humifikáciou a silne vyvinutým humóznym A-horizontom sivohnedej farby. Sú to ťažké pôdy v celom svojom profile. V terénnych depresiách okolo pramenísk a potokov so sklonom do 10 % dochádza niekedy na povrchu k rašelineniu, pri ktorom sa hromadí v hrubých vrstvách mokrá organo-minerálna hmota. Hrúbka humózneho A-horizontu je podstatne tenšia a obsah humusu v celom profile je pomerne nízky. Tam potom vznikajú rašelinné gleje. Sú to pôdy silne kyslé, minerálne stredne bohaté a pre nepriaznivé fyzikálne vlastnosti a zrnitosťnú skladbu sú živiny v nich rastlinám ťažko dostupné. Na rozdiel od rašelinných pôd majú však vyvinutú pod vrstvou humusu minerálnu zeminu glejového charakteru. Často tiež tvoria prechody k rašelinám.

V chotári sa zväčša vyskytujú aj rašeliny. Nájdeme ich napríklad pod Príporom. Sú tvorené výlučne organickým materiálom a patria do skupiny pôd hydrogénnych. Charakteristická je u nich vysoko položená hladina spodnej vody a veľmi kyslá reakcia. Môžu byť vrchoviskové alebo slatinné. Vrchoviskové rašeliny sú tvorené najmä machorastami (rašelinníkmi), slatinné trávami.

Poslednou skupinou pôd Zákamenského chotára sú nivné pôdy (fluvizeme). Sú to pôdy ostrovčekovite rozšírené v alúviu tokov Klinianka a

Zasihlianka a pozdĺž Bielej Oravy Vyvinuli sa z mladých holocénnych uloženín vodných tokov. Pravidelne ich zaplavovali povodne a vysoké stavy vody, ktoré narúšali samotný proces tvorby pôdy. Aj napriek tomu sa pod pôvodným lužným lesom vyvinul z odumretých organických látok prinesených vodou humusový horizont A_1 prechádzajúci hneď do materskej horniny. Tento hnedý substrát v rôznej hĺbke prechádza do glejového horizontu. Nivné pôdy možno charakterizovať ako pôdy strednej až dobrej bonity, dobre zásobené humusom. Reakcia je u nich mierne kyslá až zásaditá. Biologicky patria k veľmi aktívnym pôdam. Typické sú pre jelšové a vrbové porasty a po odlesnení sa na nich vyvinuli väčšinou lúčne spoločenstvá.

Les a krajina

Charakter krajiny chotára Zákamenného je výsledkom dlhodobého fylogenetického vývoja, ktorý bol ovplyvňovaný horotvornými procesmi a zmenami podnebia v geologických dobách a v poslednom období najmä pôsobením človeka pri hospodárskom využívaní svojho okolia. Pôvodne v okolí Zákamenného boli rozšírené bučiny a jedľobučiny so smrekom a pozdĺž vodných tokov sa tiahli intrazonálne jaseňovo-jelšové lesy. V súpise lesov Oravského panstva z roku 1789 sa v druhovom zložení na prvom mieste uvádza jedľa, za ňou smrek, buk, borovica, smrekovec a jarašina. O rastových pomeroch jedle v severooravských lesoch hovorí skutočnosť, že v roku 1877 (podľa údajov W. Rowlanda, lesmajstra Oravského komposesorátu) v obvode obce Zákamenné vyrúbali 400-ročnú jedľu, priemeru 217 cm a výšky 53 metrov.

Kolonizačný pohyb a rozvoj obce zaberali predovšetkým lesné časti, pretože okraje lesných porastov a čistiny slúžili na pasenie dobytku. Človek les pálil a kľoval a premieňal na pastviny. V lesných spoločenstvách chotára dnes prevládajú smrečiny. O rozšírení bučín v minulosti svedčí už len výskyt typických bučínových druhov rastlín v synúzii nedrevnatého podrastu. V lesoch okolia Zákamenného takto nájdeme srnovník purpurový (*Prenathes purpurea*), mliečnik mandľovitý (*Euphorbia amygdaloides*), lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), žindavu európsku (*Sanicula europaea*), kopytník európsky (*Asarum europaeum*), zubačku cibul'konosnú a žlaznatú (*Dentaria bulbifera*, *Dentaria glandulosa*). Jedliny indikuje najmä lipkavec okrúhloolistý (*Galium rotundifolium*) a chlpaňa žltkastá (*Luzula luzulina*).

Rastlinstvo

Vpriebehu tisícročí geologické, pôdne a klimatické podmienky chotára Zákamenného ovplyvňovali charakter a druhové zloženie rastlinstva. Vo voľnej prírode rastú rastliny v skupinách, menších či väčších kolóniách, alebo v rozsiahlych porastoch, ktoré nazývame spoločenstvá. Ich vznik a existencia sa riadia zákonitostami, ktoré vyplývajú zo špecifických nárokov jednotlivých rastlinných druhov.

Chotár Zákamenného patrí podľa fyto geografického členenia Slovenska do oblasti západokarpatskej kveteny (*Carpatium occidentale*), obvodu

Vřba rakyta

západobeskydskej flóry (*Beschidium occidentale*), okresu Západné Beskydy.

Náhle a podstatné zmeny v rastlinných spoločenstvách Zákamenného podmienil a neustále spôsobuje človek pri hospodárskom využívaní krajiny. O premene lesných spoločenstiev jedľobučín sme písali v predchádzajúcej kapitole. Ich výsledkom sú dnes smrekové monokultúry. Odvodňovaním zamokrených pôd zanikli podmienky existencie močiarnych

a slatinno-rašelinných druhov. Pôvodné jaseňovo-jelšové lesy zanikli úpravami brehov potokov. Výsledkom týchto zmien v rastlinnej ríši Zákamenného je absolútna prevaha spoločenstiev lúk, pasienkov a burinových fytoce-nóz, obilnín a okopanín.

Pozdĺž Bielej Oravy, Klinianky a Zasihlianky sa ostrovčekovite zachovali spoločenstvá horských jelšín (*Alnetum incanae*). Z drevín sú tu zastúpené jelša sivá (*Alnus incana*), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*), čremcha strapcovitá (*Prunus padus* ssp. *padus*) a vřba krehká (*Salix fragilis*). Z nižších vřb je hojná vřba purpurová (*Salix purpurea*) a vřba rakyta (*Salix caprea*). Z ďalších drevín tu nájdeme krušinu jelšovú (*Frangula alnus*), kalinu obyčajnú (*Viburnum opulus*), zemolez obyčajný (*Lonicera xylosteum*). Pomerne vzácnou je lykovec jedovatý (*Daphne mezereum*), ktorý je známy najmä svojou vôňou ružových kvetov skoro na jar. Nazýva sa preto tiež divý orgován. Z bylín sú rozšírené predovšetkým nitrofilné a hygrofilné druhy. Druhovú zloženie je do značnej miery ovplyvnené splavovaním druhov z vyšších polôh a prenikaním rastlín z okolitých lúk a polí.

Brehové spoločenstvá sa vyznačujú výraznými zmenami vonkajšieho vzhľadu v závislosti od fenologických fáz. Pre jarný aspekt je charakteristická farebná pestrosť a dominancia veternice hájnej (*Anemone nemorosa*), iskerníka zlatožltého (*Ranunculus auricomus*), záružlia močiarného (*Caltha palustris* ssp. *laeta*), devätsilu bieleho a lekárskeho (*Petasites albus*, *P. hybridus*). V lete sú tieto vystriedané nitrofilnými a hygrofilnými druhmi, z ktorých dominuje pľhľava dvojdomá (*Urtica dioica*), krkoška voňavá (*Chaerophyllum aromaticum*), krkoška chlpatá (*Chaerophyllum hirsutum*), zá- raza červenožltá (*Orobancha flava*), ktorá cudzopasí na devätsiloch, kuklík potočný (*Geum rivale*), kozonoha hoscova (*Aegopodium podagraria*), angelika lesná (*Angelica sylvestris*), žltuška orlíčkolistá (*Thalictrum aquilegifolium*), túžobník brestový (*Filipendula ulmaria*), škarda močiarna (*Crepis paludosa*), kostihoj hluznatý (*Symphytum tuberosum*), jarmanka väčšia (*Astrantia major*), valeriána lekárska (*Valeriana officinalis*). Do týchto spoločenstiev často prenikajú aj vodou splavené druhy z vyšších polôh a lesov, ako kokorík praslenatý (*Polygonatum verticillatum*), prvosenka vyš-

Prvosienka

šia (*Primula elatior*), prilbica pestrá (*Aconitum variegatum*), kamzičník rakúsky (*Doronicum austriacum*), čistec lesný (*Stachys sylvatica*), kopytník európsky (*Asarum europaeum*), bodliak lopúchovitý (*Carduus personata*).

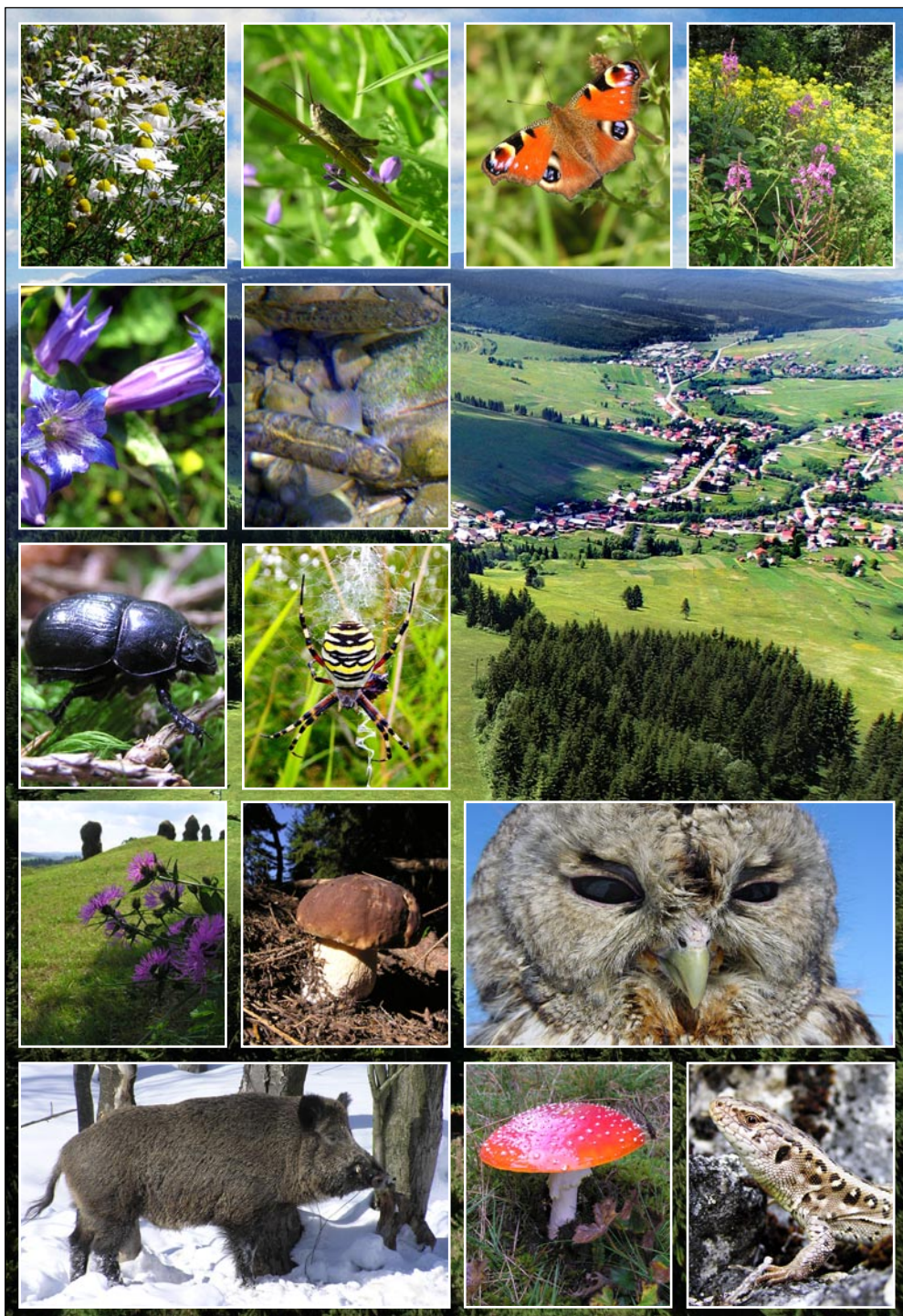
V chotári Zákamenného sú dominantnými spoločenstvami lúky, pasienky a spoločenstvá obilnín a okopanín. Tieto zaradujeme medzi sekundárne spoločenstvá, pretože vznikli na plochách, kde predtým rástol les, najmä jedlo-bučiny, alebo iné rastlinné formácie. Väčšina druhov tu patrí do skupiny svetlomilných prvkov so širokými ekologickými nárokmi. Rozsiahle lúky predstavujú porasty so psicou tuhou (*Nardus stricta*). Takmer na všetkých lúkach nájdeme skorocel kopijovitý, ďatelínu plazivú, kostravu červenú, králik biely. Podse-

vom kultúrnych lúk, ako napríklad reznáčka laločnatá (*Dactylis glomerata*), timotejka lúčna (*Pheum pratense*), medúnok vlnatý (*Holcus lanatus*), sa floristické zloženie týchto spoločenstiev rôzne mení. Na lúkach brehov vodných tokov s pomerne vysoko položenou hladinou spodnej vody prevláda pakost močiarny, túžobník brestový, kuklík potočný a na mokrých lúkach nachádzame záružlie močiarné, nezábudku močiarnu, pichliač potočný. Na kultúrnych lúkach dominuje ovsík obyčajný a na chudobnejších, kyslých pôdach sa zase uplatňuje vitalita niekoľko málo druhov (najmä tráv), ktoré vytlačujú ostatné byliny. Neustále spásanie a zošľapávanie pasienkov dobytkom spôsobuje, že tieto sú na rozdiel od lúk chudobnejšie na rastlinné druhy. Prevláda tu psica tuhá (*Nardus stricta*), ďatelina plazivá, myší chvost obyčajný, černohlávk obyčajný. Výrazné zmeny nastali u zamokrených vysokosteblových lúk, ktoré sa v minulosti využívali ako kosné lúky. Na zvyškoch týchto spoločenstiev v chotári rastie nezábudka močiarna (*Myosotis palustris*), túžobník brestový (*Filipendula ulmaria*), metlica trsnatá (*Deschampsia caespitosa*), čerkáč obyčajný (*Lysimacha vulgaris*), škripina lesná (*Scirpus sylvaticus*), ostrica čierna (*Carex nigra*), praslička močiarna (*Equisetum palustre*), iskerník prudký (*Ranunculus acris*). Na poliach, alebo na človekom pozmenených a vytvorených miestach (okraje ciest, násypy, jarčeky, okolie ľudských obydľí) sa vyvinuli druhotné, synantropné rastlinné spo-

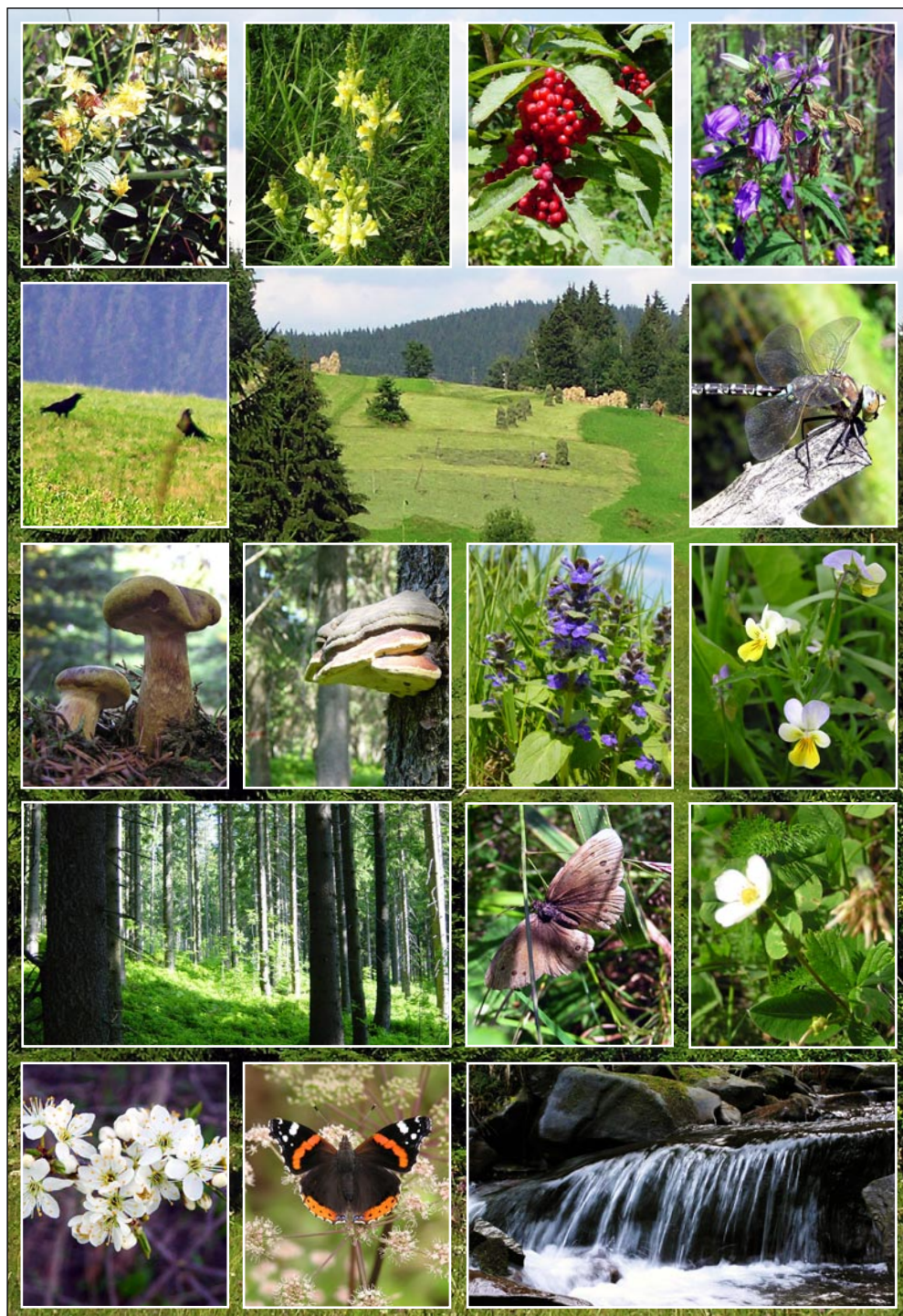

Záružlie močiarné

ločenstvá, v ktorých sa uplatňujú najmä buriny. V okolí ciest a násypov nachádzame nátržník husí (*Potentilla anserina*), nátržník plazivý (*Potentilla reptans*), lopúch plstnatý (*Arctium tomentosum*), dvojzub trojdielny (*Bidens tripartita*), štiavec kučeravý (*Rumex crispus*), stavikrv vtáčí (*Polygonatum aviculare*), pupenec roľný (*Convolvulus arvensis*), skorocel väčší (*Plantago major*), palina obyčajná (*Artemisia vulgaris*). Nežiadúcim a nepríjemným hosťom na poliach a v záhradách sú buriny.

Starček

Vo fytoocenózach obilnín sa vyskytuje starček obyčajný (*Senecio vulgaris*), nevädza poľná (*Centaurea cyanus*), kapsička pastierska (*Capsella bursa pastoris*), hviezdica prostredná (*Stelaria media*), redkev ohnicová (*Raphanus raphanistrum*), horčica poľná (*Sinapis arvensis*), veronika roľná (*Veronica arvensis*), pichliač roľný (*Cirsium arvense*), hrachor hluznatý (*Lathyrus tuberosus*). V spoločenstvách okopanín sú to niektoré druhy zo spoločenstiev obilnín, ďalej druhy, ako hluchavka purpurová (*Lamium purpureum*), hluchavka objímavá (*Lamium amplexicaule*), kostihoj lekársky (*Symphytum officinale*), veronika perzská (*Veronica persica*), praslička roľná (*Equisetum pratense*), lipkavec obyčajný (*Galium aparine*), mliečnik kolovratcový (*Tithymalus helioscopius*).

Relatívne menej výrazné zmeny nastali v bylinných spoločenstvách lesov. Pôvodné jedľobučiny so smrekom boli síce premenené na smrekové monokultúry, ale viazanosťou nedrevnatého podrastu na podložie a klímu si zachovali tieto bylinné spoločenstvá neporušený charakter. Svedčí o tom prítomnosť typických druhov jedľo-bučín (uvedené v predchádzajúcom texte). Pre kyslosť ihličnatého opadu ustúpila marinka voňavá a hluchavka žltá. V hornej etáži lesných spoločenstiev bylín sa presadzujú paprade, papraď samčia a papraď samičia, čučoriedky, z tráv metlica krivolaká, chlpaňa lesná a chlpaňa chlpatá, smlz trstový a smlz chĺpkatý, a to najmä na vlhkejších, kyslejších pôdach, kde sú pre obnovu drevín nebezpečnou burinou. Na vlhkejších miestach, v zníženiach, prameniskách a popri potokoch sa vyskytuje devätsil biely, kozonoha hostcová, škarda močiarna, metlica trsnatá, z machov rakytník lesklý, porastník Schreberov, merík príbuzný a vlnkatý. Vo vyšších nadmorských výškach sa uplatňujú horské druhy ako knôtovka červená, kamzičník rakúsky, mačucha cesnačkovitá, horec luskáčovitý, plavúň púčivý, pakost lesný a na vlhkejších miestach kýchavica biela. V spoločenstvách jedľových smrečín sa uplatňuje rebrovka rôznoлистá (*Blechnum spicant*).

Rúbaním lesov vznikajú rúbaniská, čím sa vytvárajú podmienky pre rozvoj svetlomilných spoločenstiev v ktorých nájdeme bazu červenú (*Sambucus racemosa*), vrbu rakytu (*Salix caprea*), jarabinu vtáčiu (*Sorbus aucuparia*), zemolez čierny (*Lonicera nigra*), ružu ovisnutú (*Rosa pendulina*). Z bylín sa uplatňuje starček Fuchsov (*Senecio fuchsii*), smlz kroviskový (*Calamagrostis epigejos*) a smlz trstovníkový (*Calamagrostis arundinaceus*), kropenáč obyčajný (*Eupatorium cannabinum*), konopnica napuchnutá (*Galeopsis tetrahit*), jahoda obyčajná (*Fragaria vesca*), ostrica guľkoplodá (*Carex pilulifera*), kyprina úzkolistá (*Chamaerion angustifolia*).

Vstavač

Na výslunných miestach, na okrajoch ciest a na poliach chotára Zákamenného nachádzame sporadicky aj teplo-milné nížinné a pahorkatinné druhy rastlín. Sú to napr.

Horec luskáčovitý

loboda konárstá (*Atriplex patula*), rezeda žltá (*Reseda lutea*), repinka metlinatá (*Neslia paniculata*), divozel čierny (*Verbascum nigrum*), oman smradľavý (*Anthemis cotula*), húľavnikovec lekársky (*Chamaeplium officinale*), stoklas mäkký (*Bromus hordeaceus*). Z adventívnych druhov bola v území nájdená nevädza poľná (*Centaurea cyanus*), netýkavka žliazkatá (*Impatiens glandulifera*), netýkavka málokvetá (*Impatiens parviflora*), parumanček nevoňavý (*Tripleurosperum inodorum*), rumanček diskovitý (*Matricaria discoidea*).

V chotári rastie aj viacero botanicky a fyto geograficky zaujímavých druhov. Nesporne k nim patria aj zástupcovia karpatských subendemitov ako je zubačka žlaznatá (*Dentaria glandulosa*), zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*) a margaréta okrúhlostá (*Leucanthemum waldsteini*).

Z chránených a vzácnych druhov sa vyskytuje šafran karpatský (*Crocus heufflianus*), rebrovka rôznolistá (*Blechnum spicant*), plavúň púčivý (*Lycopodium annotinum*), prílbica pestrá (*Aconitum variegatum*), tučnica obyčajná (*Pinguicula vulgaris*), bielokvet močiarny (*Parnassia palustris*), mečík škrídlícovitý (*Gladiolus imbricatus*), vstavačovec škvrnitý (*Dactylorhiza maculata*), páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*), fialka močiarna (*Viola palustris*).

Živočíšstvo

Volne žijúce živočíchy Zákamenného sú súčasťou eurosibírskej podoblasti palearktckej zóny a podľa zoogeografického členenia fauny Slovenska prináležia do vonkajšieho obvodu Západných Karpát (Beskydský okrskok západný). Fauna je tu rozmanitá, druhovo pestrá a bohatá. Z hľadiska výškovej zonácie prevládajú tu podhorské (submontánne) druhy, menej zastúpené sú horské (montánne) druhy a v najnižších polohách v údolí Bielej Oravy a Klinianky sa objavujú aj teplomilnejšie južné prvky.

Druhové zloženie živočíšnych spoločenstiev je ovplyvnené prirodzenými zmenami prostredia v geologických dobách (zmeny klímy, horotvorné procesy) a činnosťou človeka pri využívaní svojho okolia. Poľnohospodárstvo a urbanizácia vytvárali podmienky pre rozvoj agrobiocenóz a antropocenóz. Tieto živočíšne spoločenstvá postupne vytlačali pôvodné živočíšne druhy. Premenu lesov na polia a lúky našli aj v Zákamenskom chotári vhodné existenčné podmienky druhy pochádzajúce z juhovýchodných a východných stepí ako jarabica poľná (*Perdix perdix*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*), zajac poľný (*Lepus europaeus*), hraboš poľný (*Microtus arvalis*). Premenu pôvodných jedľo-bučín na smrekové monokultúry sa rozšírili a premnožili viaceré živočíchy podhorských a horských smrečín ako mníška

obyčajná (*Lymantria monacha*), lykožrút smrekový (*Ips typographus*), čížik (*Carduelis spinus*), krivonos (*Loxia curvirostra*) či sýkorka chochlatá (*Parus cristatus*). Niektoré druhy živočíchov z tejto oblasti človek úplne vyhubil. Práve z okolia Zákamenného je známy posledný výskyt norka európskeho z územia Slovenska. V roku 1883 totiž zaslal Wiliam Rowland Antonovi Kocyanovi exemplár norka európskeho zastreleného v okolí Zákamenného. Asi ani netušil, že to bol posledný živý norok na Slovensku. Dnes je výskyt tejto drobnej šelmy u nás neznámy. Naopak, zväčšovaním areálu rozšírenia sa aj do okolia Zákamenného dostali prirodzenou cestou nové faunistické prvky ako hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*), kanárik obyčajný (*Serinus serinus*), červenák karmínový (*Carpodacus erythrinus*).

Bezstavovce

Bezstavovce predstavujú kvantitatívne i druhovo najpočetnejšiu skupinu živočíchov Zákamenného. Nájde tu zástupcov takmer všetkých systematických skupín bezstavovcov. V stojatých i tečúcich vodách žijú pijavice (*Hirudinea*), z ktorých sú viaceré druhy dravé, živiace sa lovom iných vodných živočíchov. V chotári možno nájsť viacero druhov z rodu klepsia (*Glossiphonia*), pijavicu veľkú (*Haemopsis sanguisuga*) a hltanovky (*Erpobdella*). Z mäkkýšov (*Mollusca*) je známy slimák záhradný (*Helix pomatia*), ktorý žije v záhradách a krovinách. V lesoch žije slimák škvrnitý (*Arianta arbustorum*) a vertiga lesná (*Vertigo pussila*). Tento druh patrí k najmenším suchozemským slimákom. Z ďalších lesných druhov boli v okolí Zákamenného nájdené bliktra (*Aegopinella nitens*), slizniak lesný (*Arion sylvaticus*), slizniak žltý (*Limax tenellus*), slizovec hnedý (*Arion subfuscus*) a ďalšie druhy (*Vitrea diaphana*, *Vitrea transsylvanica*, *Aegopenilla pura*, *Vitrea crystalina*, *Discus rotundatus*, *Monachoides incarnata*, *Macrogastra plicatula*). V potokoch a na brehoch malých vodných plôch žije vodniak malý (*Lymnaea trunculata*). Tento druh je medzihostiteľom nebezpečného cudzopasníka, motolice pečenevej. K najmenším lastúrnikom patria hrachovky, z ktorých sa na vlhkých lúkach a okrajoch vôd vyskytuje kochlikopa lesklá (*Cochlicopa lubrica*), jantárovka malá (*Succinea oblonga*) a jantárovka veľká (*Succinea putris*).

V lesoch, na lúkach, poliach i v ľudských obydlíach je početne rozšírená fauna pavúkov (*Aranea*). V prírode, najmä v jesennom období sú nápadné siete križiakov (*Araneus diadematus*, *Araneus cucurbitinus*). Sliedič obyčajný (*Pardosa mirabilis*), beháčik pásavý (*Salticus scenicus*) a strehúň škvrnitý (*Lycosa singoriensis*) lovia korisť prenasledovaním alebo skokom. Siete si nerobia. V domácnostiach, humnách a maštaliach sú známe kútniky (*Tegenaria domestica*) a dlhonožé kosce domové (*Opilio parietinus*).

Najbohatšou triedou živočíšnej ríše je hmyz (*Insecta*). Larvy niektorých skupín hmyzu žijú a vyvíjajú sa vo vode. Patria medzi ne podenky (*Ephemeroptera*), pošvatky (*Plecoptera*), potočníky (*Trichoptera*) a vážky (*Odonata*). Larvy týchto skupín hmyzu vytvárajú na dne potokov, riek i močiarov špecifické spoločenstvá nazývané bentos.

Babôčka pávooká

Tieto živočíchy majú nezastupiteľné miesto v potravinovom reťazci a sú významnými bioindikátormi kvality životného prostredia. Z podeniiek sa v Klinianke a Bielej Orave vyskytuje *Baetis rhodani*, *Ecdyonurus venosus*, *Rhitrogena semicolorata*, *Baetis muticus*, *Ecdyonurus venosus*, pošvatky zastupuje *Perlodes microcephalus* a potočníky druhu *Allogamus uncutus*, *Brachycentrus montanus*, *Rhyacophila nubila*, *Hydropsyche instabilis*. Voda je životným prostredím aj

pakomárov (Chironomidae) a iných dvojkrídlorcov (Diptera). Z nich sa vyskytuje v Bielej Orave *Paratrichotopus niger*, *Paratrichotopus rufiventris*, *Synorthocladus semivirens*, *Tvetenia calvescens*, *Polypedilum convictum*.

Osobitnú pozornosť si zasluhujú vážky. Patria medzi dravý hmyz. Vážky sa vyznačujú imponantným a dokonalým letom vo vzduchu. Vážky ako jediný zástupcovia hmyz majú totiž lietacie svaly upnuté priamo na korene krídel. Preto môžu vážky pohybovať jednotlivými krídlami nezávisle, súčasne i striedavo. Z vážok boli v chotári Zákamenné zistené šidielko modré (*Coenagrion puella*), vážka štvorškrvná (*Sympetrum quadrimaculatum*), vážka červená (*Sympetrum sanguineum*), šidlo modré (*Aeschna cyanea*).

Hospodársky významné sú blanokrídlovce (Hymenoptera), ktorých zástupcovia žijú v zložitých a dokonalých spoločenstvách (osy, včely, čmele). K nápadným patria čmele (Bombidae). V okolí Zákamenného boli zistené druhy *Bombus terrestris*, *Bombus lucorum*, *Megabombus pascuorum*, *Megabombus hortorum* a *Megabombus veteranus*.

Veľký hospodársky význam majú chrobáky (Coleoptera). Z nich významnú úlohu pri udržiavaní biologickej rovnováhy v ríši hmyzu majú mäsožravé druhy (Adephaga). Početné v chotári sú bystrušky kožovité (*Carabus coriaceus*), bystrušky fialové (*Carabus violaceus*), bystruška medená (*Carabus cancellatus*), behúnik lesklý (*Bombidion lampros*), utekáčik obyčajný (*Pterostichus vulgaris*) a svižníky poľné (*Cicindela campestris*). Hygienickú a sanitárnu funkciu v prírode plnia hrobáriky obyčajné (*Necrophorus vespillo*) a hrobáriky čierne (*Necrophorus humator*), ktoré sa živí požíraním odumretých živočíchov. Z koprofágov, vyhľadávajúcich ako zdroj potravy exkrementy živočíchov je v chotári bežný lajniak obyčajný (*Geotrupes stercorarius*) a hnojník obyčajný (*Aphodius fimetarius*).

Pestrá je paleta bzdôch (Heteroptera). Napätie povrchovej blanky vodnej hladiny umožňuje pohyb epineustickým druhom, z ktorých bola v chotári Zákamenného zistená korčuliarka (*Geris gibbifer*) hladinárka člnkovitá (*Velia caprai*). Vo vode a v bahnitom dne nájdeme chrbtoplávku žltkastú (*Notonecta glauca*), splošťulu bahennú (*Nepa cinerea*) a dravú vodomerku obyčajnú (*Hydrometra stagnorum*). Vyciciavaním rastlinných štiav ško-

Babôčka admirálska

dí napríklad na borovici podkôrnička zhubná (*Aradus cinnamomeus*) a bzdocha obyčajná (*Dolycoris baccarum*) je známa pod menom „jahodová bzdocha“, pretože často cicia na listoch jahôd.

Škodcami v lesnom hospodárstve je podkôrny hmyz, u ktorého sme v poslednom období svedkami početných gradácií (premnoženia). Larvy tohto hmyzu sa vyvíjajú pod kôrou alebo v dreve stromov. Medzi najvýznamnejších škodcov patrí lykožrút

smrekový (*Ips typographus*), lykožrút lesklý (*Pityogenes chalcographus*), lykokaz matný (*Polygraphus polygraphus*), lykokaz smrekový (*Dendroctonus micans*) a drevokaz čiarkovaný (*Tripodendron lineatum*).

Pestré a pre milovníkov prírody atraktívne sú spoločenstvá motýľov. Pozornosť pútajú predovšetkým pestro sfarbené babôčky, žltáčky, očkáne ale aj menšie hnedáčky, modráčky, ostrôžkare a súmračníky. V okolí Zákamenného sa vyskytuje babôčka pávooká (*Nymphalis io*), babôčka osiková (*Nymphalis antiopa*), babôčka admirálska (*Vanessa atalanta*), žltáček rašeltliakový (*Gonepteryx rhamni*), žltáček ranostajový (*Colias hyale*) a žltáček žeruchový (*Anthocharis cardamine*).

Na lesných čistiniach a rúbaniach možno pozorovať nádherného dúhovca väčšieho (*Apatura iris*). K zaujímavým patria lišaje. V okolí Zákamenného sa vyskytuje lišaj topolový (*Laothoe populi*), lišaj marinkový (*Macroglossum stellarum*). Húsenice mlynárika kapustového (*Pieris brassicae*) škodia požieraním listov poľnohospodárskych plodín. V lesnom hospodárstve škodia požieraním ihlič stromov húsenice mníšky obyčajnej (*Lymantria monacha*), obalovača smrekového (*Epinotia tedella*) a obalovača jedľového (*Choristoneura murinana*). Jedným z najnápadnejších a najväčších denných motýľov je vidlochovost feniklový (*Papilio machaon*). Dospelé jedince tohto motýľa možno pozorovať v júli a v auguste.

Stavovce

Prehľad stavovcov chotára Zákamenného je pre prehľadnosť rozdelený do systematických skupín a základných typov biotopov, v ktorých sa jednotlivé druhy najčastejšie vyskytujú.

Ryby

Ichtyofauna chotára je druhovo pomerne chudobná, viazaná predovšetkým na Bielu Oravu a Klinianku. Druhové zloženie i biomasa rýb v týchto tokoch však v priebehu roka značne kolíše. Tieto zmeny spôsobujú procesy migrácie rýb v období rozmnožovania sa (reofilné druhy). Takto sú vody Bielej Oravy obohatené v jarnom období početnými húfmi ostriežov (*Perca fluviatilis*), jalcov hlavatých (*Leuciscus cephalus*). Až po Zákamenné

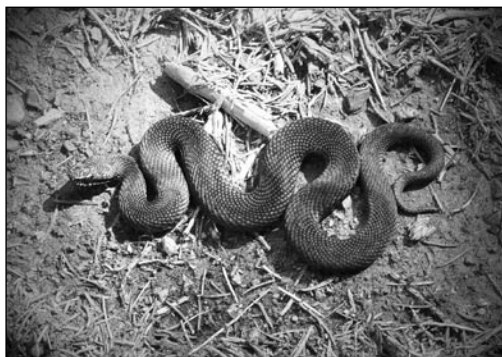
vytiahne kráľovná tečúcich vôd, hlavátka obyčajná (*Hucho hucho*). Trvalým obyvateľom Bielej Oravy a Klinianky je belička (*Alburnus alburnus*), jalec obyčajný (*Leuciscus leuciscus*), hlaváč obyčajný (*Cottus gobio*), čerebľa (*Phoxinus phoxinus*). Rybársky atraktívne v Bielej Orave sú pstruhy potočné (*Salmo trutta morha fario*) a lipne tymiánové (*Thymallus thymallus*).

Obojživelníky

Táto skupina živočíchov je viazaná na vodné prostredie celoročne ako napríklad kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), ktorú nájdeme v kalužiach i kolajách po kolesách áut po celom chotári, alebo vo vode žijú len určitú vývojovú etapu svojho života počas rozmnožovania a vývoja. Z druhej skupiny obojživelníkov spomeniem mloky, z ktorých mlok karpatský (*Triturus montandoni*) je karpatským endemitom. Samce tohto mloka v období párenia sú typické nitkovitým prívieskom na konci chvosta. Okrem Karpát sa nevyskytuje nikde inde na svete. Tento mlok je pomerne častý v lesných kalužiach a mokradiach. V Zákamenskom chotári sa vyskytuje aj mlok vrchovský (*Triturus alpestris*). Salamandru škvrnitú (*Salamandra salamandra*) nájdeme pri lesných studničkách. Hojne zastúpené v chotári sú žaby. Hojné a všade prítomné sú skokany hnedé (*Rana temporaria*). Na poliach a v záhradách sa vyskytuje ropucha obyčajná (*Bufo bufo*) a ropucha zelená (*Bufo viridis*), ktorá sa vyhýba súvislejším lesným komplexom.

Plazy

Plazov sa v chotári početne vyskytuje jašterica obyčajná (*Lacerta agilis*) a na zvlhkejších miestach a v lesoch je hojná jej menšia príbuzná jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*). Ako už z názvu vyplýva táto jašterica rodí živé mláďatá (ovoviviparia). Na lesných čistinách a rúbaniskách sa vyskytuje slepúch lámavý (*Anguis fragilis*), ktorý sa vzhľadom podobá a mylne považuje za hada. Hady okolia Zákamenného reprezentuje vretenica severná (*Vipera berus*), ktorá sa tu vyskytuje aj v čiernej forme (moprha prester). Táto čierna forma vretenice je rozšírená na vlhkejších miestach. Dnes je tento užitočný had ohrozený prenasledovaním a zabíjaním človekom z dôvodu predsudkov o nebezpečenstve jeho

Vretenica severná

uhryznutia. Zaujímavosťou z ríše hadov v chotári je nález užovky obyčajnej (*Natrix natrix*).

Vtáky

Ornitocenózy Zákamenského chotára sú zastúpené 109 druhmi, z ktorých takmer polovica patrí medzi pravidelné hniezdiče. Napriek tomu, že druhové zloženie avifauny chotára nie je v porovnaní s inými oblasťami veľmi pestré, zistili sa aj v okolí Zákamenného vzácne a pozoruhodné

druhy. V okolí Bielej Oravy i Klinianky sú rozšírené vodné druhy ako kačica divá (*Anas platyrhynchos*), vodnár obyčajný (*Cinclus cinclus*), kalužiačik malý (*Actitis hypoleucos*). Vzácnější je rybárik riečny (*Alcedo atthis*). Až v týchto častiach Bielej Oravy možno pozorovať aj volavky popolavé (*Ardea cinerea*), čajky smejivé (*Larus ridibundus*) i čajky bielohlavé (*Larus cachinnans*) a za potravou tu občas zalietavajú aj rybáre riečne (*Sterna hirundo*). Na štrkových laviciach možno z času na čas pozorovať kulíka riečného (*Charadrius dubius*). V okolí vodných tokov hniezdi trasochvost horský (*Motacilla cinerea*).

Ďalšou významnou skupinou ornitocenóz chotára sú vtáky poľí a lúk. Už od skoršej jari sú na poliach a lúkach početné škovránky poľné (*Alauda arvensis*). Medzi prvých poslov jari patria aj cíbiky chochlaté (*Vanellus vanellus*). Typickými druhmi tejto skupiny sú jarabice (*Perdix perdix*) a prepelice (*Coturnix coturnix*), ktoré sú na rozdiel od jarabíc sťahovavé. Medzi vzácne vtáky lúk patrí chrapkáč poľný (*Crex crex*). V jesenných mesiacoch po zbere úrody sa na poliach chotára objavujú početné krdle vrán (*Corvus corone cornix*). Polia a lúky sú loviskom pre viaceré dravce, ktoré v okolí Zákamenného hniezdia, alebo týmto územím len prelietavajú. Z nich možno nad poliami vidieť myšiaky lesné (*Buteo buteo*), sokoly myšiare (*Falco tinnunculus*) ale aj orly kriklavé (*Aquila pomarina*). Vzácnějšíe sa tu objavuje aj orol skalný (*Aquila chrysaetos*). Ako zimný hosť sa v okolí Zákamenného objavuje myšiak severský (*Buteo lagopus*).

Špecifické podmienky poskytuje vtákom les. Lesné ornitocenózy patria medzi najstaršie živočíšne spoločenstvá chotára, ktoré tu existovali ešte pred príchodom človeka. Typickými lesnými operenými dravecami sú myšiaky, jastrab veľký (*Accipiter gentilis*) a jastrab krahulec (*Accipiter nisus*). Zo sov je rozšírená sova obyčajná (*Strix aluco*), vzácnejšie bola pozorovaná jej väčšia príbuzná sova dlhochvostá (*Strix uralensis*). K menej známym a vzácnym patrí pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*) a najmenšia u nás žijúca sova, kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*). Pri charakteristike lesných spoločenstiev vtákov nemožno zabudnúť na datle. Silným klepaním o kmeň stromov a špecifickým teritoriálnym volaním je známy tesár čierny (*Dryocopus martius*) a datel veľký (*Dendrocopos major*). Zo vzácnejších datlov bol v chotári pozorovaný dubník trojprstý (*Picoides tridactylus*).

Nezastupiteľné miesto v lesných spoločenstvách majú spevavce. Medzi hojné patria pinky (*Fringilla coelebs*), sýkorka veľká (*Parus major*), sýkorka hôrna (*Parus ater*), sýkorka chochlatá (*Parus cristatus*), sýkorka čierohlavá (*Parus montanus*), čižik (*Carduelis spinus*). K najmenším vtákom lesov patrí oriešok (*Troglodytes troglodytes*), králik zlatohlavý (*Regullus regullus*) a králik ohnivohlavý (*Regullus ignicapillus*). Z ďalších druhov sa v chotári vyskytuje červienka (*Erithacus rubecula*), krivinos (*Loxia curvirostra*), sojka obyčajná (*Garrulus glandarius*), ľabtuška lesná (*Athus trivialis*), kolibkárík čipčavý (*Phylloscopus collybita*) a kolibkárík spevavý (*Phylloscopus trochilus*), kôrovník (*Certia familiaris*).

Početné sú vtácie spoločenstvá krovín, poľných lesíkov a okrajov hôr. Medzi typických zástupcov tejto skupiny vtákov chotára patrí penica hnedo-

kridla (*Sylvia communis*), penica popolavá (*Sylvia curruca*), penica čierohlavá (*Sylvia atricapilla*), straka obyčajná (*Pica pica*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), červenák karmínový (*Carpodacus erythrinus*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtus*), holub hrivnák (*Columba palumbus*), stehlík obyčajný (*Carduelis carduelis*) a konôpka (*Carduelis cannabina*).

Osobitnú skupinu tvoria vtáky, prispôsobené životu v blízkosti človeka. Nazývame ich synantropné. Tieto druhy nachádzajú v obci a v hospodárskych dvoroch a budovách dostatok potravy i vhodné podmienky na hniezdenie. V blízkosti človeka sú relatívne lepšie ochránené pred predátormi. Medzi najznámejšie vtáky v Zákamennom nesporne patria vrabce domové (*Passer domesticus*), zeliienky (*Carduelis chloris*), drozdy čierne (*Turdus merula*), žltochvosty domové (*Phoenicurus ochruros*), lastovičky (*Hirundo rustica*), belorítky (*Delichon urbica*) i trasochvosty biele (*Motacilla alba*).

Cicavce

Zcicavcov si okrem poľovnej raticovej zveri ako je jeleň, srnec, diviak zasluhujú pozornosť mäsožravce. V chotári je v posledných rokoch pomerne početný vlk (*Canis lupus*). Vzácnnejšie sa objaví aj medveď hnedý (*Ursus arctos*). Početné sú líšky (*Vulpes vulpes*). V Bielej Orave sa vyskytuje vydra riečna (*Lutra lutra*). Menej vzácnym vodným cicavcom je dulovnica väčšia (*Neomys fodiens*). Tento drobný živočích sa živí vodným hmyzom a drobnými rybkami. Tento druh má na zadných končatinách rady tuhých chlпов, ktoré mu umožňujú dobre plávať. Na močiarnom spoločenstve je viazaný hraboš mokradný (*Microtus agrestis*). Jeho príbuzný hraboš poľný (*Microtus arvalis*) je významným škodcom v poľnohospodárstve. Požieraním semien lesných drevín a poškodzovaním sadeníc škodia v lesnom hospodárstve hrdziaky hôrne (*Clethrionomys glareolus*) a ryšavky lesné (*Apodemus sylvaticus*) a ryšavky žltohrdlé (*Apodemus flavicollis*). Naopak lovom hmyzu sú užitočné hmyzožravce (*Insectivora*), ako je piskor obyčajný (*Sorex araneus*), piskor malý (*Sorex minutus*). Z plchov je v krovinách a v lesných okrajoch bežný plšík lieskový (*Muscardinus avellanarius*). K vzácnjším druhom patrí myšovka vrchovská (*Sicista betulina*).

Ochrana prírody

Kataster Zákamenného zasahuje takmer 71% (3513,16 ha) do Chránenej krajinskej oblasti Horná Orava, do zóny D s najnižším, druhým stupňom ochrany.

Eva Kurjaková

Zákamenné 1557 – 1800

Zákamenné a Thurzovci

Vdobe, keď prví obyvatelia klčovali les, aby tu založili novú obec, Oravský hrad spravoval v tom čase už významný uhorský rod Thurzovcov. Oravské panstvo získal František Thurzo už v roku 1557 pre seba a svojich synov. Po jeho smrti v roku 1574 sa dedičom panstva stal jeho syn Juraj Thurzo. Juraj Thurzo za zásluhy v boji proti Turkom počas „pätnástročnej vojny“ 1590 – 1604 a v ďalších bojoch o hrad Divín, Šomoška, Modrý Kameň a Filakovo, Ostrihom a Stoličný Belehrad vykonával funkciu uhorského palatína. Pre jeho za neprázdenie Oravské panstvo spravovala jeho druhá manželka Alžbeta Czoborová.

V decembri 1616 Juraj Thurzo zomrel a správcom celého majetku sa stal jeho jediný syn Imrich. V testeamente Juraj ustanovil nedeliteľnosť Thurzovského majetku. Deliť sa mohli len úžitky z neho. V roku 1618 sa Imrich stal hlavným županom Oravy a v tom istom roku ho na bratislavskom sneme zvolili za kráľovského tabulárneho sudcu. Juraj Thurzo za každých okolností, aj pod hrozbou straty majetku zachovával vernosť cisárskemu dvoru. Imrich sa na rozdiel od otca stal stúpencom Gabriela Bethlena, v ktorého službách pôsobil ako popredný hodnostár a radca. Zomrel necelých päť rokov po otcovej smrti, 19. 10. 1621 počas mierových rokovaní v moravskom Mikulove.

Počas Imrichovej politickej činnosti thurzovský majetok spravovala jeho matka Alžbeta Czoborová, ktorá podľa testeamentu Juraja Thurzu disponovala s úžitkami z majetku do konca svojho života. Alžbeta zomrela ako 48 – ročná 31. marca 1626 a bola pochovaná v rodinnej hrobke Thurzovcov na Oravskom hrade.¹

Oravský komposesorát

Po smrti Alžbety Czoborovej sa sedem dcér Juraja Thurzu (dve z prvého manželstva so Žofiou Forgáčovou a päť z druhého manželstva

Uhorský palatín Juraj Thurzo

s Alžbetou Czoborovou: Zuzana Amadeová, Judita Jakušičová, Barbora Erdödyová, Helena Illeshazyová, Mária Vízkelethyová, Katarína Thökölyová a Anna Szunyoghová) zišlo 5. júla 1626 na hrade Lietava, aby rozhodlo o správe svojho oravského majetku. Za generálneho direktora oravského panstva si zvolili Gašpara Illeshazyho, Heleninho manžela, župana Trenčianskej, Liptovskej a Oravskej stolice, horlivého stúpenca reformácie a zástancu slovenčiny. Týmto bol vytvorený Oravský komposesorát.²

Po vytvorení Oravského komposesorátu sa v jeho vedení striedali príslušníci thurzovskej rodiny. Od 20. marca 1652 bol županom Oravskej stolice gróf Štefan Thököly, syn Kataríny Thurzovej.

Vznik obce, prví obyvatelia

Dňa 17. júla 1615 udelil Juraj Thurzo na svojom sídle v Bytči, Pavlovi Breznickému, staršiemu šoltýsovi, jeho pomocníkovi Jurajovi Regulimu a šiestim valaským osadníkom lehotu 16 rokov za ťažkosti pri zakladaní obce Nová Kamenská (Zákamenné). Udelená lehota bola pre zakladateľov obce veľmi dôležitá, lebo na základe tejto listiny boli prví zakladatelia obce na 16 rokov oslobodení od platenia všetkých urbárskych dávok okrem desiatku z jahniat (odovzdávali každú desiatu ovcu, to jest 10 oviec zo sto).

Prvé hranice obce

Vlistine boli opísané i hranice chotára:
„Poczna od wíchodnej strany od welkého plawu hore veľkým potokom na vrch Kamenného a vrchom Kamenným k Bielej Orave, odtud na gedem grun oselný a hore tým grunom na vrch rečený nejvyšší Kicžerka Klin jmenovaná, odtud zas na nevyšší Kicžerku jmenovanú puol Komarnykowa Kurčžinka, dolu tak Komarnikow/om/chodníkom až na nejvyšší Kicžerku, od tej Kicžerky dolu hirovským hrebeniom do rieky Krussecžnicza rečenej na welky plaw a tu se skonáva.“³

Najstaršie chotárne názvy

Spomínaný Hirovský hrebeň sa nazýval podľa priezviska šoltýsov Hýrovcov z Vasilova. Túto časť chotára pred založením Zákamenného pravdepodobne užívali Vasilovčania. Názov Kýčera, Kýčerka znamená vyvýšenie, vrch, kopec a považuje sa za názov, pochádzajúci od valaských osadníkov, podobne ako Grúň, ktorý znamená strmú stráň.

Pôvod prvých šoltýsov

Zmien prvých šoltýsov usudzujeme, že novú obec Kamenské založili potomkovia dedičných richtárov obce Breza (Breznický) a Krušetnice (Reguli, či Regulík).

Obec Breza sa v daňových súpisoch spomína v roku 1593 ešte ako nová, nezdanená obec. V roku 1598 bola Breza už pomerne veľkou obcou, mala už 9 osídlených rálí. V roku 1608 tu však ostali len dve rale, schopné platiť daň. Ostatné spustli počas Bočkayho povstania⁴. Krušetnica vznikla koncom 16. storočia, v roku 1592. V portálnom súpise z roku 1593 sa

uvádzala ešte ako „liber“, slobodná, čiže neplatiaca daň pre plynutie lehoty. V roku 1598 sa v obci nachádzalo 6 domov, zakladacia listina však bola spísaná až začiatkom roka 1604. Podobne ako Brezu, aj Krušetnicu založili príslušníci lokčianskeho dedičného richtára, Ondrej a Stanislav Košovec (Kossovec), ktorí prijali nové priezvisko Krušetníckí. Tu bola roľa, oddávna nazývaná Regulova, oprávnené teda predpokladáme, že Regulík bol synom krušetníckeho Regulu.⁵ Potomkovia prvých osadníkov vo viacerých prípadoch na Orave dostali príponu -ík/ - ik: Breza - Brezik, Regula - Regulík.

Osídlenie na valašskom práve

Obec Zákamenné, podobne ako iné obce severnej Oravy, bola založená na valaskom práve. Valasi sa zaoberali chovom dobytky, najmä oviec valašiek. Na chov využívali pôdu, do ich príchodu ležiacu ladom, najmä horské lúky a pasienky. Aj územie Zákamenného pred osídlením využívali valasi Hýrovci z Vasilova. Oravské panstvo, aby zvýšilo svoje úžitky z územia, ktoré mali vo vlastníctve, zakladalo nové obce na doteraz nevyužívaných plochách.

Valasi vstupovali do služieb hradných panstiev, najmä ako ochrancovia hraníc. Mali právo nosiť ľahké ručné zbrane na ochranu svojich životov, svojich stád, ale mali aj povinnosť strážiť hranice. Na Orave boli Valasi povinní nosiť zbraň, ako to vyplýva z listu Kataríny Zrínskej cisárovi Maximilánovi z roku 1574, ktorým obhajovala výsady valachov: „Vo vlastnom záujme a aj podľa svojich starých privilégií sú povinní byť pripravení vždy na stráži so zbraňami dobre vystrojenými, kedykoľvek by to bolo potrebné a to na stráži nielen hradu, ale aj pohraničia proti Poľsku, aby susední Poliaci nemohli z týchto oblastí nič tajne a skryte odcudzit...“

Okrem povinnosti vykonávania strážnej služby mali valasi aj povinnosť správať kupcov, ktorí prevážali tovar do Poľska a z Poľska. Thurzovci mali svoje obchodné záujmy v Uhorsku, ale aj v Krakove, Gdansku a v Sliezsku.

Podľa ústneho podania Valasi na miestach, kde neskôr vznikli obce, dlhú dobu, niekedy až 100 rokov pásli svoje stáda. Thurzovci mali snahu, aby sa valasi usadili natrvalo a začali sa venovať pestovaniu poľnohospodárskych produktov.

Hraničné spory

Už o 4 roky po vzniku obce, v roku 1619 sa prešetroval hraničný spor medzi obcami Breza, Kamenisté a Krušetnica. Vyslanci Alžbety Czoborovej, vdovy po palatínovi Jurajovi Thurzovi pri prešetrovaní sporu zistili, že hranice Kamenského boli upravené podľa listiny palatína Juraja Thurzu z roku 1615 a preto nebol dôvod na ich zmenu napriek tomu, že uznali oprávnené námietky Krušetnice, ktorá bola pri vymedzovaní hraníc Zákamenného poškodená, ale pri určovaní hraníc v roku 1615 neprotestovala.⁶

Aj tento spor poukazuje na spoločné korene osadníkov Lokce, Brezy, Krušetnice a Zákamenného. Pravdepodobne si noví osadníci Breznický z Brezy i Regulík z Krušetnice k zákamenskému chotáru pripojili pozemky, ktoré užívali ešte ako obyvatelia spomínaných obcí.

Poddanské povinnosti stanovené urbárom

V roku 1624 sa na Orave robil súpis usadlostí, do ktorého obec Zákamenné ešte nebola zahrnutá. Do urbára bola zapísaná až v roku 1626 ako „*Kamenské jindáče Klin*.“ Spoločnými šoltýsmi boli Tomáš Breznický a Jurko Regulík, ktorí stavali svoje usadlosti na dvoch lánoch a mali svojho sedliaka. Do urbára bol v roku 1631 urobený doplnok: bola im uložená povinnosť platiť: vínnny fur, alebo platiť 10 florénov, soľný fur alebo platiť 7 1/2 floréna, odovzdať dve jarabice alebo platiť 50 denárov. Tí, čo nezimovali panské kobyly, platili jeden florén. Po vybudovaní mlyna a píly platiť obvyklú daň. Na prvých obyvateľov sa vzťahovali povinnosti Valachov: v prípade potreby povstať so zbraňou, opravovať zámok, darovať dary. Dávanie darov tiež upravoval urbár, a to tak termín odovzdávania, ako aj sortiment a množstvo.

Prví osadníci

V novej obci malo byť osídlených 6 rali, z nich niektoré už mali pridelené osadníci: 1. Leško Maximik, 2. Klimko Poliak, 3. Jakub Prietin, 4. Jurko Poliak, 5. Kuboš Švehlík (Suchlík?) mladší. Šiesta rala ešte nebola osadená. V urbári sa uvádzalo, že „táto dedina, počínajúc rokom 1615 dostala 16 - ročnú lehotu, ktorú im udelil v pánu zosnulý nebohý náš pán palatín v deň sv. Jakuba.“

Neskôr boli do urbára napísané povinnosti ešte upresnené: od každej rale dávali po 4 baranoch, spolu 24, desiatok od oviec, platili od košarovania oviec, krpové na stálych valachov každý po 33 denárov. Od každej rale vypravovali po 3 plte, ktoré doplavili na miesto, ktoré určilo panstvo. Platili desiatok od šindľov, spoločne boli povinní uloviť 6 kún, alebo zaplatiť 6 dukátov, odovzdať jedno teľa, 18 sliepok, 6 husí, 60 vajec, 6 jarabíc, 5 lukien a jeden korec ovsu v hodnote jedného zlatého, na zámockých drábov platiť každý rok 4 zlaté. Dodávali aj 6 klátov na panské píly. Od roku 1632 namiesto dodávania klátov platili 2 zlaté.⁷

Po uplynutí lehoty boli povinní platiť tak, ako ostatné obce. Na sviatok sv. Juraja (24. apríla) dávali syr, poplatky od kráv, od soli, od nezimovania kobýl, z predaja rýb, piva, vína, pálenky, mýtne poplatky, príspevky na valachov, od šoltýskych píl, chmeľu a plť naložených soľou.

Na sviatok sv. Jána (24. júna) platili árendu z prenájmu, i od opustených usadlostí, z predaja vína, piva, koží, tvarohu, masla, vlny, pálenky, mýtne, príspevkov na drábov, od plť dreva i naložených soľou.

Na sv. Michala (29. septembra) platili od predaného vína, piva, krčmári od prenájmu krčiem, z koží, za prenájom salašov, od syra, tvarohu, od kráv, za dovoz vína, za pálenku, od plť dreva i naložených soľou, poplatok na drábov, z mýta. Na sviatky vianočné (25. decembra) platili poplatky od predaného vína, piva, prenájom z krčiem, od predaných koží, tvarohu, masla, ovčiu jesennú daň, na stálych valachov, poplatky za dovoz soli, z bravov pri mlyne, z mýta, od plť, poplatky na drábov a valachov, poplatky od súkenníkov, za veľkonočné barance, platili daň za predané telatá, za ovce, za obilie. Poplatky predstavovali od každej

ovce 8 denárov, odovzdávali ročné barany podľa urbára, každú päťdesiatu ovcu, alebo platili 3 zlaté., od každého salaša jednu zlatku a 12,5 denára.⁸ Za zaplatenie všetkých daní a poplatkov určených obci, zodpovedal richtár.

Krajinské (štátne) dane

Okrem uvedených poplatkov Oravskému panstvu, stanovenejších urbárom, platili obce krajinské (štátne) dane.

V daňovom súpise krajinských daní obec prvýkrát uvádza v roku 1635 ako nová obec, Kamenské no-ua Possessio.

Zdananá bola jedna porta (raľa, asi 4 domy), sedliakom, schopným platiť dane bola vymeraná daň 6,50 zlatého.⁹ Ostatné rale ešte nedosahovali zdaniiteľnú hodnotu. V daňových súpisoch z r. 1638 sa obec uvádzala ako Kamensko. Zdananá bola stále jedna porta, ale daň sa zvýšila na 7 zlatých.¹⁰

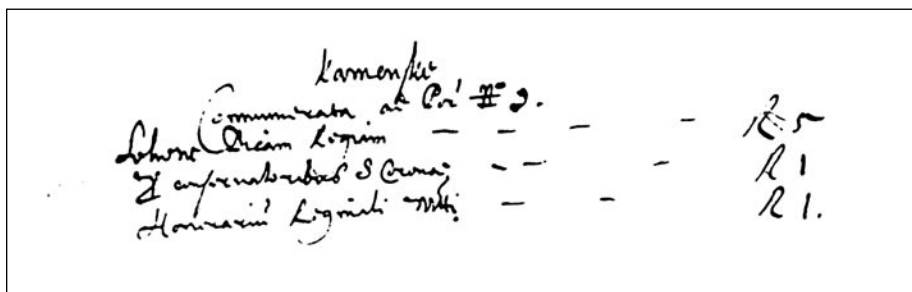
Imro Weiner-Král: *Oravský pltník*

Zmena vo vedení obce a v spôsobe osídlenia obce

Osídľovanie obce išlo veľmi ťažko. Po smrti Tomáša Breznického, dediča po prvom osadníkovi a dedičného richtára a tiež namiesto jeho pomocníka Juraja Reguliho, získali šoltýstvo obce v roku 1631 Ján Krč a Jakub Targoš. Medzitým obci uplynula lehota, počas ktorej boli oslobodení od daní a prác a tak noví šoltýsi 9 rokov s veľkými ťažkosťami odvádzali Oravskému panstvu poplatky stanovené urbárom na 6 rali, napriek tomu, že dve a pol rale ešte stále neboli osídlené.

Noví šoltýsi v roku 1640 požiadali panstvo o zníženie počtu rali a navrhli nový spôsob osídlenia, na takzvaný poľský spôsob, že „*se rozložia, aby každý vyrabati a dostatečnými zbyvatelmi byti*“, čiže spôsob rozptýlenej zástavby.

Gróf Gašpar Ilešházy, manžel Heleny Thurzovej, vtedajší správca Oravského komposesorátu, im zmenu osídlenia povolil listinou z 9. októbra 1640 a zároveň im pre skalnatý terén znížil počet sedliackych rali zo šesť na päť. Šiestu ralu pridal šoltýsom, ale aby sa panstvu príliš neznížil dôchodok z obce, nariadil im namiesto toho postaviť mlyn, od ktorého platili tak, ako iní šoltýsi: každý rok odovzdali panstvu dobre vykrmeného brava, alebo zaplatili 5 florénov.¹¹

1638 – Daňový súpis obce – Krajinský archív Budapešť

Prvé sčítanie obyvateľov obce

V roku 1659 stál na čele obce Juraj Kočanda, asi 40 – ročný richtár. Vo svojej výpovedi pred cirkevným tribunálom, vyšetrojúcim výčiny Mateja Klinovského a jeho družiny proti hornooravským katolíkom, podal vo svojej výpovedi podrobný popis rali, osadníkov a počtu obyvateľov žijúcich na jednotlivých raliach, ako aj ich náboženskú orientáciu. Na šoltýstve žili okrem rodiny Kočandovcov aj rodiny ďalších šoltýsov: Adama a Alberta Prokopčikovcov, Mikuláša Pienišika, Martina Kozáka, Jána Cholenčika. Na šoltýstve žilo 114 ľudí, z toho 98 katolíkov a 16 evanjelikov (luteránov). Okrem šoltýskej rale bolo tu osídlených ešte 5 sedliackych rali:

1. **Vojčíkova** – na nej žili rodiny (otcovia rodín): Michal Vojčík, Vavrinc Pinia, Matej Pinia, Juraj Červeniak, Tomáš Výlupek, Albert Geratek, Stanislav Palec, Peter Fierlita. Spolu tu žilo 8 rodín, ktoré mali 61 osôb, z nich 60 bolo katolíkov, jeden evanjelik.

2. **Prečinová**: Matej Babiarčík, Ondrej Babiarčík, Jakub Piščurak, Matej Piščurak, Ján Škulak, Jakub Latarniak, Krištof Kviatek, Adam Lesčak. V týchto ôsmich rodinách žilo 73 osôb, z toho 67 katolíkov a 6 evanjelikov.

3. **Klinčíkova** rala bola osídlená slabšie, žili tu iba štyri rodiny: Jakub Prečiniak, Martin Kolandzik, Pavol Klimčík. V týchto 4 rodinách žilo 41 ľudí, z toho 25 katolíkov a 16 evanjelikov.

4. **Leškova**: Krištof Koval, Peter Rospaleniec, Tomáš Sadlak, Matej Chapčík. (Čapčík) Adam Ciesliak, (Česliak) Michal Lesak, Blažej Kalita, Bartolomej Knap, Florián Gracik, spolu 63 osôb, všetci katolíci.

5. **Vojničkova**: Matej, Ondrej Vojničákovci, Ján Trojak, Matej Zatika, Albert Ciganiak, Matej Gašparčák, Blažej Pisturčák, Ján Zivčák, Jakub Ciganiak, spolu 61 osôb, z toho 48 katolíkov, 13 luteránov.

V roku 1659 žilo v Zákamennom 44 rodín, v nich 361 katolíkov a 52 evanjelikov, spolu 413 osôb. Na jednu rodinu pripadalo priemerne viac ako 9 osôb (presne 9,3). Listinu z roku 1640 o znížení počtu rali si dali Zákamencania potvrdiť novým zemepánom. Gróf Štefan Thököly ju konfirmoval 5. 3. 1660.¹² Štefan Thököly bol synom Štefana Thökölyho a Katatríny Thurzovej.

Povstanie Fraňa Vešeléniho a Orava

Štefan Thököly podporoval povstanie Františka Vesselényiho, ktoré bolo odhalené a tak sa dostal do nemilosti panovníka Leopolda Habsburského. Panovník nariadil svojím veliteľom Spankuaovi a Heisterovi, aby pod zámenkou umiestnenia nemeckej posádky na Oravskom hrade vošli do zámku, Thökölyho chytili a odovzdali aj s celým majetkom kráľovskému komisárovi. Thököly sa postaral o svojho syna Imricha, ktorému umožnil útek z Oravského hradu a na hrade, obkolesenom kráľovským vojskom zomrel 4. decembra 1670.

Po jeho smrti sa stal direktorom komposesorátu a županom Oravy Mikuláš Draškovič, ale na túto funkciu si robil nároky aj Juraj Illesházy. Draškovič preto oravským poddaným „*prísne a hrozne prikázal, aby Illesházym vydané nariadenia neposlúchali*“, ale mali poslúchať jeho príkazy. Nakoniec, po Draškovičovej smrti v roku 1673 si Illesházy na 3 roky direktorský stolec vybojoval. Po ňom sa v roku 1676 stal direktorom Juraj Erdödy starší. Na Orave sa zdržoval málo a zastupovaním poveril Fraňa Dessevfyho.

Nové dane – porcie

Po smrti Štefana Thökölyho a obsadení Oravského hradu cisárskym vojskom koncom roku 1670 vyhnali z oravských fár protestantských kazateľov a spišský prepošť Juraj Báršoň do nich osadil katolíckych kňazov. Pre poddaných malo toto povstanie veľké následky: boli zavedené nové dane (porcie), ktoré umožnili vojsku vymáhať ich od obyvateľstva podľa svojich potrieb. Tieto opatrenia vyvolali veľký odpor protestantskej šľachty, v Sedmohradsku vzniklo nové povstanie.

Povstanie Gašpara Piku

Koncom roku 1672 prišiel na Oravu oddiel kurucov (vzbúrencov, povstalcov), vedený Gašparom Pikom. Usadil sa v šoltýskej rodine Žiačikovcov v Námestove. Pridali sa k nemu traja synovia tunajšieho evanjelického kňaza Boczka a ďalší povstalci. Nakoniec sa im podarilo Oravský hrad obsadiť. Do fár sa znovu vrátili protestantskí kazatelia, katolícki kňazi sa museli skrývať po horách, tak, ako predtým evanjelickí, iní boli uväznení.

Kapitán Stredoslovenskej banskej oblasti Pavol Esterházy v liste, adresovanom všetkým oravským zemanom a poddaným písal: „...*sedliacki chlapi a pospolitý ľud v Oravskej stolici, doposiaľ sa nevie, ktorými ľuďmi navedení, opovrhli právom zemským. V župe narobili neporiadky, všelijaké zmätky, vzburu a v bezbožnej nádeji pokračovali. Preto je tu veľa vojakov jeho jasnosti cisára a kráľa, ktorí sa do stolice dostavili na vyhladenie a potieranie zradcov. Len veľmi ťažko sme zadržali týchto vojakov, aby nezabíjali ostatných sedliakov, lebo v našom záujme chceme sedliacký ľud zachovať. Rozkazujeme pánom zemanom i všetkým sedliakom týmto patentom, aby sa v budúcnosti vystríhali sprenevery a zradného rebelovania proti jeho jasnosti cisárovi a kráľovi, aby mu v budúcnosti zachovali povinnú vernosť: Ale takí zradcovia, ktorí v nič neveria, budú daní pod vojenskú moc a silu, i keby celá stolica mala byť zničená.*“¹³ Tento list, ktorý bol zároveň príkazom, vydal 15. 10. 1672.

Povstanie bolo pomerne rýchlo zlikvidované generálom Sporkom a 25. 11. 1672 dal Spork Gašpara Piku a s ním 25 oravských a liptovských richtárov, ktorí sa zúčastnili povstania, potupným spôsobom popraviť narazením na kôl. Okrem nich dal ešte 30 na Orave zlapaných a k Pikovým vojakom patriacich mužov lámať v kolese, povešať za črevá a po strašných ukrutnostiach pripraviť o život. Tento krvavý súd bol vykonaný verejne pod Oravským zámkom na vršku, ktorý leží južne oproti zámku a nazýval sa „Šibenica, Šibeničným vrchom.“¹⁴ Tieto hrozné udalosti mali veľkú odozvu medzi obyvateľmi Oravy.

Nové urbárske povinnosti

V novom urbáre, ktorý dal v roku 1677 spísať Juraj Erdödy, sa obec uvádza ako Kamenské, neskôr bol názov opravený na: *Zakamenne vel Klinik*. Bolo tu 5 sedliackych usadlostí, šoltýsom bol Juraj Kamenský, ktorý so spoločníkmi spravoval polovicu šoltýstva. Neskôr bol urobený dodatok, že mal 16 komorníkov a v roku 1672 sa po novej revízií stal šoltýsom celého šoltýstva.

Slovenský kráľ Imrich Thököly

Povstanie v roku 1672 a jeho následky hlboko otriasli Oravskou stolicou. Zdalo sa, že na Orave po hroznom potlačení povstania nastane pokoj. Ale v októbri 1678 na Oravu prišla časť kuruckého (povstaleckého) vojska Imricha Thökölyho, ktorý ako chlapec v roku 1670 nočnou hodinou utekal z Oravského hradu pred cisárskym vojskom do Sedmohradska. Po obsadení Oravského hradu vydal príkaz svojim úradníkom, aby poddanskú prácu upotreбили nielen účelne, ale aj ľudsky, aby poddaných nezatažovali viac ako treba, ale aby žiadali iba to, čo je písané v urbáre, „aby nestáhovali z jedného chrbta dve kože“.¹⁵ Toto povstanie nemalo dlhé trvanie, Oravu už v polovici októbra 1678 obsadilo znovu cisárske vojsko.

V priebehu nasledujúcich piatich rokov Thököly ovládol takmer celé Slovensko a bol nazývaný aj slovenským kráľom. Spojil sa s Turkami a chcel dobyť Viedeň. Habsburgovcom prišiel na pomoc poľský kráľ Ján Sobieski a spojeným rakúsko – poľským vojskám sa podarilo v roku 1683 Thökölyho s Turkami poraziť.

Následky Thökölyho povstania na Orave

Na vojenskú pomoc Sobieskeho Orava kruto doplatila. Zadné voje Sobieskeho vojska pod vedením litovského hajtmána Kazimíra Sapiehu, dorazili na Oravu už po vojne pri Viedni, 4. 10. 1683. Vyčínali už v Poľsku, prišli na Oravu, dobyli Oravský hrad, vyhnali z neho kurucov, ktorým podtínali hlavy a okolo hradu ich narazili na koly. Na celej Orave lúpili, pálili, znásilňovali a vraždili. Pozbieranú úrodu v sýpkach a humnách spolu s dobytkom zapálili. Vydrancovali 27 oravských obcí a z kostola v Trstenej ukradli dokonca aj obraz Panny Márie, ku ktorému sa konali púte Oravčanov. V listoch, ktoré posielal z Oravy poľský rytier, účastník týchto zverstiev, sa uvádza: „*Litovské vojsko, prebijúc sa do Uhorska, veľmi láskavo zaobchádzalo so všetkým obyvateľstvom a najmä s luteránmi, nerobilo nijakú škodu, nepálili, ani*

nestínali. Ale oni, keď chytili niekoľkých z litovského vojska, ukrutne tyransky ich mučili, rozpálili ražne a od ucha k uchu cez ich hlavy ich prevliekli, nosy, pery a ústa odrezávali, prirodzenia rozpálenými kliešťami im odtrhovali, zuby vyrážali, oči vylupovali a po vylúpení smolou zalievali, za nechty klince bili, prsty po kúsku odtínali, iných zas na kusy porúbali, ich hlavy na koloch a kusy tela na šibenice повеšali. Keď vojsko litovské toto videlo, svoju láskavosť v hnev premenilo a kým predtým po krestansky zaobchádzalo s luteránmi, potom tyranským spôsobom začali s nimi narábať, lebo dediny pália, kožu im stahujú a všetkých luterániskov dustia. Kedysi sa nám dostal do rúk ich kazateľ, z ktorého ihneď stiahli kožu, dobre ho posypali plevami, znova ho prikryli kožou a takého ho k luteránom poslali. Prikázali mu, aby im ako ich pastier a duchovný správca povedal, že takýmto tyranským spôsobom budú zaobchádzať s každým...“¹⁶

Všetky zverstvá, opisované litovským žoldnierom pravdepodobne kuruci páchali, z iných prameňov vieme, že obyčajní ľudia sa báli tak kurucov (povstalcov), ako aj labancov (kráľovských žoldnierov) a utekali sa pred nimi ukryť. Najlepší úkryt im poskytovali lesy. Ale litovské vojsko sa kruto pomstilo na obyčajnom bezbrannom ľude Oravy. Vojsko oboch strán bolo zamestnané bitkou o Viedeň, na Oravu sa preto nebolo treba „prebýjať“, ako písal rytier Sobieskeho vojska, lebo dediny ostali bez ochrany. A výčiny Litovcov sú známe nielen na Orave, ale aj v Poľsku a sťažovala sa na nich sama kráľovná Marysienka v liste manželovi Jánovi Sobieskemu. V skutočnosti Litovci Oravu vyplienili a do svojej krajiny si odviezli bohatú korisť. Na Orave zanechali zbedačené obce. Aj v poľských prameňoch sa uvádza: „Pamiętá si tú Litvu Orava.“¹⁷ Na Orave ostala po nich neopísateľná bieda, tretina obcí bola takmer zrovnaná so zemou, úroda zničená a dobytok zabratý. Vojsko odišlo s veľkou korisťou, zanechalo za sebou pohoreliská, zničené dediny, plač a nariekanie obyvateľstva, ktoré vyšlo na žobrácku palicu.¹⁸

Po porážke Turkov a Thökölyho cisárske vojská znovu obsadili územie Slovenska, aby potlačili kurucké povstanie. Obce ostali vydrancované, nebolo čo siať. Obyvateľstvo muselo ísť po žobraní. Ak sa v nasledujúcich rokoch podarilo niečo zasíť, v nasledujúcich daždivých a studených rokoch sa neurodilo, alebo zamrzlo na koreni. V roku 1687 zamrzla i kapusta na poliach. Ľudia jedli machy, mleli kôru z liesky do múky, aby sa aspoň trochu zasýtili.¹⁹ Obce vysilené ťarchami spojenými s ubytovaním vojsk, vojnami, Litvanmi a potom nepriaznivým počasím, žiadali o zmiernenie alebo odpustenie daní. V roku 1686 bol vydaný nový urbár, Urbarium renovatum. Aj Zákamenné počas kuruckých nepokojov veľmi spustlo. Ostali tu iba dve osídlené usadlosti a niektorí obyvatelia nemali ani za dva korce poľa a skoro žiaden dobytok. V roku 1690 boli okrem šoltýstva obývané len štyri sedliacke usadlosti.

Nové spory

Dňa 11. júna 1691 komisia úradníkov Oravského panstva v zastúpení prefektom Františkom Dessevfym, právnym riaditeľom Štefanom Hrabovským a stoličný úrad v zastúpení vicišpánom Matejom Revickým, notárom Jánom Guzičom, vicenotárom Šimonom Revickým, slúžnodvorským Alexandrom Revickým a prísazným Jeremiášom Medveckým riešila problém výrobska za Oselným, ktoré z panských lesov vyrobili a bez povolenia

Ultima Regumori Libera Parochia
 quae sub protectione S. M. Imperii
 in quibusdam partibus consistebat
 Dicitur h. 48. Singulorum vicariorum
 per h. 62. h. 63. h. 64. h. 65. h. 66. h. 67. h. 68. h. 69. h. 70.

33820:70

Collegio	Vicarij	h.	Summa
Hydruntinus	h. 8	-	h. 501:04
Dubin	h. 5	-	h. 313:15
Lokva	h. 8	-	h. 501:04
Vojvodica	1 1/2	-	h. 93:94 1/2
Adhilov	3	-	h. 187:89
Bratzenova	5	-	h. 1313:15
Lomna	4 1/2	-	h. 281:83 1/2
Čigajevci	4 1/2	-	h. 281:83 1/2
Čitica	3	-	h. 501:04
Zakamen	7	-	h. 438:41
Jurešik	2	-	h. 125:26
Glamoč	9	-	h. 508:07
Vasovica	0	-	h. 375:98
Klin	5 1/2	-	h. 347:46
Škominja	4	-	h. 250:52
Štara	7	-	h. 438:41

Summa vicariorum h. 88. Summa h. 5511:43 1/2

1702 - Počet obyvatelov Zákamenného a okolitých obcí

užívali obce: Zákamenné, Babín, Vaňovka, Vasilov, Pribiš, Krušetnica, Bziny a sčasti aj Hruštín.

Komisia zakázala ďalšie výrobniská. Z lesov sa mohlo ťažiť drevo iba pre potrebu panstva. Na poriadok v lese mal dozerať richtár Zákamenného pod pokutou 40 zlatých. Doterajšie klčovská mohli obce užívať na základe árendy (poplatku za prenájom), za poplatok 100 uhorských zlatých.²⁰

Vznik novej obce, susednej Novote

V ten istý deň, 11. júna 1691 komisia v susedstve Zákamenného vyznačila hranice novej obce Novote, vtedy ešte nazývanej Jurčákova, podľa jej zakladateľa, šoltýsa z Vasilova: *Z vršku Úšust dolava na Veľký kopec, na sever cez riečku, tečúcu z Trstia na Malý Kopec, ďalej na vrch Deščený a cez Olexovku k mutnianskemu chotáru a starou Ťarchovnicou na Riglik, valiaci sa do Mutného, na vrch Cibulovky, hore vrškom na vrch Kurčinky, kde sa stretávajú hranice chotárov: Krušetnického, Kamenského a Jurčákovho. Z toho kopca dolu Riglikom na vrch Lubnovský až do rieky Klinianskej, na vrch Prípor, z Príporu do Priehybského potoka, ktorý sa vlieva do riečky Klinianskej, od toho potôčika okolo Oselného až na Úšust.*²¹ Hranice chotára boli označené hraničnými znakmi – kopcami zo skál, priekopami, násypmi. Hranice uvádzame kvôli množstvu zaujímavých geografických názvov, na porovnanie so súčasnými názvami.

V roku 1696 sa v daňových súpisoch uvádzala obec ako Zakamena. Pôda už bola čiastočne rozdrobená na 1/16 a 1/512 čiastky, osídlených tu bolo asi 46 domov.

Nové hranice obce

Medzi obcami boli veľmi časté hraničné spory. Po sporoch Zákamenčanov s Babínčanmi panskí úradníci v tomto roku nanovo určili hranice Zákamenného: *„Počavše riečku od ustreku pod Juríkovo hore riekou na studňu do Bukoviny bez Košariská na vrch Beskydu, Beskydom až na studňu, ktorej se dielí jedna strana do Polskej a druhá do Oravy. Odtud dolu potuočkom do rieky po Úšust (controversia cum Babinsibus) a mezi kopec až polom do Zakameného (controversia sum úsudem).* Listina bola vystavená 3. júla 1698 a potvrdená direktorom Oravského panstva 5. augusta 1699.²²

Krátke obdobie mieru prišlo rozvoju obce. Postupne sa rozmáhala a v daňovom súpise z roku 1702 bolo v obci „Zakamené“ zdanených 7 osídlených rálí, platili 438,41 zlatých dane. Bola to už pomerne veľká dedina, susedná Novot, vtedy ešte Jurčákova mala len dve zdanené usadlosti, väčšia bola z okolitých obcí len Breza (8 rálí).²³

Povstanie Františka II. Rákócziho

V roku 1703 vzniklo nové povstanie. V júni prekročil severné hranice Uhorska František II. Rákóczi, nevlastný Thökölyho syn a jeho kuruci ešte v tom roku obsadili Oravu. Spočiatku zrušil dane, čo sa ľuďom páčilo, ale to netrvalo dlho. Už od 1. 3. 1706 museli poddaní znovu odvádzať daň a povstanie stratilo na popularite. Počas jeho vlády na Orave došlo znovu k výmene kňazov

v oravských farách. Fary boli v roku 1705 na sneme v Sečanoch rozdelené na katolícke a evanjelické. V hornooravských obciach sa zdržiavali Rákóczyho kuruci, strážiaci hranicu so Sliezscom, ktoré bolo v tom čase súčasťou Rakúska. Obávali sa vpádu cisárskych vojsk na Oravu zo Sliezska. Na príchodoch do Poľska boli urobené záseky. Platilo sa peniazmi, nazývanými ľudovo „*libertáše*“ (podľa hesla povstalcov „*Za slobodu – Pro libertate*“).

Dňa 3. augusta 1708 začali cisárske vojská víťazné ťaženie proti Rákóczymu, keď generál Heister porazil kurucov pri Trenčíne a pokračoval v ich prenasledovaní v smere na Nitru a banské mestá.

Dňa 10. apríla 1709 sa Oravský hrad dostal do cisárskych rúk. Oravský župan Juraj Erdödy poslal z Bratislavy stoličným hodnostárom 2. mája 1710 inštrukcie: „*Tých, čo čakajú povstalcov so zbraňou, aby sa k nim pripojili a tiež poddaných treba odzbrojiť a odobraté zbrane sústrediť na Oravskom hrade. Zbraň ponechať len tomu, kto je ochotný na strane cisára prenasledovať nepriateľa.*“ Župan sa bál ďalšieho povstania na Orave.

Rákóczyho povstanie sa skončilo mierom uzavretým v Satu Mare v Rumunsku 1. mája 1711. Týmto povstaním sa skončili stavovské povstania, trvajúce s prestávkami celé 17. storočie, ktoré chudobnému ľudu neprinesli žiadne výhody, iba ďalšie zbedačovanie. Začalo sa mierové obdobie Uhorska v habsburskej monarchii, do ktorej patrili: Rakúsko, České kráľovstvo, Sliezske, Uhorské kráľovstvo, Chorvátsko, Sedmohradsko a z krajov, dobytých spod osmanskej nadvlády. V monarchii vládol Karol IV.

Podľa súpisu z r. 1712 boli v Zákamennom obývané štyri rale, v celom chotári bolo zrna na 71 bratislavských (prešporských) meríc, lúk na 8 vozov sena.

Oravský komposesorát spravoval riaditeľ Juraj Leopold Erdödy od roku 1714 do roku 1758. Zavádzal na svojich panstvách ľudomilnejší prístup k poddaným, aby zamedzil ich sťahovaniu do južnejších stolíc (Turčianskej, Trenčianskej, Zvolenskej)²⁴ a na Dolné zeme Uhorska, kde sa otvorili možnosti obsadzovania vyludnených krajov po odchode Turkov.

Obyvateľstvo obce v roku 1715

Z daňovej konskripcie z roku 1715 sa dozvedáme, že richtárom obce bol Juraj Beňušičak (Georgius Benusicsak). V Zákamennom bolo 42 sedliackych domov (sessií) a 5 rodín inquilinov. Všetkých 6 rali už bolo osídlených, oševná plocha sa zväčšila na 1238 korcov zrna, plocha lúk sa rozšírila na 85 vozov sena.

Obec sa spomína ako Possessio Klinik a okrem rodiny richtára tu žili sedliacke rodiny, tu uvedené pod menami otcov rodín: Juraj Kvaka, Krištof Kvietek, Adam Kubička, Blažej Teslačík, Tomáš Koleňak, Simon Kvietek, Matej Beňuš, Ján Birčak, Ján Konkuľ, Matej Prekop, Adam Kočenda, Michal Florek, Ján Vilupek, Martin Patak, Matej Hromčák, Matej Polčok, Matej Pinačík, Pavol Kloska, Matej Kuračík, Martin Lokčan, Ján Kanoštiak, Albert Piaček, Ondrej Špitál, Šimon Suštiak, Michal Tiešlak, Jakub Csurak, Ján Tvaroh, Jakub Chachanek, Albert Kraček, Krištof Florek, Matej Sagarčík, Ján Pišturak, Adam Lučiniak, Matej Pinačík, Ladislav Točkovič, Mi-

chal Bugajak, Ján Laskurek, Blažej Hriconiak, Ján Bruškvjak. Okrem týchto sedliackych rodín tu žili chudobnejšie rodiny, inquilini: Jakub Dromzak, Matej Belonušak, Juraj Cigaň, Juraj Sagardik, Matej Klinčičak.

V Kliniku bolo zeme na vysiatie 350⁷ kubulov obilia. Chotár mali rozdelený na tri časti. Richtár mal pílu a mlyn, od ktorého platil Oravskému panstvu.²⁵

Ralí bolo päť: 1. Podkamenská, 2. Klimčikova, 3. Poričanská, 4. Babiárova, 5. Vylupkova.

Pri popise v roku 1715 sa Zákamencania preukázali listinou z roku 1640, potvrdenou v roku 1660 Thökölym.²⁶

Zamrznuté roky

Po pretrpených vojnách a povstaniach pripravilo obyvateľom Oravy ďalšie utrpenie počasie. Na Orave je drsnejšia klíma, ako v iných oblastiach Slovenska. Ale počasie, ktoré nastalo v roku 1716 a nasledujúcich rokoch, nazývajú zamrznutými rokmi. Po dlhej zime a krutých mrazoch ešte v druhej dekáde marca napadol sneh a po predchádzajúcom chudobnom roku nebolo potravy pre dobytok. Sneh zmizol až v máji, jar bola taká neskorá, že nebolo času na vypestovanie priesad hlúbovín – pritom kapusta bola nevyhnutnou zložkou potravy vtedajších obyvateľov. Ovsy siali až okolo 25. mája, v lete pre neustále dažde vymokol a obelel, komu sa predsa len podarilo zasadiť kapustu, tomu očervenela a nato 13. augusta opäť napadol sneh. Neurodil sa ani lan, nebolo lanového oleja na masenie. V jeseni ľudia lopatami odhadzovali sneh a vyberali spod neho biednu úrodu. Čo nestihli zobrať, pod snehom pohnilo. Ale aj to, čo sa podarilo zobrať, bolo nekvalitné, zelené a taká bola aj múka a chlieb.²⁷ Ľudia rezali slamu zo zeleného ovsu spod snehu na sečku a potom ju mleli spolu s kôrou stromov na múku. Po dedinách ostalo opustených veľa usadlostí.

Na Orave robila odhad škôd komisia, ktorá v správe uviedla, že „v celej stolici sa takmer nič neurodilo a obyvateľstvo upadlo do veľkej biedy. Poddaní mreli hladom a aj dobytok pre nedostatok potravy z veľkej časti vyhynul, v dôsledku hladu a zlej stravy sa rozšírili rôzne epidémie a choroby.“²⁸ Komisia zistila, že vo Vasilove, Ťapešove a Lokci bolo všetko na poli zničené, obyvatelia nemali nijakú potravu. Z poľa si privádzali domov ešte zelený, ľadovcom, ktorý napadol v septembri 1716, zničený ovos. Ostatnú, ešte nedozretú úrodu ľadovec celkom zničil. V týchto troch obciach dobytok úplne vyhynul. Podobne v Breze, Krušetnici a Zákamennom Kline. Aj tu zvyšky jačmenných a ovsených klasov sekali na sečku a v mlynoch mleli na múku, ktorá sa podobala skôr na čierny prach.²⁹ Ešte horší stav bol v dedinách Mutné, Novoť a Veselé. Ich chotáre boli úplne zničené. O Veselom komisia konštatovala, že by sa malo volať skôr Smutné pre biedu, aká tu panovala. Denne tu umierali od hladu dvaja ľudia. V jednom dome ležala bezvládne celá rodina a malé deti, o ktoré sa nemal kto starať sa túlali po poli a živili sa trávou a rôznymi zelinami. Vo všetkých troch obciach zhrabovali poddaní na poliach do kôpok zvyšky obilia ako seno, potom ho mleli na múku ako v ostatných dedinách. Podobné pomery panovali vtedy na celej Orave.³⁰

Útek obyvateľstva

Ľudia opúšťali svoje domovy. Z Oravy utekali na juh, do krajín, kde po Lodchode Turkov ostali vyludnené oblasti. Veľa ľudí z nedozretej potravy ochorelo na červienku a umieralo, najmä deti. Rok 1718 bol zasa veľmi suchý a horúci, bez dažďov, vyschli studne a nenarástla ani poriadna tráva, nebolo dost potravy pre dobytok, ktorý krmili chvojinou, ale aj tak veľká časť podochla od hladu.

V nasledujúcom roku 1718 od jarných mesiacov až do zberu úrody veľa ľudí z Oravy chodilo do Poľska a Sliezska kupovať chlieb a obilie pre veľký hlad z veľkého sucha a neúrody v predošlom roku 1717. Mnohí však nemali peniaze a tak žobrali. Dobytok, ktorý prežil kruté časy, bol vyhladovaný a nevládal porobiť jarné práce. Zima bola znovu veľmi tuhá, napadlo veľa snehu, ktorý trval až do mája. Nasledovalo veľmi suché počasie, horeli domy a lesy. V horách sa objavili vlky, ktoré napádali aj ľudí.³¹

Počas „zamrznutých rokov“ zomrelo, alebo opustilo svoje domovy mnoho rodín. Oravské panstvo na opustené gazdovstvá lákalo nových osadníkov. V roku 1720 bol urobený nový súpis urbárskych povinností. Richtárom obce bol Adam Kondlačak. Na ostatných roľiach gazdovali: Juraj Kvak, Matej Belovons, Juraj Beňuš, Tomáš Kolešniak, Matej Žebračik, Michal Kubizna, Matej Kviečak, Michal Kvietek, Albert Tesliačik, Matej Dopaterik, Matej Priekopčik, Michal Pisčurek, Blažej Resoniak, Ján Blaškovič, Matej Kubáň, Albert Florek, Jakub Bartošiak, Jakub Dranžiak, Adam Jablončan, Matej Polčak, Matej Piniak, Albert Kravčik, Ján Stromniak, Adalbert Placek, Adam Kvon, František Vetrekovič, Marek Sagarda, Michal Vlachušiak, Klinčičak, Matej Hrumčak, Jan Vilupek, Martin Oršulak, Albert (Adalbert) Cigaň, Ján Špitalčik.

Najbohatším gazdom nebol richtár, ale Juraj Kvak, ktorý vysial 13 1/3 kubula osiva, po ňom richtár s 11 a 1/3 kubula a Ján Špitalčik 10 1/6 kubula. Pomerne dobre bol na tom Marek Sagarda, ten vysial 7 1/6 kubula.³² Ostatní gazdovia za nimi ďaleko zaostávali.

Doposiaľ neboli obsadené rale po gazdoch, ktorí ušli po roku 1716. V súpise ušlých sa obec spomína pod oboma názvami: „Zakamené seu Klinik.“

Medzi ušlými gazdami, ktorých role ostali neobsadené ešte aj v roku 1720, sa spomínali: Juraj Kratšak 1/24 raľa, Matej a Jakub Lukašak 1/24, Matej Mišek 1/16, Michal Bogaják 1/8, Michal Lokčan 1/16, Matej Kuraček 1/8 a 1/12, Juraj Sagardik 1/8, Blažej Tesliačik 1/12, spolu 9.³³

Stav v roku 1720 bol v porovnaní s rokom 1715 taký, že kým v roku 1715 tu žilo 42 gazdov a 7 inquilinov, spolu 47, v roku 1720 tu bolo 35 rodín.

V tých hrozných rokoch studenej zimy, hladu a biedy zomrelo, či opustilo obec až 30 rodín.³⁴

Oravské panstvo malo záujem opustené role čím najrýchlejšie obsadiť novými osadníkmi, do roku 1720 niektoré opustené role obsadili miestni, prišlo 11 nových rodín, napriek tomu v roku 1720 ostalo neobhospodarovaných 9 hospodárstiev. Zo starých hospodárstiev ostali neobsadené po rodine Mateja Kuračika dve usadlosti a po jednej Martina Lokčana, Michala Tesláka, Martina Bugajaka, Juraja Sagardu. Výčiny počasia pokračovali aj v tomto

roku. Sneh v lesoch, ktorého tejto zimy napadlo nebývalé množstvo, zišiel až v máji.

18. storočie, rozvoj remesiel

Mierové obdobie, ktoré nastalo po roku 1711, umožnilo roľníkom v pokoji sa venovať obrábaniu pôdy. Obce boli v tom čase pomerne samostatné, potrebné náradie a náčinie si dokázali vyrobiť samotní roľníci, z ktorých sa postupne vyčlenili šikovnejší remeselníci. Okrem plodín, potrebných na výživu – obilia, kapusty a zeleniny, pestovali sa technické plodiny – lan a konope. Prebytky, ktoré roľníci dokázali vypestovať, predávali na trhoch a jarmokoch. Získavali z nich finančné prostriedky, ktorými platili dane a poplatky panstvu a povinné deviatky a desiatky (deviata a desiata časť úrody panstvu a cirkvi). V súpise z roku 1728 sa uvádza, že obyvatelia Zákamenného ročne odpredávali až 700 kýt lanu (jedna kyta = 12 – 20 hrstí). Z predaja lanu mali príjem 42 zlatých (1 kyta = 6 denárov). Okrem predaja lanových kýt mali príjem z predaja tkaného plátna. V polovici 18. storočia boli v Zákamennom zdanení už aj tkáči. Počet tkáčov sa rýchlo rozširoval. Kým v súpise Oravského panstva bolo v roku 1712 na celej Orave len 34 tkáčov, v roku 1751 to už bolo 266 tkáčov.³⁵ V Zákamennom bolo 10 tkáčov.

Plátno z lanu a konope nemalo potrebnú kvalitu. Bolo úzke (krosná mali úzku osnovu), priadza bola nadväzovaná a v plátne bolo veľa hrčiek. Aby bolo plátno predajnejšie, jeho vzhľad sa zlepšoval mangľovaním a farbením. Oravské panstvo podporovalo výrobu plátna. V januári 1786 vydalo nariadenie o pestovaní lanu a konope. Oravské panstvo reagovalo na nariadenie Jozefa II, ktorý vyzval horné strany Uhorska, najmä Oravskú stolicu k rozšíreniu pestovania a spracovania lanu a konope, ktoré je vhodnejšie a prináša väčší úžitok pre obyvateľov, ktorých snahu nepriaznivé počasie obracia navnivoč. Chudobné obyvateľstvo si týmto spôsobom malo zadovážiť peniaze, za ktoré si kúpi výživu. Prikazuje nielen ženám, ale aj mužom a mládeži zaoberať sa pestovaním a spracovaním lanu na priadzu a plátno, najmä počas zimy. *„A tak nielen sami rodičove ale i deti nedospelého veku, jako to v jiných krajích s velkým osohom spatrovane byva, ku vyživení svojmu pomahat a osoch činit budu.“*

Poddaným panstvo prikazovalo, aby nielen priadzabola dobre spracovaná, ale aj tkáči a gazdiné, ktoré tkali, si mali zaobstarat širšie a lepšie brdá v Sliezsku, lebo *„čím širšie a hustejšie jest platno, tym vícej lepšie a predajnejšie byva.“*

Stahovanie za prácou

Panstvo malo snahu týmto opatrením obmedziť húfne stahovanie oravskej chudoby za prácou „na dolne strany“ Uhorska.³⁶ O zvyku Oravcov odchádzať za prácou a so zárobkom sa vracat do chudobného rodného kraja písal vo svojom diele Notície uhorský polyhistor, Matej Bel z Očovej: *„...kraj by zaiste sotva stačil uživiť obyvateľov, keby sa mládež obojeho pohlavia už v pokročilej jari húfne neroztrúsila na poľné práce v rôznych častiach Uhorska... Keď dôjdu na určené miesto, slúžia za malý peniaz na deň ako kosci, ženci, zväzajú sena a príležitostní robotníci tak dlho, až sa nazdávajú, že sa začína žatva doma. Vtedy sa vracajú k svojim ako žeriavy a čo si*

*doniesli zo zárobčeka za najaté práce vo svete, odložia, aby upotrebili v zime. Dievky to vynaložia na krajší odev. Keď sa zdržávajú v cudzine, správajú sa veselo. Ano, každodenné práce, ohorení slnečnými lúčmi, veľmi páliacimi cez deň, nezriedka končia tancami. Tí, čo doteraz nepoznali také schopnosti ľudu, žasnú. Ba aj najťažšie práce si po celé dni spríjemňujú spevom, veselými žartmi a pravdaže aj inými dedinskými huncútstvami.*³⁷ Ďalej túto informáciu upresnil, že stahovanie za prácou sa týka predovšetkým obyvateľov Horného okresu, čiže Hornej Oravy.

Nariadenie o pestovaní lanu a konope sa na Orave dodržiavalo. Rozšírilo už existujúce odvetvie, ktoré prinášalo obyvateľom Oravy väčší úžitok, ako tradičné poľnohospodárstvo. Hlavný slúžny Oravskej stolice Daniel Szontagh, rodák zo Záskalia (1809 – 1867), napísal monografiu Oravskej stolice, ktorá sa zaoberá i etnografiou oravského obyvateľstva. Vo svojej monografii napísal: „*Domáce obyvateľstvo Trstenského a Námestovského okresu, bez rozdielu mužskí i ženy, dospelí i nedospelí, pradié. Ženy ešte aj pri chôdzi obracajú vreteno, potahujú a súkajú nite z lanovej viazanice, ktorú majú uviazanú pod šatkou na hlave. Toto je obyčajný spôsob pradenia u pastierov, aby nemuseli vláčiť so sebou praslicu. Hotové nite (loketky, pradenká), domáci gazda, loketkár nosí na predaj, majú ich v plachte na chrbte priviazané tak, že konce nít vyčnievajú, aby ich kupujúci mohol poobzerať bez odviazania batožiny. Ak len jedno predáva, nosí ho na ľavej ruke a tak ho ukazuje. Hotové kusy plátna predávajú sa v surovom stave po nedeliach alebo sviatkoch pri kostoloch v Oravke a Jablonke, kde býva po každej bohoslužbe trh na nite a plátno.*“³⁸

Stolárske výrobky (nábytok) si zhotovovali roľníci sami. V obci boli v roku 1751 spísaní šindliari, ktorí zhotovovali šindle nielen pre vlastnú potrebu, ale aj na predaj. Aj domy si stavali sami. Tesári, ktorí by poskytovali svoje služby ako majstri – tesári, tu v 18. storočí nebolo. Kolárske dielne boli známe v Párnici, kde si kupovali výrobky ostatné obce, alebo v Mútnom, či Jasenici (v súčasnosti Oravská Jasenica).

Najpopulárnejšie bolo kováčstvo, kuzne boli takmer v každej obci, v niektorých i dve – tri. Boli spravidla umiestnené pri hlavných cestách, aby k nim mali dobrý prístup furmani, ktorí potrebovali ich služby (podkúvanie koní). Okná zasklieval sklenár z Jasenovej,³⁹ ktorý túto službu poskytoval podomovým spôsobom (tabuľky skla roznášal v krošni na chrbte). Hrnce a hlinený riad si kupovali na jarmokoch, výroba hlineného riadu bola rozšírená najmä v Trstenej, Tvrdošíne, Veličnej. Kupovali sa najmä džbány na mlieko, šálky, krčahy, kvetináče, kahance, soľničky.

Sochy sa vyrábali najmä v kamenárskej dielni v Oravskom Bielom Potoku, ale aj v lome v Oravskej Jasenici. V Zákamennom pracovali aj dvaja „*olejnici*“, čiže výrobcovia lanového oleja, ktorí mali samostatné dielne a odvádzali z nich daň. Lanovým olejom sa mastilo počas pôstu, ale chudobnejšie rodiny ho používali častejšie. Zákamenčania obchodovali aj s lanovým semenom. Bola tu aj valcha na spracovanie vlnenej tkaniny na súkno.⁴⁰

Mor v roku 1739

Veľkú ranu zasadil obyvateľom obce mor, ktorý vyčíňal v obciach hornej Oravy v roku 1739. Postihol aj Zákamenné. Napriek tomu, že usadlos-

ti boli rozptýlené, stalo sa, že vymreli celé usadlosti. Napríklad usadlosť na rali Kviatkovej ostala opustená. Vymrela tu celá rodina Juraja Kviatka, potomkovia zakladateľa rodu Krištofa Kviatka (v predošlých súpisoch uvádzaných ako Kvetek i Kvietek). Krištof Kviatek mal štyroch synov: Vavreka, Adama, Jura a Martina. Svoj majetok rozdelil synom: Adamovi $\frac{1}{16}$, Jurovi $\frac{1}{24}$, Martinovi $\frac{1}{16}$ a pre Vavreka nadobudol majetok od Nogu $\frac{1}{48}$ a od Majchráka $\frac{1}{24}$, čo spolu tiež činilo $\frac{1}{16}$. Vavrek Kviatek mal dvoch synov, Jura a Jána. Z Jura pochádzal Jozef, ktorý držal celú $\frac{1}{16}$ sám, z Jána pochádzal Juro, ktorý sa uchádzal o $\frac{1}{32}$ svojho bratanca, tiež Jura, ktorého rodina vymrela počas moru. Ako sa dozvedáme zo zachovanej listiny, počas moru v roku 1739 vymrela celá rodina Juraja Kviatka staršieho a z Martinovej rodiny ostal len sám Martin s jednou dcérou. Prosil úrad obce, aby mu poslal niekoho na pomoc, lebo sám nevládal obhospodarovať gazdovstvo. Úrad obce nemohol nikoho nájsť, prinútil Vavrekovho syna Jána, aby pomohol strýkovi Martinovi v jeho biede. Ján zanechal manželku „na zdravej strane“ a v roku 1751 prijal Jurajovu $\frac{1}{24}$ časťku majetku na základe zmluvy po vymretej rodine svojho strýka. Tak sa dostal aj on k majetku, pretože otcovskú časťku celú užíval brat Juraj a po ňom jeho syn Jozef.

Majetkové spory

Jánov syn Juraj bol nespokojný s takýmto rozdelením majetku a v roku 1769 sa domáhal $\frac{1}{32}$ čiasťky z majetku svojho bratanca Jozefa. Ten súhlasil, že bratancovi naozaj patrí časť dedovizny, ale nie $\frac{1}{32}$, iba polovica, čiže $\frac{1}{64}$ čiasťka. Tak sa obaja bratanci aj pokonali a Juraj súhlasil s tým, že dostane podiel v bývalej rali Majchrákovvej. Za to Juraj dal Jozefovi 500 kusov hospodárskeho šindľa. Jozef dokonca svojho bratanca Jura splnomocnil, aby v prípade jeho predčasnej smrti opatroval jeho časťku majetku pre deti. Zmluvu spísal v obecnom dome Juraj Lokčanský, ako svedok bol prítomný špán lokčanskej fary Juraj Samuchlík. Iba títo dvaja sa podpísali vlastnou rukou, všetci ostatní svedkovia, včítane richtára Jura Vengrina, prisažných Mateja Ševčíka a Mateja Beňuša sa podpísali krížikom. Pri uzavretí zmluvy bol prítomný aj bratanec Martin Kviatek a sused Ján Šinál.

Testament

Tento prípad mal svoje pokračovanie v roku 1780. Keď sa Juro Kviatek, (tu už uvedený spolu s bratancom Jozefom ako Babralákovci) cítil nemocný, zavolať do svojho domu úrad obce, rodinu a susedov a dal spísať testament. V testamente sa spomína, že zanecháva po sebe manželku a štyri deti: synov Jozefa a Jána, dcéry Marišu a Katrušu. V testamente čiasťku $\frac{1}{24}$ v rali Kvetkovej zanechal synom a $\frac{1}{32}$ čiasťku, ktorú nadobudol od bratanca Jozefa Babralu zanechal „*mojej manželke Katruši do jej smrti a po smrti jej mužovi, jestli jej Pan Buch budoucne pozechna*“.

V prípade úmrtia synov mala podľa testamentu pripadnúť ich čiasťka dcéram, v prípade že by zomreli aj ony, pripadne všetko manželke. V závere testamentu pohrozil každému, kto by ho chcel zmeniť, že ho bude povolávať

Výdaj Zákamenné Contractualka Tabula.													
Imeno, a Prigmeny.	Vlastnost Poddaniho Gruntu.	Poddaniho Gruntu			Rocne Roboty nebo Sluzby.	Dewatet	Rocjite Danky.						
		v nitř. sewnitě.					Rocjiti Cjins Penešni.	Drewo na Ohen.	Pradsa.	Maso topene.	Kopuny.	Kurencze.	Wagca.
		Gmany.											
		Vla Pressur. Mterice.	Semenich Koly Dilj.	Luty na Koscarw.									
No.	Dny.	No.	Dny.	Flor.	Saby	Funt	holby	No.	Dilo				
Vengrin Puro	2 1/2	5	29	3						4	80		
Kocienda Mid.	1 1/2	2 1/2	10	1 1/2						2	70		
Veselon Mj Puro	1	2	41	1 1/2						1	92		
Veselon Mj Mid	1	2	41	1 1/2						1	92		
Pemyah Sans	3	14	23	1						1	88		
Krnal Mid	3	1	24	2						1	20		
Krnal Midal	3	1	10	2							72		
Coura Sans	3	1	24	2						1	20		
Kaba Syah Sans	3	1	10	2							72		
Keepanyal Mid	3	1	10	2							72		
Keepanyal Mau	3	1	10	2							24		
Mencelsoih Sans	1		8	1							24		
Pisomy Puro	3	1	10	2							72		
Dabrata Prost	3	1	24	2						1	20		
Pencel Masoy	3	1	10	2							72		
Majidrad Sans	3	1	10	2							72		

pred boží trón. Testament spísal a vlastnoručne podpísal miestny notár Michal Plaskúr mladší, okrem neho richtár obce „na ten čas“ Matej Plaskúr, prísažní Michal Cigaňák a Juro Kolenak a miestni obyvatelia Jano Kvak, Jano Šimak, Jano Peniak a prítomný bratanec Jozef Babraliak, pravda, všetci včítane richtára len krížikom, to znamená, že na čele úradu stáli okrem notára negramotní miestni šoltýsi.⁴¹ Z uvedeného príkladu možno nielen získať obraz o situácii v obci, ale aj o zmene priezvisk v priebehu dvoch generácií.

Zaujímavé je porovnanie (zmeny) názvov ralií podľa nám známych popisov v jednotlivých obdobiach: prvého urbáru v roku 1626, podľa údajov richtára z cirkevného tribunálu z roku 1659, zo súpisov v roku 1715 a 1740:

	1626	1659	1715	1740
1.	Maxiník Leško	Leškova: 8 rodín, 63 osôb: Krištof Koval' Peter Rospaleniec Tomáš Sadlák Matej Chapčik Adam Ciesliak Michal Lesak Blažej Kalita Bartolomej Knap Florián Gracik	Podkamenská Albert Teslačik	Podkamenská
2.	Klimko Poliak	Klinčíkova 4 rodiny 41 osôb: Jakub Prečínik Martin Kolandzik Pavol Klimčik	Klimčíkova	Klimčíkova 13/16, 3/16, čiže celá oddelená na faru, osadníci premiestnení do Erdútiky
3.	Jakub Pritin	Prečiňová 8 rodín, 73 osôb: Matej Babiarčik Ondrej Babiarčik Jakub Piščurak Matej Piščurak Ján Škuľak Jakub Latarniak Krištof Kviatek Adam Lesčak	Poričanská Krištof Kvietek	Porečanská

Zákamenné 1557 – 1800

	1626	1659	1715	1740
4.	Juro Poliak	Vojničkova 9 rodín, 61 osôb: Matej Vojničák Ondrej Vojničák Ján Trojak Matej Zatiko Albert Ciganiak Matej Gašparčák Blažej Pisturčák Ján Zivčák Jakub Ciganiak	Babínova	Lubova
5.	Kuboš Stuchlík mladší	Vojčíkova 8 rodín 61 osôb: Michal Vojčík Vavrinec Pinia Matej Pinia Juraj Červeníak Tomáš Výlupek Albert Geratek Stanislav Palec Peter Fierlita	Výlupkova Matiaš Pinačik	Výlupkova
6.	Neobsadená, v roku 1640 pridelená šoltýsom			Šoltýska Kolenova
7.	Šoltýska Breznického Od r. 1640 Krčova	Šoltýska Kočandova 6 rodín, 114 osôb:	Adam Kočenda Matej Prekop	Šoltýska Kočendova
8.	Šoltýska Regulíková Od r. 1640 Targošova	Juraj Kočanda. Richtár Adam Prokopčik Albert Prokopčik Mikuláš Pienišík Martin Kozák Ján Cholenčik		Šoltýska Kvetkova
	Spolu:	43 rodín, 413 obyvateľov		

Urbárska regulácia Márie Terézie

V roku 1767 Mária Terézia zaviedla urbár, ktorým zjednotila dovtedy rozličné krajové zápisy pozemkových majetkov a povinností poddaných. Urbár sa stal základom nového daňového systému a jednotne upravil pracovné povinnosti poddaných, ako aj výšku naturálií a iných dávok. Urbár bol vydaný v národných jazykoch, používaných v Habsburskej ríši, teda aj po slovensky.⁴²

Urbárska regulácia panovníčky na Orave narazila na veľký odpor poddaných. Niet sa čomu čudovať, podľa tejto reformy bolo šesťkrát viac usadlostí, ako pred jej zavedením, čím sa situácia poddaných zhoršovala - napriek tomu, že mala chrániť roľníkov pred nadmerným vykorisťovaním zemepána.

Na Orave sa urbárska regulácia začala v máji 1770. Komisia zástupcov Oravského komposesorátu a Oravskej stolice spísala stav v každej obci pred zavedením tereziánskeho urbára. Komisia v každej obci položila 9 otázok, na základe ktorých bola uskutočnená klasifikácia obcí. Obce boli zaradené do štyroch tried.

Dňa 13. 10. 1773 podpísala deputácia obce v Dolnom Kubíne nový urbár, v ktorom sa obyvatelia obce „Zakamene“ zaviazali dodržiavať jeho nariadenia. V úvode sa spomína nariadenie „Jej jasnosti Cisársko - Kráľovskej“ podľa ktorej novo ustanovené urbárske poriadky by spôsobili chudobným v tunajšej stolici nie úľavu, ale ťažkosti, preto nariadila kráľovskému komisárovi Jánošovi Baloghovi z Galanty, aby na Oravskom panstve s poddanstvom k nemu prislúchajúcim uzavrel kontrakty podľa úžitku a doterajších zvyklostí.

Na šoltýstve sa zvýšil počet z doterajších troch rálí na 28 a 1/8 rálí, alebo sedení (čiže usadlostí), ktorým sa nariaďovalo platiť ročné dávky:

1. činžu gruntového urbárskeho 39,25 zlatých,
2. Oravskému dištriktu, alebo svojej fare 30 den,
3. Počas insurrekcie (vojny) vystrojiť jedného vojaka

Počet sedliackych rálí sa z doterajších 5 zvýšil na 40. Sedliaci spolu s komorníkmi a podludníkmi mali platiť:

4. činžu gruntového urbárskeho 108,52 zl.
5. Za drevo siahové 7,80
6. Za kláty urbárske 9,38" zl.

7. Dvorskému dištriktu alebo svojej fare namiesto doterajších 5 prešporských meríc ovsu, každoročne platiť 5 zlatých

8. Roboty mali sedliaci vykonávať záprahmi, od každej urbárskej rale alebo sedenia 10 dní ročne, alebo pešej 20 dní. Komorníci a hofieri ročne každý 2 dni pešej práce, podludníci každý jeden deň pešej práce. Práce boli nariadené tak, aby sa počítala chôdza do práce a aby aspoň ¼ povinnosti bola odpracovaná v zimných mesiacoch.

9. Panské plte mali zbíjať a spúšťať od svojich brehov za poplatok od Oravského panstva: za každú plť dopravenú do Brezy 40 denárov, do Oravskej

Jasenice 60 denárov, do Slanice 70, do Tvrdošína 85, do Nižnej Vsi 1 zlatý, do Dlhej 1,25 zl., pod Zámok/do Oravského Podzámku) 1,50 a do Kráľovian 2 zlaté (florény).

10. Namiesto povinnosti odnášania listov, zbýjania plťí mali sedliaci odpracovať ďalších 80 dní ručnej práce, započítaných v priloženej tabuľke.

11. Na výdavky cenzurálske mali platiť 3 zlaté

12. Na hajdúske konventy 8,52 zl.

13. Za donášanie dežmy eršeckej 0,50 zl.

14. Panskému extraktorovi, preberajúcemu obecné ročné účty 2 zl.

15. Za poplatky od oviec, od včiel, od každej ovce a od každého kláta včiel po 50 denárov.

16. Hájnikovi panskej hory, ktorý varoval v ich chotári 4 zl.

17. Na zbroj zámockým hajdúchom prispievali ročne 0,68 zl.

18. Za zhotovenie a spustenie 12 plťí podľa propozícií platili 1,60 zl.

19. V čase príchodu direktora slávneho panstva, alebo niektorého z pánov komposorov, v čase cenzúr, počas lovenia rýb a zveri slúžili 2 dni

20. Namiesto bednárskeho riadu do panskej kuchyne, namiesto victualium, alebo vydržiavania vojska, ako aj odovzdávania porcií pre kone, v čase príchodu zemského panstva, stoličného panstva do obce a cenzúr ročne platili 8,17 zl.

21. Od každého páleníčného kotlíka (na pálenie liehu) platili po 2 zl.

22. Na opravovanie panských krčiem každoročne spoločne platili 6,80 zl.

23. Šoltýsi boli upozornení, že od platnosti tohto nového nariadenia stratili doterajšie slobody a od svojich urbárskych ralí sú povinní platiť a vykonávať práce tak, ako sedliaci

24. Na zabezpečenie dobrého poriadku sa nariadilo dodržiavať bod 9. urbárskeho poriadku.

25. Okrem uvedených povinností už žiadne iné povinnosti a dávky nebudú plniť.

Dodržiavanie verejného poriadku

Punkt 9 spomínaný v bode 24. urbáru obce Zákamenné bol uvedený osobitne vo všeobecnej časti urbára, pretože platil pre obyvateľov celého cisárstva. Panovníčka nariadila dodržiavanie verejného poriadku a tresty za jeho porušenie. Za kľatie, zlorečenie (napríklad do diabla, do strely) a rúhanie bol dospelý muž potrestaný dvanástimi údermi palicou, dospelá žena alebo dievka 12 údermi korbáčom, chlapec alebo dievča 12 úderov prútom. Pri druhom provinení sa trest zdvojnásobil, (24 úderov), pri treťom strojnásobil (36 úderov). Za vynechanie bohoslužby v nedeľu a v sviatočný deň bola nariadená pokuta za prvý raz jeden funt vosku, za druhý raz dva funty, za tretí raz 3 funty vosku. Po desiatej hodine večer bolo zakázané chodiť po dedine a stretávať sa v tmavých kútoch. Krčmár nesmel predávať pálenku pred bohoslužbami, počas bohoslužieb a večer po deviatej hodine.

Kto po zotmení trpel v dome krik a nevyhnal nespratníkov, zaplatil pokutu, - za prvý raz 12 zlatých, pri druhom 24, pri treťom 36 zlatých. Kto sa nelepšil, tomu hrozilo väzenie na zámku.

Nový urbár umožnil poddaným narábať so svojím majetkom, dať deti vyštudovať či vyučiť, mohli sa presťahovať k inému pánovi. Už nemuseli od svojho zemepána nakupovať potraviny, mali nárok na drevo a pastvu.

Panovníčka Mária Terézia sa snažila zjednotiť poplatky v celej monarchii, aby zemepáni nemohli svojvoľne zatažovať poddaných rôznymi dávkami. V Oravskom panstve však bolo pred zavedením jej urbára nižšie zataženie rôznymi daňami a poplatkami. Preto sa nový urbár nepáčil ani sedliakom, ale najmä šoltýsom, ktorí do platnosti urbára neboli zvyknutí robotovať ani platiť poplatky, stanovené novým urbárom.

K novému urbáru je pripojená tabuľka s podrobným súpisom urbárskych povinností šoltýsov, aj sedliakov. Podľa nej na šoltýstve žili rodiny: Jura Vengrina, Michala Kočendu, Jura Veselovského, Michala Veselovského, Jána Peniaka, Michala Kriváka, Michala Kvaka, Jána Csura, Jána Kabatiaka, Michala Ščepaniaka, Mateja Ščepaniaka, Jána Mentelčíka, Jura Rizoňa, Jozefa Babrala, Mateja Pienčeka, Jána Majchrada, Pavla Šurinku, Mateja Kvietka, Albína Kvietka, Jura Kvietka, Jána Kvietka, Jána Šimeka, Jakuba Šimeka, znovu Jura a Jána Kvietkovcov, Jura Čechuráka, Mateja Beňuša, Jána Miklošáka staršieho, Jakuba Kuzorčíka, Jakuba Beňuša, Jána Miklošáka mladšieho, Mateja Ševčíka, Mateja Ševčíka, Jána Miklošáka, Michala Targoša, Jána Targoša, Mateja Beňuša, Jozefa Urbaniaka, Jána Konkola, Jura Konkola, Mateja Konkola, Kristiána Ševčíka, Jura Prokopa, Jozefa Prokopa, Jozefa Šuráka, Michala Kubiznu, Michala Miklošáka, Jozefa Kubiznu, Mateja Glinku, Jura Targoša, Jura Birku, Mateja Beňuša, Mateja Polčáka, Mateja Ďurkováka, Jána Birku, Michala Koleniaka, Jura Matejačeka, Jána Koleniaka, Jána Kubišáka, Jozefa Beňuša, Jura Beňuša, Ondreja Koleniaka, Jura Koleniaka, Mateja Koleniaka, Michala Pacáňa, Jána Pacoňa. Na šoltýstve (na troch starodávnych šoltýskych raliach – Kolenovej, Kočendovej a Kvetkovej, v ešte dávnejších dobách Targošovej), žili potomkovia týchto rodín, v roku 1773 sa rozrástli na 66 rodín.

Na šoltýstve žili aj dve rodiny komorníkov: Mateja Targoša a Jána Targoša.

Šoltýske rodiny nemali v tabuľkách stanovenú prácu. Najbohatším šoltýsom bol Juro Vengrin, o polovicu menej poľa mal Michal Kočenda, o dve tretiny menej poľa Jano Peniak, Jano Koleniak, Jozef Beňušik. Šoltýsi platili spolu 54 zlatých ročného činzu.

Medzi sedliacke patrili v roku 1773 rodiny: Dominika Poláka, Jura Valčáka, Adama Jendrušáka, Mateja Ševčíka, Mateja Sivarhoňa, Jura Peniaka, Jozefa Lukáčika, Jura Jablončana, Mateja Rizoňa, Jána Čuráka, Michala Ščepaniaka, Toma Lučivníka, Jura Lučivníka, Maca Michajčíka, Michala Peniaka, Mateja Peniaka, Mateja Joba, Ondreja Joba, Jána Pisarčíka, Jána Lučivňančíka, Michala Ciganiaka, Jura Štíta, Michala Jendrašáka, Ondreja Telušáka, Adama Trojáka, Marka Teligu, Jura Makucha, Jura Koncúra, Albína Marčaka, Michala Marčaka, Toma Marčaka, Michala Kučerku, Jána Masčičáka, Jána Kvaka, Marka Kvaka, Mateja Bučeka, Jura Macušáka, Ondreja Macušáka, Mateja Plaskura, Jána Plaskura, Jura Froleka, Jána Froleka, Mateja Prokopa, Adama Prokopa, Michala Kubiznu, Michala Klusku,

Maca Maršalka, Mateja Kubičaka, Mateja Kišku, Mateja Klimčika, Jána Klimčika, Marka Klimčika, Jura Froleka, Ondreja Gonsura, Michala Plaskura staršieho, Jána Plaskura, Michala Plaskura ml., Mateja Gonsura, Mateja Lišaka, Jána Lišaka, Jura Bugajského, Mateja Bugajského, Juraja Bugajského mladšieho, Jána Bugajského, Adama Bugajského, Michala Uradničaka, Mateja Uradničaka, Jura Begančika, Mateja Barcošaka, Jána Gonsura, Marka Gonsura, Adama Gonsura, Michala Gonsura, Jána Krňucha, Michala Krňucha, Mateja Krňucha, štyroch Lubovcov: Marka, Jozefa, Michala a Jána, Jána Gonsura, Toma Šprtala, Jakuba Gonsura, Jura Pienteka, Jura Pienteka ml., Toma Pienteka, Michala Pienteka ml., Jána Uradničaka ml., Michala Uradničaka ml., Michala Uradničaka, Mateja Piančaka, Michala Pincoka, Martina Telucha, Jozefa Plaskura, Jakuba Plaskura, Martina Plaskura, Jakuba Telucha, Michala Telucha, Jána Telucha, Ondreja Vetraka st., Lukáša Bejdáka, Mateja Gonsura, Michala Kravčika, Mateja Kravčika, Ondreja Mozgu, Michala Poleca, Mateja Poleca, Mateja Vilupeka, Jura Chromeka, Štefana Poleca, Jána Papaka, Michala Poleca st., Michala Poleca ml., Toma Vilupeka, Jána Vilupeka, Jura Vilupeka, Martina Chromeka ml., Jána Indaka, Jána Piku, Jura Chromeka, Jána Chromeka ml., Ondreja Chromeka, Jura Chromeka, Michala Matušáka, Mateja Matušáka, Jána Matušáka, Mateja Chromeka, Mateja Peniaka, Jána Fedora, Martina Kluska, Jura Kluska.

Komorníci, žijúci medzi sedliakmi boli: Matej Jendrušák, Juro Jendrušák, Ján Poleč, Adam Fedor, Fero Čech, Matuš Kramar, Matej Miha, Michal Šachoprt. Komorníci nevlastnili žiadnu, alebo zanedbateľnú výmeru pôdy a medzi ich povinnosti, stanovené urbárom patrila ručná práca a príprava dreva.

Medzi najchudobnejších, podludníkov, patrili: Adam Buček, Michal Bielovan, Pavol Vengrin, Jozef Mentelak, Michal Telibaba, Štefan Kušnier, Martin Planka, Jakub Vehari, Martin Frolek, Gašpar Poliak.

Podludníci nemali stanovenú ani povinnosť ručnej roboty, iba dodávať drevo na oheň.

Sedliackych rodín, spolu s rodinami komorníkov, bolo v Zákamennom 40. Tieto rodiny mali povinnosť spolu odpracovať 400 dní práce s lichvou alebo 906 dní ručnej práce. Všetci obyvatelia obce platili spolu 151 zlatých ročného peňažného činžu a dodávali 24 siah dreva na kúrenie. V urbáre nemali predpísané iné dávky – neboli povinní dávať priadzu, ani maslo, kapúny, kurence, ani vajcia.⁴³

Napriek tomu, že Zákamenčania podpísali novú urbársku reguláciu, po jeho zavedení a vymáhaní nových dávok a poplatkov, v nasledujúcich rokoch rástla nespokojnosť poddaných. Väčšina obcí písala vrchnosti listy a sťažnosti. V apríli 1774 sa panovnícke sťažovali stavy Oravskej stolice. „*Najpokornejšie oznamujeme, že sme urobili opatrenie, aby láskavé a milostivé nariadenia vašej kráľovskej miestodržiteľskej rady zo dňa 24. marca boli uvedené v náležitú platnosť, aby vojenská asistencia pochytila aj ostatných spomedzi tunajšieho ľudu, ktorí sa tvrdošijne bránili prijat' pre nich také výhodné urbariálne výhody...*“

Na zamedzenie prípadného povstania bola na Oravu povolaná stotina vojska pešieho pluku Samuela Gyulayho. Dňa 27. januára 1775 zasadala

v Dolnom Kubíne súdna stolica, ktorá richtárov niektorých obcí odsúdila na 50 úderov palicou, iní (napríklad Ján Vajda z Hruštína) boli odsúdení na jednoročnú prácu na ktorejkoľvek určenej pevnosti.⁴⁴

Lesný poriadok Márie Terézie

Urbárska regulácia nebola jedinou reformou Márie Terézie. Koncom roku 1769 vydala lesný poriadok Porádek hor aneb lesuv zachování. Niektoré ustanovenia jej reformy platia s obmenami až do súčasnosti. V Poriadku bola určená ochranná funkcia lesa, ustanovila lesníkov a hájnikov. Tereziánske reformy v snahe šetrenia lesov rozpracovali opatrenia proti požiarom a nariadovali poddaným stavať namiesto drevených murované domy. Oravské panstvo vydalo smernice „Oppinio circa coordinandam Silvanalem Manipulationem“. Smernice zakazovali poddaným výrub dreva, rozširovanie pastvín a pasenie dobytku na rúbaniskách. V roku 1776 sa sťažovali obyvatelia Krušetnice, Zákamenného a Novote na nedostatok dreva. Poddaní boli nútení z existenčných dôvodov lesný poriadok obchádzať.

Ratio educationis – školské reformy Márie Terézie

Panovníčka povzniesla i školstvo, po dlhých prípravách reformy školského systému vydala Ratio educationis, ktorou ustálila sústavu štátnych škôl podriadením Školskému sekretariátu. Táto reforma zaviedla všeobecnú povinnosť školskej dochádzky, ktorá dovtedy na Slovensku nebola zavedená. Základné vzdelanie poskytovali deťom Ludové školy, ktoré sa delili na triviálne, hlavné a normálne. Vyššie vzdelanie sa dosahovalo na stredných školách s vyučovacím jazykom latinským.⁴⁵ Pri farách nariadila zakladanie triviálnych škôl, v mestech normálne školy a vo väčších mestách gymnáziá. Názov triviálne pochádzal od toho, že sa vyučovali tri predmety: čítanie a písanie, matematika a náboženstvo. Dňa 14. novembra 1774 bolo otvorené nižšie gymnázium v Trstenej, spravované františkánmi z Okoličného, ktoré navštevovalo 150 oravských študentov. Tým sa otvorila možnosť štúdia aj pre hornooravské deti.

Po smrti Jozefa II. v roku 1780 sa uhorským kráľom stal jeho brat Leopold II. Uhorský snem vyhlásil Uhorsko za slobodné a nezávislé kráľovstvo a namiesto latinčiny za úradný jazyk maďarčinu.

Obyvateľstvo do konca 18. storočia

Obyvateľoch Oravy v prvej polovici 18. storočia podáva správy Matej Bel: *Slováci obývajú Oravu od najstarších čias. Na ich reč vplývali Česi a Moravania, ale najviac Poliaci. Na dolnej Orave rozprávali slovensky, na hornej Orave, v blízkosti hraníc, je jazyk „skazený vidieckym ľuďom zo slovenského i poľského nárečia taký pozlievaný, že nikto nie je s ním spokojný. Pre Poliaka je totiž neznesiteľné počúvať slová zo slovenských úst pomiešané v jeho reči, lebo títo majú radi v každom druhu reči aj pôvab, aj čistotu. To isté sa stáva aj Slovákom, lebo ich uši odmietajú nepríjemné syčanie poľskej reči. Po maďarsky nehovorí okrem šľachticov a niekedy aj ich služobníctva, iba ak hádam remeselníci, ktorí kvôli remeslu sa dlhšie zdržiavali v dolnom Uhorsku.“*

Matej Bel sa zmiňuje aj o strave, odevu, telesnej stavbe a liečebných metódach Oravcov. Ich postavu opisuje ako mocnú, hrud ako pancier, údy vrtké a celá telesná stavba prispôbena tak, aby dokázali znášať námahu a ťažkosti. Odev nosili z kože srsti, nohavice z bieleho súkna, voľnú čiernu halenu, na hrudi nezapnutú. „*A tak aj v najtuhšej zime (chodia) s odhalenou hrudou. Pretože všetci majú bradu, stáva sa, že v studenom počasí zmohutnie cencúľmi, visiacimi ako ladové kryštály, ktoré cvendžia, podobne, ako opísal Ovídius Skýtov.*“ Ženy nosili odev z lanového plátna. V lete nosili hore živôtik, dolu vpredu zásteru, vzadu pás látky. V zime si na tento odev obliekali kožúšok bez podšívky alebo huňu.

Napriek skromnému oblečeniu bývali Oravci málo chorí a kašeľ si liečili pálenkou s medom. Pre neúrodu iných druhov obilia sa živili ovseným chlebom, alebo ovsenou kulašou s mliekom a divým paštrnákom uvareným vo vode, syrom, zriedkavo hovädzím mäsom. Bohatší varili syrové jedlá: Chlieb z ovsených pliev krájali na tenké smidky, ktoré rozložili do hľbokej a širokej misy, posypali rozdrobeným syrom a zaliali vriacou vodou. Nechali prikryté a po chvíli s chuťou jedli.

Dôležitou súčasťou výživy bolo mlieko. Bel uvádza, že na Orave možno vidieť i desaťčlenné rodiny chudobných roľníkov, ktorí sa živia mliekom jedinej kravičky. Kone v tej dobe chovali zriedkavejšie, zväčša len šľachtici, početnejšie boli čriedy oviec, chovaných v horských košiaroch. Svine chovali v lete na slnečných pastvinách, v zime žaludmi v lesoch a doma obilným šrotom. Chovali domácu hydinu, husi, kačice, sliepky. Včelstvá boli zriedkavejšie.⁴⁶

Pltníctvo

Už v prvom urbári Zákamenného mali poddaní povinnosť ťažiť pre Oravské panstvo drevo a vypravovať plte. Keďže rodina Thurzovcov sa na Orave zdržiavala málo, dary a poplatky v naturáliách sa odovzdávali až v bytčianskom kaštieli. Do Bytče sa prepravovali plťami. Na počet plťí, určených urbárom, museli poddaní vyťažiť drevo z panských lesov, dopraviť ho na breh rieky a pozbíjať plte. Ak poddaní vypravovali vlastné plte, od každej platili „pltnický peniaz“ 50 denárov. Plte slúžili aj na prepravu tovaru: šindlov, soli, ovsu, sena a rôznych komodít. Neskôr správa Oravského panstva uzatvárala zmluvy s kupcami dreva, od roku 1742 predávala drevo na pni trnavskému veľkoobchodníkovi s drevom Ehrenfelsovi. Ten si najímал drevo-rubačov v obciach a vyťažil na Orave okolo 400 plťí dreva ročne.⁴⁷

V urbári z roku 1773 boli povinnosti ťažby dreva a zbíjania plťí upravené podrobnejšie. Zároveň s povinnosťami ťažby dreva mali poddaní Zákamenného uloženú povinnosť dopraviť drevo vodnou cestou, čiže zbíjať plte a spúšťať od svojich brehov, dopraviť na určené miesto, ale už za poplatok. Po prepravení dreva na určené miesto sa pešo vracali domov.

Preprava po vode bola lacná, ale narážala na problém nedostatku vody, alebo naopak, jej prebytku. Za tým účelom, aby spúšťanie dreva bolo plynulé, boli v Zákamennom postavené tajchy, hrádze na zachytávanie vody. V prípade potreby spúšťania plťí sa tajchy otvorili a plte sa spustili od brehu na vodu.

Patrónom pltníkov bol sv. Kliment, od polovice 19. storočia sa patrónom pltníkov stal sv. Ján Nepomucký.

Zbojníci

Okrem vojen, povstaní, drsného podnebia, znepríjemňovali život obyvateľom pohraničných obcí ukrytých hlboko v horách, rôzni zbehovia z panstiev na oboch stranách hranice, ktorí sa zoskupovali do skupín a vykrádali najmä bohatších gazdov, napádali salaše kde si brali syr, ovce. Na neochotu doplatil ne jeden bača na hôlnych salašoch. Napádali najmä kupcov, prevážajúcich tovar z Poľska do Uhorska a opačne.

Zbojnícke skupiny sa pred trestom ukrývali raz na jednej, raz na druhej strane hranice. V zbojnických skupinách boli Poliáci, Slováci, Česi. V lete zbýjali, v zime sa najímali do služieb, alebo prežívali u príbuzných. Neraz boli zbojníkmi bývalí sluhovia, povozníci.

Okolo roku 1623 zbýjala na hornej Orave až 20 - členná skupina zbojníkov. Zbojníci prepadli lokčianskeho richtára, mučili ho a okradli. Tak sa mu spolu s druhmi vypomstil bývalý sluha Pavol Stavar, prezývaný Chechlo. Po lupe sa vybrali do Brezy, kde na richtárstve nikoho nezastihli. Na rabovanie tam nič nebolo, tak sa len občerstvili tým, čo našli a vrátili sa do Poľska.⁴⁸

V roku 1630 bol popravený zbojník Sebastian Bury. Zbýjal pravdepodobne v okolí Čadce a na Orave, kým ho chytili v Milovke. Napichnutý na hák posmieval sa sám sebe: „*Vio Bury do Gury*.“ Jeho kompánia pozostávala z desiatich zbojníkov. Bol známy svojou ukrutnosťou a bezohľadnosťou.

Zbojnícka skupina Fedora Pročpaka bola známa všade: Od Trstenej na Orave až po Frýdek - Místek v Čechách. Zbýjali hlavne na hornej Orave, ale známi boli v Poľsku, i v Sliezske. Po jeho zlapaní bolo súdených 150 osôb za prevádzanie zbojníckeho remesla, padlo 28 výrokov smrti, 70 odsúdených na ťažké väzenie.⁴⁹

V polovici 17. storočia znepríjemňovali život najmä katolíkov príslušníci skupiny Mateja Klinovského, ktorý sa nechal prenajať na ochranu Živca v čase Švédskej vojny (1655), predtým však olúpil aj poľského kráľa, ktorý utekal pred Švédmi do Podolíncu. Ohrozoval katolíckych veriacich, fary, šľachtické a zemianske dvory.

V druhej polovici 17. storočia v pohraničí lúpili tri zbojnícke skupiny - Klimčakova, Miziova a Lyšňovská. Miziu chytili na Jelešni pri prepade Slovákov, ktorí využívali kupeckú cestu, bol súdený a rozštvrtený. Na popravu slávneho zbojníka sa prizeralo okolo 2 000 ľudí.

Koncom 17. storočia na pohraničí zbýjala 25 - členná skupina Martina Portáša, inak prezývaného Dzigošik s bratom Pavlom, obaja z Bystrice, dediny na Slovensku (pravdepodobne z Kysúc). Chytili ho v Krakove, kde predával strieborné zlomky z ulúpených predmetov. Mučili ho smolnými pochodňami, odrali dva pásy kože, odťali mu obe ruky a nakoniec v roku 1689 zomrel smrťou typickou pre zbojníckeho hajtmána, živého ho napichli na hák. Jeho brata Pavla lámali v kolese. Po smrti bratov Portášovcov zbýjal člen Portášovej skupiny Michal Vakula z Rycerky s akýmsi Smolkom z Oravy a Pavlom

Kupčakom. Po smrti svojho hajtmána vykrádali najmä salaše. Všetkých chytili a popravili v Živci.

Známe sú i iné zbojnícke skupiny, či jednotlivci, napádajúce krčmárov (Námestovo), ale i súdnu stolicu (D. Kubín).

Zákamenné 1801 – 1938

Názov obce

Názov obce v 19. storočí bol Klin Zákamenský alias Kliník (1802), Klin Zákamenné (1828), Klin pri Zákamennom (1837), Zákamenné Klin (1887). V obecnej pečiatke s obecným znakom (lev nesúci kríž) z roku 1874 sa uvádza kruhopis: *Sigillum Possessionis Zákamenné* (pečať obce Zákamenné). V rokoch 1892 – 1918 používali obecnú pečaťku bez obecného znaku s kruhopisom *pecsétje Arva Vármegye Zákamenné község*.¹

Luzňanova usadlosť

Na začiatku 19. storočia malo Zákamenné okolo 1500 obyvateľov a 250 domov. Richtárom bol Ján Laššák (1802), potom sa spomína richtár Michal Veselovský. Domy sa stavali zo zrubového dreva a mali tri miestnosti – pitvor, komoru a izbu. Pri dome bola šopa, ktorá sa skladala z humna, maštale a vozárne. Takto vyzerala aj usadlosť mladého Michala Luzňana na rale Poriečanskej, ktorý sa oženil s Annou rod. Chlišťekovou. Mali tri deti Marišu, Annu a Michala. V izbe bývali všetci členovia rodiny, tu sa varilo, jedlo i spalo. Chovali jednu dojnú a ako ťažný dobytok používali dva voly. Keď v roku 1814 Michal Luzňan predčasne zomrel, v popise majetku sa uvádzalo nasledovné zariadenie: pluh, lemeš, čerieslo, brány (so 60 zubami), kolesá, reťaz (s 35 očkami), svorník, kosa, železné vidly, sekera, oberučná píla, píłka, ráf, štyri kolesá so štyrmi obručami, osi podkované, dlátka, motyka, zvonce, nožnice, štok (nádoba na obilie), štoček, tri truhlice, z toho jedna s manželkiným venom, šafáreň, riečica, stôl, posteľ, stolec, skriňa, rám, 4 krhly, vedierka a nože na kapustu. Vdova Anna sa v tom istom roku vydala za Tomáša Štepančeka. Jej syn Michal z prvého manželstva zomrel 5-ročný v roku 1819, aj Anna zomrela predčasne v roku 1820. O siroty Marišu a Annu sa staral kurátor (sirotský otec) Ján Laššák.²

Píla a mlyny

V roku 1815 bol richtárom Ján Oleš a notárom Ján Telúch. Zákamenné bolo sídlom Lesnej správy (dištriktu) Oravského komposesorátu s vodnou pílou na Oravici pre spracovanie 200 klátov dreva a výrobu 1000 dosák. Oravské panstvo malo v Zákamennom štyri vodné mlyny – vyšný, nižný, Okálsky a Kaluznický, ktoré prenajímali Jánovi Ignatákovi, Jozefovi Ignatákovi, Jánovi Matušákovi a Štefanovi Rončákovi. Podobne prenajímali foluš a dubáreň. Panskú krčmu prenajímali v 19. storočí Jozef Neuman a jeho potomkovia. Piaty mlyn v Zákamennom na Okálke bol obecný a prenajímali ho mlynár Ondrej Fedor z rale Vilupkovej. Štvrtročný nájom „*šenkovania vína od*

Michala do Vianoc“ prenajímali židovskí obchodníci a krčmári Jozef Neuman, Jozef Silberstein, Bernhard Schlesinger, Izidor Grosz, Jakub Krausz, Adam Krausz a Leopold Krausz.³

Kamenec 1824

O roku 1824 bol richtárom Jozef Gonšor. V júli tohto roku kamenec a povodeň zničili celú úrodu na poliach. „*Strašný kamenec vybil všetku švábku v kvete a ľudí na žobrotu priviedol*“, písal oravský župan v obežníku, ktorým vyzval ľudí na dedinách a v mestách, aby prispeli milodarmi roľníkom postihnutým živelnou pohromou. Vyše tridsať rokov si ľudia túto katastrofu pripomínali na omši v deň sv. Anny. V obecných účtoch Zákamenného z rokov 1848 – 1864 je zaznačené: „*Omša na sv. Annu držaná na pamiatku vybitia chotára. Dňa 22. júla 1854 svätá omša držaná na sv. Annu na pamiatku krupobitím zničeného chotára. Na deň svätej Anny roku Pána 1864 na sv. omšu dal richtár 1 florén 20 grajciarov podľa dávno panujúcej obyčaje na pamiatku veľkého krupobitiá*“. Ľudia sa modlili každý rok vo sviatok sv. Anny, aby sa v Zákamennom neopakovala podobná živelná pohroma.⁴

Súpis obyvateľov 1828

V roku 1828 bolo v Zákamennom 287 domov a 2 016 obyvateľov. V tom čase bol richtárom Jozef Gonšor, notárom Ján Telúch a prísaznými Jozef Franek a Michal Fedor. V súpise zo dňa 19. septembra 1828 je uvedených 292 rodín, z toho 281 sedliakov a 6 bezzemkov: Jozef Tipčák, Jozef Gonšor, Tomáš Marek, Matej Marek, Michal Gonšor, Ondrej Marek, Jozef Marek, Jozef Tešlák, Jakub Tešlák, Jozef Franek, Ján Tešlák, Ján Palončík, Jozef Kvak sen., Tomáš Kvak, Ondrej Kvak, Matej Kvak, Jozef Kvak jun., Jozef Kvak sen., Ján Kvak, Štefan Kvak, Ondrej Buček, Jakub Klimčík, Michal Plasgúr (Plaskúr), Tomáš Florek, Matej Florek, Ján Florek, Ondrej Florek, Ján Klimčík, Matej Klimčík, Ján Klimčík sen., Jozef Gonšor, Ján Gonšor, Ján Čubjak, Jozef Mundier, Ján Mundier, Tomáš Plasgúr, Michal Lašák, Ján Plasgúr, Ján Teliga, Jozef Gonšor, Jozef Furajda, Ján Lašák, Jozef Lašák, Anton Lašák, Ján Zvoňár, Michal Zvoňár, Michal Michalčák, Michal Sucharčík, Ján Mrekaj, Jozef Kravčík, Michal Palarčík, Ján Palarčík, Michal Luba, Juraj Bartek, Jakub Luba, Martin Luba, Juraj Luba, Jakub Vaják, Jakub Uradničák, Štefan Uradničák, Jozef Uradničák sen., Pavol Sucharčík, Michal Piontek, Jakub Telúch, Ondrej Telúch, Ondrej Plaskúr, Matej Plaskúr, Ján Svinčák, Michal Štepoňák, Michal Jobčík, Ján Polták, Jozef Mozga, Ján Bahňák, Michal Polták, Jozef Polták, Jozef Vilupek, Ján Janotiak, Michal Chromek, Ján Chromek, Imrich Chromek, Martin Blazek, Jozef Matušák, Ján Matušák, Juraj Matušák, Michal Fedor, Ján Svinčák, Jozef Mundier, Ján Prokop, Ján Bučkuljak, Ján Fedor, Ján Mikulčík, Ján Kulják, Jakub Kubiznan, Jozef Kubiznan, Ján Cigančík, Jozef Vojtaššák, Jakub Garaj, Jakub Garaj jun., Jozef Konkoľ, Štefan Konkoľ, Ján Konkoľ, Ján Targoš, Štefan Bardoliak, Ján Birka, Jozef Birka, Jozef Birka jun., Anton Beňuš, Adam Beňuš, Ján Polčák, Ja-

kub Suroviak, Michal Suroviak, Tomáš Birka, Michal Koleň, Jozef Kiska, Juraj Vojtaššák, Matej Hujčák, Ján Bočkaj, Matej Bočkaj, Jakub Sedriga, Matej Koleň, Tomáš Koleň, Juraj Beňuš, Jakub Beňuš, Jozef Beňuš, Michal Beňuš, Juraj Beňuš jun., Tomáš Sedriga, Tomáš Koleň, Ján Koleň jun., Tomáš Gonšor, Jozef Gonšor, Matej Gonšor, Michal Polačák, Ján Polačák, Ján Kameň, Matej Zelezničák, Jozef Zelezničák, Michal Kojdiak, Tomáš Chlištek, Matej Sulčák, Ján Sulčák, Pavol Urbaňák, Jozef Florek, Ján Vaják, Adam Makúch, Ondrej Birka, Juraj Kiska jun., Juraj Kiska sen., Štefan Maršálek, Ján Koleň jun., Ján Koleň sen., Ondrej Majchrák, Ján Majchrák, Jozef Vilupek, Štefan Vilupek, Michal Babrala, Tomáš Targoš, Jozef Žilincík, Matej Kubizna, Jozef Mikulčík, Ján Plasgúr, Ján Kluska, Ján Peňák, Matej Peňák, Jakub Janotiak, Jozef Chromek, Tomáš Vilupek, Jakub Vilupek, Juraj Vilupek, Ján Vrana, Jozef Fedor, Jozef Florek, Jozef Luba, Michal Kravčík, Michal Kravčík jun., Juraj Vetrák, Ján Vetrák, Jozef Telúch, Michal Telúch, Ján Telúch, Martin Florek, Jakub Špitál, Jozef Serdeľ, Ján Špitál, Ján Chlištek, Matej Chlištek, Martin Večerek, Jakub Večerek, Juraj Večerek, Ondrej Lukašák, Michal Lukašák, Michal Kotrurčík, Ján Štepančík, Michal Štepančík, Tomáš Štepančík, Juraj Sivčák, Ján Sivčák, Ján Kuchtiak, Michal Targoš, Matej Šteponiak, Ján Targoš, Ján Blazek, Jozef Šimjak, Matej Šimjak, Ján Šimjak, Matej Vojtaššák, Ondrej Vojtaššák, Michal Vojtaššák, Tomáš Vojtaššák, Pavol Vojtaššák, Juraj Vojtaššák, Jozef Pievarčík, Ján Pievarčík, Ján Balratiak, Jozef Telúch, Matej Brišák, Ján Beňuš, Jozef Husor, Ondrej Husor, Ján Hanuljak, Juraj Sirpek, Ján Hujčák, Jozef Hujčák, Jozef Tičák, Pavol Kovalčík, Jakub Kovalčík, Ján Ševčík jun., Ján Sendrus, Ján Ševčík sen., Jozef Michalčák, Ján Michalčák, Štefan Michalčák, Michal Michalčák, Martin Michalčák, Štefan Pacoň, Michal Ševčík, Matej Smarkoň, Jakub Filipčík, Matej Lukáš, Jozef Lokaj, Matej Lokaj, Michal Mrekáň, Ján Šteponiak, Michal Veselovský, Jozef Bardaliak, Ján Šteponiak, Matej Lutsoňák, Matej Šteponiak, Ján Lutsoňák, Ondrej Mrekaj, Jozef Sivčák, Michal Sivčák, Ján Vilupek, Jozef Luzňan, Jakub Luzňan, Ján Cigančík, Martin Cigančík, Jakub Cigančík, Matej Sendrus, Jozef Hluštiak, Ondrej Kocúr, Pavol Lutsoňák, Ján Teliga, Ján Teliga sen., Tomáš Makúch, Ondrej Sendris, Ján Oleš, Juraj Oleš, Jozef Veselovský, Ján Veselovský, Jozef Veselovský jun., Juraj Veselovský, Ondrej Veselovský, Tomáš Veselovský, Imrich Palovčík, Martin Mandjik, Ján Mika, Ján Jurbik, Jozef Fedor, Ondrej Fedor, Ondrej Rídzon, Ján Lutsoňák, Ján Matušák, Anton Lutsoňák, Jozef Neuman Iudeus (Žid).

V roku 1833 panským horárom v Zákamennom bol Ján Erber, krčmármi Ján Vaják, Ján Sivčák, Martin Kvak, Jozef Neumann, Chaim Schmergel, mlynármi Ján Fedor, Jozef Matušák, Anton Lutsoňák a Ján Gemela.

Trhy a pašovanie tabaku

Zákamenčania chodievali na trhy do poľských miest Žiwca a Rajce kupovať dobytok, textil, obuv, roľnícke potreby, pušný prach, tabak a soľ do Wieliczky. Náместovský slúžny Jozef Kubínyi a po ňom Antal Revický neustále zakazovali obyvateľom pohraničných obcí pašovať tabak (dohán)

z Poľska, lebo slúžnovský úrad prišiel o colný poplatok 5 zlatých za 1 balík. V Zákamennom začal predávať tabak legálne obchodník a hostinský Jozef Neuman v roku 1851, dovtedy ho fajčiari častejšie pašovali z Poľska. Niekedy sa kupovanie dobytká v Galícii neoplatilo. Napríklad v roku 1829 Zákamenčania priviedli z poľských trhov chorý dobytok. Dobyťím morom sa nakazil ostatný zdravý dobytok v obci a vyhynul. Dobyťčí mor nazývaný „*dul*“ (slintavka alebo krívačka) sa rozšíril aj v Erdútke (Oravskej Lesnej), Lomnej a Hruštíne. Obce boli ihneď izolované, pandúri strážili chotárne hranice, aby sa mor nerozšíril po celom okrese. Roľníci nesmeli predávať chorý dobytok, utratili ho a zakopali, aby sa nákaza nerozširovala. V roku 1830 ochorel dobytok na pľúca. Bol neobyčajne suchý rok a dobytok pil znečistenú vodu z kaluží. V roku 1838 sa v Zákamennom, Novoti a Babíne opäť rozšíril dobyťčí mor.⁶

Zákamenčania kupovali pušný prach na odpustové slávnosti, ktoré sa v obci konali na sv. Vojtecha, Nanebovzatie Panny Márie. V 70. rokoch 19. storočia pribudla tretia odpustová slávnosť na deň Povýšenia sv. Kríža a v roku 1883 sa spomínal Hromničný odpust. Počas odpustu vyslúžilí vojaci vystreľovali pušný prach z mažiarov. Pušný prach kupoval richtár alebo poverení prisázní obce za peniaze z obecnej pokladnice. Soľ z poľskej Wieliczky kupovali pre farský úrad do svätenej vody.⁷

Požiare

V Oravskej župe platila zásada, že ak niektorá dedina vyhorela, roľníci ostatných dedín a mestečiek prispeli do zbierky na pomoc pohorelcom jedným grajciarom od jednej rale. V Zákamennom išlo o sumu 68 grajciarov zo 68 „*sesi*“ (rale), vytvorených tereziánskym urbárom. Túto sumu poskytli v roku 1821 Bobrovu a Čimhovej, v roku 1822 Ťapešovu, v roku 1829 Lavkovu, v roku 1833 Trstenej, v roku 1835 Dolnému Kubínu, Trstenej, Tvrdošínu a v roku 1829 obciam Studenej doliny po katastrofálnej povodni. Keď v roku 1832 vyhoreli zemaniam Medzihradskovci v Medzihradnom, slúžny pýtal od jednej sesie 5 grajciarov. V Zákamennom išlo o 340 grajciarov.⁸

Mor 1831

V roku 1830 bol richtárom v Zákamennom Jozef Veselovský a notárom Ján Telúch. V júli roku 1831 sa po Orave rozšíril mor a neobišiel ani Zákamenné. Najviac ľudí zomieralo od júla do novembra. Chorí trpeli vysokými horúčkami, hnačkami, dávením a kožnými pluzgiermi. Liek na cholery vymysleli židovskí lekári v meste Višnica pri Bochni a slúžny Antal Revický prikázal všetkým richtárom pripraviť dostatok tohto lieku a vybrať ľudí, ktorí ošetrovali chorých. Liek pozostával z vínnej pálenky (špiritusu), mletého cesnaku, mletého čierneho korenia, horčičnej múčky, „*roztlčených španielskych mušiek z lekárne a káfru*“. Ošetrovatelia natierali telo chorého touto dostatočne zohriatou a odstátou tekutinou, ďalej mu prikladali na brucho zohriaty ovos alebo popol, chorý sa musel potiť a piť harmančekový čaj. Pre cholery nezačal školský rok obvykle dňa 15. októbra, ale až v novembri. Po-

čas epidémie bol na konci dediny jeden dom prispôsobený pre nemocnicu (špitál) a mŕtvi do pochovania nesmeli ležať doma, ale v márnici na cintoríne v Babinci. Okresný felčiar Prochádzka obišiel každú dedinu v Námestovskom okrese a poučoval ľudí, ako liečiť chorých a dodržiavať hygienu v domácnostiach. Očkovanie detí proti kiahňam bolo povinné od roku 1817, napriek tomu niektorí rodičia nevedeli, že musia dať svoje deti zaštepíť. Župný lekár Baltazár Demián nariadil obecným babiciam (pôrodným asistentkám), aby každého novorodenca nahlásili na obecný úrad a richtár potom priviezol do Zákamenného okresného lekára, ktorý deti zaštepíť. Učiteľ mohol prijať do školy len zaočkovaného žiaka pre zdravie ostatných. Nebezpečnou chorobou bola červienka. Vyskytovala sa každoročne medzi deťmi po konzumácii nedozretého ovocia, zeleniny, rôznych poľných a lesných plodov.⁹

Dedina vlkov

V rokoch 1832 – 1833 sa premnožili vlci a napádali ľudí pri poľných prácach a na cestách. Slúžnovský úrad vyplácal za zabitého vlka 1 florén 50 denárov. Za veľmi škodlivé pre roľnícke usadlosti sa považovali vrabce a straky. Slúžny prikazoval richtárom, aby roľníci zabíjali straky a vrabce a ich hlavy priniesli na slúžnovský úrad na sv. Bartolomeja. Počet vrabčacích a stračích hláv predpisoval podľa rozlohy obsiatej obilninami. Rok 1834 bol neobyčajne suchý, žatva bola slabá a neurodili sa ani zemiaky. Zákamenský roľníci kupovali obilie a zemiaky v Poľsku.

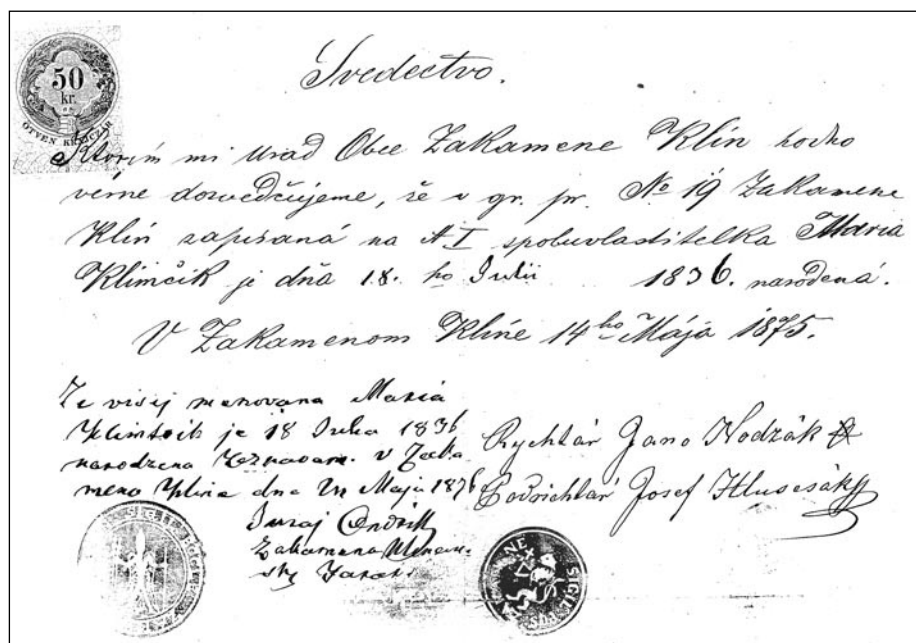
Súpis rodín 1837

Dňa 12. júna 1837 prišiel do Zákamenného slúžny Jób Zmeškal a spísal Dvšetky rodiny.¹⁰ Na 28 gruntoch žilo 111 šoltýskych (škultétskych) rodín a boli to potomkovia dedičných richtárov. Na 40 gruntoch žilo 198 roľníckych rodín, bezzemkovia (nazývaní inquilíni, ktorí mali dom, ale pole nemali) žili v 6 rodinách a sluhovia (nazývaní subinquilíni, ktorí nemali ani dom, ani pole) žili v 4 rodinách. Medzi šoltýsov patrili: Ján Kubjeták, Ján Bučkuljak, Ján Fedor, Štefan Mikulčík, Ján Kuljak, Jozef Florek, Pavol Urbaňák, Ján Bjedják, Ján Cigančík, Adam Cigančík, Jozef Kubizna, Jozef Vojtaššák Serdel, Štefan Kubizna, Matej Gonščák, Ján Beňuš, Štefan Gončák, Juraj Birka, Michal Birka, Jozef Majer, Anton Beňuš, Adam Beňuš, Jozef Polčák (Polták), Ján Polčák, Štefan Jurovják, Michal Jurovják, Tomáš Birka, Michal Kzsezenják, Jozef Kiszka, Jozef Maťašek, Michal Chlištek, Jozef Golčon, Ján Bočkaj, Matej Bočkaj, Jakub Sendriga, Matias Krivánik, vdova po Jakubovi Beňášovi, Jozef Beňáš, Michal Beňáš, Juraj Beňáš, Matej Jaroň, Tomáš Jaroň, Tomáš Jendriga, Tomáš Koleň, Ján Herčkuljak, Ján Golčoň, Ján Koval' Koleň, Ondrej Majchrák, Štefan Majchrák, Štefan Vilupek, Jozef Babralják, Tomáš Targoš, Michal Targoš, Ján Targoš, Ján Targoš jun., Matej Ščepčoňák, Jozef Šinušák, Štefan Konkoľ, Ján Konkoľ jun., Ján Konkoľ sen., Jozef Žilinčík, vdova po Jánovi Blazekovi, Ján a Jozef Beňáš, Jozef Huszor, Ondrej Huszor, Pavol Vojtaššák, Juraj Vojtaššák sen., Juraj Vojtaššák

jun., Pavol Vojtaššák, Tomáš Vojtaššák, Jozef Vojtaššák, Ondrej Vojtaššák, Ján Koleč, Jozef Gvoroň, Ján Šimják, vdova po Matejovi Šimjakovi, Jozefa Pavol Šimják, Ján Babraljak, Matej Hujčák, Jozef Hujčák, Juraj Spek, Jozef Železník, Michal Straser, Jozef Privara, Ján Privara, Ján Kojatek, Matej Briš, vdova po Jozefovi Michalícovi, Ján Michalica, Štefan Michalica, Jakub Michalica, Jozef Kviatek, Michal Mrekaj, Jozef Sčepoňák, Jozef Zvoňár, Štefan Veselovský, Ján Veselovský, Juraj Veselovský, Martin Veselovský, Matej Veselovský, Ján Chvalek, Jozef Chvalek, Juraj Oleš, Michal Veselovský, Juraj Koščanda, Ondrej Koščanda, Tomáš Koščanda, Ján Oleš.

Medzi roľníkov patrili: Ondrej Palovčík, Jozef Sekeráš, Jakub Kučerka, siroty po Michalovi Kučerkovi, Jozef Bulák, Ján Matica, Ján Palovčík, Jozef Marek, Tomáš Glejtek, Ján Glejtek, Michal Gonzor, Michal Glejtek, Ondrej Marek, Jozef Kvak sen., Anton Kvak, Ján Zvoňár, Matej Kvak Bajčičák, Jozef Kvak, Jozef Čižmárik, Ján Čižmárik, Štefan Vivak, Ján Marek Surgoň, Štefan Maršálek, Štefan Buček, Jakub Klimčík, Jozef Klimčík, Jakub Plaskúr, vdova po Tomášovi Florekovi, Martin Franček, vdova po Matejovi Florekovi, Ján Florek, Ondrej Jakubek, Michal Gašper, Ján Saničák, Ján Vrančík, Jozef Mundier sen., Ján Majerčík sen., Jozef Mikulčík, Matej Mravčák, Juraj Krška sen., Juraj Krška jun., Ondrej Birka, Ján Vaják, Jakub Vaják, Ján Puskár, Ján Gonzor, Ján Klimčík sen., Ján Subjak, Jozef Mundúr jun., Jozef Mundúr sen., vdova po Jozefovi Gonzorovi, Jakub Gonzor, Ján Sulčák, Matej Sulčák, Tomáš Plaskúr, Jozef Menener, Ján Plaskúr jun., Ján Plaskúr sen., Tomáš Kostoliak, vdova po Jozefovi Bramčákovi, Juraj Furajda, vdova po Martinovi Furajdovi, Jozef Furajda, Michal Gonšor Surgoň, Martin Laššák, Tomáš Laššák, vdova po Antonovi Laššákovi, Michal Zvoňár, Ján Zvoňár, Matej Sucharčík, Ján Mrekaj, Jozef Klimčík, Jozef Paňák, Matej Paňák, Michal Polačák, Matej Polačák, Juraj Polačák, Ján Kameň, Jozef Zelezničák, Štefan Zelezničák, Michal Kojda, Tomáš Chlištek, vdova po Matejovi Večerekovi, Juraj Večerek, Martin Večerek, Jakub Večerek, Matej Polárčík, Ján Plaskúr, Juraj Bartek, Michal Luba, vdova po Martinovi Lubovi, Ondrej Špitál, Jozef Serdel, Jozef Luba, Martin Luba, Jakub Luba, Martin Florek, Ján Špitál, Ján Uradníček, siroty po Jozefovi Uradníčekovi, Matej Chlištek, Ján Chlištek, Jakub Špitál, Štefan a Jozef Uradníček, Jakub Janičák, Ján Pjontek, Pavol Sucharčík, Michal Pjontek, vdova po Jurajovi Pjontekovi, Ján Telúch jun., Ondrej Plaskúr, Ján Hajdas, Matej Striček, Michal Štepanák, Juraj Viater, vdova po Michalovi Viaterovi, Jozef Telúch, Michal Telúch, Ján Telúch, vdova po Michalovi Kravčíkovi, Ján Kravčík, Ján Oleš, Michal Jób, Michal Lukáš, Ondrej Lukáš, Michal Kocúr, Ján Polták, Ján Bachňák, Michal Polták, Michal Ševčík, Jozef Mozga, Michal Mozga, Juraj Vilupek, Michal Štefančík, Matej Chromek, Ján Chromek, Jozef Chromek, vdova po Jakubovi Vilupekovi, Tomáš Vilupek, Martin Vilupek, Jozef Vilupek, Ján Janoták, Michal Janoták, Imrich Chromek, Jakub Janoták, Martin Blažek, Jozef Matušák jun., Ján Matušák sen., Jozef Matušák sen., Ján Matušák jun., Michal Fedor, vdova po Jozefovi Fedorovi, Jozef Florek, Matúš Mrský, Ján Bjedák, Ján Kluska, Ondrej Mrekaj, Ján Kuchtiak, Ignác Kuchtiak, Juraj Sivý, Ján

Svedectvo – historická listina s vtedajšími pečatami

Štepančík, Ján Makúch, Tomáš Makúch, Štefan Makúch, Ján Jeljiga jun., Ján Jeljiga sen., Pavol Lačivňák, Ján Kocurek, Jozef Sivčák, Jozef Hrušťák, Jozef Jendruš, Jozef Cigančík, Martin Cigančík, Ján Cigančík, Jozef Luzňan, Jakub Luzňan, Ján Vilupek, Michal Sivčák, Ondrej Mrekaj, Ján Lučivňák, Jozef Lučivňák, Anton Lučivňák, Matej Štepoňák, Ján Štepoňák, Jozef Bardulák, Matej Lokaj, Jozef Lokaj, Matej Lukáč, Pavol Kovalčík, Jakub Kovalčík, Jozef Flipčík, Matej Smarkoň, Ján Ševčík, Michal Ševčík, Ján Jendráš, vdova po Jánovi Ševčíkovi, Štefan Pacoň.

Medzi inquilínov patrili Martin Mandrík, Jozef Marek, Ján Jurbík, vdova po Jánovi Mikovi, vdova po Jánovi Hlasnovi, Imrich Palovský. Medzi subinquilínov patrili vdova po Jozefovi Hitčovi, Ondrej Pudzoň, Tomáš Vavrečka a Michal Michalčák. V nasledujúcich desiatich rokoch 1838 – 1848 pribudli v Zákamennom nové rody: Ján Vrábel, Juraj Vrábel, Jozef Garaj, Štefan Garaj, Ján Vilík, Ondrej Ulik z Lomnej, Štefan Kroťák, Ján Svajko, Michal Fuček, Jozef Brinčák, Ján Berbota, Ján Purdiak, Ján Petruška, Ján Herčekulák, ...¹¹

Richtári a obecný úrad

V 30. a 40. rokoch 19. storočia boli v Zákamennom richtári Jakub Klimčík (1837), Martin Mrekaj (1840 – 1842), Ján Telúch (1842 – 1844), Jozef Štepoňák (1844 – 1848), Jakub Klimčík (1848), Jozef Beňuš (1848 – 1851), notármi Jozef Franček (1837), Ján Koščanda (1843), vicenotárom Tomáš Laššák, prisažnými Ondrej Mrekaj, Ján Telúch, Ján Šimják, Matej Koščanda, Jozef Štepaňák, Jozef Beňuš, Jozef Zvoňár, Martin Florek, Michal Ševčík,

Jozef Polták, Štefan Sivčák, Štefan Michalica, Jozef Golcoň, Jozef Hujčák, boženikom bol Jozef Gonšor a Štefan Vaják a urbárnym gazdom Ján Plaskúr. Do kancelárie obecného úradu richtár štvrtročne kupoval u Jakuba Strausza v Námestove „jednu libru papiera, dva klajbase (perá), dve céruzky, pol funta kriedy, pečatný vosk, dva funty sviec a fľašku atramentu v apatieke“. Od roku 1848 kupoval richtár na obecný úrad uhorské zákonníky, zákonníky zemskej vlády, Slovenské národné noviny a v 70. rokoch 19. storočia časopis Svornosť. Richtár Jozef Beňuš, notár Jozef Franček a prisažný Michal Ševčík sa zúčastnili dňa 7. februára 1849 celooravského zhromaždenia v Dolnom Kubíne pri príležitosti príchodu Jozefa Miloslava Hurbana s dobrovoľníckym vojskom na Oravu. Každoročne v auguste v deň menín cisára sa richtár, notár a prisažní zúčastňovali svätej omše v Námestove. Do Bobrova chodili voliť poslanca tzv. *ablegáta* do uhorského snemu.¹²

Siroty

Richtár s prisažnými sa starali o siroty a polosiroty v obci. V 40. rokoch 19. storočia bolo viacero úplných sirôt s rôznymi osudmi a v roku 1853 bolo v Zákamennom 43 sirôt odkázaných na pomoc spoluobčanov.¹³ Mladý mlynár Ján Konkol v panskom Kalužníckom mlyne sa v roku 1825 oženil s Máriou, ktorá čoskoro po svadbe zomrela. Jeho druhou manželkou bola Anna rod. Veselovská, s ktorou mal deti Annu a Tomáša. Ján Konkol s Annou postavili dom (izba, pitor, komora), šopu (maštal, humno, vozáreň) a hospodárili na 1/36 čiastke rale Kviatkovskej. Ján zomrel v roku 1841, vdova Anna zomrela v roku 1842 a deti ostali úplné siroty. V pozostalosti Konkolovcov sa uvádzal majetok: dom, šopa, grunt, 2 kravy, 1 jalovica, 3 ovce, 1 ošípaná, pluh, plužné kolieska, kováce kolesá predné, 3 brány s 96 zubami, 2 osi, drabiny, levče, reťaz väčšia so 44 okami, reťaz menšia s 34 okami, 3 kosy, hámrík, babka, oselník, tešlica, 2 motyky, oberučná píla, pilka, pah, plťový nebožieč, svorník, oberučný nôž, raf, kotlík, štok veľký, truhla bez plechu, riečica hustá, vážky, smrekový stôl, rám, riad tkáčsky, jačmeň, ovos, lan a dlh v pokladnici farského kostola.

Juraj Polačák s manželkou Katarínou mali syna Jána, ktorý sa im narodil v roku 1831. Otec Juraj zomrel v roku 1838, matka Katarína zomrela v roku 1843 a 12-ročný Ján sa stal úplnou sirotou. Michal Pjontek sa oženil s Mariou Uradníčkovou a v roku 1834 sa im narodila dcéra Zuzana. Michal odišiel za prácou do sveta a nikto nevedel, kedy a kde zomrel. Maria zomrela v roku 1841 a 7-ročná Zuzana sa stala úplnou sirotou. Podobný osud mala Terézia Kvaková, narodená v roku 1836. Otec Štefan Kvak odišiel za prácou do cudziny a nikdy sa nevrátil. Matka Anna, rod. Chudjaková zomrela v roku 1840.

Katarína Sucharčíková sa narodila v roku 1832. Jej otec Pavol Sucharčík zomrel v roku 1846 a matka Maria, rod. Makúchová zomrela v roku 1848. Sirota Katarína žila u strýka. Ján Kulina mal v roku 1846 šesť rokov, keď sa stal úplnou sirotou. Anna Hujčáková sa narodila v roku 1842. Matka Anna, rod. Kviatková zomrela v roku 1844 a otec Ján Hujčák zomrel v roku 1848.

Jozef Peňák s manželkou Annou rod. Zimičákovou mali syna Jána. Jozef Peňák zomrel v roku 1842 a o dva roky sa Anna vydala za Jakuba Slovačika, s ktorým mala synčeka Jozefa, ale tento do roka zomrel. Aj Anna čoskoro zomrela. Zanechala 1/48 gruntu na rali Poriečanskej, dom v hodnote 100 florénov, hospodárske stavby v hodnote 15 florénov, gazdovské i domové vybavenie: voz s osami a drabinami, pluh so železami, pluhové kolieska s obručkami, brány (2 ks) s 56 zubami, reťaz s 37 okami, 3 sekery, 1 pílu, 1 malú píľku, železné vidly, raf spoločný so strynou siroty, obručový nôž, 2 nebožiece, dlátko, pah, hoblík, vlačce so saňami, stôl, 2 stoly stredné, nová truhlica, stará truhlica, nože na kapustu, korytko, vozík na pradenie, hustú riečicu, 2 rámy, starú almaru (skriňu), 2 múčne súdky, 2 súdky dubové, 2 nožnice a kováčske náradie, medzi ktoré patrili 36 - funtová nákova, veľký mlat, rohatinka, kliešte, hámrík, 2 sekáče, spavač, varecha, prebojec, mlatek. Nebohý mal dlh 58 florénov 80 gracijarov u richtára Kocúra, Martina Lašáka, Jozefa Neumana a sestry Katreny Peňakovej.

Dve siroty ostali po Jozefovi Vilupekovi (+1831), dve siroty po Jánovi Vilupekovi (+1846), dve siroty po Jozefovi Garajovi (+1847), tri siroty po Štefanovi Bočkajovi (+1850), jedna sirota po Jakubovi Cigančíkovi (+1848), štyri siroty po Tomášovi Chlišteckovi (+1838), tri siroty po Ondrejovi Fedorovi (+1847), šesť sirôt po Jánovi Florekovi (+1848), tri siroty po Jurajovi Chromekovi (+1842), šesť sirôt po Jozefovi Mundierovi (+1848), päť sirôt po Martinovi Zvoňárovi (+1848), štyri siroty po Martinovi Blažekovi (+1844), štyri siroty po Jozefovi Beňušovi (+1849) atď.

Vdovy

V Zákamennom bola v 19. storočí vyššia úmrtnosť mužov ako žien. V súpise vlastníkov rali v roku 1848 sú zapísané vdovy: „vdova Magdiak, vdova Kubi Kučerka, po Michalovi Glejteckovi, vdova Dubina, vdova po Jozefovi Marekovi, po Michalovi Zvoňárovi, po Martinovi Lubovi, vdova Kolorka, vdova Gnipka, vdova po Ondrejovi Medňákovi, po Michalovi Telúchovi, po Michalovi Mozgovi jun., po Michalovi Janoťákovi, po Štefanovi Mundierovi, po Štefanovi Mrskom, po Tomášovi Vilupekovi, vdova Chromula, vdova Kulanka, vdova po Jánovi Polčákovi, po Jozefovi Jurovjakovi, po Jozefovi Kaščíkovi, vdova Jagelkula, vdova po Jánovi Kravčíkovi, po Grofčíkovi, po Jánovi Beňušovi, po Jánovi Vilkovi, po Štefanovi Smolkovi, po Jakubovi Cigančíkovi, vdova Patroňka, vdova po Jozefovi Lokajovi, vdova po Jozefovi Borovjakovi, vdova po Jánovi Iglárovi, vdova Smolkula, vdova po Antušovi Kvakovi, po Jakubovi Kučerkoovi, po Jánovi Florekovi, po Michalovi Gonšorovi, po Kostolňákovi, po Jozefovi Hujčákovi, po Matejovi Chromekovi, vdova Jagelkula, vdova Sikoňka“.

Vojenská daň

V 19. storočí Zákamencania platili štyri základné dane – štátnu, nazývanú kontribúcia, vojenskú, panskú a cirkevnú. Dane boli prepočítané na usadlosti alebo dospelé osoby. Štátnu daň vo výške 1200 – 1300 zlatých vyberali zamestnanci slúžnovského úradu. Prichádzali do obce mesačne

a na útraty obce sa stravovali a ubytovali v hostinci Jozefa Neumana alebo Jakuba Krausza. V roku 1851 vymeral slúžnovský úrad obci Zákamenné kontribúciu vo výške 862 florénov a prikázal obecnému richtárovi, aby túto sumu svedomite rozhodil na obyvateľov. Peňažná vojenská daň sa platila od každej usadlosti a ročne predstavovala 450 – 500 zlatých. Do vojenských skladov v Námestove, Tvrdošíne a Dolnom Kubíne odovzdávali naturálne vojenské dávky tzv. porcie, ktoré boli ústne a konské. Medzi ústne porcie patrili potraviny pre vojakov (hydina, vajíčka, chlieb, maslo), medzi konské patrili seno, slama a ovos. Okrem toho prispievali na údržbu kasárni v Dolnom Kubíne počas zimného ubytovania vojenských regimentov a „na špitál v Dolnom Kubíne“. V 19. storočí niektoré regimenty zimovali v Námestove, Kline, Zubrohľave a starej Rabči. V roku 1818 tu odvelili husársky regiment Bakony z francúzskej hranice a dediny im museli prichystať ubytovanie, potraviny a krmivo pre kone tzv. ústne porcie a konské porcie. Obce námestovského okresu vybudovali v Námestove tzv. *okolnú sýpku* (sklad na obilie a naturálie), do ktorej zväžali ovos a ostatné porcie, aby ich nemuseli vozíť do Dolného Kubína. Z námestovskej sýpky dostávali prídel obilia aj obyvatelia chudobní a postihnutí živelnou pohromou. Vo vojenských rokoch 1817 – 1837 Zákamenné odovzdalo nasledovné porcie ¹⁴:

	1817	1818	1819	1820	1822	1825	1828	1829	1830	1832	1833	1834	1836	1837
ovos	113	136	68	20	119	69	44	52	51	47	48	49	54	40
seno	113	136	68	20	119	69	44	52	51	47	48	49	54	40
slama	113	136	68	20	119	69	44	52	51	47	48	49	54	40

Lapačky a regrúti

Pre vojenskú odvodovú komisiu nazývanú „*verbovnícke komando, verbovnícke ki oficieri*“ poskytovali žito, ubytovanie a stravovanie v obci. Služný Jozef Kubínyi v roku 1817 prikázal „*verbovníckym oficierom, aby vzali mládencov po dedinách, ktorí pre nedostatok domácej výživnosti, v núdzi postavení, kade kde po domoch žobrat sa potlkajú a inak svoju obživu vyhľadávajú.*“ Zo Zákamenného boli odvedení Ondrej Vojtaššák, Tomáš Chlištek, Ján Cigančík a Ondrej Luba. Richtár im zaplatil za rovnošatu, lekársku prehliadku, ostrihanie vlasov, odvoz do Námestova na prísahu a potom do Dolného Kubína. Každému zverbovanému dal po 25 florénov. V 19. storočí sa odvody nazývali lapačky, lebo mládencov po chotári lapali, potom zavreli do niektorého domu a strážili, aby mládenci neušli. Ak sa mládencom podarilo ujsť, lapačky sa opakovali. Niekedy sa podarilo zverbovať mládenca v Novoti, richtár mu zaplatil a tento sa hlásil ako regrút zo Zákamenného. V roku 1841 narukoval do armády Štefan Chudjak z Novote za obec Zákamenné. Za vojenskú službu dostal od zákamenského richtára 80 florénov, odev a obuv. V roku 1851 sa vrátil domov ako vyslúžený vojak. V roku 1850 narukoval do armády za obec Zákamenné regrút Jendrašičák z Novote. ¹⁵

V roku 1848 sa lapačky v Zákamennom konali od januára do apríla, odvody od júna do októbra a obecnú pokladnicu stáli 316 florénov 32 grajciarov. Verbovači Ján Kurtulík, Ján Florek, Antal Meško a Hadnaď Náčin lapili 6 mládencov, ktorých dva dni a dve noci strážiho 6 gardistov (vyslúžených vojakov). Do Zákamenného prišiel slúžny Pavol Medvecký a v panskej krčme pri dobrej večeri, pálenke a muzike dohodol s richtárom a prísaznými odvody mládencov. Richtár kúpil regrútom nové krpce, spodné biele šaty, ručníky a onuce z nového bieleho plátna. Každý regrút dostal vreckové 25 florénov. Pred odvozom regrútov do Námestova na prísahu dvaja mládenci ušli, ale onedlho ich chytili s pomocou poľovníkov (jágrov). V Námestove ostrihaní regrúti zložili prísahu. Potom ich richtár, dvaja prísazní a 6 gardistov odviezli do Dolného Kubína, kde ich prezrel doktor Hammerschidt. V roku 1849 bolo v Zákamennom zľapaných 15 regrútov, z ktorých traja ušli – Štefan Boškaj, Jozef Hujčák a Matej Vojtaššák. Nakoniec ich chytili poľovníci s gardistami a odviezli do Dolného Kubína.

Vojaci chodievali do Zákamenného zbierať kohútie perá, ktoré honvédi nosili za klobúkom. Vojenský rok 1850 vyšiel obecnú pokladnicu veľmi drahú. Vojenská daň sa zvýšila na 1852 florénov 30 grajciarov a odvody na 333 florénov 20 grajciarov. Dňa 21. januára 1850 prišli do Zákamenného žandári, lebo utiekli zľapaní regrúti Štefan Janšták, Ján Mrský, Anton Vilupek, Ján Vilupek, Štefan Vilupek a Jozef Balún. Možno ušli aj preto, lebo ich strážcovia dostávali raňajky, obed, večeru a pálenku. Ich lapačka a strázenie stálo obecnú pokladnicu 97 florénov. Najťažšie bolo chytiť Štefana Vilupeka, ktorý ušiel i z Dolného Kubína a hľadali ho po chotároch obcí tri mesiace. Skrýval sa v Krušetnici, ale Krušetničania ho chceli dať do armády ako svojho regrúta. Potom požadovali za stravovanie a ubytovanie Štefana 65 florénov 45 grajciarov od zákamenského richtára. Richtár Jozef Beňuš peniaze vyplatil a s dvoma prísaznými odviezli Štefana Vilupeka do Liptovského Mikuláša.

Chlapi, ktorí lapali Antona Floreka v dňoch 15. – 16. januára 1851, „pre veľký mráz primrzli, Antonovi strhli huňu pri úteku“, ale mládencovi sa nestalo nič. Nakoniec Antona chytili s pomocou žandárov a za 12 florénov 30 grajciarov sa dal zverbovať.¹⁶ V obecnej kronike je zaznačený príbeh regrúta Jána Oleša takto: „Pandúri sa zamerali na verbovanie silných a dobre urastených chlapov. Prišli do dediny na vozoch a od ľudí zistili, že takým chlapom je mäsiar Ján Oleš. Ten vidiac nebezpečenstvo, vyskočil von oknom bosý a v košeli, hoci bola zima a množstvo snehu. Keď mu začali mrznúť nohy, roztrhol košeľu na dva kusy a omotal si nohy. V jednom dome sa potom skrýval pred pandúrmí celý deň, kým neodišli z dediny. Pre tento čin si ľudia Jána Oleša vážili a jeho príbeh o lapačke rozprávali v Zákamennom vyše 80 rokov.“¹⁷

Richtár sa staral o vojakov, keď prišli na dovolenku tzv. *urlaub*. Antonovi Florekovi kúpil oblek, Štefanovi Florekovi huňu a gate a Štefanovi Peňakovi oblek. V roku 1851 prišli na dovolenku Ján Peňák a Štefan Vilupek, vojaci III. Garnison Batalionu a včas sa nevrátili k armáde. Komisár Jozef Ujhélyi ich dal eskortovať. Od roku 1855 sa lapačky mládencov nespomínajú. V nasledujúcich rokoch sa celá dedina lúčila s regrútmí v Krauszovej krčme pri muzike. Richtár im zaplatil pol holby pálenky, holbu vína, chlieb,

bryndzu, dal im vreckové 1 florén 50 grajciarov, zaplatil za ostrihanie vlasov pandúrovi Žigmundovi a furmani ich odviezli k honvédskeму regimentu do Dolného Kubína, Liptovského Mikuláša, Banskej Bystrice alebo Trenčína. Podobne keď vojaci prišli na dovolenku, richtár im dal vreckové a odvoz k regimentu.

V 60. rokoch 19. storočia richtár so slúžnym každoročne vyhotovili súpis regrútov, ale neodviedli všetkých. Regrúti sa losovali v Námestove na slúžnovskom úrade. Napr. v roku 1862 bolo v Zákamennom 20 regrútov a v roku 1863 24. Dňa 11. mája 1865 bolo v súpise zapísaných 29 regrútov, ale vylosovali a odviedli piatich – Jána Oleša, Ondreja Buknu, Jozefa Palovčíka, Jána Chromeka a Ondreja Smolku. V roku 1876 bolo v súpise regrútov zapísaných 38 mládencov. Do armády uhorských honvédov vylosovali regrútov Jozefa Palovčíka, Štefana Lašáka, Jozefa Kviateka, Jána Kvaka, Ondreja Smolku a Jána Majchráka. Vojaci v prvom roku vojenskej služby sa označovali ako odvedenci „*v assentírke prvej klasy*“, v druhom roku „*druhej klasy*“, čiže už dostali dovolenku a v obci ich nazývali „*urlauboši alebo honvédi*“. Honvédi, ktorí prišli na dovolenku do Zákamenného v rokoch 1877 – 1880 rozprávali, že slúžili v Bosne a Hercegovine, ktoré Rakúsko – Uhorsko okupovalo a išlo tu o život. Tomášovi Rusnákovi sa nechcelo odísť z dediny, preto dňa 7. septembra 1878 prišli po neho pandúri a odviezli ho do Trenčína, aby odtiaľ „*do Bosny maširoval*“. V roku 1880 bolo v Zákamennom 50 regrútov, odvedených bolo 12.

Cirkevná daň

Cirkevnú daň platili veriaci do farskej pokladnice „od ľudských hláv spovedelných podľa osobitného popisu šesť grajciarov od jednej hlavy“. ¹⁸ V roku 1848 sa vyspovedalo 750 veriach, čiže farskému úradu zaplatili 75 florénov. Podľa kanonickej vizitácie pán farár Juraj Ondriš dostával 4 florény na drevo a sviece, učiteľ (rektor) Jozef Komáry 2 florény na sviece a masť pre masenie zvonových čapov, kostolník Jozef Plaskúr (1848 – 1853) ročný plat 5 florénov. Vdova Večerková v roku 1848 prenajala svoju pôdu pre nový obecný cintorín za ročný poplatok 5 florénov. V roku 1861 rozšírili cintorín na susedné pozemky Johany Frančekovej a Jozefa Kostolníka, ktorým obec platila ročný nájom. Na Vianoce dostával pán farár od obce 9 funtov mäsa, kuracinu, syr a víno, učiteľ 6 funtov mäsa a víno a cirkevní muzikanti po 3 funty mäsa a pálenku. Muzikanti Jozef Hluščák, Jozef Zvoňár a Chaim Schmegely hrávali v kostole na Vianoce, na sv. Štefana, na Nový rok a na Veľkonočné sviatky. Na Veľkonočné sviatky dostával pán farár a učiteľ mäso, cirkevní muzikanti chlieb, víno a bryndzu. Na odpust sv. Vojtecha a Nanebovstúpenie Panny Márie dával richtár pánovi farárovi a rektorovi telacinu a hovädzinu a do svätej vody tri funty soli. Richtár kupoval nové povrazy ku zvonom, najčastejšie sa zodral povraz ku cingalke, ktorou sa oznamovalo úmrtie. Kláštorní bratia Františkáni z Trstenej chodievali do Zákamenného prosiť o almužnu a naturálie päťkrát do roka. Vždy niečo dostali. Obec prispievala almužnou nemocnici Milosrdných bratov v Spišskom Podhradí. Nariadenie pre

hrobárov Tomáša Gavroňa a Martina Večereka kupovala obec u kováča. V roku 1850 dal richtár postaviť a vymalovať na cintoríne v Babinci nové kríže, opraviť kamenné sošky svätých patrónov a opraviť hospodárske budovy pri fare. V rokoch 1854 – 1871 bol kostolníkom Jozef Kostolňák a dostával ročný plat 2 florény. Cirkevnými pomocníkmi boli Ján Telúch a Alojz Lašák. V roku 1857 tesári a pokrývači Ondrej Bukna, Ján Oleš sen., Jozef Peňák, Jozef Kviatek, Jozef Štepaňák urobili na fare novú strechu, pokrýli ju šindľom a Jozef Kviatek urobil novú bránu do fary. V roku 1858 opravovali kostol. Vápno kúpili od Martina Krúpu v Liesku. Kováčske práce urobili Jozef Babrala a Jozef Kostolňák, murárske práce majstri z Námestova a Lipnice, stavebné práce Jozef Kviatek, Vincent Mundier, Anton Florek, Ján Cigančík, Ján Florek, Ján Palár, Štefan Palár, Martin Večerek, Jozef Mudrý, Štefan Majchrák, klinec vyrobili Matej Mravčák, okná vyrobil Jozef Mudier. Dňa 27. augusta 1859 navštívil Zákamenné spišský biskup a veriaci na jeho počesť postavili tri slávobrány.

V roku 1863 sa stal Štefan Večerek „listovníkom farským“ a za poštársku prácu dostával ročný plat 4 florény. Nový kríž so šindľovou strechou na cintoríne v Babinci vymaloval Narco Račkaj z Lokce. Zákamenčania v roku 1863 vybudovali kamenný plot okolo cintorína. Kameň kúpili v Krušetnici. 1872 – 1893 bol kostolníkom Anton Vojtaššák, hrobármi Martin Večerek, Jozef Kostolňák a poštárom Ján Nodžák. Keď sa Ján Nodžák stal richtárom, poštársku prácu vykonávala vdova Anna Kostolňáková. V prvý augustový týždeň roku 1876 navštívil Zákamenné pán biskup zo Spišskej kapituly. Na jeho počesť Zákamenčania postavili dve slávobrány, jednu pri vstupe do dediny a druhú pri škole, ozdobili ich červeným papierom, na ktorom bolo uvítanie napísané zlatými písmenami. Vyslúžili vojaci vystrieľali z mažiarov šesť funtov pušného prachu. Deti stáli popri ceste a mávali zástavkami, ktoré ušil Jakub Schlänger z ružovo – bieleho organtínu. Ďalšie návštevy pána biskupa v Zákamennom sa uskutočnili v rokoch 1887 a 1896, keď prišiel vysvätiť nový kostol.

Ján Golcoň a Tomáš Mundier vybudovali studňu pri fare v roku 1878 a v roku 1881 nad studňou postavili zrub tesári Ján Florek, Tomáš Mundier a Tomáš Marek. V 80. rokoch 19. storočia bol cirkevným poštárom Jozef Beňuš. V roku 1883 bol cintorín plný nebožtíkov, preto obec prenajala ďalší pozemok od Jozefa Placeka a Floriana Večereka. V roku 1885 začali v Zákamennom misie, počas ktorých tiež strieľali pušný prach z mažiarov.

Panská daň

Panská daň do pokladnice Oravského panstva bola v Zákamennom do zrušenia poddanstva najvyššia, okolo 2000 florénov.¹⁹ Od jednej osminy sedliackej rale platili daň tzv. činž vo výške 1 florén 30 grajciarov. Šoltýske rale boli oslobodené od dane. V roku 1848 sa spísalo v Zákamennom 63 rali, z toho 39 sedliackych a 24 šoltýskych. Hajdúch Martin Chomistek chodieval do Zákamenného vyberať nájomné za rybolov, štyri panské mlyny, foluš a dubáreň.

Salaše a pasienky

Zákamenčania platili Oravskému panstvu za nájom hôlnych a lesných pasienkov v lokalitách „Jurikovka, okrem poľany Úšust - Košovka, Zasihlie, Lužkov pod Vysokou Magurkou a pasienok popod poľanu Kokoškula v starej dospelej hore smerom ku potoku Jurikovka“, na ktorých pásli kone, hovädzí dobytok a ovce. V roku 1848 pásli na holi 140 volov, 88 koní, 35 jalovic, 19 kráv a 288 oviec. Jozef Neuman pásol na holi baranov a niektorí Erdútania (Lesňania), aj erdúcky pán farár Valent Hutira a krémár Jakub Stiglitz, najímali hoľu v Zákamennom pre pasenie svojho dobytku. V roku 1851 pásli na holi 465 oviec, v roku 1864 pásli 749 oviec a v roku 1867 pásli 672 oviec. Roľníci zvolili za obecných hôlnych hájnikov Michala Sekeráša a Štefana Vajáka. Každoročne sa stávalo, že dobytok z hole sa zatúlal, niekto ho ukradol, alebo ho roztrhala lesná zver. V zime roku 1850 a celý rok 1851 boli v horách Námestovského okresu premnožené vlky a medvede. Župan prikazoval ich odstrel. Každý obecný úrad si mal kúpiť pušku (flintu). V Zákamennom mali pre tento účel pušky Jozef Benuš, Martin Laššák a Ján Vlčák. Kto zabil vlka, medveďa alebo orla, „jakožto škodlivé a pažravé zveri, ktoré nemalú škodu na statku robili“, dostal odmenu 4 florény zo župnej pokladnice. Dňa 24. júla 1851 usporiadali Zákamenčania „pohon na škodlivú divú lesnú zver.“ V roku 1864 usporiadali pohon na medvede a zašli do lesňanského chotára. Richtár Štefan Kurňavka všetkých honcov i poľovníkov pozval na oldomáš do krčmy Jakuba Stiglitzu. V 70. a 80. rokoch 19. storočia obecný úrad kupoval pastierom na holi pušný prach a kapsle pre odplašenie divjej zveri od košiarov.

V roku 1854 ktosi ukradol dvanásť volov na holi a Zákamenčania hľadali dobytok v župe Trenčianskej i v poľskej Galícii. V júli 1855 hľadali „zhynuté voly“ štyria Zákamenčania v Trenčianskej župe a dvaja na poľskej strane v Galícii. Obecný úrad vyplatil peniaze poškodeným roľníkom za ukradnutý a uhynutý dobytok. Keď sa stalo, že dobytok sa zatúlal do zakázaných lesných porastov Oravského komposesorátu, richtár dal radšej horárom oštiepok, pálenku a mäso, aby nemal s panstvom problémy a súdne spory. Tieto „excesy“ (lesné priestupky) sa stávali každý rok, notár ich zaznačil do obecných výdavkov, lebo vždy dávali hájnikom pálenku, oštiepky, chlieb a mäso. Napríklad v roku 1862 hájníci Štefan Maršálek a Ján Kurek dvakrát „pristihli zákamenský statok v zakázanej panskej hore“. Žalovali na pastierov richtárovi a ten im dal 13 funtov mäsa. V tom istom roku zaplatil richtár pokutu 28 florénov do „panskej kasy za exces pre pristihnuté obecné ovce v zahájenom panskom lese“. Hovädzí dobytok pásli voliari Štefan Mrekaj, Ján Kostolňák, Ján Vrana, kone pásli koniari Ján Chromek, Štefan Ševčík, telce pásli Jozef Konkoľ a Štefan Konkoľ.²⁰

Volby

V 50. a 60. rokoch 19. storočia sa vo funkcii richtárov vystriedali Jozef Beňuš (1849 – 1852), Ján Marek (1853 – 1860), Jozef Štepoňák (1861), Štefan Kurňavka (1862 – 1865), Martin Sivčák (1865 – 1868), Štefan Ceglár

(1869 – 1870), obecnými notármi boli Jozef Franček, Štefan Kostolňák, Jozef Hluščák, Leopold Krausz, Alojz Lašák, Martin Sivčák, prisáznými Jozef Zvoňár, Ján Marek, Štefan Majchrák, Michal Ševčík, Ján Majerčík, Jakub Jandák, Ján Piepoš, Jozef Bulák, Martin Lašák, Jozef Štepoňák, Ján Vaják, Jozef Peňák, Martin Sivčák, Jozef Kurnavka, Ján Telúch, Martin Florek, Štefan Lašák, Štefan Ceglár, Štefan Kvak, Jozef Lukaš, boženíkmi boli Štefan Vaják, Štefan Lukáš, Štefan Kurnavka, poštármi Ján Plaskúr, Anna Kostolňáková, Štefan Večerek, obecnými hájnikmi Juraj Lučivňák, Ján Karkoš a Jozef Karkoš. Volilo sa v krčme u Krausza. Starý richtár skladal tzv. richtársky počet, to znamenalo, že pred celým zhromaždením obce vysvelil hospodárenie s obecným rozpočtom počas svojho volebného obdobia. Počty (príjmy i výdavky obecného úradu) museli sedieť na grajciar. Nasledovali voľby nového richtára, notára, prisázných, boženíka, obecných hájnikov a pastierov. Novozvolený richtár, notár, prisázní a pokladník zložili prisahu. Do roku 1860 sa voľby richtára, prisázných a členov obecného výboru konali každoročne začiatkom novembra po skončení jesenných poľných prác. Od roku 1861 sa voľby richtára konali každoročne v prvom alebo druhom januárovom týždni. Volieb sa zúčastňovali zástupcovia Oravského panstva, slúžnovského úradu z Námestova a miestny pán farár. Do roku 1918 volebné právo mali len muži. Po skončení volieb novozvolený richtár zaplatil všetkým „oldomáš“ a vrchnosti pohostenie v krčme u Neumana.

Vzbura v obci

V roku 1867 došlo v Zákamennom k nespokojnosti s voľbou obecného richtára, ktorá prerástla do vzbury obyvateľov. V januári 1867 sa občania vyslovili za richtára Martina Sivčáka, notára Jozefa Hluščáka, prisázného Jána Beňuša a ďalších. Keď sa stal novým slúžnym Karol Klinovský prišiel s Tomášom Holmíkom do Zákamenného na farský úrad a tam s pánom farárom rozhodli, že richtárom v Zákamennom nebude Martin Sivčák, ale Ján Marek. Ako zámienku na odvolanie Sivčáka uviedli sťažnosť Jozefa Blažeka, ktorého dal richtár v máji 1867 zavrieť na jeden deň a pripútať do reťazí. Richtár tak spravil preto, lebo Jozef Blažek sa nestaral o ovce, nasypal im akúsi soľ, od ktorej ovce ochoreli a dochli. Jozef Blažek podal žalobu na richtára, notára, prisázných pre „gvaltovné zahroteňá osoblivej slobody (mučenie) a gvaltovného domáhania peňažitého platu ako aj nadužívania úradnej moci“. Bača Štefan Fedor a salašný gazda Matej Iglár vypovedali, že Blažek „ovciam porobil, soľ ovciam podložil, od ktorej ovce dostali chrasty, jednu lámalo a pralo o košiar, do erdúckej krčmy chodil a nestaral sa o ovce, gazdom spôsobil škodu za 120 florénov“ atď. Slúžny Klinovský ani na tretíkrát nepresvedčil Zákamenčanov, aby za richtára prijali Jána Mareka, ktorý bol richtárom už v roku 1858, ale občania s nim neboli spokojní, lebo po skončení volebného obdobia chýbalo v obecnej pokladnici 300 florénov a neobjektívne rozhodoval. Slúžny Klinovský opäť prišiel do Zákamenného na augustový jarmok 1867 a trval na tom, aby richtár Sivčák odovzdal obecnú pečiátku a obecné písomnosti v drevenej truhlici Jánovi Marekovi. Prívrženci

Martina Sivčáka na verejnom zhromaždení nesúhlasili s príkazom slúžneho a keď mu Martin Sivčák odovzdával obecnú pečať, vytrhli mu ju z rúk. Vysvetlovali občanom, že je aj vyššia moc ako pán slúžny a pán farár, kde budú požadovať spravodlivosť. Na to sa slúžny tak nahneval, že dal zatknúť 22 Zákamenčanov aj s Martinom Sivčákom. Podžupan Michal Kubínyi, ktorý bol na strane slúžneho Klinovského, napísal Zákamenčanom list: „Slávnemu vidieku jest daný na známost ten smutný pád, že obec Zákamenné nepozerajúc na božské ani svetské zákony vrchnosti procesualnej sa proti- viť nestidila, rozkazy jej nielenže do skutku neprivedla, ale také zničiť se opovážila a následkom toho porjadok obecný znivočila, jednotlivých a celú obec do nešťastia priviedla. Buričia a pôvodcovia týchto krajných skutkov ťažko trestaní budú na príklad obecnstva. Pre odvracení ďalších smutných následkov napomínam Vás otcovsky ale i úradne, aby ste do seba vstúpili, rozkazy vašej vrchnosti sväte vyplnili a skutky spáchané ako dobrí vlastenci a opravdiví kresťania lutovali a vina vám bude odpustená.“²¹

Nasledovali petície občanov Oravskému županovi i uhorskému Ministerstvu vnútra, v ktorých 342 Zákamenčanov požadovalo za richtára Martina Sivčáka. Vzbura Zákamenčanov mala pokračovanie na župnom súde. Počas októbra 1867 vypočúval sudca prívržencov jednej i druhej strany a náklady na súdny proces, ktoré mala zaplatiť obec, rástli. Ján Marek, vidiac, že väčšina obyvateľov mu nedôveruje, odmietol byť richtárom, takže naďalej bol richtárom Martin Sivčák. Po utíšení pomerov v Zákamennom napísal obecnému úradu slúžny Michal Zmeškal 20. septembra 1867 nasledovný list: „Počas zniknutého búrenia vo vašej obci znikli väčšie kelčíky pre vyslaného pána jurasora, komisára politického a pandúrov, ktoré podľa špecifikácie podatej s foršpontami (povozmi) obnášajú 35 florénov 90 grajciarov. Vymáham peniaze tieto od najhlavnejších buričov Martina Sivčáka (richtára), Štefana Sivčáka, Jozefa Kostolňáka, Jozefa Cigančíka, Jána Golcoňa, Jána Oleša, Jozefa Buláka, Mateja Iglára, Mateja Glejteka, Štefana Cigančíka, Františka Lašáka pod exekúciou za osem dní zinkasovať a zdejšiemu slúžnovstvu odeslať.“²² V skutočnosti výdavky na utíšenie pomerov v obci dosiahli vyše sto zlatých, lebo richtár s najatým advokátom Meškom chodili do Malého Bysterca za županom a zaplatili kauciu za prepustenie odbojníkov z väzenia.

Cesty a mosty

Zákamenné prispievalo na plat obvodných notárov v Námestove Juraja Vojtaššáka (1851), Tomáša Holmíka (1856 – 1873), Jozefa Jurčáka (1874 – 1898), Štefana Gaburjaka (1899 – 1914). Štefan Gaburjak býval v Zákamennom a viedol matričnú agendu. Každoročnou robotnou povinnosťou Zákamenčanov v lete bolo vyčistenie a vybielenie cisársko – kráľovskej žandárskej stanice v Námestove. Medzi robotné povinnosti patrila výstavba a údržba ciest a mostov. Cez Zákamenné viedli dve hlavné župné cesty, nazývané vicinálne – do Novote a do Oravskej Lesnej (Tarchovnica). Tieto cesty boli prvoradé a obyvatelia ich každoročne upravovali. Cesty boli vyštrkované, ale jarné a jesenné dažde a záplavy ich na rôznych úsekoch poškodili každý rok. Práce na cestách boli ručné a povozové. Gazdovia vozili hrbky štrku

a skália na úsek cesty, ktorú vymeral okresný cestár zo slúžnovského úradu, potom hĺbkou štrku rozhrabali po šírke a dĺžke cesty a utlačili. Zákamenčania sa starali o cesty v Babíne, cez Príslop, v Zázrivej a cez Beskyd. V roku 1863 vysadili popri vicinálnej cesty v obci stromy. Obecným cestárom bol J. Bunday (1862), po roku 1900 Štefan Vojtaššák. Prívaly vody často zničili obecné drevené mosty. Obecné mosty v Zákamennom sa nazývali podľa lokality alebo osadníka: most pri Neumannovi (1837, v roku 1883 sa spomína ako most pri Neumanke), most na verejnej ceste oproti Jánovi Cigančíkovi (1837), Olešov most alebo most pri Olešovi (1828), Kutajov most (smerom do Novote, 1863), most prostredný, Michalicov most (1881), most pri Lubovi (1881), most na vicinálnej ceste do Erdútky (1900)²³. Podľa zákonného článku I. z roku 1890 boli Zákamenčania povinní odstraňovať sneh a záveje zo štátnych (vicinálnych) ciest vo svojom katastri tak, aby umožnili na ceste premávku na šírku jedného povozu aj s potrebnými výhybkami. Ako náhle ustala víchrica a sneženie, cestmajster v Zákamennom povolal všetkých dospelých i staršie deti do práce, kým sneh nestuhol na ľad. Za nedbanlivosť na cestách bol zodpovedný starosta. Občan, ktorý nenastúpil do verejno – prospešnej práce, mohol byť trestne stíhaný. Zaplatil finančnú pokutu alebo sedel v žalári.

Neúrodné roky

Roľnohospodársky rok 1851 bol neúrodný, v septembri je o ňom zaznačené: „neomylné nastala pre náš ľud oravský nemalá úzkosť a hlad, jak pre mrcha časy, tak pre obzvláštnu neúrodu a kazenia švábok (zemiakov)“. Zákamenský richtár vyhotovil súpis roľníkov postihnutých neúrodou a žiadal slúžneho o prídely obilia a zemiakov z námestovskej okolnej sýpky. Roľníci dostali od slúžnovského úradu v Námestove naturálnu podporu 318 uhorských meríc ovsu (1 merica = 62 litrov).

Živelné pohromy v podobe prudkých lejakov, kamencov a dažďových prívalov boli v rokoch 1867, 1872, 1874, 1875, 1881 (dňa 29. apríla a v dňoch 3. – 7. júna), 1883, 1884 a 1899. Obecní notári v Zákamennom zaznamenali „v roku 1874 kamenec padal 5 dní, dňa 4. septembra 1875 strašná vybitelňa zničila švábky, príval vody dňa 6. júna roku 1883 náramne škody v chotári učinil, v apríli 1884 náramný príval rozboril štyri obecné mosty, povodeň v roku 1899 vzala obecné mosty“.²⁴

Ťažba dreva

Oravský komposesorát zamestnával Zákamenčanov pri stínaní drevnej hmoty, zväžaní dreva a splavovaní dreva plfami. Drevo ťažili v Kaňovke, Jurikovke, Magurke, Okálke, Požehove, Parači, Čerchli. Rozhodovali o tom zamestnanci lesnej správy v Zákamennom „pán lesmajster, cirkulátor, dvaja panskí hájníci a hajdúch“. Podľa starodávneho zvyku im obec na Vianoce a Veľkú noc dávala mäso a pri každej príležitosti (meraní plťového dreva, preberaní klátov, pridelovaní šlógy na stínanie drevnej hmoty) platila pohostenie v krčme u Neumana alebo Krausza. V 50. rokoch 19. storočia

dávala obec panskému horárovi a cirkulátorovi syr a tri ovce. Panským horárom bol Ján Erber, hájnikmi Štefan Maršálek, Ján Vlčák a cirkulátorom (meral drevo) Martin Laššák.

Založenie urbára

Po zrušení poddanstva Zákamencania uzavreli s Oravským panstvom dňa 26. novembra 1859 urbársku dohodu (zhodu) o vlastníctve pôdy, lesov, pasienkov, potokov, ciest, povinnostiach voči farnosti a škole a regálnych právach obce, medzi ktoré patrili lov, rybolov, právo šenkovania vína a pálenky, trhové právo, užívania brehov a vodné právo. V dohode sa jedno katastrálne jutro pôdy rátalo na 1200 siah štvorcových, a tak pri 68 urbárnych sesiách a jednej osmine v Zákamennom sa vyznačilo 205 a sedem osmin katastrálnych jutár. Zákamencania dostali „Háj Urbárny, Okálku a Oselný. Hranica viedla Oselným potokom, okolo chotára ponad Holu za Oselným, nad Okálkou, od Oselného potoka ponad Lužek až po chotár obce. Chrasťte Suntovie sa ponechali obci pre výstavbu a opravu mostov. Regálne úžitky šenkovanie trunku, pálenie pálenky, varenie piva, právo mlynov, folušov, stupov, papierení, píl, rybárky, brehov, rieky, právo poľovačky, kamenného uhlia, sekania mäsa a všetko právo vody si Oravské panstvo ponecháva“. ²⁵ V nasledujúcom období uvedené práva panstvo prenájímalo podnikateľom. V Zákamennom boli štyri panské mlyny, každý mlyn na jeden mlynský kameň, jeden obecný mlyn na Okálke, jeden foluš, od ktorého obec platila nájom a jedna panská krčma. Obec dostala právo šenkovať víno od Michala do Božieho narodenia. V roku 1878 udelil slúžnovský úrad obci výčapné právo. Pltenie dreva sa v urbárskej dohode spomína takto: „Ponevač Oravské panstvo cez rieky dolu obcou a chotárom bežíce drevo a inší materiál drevený plavieva, z tej príčiny počas takovieho plavenia prístup na brehy ku príboju a ku plaveniu slobodný bude mať a jestliby drevo, plte, kláty, neb inší materiál skrze povodeň na úžitky občanské roznesený bol, kedykoľvek pozbierať na brehy ku vode pozvážať a ďalej plaviť bez vŕskej náhrady, ktoré by obec neb jednotliví občania pohľadávat mohli, Oravské panstvo slobodno bude.“ Urbárnu zhodu podpísali za Oravské panstvo gróf Edmund Zichy, gróf Leo Kormányi, prefekt Jozef Czirul, za župný úrad Karol Lehocký, Elek Čaplovič, Peter Podhorányi a za obec Zákamenné richtár Ján Marek, notár Jozef Hluščák, Jozef Neuman, Ján Florek, Jozef Beňuš, Ondrej Jakubek, Martin Mrekaj, Jozef Rončák, Štefan Lašák, Ján Balún, Zuzana Koleňová a ostatných grunтомajiteľov podpísal obecný notár, lebo nevedeli písať: Ondrej Palovčík, Jozef Sekeráš, Matej Glejtek, Ján Marek, Štefan Michalica, Jozef Kučerka, Ján Kučerka, Jozef Bulják, Štefan Sumihora, Štefan Bajčičák, Štefan Kvak, Zuzana Bednárová, Martin Lašák, Martin Rončák, Jozef Klimčík, Jakub Plaskúr, Štefan Florek, Anna Floreková, Štefan Gašper, Martin Lašák, Ján Lašák, Alojz Lašák, Ondrej Gruchala, Jozef Zvoňár jun., Juraj Sucharčík, Štefan Mrekaj, Jozef Zvoňár, Ján Palár, Štefan Palár, Martin Florek, Štefan Bartek, Jozef Furajda, Jozef Polták, Ján Vlčák, Ján Golcoň, Ján Ľuba, Martin Uradník, Jozef Uradník, Jozef Sucharčík, Jakub Janičák,

Ján Janičák, Mariša Kudlová, Zuzana Mechňáková, Štefan Ševčík, Jano Hajdaš, Jozef Olexa, Jozef Polták, Ján Purda, Štefan Rak, Michal Chlišťek, Michal Šefčík, Jozef Vilupek, Ján Janoták, Ján Janoták jun., Ján Chromek, Jozef Telúch, Ján Chromek, Jozef Chromek, Michal Blazek, Ján Matušák, Ignác Matušák sen., Ján Juričik, Ondrej Fedor, Štefan Fedor, Michal Majchrák, Maria Floreková, Michal Fedor, Katarína Fedorová, Ján Vrana, Ján Ignaták, Anton Jagelka, Ján Buckulčík, Štefan Buckulčík, Ján Kostolňák, Anna Mikulová, Ondrej Kuľák, Jozef Kubizna, Štefan Krestan, Matej Krestan, Štefan Serdel, Ján Serdel, Ján Garaj, Ján Kubizna, Štefan Konkoľ, Štefan Polták, Martin Vajak, Anna Beňušová, Ján Janeta, Tomáš Beňuš, Ján Rončák, Ján Čizik, Michal Čizik, Štefan Beňuš, Jozef Polčák, Ján Kubačka, Ján Konkoľ, Ján Bardala, Štefan Ceglár, Ján Vrabel, Tomáš Kšenzňák, Anna Jaroňová, Jozef Hreškulák, Štefan Boškaj, Štefan Sulčák, Jozef Boškaj, Jozef Jaroň, Ján Jaroň, Štefan Beňuš, Ján Beňuš, Ján Purda, Jozef Koval, Ján Vajak, Michal Pietruška, Anton Jagelka, Ján Hreškulák, Jozef Paňák, Ján Paňák, Jozef Vilupek, Matej Sekeráš, Štefan Maršálek, Michal Sekeráš, Ján Sulčák, Anna Flakavá, Ján Urban, Ján Florek, Štefan Vaják, Ján Fedor, Jozef Golcoň, Antuš Maršálek, Tomáš Koval, Michal Golcoň, Jozef Majchrák, Ondrej Majchrák, Štefan Majchrák, Jozef Gavroň, Štefan Vilupek, Jozef Babrala, Matej Ceglár, Anna Pustevníková, Ján Zaborovec, Matej Mravčák, Tomáš Mrekaj, Anna Klusková, Štefan Mrský, Katarína Mrská, Jakub Janoták, Jozef Morešín, Michal Šiják, Jozef Job, Štefan Oleš, Pavol Polták, Michal Viater, Jozef Viater, Ján Karkoš, Štefan Piňák, Martin Telúch, Martin Florek, Štefan Špitál, Jozef Špitál, Jozef Boškaj jun., Ján Špitál, Matej Chlišťek, Martin Večerek, Jozef Večerek, Florian Večerek, Anna Večereková, Johana Frančeková, Jozef Kostolňák, Anton Kubačka, Štefan Večerek, Štefan Barbota, Anna Plaskúrová, Ján Mundier, Anton Mundier, Tomáš Mundier, Jakub Vrabel, Jakub Gonšor, Jozef Gonšor, Štefan Klimčík, Jozef Lukáš, Martin Kocur, Ján Štepančík, Martin Sivčák, Štefan Mrekaj, Jozef Kuchťák, Štefan Kuchťák, Ján Knapčík, Ján Dopater, Štefan Majchrák, Jozef Knapčík, Ján Jaroň, Jozef Lasica, Ignác Matejašák, Ján Šimjak, Verona Fedorová, Ján Vrabel, Martin Vrabel, Jozef Vojtaššák, Štefan Vojtaššák, Ján Simušák, Jozef Karkos, Jozef Privara, Ján Vojtaššák, Ján Kviatek, Štefan Kviatek, Ján Briš, Jozef Beňuš jun., Štefan Grofčík, Jozef Borovják, Tomáš Kuchťák, Jozef Hujčák, Jozef Husor, Ján Zvoňár, Ján Michalica, Jozef Štepoňák, Jozef Ovsák, Štefan Michalica, Matej Šandor, Jozef Piňák, Jozef Kviatek, Štefan Borovják, Michal Ševčík, Jozef Smarkoň, Jozef Filipčík, Jakub Slováčik, Štefan Lukáč, Jozef Gonšor, Ján Lukáč, Verona Lokajová, Matej Lokaj, Vincent Mundier, Maria Štepoňáková, Anton Štepoňák, Juraj Lučivňák, Tomáš Štepoňák, Mária Štepoňáková, Štefan Iglár, Michal Sikoň, Anna Mareková, Anton Lučivňák, Štefan Makúch, Ján Mrekaj, Jozef Vilk, Štefan Kroták, Jozef Lučivňák, Ján Švajko, Ondrej Mrekaj, Jozef Kvak, Štefan Stančík, Michal Oleš, Ján Cigančík, Štefan Cigančík, Štefan Jagelka, Anna Bzincáková, Augustín Chlišťek, Štefan Kocur, Tomáš Gavroň, Ján Vavrek, Ján Oleš jun., siroty Iglárove, Ján Vojtaššák, Katarína Almužňáková, Štefan Smolka, Štefan Kurnavka, Ján Zvoňár, Ján Karkos, Štefan

Mundier, Ján Makúch, Ján Oleš sen., Matej Iglár, Jozef Chvalek, Ján Smolka, Jozef Kurnávka, Štefan Rončák, Martin Sivčák.

Títo grunтомajitelia, ktorých bolo 210, založili Spolok bývalých urbarialistov v Zákamennom a boli prvými podielníkmi lesného majetku v Zákamennom. V roku 1864 mal spolok bývalých urbarialistov v Zákamennom 276 grunтомajiteľov.²⁶

Zákamenčania dostali od Oravského panstva výsadu, podľa ktorej mohli v rokoch 1860 – 1889 zbierať v panských horách Kaňovke, Jurikovke a Magurke haluzinu. Dňa 18. mája 1864 prišli do Zákamenného zememerač Michal Cancrinyi, richtár z Novote Štefan Bernaták s prísaznými, richtár z Lomnej Juraj Guráň s prísaznými, richtár z Krušetnice Matej Dopater s prísaznými, aby s richtárom Zákamenného Štefanom Kurnávkom, notárom Alojzom Lašákom, prísaznými Štefanom Michalicom, Jánom Olešom, Jozefom Florekom, Štefanom Florekom a Štefanom Špitálom obišli chotárne hranice obce a skontrolovali hraničné kopce tzv. mety, „nametané“ (navŕšené) z kameňa. Chotárna hranica s Novotou mala 32 hraničných kopcov. Hraničné kopce boli v lokalitách Prípor, Požehov, Urbár panský, pri píle Oravského panstva v Oravici, Okálka, Podoselska, pod Oselným, Oselné, Zasihla, Zasihlianka, Granatierov, Kurčinka, Kameňov, Kyčera, Huštavník a popri potokoch z Podpolanky, Kutinovom, Končinnom, Fuckulin, chotárnom, Zkaňoviek, Zasihlianky, Vyšnom urbárnom, Novotanky, Čipeckom a Bielej Orave.

Tajchy

V 60. rokoch 19. storočia Oravský komposesorát dal postaviť na Bielej Orave v Zákamennom a Oravskej Lesnej dve zdymadlá, tzv. tajchy. Umožňovali splavovať drevo trikrát denne a pri každom prílive vody splavili 25 – 30 plťí na značnú vzdialenosť. Tajch v Zákamennom slúžil na pltenie klátov do vodnej píly v osade Oravice. Výrobky oravickej píly furmani odvážali konskými povozmi k železničnej trati do poľskej Rajcze i do Oravského Podzámku. V rokoch 1873 – 1875 dal komposesorát vybudovať v Oraviciach parnú pílu a na Orave bola prvou svojho druhu. Na píle našli zamestnanie mnohí Zákamenčania a ďalší sa zamestnali ako povozníci (furmani), vozili drevo. V rokoch 1875 – 1884 bol nájomcom parnej píly Leopold Popper, ktorý kupoval drevo v Zákamennom od roku 1864. Správcom na parnej píle bol Jozef Dávid Hoffmann v rokoch 1873 – 1883. V rokoch 1874 – 1875 kúpil Alexander Popper pozemky od Martina Laššáka, Jána Laššáka, Štefana Chromeka, Anny a Márie Rončákovej, Štefana a Jozefa Klimčíka, Tomáša, Jána a Antona Mundiera pre výstavbu cesty na zväzanie dreva k oravickej píle. Vykúpené pozemky smerovali stredom „šnúry“ poľa každého vlastníka a každú šnúru rozdelili na dve časti. V kúpno – predajnej zmluve sa uvádzali takto: *Ja Tomáš Mundier, obyvateľ zákamennsko – kliňanský odpredávam a skutočne odovzdávam 245 siah štvorcových z mojej šnúrovky, ktoré sa pod localisatie nomer 234 nachodia, hraničiac od poludnia (od východu) s držebnosťou Jána Mundier, od polnoci (na západe) s držebnosťou Antona Mundier. Ja Jano Laššák, obyvateľ zákamennsko – kliňanský odpredávam z prostriedku mojej 10 siahovej šnúry, hraničiacej od poludnia s držebnosťou Alojza Laššáka a k západu s držebnosťou Oravského panstva ...“.* Po smrti Leopolda Poppera kupovala

drevo v Zákamennom vdova Popperova a začiatkom 20. storočia Alexander Popper. Prvá parná píla v Zákamennom pracovala v rokoch 1875 – 1925, v rokoch 1926 – 1927 ju zlikvidovali a na jej mieste postavili dielne pre úzkokoľajnú lesnú železnicu. Po vybudovaní železničnej trate cez Beskyd sa drevo zo zákamenských lesov vozilo do Oščadnice na spracovanie.²⁷

Lesná správa v Zákamennom

Významným obdobím v dejinách Lesnej správy v Zákamennom i v dejinách obce bolo pôsobenie lesmajstra Wiliama Rowlanda (1798 – 1888), ktorý takmer dvadsať rokov svojho veľmi plodného života zasvätil hospodárskemu povzneseniu Oravy a zveladeniu jej lesov. Bol absolventom Lesníckej akadémie v saskom Tharandte a v roku 1862 mu gróf Edmund Zichy, riaditeľ Oravského komposesorátu, ponúkol miesto komposesorátneho lesmajstra. Rowland nastúpil do služby v októbri 1864 a prvé týždne venoval dôkladnej prehliadke oravských lesov. V nasledujúcom roku 1865 po smrti prefekta Oravského komposesorátu Jozefa Czirula mal na starosti aj stavebné záležitosti. Wiliam Rowland vypracoval odhad zásob lesných porastov v troch najväčších oravských revíroch – Zákamennom, Mútnom a Oravskej Polhore, ktoré vtedy merali 16 085 ha. Svojmu synovi Róbertovi (*1845), ktorý bol obecným richtárom v rokoch 1872 – 1875 a lesnému adjunktovi Kolomanovi Garlathymu dal zakresliť do lesných máp zmeny kultúr a zostaviť pre spomenuté revíre údaje o rozvrstvení lesných porastov. V rokoch 1866 – 1868 bolo 2991 ha lesov do 20 rokov, 3084 ha do 40, 1647 ha do 60 a 5270 ha do 80 rokov. Na základe tejto revízie W. Rowland zistil, že v zmluve uzavretej na začiatku roka 1864 s Leopoldom Popperom na 336 katastrálnych jutár (182 ha) stanovená plocha ročných ťažieb je vzhľadom ku skutočným zásobám príliš malá, a preto bola v roku 1869 plocha ťažby zvýšená na 391 jutár (230 ha).

Lesy v Zákamennom, Mútnom a Polhore boli v roku 1863 postihnuté veľkým suchom a potrebovali dôkladné i veľmi nákladné zlepšovanie. Preto Rowland nariadil zber lesných semien a už v roku 1865 založil v Zákamennom lesnú škôlku pre sadbový materiál. Veľkú pozornosť venoval najmä smreku, ktorý v tamojších primeraných stanovištiach dosahoval v 100 rokoch výšku 35 metrov a priemer 56 cm. Počas svojho pôsobenia sa Rowland zaslúžil o zalesnenie 30 % všetkej výmery oravských lesov a smrekovým semenom kryl nielen vlastnú spotrebu domácich drevín, ale aj predával do semenárskych závodov. W. Rowland sa zaslúžil o vybudovanie premyslenej siete lesných ciest, umožňujúcich priamy odvoz dreva z lesa do drevárskych podnikov a na drevosklady.

Monopolným kupcom oravského dreva v rokoch 1864 – 1884 bol viedenský veľkopodnikateľ Leopold Popper, ale Rowland považoval zmluvu s Popperom za nevýhodnú pre lesy. Popper sústreďoval ťažbu dreva na veľké paseky kvôli ľahšiemu odvozu dreva. Tieto okolnosti narušovali normálne hospodárenie v lesoch a spôsobili silný úbytok jedle, ktorá na veľkých pasekách nemala žiaduce podmienky pre úspešný rast, najmä vtedy, keď

jej nálet sa zničil pri pálení raždia a odpadového dreva. V nových hospodárskych plánoch lesa, ktoré dal Rowland zostaviť podľa saskej metódy v rokoch 1878 – 1883, uplatnil spôsob hospodárenia podľa vlastných predstáv a kvôli jedli predpisoval úzke zmladzovacie seče a preskokovú ťažbu. Na zamedzenie škodlivého pôsobenia vetra ponechával v lesoch ochranné plášte. Porasty ležiace na najvyššej hranici lesnej vegetácie zaradil do skupiny chránených lesov, v ktorých sa mohlo ťažiť iba výberovo.²⁸

Lesný poriadok

Závažnou prekážkou pri zveľadňovaní lesov bol oddávna vžitý zvyk roľníkov vyklčovať v horách lesné a chrastové porasty pre políčka alebo pastviny. Tento veľmi škodlivý zlozvyk si všimol gróf Edmund Zichy v Zákamennom v roku 1867 pri jednej zo svojich lesných prehliadok. Rowlandovi dal príkaz, aby zakročil proti odlesňovaniu horských hrebeňov a rozširovaniu holín. Ešte v tom istom roku Slúžnovský úrad v Námestove stanovil v záujme Oravského panstva veľmi tvrdý lesný poriadok v Zákamennom, ktorý obsahol zákazy v 16 bodoch. Dobytok, kone a ovce mohli pásť na holi a poľanách, ktoré boli vyčlenené pre pasenie, na ostatných miestach, najmä v porastoch mladých stromov bolo zakázané pásť. V žiadnom prípade sa nesmeli pásť v horách kozy. Ak horár zistil na niektorom lesnom pasienku kozy, mal ich ihneď zastreliť. Košarovať na jednom mieste s ovcami sa mohlo len jeden týždeň, na druhý týždeň sa malo košarovať na inom mieste. Drevo na postavenie koliby si mohli valasi a bačovia nabráť v panskej hore iba medzi suchármi a zrútenými stromami, nesmeli píliť stromy na postavenie koliby. Drevo na šindol si museli kúpiť alebo zaobstarať v obecnej hore. Pre soľ na salaši si museli doniesť vlastné nádoby, nesmeli sa brať drevo v panskej hore na solné korýtka. Zakazovalo sa chodiť do panských lesov a vytínať stromy alebo mládniky. Poľany najaté na pasienky nesmeli poorať o obsievať zrnom. Pastieri v hore nič nesmeli robiť svojvoľne, ale len s dovolením panských hájnikov a horárov. Peniaze za nájom pasienkov musel richtár zaplatiť každoročne do 1. októbra do pokladnice Oravského komposesorátu. Každá hoľa mala svoje hraničné kopce, ktoré ju oddeľovali od ostatných chotárov. Hraničné kopce museli všetci rešpektovať a nesmeli ich narušiť. Za porušenie lesného poriadku sa uvádzali sankcie podľa zákona 183 – XX z roku 1840: „Jestliby obec kterýkoľvek punkt a závazok prestúpila, aneb plnit zanedbala, podáva sa právu (súdnemu

Rowlandov pamätný kameň

procesu). Slávne panstvo sebe sudcu vymenuje, do práva za celú obec jedine richtára alebo prísazného z obce vyvolá, posúdiť dá, do exekúcie dostatočný majetok z obce aneb zo statku na holi samo Panstvo podľa svojej ľúbosti vymenuje a obec mimo hlavnej praetensie i útraty i kelčíky znášať sama povinná jest, kde aj ustávania, meškania a útraty oficirov aneb služebníkov panských úplnou mierou rátané budú.“²⁹

W. Rowland v roku 1868 napísal brožúru pod názvom „Z ktorého ohľadu je potrebné na holiach a vysokých vrchoch nachádzajúce sa stromy a krovinu nenivočiť“. V úvode spomínal, že pri prehliadke zákamenského revíra s grófom E. Zichym našli stromy podlupované obrúbané a popodtínané. Urobili to nájomcovia panských pastvín, aby tu lepšie rástla tráva. Rowland vysvetľoval Zákamencanom škodlivosť tohto zvyku, vysvetľoval vplyv lesa na zmiernenie klímy celej krajiny i na zdravie jej obyvateľov, na udržiavanie vlhky v pôde a jej úrodnosti i na zhubné erozívne a denudačné následky odlesnenia horských hrebeňov, ktoré bolo v suchých rokoch príčinou vysychania studničiek a v daždivom počasí malo za následok povodne. Rowland prehovárал roľníkov, aby hospodárili intenzívne na bližších a úrodnejších pôdach pri dedine, aby ich hnojili a obrábali. Odporúčal roľníkom, aby nevytvárali zlé hnojené horské políčka, na ktorých riedky ovos nedozrel pre drsné klimatické podmienky. Pastvy dobytku mali premiesiť z holí do nižších a bližších miest, čo by umožnilo ustajniť ho doma každý večer, získať potrebnú mrvu pre hnojenie polí i vyhnúť sa škodám, ktoré pri horskej pasťve na dobytku spôsobovali medvede a iná divá zver.³⁰

V roku 1877 W. Rowland zaznačil do svojich poznámok o lese, že v Zákamennom bola spílená štyristoročná jedľa vysoká 53 m s priemerom 217 cm. Zákamencania uznávali Williama Rowlanda a hovorili, že bol dobrý ale prísny. Býval v Zákamennom a pre lesných zamestnancov usporiadal časté veselice a spoločenské posedenia v prírode. Priestupkové konanie viedol vždy sám. Trestal mierne, obyčajne výrokom: „Keď ťa budem potrebovať, tak ťa zavolám“. Skutočne zavola previnilca, obyčajne na povoznícke práce, keď chcel odvieť potraviny a nápoje na hostinu či veselicu v prírode. Tak si vinník priestupok odpykal. Lesní zamestnanci postavili grófovi Edmundovi Zichymu a lesmajstrovi Wiliamovi Rowlandovi pamätný kameň v lokalite na „Komárnom“, na ktorý napísali: „*Opatrujme naše lesy, lebo oni sú pre naše žitie a zdravie osožné. Grófovi Zichy Edmundovi, pánu riaditeľovi pre jeho excelenciu a Rowlandovi Wiliamovi, pánu lesmajstrovi na pamiatku. Mutniansky lesný personál.*“ 1886 (rok je ťažko čitateľný).³¹ Ďalšími lesnými správcami boli Ing. Čakan, Karol Pavlíček (1923), Alojz Nachtmann (1928 – 1933), Štefan Bušík, Cyril Šolc. Lesná správa mala dva sklady dreva – na Okálke a v Oravici. Lesná správa zamestnávala okolo 235 lesných robotníkov.

Trhy a jarmoky

V 19. storočí sa Zákamenné stalo strediskom trhov a jarmokov. Pôvodne sa konali 2 jarmoky v čase odpustov nazývané Vojtešský (na sv. Vojtecha, niekedy sa uvádza aj na sv. Adalberta, patróna kostola) a Zelný

vo sviatok Nanebovstúpenia p. Márie (od roku 1841). V polovici 19. storočia pribudli jarmoky Hromničný (na Hromnice), Krížny (na sviatok Povýšenia Svätého Kríža), Pôstny (okolo Juraja), Urbanský (na Urbana), Michalský (na sv. Michala) a Predvianočný (okolo 8. decembra). Jarmočným dňom v Zákamennom bola streda po stanovenom cirkevnom sviatku, lebo v ostatné dni sa konali jarmoky v Námestove, Lokci alebo v Oravskom Veselom. Pán farár Juraj Ondriš (1849 – 1893) sa zaslúžil o zmenu jarmočného dňa v Zákamennom na pondelok. Zákamenné malo osem jarmokov, Námestovo tridsať, Lokca sedem a Oravské Veselé sedem. Za poriadok na jarmokoch zodpovedal obecný richtár s prisažnými, ale námestovský slúžny vždy poslal dvoch pandúrov pre prípad výtržností, o ktoré nebola núdza. Ak sa kupujúci cítil ukrivdený zo strany predávajúceho, mohol sa sťažovať richtárovi, ktorý všetko premeral, odvážil a spravodlivo rozhodol. Richtár opatroval „spravedlivé merníky: mericu, polmericu, štvrtník, holbu medenú, žajdlík medený, železné funty (1,2,3,4,5), dva lineáre“. Na meranie pozemkov, ciest a mostov sa používala reťaz alebo „jedenásť – siahový povraz, dobre kolomažou natretý a usušený, aby pri meraní žiadnu vlhkosť nevsiakol“. V kúpnych zmluvách alebo dedičských prevodoch sa rozloha pôdy uvádzala takto: „štyri urbárne siah, 2 šuchy, 8 colov“. Osmina rale v Zákamennom mala veľkosť 10 urbárnych siah a jedna siaha mala 6 šuchov. V roku 1884 richtár kúpil nové miery a váhy: „jeden meter, mincier, 2 kilo, 1 kilo, 1 kilo, gramy v drevenej škatulke, 1 liter, 1 liter, 3/10 l, 1/10 l, miera 50 liter, 20, liter, 10 liter a 5 liter“. ³²

V roku 1899 postavili na trhovisku predajné stánky (búdy) pre kupcov, novú cestu na trhovisko a ohradili ho. V roku 1901 prenajal trhy a jarmoky v Zákamennom Jozef Kuchták, Tomáš Oleš, Daniel Iglár a mlynár Anton Iglár. Trhy a jarmoky priali rozvoju remesiel a živností v Zákamennom. Na prelome storočí tu pracovali garbiari Peter Oleš, Štefan Oleš, pekári Matej Remzig, Michal Klemens, obuvníci Anton Sekeráš, Moric Jakubovič, Pavol Krupčík, Juraj Kurňavka, Štefan Kurňavka, František Polťák, mäsiari Markus Grosz (obchodoval s dobytkom), Štefan Florek, Ján Makúch, Martin Michalica. V roku 1904 vznikol Gazdovský a úverový spolok. Dňa 19. februára 1911 založili podnikaví občania Gazdovský spolok. Predsedom spolku bol Martin Rončák, konateľom Štefan Gaburjak, členmi vedenia Anton Florek a Štefan Vojsaššák.

Od roku 1880 sa dobytčích jarmokov v Zákamennom zúčastňoval okresný veterinár, ktorý dozeral na predaj dobytky a domácich zvierat. Ak mal podozrenie o zdravotnom stave domácich zvierat, vylúčil ich z trhoviska. Mor dobytky bol postrachom roľníkov aj v druhej polovici 19. storočia. Vo februári 1857 „vartovalo sa na poľskej hranici pre chorobu statku“. V roku 1858 „chlapí držali vartu pre dul v Polhore a Rabči“. V roku 1864 strážili chotárnu hranicu s Erdútkou (Oravskou Lesnou), kde sa vyskytol mor dobytky. Mor sa vyskytol aj v Párnici a do Zákamenného prišiel veterinár, aby skontroloval zdravie dobytky pasúceho sa na holi. Stačilo, aby sa nakazený dobytok zatúlal z jedného chotára do druhého a mor sa rozšíril.

Pozemno-knižné prevody

Pozemno-knižné prevody občanov Zákamenného v rokoch 1837 – 1876 vypovedajú o skromnom živote roľníkov tejto obce.³³ V súčasnosti nám ich životy neraz pripadajú ako tvrdý zápas o prežitie. Michal Sivčák s manželkou Zuzanou mali dve dcéry Zuzanu a Annu, syna nemali. V roku 1837 sa ich zdravotný stav zhoršil a nevládali pracovať na poli. Preto dňa 22. januára 1837 darovali zaťovi Michalovi Polťákovi, manželovi staršej dcéry Zuzany 1/36 role Poriečanskej sedliackej a dom s hospodárskymi stavbami, aby ich „statočne opatroval a na pomoci bol, lebo sa nachádzajú vo veľmi slabom a mizernom veku“. Podmienkou darovacej zmluvy bolo, že ak by sa mladšia Anna vydala, Michal Polťák jej mal dať veno, urobiť svadbu a „uviesť ju do poriadku“. Svedkami darovania boli richtár Jakub Klimčík, prisázní Ondrej Mrekaj, Ján Telúch, Michal Ševčík, notár Jozef Franček a vicenotár Tomáš Laššák. Písať vedeli len notár a vicenotár, ostatní sa podpísali krížikom.

Bratia Ján a Jakub Cigánčikovci vo februári 1843 zdedili po nebohom otcovi 1/64 poľa v rali Poriečanskej sedliackej. Poličko bolo natoľko malé, že pozemno – knižný poriadok Oravskej župy zakazoval deliť ho ešte na menšie čiastky medzi dedičov. Preto sa bratia dohodli, že dedičstvo dostane starší Jakub. Brata Jána vyplatil sumou 60 florénov.

Anna Babraláková sa vydala za Štefana Laššáka a mali 5 detí – Máriu, Annu, Štefana, Zuzanu a Martina. Štefan Laššák predčasne zomrel a Anna ostala s deťmi sama. Vydala sa za Jána Vojtaššáka a v druhom manželstve mala deti Jána, Teréziu a Daniela. Ani tomuto manželstvu šťastie neprialo, lebo Ján Vojtaššák predčasne zomrel v mladom veku. Tretím manželom Anny Babralákovej bol Martin Vojtaššák, s ktorým mala synov Martina a Antona. V roku 1870 bola opäť vdova, chorá a nevládna, preto darovala šoltýsky grunt široký 26 a 2/3 siah s domom a hospodárstvom synom Martinovi a Antonovi s podmienkou, že ju doopatrujú do smrti a ostatné deti z jej prvého a druhého manželstva vyplatia peniazmi. Na splnenie jej vôle dohliadali richtár Štefan Ceglár, prisázní Ondrej Mrekaj, notár Jozef Hluščák a svedok Jozef Kurjak.

Jozef Lokay sa oženil s Veronikou Michalicovou. Hospodárili na 1/16 gruntu, mali vlastný dom, ale deti nemali. Jozef zomrel v roku 1849 a Veronika v roku 1852 si vzala k sebe neter Annu Michalicovú, ktorej v roku 1867 darovala svoj majetok. Anna opatrovala Veroniku v starobe a vyplatila dlh 57 florénov, ktorým bol majetok zaťažený. Zuzana Sivčáková, rod. Laššáková mala s manželom Martinom Sivčákom deti Štefana, Martina, Julianu, Teréziu a Jána. Keď manžel Martin zomrel v roku 1852, najmladší Ján mal 3 roky. Na gazdovstve pracovala s deťmi. V roku 1870 ochorela na ľavú ruku a nemohla pracovať. Bývala u najmladšieho syna Jána, ostatné deti boli dospelé a mali vlastné rodiny. Všetci súhlasili, aby majetok darovala najmladšiemu synovi Jánovi, ktorý ju opatroval v starobe.

V roku 1859 požičal lesný cirkulátor Martin Laššák 116 zlatých na 6 % úrok Jozefovi Gonšorovi a v roku 1861 Martin Laššák kúpil od Veroniky a Márie Gonšorovej 1/8 urbárnej rale za 208 zlatých. Peniaze požičiaval aj obchodník a krčmár Jozef Neuman, ktorý sa v roku 1845 oženil s Máriou Schalkovou. Jej veno predstavovalo 33 urbárnych siah pôdy a 947 florénov.

Michal Ševčík zomrel v roku 1860 a zanechal manželku Máriu rodenú Uradníkovú a sedem detí Štefana, Antona, Tomáša, Annu, Alžbetu, Teréziu a Máriu. Najstarší syn Štefan bol dospelý v roku 1872 a keď sa jeho matka Mária vydala za Štefana Šefčíka, oravská sirotská stolica poverila Michalovho syna Štefana, aby spravil poriadok so ševčíkovským majetkom, čiže s domom č. 292 a urbárnou ralu širokou desať siah.

V roku 1861 zomrel Jozef Sucharčík a jeho majetok zdedila jediná maloletá dcéra Anna. Majetok mal hodnotu 169 florénov 61 grajciarov a predstavoval dom č. 51, grunt široký 10 siah, siatie za 21 florénov 80 grajciarov, volec za 24 florénov a vybavenie domácnosti (hnutelnosti) za 5 florénov 81 grajciarov. Po nebohom ostala dlžoba 14 florénov 80 grajciarov.

V roku 1861 zomrel Michal Petruška a zanechal manželku Alžbetu rod. Vojtaššákovú a maloleté dcéry Katarínu a Annu. Majetok po Michalovi predstavoval dom č. 122, 1/6 šoltýskej rale 10 siah širokej, dvanástinu šoltýskeho mlyna, ktorú kúpil v roku 1837, siatie za 3 florény, vybavenie domácnosti za 32 florénov a kobyľu za 20 florénov. Majetok dedili dcéry Katarína a Anna, vdova Alžbeta mala na majetku užívacie právo, ale len dovtedy, kým sa nevydala.

V roku 1862 zomrel mladý Matej Chlišťek a zanechal maloletého syna Jozefa s manželkou Annou, rod. Kučierkovou. Tútorom malého Jozefa sa stal Ján Marek a spravoval jeho majetok. Vdova Anna sa v roku 1870 vydala za Michala Mravčíka, ktorý sa postaral o dom, gazdovstvo a stal sa tútorom Jozefa Chlišťeka.

Vdova Maria Polťáková, rod. Výlupeková darovala v roku 1865 svoj majetok (dom č. 61 a 1/6 gruntu širokého 13 laktorov) synovi Pavlovi, aby ju opatroval v starobe.

V roku 1866 zomrel Štefan Majchrák a zanechal manželku Máriu rod. Beňušovú a dcéry Máriu (*1851), Annu (*1856), Teréziu (*1858) a Katarínu (*1862). V popise majetku sa uvádzali: „dom č. 146 (izba, pitvor a komora), šopa (humno, maštal, ovčiareň), grunt 1/4 urbárskej sessie, 1 dojnica, 2 voly, 1 starý stôl z mäkkého dreva, 1 skriňa (almaria) veľmi planá, 2 sekery, 1 starý rámik, lemeš a čerieso, kolieska plužné bosé plané, dve brány so 60 zubami, železný kôl, kotlík medený malý a starý, 2 kolesá kované bez osi, dve malé šatné truhly, panev železná stará, dva stredné štoky (truhlica na obilie), 14 meríc ovsa, 2 merice miešaného obilia, merica jačmeňa, merica ľanovca, tri plané motyky, nože na kapustu, 1 oberučná píla planá, vozík na pradenie, mlyniec domový planý, reťaz väčšia, retiazka menšia, malé korytko, 1 ošípaná, 6 funtov ovčej vlny, 1 ovca s jahňatom a 8 meríc zemiakov“. Na majetku boli dlhy 58 florénov, ktoré si požičali od Ondreja Majchráka, Jozefa Vrábela, Michala Purdu, Antona Maršálka, Adama Krausza, Martina Sivčáka a p. farára Juraja Ondriša. Vdova Mária sa vydala za Jána Antoláka do Novote a v rodičovskom dome ostala najstaršia dcéra Mária, ktorá sa vydala za Daniela Antoláka. Dlhy zaplatili.

Katarína Večerková, rod. Kostolníaková s manželom, bezdetní manželka, mali v roku 1866 dlhy 461 florénov 20 grajciarov. Svoj majetok „drevený dom s dvoma chižami (izbami), 2 komorami, kuchyňou, murovanou

pivnicou a sklepeňou, gazdovské stavy s dvoma maštalami, dvoma šopami, budoviskami a grunt 40 siah široký v rale Klimčíkovej“ darovali Kataríne Nodžákovej, aby vyplatila dlhy a opatrovala ich v starobe.

Juraj Knapčík Targoš bol dlžný svojmu švagrovi Jozefovi Vojtaššákovi 51 florenov 60 grajciarov. Nemal peniaze, preto predal Jozefovi majetok po nebohej manželke Kataríne rod. Vojtaššákovej dom a 1/8 urbárnej rale širokej 10 siah.

Matej Mravčák s manželkou predčasne zomreli. Ostali sirotky Matej, Zuzana, Maria, Florián a Terézia. Najstarší Matej sa oženil s Annou Chlištekovou. Zuzana Mravčáková sa vydala za Jozefa Vrabeľa a opatrovala mladších súrodencov Máriu, Floriána a Teréziu. Na výchovu dozeral obecný tútor Ján Vlčák. V roku 1869 pozemnoknižný súd potvrdil účasť na vlastníctve mravčákovského majetku všetkým súrodencom rovnakým dielom.

V roku 1876 zomrel mlynár Štefan Vilupek vo vyšnom mlyne. Zanechal vdovu Katarínu rod. Vojtaššákovú a dcéry Máriu, Katarínu, Teréziu, Alžbetu, Veronu, Zuzanu, ktoré predali otcov podiel (dvanástinu) vo vyšnom mlyne mlynárovi Štefanovi Sivčákovi.

Richtári a prisažní

V rokoch 1870 – 1900 sa vo funkcii richtárov vystriedali Štefan Ceglár (1869 – 1870), Štefan Lašák (1871 – 1872), Robert Rowland (1872 – 15. apríl 1875), Ján Gonšor (1875), Ján Nodžák (1876), Štefan Sivčák (1877), Ján Nodžák (1878), Štefan Sivčák (1879 – 1884), Štefan Plaskúr (1885 – 1887), Ján Vlčák (1888 – 1897), Ján Florek (1898 – 1899). Zástupca richtára bol obyčajne aj notárom a v tejto funkcii sa vystriedali Jozef Hluščák (1867 – 1873, 1876 – 1880), Hirsch Krausz (1874 – 1875), Jakub Krausz (1881 – 1897), Martin Rončák (1898 – 1899). Prisažnými a členmi obecného výboru boli Jozef Beňuš, Štefan Cigančík, Štefan Sučák, Ján Marek, Alojz Lašák, Štefan Lašák, Štefan Škuliga, Ján Gonšor, Štefan Maršálek, Jozef Beňuš, Ján Sučák, Matej Lašák, Jozef Štepaňák, Štefan Kurňavka, Martin Sivčák, Tomáš Rusnák, Jozef Gašper, Jakub Krausz, Štefan Kviatek, Ján Vilupek Šiják, Ján Florek, Štefan Borovjak, Štefan Plaskúr, Štefan Oleš, Anton Maršálek, Martin Kurňavka, Jozef Kuchtiak, Jozef Gašper, Jozef Šulcz, Jozef Placek, Ján Sivčák, Martin Briš, Martin Počák, Martin Florek.³⁴

Choroby a neúrody

V roku 1873 vypukol v Zákamennom mor. Pre chorých bola zriadená nemocnica, v ktorej ich opatrovali Jozef Gonšor a Ján Oleš. V roku 1878 sa v obci vyskytol týfus.

V roku 1886 sa v Zákamennom rozšírili infekčné choroby osýpky a kiahne. Chorých na kiahne opatrovali Anton Klimčík a Štefan Bzinčák, obecný úrad kúpil lieky.

V roku 1883 bola katastrofálna neúroda, obyvatelia hladovali. Richtár Štefan Sivčák a farár Juraj Ondriš zohnali pre hladujúcich voz kukurice.

V roku 1885 bolo také sucho, že poškodilo lesné porasty, spôsobilo premoženie škodcov a neúrodu.

Uhorskí Cigáni

V júni roku 1876 prišli po prvýkrát do Zákamenného kočovní uhorskí Cigáni a usadili sa na dolnom konci dediny. Obyvatelia spočiatku nevedeli, ako sa k nim majú chovať, ale keď začali chodiť po dedine a kadečo v domácnostiach zmizlo, richtár žiadal slúžneho, aby s nimi urobil poriadok. Zákamenčania pociťovali nedôveru k Cigánom a neznámym žobrákom, lebo často sa stalo, že priniesli do dediny infekčnú chorobu alebo mor. Služný poslal dňa 29. júna 1876 pandúrov, aby Cigáňov zo Zákamenného vyhnali do Trenčianskej stolice. V tomto roku bola v Zákamennom zriadená žandárska stanica. V máji 1878 prišli Cigáni opäť do Zákamenného. Dňa 12. mája nastúpili proti nim žandári, ale Cigáni sa „dávali do bitky, tak ich nezajali“. Pandúri museli ustúpiť, lebo boli v menšine. Posilnená skupina žandárov prišla po Cigánov do Zákamenného dňa 19. mája 1878 a odviekli ich do Námestova. V máji roku 1879 opäť prišla skupina Cigánov do Zákamenného, dňa 29. mája ich pandúri vyhnali. Keď prišli Cigáni do Zákamenného v máji roku 1881, chlapi ich vyhnali z obce dňa 29. mája. Nasledujúceho roku v júni 1882 opäť prišli do Zákamenného uhorskí kočovní Cigáni a pandúri „ich zajali a odviekli do areštu v Námestove“. Keď prišli Cigáni do Zákamenného v júni 1888, richtár Ján Vlčák poveril dvanástich silných chlapov, aby ich strážili na dolnom konci dediny. Cigáni odišli a viac do Zákamenného neprišli. Do Zákamenného chodili aj cudzí neznámi žobráci, pýtali si prácu u gazdov za kus chleba a polievku. Gazdovia ich prichýlili i keď žobráci boli neraz vysilení a chorí. Dňa 13. decembra 1883 prišiel do Zákamenného neznámy žobrák a prichýlil ho Jozef Gonšor. V ten istý deň neznámy žobrák zomrel. V roku 1891 prišiel do obce neznámy žobrák a zomrel. Nikto ho nepoznal. Richtár ho dal pochovať. V roku 1896 prišiel žobrák do domu Jozefa Ridzoňa a zomrel. Nikto ho nepoznal a opäť ho dal richtár pochovať.³⁵

Stará pečať obce Zákamenné

Obecný úrad

V roku 1892 kúpili Zákamenčania v Pešti prvú obecnú hasičskú striekačku za 270 zlatých. Do Kralovian ju poslali vlakom a z Kralovian do obce ju prepravil Martin Sivčák. V rokoch 1900 – 1918 sa vo funkcii richtárov vystriedali Martin Rončák (1900 – 1908, 1914 – 1918) a Anton Florek (1909 – 1913). Zástupcami richtárov boli Ján Sivčák (1900 – 1906), Martin Kurnávka (1907 – 1908), Štefan Vojtaššák (1909 – 1918), prísaznými a členmi obecného

výboru Martin Polták, Anton Florek, Štefan Kviatek, Jozef Kuchtiak, Ján Beňuš, Martin Florek, Jozef Mrekaj, Jozef Vojtíček, Štefan Sivčák, Štefan Lukáč, Jozef Srogoň, Štefan Gruchala. Poľnými hájnikmi boli Anton Michalica, Štefan Mundier, lesnými hájnikmi Martin Sivčák, Jozef Grofčík, doručovateľom a cestárom Štefan Vojtaššák, sirotským otcom Martin Kurňavka a Martin Rončák, obecnou babicou Verona Chromeková. Martin Sivčák sa staral aj o lesnú škôlku, nájomcom obcej ladovne bol Leopold Krausz. Obyvatelia v roku 1900 postavili nový most na vicinálnej ceste do Oravskej Lesnej. Herman Heda najímal obecnú záhradu.

Obec mala príjmy aj z nájmu poľovného práva v obecných lesoch a predávala seno z obecných pasienkov.

Deti v Zákamennom chodil šepiť proti kiahňam okresný lekár Marlov Eckstein. Dobytok prehliadali veterinári Ondrej Doranský a Alojz Csuk, chodievali aj na dobytčie trhy.

Demografický vývoj, vystahovalectvo

Demografický vývoj v Zákamennom v rokoch 1870 – 1970 ukazuje tabuľka. Počet obyvateľov najviac ovplyvňovali vysoká úmrtnosť na infekčné choroby, novorodenecká úmrtnosť a vystahovalectvo za prácou:

	1870	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1961	1970
počet obyvateľov	1591	1726	1776	2037	2052	1941	2028	2373	2336	2861	3187
počet domov	-	348	354	391	404	406	440	465	474	504	578

Vystahovalectvo za Rakúsko – Uhorskej monarchie bolo zamerané do Budapešti, Viedne a na Balkán, v 90. rokoch 19. storočia a v prvých troch desaťročiach 20. storočia odchádzali Zákamenčania za prácou do Ameriky. Zákamenčania odchádzali s úmyslom zarobiť peniaze, vrátiť sa domov, kúpiť pole, postaviť dom a založiť si rodinu. Boli prípady, že odchádzali manželia, lebo mali dlhy. V 19. storočí si Zákamenčania požičiavali peniaze zo Sporniteľne rímskokatolíckeho kostola v Zákamennom, pokladnice rímsko – katolíckej kalvárie a spoločnosti večného svetla a od židovských podnikateľov v obci, Námestove a Slanici. Izák Fischer požičiaval peniaze v 80. rokoch 19. storočia a keď dlžníci nesplatili dlhy včas, ich grunty boli pozemnoknižne zapísané na veriteľa. Izák Fischer zomrel bez potomkov a keď sa ani o 50 rokov po jeho smrti nikto nehlásil k majetku, okresný súd v Námestove rozhodol o vrátení gruntov pôvodným majiteľom. Podobný osud mali dlžníci Leopolda Krausza a Jakuba Krausza. Za prácou do Budapešti odišli Anna Bruníková, Terézia Majchráková, Anna Stoklasová, rod. Večerková, Terézia Večerková, Ján Uradník s manželkou Máriou, Štefan Výlupek, Zuzana Chlišťeková Ignatáková, Ján Lučivňák, Jozef Palovčík, do Viedne Pavol Matušák, do Ameriky odišli Mária Telúchová, rod. Poltáková, Anton Ovsák, Jozef Borovjak, Štefan Vaják, Maria Jaroňová rod. Beňušová, Petronela Ševčíková rod. Vojtašáková, Serafín Šulc, Jozef Borovjak, Serafín Polták, Anton

Michalica Janov, Maria Paveleková rod. Štefaňáková, Anton Telúch s manželkou Annou, Pavol Ševčík, Tomáš Štefaňák, Terézia Štefaňáková, Rozália Štefaňáková, Anton Plaskúr.³⁶ Vystahovalectvo bolo vyššie v mnohopočetných rodinách. V rokoch 1890 – 1920 zo Zákamenného odchádzalo za prácou ročne 30 – 40 ľudí, v rokoch 1920 – 1922 odišlo 6 – 8 ľudí, v roku 1923 odišli traja, v roku 1924 odišli 9 a v roku 1926 odišli 15. Domov sa vracala len štvrtina vystahovalcov s kapitálom 15 000 – 50 000 Kčs. Kúpovali pôdu a stavali nové domy.

Prvá svetová vojna

Počas prvej svetovej vojny v roku 1916 žandári zobrali v Zákamennom štyri zvony pre armádu na výrobu zbraní a v roku 1918 všetky píšťaly z organa v kostole.

V prvej svetovej vojne padli: Ján Vojtaššák (ostala manželka Terézia rod. Vlčáková a syn Vendelín), Ján Balun (ostala manželka Žofia rod. Barteková a synovia Celestín a František), Jozef Florek (ostala manželka Kristína rod. Vojtaššáková), Michal Smolka (ostala manželka Terézia rod Gruchalová a dcéra Terézia), Ján Bartek, Jozef Olexa, Štefan Gruchala (ostal syn Anton), Anton Bukna (ostala manželka Terézia rod. Podstavková a dcéra Viktória), Anton Beňuš, Michal Klamens (ostala manželka Elena a deti Otília, Martin a Viktória), Štefan Bzinčák, Jozef Bzinčák, Anton Bajčičák, Štefan Daniel Boškaj, Jozef Beňuš, Martin Beňuš, Ján Janoták, Anton Kresťan, Jozef Kresťan, Ondrej Klimčík, Michal Štefan Lučivňák, Štefan Michalica, Pavol Majchrák, Tomáš Majchrák, Ján Vendelín Placek, Štefan Palárik, Anton Sucharčík, Serafín Ševčík, Michal Polták, Štefan Polták, Jozef Vojtaššák, Štefan Vojtaššák, Tomáš Vojtaššák Baláž, Štefan Beňuš, Jozef Boškaj, Ondrej Florek, Anton Garaj, Štefan Gašper, Jozef Blažek, Štefan Gruchala, Jozef Grofčík, Ján Glejtek, Štefan Iglár, Martin Iglár, Štefan Ignaták, Jozef Jaroň, Martin Laššák, Martin Kyska, Jozef Laššák, Štefan Makúch, Pavol Krupčík, Tomáš Kurňavka, Štefan Kubačka Majchrák, Ján Lašica, Štefan Marek, Štefan Mrekaj, Anton Mrekaj, Pavol Rončák, Martin Mikula, Pavol Privara, Jozef Smarkoň, Martin Smolka, Serafín Šulc, Pavol Špitál, František Šimjak, Pavol Úradník, Anton Hluštiak, Štefan Hluštiak, Martin Jurištek, Štefan Špitál, Štefan Urban, Anton Večerek, Ján Vojtaššák.

Ďalších 20 občanov utrpelo na bojiskách ťažké zranenia, do smrti boli vojnovými invalidmi a do roku 1928 štyria zomreli. V roku 1928 sa medzi vojnovými invalidmi uvádzajú: Jozef Mundier (*1871), Anton Florek (*1875), Jozef Fajčák (*1874), Ján Výlupek (*1873), Štefan Bartek (*1880), Jozef Knapčík (*1886), Daniel Florek (*1889), Florián Mrekaj (*1897), Jozef Kubizna (*1893), Štefan Florek (*1897), Ján Makúch (*1894), Jozef Florek (*1897), Serafín Marek (*1893), Ján Večerek (*1894), Anton Briš (*1897) a Jozef Belicaj.³⁷

Rabovačky

Koniec prvej svetovej vojny sprevádzali rabovačky obchodov a obecných úradov na dedinách. Vyhľadovaní obyvatelia brali potraviny a pálili

maďarské dokumenty. V Zákamennom zničili daňové registre, zakladacie dekréty o trhoch a jarmokoch i ostatné dokumenty notárskeho úradu.

Zdravotníctvo

Na jeseň roku 1918 sa rozšírila v Zákamennom chrípková epidémia, známa v Európe ako španielka. Ľudia dostali vysokú horúčku a slabší zomierali. V nasledujúcom roku vypukol v Zákamennom týfus a kiahne. V námestovskom okrese pôsobil jediný lekár MUDr. Samuel Steinhardt. Prišiel do Zákamenného liečiť chorých, lebo ľudia tu umierali na škvrnitý týfus a kiahne. MUDr. Steinhardt žiadal prideliť do Zákamenného ešte jedného lekára, odborníka na epidemiologické choroby. Koncom roku 1919 prišiel do obce liečiť chorých 32-ročný MUDr. Jozef Zahálka. Obidvaja lekári skončili nešťastne. Od pacientov dostali škvrnitý týfus a zomreli v ten istý deň 23. februára 1920. Dňa 27. februára 1920 nastúpil na miesto lekára v Zákamennom MUDr. Marek Tomaschoff. Od 15. apríla 1920 do 30. apríla 1920 ochorelo v Zákamennom 21 ľudí na škvrnitý týfus, z toho 3 zomreli a 42 ľudí ochorelo na kiahne, z toho 8 zomreli. Do Zákamenného prišli epidemiologickí lekári MUDr. Václav Šatala, MUDr. Jozef Klepl a súkromný lekár MUDr. Otto Stein. Keď sa im podarilo zlikvidovať chorobu, zo Zákamenného odišli. V rokoch 1924 – 1925 sa v Zákamennom vystriedali lekári MUDr. Kamil Fischmann a MUDr. Moric Holländer. V roku 1926 nastúpil do zdravotného strediska v Zákamennom MUDr. Armin Seidler a otvoril tu príručnú lekárňu.

Dňa 8. novembra roku 1927 obecné zastupiteľstvo udelilo Jolane Kleinovej súhlas na zriadenie lekárne, ktorú pomenovala Lekárňou Dobrého pastiera. Lekárňou sa nachádzala v dome prenajatom od lesníka Štefana Bernátka na Nižnom konci. Magistre pomáhala dievčina zo sirotinca, ktorú volali Mali. Pre zlý zdravotný stav nemohla ďalej pracovať a magistratu prijala Veroniku Račákovú, ktorá jej pomáhala do roku 1943. Detská zdravotná stanica – sociálna poradňa pre matky s deťmi bola zriadená v Zákamennom v roku 1922.³⁸ Detskú kliniku v Zákamennom navštevovali matky s deťmi z obcí Oravská Lesná, Novoľ, Krušetnica, Lomná a starostovia týchto obcí dávali lekárovi drevo na kúrenie.

V 20. rokoch 20. storočia bola „obecnou babičkou“ (pôrodnou asistentkou) Mária Michalicová rod. Granatierová. K rodičkám volali aj Máriu Žatkuľakovú rod. Beňušovú.

Od roku 1936 bola babičkou Kristína Kondelová.

Ľudovým liečiteľom v Zákamennom bol Štefan Laššák. Vedel napraviť vytknuté a zlomené končatiny, preto ho ľudia navštevovali.³⁹ V 30. a 40. rokoch 20. storočia bol zubným technikom v Zákamennom Ervín Ballas.

Sčítanie

Vroku 1920 malo Zákamenné 409 domov, 1941 obyvateľov z toho 953 mužov a 988 žien. K rímsko-katolíckemu náboženstvu sa hlásilo 1921 obyvateľov, k evanjelickému 5 a k židovskému 15 občanov. Ako miestne

Lekárneň - *apátieka, vpravo*

časti v Zákamennom sa uvádzali: Mundierova raľa, Benušova raľa, Lubova raľa, Poriečansko, Vyšná a Nižná Záhradnícka, Polťákova raľa, Florekova raľa, Kolenova raľa, Výlupkova raľa a Klimčíkova raľa.

Lesná železnica

V rokoch 1914 - 1926 vybuďoval Oravský komposorát lesnú železnicu na úseku Lokca - Oščadnica. O lesnej železnici sa traduje, že v rokoch 1915 - 1918 ju stavali talianski vojnoví zajatci. Železničná trať prechádzala chotármi dedín Lokca, Breza, Krušetnica, Lomná, Beňadovo, Mútne, Zákamenné, Oravská Lesná a mala šesť úsekov: 1. Lokca - Juríkova - Pod Rusnačka, 22,067 km, 2. Ústrig - Gontkula 4,414 km, 3. Gontkula - Beskyd 4,820 km, 4. Breza - Mútne, Furandová, 17,253 km, 5. odbočka I. Úšust, 1,295 km, 6. odbočka Zákamenné, 0,890 km. Na trati Beskyd - Chmura vlak prekonával 208 m vysoký výškový rozdiel v dĺžke 5 km pri stúpaní miestami až 70 %. Tento úsek železničnej trate bol najťažší a snehom zaviaty od decembra do konca marca. Prvým traťmajstrom v Zákamennom bol N. Farkaš, zomrel koncom prvej svetovej vojny. Pochovali ho v Zákamennom a talianski zajatci mu vytesali náhrobný kameň. Železniciu dokončil traťmajster Václav Judl. Rušňovodičmi boli Ferdinand Slovík, Viliam Grimm, Emil Grimm, Ondrej Strenitzer, Vojtech Kokles, traťovými dozorcami Juraj Kačena a Václav Judl. V Zákamennom - Oraviciach bolo sídlo Správy lesných železníc Oravského komposorátu, výhrevňa, depo pre lokomotívu a dielne kováčska, zámočnícka a stolárska. Prvým správcom bol Ing. Július Konfal (*1897). V Zákamennom býval

Tanečník - Chmura je najvyšší bod lesnej železnice

od roku 1932, dovtedy správa lesných železníc Oravského komposesorátu bola v Lokci. J. Konfal bol členom obecného zastupiteľstva v Zákamennom. Železnicou sa prepravilo na parnú pílu v Oraviciach oveľa viac dreva, ako tajchami a povozmi. V roku 1918 zaviedla Lesná správa Oravského komposesorátu v Zákamennom telefón, na obecnom úrade až v roku 1936. Správa lesných železníc v Zákamennom vyrábala a dodávala niektorým domácnostiam v Oraviciach elektrickú energiu. V roku 1942 elektrickú energiu využívalo 19 domácností, 537 domácností bolo bez elektrickej energie, svietili petrolejovými lampami.⁴⁰

Dňa 29. júna roku 1958 bola lesná železnica poškodená víchricou a povodňou, výška škôd bola odhadnutá na niekoľko miliónov. Čiernym dňom na železnici bol 14. máj 1970. Došlo k havárii vlaku prepravujúceho drevo do Oščadnice, pri ktorej zahynul vlakvedúci V. Grofčík.

Dňa 31. decembra 1971 bola prevádzka lesnej železnice zastavená, posledným správcom železnice bol Viliam Grimme. V nasledujúcom roku začalo postupné rušenie trate. Ponechali výhrevňu na Tanečníku a trať na úseku 8,3 km do Chmury a Vychylovky. Skanzen vo Vychylovke prevádzkuje pre turistov vyhlídkové jazdy.

Parná píla

V roku 1920 boli v Zákamennom dve píly - parná a na vodný pohon. Parná píla zamestnávala okolo 100 robotníkov. Dňa 1. februára 1923 prevzala parnú pílu v Zákamennom od Oravského komposesorátu Žilinská továr-

Lesná železnica – parný rušeň s vagónmi s naloženým drevom

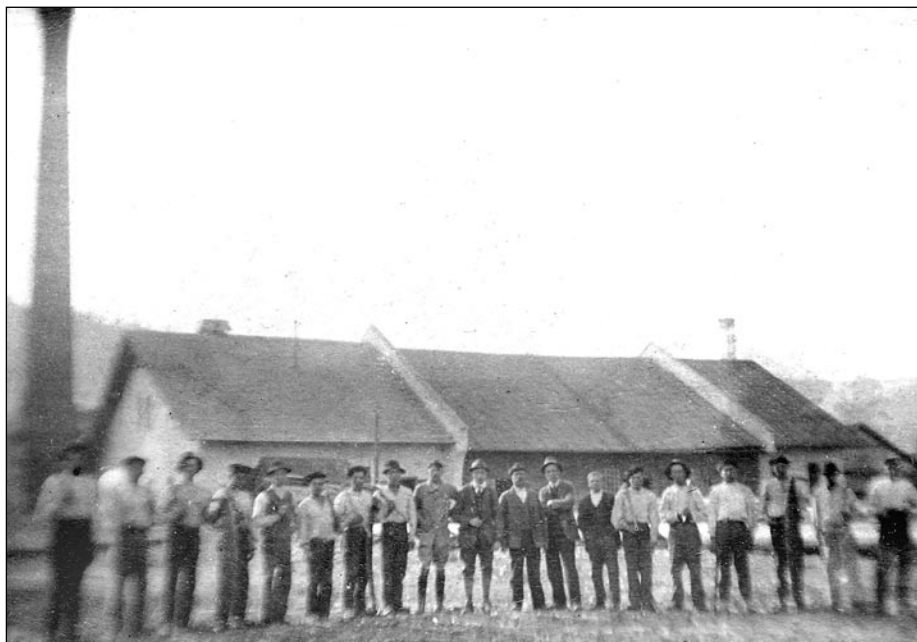
reň na celulózu. Zastavila prevádzku a bez roboty ostalo 120 robotníkov. Po štyroch týždňoch práca na parnej pile pokračovala, ale celulóžka zamestnala len polovicu robotníkov. Pracovali na dve smeny, cez deň 12 hodín, v noci 12 hodín, počas smeny mali robotníci prestávku jednu hodinu. Medzi robotníkmi boli i 14 - roční chlapi. V roku 1923 parnú pílu prevádzkovala Hornooravská drevopriemyselná spoločnosť v Námestove a ročne ťažila 60 000 – 70 000 m³ dreva. Pracovný čas bol 12 - hodinový v dvoch smenách pre 83 robotníkov. Tento neludský pracovný režim prestal v roku 1924, keď robotníci založili odborovú organizáciu kresťanských socialistov a dožadovali sa 8 - hodinového pracovného času. Nočnú smenu mohli vykonávať robotníci nad 16 rokov. Koncom júna roku 1925 skončila platnosť kolektívnej zmluvy medzi robotníkmi píly a zamestnávateľom. Robotníci požadovali uzavrieť novú kolektívnu zmluvu o pracovných a mzdových podmienkach. Chceli zvýšenie miezd o 10 %, ale pre robotníkov s dennou mzdou nižšou ako 16 Kčs zvýšenie o 20 %, jednorazový drahotný príspevok vo výške 10 - dňovej mzdy (cca 160 Kčs), robotníkom pracujúcim na úkol (akord) zvýšenie o 10 % a všetkým robotníkom dovolenku podľa zákona. Riaditeľ Hornooravskej drevopriemyselnej spoločnosti v Námestove Samuel Guttmann nechcel ani počuť o novej kolektívnej zmluve a na písomné požiadavky robotníkov neodpovedal. Argumentoval, že robotníci pracovali na pile dvadsať rokov bez kolektívnej zmluvy - a bolo dobre. Zástupcovia robotníkov Jozef Florek, Štefan Smolka, Daniel Večerek, Tomáš Kluska a Ľudovít Florek požiadali o pomoc Ústredie Všeodborového združenia kresťanských socialistov

Jeden z prvých rušňov z r. 1913 – 1914 ktoré premávali na lesnej železnici

Slovenska v Ružomberku. Do Zákamenného prišiel tajomník Rudolf Čavojský, ale riaditeľ Samuel Guttman s ním odmietol vyjednávať o požiadavkách zákamenských robotníkov. Riaditeľ označil odborárskeho tajomníka za buríča a bolševika a tajomník označil riaditeľa za lotra súceho na šibenicu. V novinách Slovenský kresťanský socialista vyšiel článok Rudolfa Čavojského pod názvom „Slovenský otrokár“, v ktorom sa uvádzalo: „Jedna z väčších obcí v Orave je Zákamenné Klin, leží až na poľských hraniciach, ľud je tu veľmi chudobný, aby sa nemusel za chlebom po svete ponevierať, bola tam vystavaná parná píla, v tejto si značná čiastka chudobných ľudí zarábala na chlebiček. Tak asi v roku 1922 vzala túto pílu do prenájmu tzv. Hornoravská úč. spoločnosť, ktorej hlavným riaditeľom je žid Guttman. Prvé, čo pán riaditeľ urobil pre robotníkov, bolo, že im stiahol z už i tak malého platu 20 %... Nanajvýš podivne a podozrive si počínal pán okresný náčelník, ktorý tak horlivo, ba i nečestným spôsobom hájil záujmy firmy. Potom som sa dozvedel (R. Čavojský), že pán okresný náčelník je účastinárom, teda spolujiteľom firmy. Potom mi už bolo jasné všetko. I to, že na píle mohli pracovať 12 hodín denne mladučké chlapci a dievčatá, hoci je to protizákonné. Tak bolo možné vykorisťovať robotníctvo až do špiku a panovať ako otrokár. My upozorňujeme patričné úrady na tie zloduštvá páchané v Orave.“

Robotníci pohrozili štrajkom, ak ich požiadavky nebudú splnené do 26. 7. 1925. Okresný náčelník z Námestova sa snažil celú situáciu na parnej píle v Zákamennom upokojiť. Poveril obvodného notára Štefana Gaburjaka a správcu píly Pavla Mäsiara, aby vyjednávali s robotníkmi o opätovnom predložení

1926 Píla v Zákamennom

písomných požiadaviek vedeniu spoločnosti. Nakoniec riaditeľ spoločnosti a okresný náčelník vyjednávali s robotníkmi. Súhlasili so zvýšením miezd, ak robotníci zvýšia produkciu, lebo vypočítali, že denný výkon robotníkov je 75 % - ný. Jednorazový drahotný príspevok odmietli, ale ponúkli robotníkom 20 katastrálnych jutier pôdy v rúbaniskách na pestovanie zemiakov a lacnejšiu múku, ktorú priviezli vo vagónoch, keď múka začala dražieť. S dovolenkou robotníkov súhlasili podľa zákona. Nakoniec prehlásili, že ak robotníci začnú štrajkovať, prepustia ich zo zamestnania a zamestnajú iných robotníkov. Hornooravská spoločnosť na sezónne práce v lesoch zamestnávala Rusínov alebo obyvateľov z iných dedín. Štrajk v Zákamennom sa nekonal.

Hornooravská priemyselná účastinárska spoločnosť prepustila 70 robotníkov zo zamestnania na píle v Zákamennom, lebo od 15. mája 1927 utlmovala spracovanie drevnej hmoty a výrobu dosiek. Na parnej píle sa pracovalo na jednu smenu denne. Spoločnosť mala plné sklady reziva a Oravský komposesorát jej prenajal menej lesov na ťažbu. Robotníci dostali možnosť pracovať v lesoch pri ťažbe dreva, ale odmietli túto ponuku. Všeodborové združenie slovenských kresťanských socialistov žiadalo, aby firma robotníkov neprepustila, ale znížila robotníkom pracovné úväzky. Navrhovali, aby sa robotníci na píle striedali v týždenných alebo dvojtýždenných cykloch. Hornooravská priemyselná spoločnosť túto možnosť odmietla z dôvodu sociálneho poistenia robotníkov. Na pravidelnej revízií parnej píly v auguste 1927 okresný náčelník Edmund Szolnoki a okresný lekár MUDr. Marek

Tomaschoff zistili, že na pile pracovalo 114 robotníkov a 3 úradníci, závod je v poriadku, ale okolo píly sú hromady nakopených pilín a odpadkov (drandžov). Neprijemne ich prekvapilo aj správanie Júliusa Rozencweiga, ktorý “si úradné osoby nevšimával a s hodným kusom s maslom natretého chleba si vesele pochutnával, akoby bol v kancelárii sám“. Osud parnej píly v Zákamennom sa zavŕšil dňa 19. októbra 1928, keď skúšobný komisár parných kotlov z Liptovského Mikuláša zakázal z bezpečnostných dôvodov ďalšie používanie starého parného kotla na pile. Práca na parnej pile skončila a robotníkov prepustili. Starosta Zákamenného Štefan Vojtaššák, jeho zástupca Jozef Kuchťák a poslanci Štefan Kurňavka, Jozef Beňuš, Štefan Maršálek, Daniel Špitál, Štefan Gašper, Serafín Franek, Jozef Šimják, Juraj Buculák, Anton Marek a Štefan Sivčák žiadali dňa 10. decembra 1928 Oravský komposesorát, aby bola prevádzka parnej píly obnovená, lebo ľudia nevyžijú z roľníctva. Oravský komposesorát nemal záujem investovať do píly v Zákamennom, lebo „pri pílení gulatiny strácal 40 – 45 % drevnej hmoty, piliny a odpadky na tak odľahlom mieste ako je Zákamenné nemohol výhodne speňažiť a lesnou železnicou bolo výhodnejšie prevážať drevo na pílu do Oščadnice“. Dňa 8. januára 1929 uzavrel novú zmluvu s akciovou spoločnosťou pre užitkovanie dreva v Čadci o dodávke a spracovaní dreva. Budovy parnej píly v Oraviciach prestavali v 30. rokoch 20. storočia pre potreby lesnej železnice (dielne, výhrevňa).⁴¹

Obchod a podnikatelia

V prvej polovici 20. storočia sa dobytčie trhy a výkladné jarmoky konali v Zákamennom 8-krát v roku vždy v stredu po cirkevnom sviatku a ľudia ich nazývali Hromničný, Pôstny, Vojtešský, Urbanský, Na Zelnú (Nanebovzatie p. Márie), Krížový, Michalský a Predhodný (Predvianočný). Aj keď sa jarmokov zúčastňovali veterinári, stalo sa, že kupci ponúkali nakazený dobytok. Na Krížovom jarmoku v roku 1923 predali roľníci z Beňadova roľníkom do Lomnej na trhu v Zákamennom tri dojnice, u ktorých sa zistila slintavka. Remeslami, obchodom a službami v Zákamennom sa zaoberalo 8 % obyvateľstva. Medzi nich patrili: hostinskí Štefan Urban (1921), Anton Briš (*1897), Herman Klein, Jozef Florek, obchodník Štefan Florek (*1897), obchodníci s hydinou a vajčkami Juliana Knapčíková (*1920), Ján Kubačka, František Stašek, Ochodníci s miešaným tovarom Anton Kuchťák (*1893), Jozef Fedor (*1893), Paulína Floreková, Lina Schönová, Jakub Schön, Helena Klemensová rod. Kviatková, Mária Matejčíková, obchodníci s ovocím Pavol Mundier (*1903), Štefan Glejtek, Štefan Rončák (*1884), Terézia Lašica Iglárová, Štefan Sekeráš, obchodníci so šindľom Štefan Sekeráš, Štefan Glejtek, obchodníci s lesnými plodinami Jozefína Mrekajová (*1919), Peter Lysa (*1909), Jozef Karkoška, obchodníci so starinou Štefan Špitál (*907), Štefan Sivčák (*1919), obchodník s módnym tovarom Emil Florek, obchodníci s dobytkom Pavol Mundier, Štefan Rončák, Jozef Mrekaj (*1914), Markus Gross (1923), Jozef Karkoška, František Stašek, obchodníci so strižným tovarom Alojz Kondela (*1913), Emil Florek (*1921), obchodníci s drevom (1924) Štefan Florek, Ján Matušák, Štefan

Povozník Anton Florek vезie drevo

Matušák, obchod s obuvou Baťa - predával Florián Majchrák (*1898), Ján Hroziencík a Alojz Bezánec od roku 1935, autoprepravci Viliam Grimm, Pavel Pančo, Štefan Marek (*1910), Anton Florek, Albín Slovák, obuvníci Florián Majchrák (*1898), František Polták (+1933), Štefan Majchrák, Marek Polták, kováči Jozef Jurišík (+1936), Václav Michalica (*1910), Tomáš Kurnávka, Tomáš Plaskúr (*1882), Jozef Fafejka, zámočník Ján Ernest Klímo, klampiar Arnold Paucker, maliar a natierač Martin Laššák, krajčíri Rafael Ševčík (*1900), Anton Laššák (*1919), Lola Kohnova, stolári Anton Marek, Serafín Marek (*1900), Jozef Laššák, tesári Ján Večerek (*1894), Štefan Florek, Jozef Sochulák, Tomáš Polták, Anton Florek, Justín Kuchtiak, Štefan Smolka, Andrej Zvoňár, Vendelín Kubizna, murári Štefan Kurnávka, Štefan Hřekulák, Anton Grofčík, Jozef Šimják, Ludovít Laššák, Alojz Kondela, piliar Pavol Tafernes, garbiar Alojz Laššák (*1882), tehliari Vendelín Ďurčák, Jozef Karkoška, Anton Matušák, Ladislav Gruchala, Serafín Florek, Vojtech Vjater, Pavel Koval, Jozef Jašiga Mrekaj, Daniel Boškaj, obchodník s knihami Jozef Florek (*1897), mäsiari Markus Gross, Ernest Lacko, Gregor Mlich, Alexander Komora, Jozef Lev Kohn (*1896), mlynári Jozef Fedor, Martin Florek, Urban Magdiak, Mikuláš Almužňák, Anton Iglár, Vendelín Kulaviak, Mikuláš Žabka, Štefan Rončák, pekář Martin Klemens, mlátačkári obilia strojom Ján Borovjak (*1897), Viliam Koleň (*1906), Ján Makúch (*1924), Štefan Marek (1930 - 1947), Tomáš Kocin, oprava obuvi vd. Helena Majchráková. Ropné produkty predával od roku 1941 Štefan Marek na čerpacej stanici firmy Apollo Nafta, obchodná spol. Bratislava v Zákamennom. Helena Klemensová rod. Kviatková mala pekářstvo. V 30. rokoch 20. storočia boli

v Zákamennom štyri automobily. Vlastnili ich Ladislav Novotný, František Stašek, MUDr. Kamil Friedmann a Július Konfal. Motocykel mal Emil Figura, veliteľ žandárskej stanice. V roku 1921 prijal Gazdovský spolok nové stanovky a premenoval sa na Gazdovský potravný a úverný spolok. Predsedom bol Ján Gallas, pokladníkom Ján Sivčák, v správnej rade Severián Mihaliak, Štefan Vojtaššák, Štefan Briš. V obchode Potravného spolku predával Štefan Kurňavka, neskôr Anton Kuchták. V roku 1926 sa spolok rozdelil na Potravné družstvo, malo 165 členov a Úverové družstvo, malo 128 členov. Za Slovenského štátu Potravné družstvo prevádzkovalo obchod s miešaným tovarom, predaj liehu a trafiky. Obec mala bitúnok, prehliadačom dobytky bol Jozef Klimčík, prehliadačom mäsa bol Severián Mihaliak. V roku 1936 prehliadli 55 kusov hovädzieho dobytky porazeného na bitúnku, 15 teliat, 100 ošípaných a 27 oviec. PhMr. Johana Kleinová (*1902) mala Lekáreň Dobrého pastiera od augusta 1929. Vydať sa za MUDr. Mórica Friedmanna a v roku 1936 lekáreň prenajala PhMr. Karolovi Beckovi. V Zákamennom boli tri mlyny, na Nižnom konci pri odbočke zo štátnej cesty na cestu Podkostoľ, v Poriečí pri jarmočnisku a na Vyšnom konci. Mali kapacitu 200 kg obilia za 24 hodín. ⁴² Samuel Gutmann, majiteľ pily a dubárne, založil v obci roku 1912 poštu. Do roku 1918 bola umiestnená v dome Antona Laššáka, potom v dome krčmára Steina. Na pošte pracovali sestry Agneša a Anna Olejníkové, od roku 1918 Margita Čapošová z Trnavy. Z Námestova vozili zásielky S. Laššák a J. Gonšor na zákamenskú poštu, odtiaľ J. Briš preberal zásielky pre Oravskú Lesnú a doručovateľ Kubačka pre Novoť. V Zákamennom doručovala zásielky Pavlína Večerková.

1965 – pohreb Václava Michalicu. *Odviezli ho na koči, pretože koval kone*

Kamil Michalica *podkúva koňa*

Veľká hospodárska kríza

V rokoch veľkej hospodárskej krízy 1930 – 1933 v Zákamennom zavládla chudoba, žilo sa neuveriteľne skromne. V roku 1931 je o obci zaznačené: „*Vo všeobecnosti sú hospodárske pomery neutešené, obyvateľstvo je veľmi zadlžené a žije v biednych pomeroch zapríčinených nezamestnanosťou a z väčšej čiastky tým, že obchod s drevom uviazol na mŕtvom bode, drevorobotníci a furmani sú úplne bez práce. Do roku 1930 bol drevopriemysel pre tunajšie obyvateľstvo hlavným zdrojom príjmov a poľnohospodárstvo bočným*“.⁴³

Hospodárska kríza bola celosvetová, nebolo možné vystačovať sa prácou, ktorým si ľudia pomáhali v ťažkých časoch. Dňa 26. februára 1931 bolo v Zákamennom 124 nezamestnaných vo veku 19 – 75 rokov, medzi nimi sa uvádzajú 66 – ročný obuvník Moric Jakubovič, 67 – ročný Martin Balon, 66 – ročný Florian Večerek, 70 – ročný Ján Polták, 65 – ročný Štefan Večerek, 63 – ročný Jozef Mazga, 64 – ročný Štefan Garbiar, 70 – ročný Jozef Jadroň, 75 – ročný Jozef Kresťan, 62 – ročný Ján Výlupek, 62 – ročný Jozef Kubizna, 62 – ročná Zuzana Kostolňáková, 61 – ročný Anton Karkoš. Išlo o živiteľov rodín. Vo veku od 19 do 35 rokov bolo 35 nezamestnaných, vo veku 30 – 39 bolo 28 nezamestnaných a vo veku 40 – 60 bolo 48 nezamestnaných.

Chudobní rodičia požadovali pre 25 detí šatstvo a pre 10 detí obuv. Prídeľy zabezpečovala Okresná starostlivosť o mládež v Námestove, aj stravovacie akcie pre školopovinné deti.

Dospelí nezamestnaní dostávali tzv. žobračienky na prídely cukru, múky, strukovín, masti atď., ktoré museli odpracovať vo verejné – prospešných prácach. V roku 1932 je o Zákamennom zaznačené: „*Obec má 80 % roľníkov, 3 %*

robotníkov, 4 % remeselníkov, 4 % obchodníkov. Stredných roľníkov je 70 %, vlastníu poľnohospodársku pôdu vo výmere 6 – 18 katastrálnych jutier. 60 % roľníkov je zadlžených po úpadku drevopriemyslu. Bežné rodiny sú 5 – 6 – členné. Každá parcela je rozdelená na neurčité účasti pre všetkých dedičov, výkup medzi dedičmi sa neprevádza, ani výplatok. Pozemky sú v blízkosti domov. Najviac sa pestujú zemiaky, ovos, jačmeň a kapusta. 70 % domov je bez komínov, pokrytých slamou alebo šindľom, izby sú bez podlahy, s kochom.“⁴⁴

V októbri roku 1933 vypukol v obci črevný týfus. Starosta označil domy chorých červenými cedulami a susedia ich prísne strážili vo dne i v noci, aby sa infekčná choroba nerozšírila. Starosta nahlásil nemocnici v Martine výskyt infekčnej choroby. Zdravotníci s lekárom prišli dom dezinfikovať a chorých odviezli. Začiatkom decembra 1933 choroba ustúpila.

Kríza v Zákamennom podľa hlásenia notára pretrvávala aj v roku 1935. Daňovému úradu napísal: „Vo všeobecnosti obyvateľstvo je zadlžené, lebo výnos z pozemkov nestačí na výživu. Obilie sa vôbec nepredáva. Jediným príjmom je chov hospodárskych zvierat. Utržené obnosy sa upotrebia na zakúpenie životných potrieb, zaplatenie daní a zakúpenie najnutnejšieho šatstva. Obvyklé furmančenie úplne prestalo. Kraj je roľnícky, niet žiadneho priemyselného podnikania.“⁴⁵

V rokoch 1932 – 1941 bol demografický vývoj s vysokou detskou úmrtnosťou v Zákamennom nasledovný:

rok	počet sobášov	počet narodených	počet zosnulých	z toho zosnulých do 7 rokov
1932	16	76	38	19
1933	14	81	36	14
1934	20	62	27	12
1935	21	80	39	12
1936	17	68	33	13
1938	13	65	25	14
1939	23	69	24	16
1940	30	74	50	13
1941	17	65	53	19

Súpis rodín 1927

V roku 1927 bolo v Zákamennom 409 rodinných domov, z ktorých 229 malo poznámku chatrný, ostatné domy mali poznámku obyčajný.⁴⁶ Majiteľmi boli: Anton Iglár, Helena Sekerášová, Štefan Sekeráš, Štefan Glejtek, Anton Marek, Štefan Krestan, Jozef Gonšor, Anton Kuchták, Anton Briš, Ján Krestan, Moric Jakubovič, vdova Terézia Smolková, Jozef Kučerka, vd. Alžbeta Iglárová, Štefan Lokčan, vd. Agneša Lokčanová, Serafin Ovsák, Moric Friedmann, Matej Bajčičák, Anton Bajčík, Serafin Ignatík, vd. Anna Kvaková, Jozef Šimják, Valent Švajko, Ján Zborek, vd. Anna Rončáková, vd. Mária Rončáková, Jozef Kurňavka, Jozef Klimčík, Štefan Gonšor, Štefan Kurňavka, Štefan Gašper, Štefan Kvak, Tomáš Plaskúr, Štefan

Plaskúr, Ján Florek, Štefan Florek Dupják, Martin Florek, Václav Florek, vd. Kristína Florová, vd. Juliana Večereková, Juraj Kačena, Vendelín Laššák, vd. Anna Vojtaššáková, Žofia Floreková, Štefan Laššák, Serafín Laššák, Pavel Laššák, Štefan Srogončík, Martin Laššák, Ondrej Babiš, Štefan Florek, Jozef Florek, Jozef Karkoška, Emil Grimme, Štefan Gaburják, Markus Gross, Štefan Unger, Ján Kubačka, Martin Matušák, Štefan Plaskúr, František Kovalčík, Mária Michaláková, Anton Baloň, Štefan Florek, Ján Gruchala, Jozef Florek, Ján Zvoňár, Ignác Čič, vd. Mária Zvoňárová rod. Kostolňáková, Štefan Baloň, Ignác Bombek, vd. Zuzana Paláriková, Martin Balún, Jozef Sucharčík, Anton Blahut, Jozef Mrekaj, Anton Grofčík, Martin Sochulák, Jozef Banas, vd. Mária Zvoňárová rod. Matušáková, vd. Terézia Boškaj, Ján Palárik, Štefan Palárik, Ján Florek Jurov, vd. Žofia Baloňová, Štefan Bartek, Ján Florek Serafin, vd. Zuzana Olešová, Florian Večerek, Pavol Ševčík, Ján Polták, Anton Sekeráš, Karol Večerek, Štefan Mrštík, Ján Michalica, vd. Zuzana Úradníková, Jozef Hřekulák, vd. Terézia Ridzoňová, Ján Úradník, Anna Smolková, Rafael Sivčák, Ján Florek Janov, Jozef Večerek, František Florek, Jozef Machňák, Ján Beňuš, Anton Urban, vd. Mária Večereková r. Vlčáková, František Polták, Ján Matušák, Štefan Beňuš Rak, Ján Večerek, Ján Polták Trelák, vd. Verona Hřekulák r. Matušáková, Štefan Polták Terelák, Anton Koval, Imrich Godiš, vd. Verona Ševčíková, Ondrej Knapčík, Vojtech Chromek, Štefan Smolka, Jozef Mrekaj, Jozef Mikula, Ján Chromek, Ján Polták, Štefan Matušák Dvoršták, Anton Balon, Štefan Jurištík, Ján Boškaj, Jozef Fedor, vd. Terézia Paškovič, Jozef Magdjak, Štefan Boškaj, Jozef Garaj, Juraj Buckulčík, Jozef Kostolňák, Jozef Štefancík, Ján Koval Šitenega, vd. Terézia Mazga, vd. Anna Škuligová, vd. Mária Vrabelová, Anton Matušák Dvoršták, Štefan Konkol, Štefan Florek, Tomáš Florek, Anna Garajová, Jozef Grofčík, Štefan Žatkulák, Serafín Franek, Ján Janeta, Jozef Lukáš, vd. Terézia Krestanová, Michal Janeta, Jozef Birka, Štefan Beňuš, Ján Kiška, Jozef Beňuš Adamec, Štefan Kondela st., Juraj Kolenčík, Jozef Kubačka, Ján Majchrák, Serafín Sivčák, Štefan Kondela, Štefan Garbiar, Ján Koleň ml., Tomáš Koleň, Ján Koleň st., Jakub Lašák, Jozef Jaroň, Ján Konkol Štajer, vd. Anna Jaroňová, Ján Kašák, Daniel Boškaj, Jozef Beňuš, vd. Mária Beňušová, Valent Večerek, Jozef Šimják, Jozef Boškaj, vd. Terézia Vajáková, Jozef Krestan, Anton Florek, Jozef Vrabel ml., Anton Karkoš, vd. Terézia Buknová, Jozef Florek, Anton Beňuš, Jozef Sekeráš, Martin Koval, Jozef Šulc, Ján Šulc, Štefan Urban, Martin Koleň, Štefan Florek Pencák, Jozef Koval st., Anton Buckulčík, Jozef Špitál, Anton Šulc, Štefan Maršálek, vd. Petronela Koleňová, Anton Smolár, Jozef Majchrák, vd. Katarína Majchráková, vd. Mária Kovalová, Jozef Juroviak, Ján Bukna, vd. Terézia Kalličová r. Vrabelová, vd. Terézia Večereková, Ján Bukna, Jozef Juroviak, Ján Výlupek st., vd. Karolína Mikulová, Jozef Kubizna, Anton Plaskúr, Jozef Vrabel, Pavol Mravčák, Mikuláš Peňák, Jozef Boškaj Blažek, Ján Magdiak, Karol Kokles, Martin Ševčík, Pavel Chromek, Prokop Mrekaj, Jozef Janoták, Štefan Polták Marcin, Ján Chromek, Anton Večerek Domin, Martin Vojtaššák, vd. Mária Tomašáková, vd. Mária Godišová, Jozef Polták

Pavlov, Daniel Večerek, Štefan Blažek, Anton Koval Matušák, Vojtech Viater, Daniel Florek, Martin Florek, Ondrej Mrekaj, Serafin Telúch, Tomáš Polták, Jozef Telúch Fajčík, Martin Kocúr, Ján Sumihora, Michal Beňuš, Vavrinec Socha, Štefan Špitál, Jozef Gonšor, Daniel Boškaj, Ján Sumihora, Daniel Špitál, Serafin Marek, Jozef Chlištek, vd. Mária Poltáková r. Chlišteková, Serefín Večerek, Štefan Večerek, Fabián Večerek, Valent Večerek, Anton Večerek, vd. Mária Večereková r. Zvonár, Tomáš Kuchták, Jozef Beňuš, Mária Beňušová, vd. Zuzana Plačeková, Štefan Boškaj, Anton Balún, Jozef Gašper, Pavel Zvonár, vd. Zuzana Mundierová r. Antušák, Anton Mundier, Martin Makúch, Daniel Vojtaššák, Tomáš Klimčík, vd. Mária Klimčíková r. Martvoň, Štefan Klimčík, vd. Katarína Gašperová r. Florek, Štefan Telúch, František Majchrák, Jozef Kocúr, Štefan Meršták, vd. Kristína Floreková r. Sivčáková, Jozef Žatkulák, vd. Anna Grofčíková, Martin Revaj, Ignác Žatkulák, Jozef Grofčík, Anton Lučivňák, Pavel Lučivniak, Jozef Lašica, Jozef Knapčík, Ján Šimják, Martin Šimják, Štefan Boroviak, Jozef Matušák, Štefan Šimjak, Jozef Buckulčík, vd. Anna Klusková, Anton Gonšor, Jozef Privara, Štefan Vojtaššák, Anton Polták Sivčák, Štefan Briš, Ján Koval, Martin Grofčík, Ján Makúch, Jozef Hujčák, Štefan Hujčák, Štefan Baboň, Štefan Borovják, Anton Ovsák, Serafín Smarkoň, vd. Mária Michalická, Martin Mrekaj, Daniel Blahút, Karol Hujčák, Anton Škuliga, Jozef Kuchták, Anton Kuchták st., Anton Plaskúr, Štefan Plaskúr, Anton Borovjak, Anton Florek, Štefan Ovsák, Jozef Filipjak, Ján Výlupek ml., Jozef Kuchták st., Ján Škuliga, Štefan Lukáč, Jozef Michalica Lokaj, Štefan Revaj, vd. Mária Michalická r. Granatier, Alžbeta Guttmannová, vd. Verona Mrekajová, vd. Rozália Mrekajová, Anton Briš, Serafín Mrekaj, vd. Mária Štepaňáková, Štefan Hrčkulák, Anton Buckulčík, Jozef Mundier, Štefan Veselovský, vd. Terézia Veselovská, vd. Terézia Kondelová, Štefan Kojdiak, Anton Kondela, Anton Lučivňák, Štefan Makúch, Ján Makúch, Štefan Kondela, Ján Kondela, Tomáš Mundier, Jozef Oleš, Mária Srogoňová, Jozef Kubačka, vd. Terézia Lučivňáková r. Revajová, Valent Švajko, Anton Mrekaj, vd. Terézia Mrekajová, Anton Michalica, Štefan Kvak, Anton Polták, vd. Katarína Makúchová r. Polták, Vendelín Ďurčák, Zuzana Olešová, Martin Florek, Jozef Cigančík, Anton Sivčák, Žofia Výlupeková, Anton Sivčák Popravka, Ján Lašák, Anton Lašák, Jozef Kocúr, Ján Sivčák, Jozef Antolák, Štefan Rončák, Anton Mundier, Anton Lašák, Tomáš Polták, František Gleitek, vd. Terézia Poltáková r. Kovalčík, vd. Žofia Mrekajová r. Beňuš, Verona Majchráková, vd. Terézia Lašicová r. Iglár, Jozef Lašica, Tomáš Brník, Ján Chlištek, vd. Kristína Parížeková, Ján Sochulák, vd. Terézia Olešová r. Rončák, Anton Oleš, Jozef Gašper, Ondrej Štrenitzer, Jozef Majchrák, vd. Kristína Floreková r. Vojtaššáková, Ján Briš, Anton Tarša, Štefan Vrábel Vojtaššák, Anna Michalická r. Chvalek, Anton Almužňák, Martin Smolka, vd. Mária Iglárová r. Bartoš, Štefan Laššák, Florián Kurňavka.

V daňovom zozname z roku 1927 je zapísaných 60 vdov a traja vdovci s deťmi – Jozef Birka so štyrmi deťmi, Daniel Boškaj so šiestimi a Anton Smoleň so šiestimi deťmi.

Poľnohospodárstvo – *typické obrábanie pôdy*

Roľníci

Zákamenský chotár bol vhodnejší na živočíšnu výrobu, ako rastlinnú. Úrodu poľnohospodárskych plodín znižovala nekvalitná pôda, plytká ornica, drsné klimatické podmienky, nedostatok umelých hnojív a najmä zaostalý trojpoľný spôsob obrábania pôdy. Hoci zákon z roku 1894 zrušil trojpoľný systém v Uhorsku, v Zákamennom sa používal ešte v roku 1932.

Pri trojpoľnom hospodárstve sa striedali na jednej tretine ornej pôdy v prvom roku ozimné obilie (ozimné žito), v druhom roku jarné obilie alebo iné plodiny (ovos, zemiaky, ľan) a v treťom roku sa pôda neobsiela, nechala sa úhorom, ktorý sa využíval na pasenie dobytky. Niekedy úhor nechávali na tom istom mieste aj 2 – 3 roky. Na oráčinách nemohol narásť potrebný hustý trávnik pre kvalitné pasenie, lebo obsahovali plevel a málo hodnotné trávy. Roľníci sa o úhor nestarali, nechávali ho „na prírodu“. Ministerstvo poľnohospodárstva prikázalo Okresnému úradu v Námestove, aby sa postaral o zrušenie trojpoľného systému v obciach a zavedenie pokrokovejších agronomických metód.

Trávoužitba na prielohoch sa mala nahradiť pestovaním kŕmnych rastlín, napr. červenej ďateliny alebo červenej ďateliny s timotejkou, srhou laločnatou alebo vikou. Pôda na spoločných pastvinách sa mala hnojiť umelými hnojivami a pri nedostatočnej výmere pastvín mali roľníci časť oráčin premeniť na stále pastviny.

Vplyvom klimatických podmienok v Zákamennom boli úrody v 30. rokoch 20. storočia nasledovné: rok 1929 bol úrodný na obilie i zemiaky. Rok 1930 bol studený a mokrý, horko – ťažko roľníci pozbierali slabú úrodu v neobyčajne

sychravej jeseni. Rok 1931 bol opäť úrodný i keď týždeň pred Michalom napadlo 20 cm snehu na skosené obilie. Následne sa otepilo a roľníci pozbie-rali obilie a vykopalí zemiaky.

Na Veľkú noc dňa 27. marca 1932 bolo snehu vo výške plotov. Obylie narástlo veľké, ale úroda zemiakov bola minimálna. Jar roku 1933 začala začiatkom marca a trvala sedem týždňov. Orať sa začalo dňa 1. apríla, potom dlho pršalo. Senné roboty sa vydarili, počasie prialo. Žatva začala dňa 3. septembra 1933, ale úroda bola slabá, zima bola bez snehu. Snežiť začalo až 15. januára 1934. Orať sa začalo 9. apríla 1934, včasné zemiaky zničila zima a mráz. Leto bolo mokré a ďatelina zhnila. Zemiaky sa vydarili. Prvý sneh napadol 1. novembra 1934. V roku 1935 roľníci začali orať dňa 16. apríla a 10. mája napadlo 10 cm snehu. Leto bolo suché, obilie aj zemiaky narástli pekné. Hoci bola jeseň nepriaznivá, rok bol úrodný. Prvý sneh napadol 27. októbra 1935, ale čoskoro zmizol a celá zima bola bez snehu. Roľníci orali v januári 1936. Veľkonočné sviatky boli nadmerne upršané, ale počasie počas sušenia sena bolo pekné. Obylie roku 1936 bolo biedne. Na Michala sa už hovädzí dobytok nepásol, lebo udreli mrazy. Cez zimu 1937 bolo veľa snehu i jar sa oneskorila, orať začali 15. apríla. Leto bolo teplé, obilie pekné, ale zemiaky pohnili. V roku 1938 marec bol teplý, ale ďalšie jar- né mesiace studené a daždivé. Dňa 6. mája 1938 napadol sneh. Leto a jeseň boli teplé, úroda uspokojivá.⁴⁸

Rale v chotári

Zákamenský chotár v roku 1930 tvorilo osem rali, osídlených takto: na Kviatkovskej 42 domov 192 obyvateľov, na Podkamenskej 58 domov 263 obyvateľov, na Porečanskej 60 domov 474 obyvateľov, na Klimčíkovej 84 domov 401 obyvateľov, na Kolenovej 48 domov 213 obyvateľov, na Lubovej 66 domov 302 obyvateľov, na Výlupkovej 46 domov 201 obyvateľov, na Záhradníckej 35 domov 182 obyvateľov.

Obyvatelia už nestavali svoje domy na svahoch, ale v údolí popri hlavnej komunikácii a po obidvoch stranách cesty nesúvisle. Hospodársky bol chotár rozdelený nasledovne: oráčiny tvorili 2811 katastrálnych jutier (k.j.) 1066 siah, lúky 411 k. j. 388 siah, pastviny 232 k.j. 812 siah, záhrady 4 k.j. 316 siah a lesy 3860 k.j. 370 siah. Jozef Kuchták a Rafael Sivčák boli najlepší znalci zákamenského katastra. Väčších vlastníkov pôdy bolo len 14. Štefan Veselovský mal 24 k. j., vdova Anna Michalíková 23 k. j., Anton Večerek a vdova Alžbeta Iglárová po 22 k. j., Serafín Sivčák a Ján Krestan po 21 k. j., Anton Kuchták, Ján Borovjak, Štefan Plaskúr a Martin Vojtaššák po 20 k. j., Ján Kubačka a Martin Kuchták po 19 k. j., Anton Buckulčík a Pavel Laššák po 18 k. j. Výnosy z 1 k. j. u jačmeňa boli 250 kg, ovsu 210 kg, zemiakov 10 – 13 q, ďateliny 5 q, sena 4 q, slamy 3 q. Priemerná váha volov bola 500 kg, dojníc 250 – 350 kg, ošípaných 60 – 90 kg. Menší roľník vlastnil pole do 20 k. j., 1 koňa, 2 dojnice, 1 teľa, 1 ošípanú, 2 – 5 oviec a 12 kusov hydiny. Stredný roľník vlastnil pole s rozlohou do 30 k. j., 2 kone, 3 dojnice, 2 telce, 2 ošípané, 5 – 8 kusov oviec a 15 kusov hydiny.

Drevenica Ondreja Šimjaka

Chovné stavy domácich hospodárskych zvierat v rokoch 1923 – 1946 ukazuje tabuľka:

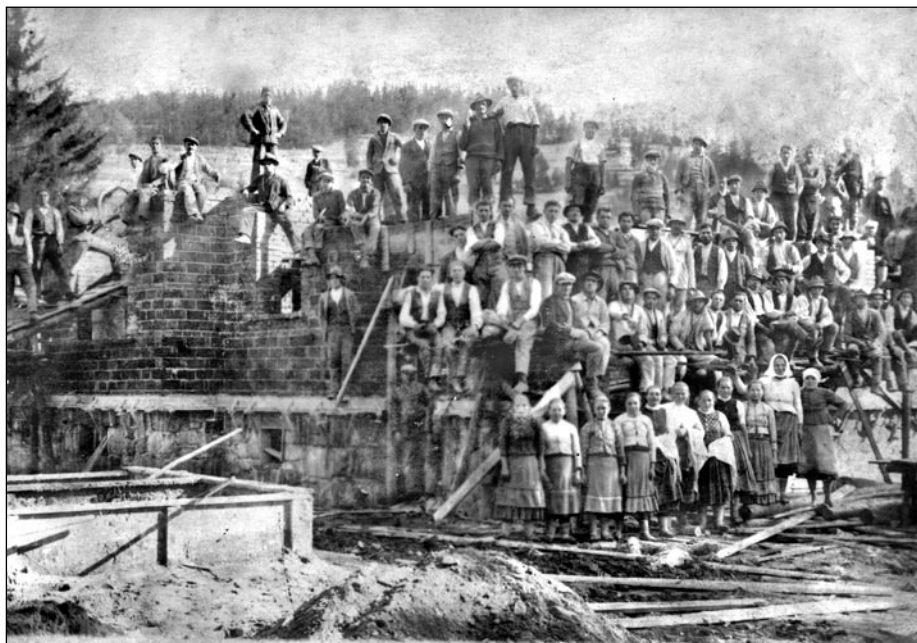
rok	hov. dob.	kone	ovce	kozy	ošípané	sliedky	husi	kačice	psi	mačky	zajace	úle
1923	626	114	377	2	146	200	50	10	21	30	-	22
1924	660	40	250	-	200	400	50	28	27	100	-	22
1925	560	161	280	-	200	1100	50	20	25	150	-	24
1926	400	150	300	-	200	1000	50	20	25	50	-	19
1928	480	175	260	-	212	600	140	20	20	150	220	21
1930	558	175	243	-	159	632	122	15	22	138	315	26
1931	651	185	218	-	283	1980	56	71	24	180	460	31
1936	740	189	312	-	281	2500	120	24	40	320	50	67
1940	893	207	293	1	509	2640	182	35	64	320	35	63
1941	748	194	229	-	405	2550	115	40	55	350	320	60
1942	829	196	241	-	448	2400	68	10	56	300	282	65
1943	816	195	317	-	386	2236	58	14	65	345	228	55
1946	965	208	430	-	389	1090	90	19	89	189	121	30

Včelárov bolo 8 – 9, v roku 1937 12, v roku 1942 15 a z jedného včelstva získali 6 kg medu a 0,15 – 2 kg vosku. Chovom plemenníkov sa zaoberal urbárny spolok. Pre ovce prenajímali hoľu Požehov od Oravského komposesorátu. Chovali valaské ovce. Bača dával gazdovi 7 kg syra od jednej ovce. ⁴⁹

Živelné pohromy

Živelné pohromy v podobe ľadovca v lete, víchrice, prívalových dažďov a povodní zničili úrodu na poliach, cesty i mosty, ba stávalo sa, že i ľudia prišli o život. Za prvej Československej republiky (1918 – 1939) i Slovenského štátu (1939 – 1945) bolo všeobecnou povinnosťou obce a občanov starať sa o obecné i vicinálne cesty a mosty v obci. V zime odhadzovali sneh z vicinálnych ciest, aby fungovalo zásobovanie a pošta. Na svätú Trojicu v roku 1922 boli v Zákamennom strašné búrky. Blesk uderil do domu Štefana Krestána na vyšnom konci a zabil štyroch ľudí. Sústavné sneženie v dňoch 3. – 8. februára 1924 sprevádzala povíchrice. Notár Štefan Gaburjak v žiadosti o pomoc na Okresný úrad v Námestove napísal, že šesť dní „*taká sňahová povíchrice zúri-la, že ani z chalupy do chalupy prejsť sa nedalo, preto komunikácia úplne prestala. V obci Zákamenné sňahu napadlo vyše 2 metrov, v Novoti a v Erdútke aj vyše 3 metrov, takže mrtvolý sa nedajú previesť do cintorína a nadovšetko v Novoti a Erdútke. Obava je, že ľudia zostanú bez soli a bez potravných článkov, lebo kone z chalupy vyvieť nemožno. V Zákamennom dňa 5. februára 1924 jeden mládenec idúc do Erdútky vzdialil sa na 1 km od obce, ďalej už nevlá-dal, vrátil sa späť, ale tak bol vysilený, že zostal v sňahu ležať a o pomoc volať a len s veľkou námahou sa ho podarilo k životu priviesť. Do obcí Erdútka a Novot sa vôbec nedá prejsť a len práve pohraničná finančná stráž je vstave aj to na lyžiach prejsť. Aby premávka aspoň kol-ko – toľko bola uskutočnená, sme s pomocou četníctva obyvateľstvo k pretlačeniu ciest vyhnali. Naposledy prosím obecný úrad v Krušetnici vyzvať, aby pri krušetnickom cintoríne a pod cintorínom cestu pretlačili, aby sme mohli poštu dopraviť*“.⁵⁰ Okresný náčelník považoval túto správu za trochu prehnanú, lebo vraj dňa 8. februára 1924 prišlo na úrad 20 občanov z Erdútky „ako stránky“. Krušetníciania vyčistili od snehu cestu okolo cintorína.

Po prudkých dažďoch dňa 3. augusta 1925 povodeň zobrala drevo naut-ladané popri brehoch Kliňanky. Voda zničila vystrkované cesty i lesnú železničnú trať na úseku 30 metrov. Na vicinálnu cestu Zákamenné – Erdútka (Oravská Lesná) navozili Zákamenčania 220 m³ štrku a skália, Lesňania 160 m³ a Oravský komposesorát 20 m³. Práca na ceste vyžadovala ručnú prácu i prácu s povozom. O jej rozsahu rozhodovala vicinálna komisia, v ktorej za Zákamenné boli Štefan Vojtaššák, Jozef Kuchták, za Oravskú Lesnú starosta Ján Svinčák a za Oravský komposesorát Andrej Kavuljak. Na ceste boli aj drevené mosty. Drevo dodával komposesorát, robotníkov obce. Prívalový dážď (storočná voda) s ľadovcom dňa 4. júla 1926 spôsobil povodeň. Voda sa valila z Kýčery a Kamenného, zničila lesné i obecné cesty a časť železničnej trate. Rozvodnená Kliňanka zaplavila dolný koniec dediny a Poriečie. Ľadovec vo veľkosti slepačích vajec zničil úrodu na ploche 200 k. j. v priestore od hostinca Invalid v Oraviciach ku kaplnke sv. Jána. 204 roľníkov malo škodu na úrode. Čo nezobrala voda, to zničil ľadovec. Župná cesta od hostinca Invalid do Novote bola úplne zmytá, voda vzala dva mosty. Na ceste k parnej píle zobral príval vody most, odtrhol kus brehu okolo mostu a zaplavil tržnicu. Dňa 29. júla 1926 sa o tejto katastrofálnej povodni v Zákamennom písalo: „*Ce-lý máj a jún deň čo deň pršalo. Voda poškodila mosty, ale úrodu zatiaľ nezničila. Druhá povodeň nastala dňa 4. júla 1926 a zasiahla časť obce Zákamenné medzi Novotou a Krušetnicou.*

1930 Výstavba obytnej budovy pre lesného správcu v Zákamennom

Poobede prišla hrozná búrka, ktorá trvala do 21. hodiny. Blýskalo sa ustavične, hromy bili jeden za druhým. Prišiel ohromný víchor, tento stromy povdával, zničil úrodu. Nato sa spustil dážď, ktorý všetko zaplavil. Zvonilo sa celý ten čas a hlas našich zvonov bárs je silný, v kostole samom nebolo počuť. Zdalo sa, že víchor vyvráti silný murovaný kostol. Voda prenikala do kostola oblokmi, hlavný oltár v kostole a v kaplici stáli vo vode. Po utíšení pohromy bol pohľad na spustošenú dedinu hrozný. Vrch Kýčera asi v kilometrovej dĺžke bol pod hučiacou vodou, ktorá sa strašným hrmotom valila do dediny, zaplavila cestu z Novoti do Krušetnice i domy. Všetky domy popri Novoťanke boli pod vodou, ľudia v 1 meter vysokej vode sa snažili zachrániť dobytok.“⁵¹

V januári 1927 bola vicinálna cesta Terchovnica neschodná pre nával snehu. Čistiace práce na tomto úseku v zime i lete znemožňovali odpadky v rigoloch (garádoch), lebo zamedzovali otekaniu vody. V daždivých dňoch bola cesta sústavne rozbahnená. Hornooravská účastinárska spoločnosť potrebovala cestu, preto od roku 1927 zamestnávala cestára, ktorý sa staral o čistotu rigolov.

Dňa 24. apríla 1927 dostalo podporu 26 roľníkov postihnutých živelnou pohromou. 18 roľníkov sa podpísalo krížikom, lebo nevedeli písať. V tomto roku vyštrkovali vicinálne cesty a postavili 5 drevených mostov na vicinálnej ceste pod vedením staviteľa Václava Judla. V roku 1929 opravili 8 mostov do Erdútky, bolo treba opraviť ešte 7 mostov v obci. Drevo na mosty poskytol Oravský komposesorát.

Rok 1928 bol suchý, od 23. júna 1928 do 10. februára 1929 nepršalo. Vo farskej studni nebolo vody od 10. januára do 26. februára 1929, po

vodu chodili do Večerkov. Na fašiangy v zime dňa 10. februára 1929 mrazy v Zákamennom dosiahli rekordných -38°C , naposledy boli také mrazy pred 100 rokmi, v roku 1829. V celom štáte boli mrazy a snehové fujavice, ktoré spôsobili nedostatok vody, uhlia, výpadky premávky na železnici. Ovocné stromy vymrzli. Vtáctvo a lesné zvieratá ležali zamrznuté po chotári, podľa znalcov bol úhyn zvierat 50 – 60% – ný. Gazda odtal husiu hlavu a kým gazdiná hus očistila, na krvavej sekere v drevárni našla zamrznutého potkana. V kostole zamrzlo omšové víno na Popolcovú stredú. Žiaci dostali školské voľno. V dňoch 7. – 9. 3. 1929 snehové víchrice zaviali chalupy, cez obloky nebolo vidieť, poštu nikto nedoručoval.⁵²

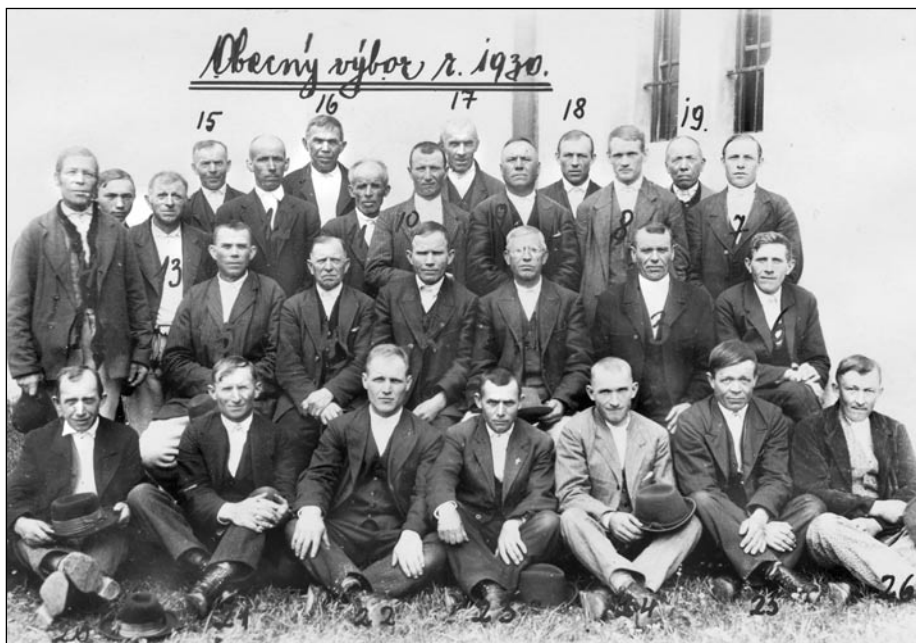
Povodeň dňa 5. 7. 1932 poškodila cesty a polia 27 roľníkov. Kamenec dňa 12. 8. a 1932 zničil úrodu 119 roľníkov. Škody na poliach spísali Anton Florek, Anton Kuchtiak, František Kovalčík a Martin Majchrák, aby roľníci dostali podporu. Dňa 20. 8. 1934 padal v Zákamennom ľadovec. Rovnako živelná pohroma s povodňou bola v lete roku 1938. Škody na poľnohospodárstve utrpelo 367 roľníkov, poškodených bolo 200 ha jačmeňa (30%), 287 ha ovsa, 172 ha zemiakov a 172 ha otavy. Zemiaky aj obilie pohnili, lebo boli dlho zaplavené.⁵³

Obecný úrad

Počas I. Československej republiky (1918 – 1939) sa vo funkcii starostov vystriedali Štefan Vojtaššák (1918 – 1932), Jozef Kuchťák (1932 – 1938), Anton Florek (od 1938), zástupcov starostu a pokladníka Štefan Kurňavka (1929 – 1932, 1936), Anton Florek (1933), poslancov (1924) Ján Sivčák, Martin Rončák, Jozef Kuchťák st., František Polták, Ján Gallas, Serafín Laššák, Serafín Sivčák, Severián Mihaliak, Tomáš Kuchťák, Anton Briš, Štefan Gašper, Štefan Florek st., Ján Kubačka, Jozef Florek, Ján Florek Janov, Štefan Hrkuliak, Pavel Laššák, Florian Rončák, Štefan Rončák, Štefan Florek, Tomáš Plaskúr, Martin Michalica, Florian Kurňavka, Štefan Klimčík, Ján Balara (1938), Anton Florek, Štefan Kurňavka, Anton Kuchťák, Martin Kocúr, Anton Mrekaj, Ján Krestan, Ján Kubačka, Martin Majchrák, Jozef Fedor, Serafín Sochulák, Štefan Úradník, Ján Florek, Ján Večerek, Štefan Gašper, Serafín Sivčák, Martin Vojtaššák ml., Serafín Laššák, Alojz Garaj, Jozef Klimčík, Florian Mrekaj, Serafín Mrekaj, Ján Boroviak, Jozef Klimčík, Alojz Garaj. V obecnom výbore roku 1924 pôsobili Štefan Vojtaššák, Jozef Kuchťák, Štefan Kurňavka, Anton Mundier, Rafael Sivčák, Jozef Beňuš a Anton Florek.

Dňa 30. 1. 1938 sa konalo mimoriadne zasadnutie obecného zastupiteľstva, na ktorom poslanci prijali Dr. Milana Hodžu, ministerského predsedu Československej republiky za čestného občana obce Zákamenné. Druhým čestným občanom obce Zákamenné sa stal dňa 25. 10. 1938 poslanec Karol Sidor. Obecné zastupiteľstvo malo 30 členov.

Okrem starostu a zástupcu, ktorý bol súčasne obecným pokladníkom, obec zamestnávala sirotského otca (Anton Kuchťák v rokoch 1932 – 1937), pôrodnú asistentku nazývanú babica (od roku 1936 bola pôrodnou asistentkou Kristína

1928 – 1930 Členovia obecného predstavenstva, obecného výboru

1. Vojtaššák Štefan, starosta obce; 2. Jozef Kuchtiak, mladší prvý miestostarosta; 3. Štefan Kurňavka, druhý miestostarosta, pokladník, obec. kurátor cirkevný; 4. Rafael Sivčák; 5. Tomáš Kuchtiak; 6. Anton Florek; 7. Ján Večerek, invalid; 8. Serafín Marek; 9. Štefan Hrkuliak; 10. Anton Mundjer ml.; 11. Jozef Majchrák; 12. Ján Kubacka; 13. Ján Makuch, starší; 14. Tomáš Mundjer; 15. Martin Vojtaššák; 16. Martin Kuchtiak, starší; 17. Jozef Beňuš, chovanec; 18. Anton Kuchták, mladší; 19. Serafín Sivčák, Srogoň; 20. Florian Kurňavka; 21. Serafín Laššák; 22. Jozef Kovalčík; 23. Štefan Klimčík; 24. Jozef Kurňavka; 25. Štefan Plaskur, boženík; 26. Serafín Mrekaj.

Kondelová), nočného strážnika, sluhu – doručovateľa pošty (Štefan Gašper), obhliadača mŕtvol, mäsoprehliadača dobytka, štyroch radcov (v 1924 Jozef Kuchták, Martin Rončák, Serafín Sivčák, Rafael Sivčák), dvoch poľných hájnikov (Štefan Žatkuľák, Ondrej Babiš) a cestára, ktorým v roku 1934 bol Serafín Mrekaj. Mäsoprehliadačom dobytka od roku 1932 bol Jozef Klimčík, absolvent odborného kurzu a skúšky v Bardejove.

Zákamenné nemalo budovu obecného úradu, zastupiteľstvo sa schádzalo v urbárskom dome alebo v obecnej ľudovej škole, obecný pokladník mal trezor vo svojom rodinnom dome. Budovu obecného úradu postavili za Slovenského štátu v roku 1943.

Nový názov obce Zákamenné

Dňa 25. 1. 1925 obecné zastupiteľstvo schválilo štatút obce (obecný poriadok). Od 1. 1. 1926 sa prestal používať názov Zákamenné Klin, obec dostala názov Zákamenné.

Poštový úrad – drevená budova vpravo. Prvý žerjav pri manipulácii s drevom

Obec vyberala tržné poplatky za prenájom trhoviska, bitúnku, ľadovne, vyberala dane a poplatky od psov, z výčapu liehových nápojov, z predaja nehnuteľností, zo zábav, predaja mäsa, za domovské právo, zveropolicajnú prehliadku dobytku a mäsa. Poľovné právo prenajímala na 6 – ročné obdobie. Obecný poľovný revír v Zákamennom s rozlohou 3947 k. j., mal poľný charakter s výskytom zajacov, líšok a srnčej zveri. Nájomcami boli Ing. Vasil Babuškin v rokoch 1937 – 1943, Andrej Renčo, Ľudovít Junas, Serafín Florek, Serafín Večerek v rokoch 1943 – 1949. Poľovný revír Oravského komposesorátu v Zákamennom s rozlohou 3524 k. j. 380 siah mal lesný charakter s výskytom zajacov, líšok, srnčej zveri, tetrovov a hlucháňov.

V roku 1923 bola založená obecná knižnica, mali ju na starosti učitelia. V roku 1936 bol obecným knihovníkom Štefan Vojtaššák (*1886), knižnica mala 254 zväzkov kníh.⁵⁴

Poštový úrad

Poštový úrad bol v Oraviciach v starej drevnici. Keď boli záveje, poštu z Námestova do Zákamenného nosili Martin Kocúr, Serafín Laššák a Jozef Gonšor. Na túto prácu ich vybralo obecné zastupiteľstvo v auguste roku 1932. Vedúcim bol Pavol Bartoš do roku 1946, potom Roman Murín. Poštové zásielky do okruhu 2 km roznášala doručovateľka Pavlína Večereková, ostatné zásielky sa rozdávali adresátom pri kostole po skončení bohoslužieb. Po vojne doručovali poštu Vendelín Briššák s manželkou Bernardínou, Štefan Kurnávka, Emília Šimjáková rod. Klimčíková, Justína Briššáková rod. Laššáková.

17. 12. 1935 Zákamenné - Klin

Spolky a politické strany

Záujmové spolky a politické strany v Zákamennom začali vznikať za prvej Československej republiky. Niektoré zanikli, prerušili svoju činnosť a časom ju obnovili, ale sú aj také, ktoré trvajú od svojho vzniku dodnes.

Najstarším spolkom je **Červený kríž**, ktorý sa v Zákamennom spomína 1. januára 1920. Predsedom spolku bol pán farár Ján Gallas, tajomníčkou učiteľka Helena Konvičková, členom výboru starosta Štefan Vojtaššák a Ján Jindra, veliteľ policajnej stanice.

V roku 1923 založili na základnej škole Dorast Červeného kríža, žiaci sa učili hygienické návyky a poskytnutie prvej pomoci. Červený kríž v Zákamennom mal vždy dobré podmienky a odbornú pomoc od lekárov Obvodného zdravotného strediska. Od 15. decembra 1933 predsedom spolku Červeného kríža bol Ján Balara, zástupcom Severián Mihaliak, jednatelom Jozef Hlaváč.

V roku 1924 sa spomína **Spolok striezlivosti**, bol to abstinentný spolok. **Mariánsky spolok** v roku 1924 mal 800 členov.

Dňa 8. augusta 1930 založili **Roľnícku besedu**, predsedom bol Anton Briš, zástupcom Florian Mrekaj a konateľom Serafin Mrekaj.

Dňa 19. augusta 1933 založili Ján Balara a Zdeněk Sokolíček **Spolok chovateľov poštových holubov**, ktorý pracuje dodnes. V čase vzniku bol prvý svojho druhu na Orave, preto ho navštevovali holubiari z Námestova a Dolného Kubína. Chovatelia sa zúčastňovali pretekov poštových holubov a počas mobilizácie pred druhou svetovou vojnou využívali holubov na posielanie správ.

Chov holubov

Dobrovoľný hasičský spolok založili na mimoriadnom obecnom zastupiteľstve dňa 3. augusta roku 1932, aj keď striekačku a hasičské náradie obec mala už v 19. storočí. Veliteľom bol Štefan Gašper, tajomníkom Anton Kuchťák, pokladníkom Štefan Kurňavka, revízormi účtov Zdenko Sokolíček, Jozef Kuchťák a členmi Šimon Kresťan, Jozef Placek, Ján Kurňavka, Tomáš Večerek, Justín Kuchťák, Vendelín Vojtaššák, Ludovít Gašper, Serafín Klimčík, Emil Gruchala, František Kovalčík, Ján Vojtaššák, Štefan Marek a Anton Večerek.

Obec pristúpila k zriadeniu „dočasného hasičského spolku, lebo v dôsledku nedostatku miestnej roboty odchodia z obce takmer všetci mladí za robotou do sveta aj do zahraničia, takže od jari do jesene ostávajú doma zväčša občania starší. Z toho dôvodu nie je možné zriadiť hasičský spolok definitívny.“

vajú doma zväčša občania starší. Z toho dôvodu nie je možné zriadiť hasičský spolok definitívny.“

V roku 1933 veliteľom bol Július Mihaliak, zástupcom Štefan Gašper a dobrovoľných hasičov 35. Hasičský spolok zaviedol podľa možností cvičenia a zúčastňoval sa pretekov. Do roku 1933 bolo povinnosťou každého dospelého muža pomáhať pri hasení akéhokoľvek požiaru a tých bolo v Zákamennom dosť. Dňa 5. mája 1923 vypukol v usadlosti Jozefa Lukáča požiar, v ktorom zhořel byt, stodola, maštale, sklad náradia, zásoby krmiva a obilia. Dom bol bez komína a pravdepodobne sa od iskier zapálil lan na povale. Jozef Lukáč pri hasení utrpel popáleniny. V tom istom roku zhořel dom vdovy Zuzany Zvonárovej rod. Palárikovej, v ktorom bývala so svojou dcérou. Dňa 24. mája 1925 vypukol lesný požiar v lese Prípor, ktorý bol majetkom Oravského komposesorátu. Vďaka rýchlemu zásahu lesného správcu Karola Pavlíčka a 40 dobrovoľníkov sa oheň nerozšíril. V šlôge pred požiarom vypalovali trávu za veľkého sucha a vetra. Dňa 15. decembra 1931 horela Štefanovi Kvakovi maštala, vďaka pomoci ľudí sa oheň podarilo uhasiť a ochrániť rodinný dom. Dňa 31. januára 1932 zhořel rodinný dom a hospodárske stavby Antona Urbana a 31. októbra zhořel dom vdovy Márii Večerkovej. Dňa 2. júna 1933 horelo u obchodníčky Alžbety Guttmanovej, našťastie oheň sa podarilo uhasiť a nezničil celý dom. V noci z 28. na 29. júna 1935 vypukol požiar v dome Martina Klemensa na nižnom konci pri krajinskej ceste a zhořel dom i hospodárske stavby. Oheň vzbĺkol od iskier z pekárenskej pece pri komíne. Vďaka zásahu hasičov a ľudí sa požiar nerozšíril na susedné do-

Hasičský sklad v pozadí

my. Martin Klemens mal dom poistený v poisťovni Karpatia. Dobrovoľný hasičský spolok v roku 1935 mal 30 členov a v inventári i ručnú striekačku, 1000 m hadíc, 8 m savíc, háky, rebrík, vedrá, atď. Dedina bola rozdelená na dva obvody, v ktorých hasiči vykonávali strážnu službu. Veliteľom hasičského spolku bol Štefan Marek, zástupcom Štefan Gašper. Dňa 16. mája 1938 zhorel Martinovi Vojtaššákovi stoh slamy, zásoby obilia a zemiakov, poľnohospodárske stroje a z domu zostali len obvodové múry. Oheň zapríčinili deti. Na druhý deň horelo u obchodníka Jozefa Karkošku, oheň poškodil aj náradie Viliama Grimma, Františke Tomáškovej zhorelo náradie a šatstvo. Oheň sa rozšíril od komína. Dňa 17. júla 1938 bola v Zákamennom strašná búrka. Blesk zabil dojnicu vdovy Márii Balúnovej, zapálil jaseň pri dome vdovy Márie Juriščíkovej a vzbĺkol aj na streche domu. Dňa 13. decembra 1941 vypukol požiar na povale rodinného domu Martina Smolku a začala horieť strecha. Zhorel dom, komora s potravinami i hospodárske stavby so zásobami krmu pre dobytok.

Významným hospodárskym spolkom v Zákamennom bol **Spolok bývalých urbarialistov**. V roku 1929 bol predsedom spolku Štefan Kurňavka, v 1939 sa spomína Ján Florek, v rokoch 1953 – 1958 Pavol Vojtaššák. Vo výbore spolku pracovali Cyprián Balún, Florián Majchrák, Jozef Placek, Štefan Úradník, Martin Polták, Ján Florek, Jozef Kuchták, Jozef Klimčík, Mikuláš Almužnák, Vendelín Kocúr, Tomáš Sivčák, Martin Majchrák, Alojz Sivčák, Ludovít Beňuš, Anton Florek, Ludovít Kovál, Urban Magdiak, Serafin Sivčák, Jozef Balicaj. Pri zrušení spolku v roku 1958 malo 443 občanov

vlastnícké podiely v urbárnych lesoch. Okrem toho bolo v Zákamennom 226 súkromných majiteľov lesov v roku 1952, keď lesy prevzali do odbornej správy Štátnych lesov. Reštitučným zákonom NR SR č. 229/1991 Zb. z. sa činnosť spolku bývalých urbarialistov obnovila a Pozemkový úrad vrátil spolku lesy do užívania.

Dňa 18. apríla 1937 Ján Balara, Mária Floreková a Ján Majchrák založili **Združenie katolíckej mládeže**.

V roku 1941 Ján Balara, Jozef Plaskúr a Štefan Miko založili **Včelársky spolok**.

Ján Balara, Jozef Florek, Anton Laššák, Jozef Zmoray, Anton Samek založili **Miestnu organizáciu Matice slovenskej**.

Divadelný ochotnícky krúžok viedli učitelia, hrávali od roku 1920.⁵⁵

Politické strany v obci sa aktivizovali pred voľbami. Zákamencania volili **Slovenskú ľudovú stranu**, neskôr **Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu**. Andrej Hlinka chodieval do Zákamenného nielen pred voľbami, ale aj počas birmoviek s biskupom a zákamenským rodákom Jánom Vojtáššákom. Dedinu si oblúbil ešte počas svojej kapláanky v Zákamennom.

Odborovú organizáciu **Slovenský kresťanský socialista** založil s robotníkmi na pýle pán farár Ján Gallas v roku 1924 a dosiahli zvýšenie platu a zlepšenie pracovných podmienok.⁵⁶

PhDr. Soňa Matugová

Zákamenné 1939 – 1945

Vznik Slovenského štátu

Po vzniku Slovenského štátu starosta Zákamenného Anton Florek zložil prísahu vernosti v prítomnosti poslancov obecného zastupiteľstva, okresného náčelníka Juraja Párnického a obvodného notára Ondreja Renču dňa 11. mája 1939 slovami: „Prisahám na Boha živého, že vždy budem verný Slovenskému štátu a poslušný jeho vláde. Prisahám, že budem zachovávať všetky zákony a nariadenia. Tak mi Boh pomôhaj.“ Túto prísahu zložili aj poslanci obecného zastupiteľstva v máji 1939. V rokoch 1939 – 1945 na čele obce stál Anton Florek, do roku 1942 ako starosta, od roku 1942 ako vládny komisár. Vláda Slovenského štátu vo svojom prvom roku vypísala pôžičku hospodárskej obrody Slovenska, aby „Slovenský štát mohol byť dobudovaný po stránke hospodárskej“. Obec, podnikatelia i jednotlivci prispievali finančnými darmi.

Druhá svetová vojna

Dňa 1. septembra 1939 začala druhá svetová vojna prepadnutím Poľska Hitlerovským Nemeckom. Nemecké vojsko postupovalo na Poľsko aj

1943 Výstavba obecného domu

cez Oravu. Cez Zákamenné presúvali ťažkú vojnovú techniku po vicinálnej ceste do Novoti. Dňa 3. septembra 1939 most na vicinálnej ceste nevydržal záťaž a zrútil sa. Tesári Jozef Sochulák, Štefan Florek, Tomáš Polťák a Anton Florek so šiestimi robotníkmi postavili nový most ihneď.⁵⁷

Za Slovenského štátu chodili mladí Zákamenčania na sezónne práce do Nemeckej ríše. V roku 1939 odišlo 37, v roku 1940 odišlo 28 a tak to pokračovalo do roku 1944. Počas vojny bol nedostatok šatstva, textilu, obuvi, petroleja, preto platil lístkový prídellový systém na tieto tovary. Občan mohol dostať 1 pár topánok na 1 rok, ale trval nedostatok detskej obuvi. Petrolej sa prideloval v množstve 1,5l na jednu miestnosť na mesiac pre rodinné domy, 3l pre úradné miestnosti. V Zákamennom sa svietilo petrolejom. Tovary na lístky vydávali obchodníci Anton Kuchtiak, Anton Brišš a Úverné družstvo na dolnom konci, v Poriečí i Podkostole. Oravice zásobovala vdova Jozefína Florková a vyšný koniec dediny zásoboval Jozef Fedor. V roku 1942 malo Zákamenné 2400 obyvateľov a 420 domov. Mesačne sa minulo 210 kg fazule a 190 kg hrachu. Roľníci plnili predpísané dodávky hovädzieho mäsa, za ktoré dostávali veľmi nízke výkupné finančné prostriedky. Ovčiarri dodávali na verejné zásobovanie bryndzu od mája do septembra každoročne, zo Zákamenného dodali okolo 200 kg. Bryndziareň v Liptovskom Mikuláši požadovala od 1 ovce 2 – 2,5 kg syra a od 1 dojnice 0,5 kg masla a 2 kg tvarohu. V Zákamennom to bola nespĺniteľná požiadavka, lebo dojnice boli chudé a pre nedostatok kvalitných pasienkov dávali nižšie množstvo mlieka. V roku 1942 vyhynulo množstvo hovädzieho dobytku na krívačku a slintačku. Živelné pohromy naďalej ničili úrodu a roľníci boli odkázaní na prídely osív a sadív. Na jar 1940 dostali 50 q obilia na zasiatie a 155 q zemiakovej sadby, avšak úrodu zemiakov ohrozili intenzívne jesenné dažde, po ktorých začali hniť. Nasledujúceho roku bola slabá úroda obilovín a zemiaky hnili. Roľnícka komora zabezpečila dobré zásobovanie.

V roku 1942 boli tri živelné pohromy. Dňa 15. mája kamenec a prívally dažďovej vody vyplavili ornicu na úbočiach a zničili jačmeň, ovos a zemiaky. V neobyčajne suchom lete sa premnožili škodcovia, najmä húsenice beláska kapustného a ničili kapustu.

V dňoch 4. – 6. septembra 1942 sa striedal kamenec s prudkým dažďom, čo spôsobilo hnilobu zemiakov. V roku 1943 bola v celom námestovskom okrese katastrofálna neúroda zemiakov.⁵⁸

Židia

Krutý osud postihol židovské rodiny Friedmannovcov, Kleinovcov, Kohnovcov, Grossovcov a Steinerovcov v Zákamennom. V roku 1941 bol zriadený dočasný pracovný tábor v Námestove pre Židov, opravovali cesty na úseku Lokca – Novotí. Do pracovného tábora bol zaradený Markus Gross. Lekári Moric Friedmann a Vojtech Steiner vykonávali svoje povolanie. V roku 1942 Nemci odvádzali Židov z oravských dedín do koncentračných táborov. Friedmannovci a Kleinovci sa ukryli v Kýčere, ale pre neznesiteľné mra-

Zákamenné - Klin

zy sa vrátili do dediny. Najdlhšie sa podarilo skrývať Kleinovcom, ktorých v decembri roku 1944 zastrelili Nemci v Krivom kúte pri Tvrdošíne. Väčšina členov rodín MUDr. Mórica Friedmanna, MUDr. Vojtecha Steinera, mäsiara Markusa Grossa a Jozefa Leva Kohna zahynuli v koncentračnom tábore.⁵⁹ Do Zákamenného sa v roku 1945 vrátili Friedmannovci, ale už sa tu neusadili, odišli do Žiliny a odtiaľ do Jeruzalema. Johana Friedmannová sa dožila 91 rokov.

Výstavba školy a obecného domu

Za Slovenského štátu začala v Zákamennom výstavba rímskokatolíckej ľudovej školy a vybudovali obecný dom v roku 1943. Staviteľom obecného domu bola firma Františka Sukaného, stolárske práce vykonával Jozef Laššák, Andrej Zvonár, Vendelín Kubizna, Štefan Smolka, klampiarske a inštalačné Arnold Pauker, maliarske a natieračské Martin Laššák, sklenárske majstri Švihálek a Garbár zo Žiliny. Štátne cesty budovali bezprašné s asfaltovým povrchom.

Do roku 1940 Zákamenečania udržiavali cestu po Okálku, povinné verejnoprospešné práce vykonávali muži od 16 do 60 rokov a prácu vykonávali ručne alebo so záprahom. Kameň na údržbu ciest brali z potokov Novotianky, Zákameňanky alebo koryta rieky Bielej Oravy. Od roku 1940 sa podieľali aj na údržbe vicinálnej cesty do Oravskej Lesnej (Erdútky). Obecná cesta (550 m), ktorá spájala centrum obce bola v zlom stave, v roku 1944 ju opravili nezamestnaní občania.

Protifašistický odboj

Strediskom protifašistického odboja v Zákamennom bola lesná správa.⁶⁰ Peter Lysa mal rádiopríjmač a u neho občania hromadne a tajne počúvali vysielanie anglickej rozhlasovej stanice. Štátna správa vedela o spolupráci obyvateľov s partizánmi, ktorých pribúdalo v oravských lesoch od leta roku 1944. Dňa 16. augusta 1944 obvodný notár informoval občanov o vyhlásení stanného práva nemeckou brannou mocou a zákaze zhromažďovania. Lesmi v Zákamennom prechádzali ruskí utečenci z koncentračných táborov a zajatia. Správca lesnej správy Ing. Cyril Šolc, Štefan Červeň a ďalší zamestnanci lesnej správy mali spojenie s ilegálnou odbojovou skupinou Eleny Hroboňovej v Dolnom Kubíne a poskytovali utečencom i partizánom potraviny, odev, obuv a informácie o pohyboch nemeckého vojska. Dňa 23. augusta 1944 prišla do Zákamenného skupina 80 sovietskych partizánov vedená kapitánom Petrom Sergejevičom Tichonovom. Skupina prešla Poľskom a cez Babiú Horu do Kýčery a Poľany. V Zákamennom sa príslušníkom skupiny stal Ing. Cyril Šolc, bol veliteľom slovenskej roty, odviezol partizánov do hôr Paráča a postaral sa o ich zásobovanie. Všetky zásoby šli cez obchodníka Inocenta Peroutku z Oravskej Lesnej, ktorý sa stal hlavným zásobovateľom oddielu. Informátormi Tichonova boli aj Štefan Bernaták a Ludovít Junas. Obvodný notársky úrad vydával legitimácie totožnosti miestnym žandárom a partizánom. Notár Andrej Renčo bol ilegálnym spolupracovníkom Ing. C. Šolca. Podobne Ján Svitek, inšpektor finančnej stráže, dával pokyny svojim podriadeným, aby umožňovali bezpečný pohyb partizánov skupín Morského, Potemkina – Macneva, Jaromova, Pavlova a Jefromova. Ing. Július Konfal, lesný radca a prednosta lesnej železnice sa postaral o odsunutie a rozobratie rušňov a ich ukrytie pred Nemcami. Do Slovenského národného povstania narukovalo 35 Zákamenčanov.

Slovenské národné povstanie

Počas Slovenského národného povstania i jeho potlačení často navštevovali dedinu partizáni, ktorí boli ubytovaní v hájenkách. Najznámejším sídlom partizánov bola hájenka v Lomnej, ktorej vedúcim bol Ján Kňazúr. Dňa 2. septembra 1944 zobrali partizáni automobil Františkovi Staškovi a Štefanovi Marekovi, obchodníkom Antonovi Briššovi a Jozefíne Florckovej zobrali potraviny aj iný tovar z obchodu a krčmy. Dňa 8. septembra 1944 prišlo do Zákamenného na troch pancierových autách nemecké vojsko zlikvidovať partizánov. Prešli obcou, prehládali ju a odišli do Námestova. Takéto prehliadky sa opakovali každú chvíľu. V prvej polovici septembra 1944 došlo k prestrelke medzi partizánmi a Nemcami, ktorí v hore za Kalváriou smrteľne podstrelili 29 - ročného partizána Jána Sokola z Vrbovca. Pochovaný je na cintoríne v Zákamennom. Dňa 9. septembra notár informoval občanov o vyhláske nemeckej brannej moci na Orave, ktorou sa zakazovalo zhromažďovanie ľudí, krčmy museli zavrieť o 21. hodine, jazdy osobnými autami boli zakázané, okrem vojenských, bezpečnostných a zdravotníckych a zákaz platil pre turistiku a trampovanie. V októbri 1944 nemecké

vojsko požadovalo od občanov odovzdať starostom akúkoľvek vojenskú výstroj a výzbroj pod hrozbou zastrelenia celej rodiny alebo odvlečenia do koncentračného tábora. Ľudia odovzdali zbrane, ale vojenské prikrývky, ktoré doniesli domov vojaci slovenskej armády si nechali, lebo bol veľký nedostatok textilu. Od 31. augusta 1944 do 28. novembra 1944 viazla poštová služba. V neskorú jeseň i na jar prichádzali do obce aj ozbrojené skupiny Vlasovcov, ktorí vykrádali usadlosti. V dňoch 24., 27., a 30. septembra 1944 vyrabovali byt lesného správcu Ing. J. Konfala. Zobrali kancelárske zariadenie, potraviny, bytové zariadenie, periny, šatstvo, obuv v hodnote 42 088 Kčs. Dňa 17. októbra 1944 večer prišlo 20 jazdcov s vozmi z Vyšného konca do Oravíc a z rodinných domov brali, čo im prišlo pod ruky. Donútili lesného adjunkta Ludovíta Junása otvoriť podnikovú pokladnicu lesnej správy, ukradli 30 000 Kčs a odišli do hájovne v Babínskej. Medzi Vlasovcami boli Ukrajinci, Poliaci, Nemci i Slováci.

Dňa 12. decembra 1944 bola vyhlásená mobilizácia do slovenskej armády, ale muži ju ignorovali, nechceli bojovať po boku nemeckej armády. Zo Zákamenného ich bolo 23: Ladislav Krupa, Ján Iglar, Serafín Juroviak Ceglár, Jozef Kuchtiak, Kamil Florek, Florián Hrkuliak, Peter Lukaš, Kamil Koval, Martin Makúch, Gabriel Mundier, Anton Vojtaššák, Martin Laššák, Vendelín Večerek, Rudolf Ševčík, Serafín Koval, Alojz Sivčák, Vendelín Telúch, Serafín Chromek, Vendelín Florek, Štefan Kovalčík, Ľudovít Mrekaj, Jozef Lučivňák, Ján Oleš. Vo vojnovom čase to bola veľká odvaha a hrdinstvo. Hrozilo im trestné stíhanie, ale partizánske hnutie a Červená armáda za poľskou hranicou otriasli pozíciou aj trestných orgánov a k potrestaniu nedošlo. V nemeckej armáde začal rozklad disciplíny. Na cintoríne v Zákamennom boli pochovaní dvaja nemeckí vojaci Heinrich Voigt (*1924) a Ewald von Norven (*1925), ktorých dňa 12. februára 1945 zastrelili vlastní nemeckí spolubojovníci za to, že sa úmyselne poranili na rukách, aby nemuseli ďalej bojovať.

Prechod frontu

V zime po celej dĺžke Beskýd museli obyvatelia dedín budovať vojenské opevnenie, lebo Nemci čakali útok Červenej armády od Krušetnice. Opevňovacie pásmo bolo mohutné, tvorili ho okopy, betónové guľometné hniezda, tankové prekážky a jamy. Zákamenčania pracovali aj na stavbe opevnení v Novoti. Bola to ťažká, vyčerpávajúca práca v neobyčajne mrazivej zime. Od 16. januára 1945 často prichádzali do obce nemeckí vojaci nákladnými autami alebo na vozoch (vojenských trenoch) a brali roľníkom kone. Zapriahali ich do ťažkých vozov, kone sa rýchlo vysilili, zdochýnali a Nemci zhabali ďalšie kone. Zákamenčania takto prišli o 22 koní. V marci skončilo zásobovanie nemeckého vojska. Nemci aj vlasovci prichádzali do dediny rabovať. Brali dobytok, hydinu, seno, slamu, kotle, potraviny v komorách, obuv i šatstvo. Dňa 2. apríla 1945 bol Veľkonočný pondelok, ale tradičné kúpačky sa nekonali. Dunenie kanónov sa približovalo. Ľudia sa dozvedeli, že Námestovo horí, preto niektorí vyšli na vrch Kamenné a Kýčeru

a videli kotúče dymu valiace sa nad Námestovom. V nasledujúcu noc ustupovali cez dedinu Nemci na tankoch a autách. Večer o jedenástej padol prvý výstrel z dela a horel Almužňákov mlyn. Zhorela aj urbárska pila, ktorá zamestnávala 30 robotníkov a v prenájme ju mal Pavol Taffenner. Pri pile zhorel jeden sklad dreva a druhý sklad dreva pri Jozefíne Florekovej v Oraviciach. Dňa 5. apríla 1945 ráno vstúpili do Zákamenného vojaci Červenej armády. Občania na dolnom konci im postavili slávobránu a privítal ich Peter Lysa a Viktor Gallo. Roľníci poskytli Červenej armáde 150 konských záprahov na prepravu munície a zbraní. Lesní robotníci obnovili prevádzku na železnici, po ktorej prevážali muníciu i ranených. Do 29. mája 1945 Zákamenná poskytli Červenej armáde 11 980 kg ovsa, 5 953 kg sena, 1 880 kg slamy, 5 950 kg zemiakov, 10 924 kg hovädzieho mäsa, 356 kg bravčového mäsa, 80 sliepok, 1 956 vajec.

Obete vojny

Oslobodzovacie boje v Zákamennom si našťastie nevyžiadali ľudské obeť ani zranenia občanov. V druhej svetovej vojne a Slovenskom národnom povstaní padlo päť občanov: **Anton Gruchala** (*1915) padol pri Ružomberku, ostala manželka Justína a deti Ludovít, Štefan, Marta a Kristína; **Pavol Kocúr** (*1911) padol v Nemeckej Lupči dňa 31. októbra 1944, ostala manželka Johana a dcéra Emília; **Michal Vrana** (*1912) padol v Liptovskej Osade dňa 9. októbra 1944, ostala manželka Mária rod. Floreková a synovia Milan a Serafín; Ján Hládek, Kamil Koval.

Slovenského národného povstania sa aktívne zúčastnili **Emil Gašper, Vendelín Smolár, Jozef Zmoray, Štefan Bajo, Štefan Klimčík, Emil Gašper, Celestín Florek, František Polták, Serafín Lučivňák**, vyznamenaní Radom SNP boli **Vojtech Kokles, Jozef Chocholáček a Štefan Kovalčík**. Vojtech Kokles pracoval na lesnej železnici, po vyhlásení mobilizácie dňa 29. augusta 1944 narukoval k partizánom. Zajali ho fašisti a odviekli do Rakúska na nútené práce. Odvlečení boli aj Jozef Chocholáček a Štefan Kovalčík. Štefan Kovalčík sa počas druhej svetovej vojny dostal do Sovietskeho zväzu a na územie Slovenska sa vrátil počas povstania lietadlom ako príslušník výsadkovej jednotky. Po skončení vojny sa z nemeckého zajatia vrátili domov **Celestín Florek, Štefan Klimčík, Florián Rončák, Emil Kostolňák, Emil Polták, Jozef Balek, Vendelín Lučivňák, Karol Bukna, Jozef Mrekaj a Serafín Kondela**.⁶¹ Koncom júna 1945 sa domov vrátil **Albín Slovák**, ktorý zažil zajatie a po potlačení SNP sa skrýval v horách. Podobný osud mal **Serafín Žatkuliak**.

Zákamenné 1945 – 1989

Život v obci po vojne

Na oslobodenom území vznikali národné výbory a preberali hospodársku a politickú moc v obciach. Miestny národný výbor (MNV) v Zákamennom založili dňa 8. apríla 1945 a za predsedu zvolili Serafína Krestána. O bezpečnosť v obci sa starala 20 – členná obecná milícia. Obvodný notársky úrad v Zákamennom bol zrušený, nahradil ho Obvodný úrad Miestneho národného výboru (ObMNV) a jeho predsedom sa stal Andrej Renčo. Členmi ObMNV boli Anton Florek st., Pavol Vojtaššák, Emília Briššová. V máji 1945 bol zvolený za predsedu MNV Štefan Marek, za I. podpredsedu Serafín Kurňavka, II. podpredsedu Vojtech Kokles, tajomníka Jozef Mafašák, za členov užšieho výboru Ján Borovjak, František Stašek, Pavol Vojtaššák, Serafín Mrekaj, Štefan Vojtaššák, Václav Michalica a za prísazných Celestín Florek, Florian Majchrák, Jozef Belicaj a Emil Florek. Zabezpečovali súpis domácich zvierat, plnenie kontingentov, obnovu vojnou zničených mostov a výstavbu obytných domov. MNV dal postaviť tri vzorové studne pri kostole medzi meštianskou a ľudovou školou, v Oraviciach a na Poriečí, aby zamedzil výskytu a šíreniu črevného týfusu a infekčných chorôb. Obvodné zdravotné

MUDr. Darula – vpravo, vľavo Jozef Chocholáček s manželkou Martou Chocholáčkovou

stredisko v Zákamennom slúžilo aj obciam Oravskej Lesnej, Novoti, Krušetnici, Lomnej, Breze, Beňadovu a Mútnemu. Vystriedali sa tu lekári Štefan Konta, Štefan Manca, Ján Darula, Hermann, Korovický, Jozef Jakuš, Moric Friedmann a Jozef Blickardt.⁶²

Povojnové pomery

Po vojne dostalo jednorazovú finančnú podporu (vojnové škody) 23 Zákamenčanov z Okresného národného výboru v Námestove. Všetok tovar (šatstvo, obuv, potraviny, petrolej atď.) sa vydával na lístky. Aj cigarety boli na prídel a čoskoro sa stali najvýznamnejším tovarom na čiernom trhu, lebo tuhým fajčiarom prídel nestačil. Na čiernom trhu stála jedna cigareta 10 Kčs. Niektorí sušili datelinové lístie, krušili ho a fajčili. Roľníci nedostávali lístky na potraviny. Každý občan dostal nákupnú knižku a šatenku, ktorá sa prideľovala podľa profesie. Medzi viazaným tovarom (na lístky) a neviazaným boli veľké cenové rozdiely. Napríklad 1 kg cukru na lístky stál 14,40 Kčs, bez lístka 180 Kčs, poltopánky na lístky stáli 300 - 800 Kčs, bez lístka 2800 - 4000 Kčs atď. Ceny hospodárskych zvierat boli vysoké. Dojnica sa predávala za 12000 až 15000 Kčs. Priemerná mesačná mzda robotníka bola 4000 Kčs, štátnych úradníkov 9000 Kčs. Zákamenčania mali nedostatok potravín, preto chodili na južné Slovensko a prinášali domov múku a strukoviny. Za 3 mesiace roku 1945 Zákamenné dostalo 4200 krabičiek zápalek, 7 kusov mužského prádla, 19 kusov detského prádla, 56 litrov octu, 2 kg droždia, 405 q múky a masť (0,60 - 1,20 kg na osobu). Naproti tomu obec odovzdala povinné dodávky 800 q zemiakov, 27 kusov hovädzieho dobytky a 15 ošípaných.⁶³

Lesná správa, Lesný závod

Lesná správa v Zákamennom sa v roku 1945 postarala o opravu lesnej cesty do Babínskej. Lesné priestupky v tomto roku narástli do rekordných čísel. Bolo 75 prípadov krádeží dreva, 131 prípadov pasenia dobytky v lesných kultúrach, 15 prípadov poškodenia lesa, 8 prípadov krádeži trávy a 10 prípadov zberu lesných plodín v zakázanom pásme. Hlavným odberateľom gumatiny a ostatného dreva bola Drevopriemyselná úč. spol. v Oščadnici a Žilinská továreň na celulózu. Do 28. novembra 1945 Lesný úrad viedol Ľudovít Junas, potom za vedúceho nastúpil Ing. Bello Barto. Hájovne Výložku, Babínsku, Podparač, Lomnú - Maguru poškodili vlasovci, vojaci i benđerovci.

V roku 1951 bol v Zákamennom utvorený Lesný závod, ktorý spravoval lesy v katastrálnych územiach obcí Zákamenné, Oravská Lesná, Novot', Mútné a krátko aj obec Oravská Polhora. Na ústredí lesného závodu pracovalo 22 zamestnancov, novú budovu postavili v roku 1951. Táto organizačná štruktúra s menšími zmenami sa zachovala do roku 1974, kedy sa Lesný závod Zákamenné zlúčil s Lesným závodom Oravský Podzámok a sídlom sa stal Oravský Podzámok. V rokoch 1971 - 1974 boli riaditeľmi lesného závodu Ján Teren, Ferdinand Červenčík, Adolf Filek, Michal Drga a Ing. Jozef

Nová budova Lesného závodu

Dendys. V rokoch 1974 – 1992 v budove lesného závodu v Zákamennom pracovala Lesná správa pod vedením Ludovíta Srogoňa a neskôr Ing. Petra Balku. Lesná správa Paráč pracovala pod vedením Ing. Jozefa Dendysa a od roku 1976 Milana Vrábľa. Okrem lesných správ sa utvorila Dopravno – manipulačná správa v Zákamennom, ktorá zabezpečovala odvoz dreva. Technicko – hospodárska správa pod vedením Emila Floreka zabezpečovala opravu mechanizačných prostriedkov, údržbu budov, výstavbu nových lesných ciest a ich údržbu.

Na lesný závod i lesnú správu si spomína Milan Vráběl takto: *„Lesy poskytovali vždy pracovné príležitosti a to najmä v ťažbe dreva, približovaní dreva či už koňmi, neskôr traktormi, pri odvoze dreva lesnou železnicou do roku 1971, potom nákladnými autami, taktiež pri opravách strojov, budov i ciest. Prvá motorová píla bola zakúpená v roku 1950 skupine Eduarda Čiča, ktorá prevádzkala manipuláciu dreva a nákladku na vagóny lesnej železnice v Zákamennom – Oraviciach. Postupne boli do prác v lesoch zakúpené nové motorové píly, nové traktory i nákladné autá pre odvoz dreva. V roku 1972 pracovalo z našej obce v lesnom hospodárstve 55 občanov: 10 pri ťažbe dreva, 9 pri približovaní dreva koňmi, 10 pri približovaní dreva traktormi, 14 pri odvoze dreva nákladnými autami, 2 pri osobnej doprave robotníkov na pracoviská a 10 v dielňach. Do čiernej kroniky sa zapísal rok 1976 dvoma tragédiami, pri ktorých vyhasli dva ľudské životy. Dňa 28. mája 1976 vo vode Bielej Oravy zahynul kočíš režijných záprahov Ondrej Večerek, keď cestou z práce z Lomnej cez brod rieky spadol z voza do vody a utopil sa. Dňa 31. júla 1976 zahynul vedúci Lesnej správy Paráč Ing. Jozef Dendys, keď sa večer vracal domov na služobnom vozidle zn. Gaz, zišiel z cesty z neznámych príčin a vozidlo sa prevrátilo do potoka Žimná.“*

Lesy postihovali živelné pohromy. Najväčšie škody narobili v rokoch 1962, 1968, 1976 a 1988. V roku 1962 veľké množstvo snehu polámalo mladé porasty do 40 rokov. V dňoch 6. – 7. mája 1968 silný vietor vyvrátil staršie porasty v množstve 86 000 m³. V zimne roku 1976 sneh polámал mladé porasty a spôsobil škodu u 23 000 m³ dreva. Podobne v zime roku 1988 veľké množstvo zamrznutého snehu v korunách stromov a následne silný vietor prelámал i úplne zničil porasty. Škoda dosiahla 100 000 m³ dreva a kalamitu spracovávali 3 roky. I napriek týmto živelným pohromám a vďaka usilovným pracovníkom sú v súčasnej dobe lesy zdravé.“

Voľby 1946

V roku 1946 sa konali voľby do Národného zhromaždenia Československej republiky. Občania volili štyri politické strany. V Zákamennom najviac hlasov – 1215 získala Demokratická strana, 13 hlasov Komunistická strana, 11 hlasov Strana Slobody a 4 hlasy Strana práce. Vo voľbách do MNV bol za predsedu zvolený Martin Klimčík. V tomto roku bolo teplé a suché leto a už na odpust (15. augusta) mali ľudia ovos a jačmeň pokosený a zvezený. Do konca septembra vykopali zemiaky, úroda bola dobrá. Pršať začalo až 6. októbra 1946 a Vianoce boli bez snehu. Rok 1947 bol neobyčajne suchý. Prejavil sa nedostatok zeleného krmu pre dobytok a hrozilo vyhynutie dobytky, lebo aj seno chýbalo.

Benderovci

V lete 1947 v Zákamennom i susedných pohraničných obciach platili mimoriadne bezpečnostné opatrenia, lebo poľní žandári z Čiech a vojaci zasahovali proti bande benderovcov. Benderovci sa grupovali z bývalých vojakov a rôznych živlov v Poľsku a na Ukrajine. Cez Slovensko a Čechy sa rozhodli prejsť do americkej zóny v Rakúsku, pritom vykrádali a rabovali horské a podhorské usadlosti a pri odpore obyvateľstva neváhali zabíjať. Tradičný odpust dňa 15. augusta 1947 navštívilo veľmi málo pútnikov, ľudia sa báli prísť do Zákamenného pre ozbrojenú akciu proti benderovcom.⁶⁴

Voľby 1948

Vo voľbách do Národného zhromaždenia ČSR v roku 1948 voliči dávali hlasy kandidátke Národného frontu, ktorú tvorili štyri politické strany: Komunistická strana Slovenska, Strana slobody, Strana národnej obrody a Sociálno – demokratická strana. Zákamenský voliči dali 54 hlasov jednotnej kandidátke, 1172 voličských lístkov ostalo bielych a 35 bolo neplatných. Vo voľbách do MNV roku 1948 bol za predsedu opätovne zvolený Martin Klimčík. Tajomníkom bol Štefan Richter, pokladníkom a matrikárom Štefan Baraniak, zamestnankyňou Kamila Fedorová a po jej odchode Mária Kuchtiaková. Pred Vianocami roku 1948 bola zriadená autobusová linka Novot – Zákamenné – Oravský Podzámok.

Dňa 24. apríla 1949 začala agitácia za založenie Jednotného roľníckeho družstva, ale roľníci ho odmietli. V rámci podpornej akcie „Pomoc Orave“ začala výstavba obvodného zdravotného strediska. Dokončené bolo

Vozenie hnoja

v roku 1952 aj s prvou pôrodnicou v námestovskom okrese. Reorganizáciou MNV dňa 22. marca 1950 sa vytvorila 10 – členná Rada MNV. Predseda Martin Klimčík mal na starosti referát vnútorných vecí, podpredseda MNV Jozef Gonšor referát hospodársky a pôdohospodársky, Eduard Čič referát práce, Pavol Vojtaššák referát finančný, Vavrinec Grofčík referát plánovací, Štefan Špitál referát výživy a obchodu, Ladislav Kulko školstvo a osvetu, Kristína Koklesová zdravotníctvo a sociálnu starostlivosť, Štefan Kovalčík bezpečnosť, Jozef Zmoray výstavbu. Poslancov MNV bolo 20: Ján Plaskúr, Polykarp Vojtaššák, Viktória Večerková, Štefánia Marková, Albín Slovík, Martin Janoták, Augustín Koval, Ludovít Junás, Florian Majchrák, Jozef Janeta, Martin Sochuliak, Ján Balažec, Martin Polták, Jozef Kuchtiak, Štefan Smolka, Peter Lysa, Emil Gašper, Vendelín Šimják, Štefan Makúch a Štefan Špitál.⁶⁵

Výstavba v obci, kontingenty

Zákamencania v rokoch 1949 – 1989 budovali dedinu podľa päťročných plánov výstavby, ktoré sa nazývali päťročnice.⁶⁶ V prvej päťročnici 1949–1953 opravili a dokončili stavbu obecnej cesty od štátnej cesty po Olešov most v dĺžke 200m a šírke 5m, cestu od Alojza Klimčíka smerom na Vyšný koniec ku Václavovi Michalícovi, futbalové ihrisko, prestavali dom č. 7 Štefana Bernatáka pre lekárňu a byt lekárnik Františka Valeka, postavili 40 rodinných domov. Obecným cestárom bol Štefan Špitál. Výkupný závod (Roľnícke skladištné družstvo) vybudoval výkupné sklady pre poľnohospodárske produkty, ktoré roľníci odovzdávali v rámci tzv. kontigentov,

povinných dodávok z úrody, hovädzieho dobytku, ošípaných, oviec, mlieka, vajčiek atď. Do roku 1954 sa každoročne vykúpilo 60 vagónov zemiakov a 7 vagónov obilia. Dodávky sa každoročne zvyšovali. V roku 1956 vykúpili 93 vagónov zemiakov a 10 vagónov obilia. Roľníci boli rozdelení podľa vlastníctva pôdy do 6 skupín a každá skupina mala iné predpisy dodávok. V skupine III. boli roľníci, ktorí obhospodarovali nad 10 ha pôdy. Vendelín Plaskúr a Vendelín Kocúr mali spolu 24 ha 59 árov. Vo IV. skupine boli vlastníci od 5 do 10 ha pôdy. Patrilo tu 733,85 ha. V V. A skupine boli vlastníci od 3,50 do 5 ha pôdy. Patrilo tu 528,68 ha. V V. B skupine boli vlastníci od 2 do 3,50 ha pôdy. Patrilo tu 330,38 ha. V VI. skupine patrili vlastníci od 0,50 ha do 2 ha pôdy. Patrilo tu 148,96 ha. Na každú veľkostnú skupinu bola určená norma z 1 ha povinných dodávok. Roľníci s výmerou do 0,50 ha neplnili dodávky, ale mlieko museli odovzdávať podľa počtu dojníc. Od jednej dojnice bol ročný predpis odovzdať na verejné zásobovanie 250 l mlieka. Pre ostatných platila dodávka 136 l mlieka z jedného hektára pôdy. Roľník, ktorý obhospodaroval 3 ha pôdy, odovzdával o celých 100 l mlieka menej ako roľník VI. skupiny. Existovalo aj náhradné plnenie roľníckych produktov. Bravčovým mäsom sa dali plniť dodávky zemiakov alebo obilia v čase neúrody. Bravčové mäso sa mohlo náhradne plniť vajčkami, pričom 1 kg mäsa nahrádzalo 25 vajec. Mlieko odovzdávali do zberní. Na Nižnom konci mal zberňu Ján Iglár, v Poriečí Ján Kurňavka, v Podkostoľí Potravné družstvo, na Mrzačke a Vyšnom konci Jozef Janeta a Martin Majchrák a v Oraviciach obchod Jednota. Zberači kontrolovali tukovosť mlieka.

V roku 1952 platila nasledovná tabuľka noriem dodávok poľnohospodárskych produktov z 1 hektára pôdy:

skupina	III.	IV.	V. A	V. B	VI.
bravčové mäso	25 kg	21 kg	18 kg	16 kg	14 kg
hovädzie mäso	42 kg	41 kg	41 kg	40 kg	30 kg
mlieko	146 l	136 l	136 l	136 l	250 l
zrniny	185 kg	130 kg	110 kg	70 kg	56 kg
vajcia	154 ks	154 ks	154 ks	154 ks	154 ks
zemiaky	890 kg	825 kg	700 kg	420 kg	140 kg
ľan	110 kg	110 kg	110 kg	110 kg	-
seno	24 kg	24 kg	24 kg	24 kg	-

Obdobie kontingentov bolo pre ľudí veľmi ťažké, lebo roľníci nemali dostatok potravín pre vlastnú rodinu, ale povinné dávky museli odovzdávať. Povinné dodávky sa z roka na rok zvyšovali. Poľnohospodárska výroba sa zvyšovala umelými hnojivami, ktorých bol nedostatok. Ich distribúciu v obci mal na starosti Anton Florek st. na Poriečí. V Zákamennom sa používali liadky, superfosfáty, Thomasove múčky, vo veľmi malom množstve dusíkaté vápno. Ročná spotreba predstavovala 40 q. Zemiaky hnojili draselnou soľou. Poľnohospodárska výroba sa plánovala. Odbor poľnohospodársky Okresného národného výboru v Námestove stanovil každej obci rozpisy rastlinnej a

živočišnej výroby. V roku 1954 v Zákamennom stanovil 944,98 ha ornej pôdy, z toho 477,50 ha pre jarny, 22 ha pre ľan, 264 ha zemiaky, 179 ha krmoviny a v roku 1955 pre podsev viacročných krmovín 132 ha. V živočišnej výrobe boli predpísané stavy: 1034 kusov hovädzieho dobytká (z toho 551 dojníc), 732 oviec, 759 ošípaných a 178 koní. Ročná znáška vajec sa počítala 99 od jednej nosnice. Priemernú živú váhu jatočného dobytká stanovili na 260 kg, u teliat 47 kg a ošípaných 89 kg. Roľníci dosahovali priemerný denný prírastok u ošípaných 0,42 kg, u hovädzieho dobytká 0,55 kg (niektorí dosahovali prírastok o 200 % vyšší u dojníc), u oviec sa nedarilo dosiahnuť priemerný denný prírastok na váhe. Od roku 1954 bola v obci zriadená pravidelná veterinárna služba (MVDr. Jozef Halaj), zootechnikom bol Jozef Gonšor, rastlinolekárom Štefan Vojtaššák, agronómom Alojz Kondela a s Jozefom Kurňavkom a Štefanom Jaňákom tvorili pôdohospodársku komisiu. V tomto roku sa vyskytli prípady krívačky a slintačky. Dobytok obyčajne uhynul v daždivej jeseni (6 – 7 kusov) po konzumácii mokrej ďateľiny. Výnos jačmeňa z 1 ha dosiahli 11 q, ovsu 11,80 q, hrachu 9,20 q, krmných strukovín 11,40 q, ľanu 17,30 q a 3,30 q ľanového semena, zemiakov 136 q, sena 30,90 q, viacročných krmovín 45 q, jarných zmesiek 35 q a krmných okopanín 270 q. V roku 1955 roľníci v Zákamennom splnili povinné dodávky bravčového mäsa na 135 %, hovädzieho mäsa na 115 %, vajec na 111 %, mlieka na 29 %. Štyri gazdovstvá boli úpadkové, lebo mladí odišli z obce za prácou. Zákamenčania odchádzali na sezónne práce na stavbu hydrocentrály v Krpelanoch a do Ostravy, kde pracovali v stavebníctve, v baníctve pracovali dvaja – Štefan Večerek a Štefan Mrekaj. Najväčší zamestnávateľ bol Lesný závod v Zákamennom. V roku 1958 zamestnával 729 robotníkov, z toho 283 žien. Plán výroby splnil na 112 %. V nasledujúcom roku sa počet zamestnancov zvýšil na 817, z toho 283 žien.

V jeseni 1951 sa Martin Klimčík vzdal funkcie predsedu MNV, zvolili Jozefa Placka. V júni roku 1953 sa náhle uskutočnila mena peňazí a zrušili lístkový systém na tovary. Obnos do 300 Kčs na jednu osobu sa vymieňal v pomere 1 : 5, obnos nad 300 Kčs sa vymieňal 1 : 50. Vklady do výšky 5000 Kčs sa vymieňali 1 : 5, vyššie vklady 1 : 50. Všetky dlhy sa vyplácali v pomere 1 : 5. Zákamenčania vymenili 2 milióny korún.

1954 – 56 Jozef Kurňavka, preds. MNV

Vo voľbách roku 1954 bol za predsedu MNV zvolený Martin Klimčík, ale funkciu neprijal a tak bol zvolený Jozef Gonšor, ktorý sa dňa 20. júna 1954 vzdal. Za predsedu MNV zvolili Jozefa Kurňavku (1954 - 1956) a za tajomníka Štefana Jaňáka (1954 - 1956). V nasledujúcich rokoch boli predsedami MNV Martin Klimčík (1957) a Jozef Gonšor, tajomníkmi Jozef Gonšor (1956) a Vojtech Kokles, poslancami Emília Rusnáková, Anton Klimčík, Jozef Zmoray, Jozef Chocholáček, Vendelín Plaskúr, Peter Balko, Michal Sivčák, Albín Florek, Martin Klimčík, Jozef Janeta, Lukáš Jurášek, Elena Vráblová, Anton Florek, Štefan Makuch, Štefan Špitál, Štefan Jaňák, Alojz Kondela, Štefan Vojtaššák, Anton Florek, Tomáš Kurňavka, Pavol Sivčák, Jozef Gonšor, Emília Sochuliaková. Matrikárkou bola Justína Rončáková. V roku 1958 založili v obci Aktív pre občianske záležitosti (neskôr sa nazýval Zbor pre občianske záležitosti), ktorý pripravoval sobáše na MNV, uvítanie novorodencov do života, rozlúčky s brancami, odovzdávanie občianskych preukazov, posedenia s dôchodcami, kultúrny program pri významných životných jubileách občanov, zlatých svadbách, atď. V rokoch 1954 - 1955 postavili nové mosty pri Olešovi a Michalicovi, hasičské skladište, dokončili futbalové ihrisko (1954), vybudovali chodník od MNV po štátnu cestu, zhotovili lavice na autobusových zástavkách, zásluhou učiteľov a žiakov vysadili ovocné stromy na ploche jedného hektára. Na výstavbu rodinných domov dovážali stavebný kameň z Lomnej, Krušetnice a Novote, piesok a štrk z Oravskej Jasenice, Klina a Námestova, tehlu si vyrábali doma. Obchodná sieť v obci nepostačovala, chýbal najmä priemyselný a stavebný tovar, Zákamenčania ho nakupovali v Námestove. V roku 1957 začala elektrifikácia obce, dňa 18. septembra sa prvýkrát svietilo elektrickou energiou na Nižnom konci, Poriečí, Podkostolom a na Grúňoch. Dňa 2. marca 1958 sa napojili Oravice, Mrzáčka a Vyšný koniec. Elektrifikácia umožnila telefonizáciu s automatizovaným volaním. Počet telefónnych staníc sa zvýšil z 27 na 40. Šesťdesiat domácností zakúpilo rádioprijímače a v nasledujúcich rokoch televízory a ďalšie elektrické spotrebiče. V rokoch 1958 - 1962 stavali kultúrny dom. V roku 1959 začala výstavba 4 - bytovej jednotky a kanalizácie. V decéniu 1949 - 1959 Zákamenčania postavili vyše sto nových rodinných domov. Z celkového počtu 511 domov bolo 223 murovaných a 288 drevených. Miestne časti sa nazývali Podkostol, Špitál, Vyšný koniec, Oravice, Podkamenné, Nižný koniec a Grúne.

V roku 1956 bola dlhá zima. Orať sa začalo 14. apríla a oráčov bolo vidieť v poli ešte 20. mája. Leto bolo studené a daždivé, úrody boli slabé, okrem zemiakov. Obec dodala 100 vagónov zemiakov na verejné zásobovanie. V roku 1957 bola opäť dlhá zima. Sneh napadol ešte 3. apríla a trval do konca mesiaca. Jarné práce začali v máji. Leto bolo daždivé, ale jeseň pekná, najmä od Michala do Kataríny a roľníci stihli jesenné poľné práce. Dňa 29. januára 1958 Zákamenčania prvýkrát pozerali televízne vysielanie. Signál TV zachytili z Ostravy. Televízory mali Lesná správa, základná škola a farský úrad. Rok 1958 sa vyznačoval výkyvmi počasia a katastrofálnou povodňou. Po miernej zime sa dňa 16. februára oteplilo a večer sa strhla búrka

1958 Katastrofálna povodeň

s bleskami a hrmavicou. Po búrke začal padať sneh, ktorý trval do polovice apríla, takže jarne práce začali až 24. apríla. Jún 1958 bol daždivý, príválový dážď začal 28. júna a trval 48 hodín. V nedeľu 29. júna prívál vody (storočná voda) strhol všetky mosty a lavice v Poriečí, 8 vodných elektrární na Zasihlianke, 1 vodnú elektráreň na Nižnom konci, 1 veternú elektráreň, dom Jakuba Mundiera, poškodil dom Jána Iglára a z Roľníckeho skladištného družstva odniesol 15 vagónov pšenice, 30 vagónov jačmeňa, kukuricu a krmivo. Po povodni na brehu Klinianky vyklíčila pšenica a kukurica. Lesný závod v Zákamennom mal obrovské škody: 35 km ciest zničených, 3 budovy poškodené, 59 mostov na lesných cestách úplne zničených, 4 mosty na lesných cestách poškodené, ochranné chodníky na úseku 2 km zničené, lesná železničná trať zničená na úseku 4,5 km, 7 železničných mostov a 3 priepusty zborené, odplavené drevo (gulatina, žrde, vlákna, kôra, palivové drevo aj surové ihličnaté kmene), zaplavená datelina, zosuv pôdy v porastoch na ploche 2,4 ha. Roľníci mali zničených 30 ha zemiakov, 10 ha obilovín, 25 ha kapusty, 10 ha krmovín a 20 ha lúk, napriek tomu splnili dodávky sena na 104 % a zemiakov na 100 %. V domoch stúpila hladina vody do výšky 1 – 2 m, zničila nábytok a iné zariadenie, mnohým poškodila murivo a hospodárske budovy. Povodeň spôsobila miliónové škody. Zákamenné nemalo celý týždeň žiadne telefónne spojenie. Následky povodne odstraňovali vojaci, stavali telefónne stĺpy, elektrické vedenie, mosty. Zákamencania po povodni neobnovili ani jednu vodnú elektráreň. Lesná železnica bola 2 mesiace mimo prevádzky. V auguste 1958 pokračovali mimoriadne búrky. Dňa 20. augusta sa

1958 - 62 Výstavba kultúrneho domu

pred búrkou skryl Vendelín Jantolák s manželkou Paulínkou a dieťaťom pod strom. Blesk uderil do stromu, zabil Vendelína, Paulíne spôsobil popáleniny a dieťaťku poranil nohy. Vianoce roku 1958 boli bez snehu.

Dodávkové normy roľníkov sa zmenili od roku 1959. Zrušilo sa zatriedenie roľníkov do šiestich veľkostných tried a zaviedli sa rovnaké dodávkové normy z 1 ha poľnohospodárskej pôdy nasledovne: bravčového mäsa 25 kg, jatočnej hovädziny 40 kg, jatočnej telaciny 7 kg, mlieka 80 l, sena 23 kg, vajec 214 a zemiakov 676 kg. Dodávka mlieka sa mohla plniť syrom, napr. 1 kg syra nahradilo 11 litrov mlieka.

Zberne mlieka boli na Vyšnom konci u Jozefa Janetu, neskôr Cecílie Vajkovej, na Mrzačke u Martina Majchráka, neskôr u Felixa Telucha, Pod kostolom u Serafína Florka, v Oraviciach v obchode Jednoty (M. Chocholáčková), na Poriečí u Jozefa Mrekaja a Jána Kurňavku, na Nižnom konci u Jána Iglara, neskôr Štefana Marka. Roľníci odnášali mlieko každý deň ráno a večer do zberne a odtiaľ Jozef Janeta zväzal kanvice v lete na voze s jedným koníkom a v zime na saniach na Nižný koniec, odkiaľ kanvice odvážali autom do mliekarene v Tvrdošíne.

V roku 1959 Zákamenné bolo prvé v okrese Námestovo v plnení bravčového mäsa (156 %), hovädzieho mäsa (120 %) a vajčiek (166,7 %), ale nesplnili mlieko. Začiatkom roka 1960 sa dosiahla priemerná denná dodávka mlieka 415 litrov od 155 usadlostí. Dodávkové povinnosti plnilo 422 roľníkov. MNV sa staral o dodávku kvalitného osiva a sadiva. Peter Lysa osivo vymieňal a M. Almužniak osivo čistil.

1969 Zamestnanci Drobnej prevádzky pri MNV

Založenie prevádzkarne MNV

Miestny národný výbor 1958 – 1959 založil prevádzkareň výroby a služieb miestneho významu, ktorá poskytovala remeselné služby obyvateľom pri výstavbe. Išlo o výrobu tehál, kováčsku dielňu, stolársku, tesársku, murársku, maliarsku, autodopravu, opravu remenárskych potrieb a strojov, pílenie dreva na parnej pile. O založenie Drobnej prevádzky MNV v roku 1969 sa zaslúžili poslanci Jozef Kačena a Leonard Rusnák, vedúcim sa stal Ľudovít Vonšák, pôsobil v rokoch 1969 – 1988. DP MNV poskytovala služby auto prevádzky, rozsiahly vozový park využívali občania pri výstavbe rodinných domov. Podieľala sa na výstavbe lesných ciest, benzínovej čerpacej stanice v Trstenej a Dolnom Kubíne, výstavbe nákupného strediska (Coop Jednota), na Vyšnom konci Jednota (potraviny a pohostinstvo), potravín a pohostinstva v Novoti, Oravskom Veselom a Pokryváči, výstavbe piatich mostov v Zákamennom. DP MNV z vlastných zdrojov postavila rodinný dom vdove Kataríne Šulcovej, ktorá mala zlú sociálnu a finančnú situáciu. Z vlastných zdrojov DP vybudovala administratívnu budovu, dielne a garáže (dnes budova fi. Klibos). DP MNV finančne prispela na zakúpenie hudobných nástrojov pre dychovú hudbu. DP MNV mala na začiatku 3 zamestnancov, v roku 1988 mala 90 zamestnancov.

V 50. – 60. rokoch boli predajne potravín v Potravnom družstve, v rodinných domoch u J. Janetu, E. Mrekaja, P. Balka, u Vlčáka, Marka, M. Chocholáčkovej, obuv a odevy u Š. Mareka, textil Vesna u T. Sivčáka, domáce potreby u A. Briša, mäsiarstvo u Rehora Mliha v budove Lesného

Odvod regrútov na vojnu

závodu v Oraviciach, pohostinstvá v Oraviciach u Florkovej, na Nižnom konci u Briša, Pod kostolom v Potravnom družstve, na Vyšnom konci u J. Janetu a na Nižnom konci bolo nákupné stredisko.

Zdravotníctvo

Po odchode PhMr. Františka Valeka do lekárne v Námestove, nastúpil do lekárne v Zákamennom magister Teodor Thold, rodák zo Štefanova a pôsobil tu v rokoch 1953 - 1957. V roku 1957 nastúpil magister Jozef Blšák a lekárnikom v Zákamennom bol do roku 1990.

Obvodné zdravotné stredisko v Zákamennom malo obvodného lekára, detského, ženského, zubného dentistu a v rokoch 1953 - 1959 aj pôrodníčku s 5 - 8 lôžkami. V uvedených rokoch sa tu narodilo 1309 detí. Ako detskí lekári v Zákamennom pôsobili MUDr. Gregorovič, Zelenák, Horáčková, Hubinská, Jendrušáková, Čunderlíková, Dzurek, Nedasová, Jakubovská - Murínová, Kyčina, Gubáš, Ondrejková, Kolenčíková, ako praktickí lekári aj v pôrodníčke MUDr. Blickardt, Vysloužil, Hrdina, Meško, Böhm, Mucha, Gregová, Knotková, Ladislav Kuchárik, Olos, Miták, ženskou sestrou bola p. Majchráková, pôrodnou asistentkou K. Kondelová, sestričkou H. Buckulčíková, detskou sestrou T. Jarošová, z Novote sestrička Hylbrichtová a z Lomnej sestrička Tokárová. Zdravotníčka Helena Vráblová mala na starosti dobrovoľné opatrovateľky a sociálne sestry a zaslúžila sa o založenie Domova sociálnych služieb pre duševne postihnutých. Od 1. januára 1960 zrušili pôrodnicu v Zákamennom, rodičky chodili do NsP v Námestove.

1969 *Vozový park Drobnnej prevádzky*

Sanitárom a darcom krvi v Zákamennom bol Martin Klimčík. Medzi významných darcov krvi patrili Milan Florek z Poriečia, Ludovít Čič s manželkou Máriou rod. Belicajovou, Kamil a Paulína Čičovci, Teofil Žatkuliak, Jozef Kasan, Albín Večerek, Milan Polták, Florián Mrekaj, Štefan Žatkuliak, Jozef Sivčák, Jozef Sekeráš, Milan Kasan, Albín Beňuš, Jozef Rončák, Ludo Gruchala, Ondrej Kostolňák, Jozef Vojtaššák, Serafín Žatkuliak, Anton Čič, Vladimír Čič, Kamil Zvonár, Milan Večerek, Margita Čičová, Albín Sivčák, Bohumil Čič, Alojz Vojtaššák, Miroslav Kurňavka, Jozef Mršták a ďalší. Organizáciu prvej pomoci i darcovstvo organizoval Červený kríž. O jeho kvalitnú činnosť sa zaslúžili B. Kvapil, P. Makoš, MUDr. Grenčíková, J. Oleš, E. Bukna, S. Večerek, M. Kovalová, M. Plaskúr, J. Sivčák. V roku 1975 sa činnosť červeného kríža obnovila v troch miestnych organizáciách. Na Vyšnom konci bol predsedom MO ČK Miroslav Plaskúr, tajomníčkou Helena Vráblová, v Poriečí bola predsedníčkou MO ČK Margita Kovalová, tajomníčkou Viktória Gonšorová, v Oraviciach bol predsedom MO ČK Jozef Belicaj a tajomníčkou Emília Florková. V roku 1962 bolo v Zákamennom 337 dôchodcov, v roku 1966 59 invalidných dôchodcov a 55 prestárlych občanov.

Obec v 60. rokoch 20. storočia

V 60. rokoch 20. storočia bol predsedom MNV Štefan Škuliga, tajomníkom Štefan Florek, poslancami v rokoch 1960 – 1964 Jozef Kačena, Pavlína Fuziová, Justína Rončáková, Michal Sivčák, Júlia Oravcová, Jozef Chocholáčec, Martin Sochulák, Štefan Klimčík, František Urban, Lukaš

1965 Ťažba kalamitného dreva

Jurášek, Emil Konkol, František Buckulčík, Vendelín Majchrák, Serafín Koval, František Florek, Vendelín Florek, Vendelín Mravčák, Félix Těluh, Emília Konkořová, Štefan Špitál, Štefan Florek, Anton Klimčík, Florián Hřekulák, Štefan Škuliga, Lucia Mundierová, Serafín Lučivňák, Emil Sumihora, Pavol Sivčák, Irena Lučivňáková a Tomáš Kurňavka. Vo voľbách roku 1964 občania zvolili 34 poslancov, medzi nových poslancov patrili František Vajči, Bohumil Kokles, Kamil Chmeľ, Štefan Kovalčík, František Urban, Stanislav Fafejta, Serafín Janeta, Vendelín Mravčák, Teofil Žatkuliak, Michal Záhumenský, Kamila Mrekajová, Pavlína Špitálová, Jozef Oleš, Ján Zvonár, Pavlína Kondelová. Zaslúžili sa o vybudovanie bezprašnej cesty na Vyšnom konci (od Michalícu po Janetu v roku 1961), cesty k základnej škole, výstavbu kultúrneho domu, v ktorom dňa 4. 3. 1962 začalo obecné kino premietiť filmy, dovtedy sa premietalo v Oraviciach. Pri sklade poľnohospodárskeho nákupného závodu vybuvovali nový most, na Vyšnom konci dva železobetónové mosty na mieste drevených a cestu, benzínovú čerpaciu stanicu, pri obvodnom zdravotnom stredisku prístavbu lekárne, televízny vykryvač, obecný rozhlas, 4 - bytovú jednotku, 6 - bytovú jednotku, dve autobusové čakárne na križovatke a v Oraviciach, nákupné stredisko s triedičkou na zemiaky, oplotili cintorín, oplotili ihrisko, opravili školskú budovu, kostol, postavili obchod v Poriečí a pamätník padlým v II. svetovej vojne (20. 5. 1969). Cestármi boli Štefan Špitál a Štefan Beňuš. Obchodnú sieť tvorili 4 predajne potravín, 1 mäsa a údených výrobkov, 1 priemyselného tovaru, 1 obuvi, 1 textilu, 1 partiového tovaru. Všetky obchody boli umiestnené v rodinných

Výstavba veľkého obchodu – dnešný supermarket

domoch. V obci bol i hostinec v budove Potravného družstva a bufet v Oraviciach. Ľudové družstvo Jednota vybuďovalo v Oraviciach novú predajňu potravín (1966). Obec bola slabo zásobovaná zeleninou, ovocím, olejom, mäsom, masťou, lebo bola považovaná za samozásobiteľskú. Asi 50 občanov (učitelia a niektorí lesní zamestnanci) bolo odkázaných na obchod. Aj riaditeľ Drga sa sťažoval, že kuchyňa Lesného závodu trpí nedostatkom mäsa a mäsových výrobkov. V obci bola opravovňa obuvi, kováčstvo a holičstvo jeden deň v týždni. Pošta sa nachádzala v kultúrnom dome. V obvodom zdravotnom stredisku pôsobil obvodom lekár, detský lekár a stomatológ.

Poslanci MNV zabezpečovali povinné dodávky poľnohospodárskych plodín. Obec mala predpis ročne dodať na verejné zásobovanie 8600 q zemiakov, 1463 q mäsa, 230 000 l mlieka, 366 000 vajčiek. Pritom roľníci zápasili s nepriaznivým počasím, nedostatkom umelých hnojív, nízkou mechanizáciou i nedostatkom pracovných síl, lebo mladí odchádzali za prácou do priemyslu mimo okres i kraj. Začiatkom 60. rokov bolo treba vymeniť dojnice, lebo trpeli tuberkulózou. V roku 1960 bolo také daždivé leto, že zemiaky pohnili, dodávku sa nepodarilo splniť, ale dodávku mäsa splnili na 124 % a vajčiek na 100 %. Chovali 1589 kusov hovädzieho dobytku a 1082 ošípaných. V roku 1962 malo Zákamenné 502 roľníkov, chovali 1616 kusov hovädzieho dobytku, 1047 ošípaných, 3993 sliepok, 2881 kurčiat, 326 husí a 144 oviec. V zime 1963 niektorým roľníkom zamrzli zemiaky a v lete porasty ničili premnožené pásavky zemiakové. Nákup sena splnili na 100 %, odovzdali kvalitné polosladké seno. Keď sa ovčí syr prestal rátať za mlieko,

1969 Pamätník padlým v 2. svetovej vojne

poklesol chov oviec. Pasienkové spoločenstvo postavilo v roku 1964 ovčín na holi, aby stádo netrpelo mrazmi. V roku 1965 je o obci zaznačené: „Obec Zákamenné je kopaničiarska s rozlohou 4394 ha, žije v nej 3002 obyvateľov. Má ráz poľnohospodársky. Poľnohospodárskej pôdy je 1782 ha, z toho ornej 172 ha. Obhospodarujú ju výlučne súkromne hospodáriaci roľníci, ktorých je 432. Mimo poľnohospodárstva pracuje 516 občanov, z toho 197 v obci a ostatní v okrese, kraji a 127 pracuje v Čechách. Lesný závod zamestnáva 145 občanov. V roku 1964 dodala obec na verejné zásobovanie 1490 q mäsa, 190 300 l mlieka, 369 000 kusov vajec a 92 vagónov zemiakov. V roku 1965 má dodať 1380 q mäsa, 208 000 litrov mlieka, 370 000 kusov vajec, 92,5 vagónov zemiakov.“

V roku 1967 bolo v Zákamennom 1139 ha ornej pôdy, 341 ha lúk a 200 ha pasienkov. Ostatná pôda bola lesná, zastavaná a neplodná. Poľnohospodárstvom sa zaoberalo 497 roľníkov, z ktorých 22 mali pôdu do 0,5 ha, 150 do 2 ha a 325 nad 2 ha. Na verejné zásobovanie dodali 1426 q mäsa (111,7 %), 140 200 l mlieka (84,8 %), 335 000 vajec (103,7 %) a 68 vagónov zemiakov (84 %). Obec mala 3115 obyvateľov, z ktorých 670 pracovalo v poľnohospodárstve, 230 v priemysle, 132 v stavebníctve, 35 v doprave, 136 v lesnom závode, 16 v službách a 53 v ostatných odvetviach. Za prácu mimo obec cestovalo denne 145 občanov, na týždenné alebo mesačné obdobie cestovalo 195 občanov. Z 598 obytných domov bolo 107 drevených. V obci bola nespokojnosť so zásobovaním pitnou a úžitkovou vodou. V letnom suchom období i v mrazivom zimnom období bol nedostatok vody. Gravitačný vodovod lesného závodu využívalo 54 domácností, súkromných gravitačných skupinových vodovodov bolo 62 pre 257 domácností. Nový vodovod v roku 1967

1971 Poslanci MNV

mala základná škola, materská škola, bytovka, MNV a farský úrad. Ostatné domácnosti naberali vodu zo studní a potokov. Kanalizáciu mala vybudovanú iba základná škola, kultúrny dom, bytovka a zdravotné stredisko. So stavom ciest v obci nebola spokojnosť, lebo bezprašné cesty malo len Poriečie smerom na Novot' a štátna cesta na Nižnom konci smerom do Oravíc. V roku 1966 sa podarilo vybudovať 2 km bezprašnej cesty na úseku Oravice - Vyšný koniec. V roku 1968 budovali bezprašnú cestu na Farský briežok, ku základnej škole a MNV.

Obec v 70. rokoch 20. storočia

V 70. rokoch 20. storočia bol predsedom MNV Štefan Škuliga, v rokoch 1972 - 1974 Ing. Florián Polták a od roku 1975 opäť Štefan Škuliga, lebo F. Polták odišiel na JRD za hlavného ekonóma. Podpredsedom bol Leonard Rusnák a tajomníkmi Jozef Chocholáček (1970 - 1971, 1974 - 1976), Štefan Škuliga (1972 - 1974) a po voľbách v roku 1976 Kamil Chmeľ. Poslancami MNV po voľbách roku 1971 boli: Florián Lučivňák, Elena Sivčáková, Justína Rončáková, František Vajči, Florian Polták, Jozef Chocholáček, Kamil Chmeľ, Emília Bajová, Júlia Sochuliaková, Félix Teluch, Štefan Kovalčík, Teofil Žatkuliak, Vendelín Florek, Jozef Janeta, Vendelín Sivčák, Jozefa Kurňavková, Elena Vráblová, Ludovít Vonšák, Bohumil Kokles, Emil Konkoľ, Leonard Rusnák, Michal Záhumenský, Štefan Florek, Anton Klimčík, Štefan Škuliga, Emil Mrekaj, Vendelín Kuchťák, Jozef Zmoray, Milan Kovaľ, Kamila Zvonárová, Tomáš Kurňavka, Kamila Kakusová, Emília Sochuláko-

vá. Vo voľbách roku 1976 občania zvolili 35 poslancov MNV, medzi nových patrili: Milan Kuchták, Mária Čičová, Viktória Sivčáková, Jozef Šimják, Margita Vojtaššáková, Vendelín Rončák, Jozefína Kurňavková, Vincent Vrábel, Anton Vaterka, Serafín Teluch, Lubomír Kondela, Jozef Majcher, Margita Rončáková, Helena Marková a Kamila Kakusová.

Leto roku 1970 bolo chladné a daždivé. V dňoch 18. - 19. júla 1970 voda zaplavila Nižný koniec Zákamenného, strhla mosty, zničila cesty a úrodu na poliach. Obec vypracovala protipovodňový plán, podľa ktorého 9 - člené pracovné skupiny hasičov, čaty a družstvá organizovali záchranné práce. Predsedom hasičského spolku bol Florián Lučivnák, hlavným veliteľom Viktor Zvonár. Zúčastňovali sa okresnej súťaže a cvičení. V čase žatvy (august, september) vykonávali nočnú strážnu službu v Oraviciach a Poriečí od 22.00 h do 4.00 a pred zimným vykurovacím obdobím prehliadky domov o dodržiavaní protipožiarnych opatrení. V roku 1972 sa oravská požiarna súťaž konala v Zákamennom.

V 70. rokoch vybudovali obchod v Poriečí, obchod na Vyšnom konci, bufet, verejné osvetlenie v Ústredí (I. etapa), na Vyšnom konci (II. etapa) a Grúňoch (III. etapa), obecný rozhlas na Grúňoch, most na Vyšnom konci, most na Nižnom konci, cestu na Mrzáčke, most a trafostanicu, kúpalisko pri ihrisku, požiarnu zbrojnicu, 14 - bytovú jednotku, malý dom smútku, malý dom služieb, mechanizačné stredisko JHR, pavilón pri ZDŠ, školskú družinu, vodovod a kanalizáciu v Ústredí, nákupné stredisko, budovu ZNB, výrobnú halu ZŤS, hospodársky dvor prevádzky MNV, lyžiarsky vlek na Kýčere, hospodársky dvor JRD, materskú školu II. v Oraviciach, zrekonštruovali materskú školu I. a sekundárne siete v Poriečí, Podkostole, Nižnom konci a Grúni. Vykonali výskum vodných prameňov v Kamennom pre výstavbu obecného vodovodu, ale boli návrhy napojiť sa na vodovody z Novote a Oravskej Lesnej. V rokoch 1972 - 1976 bolo v Zákamennom vydaných 62 stavebných povolení a 69 užívacích povolení na rodinné domy. O údržbu verejného osvetlenia sa starali Martin Bajčičák a Kamil Mrekaj. Poslanci prijali do volebného programu úlohu obnoviť prevádzku lesnej železnice na Tanečník pre účely turistického ruchu, ale nepodarilo sa ju zrealizovať.

V Zbore pre občianske záležitosti pracovali František Vajdiak, Leonard Rusnák, Teofil Žatkuliak, Mária Jendrejská, Janka Balková, Justína Rončáková, Rudolf Rusnák, Albín Bernaták, Marta Chocholačková, Emília Žatkuliaková, Elena Chmeľová, Mariana Brňáková, Margita Vojtaššáková, Marta Peňáková, Anna Chmeľová, Otilia Florková. Správcom osvetovej besedy bol Jozef Zmoray, premietačom v kine Viliam Grimm. Michal Záhumenský, Branislav Salaj, Jozef Zmoray, Mikuláš Ferienc a Štefan Florek založili v roku 1974 Zväzarm. V roku 1976 sa Zákamenné stalo členom Združenia lanoviek a vlekov v Liptovskom Mikuláši. Miestny národný výbor mal 7 odborných komisií, zložených z odborníkov na určitú oblasť, mali poradný význam, vyjadrovali stanoviská k rozhodnutiam: 1. komisia pre ochranu verejného poriadku, 2. finančná, plánovacia a bytového hospodárstva, 3. výstavby, dopravy, obchodu a cestovného ruchu, 4. školstva, kultúry, mládeže a telesnej výchovy,

Výstavba v centre obce

5. sociálna, zdravotná a pre pracovné sily, 6. poľnohospodárska, lesného a vodného hospodárstva, 7. výbor ľudovej kontroly.

Spoločenstvo jednotlivo hospodáriacich roľníkov

Roľníci založili dňa 22. decembra 1968 miestnu organizáciu Spoločenstvo jednotlivo hospodáriacich roľníkov (JHR), ktorá sa starala o kvalitné osivá, sadbu, poľnohospodársku techniku, umelé hnojivá, agrochemické prípravky na ošetrovanie poľných plodín atď. JHR mala 370 členov, predsedom bol František Vajči, podpredsedom Martin Polták, hospodárom Štefan Vojtaššák, v predstavenstve Ján Plaskúr, Alojz Sivčák, Florián Majchrák, Martin Polták, Jozef Janeta st., Vendelín Sivčák, Martin Plaskúr, Vendelín Kuchták, Viktor Mrekaj, Tomáš Kurňavka, Jozef Večerek, Karol Vojtaššák, v revíznej komisii Emil Mrekaj, Ján Kurňavka, Štefan Škuliga, Vendelín Majchrák, Serafín Večerek, Jozef Gonšor a Milan Vrábek. Roľníci hospodárili na 1805 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 1172 ha ornej. JHR mali záujem o intenzifikáciu poľnohospodárskej výroby, tradičné malovýrobné formy hospodárenia boli už prekonané. V roku 1972 odborníci vykonali komisionálnu kontrolu racionálneho využívania poľnohospodárskej pôdy a upresnili výmeru úpadkovej pôdy. V Zákamennom bolo zabezpečené obrábanie pôdy na 95 %. V roku 1972 plán tržnej produkcie splnili u mäsa 1466 q (105 %), zemiakov 3093 q (61,7 %), mlieka 165 282 l (122,4 %), vajčiek 207 563 kusov (115,3 %). Zemiaky nesplnili pre zničenie porastov krupobitím a diviakmi. Stav hospodárskych zvierat dňa 1. januára 1972

u roľníkov bol nasledovný: 1526 kusov hovädzieho dobytky, z toho 467 dojníc a 245 jalovic, 913 ošípaných, 209 koní, 161 oviec a 5553 hydiny. Dňa 1. januára 1973 chovali 1507 kusov hovädzieho dobytky, z toho 449 dojníc a 235 jalovic, 819 ošípaných, 200 koní, 144 oviec a 5455 hydiny. V roku 1974 dodali 1500 q mäsa, 210 000 l mlieka a 52 vagónov zemiakov. Výnos obilia z 1 ha bol 20 q. Záujem o založenie Jednotného roľníckeho družstva malo 150 roľníkov v decembri 1973 a 370 roľníkov v novembri roku 1974. V apríli 1975 podpísalo prihlášku do JRD 402 roľníkov zo 458 a dňa 6. júla 1975 sa konala zakladajúca schôdza JRD. Po založení JRD sa vytvorila skupina roľníkov tzv. záhumienkarov, mali pridelenú pôdu 10 až 20 árov, na ktorej hospodárili pre samozásobenie svojich rodín zeleninou, mliekom a mäsom. V roku 1977 chovali 590 ošípaných, 3660 sliepok, 232 husí, 63 kačíc, 28 koní, 282 dojníc a 33 oviec. Výkyvy počasia v 70. rokoch ovplyvňovali úrodu. V roku 1972 bola mierna zima, málo snehu, jarné poľné práce začali 20. apríla, leto bolo mokré a v jeseni veľmi zlé podmienky pre zber úrody. Dňa 21. septembra 1972 sa prihnala búrka s ľadovcom. Vianoce 1972 boli bez snehu, zima suchá, mrazivá, vyschlo mnoho studní a ľudia nosili vodu z ďaleka. Prvý sneh napadol 4. 1. 1973 a ešte v marci boli metrové záveje. Dňa 11. 4. 1973 padal hnedý dážď, opršaní ľudia boli špinaví. Vysvetľovali, že to vietor priniesol piesok zo severnej Afriky. Dňa 12. 7. 1973 padal silný dážď a potom ľadovec, ktorého napadlo 2 cm. Leto bolo studené, nedalo sa sušiť seno a poväčšine pohnilo. Dňa 24. augusta 1973 mráz - 4 stupne C zničil zemiaky. Od 11. októbra 1973 boli fujavice a snehové záveje. Aj v roku 1974 bývali silné víchrice. Rok 1975 bol daždivý, slnečných dní bolo málo. V dňoch 3. - 6. januára 1976 víchrica strhla plechovú strechu z budovy ZDŠ a dvoch rodinných domov. Hoci boli v obci dvojmetrové snehové záveje, prišla silná búrka s bleskami. Zima roku 1977 bola nepríjemná, striedal sa odmák s dažďom. Dňa 6. 3. 1977 priletelo do Zákamenného mnoho havranov - Babinec i Farský vŕštek boli od havranov čierne. Starí ľudia hovorili, že prišli zvestovať zlé časy. Jar 1977 bola chladná, dňa 3. mája namerali - 3 stupne C. Zima roku 1978 bola mrazivá a surová, aprílové a májové mrazy poškodili ozimnú pšenicu a raž, leto sprevádzali búrkové dažde, ktoré zničili 35 ha pšenice. Výnos obilia z 1 ha bol len 12 q, strata u zrnín bola 50 - 60 %.

Na jar roku 1975 založili v Zákamennom prevádzku ZŤS v mechanizačnom stredisku JHR. Vyrábala niektoré strojárske súčiastky. Prvým vedúcim bol Jozef Laššák.

Obec v 80. rokoch 20. storočia

Podľa sčítania v roku 1980 žilo v Zákamennom 3484 obyvateľov, z toho 1746 mužov a 1738 žien. Ekonomicky aktívnych bolo 1573, z toho 790 pracovalo v Zákamennom, 583 v iných obciach, 103 v inom okrese a 97 v inom kraji. Obyvatelia pracovali v JRD Biela Orava, Lesnom závode, ZŤS, Tesle Oravskej Lesnej a Nižnej, drobnej prevádzke MNV, Makyte Námestovo, OSP Námestovo, ZVT Námestovo, v baniach a železniarňach na Ostravsku, na stavbách v Banskej Bystrici, Zvolene, Lučenci, Liptovskej

1973 JHR na dožinkoch v Nitre

priehrady a v Gabčíkove. Obec mala rozlohu 4394 ha, domov 678, bytov 719. Medzi spoločenské organizácie patrili Zväz požiarnej ochrany (predseda Florián Lučivňák), Červený kríž (Miroslav Plaskúr), Zväz žien (Marta Chocholáčková), Zväz chovateľov drobných hospodárskych zvierat (Milan Florek), Zväz záhradkárov a ovocinárov (Štefan Kurňavka), Zväz chovateľov poštových holubov (František Sivčák), Zväz mládeže (Jozef Dibdiak), Telo- výchovná jednota (Jaroslav Srogončík), Zväz poľovníkov (Milan Vrabeľ), Zväzarm (Karol Florek), Zväz protifašistických bojovníkov (Štefan Kovalčík), Klub ochrancov prírody (Mikuláš Ferienc).

V 80. rokoch bol predsedom MNV Štefan Škuliga, podpredsedom Leonard Rusnák, tajomníkmi Kamil Chmeľ, Ján Godiš a vo voľbách roku 1981 boli zvolení poslanci: Florián Lučivňák, Milan Vrabeľ, František Vajči, Florián Polták, Milan Kuchťák, Terézia Salajová, Kamil Chmeľ, Margita Klimčíková, Viktória Sivčáková, Emília Chromková, Ludovít Srogoň, Ján Godiš, Margita Boškajová, Jozef Janeta, Helena Vrabľová, Ludovít Vonšák, Jozefína Kurňavková, Margita Sochuliaková, Karol Fedor, Anton Vaterka, Leonard Rusnák, Florián Subjak, Štefan Florek, Božena Sivčáková, Anton Klimčík, Štefan Škuliga, Emil Mrekaj, Milan Koval, Serafín Teluch, Bohumil Kokles, Ludovít Sivčák, Jozef Majcher, Jozef Dibdiak, Ján Marek a Kamila Kakusová. Medzi nových poslancov po voľbách v roku 1986 patrili: Ján Chocholáček, Viktor Zvonár, Viktória Večerková, Jozef Fafejta, Ján Michalica, Ing. Stanislav Oleš, Elena Srogoňová, Albín Florek, Kristína Sekerášová, Ing. Vladimír Florek, Miroslav Plaskúr, Pavol Florek, Mar-

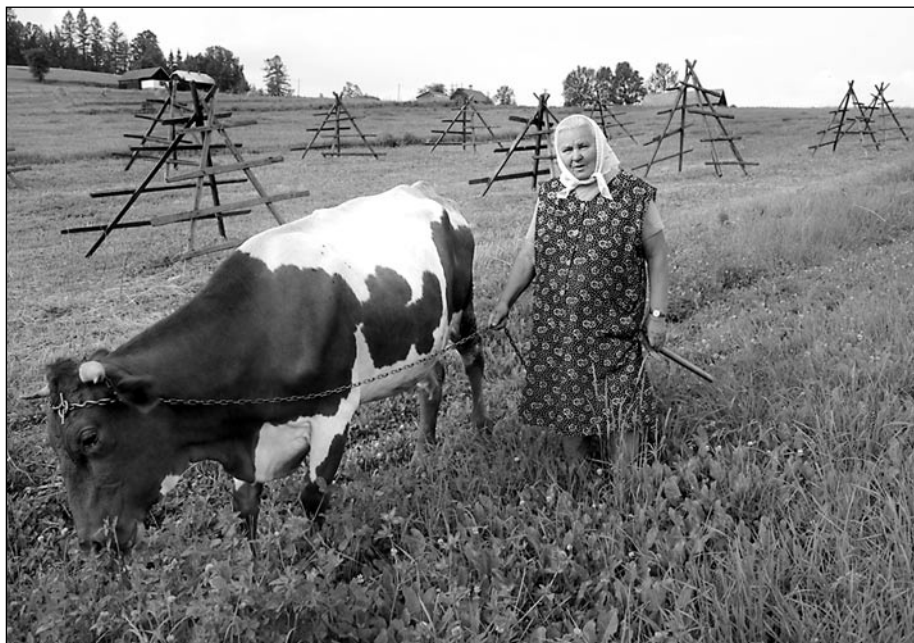

Klepanie kosy

E-FOTO V. BRIS

gita Kovalová, Jozef Sivčák, Ing. Dušan Durčák, Serafín Žatkulák, Terézia Salajová, Jana Lučivňáková. Od 2. januára 1984 sa matrikárkou stala Mariana Brňáková. Zbor pre občianske záležitosti získal v okresnej súťaži I. miesto v roku 1987. Pracovali v ňom Mariana Brňáková, Justína Rončáková, Ján Godiš, Milan Kuchták, Serafín Žatkuliak, Marta Janotáková, Viktória Sekerášová, Margita Bernatáková, Albín Bernaták. Zákamenné sa stalo strediskovou obcou a v rokoch 1984 - 1990 tu pôsobil stavebný úrad. V roku 1987 poslanci prijali návrh vybudovania centrálnej zóny obce. Zákamenné malo 9 miestnych častí: Vyšný koniec, Mrzáčka, Oravice, Podkamenné, Nižný koniec, Špitál, Pod kostol, Poriečie, Grúň. V roku 1988 sa Zákamenné zapojilo do súťaže o titul „Vzorná pohraničná obec“. Zväz požiarinej ochrany mal 82 členov, z toho 11 žien. Požiarnym veliteľom bol Viktor Zvonár, strojníkom Emil Kocúr a preventívárom Karol Sivčák. Družstvo mladých požiarnikov viedol František Vajdiak a zúčastnili sa okresnej súťaže „Plameň“.

V 80. rokoch vybuodovali materskú školu v Oraviciach, detské jasle (otvorené dňa 9. 9. 1983), cestu na Mrzačke, do osady Špitál, na Farskom vrchu, v novej ulici po výstavbe rodinných domov, upravili toky Zasihlianku a Klinianku, rekonštruovali elektrickú sieť a verejné osvetlenie v miestnych častiach Oravice a Podkamenné, obchod Jednoty, budovu kúpenú pre domov sociálnych služieb, most pri ZŤS poškodený povodňou v roku 1985, postavili budovu Zberných surovín, sklad plynu PB, most cez Zasihlianku, most pri V. Mrekajovi, hospodárske stavby JRD, vodovod, kanalizáciu IBV + ŠL, budovu pre holičstvo a kaderníctvo, účelovú budovu pre služby a spoje, prístavbu obchodu,

Pasenie kravy

E-FOTO V. BRIŠ

prístavbu k zdravotnému stredisku, lyžiarsky vlek Prípor, lyžiarske bežecké trate, rozšírili cintorín, začali výstavbu 14 - bytovej jednotky. Osobitným problémom a nedostatkom v Zákamennom bola pitná voda. Obec mala tri menšie verejné vodovody, ktoré zásobovali okolo 500 obyvateľov, t. j. 20,8 %. Vodovod v správe MNV využíval pramenné vývery v lokalite Nové diely, mal výdatnosť 4,61/s a zásoboval 50 rodinných domov, ZDŠ a MŠ v centre obce. Vodovod Štátnych lesov zo zdroja v lokalite Florekova jama mal výdatnosť 0,81/s a zásoboval Lesný závod, ZTS a 50 rodinných domov. Vodovod JRD mal výdatnosť 3,01/s a zásoboval JRD, MŠ a 200 rodinných domov. Ostatní občania v rodinných domoch mali súkromné vodovody, poväčšine kapacitne i zdravotne nevyhovujúce. Od roku 1987 sa projekčne pripravovala výstavba vodovodu z Babinskej pre miestne časti Vyšný koniec, Mrzáčka, Oravice a z obecného vodovodu Novot' pre Poriečie. Skúmali výdatnosť vodného zdroja zo Zimného potoka v Or. Lesnej.

Vývoz komunálneho odpadu na dočasnú skládku Vaňovské Bory zabezpečovala Or. Lesná. Novú skládku komunálneho odpadu navrhli v lokalite Ústrig pre obce Zákamenné, Novot', Or. Lesnú, Brezu, Krušetnicu, Lomnú a Beňadovo. V roku 1987 začala likvidácia divých skládok pevného domového odpadu popri potokoch a výrazne sa zlepšila čistota obce. Občania pokračovali vo výsadbe okrasných stromov, kríkov a kvetov, napríklad v roku 1984 vyčistili verejné priestranstvá, zalesňovali rúbaniská a vysadili 2 736 okrasných a ovocných stromov a ruží. Vybudovali 3 autobusové čakárne, chodník pred obvodným zdravotným strediskom, chodník ku

Výrobná prevádzka COLORSPOL - bývalé Turčianske strojárne

E-FOTO V. BRIŠ

reštaurácii Kýčera, vyčistili rigoly, druhotné suroviny odovzdávali zberným surovinám. V roku 1986 odovzdali do zberne 21 500 kg druhotných surovín (železný šrot, papier, olej, sklené črepy, textil), vysadili 1 680 lesných stromkov, 870 ovocných a 820 okrasných stromkov a kríkov. Služby občanom rozšírili o sklenárstvo a pohrebníctvo, ale keď v roku 1987 zomrel Florián Polták, nemal kto opravovať obuv. Dňa 26. 7. 1989 bol otvorený Ústav sociálnej starostlivosti (t. č. Dom sociálnej starostlivosti) pre mentálne postihnutých s kapacitou 30 miest. V roku 1990 založili Klub dôchodcov.

V roku 1989 malo Zákamenné 3910 obyvateľov, zamestnanie v obci našlo 879 obyvateľov, z toho 561 v poľnohospodárstve, 6 v priemysle, 33 v stavebníctve, 143 v nevýrobných odvetviach a 129 v ostatných. Do občianskej vybavenosti patrili 1 základná deväťročná škola, 2 materské školy, 1 detské jasle, miestne kultúrne stredisko, knižnica (mala 14 922 kníh), kino (240 sedadiel), klub mládeže, Ústav sociálnych služieb, futbalové ihrisko, obvodné zdravotné stredisko, lekáreň, 16 obchodov (10 potravín, odev a obuv, priemyselný tovar, mäso - údeniny, ovocie - zelenina, nábytok, textil), reštaurácia, pohostinstvo na Vyšnom konci, pohostinstvo pri obecnej úrade. Pôdny fond predstavoval 2 490,87 ha, z toho orná pôda 630,21 ha, záhrady 5,54 ha, lúky 647,80 ha, pasienky 440,71 ha. Poľnohospodárskej pôdy bolo 1 724,26 ha (40,18 %), lesnej pôdy 2 302,02 ha (53,65 %), vodnej plochy 36,43 ha (0,85 %), zastavanej plochy 80,16 ha (1,87 %) a ostatnej plochy 148,0 ha (3,45 %). JRD pestovalo na 52,5 % pôdneho fondu obilniny, 19,3 % zemiaky, 1,4 % kŕmne okopaniny, 1,9 % jednoročné krmoviny, 21 % viacročné krmoviny a harmanček pre farmaceutický priemysel.

PhDr. Soňa Matugová

Nežná revolúcia 1989 a nasledujúce roky

Po novembrovej revolúcii v roku 1989 začalo obdobie zmien v každej oblasti. Predsedom vlády sa stal akademik Milan Čič, rodák zo Zákamenného. V zime 2. februára 1990 navštívil rodné Zákamenné, stretol sa s predstaviteľmi obce, JRD a učiteľmi. K pamätníku padlých v I. a II. svetovej vojne položil kyticu červených karafiátov.

Vznikli nové politické strany a hnutia – VPN (Verejnosť proti násiliu) a KDH (Kresťansko – demokratické hnutie založené v Zákamennom dňa 14.1.1990). Zástupcovia VPN, KDH, KSS a rady MNV viedli rokovania za okrúhlym stolom o rozvoji a správe obce.

Od januára 1990 bol predsedom MNV Ing. Florián Polták, vo voľbách roku 1990 občania zvolili za starostu Ing. Jozefa Floreka. Poslancami obecného zastupiteľstva sa stali: Viktor Zvonár, Ing. Milan Vrábel, Ing. Emil Kresťan, Milan Vrábel, Ing. Stanislav Oleš, Ing. Vladimír Florek, Karol Florek, Viktória Večerková, Milan Grofčík, Albín Bernaták, Anna Grofčíková,

Hrob J. E. biskupa Jána Vojtaššáka na zákamenskom cintoríne

Ing. Milan Rypák, Jiří Malinka, Milan Matejčík, Jozef Večerek, Margita Matušáková, Milan Beňuš, Dušan Smolka, Ing. Dušan Durčák, Karol Florek, Mária Kovalová, Kamila Belicajová, Emil Mrekaj, Jozef Peňák, Ing. Peter Durčák, Jozef Sivčák, Emil Smolka. Zložili slub: „*Slubujem, že budem riadne plniť svoje povinnosti, hájiť záujmy obce a jej obyvateľov, zachovávať ústavu, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy.*“ Prednostom od 1. júla 1992 bol Jozef Peňák. V komunálnych voľbách roku 1994 bol za starostu opäť zvolený Ing. Jozef Florek a 18 poslancov: MVDr. Anton Adamík, Ing. Vladimír Florek, Viktória Večerková, Ing. Dušan Janoták, Florián Subjak, Peter Grofčík, Milan Matejčík, Helena Majchráková, Peter Čič, Ing. František Florek, Milan Beňuš, Jozef Sivčák, Ing. Dušan Durčák, Mária Kovalová, Emil Mrekaj, Helena Antušáková, Mgr. Margita Kovalová. V komunálnych voľbách 1998 bol za starostu opäť zvolený Ing. Jozef Florek, zástupcom starostu sa stal Ing. Milan Vrábel, poslancami: Jozef Sivčák, Peter Grofčík, Slavomír Večerek, Florián Subjak, Ing. Vladimír Florek, Milan Beňuš, Helena Balúnová, Emília Strýčková, Viktória Večerková, Viktor Zvonár, Ing. Milan Vrábel, Milan Garaj, Mgr. Albín Bernaták, Emil Palárik, Mária Kovalová, Jozef Peňák, MVDr. Anton Adamík. Poslanci kandidovali ako nezávislí a za politické strany VPN, KDH, HZDS (Hnutie za demokratické Slovensko), SNS (Slovenská národná strana), SDL (Slovenská demokratická ľavica), DÚ (Demokratická únia), KSÚ (Kresťansko - sociálna únia). V parlamentných voľbách v roku 1992 volili HZDS, SDKÚ, KDH, SNS, SDSS, SDL, ODÚ, SPaI, SZS, v roku 1994 HZDS, KDH, KSÚ, SNS, DÚ, ZRS, SV, SPK, KSS, DS, Č+S, NS, MK a v roku 1998 HZDS, KDH, SDKÚ, SNS, SLS, SDL, KSS, ZRS, SNJ, NS, SOP. V 90. rokoch dávali Zákamenčania najviac hlasov HZDS, KDH, SDKÚ a SNS.⁶⁷

Na úseku výstavby v 90. rokoch v Zákamennom vybudovali čističku odpadových vôd v Ústredí, nové autobusové čakárne, 14 - bytovú jednotku, telefónne búbky v Oraviciach, Vyšnom konci a na Poriečí, nový most v Poriečí, vodovod na trase Vyšný koniec - Mrzáčka - Michalícov most - Farský briežok - Ústredie - ZDŠ - Poriečie (plán bol aj do miestnej časti Podkamenné), rekonštruovali vodovod v Oraviciach, vodovod v Ústredí, komunikácie, pristavili a zrekonštruovali kultúrny dom, obvodné zdravotné stredisko, turistickú ubytovňu (penzión), farskú budovu, nový cintorín, rozšírili verejné osvetlenie, postavili nový kostol sv. Jozefa na Mrzáčke (1996 - 2001), parkovisko pred bytovkou, začali výstavbu materskej školy pri obecnom úrade (1999). V decembri 1999 bol obecný úrad napojený na internet.⁶⁸

Výrazné zmeny nastali na úseku obchodu, služieb a súkromného podnikania v procese privatizácie a reštitúcie. **Drobná prevádzka MNV** pracovala pod vedením Dušana Smolku do roku 1991, dňa 31. mája 1991 sa transformovala na **Obecný podnik** a dňa 15. mája 1993 založili spoločnosť Kamenčan, v ktorej mal Obecný úrad 25 % - nú účasť. Spoločnosť **Kamenčan** sa zaoberala stavebnou činnosťou, obchodnou, autoservisom a opravami, privatizovala sa v roku 1995. V roku 1996 pracovalo vo firme Kamenčan 116 zamestnancov, z toho v stavebníctve 109, v autoservise 4, v lahôdkach 2 a v kvetinárstve 1. Vedúcim

firmy Kamenčan bol Milan Kuchták. V Zákamennom vznikli súkromné firmy: **Glekalena s.r.o.** (Karol Glejteck), **K.L.I.B.O.S.**, spol. s r.o. so zameraním činnosti na pekárstvo, obchod, dopravu, stavebníctvo (Anton Klimčík), **Kovovýroba** (Jozef Fafejta), **Stolárstvo** (Tibor Murín), **KVALIT** - výroba drevených okien, dverí a stolárskych výrobkov (Ing. Dušan Durčák), **Italslov s. r. o.** - šitie obuvníckych zvrškov, **VZAO s. r. o.** - výroba obuvi (Ing. Stanislav Oleš), **Stavor** - výroba zrubových domov (Vladimír Konkol'), **FLORES** - stavebno-obchodná činnosť (Florián Subiak), **Orsta s. r. o.** stavebno-obchodná činnosť (Milan Zmoray), **Stolárstvo** (Dušan Smolka). **ZŤS** od roku 1990 utlmovali výrobu a prepúšťali pracovníkov. Zo 108 zamestnancov v roku 1990 do roku 1994 prepustili 76, v roku 1990 vyrábali 593 ks LKT, do roku 1994 znížili výrobu na 85 ks LKT. Marta Katreníková, p. Antušák a Obecný úrad poskytovali ubytovanie. Obchodnou činnosťou sa zaoberali podnikatelia Mária Mlichová (4 predajne potravín v Oraviciach, Nižnom konci, Mrzáčke), Marta Zlatošová - Mirutomi, Anton Klimčík - Klibos (3 predajne na Vyšnom konci a Podkamennom), Jana Kondelová - Potraviny, Jozef Mlich - stavebniny StavRePo, Marta Katreníková - Textil, krajčírstvo, kaderníctvo, Ing. Stanislav Oleš - VZAO obuv, Jednota - potraviny na Porieči, Nižnom konci, Oraviciach a Vyšnom konci, Lubomír Konkol' - videopožičovňa. **Gazdovská s. r. o.** ponúkala poľnohospodárske potreby, osivá a sadivá, **Minimarket Elektro** (Ing. Peter Sahul), **Jednota** - zmiešaný tovar na Nižnom konci, fi. **PMP Banská Bystrica** otvorila predajňu mäsa - údenín a výkup hovädzieho dobytku. V roku 2000 bolo v Zákamennom 5 predajní **Jednoty SP**, 30 súkromných predajní, 1 novinový stánok a Mária Mlichová ml. otvorila kozmetický salón. Všeobecná úverová banka otvorila v Zákamennom pobočku.⁶⁹

V lesnom hospodárstve do roku 1992 pôsobila v Zákamennom **Lesná správa Zákamenné** pod vedením Ludovíta Srogoňa a **Lesná správa Paráč** pod vedením Milana Vrábľa. V rokoch 1992 - 1994 sa vytvorili dve polesia - **Polesie v Zákamennom** pod vedením Ing. Pavla Dendysa a **Polesie Bukovina** pod vedením Ing. Petra Balka. Lesná správa i obidve polesia patrili do Lesného závodu v Oravskom Podzámku. Od roku 1995 vedúcim Lesnej správy v Zákamennom bol Ing. Peter Balko.

V roku 1992 sa obnovilo **Spoločenstvo urbarialistov** a prevzalo do užívania 117 ha lesa. Valná hromada urbarialistov za prvého predsedu zvolila Štefana Škuligu (1992 - 1993), v rokoch 1993 - 1996 Františka Sivčáka a od roku 1996 Jozefa Peňáka. Lesníkom v rokoch 1992 - 2001 bol Kamil Peňak, od roku 2001 P. Vráběl. Odborným lesným hospodárom je Milan Vráběl od roku 1994. Jedenkrát ročne zasadá valná hromada urbárikov, ktorej predseda predkladá správu o hospodárení a návrh o rozdelení zisku.

Súkromné lesy s výmerou 200 ha užívalo **Jednotné roľnícke družstvo**, odborný dozor prevádzkali pracovníci štátnych lesov.

Na úseku zdravotníctva od 1. júna 1995 patrila budova obvodného zdravotného strediska obci, ktorá ju prenajímala súkromným lekárom: zubnému MUDr. Klementovi Gajdošovi, detskej MUDr. Daniele Murínovej,

22. 6. 2003 Družstvo dievčat DPO Zákamenné na súťaži v Or. Lesnej

E-FOTO M. VRÁBEL

obvodnej MUDr. Alene Zoššákovej, ženskému MUDr. Gustávovi Supíkovi (od roku 2000 MUDr. Šuňálovej). V 90. rokoch lekárnikmi v Zákamennom boli Mgr. Peter Hájek (1990 - 1992), Dr. Anna Srogončíková (1995 - 1997) a PharmDr. Božena Novocká (1992 - 1995, od 1997 doteraz).

Po nežnej revolúcii sa Zákamenčania zaslúžili o rehabilitáciu rodáka otca biskupa Jána Vojtaššáka. Dňa 4. augusta 1990 pri príležitosti 25. výročia úmrtia Jána Vojtaššáka sa v Zákamennom konala slávnosť, ktorej sa zúčastnilo 100 kňazov a takmer 20 000 veriacich. Od tých čias každoročne navštevujú hrob otca biskupa významné osobnosti politického i kultúrneho života. V júni 1993 navštívil Zákamenné prezident Michal Kováč a na hrob Jána Vojtaššáka položil veniec kvetov, dňa 5. augusta 1995 pri príležitosti 30. výročia smrti Jána Vojtaššáka prišlo do Zákamenného okolo 10 000 veriacich, dňa 15. novembra 1997 sa zúčastnili slávnosti 120. výročia narodenia Jána Vojtaššáka predstavitelia cirkvi i štátu. Dňa 5. augusta 2000 z príležitosti 35. výročia smrti Jána Vojtaššáka prišlo na slávnosť do Zákamenného okolo 8 000 veriacich. V máji 2003 navštívili hrob biskupa Jána Vojtaššáka predseda vlády Mikuláš Dzurinda a poslanec NR SR František Mikloško.⁷⁰

Podľa sčítania v roku 2001 malo Zákamenné 4 812 obyvateľov, z toho 2 425 mužov, 2 387 žien, ekonomicky aktívnych 2 090 obyvateľov, z toho 1 123 mužov a 967 žien. Domov bolo 1070, z toho 920 rodinných, bytov bolo 1 138.

V komunálnych voľbách roku 2002 bol za starostu obce Zákamenné zvolený Ing. Milan Vrábel a poslanci Mgr. Albín Bernaták, Florián Subiak, Viktória Večerková, Ing. Vladimír Florek, Ing. Peter Durčák, Emília Stryčková, Ing. Eduard Kakus, Marek Beňuš, Karol Čič, Ján Michalica a Dušan Koval. Zástupcom starostu sa stal Mgr. Albín Bernaták. Zabezpečili prechod

1. 6. 2004 Prvá medzinárodná spartakiáda mládeže v Suszci – zakončenie

kompetencií z Okresného úradu na obec na úseku školstva, výstavby, sociálnych vecí a matričných. Na úseku výstavby rozšírili cestu okolo kostola a zlepšili dopravné možnosti pre výstavbu za kostolom, zrekonštruovali kuchyňu v kultúrnom dome, pristavili skladovacie priestory, zrekonštruovali autobusovú zástavku, verejné osvetlenie od požiarnej zbrojnice smerom na Novof, hrobku biskupa Jána Vojaššáka, cestu okolo cintorína, osvetlenie cintorína, dokončili budovu obecného úradu, budovu materskej školy, vytvorili podmienky pre triedenie pevného domového odpadu a s fi. Ekora zabezpečili zber a odvoz nebezpečného odpadu. Obec má záujem o členstvo v združení pre prípravu projektu spojenia Kysúc a Oravy úzkokolejovou úvratovou železnicou. O jej obnovu pre rozvoj turistického ruchu usilovali funkcionári obce už v 70. rokoch. V roku 2002 navštívil Zákamenné predseda vlády SR Mikuláš Dzurinda, ktorý podporil rekonštrukciu miestnej komunikácie a parkoviska dotáciou 2 mil. Sk. Február 2004 sa stal ďalším medzníkom v histórii Zákamenného. Uskutočnili sa rokovania starostov Zákamenného a Novote s predstaviteľmi obce Suszec v Poľsku o spolupráci a rozvoji družobných vzťahov.⁷¹

Dňa 1. júna 2004 sa uskutočnila v Poľsku I. Spartakiáda mládeže, ktorej sa zúčastnilo 25 žiakov zo Základnej školy J. Vojaššáka. Súťažili vo viacerých športových disciplínach. Dňa 15. októbra 2004 sa uskutočnila II. Spartakiáda v Zákamennom, ktorej sa zúčastnilo 50 detí z družobnej poľskej obce. Na podujatí spolupracovali okrem ZŠ mládežníckej organizácie Roboši, folklórna skupina Kamenčan, Ludová hudba a country skupina Muchotrávka.

11. 8. 2004 *Výstavba rodinných domov*

E-FOTO V. BRIS

9. 2. 2005 *Kôň s pohoničom za mrazivého rána - vzácnosť*

E-FOTO V. BRIS

Otvorenie Materskej škôlky I - starosta obce Jozef Florek pri odovzdaní kľúčov od budovy novej materskej škôlky

10. 5. 2003 Starosta obce Milan Vrábel v Zákamennom vítajú predsedu vlády Slovenskej republiky Mikuláša Dzurindu

5. 4. 2004 Slávnostné otvorenie novej budovy obecného úradu - *príhovor starostu*
obce Ing. Milana Vrábľa

E-FOTO M. IGLÁR

27. 8. 2004 Zasadnutie Obecného zastupiteľstva obce Zákamenné

E-FOTO M. IGLÁR

Ústredie, Podkostol, Špitál - časti obce

FOTO PAP

Nežná revolúcia 1989 a nasledujúce roky

Oravice, Mrzačka, Vyšný koniec - časti obce

FOTO PAP

Kopec s Kalváriou - uprostred

FOTO PAP

Poľnohospodárstvo – sušenie sena

E-FOTO V. BRIŠ

Grúň – čaro dreveníc a zelenej okolitej prírody

E-FOTO V. BRIŠ

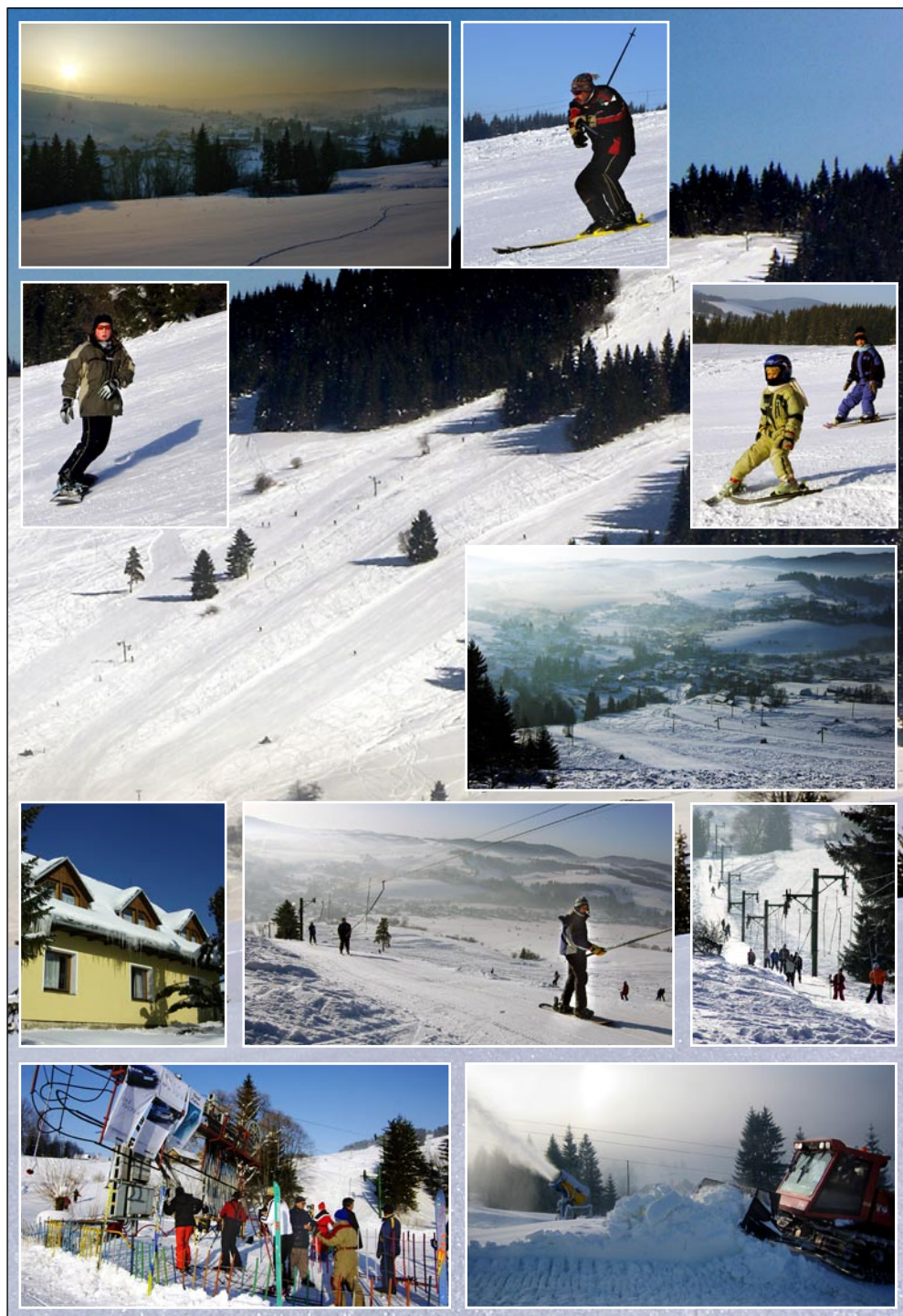

Poriečie - časť obce smerom na Novot'
160 ZÁKAMENNÉ

Nežná revolúcia 1989 a nasledujúce roky

Jednotné roľnícke družstvo Biela Orava 1975 – 1996

Jednotné roľnícke družstvo v Zákamennom⁷² bolo založené dňa 6. 7. 1975. Zakladateľmi boli Jozef Janeta st., Martin Polták, Martin Plaskúr, Florián Majchrák, Viktor Mrekaj, František Vajči, Štefan Vojtášák, Bohumil Kokles a 370 roľníkov obce Zákamenné. Za predsedu JRD na zakladajúcej členskej schôdzi si zvolili Bohumila Koklesa, za podpredsedu Martina Plaskúra a členov predstavenstva Jozefa Janetu, Martina Poltáka, Floriána Mrekaja, Františka Vajčiho a Eleny Durčákovú. Pre zabezpečenie hlavných výrobných činností boli vytvorené jednotlivé úseky: rastlinná výroba pod vedením Františka Vajčiho, živočíšna výroba Serafína Žatkuliaka a ekonómky Heleny Stančíkovej, úsek mechanizácie zabezpečoval Štefan Florek, neskôr Kamil Chmeľ, Anton Murín a Ing. Dušan Durčák, úsek ekonomický Margita Janotáková. Úsek investičnej činnosti viedol Milan Kuchtiak, neskôr Jozef Hlbočan, ekonómkou úseku bola Anna Chocholáčková, neskôr Emília Strýčková. Úsek pridruženej výroby bol zriadený neskôr pod vedením Jozefa Stuhla, ekonómkou bola Jana Maťovčíková. Pre kontrolu

12. 8. 2004 Poľnohospodárske družstvo

1975 Predseda JRD Kokles – *doviezol občerstvenie družstevníkom pri sene*

práce a ekonomiky bola zriadená revízna komisia pod vedením Emila Mrekaja. Zásobovanie zabezpečoval Ján Marek a Jozef Šimjak. Pre riadenie ekonomiky bol zriadený ekonomický útvar na čele s hlavným ekonómom Ing. Floriánom Poltákom, pracovali tu Margita Janoňáková, Emília Chromková, Helena Klimčíková, Viera Sivčáková, Viktória Kormaňáková a ďalší. V takejto riadiacej štruktúre družstvo zabezpečovalo hlavný výrobný program a to výrobu obilovín, zemiakov a krmovín, výrobu mäsa a mlieka, rozširovanie stavov hospodárskych zvierat a oviec.

Jozef Janeta st. a Emil Mrekaj boli odborníci na pôdny fond a členenie parcel pre záhumenkárov. Jozef Janeta mal na starosti salašníctvo, zabezpečil pasenie 102 oviec v Novoti. O zdravotný stav hospodárskych zvierat sa staral MVDr. Anton Adamík, odporúčal chovať ovce v Lomnej. JRD začalo pracovať so strojovým parkom Spoločenstva JHR (7 traktorov, 24 vlečiek), ktorý prevzalo dňa 24. septembra 1975. JRD Biela Orava v Zákamennom sa zameralo na chov hovädzieho dobytká a produkciu mlieka. Roľníci sústredili 645 kusov hovädzieho dobytká, z toho 297 dojníc a do decembra sa dobytok zvýšil na 1216 kusov. Spoločné maštale neexistovali, preto dobytok bol ustajnený v 420 súkromných maštaliach a teda aj starostlivosť bola rôzna. Keďže JRD vzniklo v polovici hospodárskeho roka, leto 1975 bolo daždivé a seno hnilo, v zime sa prejavil nedostatok krmiva. Niektorý dobytok bol chorý, napríklad u dojníc veterinár zistil tuberkulózu.

V roku 1975 začali budovať dve spoločné maštale typu „Zlaté klasy“ pre 200ks dobytká, senník, stanicu Vn, príjazdnu cestu na hospodársky

Žatva pri Novoti na Poriečí

dvor JRD. Kúpili 2 DT pásové traktory, 1 autobus, 4 traktory Kryštal, 15 vlekov, 1 nákladné auto IFA. Založili pridruženú výrobu so zameraním na nákladnú autodopravu, zemné práce, stavebné, piliarske a služby občanom i podnikom. V jeseni 1975 polia poorala STS Trstená, na jar 1976 orali zákamenský družstevníci. Z Liesku a Bobrova dovezli vitahum na 40 ha ornej pôdy (300 q na 1 ha), aby bola úrodnejšia. Kyslú a zamokrenú pôdu vápnili vápnom z OFZ Istebné. Agrostav Námestovo na jeseň 1975 previedol rekultiváciu 110 ha pôdy. V prvom roku existencie JRD odovzdalo na verejné zásobovanie 210 000 l mlieka, hoci predpis malo 120 000 l, aj v dodávke zemiakov boli úspešní. Družstevníci dostali záhumienky o rozlohe 0,50 ha, na ktorých hospodárili s rodinou, ale prebytky z úrody odovzdávali na verejné zásobovanie. Záhumenkári hospodárili na 114 ha ornej pôdy.

V roku 1976 pracovalo na JRD 482 zamestnancov, obhospodarovali 1245 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 903 ha ornej. Úlohou na úseku živočíšnej výroby bolo skvalitnenie stáda HD kŕmením, pasením a reprodukciou. JRD uzavrelo dohody s cukrovarmi v Čechách o dodávke odrezkov cukrovej repy na výkrm hospodárskych zvierat. Ani v roku 1976 sa nepodarilo ustajniť dobytok do spoločných maštálí, starostlivosť v 320 súkromných maštaliach bola rozdielna a dojivosť nízka. Od jednej dojnice sa ročne dosiahlo 1429 l mlieka, za rok 1976 odovzdali na verejné zásobovanie 576 000 l mlieka (115,3 %) od 330 dojníc. Najlepšia dojička bola Kristína Plaskúrová z Poriečia, nadojila 1217 l mlieka v roku 1976. Najlepšia ošetrovatelka dobytka bola Justína Vráblová. Oviec mali 156 a odovzdali 1996 kg

ovčieho syra (125 %). Plán dodávky mäsa splnili na 117 %, odovzdali 1178 q mäsa, aj keď im 15 kusov hovädzieho dobytku uhynulo. Dodávku telacieho mäsa splnili na 28 %, odovzdali 11 q. Záhumenkári dodali 122 q hovädzieho mäsa. Ovčej vlny odovzdali 271 kg (135,5 %) a ovčieho syra 20 q (125 %). Dojnice pásli v okolí JRD, v Oraviciach, na Grúni a Kamennom, jalovice na Vyšnom konci, ovce v Lomnej.

Agrostav v roku 1976 zrekultivoval 240 ha pôdy v Babinci a hone Úradníkov a odvodnil 200 ha pôdy. Rastlinná výroba závisela od počasia, ktoré v roku 1976 bolo nepriaznivé. Jar bola daždivá, sychravá, pôda rozbahnená, ťažké stroje sa zabávali do hlíny. Prejavil sa nedostatok zemiakovkej sadby, ale pomohli súkromní roľníci. Ovos pre časté dažde nedozrel, skosili ho nazeleno a silážovali. Na slnečných svahoch dozrel v septembri. Obilniny zasiali na 380 ha, z toho jačmeň na 200 ha, pšenicu na 50 ha, raž na 10 ha a ovos na 148 ha, ale 98 ha ovsu pokosili na siláž. Na verejné zásobovanie odovzdali 11 016 q zemiakov (výnos 153 q z 1 ha/ a na skrmenie ostalo 2925 q. U miešaniiek dosiahli výnos 31,5 q z 1 ha, celkom 11 114 q zo 102 ha. Najlepší kosiec na ručnej motorovej kosačke bol Jozef Klimčík, pokosil 26 ha lúk. Najlepší s kosačkou BCS bol Štefan Gruchala, pokosil 122 ha lúk. Medzi najlepších traktoristov patrili Emil Sochuliak, Milan Smolka, Jozef Florek st., Jozef Florek ml. a Miroslav Teluch. Anton Kurňavka a Jozef Šimjak boli vyhodnotení ako najlepší v autodoprave roku 1976.

V roku 1976 členovia družstva zvolili 57 - členný Zbor zástupcov, jeden zastupoval 5 – 8 členov. Zbor zástupcov mal práva členskej schôdze, mohol odvolať funkcionárov družstva, prijať stanovy, pracovný poriadok, schvaľovať účtovné uzávierky, rozhodovať o zlúčení, rozdelení alebo zániku družstva. Do Zboru zástupcov boli zvolení: Vendelín Garaj, Anton Briššák, Ludovít Sochuliak, Jozefína Rončáková, Anton Klimčík, Jozef Gonšor, Jozefína Čičová, Karol Beňuš, Marta Laššáková, Agnesa Kovalčíková, Helena Štepančíková, Mária Buckulčíková, Mária Čičová, Otília Plaskúrová, Ludovít Smolka, Emil Sochuliak, Sebestián Kubizna, Florián Majchrák, Mária Florková, Viktória Sivčáková, Emília Janetová, Jozef Janeta st., Johana Kovalová, Martin Polták, Majchráková, Kristína Florková, Kristína Vojtaššáková, Martin Plaskúr, Štefan Gruchala, Jozef Mrekaj, Libuša Florková, Vendelín Kuchták, Pavlína Špitálová, Margita Mrekajová, Terézia Sumihorová, Viktória Makuchová, Viktor Mrekaj, Justína Rončáková, Emília Gruchalová, Helena Poltáková, Helena Klimčíková, Serafín Rončák, Miroslav Teluch st., Jozef Chmeľ, Milan Kuchták, Ing. Florián Polták, Viktória Kormaňáková, Helena Durčáková, Ludovít Zvonár, Mária Florková, Serafín Kolenčík, Martin Večerek, Jozef Plaskúr, Bohumil Kokles, Margita Kovalová, Vendelín Sivčák a Justína Teluchová. Ďalšie volené orgány JRD boli predseda, predstavenstvo, komisia revízna, BOZP a zmierovacia. Do predstavenstva zvolili Bohumila Koklesa, Martina Plaskúra, Floriána Poltáka, Františka Vajčiho, Helenu Durčákovú, Jozefa Janetu st., Otíliu Plaskúrovú, Serafína Kovaľa, Štefana Kurňavku, Viktora Mrekaja a Máriu Vráblovú. Členmi revíznej komisie boli Emil Mrekaj, Jozef Večerek, Lucia Mundierová,

1975 JRD Práce so senom - pri Novoti na Poriečí

Anton Briššák a Miloslava Laššáková. Dňa 12. júna 1977 sa konala zlučovacia schôdza JRD obcí Zákamenné, Krušetnica a Lomná. Z Krušetnice pribudlo 107 členov a z Lomnej 25. Zbor zástupcov mal 93 členov (zo Zákamenného 53, z Krušetnice 20 a z Lomnej 20) a predstavenstvo 17 (zo Zákamenného 11, z Krušetnice 3 a z Lomnej 3). Tajomník MNV Jozef Chocholáček zomrel, na jeho miesto nastúpil Kamil Chmel a mechanizátorom sa stal Štefan Florek. Zootechničkou bola MVDr. Marta Adamíková. V čase vegetačného pokoja 40 družstevníkov pracovalo v prevádzke Tesla Oravská Lesná. V pridruženej výrobe (údržba, stavebné práce, autodoprava) pracovalo 25 robotníkov (tesári, stolári, murári). Zákamenčania boli takí pracovití, že odmietli ponúkané poukazy do rekreačných stredísk alebo kúpeľov a cez dovolenku chodievali pracovať do českých cukrovarov.

JRD hospodáril na 3700 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 1900 ha ornej. V roku 1977 vybudovali senník 2, dve odchovne mladého dobytká, zemiakareň, sušičku obilia a začali budovať farmu dojníc, lebo dobytok bol umiestnený v 29 maštaliach. Rekultiváciou odvodnili 110 ha pôdy. V živočíšnej výrobe bola rozhodujúca produkcia mlieka, ovčieho syra, mäsa a ovčej vlny. Predpis mlieka bol 550 tis. litrov, odpredali 694 449 litrov, predpis ovčieho syra bol 20 q, odovzdali 23 q, predpis ovčej vlny bol 310 kg, odovzdali 370 kg. Dodávku teľacieho mäsa nespĺnili, namiesto 50 q dodali 39 q. Celkove však rozpis štátneho plánu splnili, lebo dodávku ostatného mäsa prekročili o 20 q. V priebehu roka sa stavy hovädzieho dobytká zvýšili zo 743 na 1113, u dojníc z 330 na 522 kusov. Od jednej dojnice dosiahli dojivosť

1800 l za 1 rok, čiže 5,1 l za 1 deň. V rastlinnej výrobe sa ročný plán dodávky plodín nepodarilo splniť. Obilie pestovali na 253 ha, z toho pšenicu na 50 ha, raž na 3 ha, jačmeň na 175 ha a ovos na 25 ha. V zime 15 ha pšenice a 10 ha jačmeňa vymrzlo, jačmeň a raž napadla pleseň. Stupeň nedozretosti obilia sa prejavil na 41 ha. Leto bolo veľmi daždivé, potom prišli horúčavy. Poľné práce nemohli prebiehať plynule, zbierali krmoviny a súčasne prebiehala žatva. Len čo dokončili žatvu, vyorávali zemiaky. Úroda zemiakov bola slabá. Poškodili ju júnové mrazy, pre dažde chýbal druhý a tretí postrek proti plesni, aj sadba bola nekvalitná. Družstevníci predpokladali z 1 ha 153 q zemiakov, urodilo sa 116 q z 1 ha, takže plán dodávky zemiakov splnili na 63 %. Pri zbere zemiakov pomáhali brigádnici – študenti zo SPEŠ z Nižnej a SOU Slanickej Osady.

V roku 1978 budovali kravín pre 600 ks HD, senník 3, triedičku zemiakov, hospodárske dvory v Krušetnici a Lomnej, kuchyňu a jedáleň v Zákamennom pre 250 stravníkov a vodovod. JRD Biela Orava malo 495 členov. Pridružená výroba pod vedením Jozefa Stuhla mala 115 zamestnancov, pracovali na stavbách v Tvrdošíne, Vyšnom Kubíne, Pokryváči, Jasenovej a Zákamennom. Úsek mechanizácie pod vedením Štefana Floreka mal 58 zamestnancov a nasledovné strojové vybavenie: 24 traktorov, 6 pásových traktorov, 14 nákladných aut, 2 buldozéry, 2 autožeriavy, 2 bagre a zberovú techniku. Vedúcim rastlinnej výroby bol Peter Hesek, hlavným agronomom František Vajči, hlavným zootechnikom Serafin Žatkuliak, ekonómom Florián Polták, vedúcim investičného úseku Milan Kuchták, bezpečnosť pri práci mal na starosti Ján Chocholáček. Obilie zasiali na 340 ha a zemiaky na 130 ha. Dvakrát v roku kosili trávu na 1180 ha lúk a miešanky na 480 ha. Dosiahli výnosy: 820 ton obilia (1,9 t) 1 ha (1910 ton zemiakov (14 t) 1ha), 3320 t objemových krmovín a 990 tisíc l mlieka. Pre nepriaznivé počasie bola úroda obilovín slabá. Problémovým bol najmä zber obilovín. Premočená pôda sa pod ťažkou technikou rozbahnila, práce sa museli prerušiť, čo spôsobovalo straty. Najlepšími pracovníkmi JRD roku 1978 boli Emília Gruchalová, Štefan Florek, Vendelín Kuchták, Viktor Mrekaj, Kamil Čič, Milan Smolka, Jozef Florek a Milan Mršták.

V roku 1979 sa počet členov JRD zvýšil na 590. Obiloviny zasiali na 390 ha. Odrody jačmeňa Dvoran a Atlas pestovali v Záhradníckej vyšnej (12 ha), Úradníkovom vrchu (16 ha), Čmelke (4), Kamennom (12), Sviňárkach (16), Oraviciach (19), Včelove (29), Osičinách (10) m Za vodou (11) a Ombriške (9). Vysiali 150 q ovsa odrodu Diadém, 15 q bôbu, 40 q hrachu a 20 q kostravy. Zemiaky zasadili na 137 ha v Záhradníckej vyšnej (32), Poliankach (4), Kolenovej (25), Úradníkovom vrchu (18), Fedorovom vrchu (.) Čmelke (29) a Čerchli (22). Miešanky pestovali pri hospodárskom dvore a v Oraviciach (24 ha), krmnu repku Aquella na 5 ha, krmny kel na 5 ha, krmnu repu na 1,5 ha. Družstevné jarné práce obsahovali činnosti: jarnú orbu, zaorávku maštalného hnoja, rozmetanie maštalného hnoja, rozmetanie vápna, rozmetanie priemyselných hnojív, diskovanie, kultivátorovanie, bránenie ťažkými bránami, bránenie po sejbe, sejbu jarín a výsadbu zemiakov. Jesen-

Poľnohospodárske práce na JRD

né práce obsahovali činnosti: sejbu ozimnej raže, jačmeňa a pšenice a ozimných miešaniek, hnojenie TTP, postrekovanie proti pýru, vápnenie pôdy a jesennú orbu. Ročný plán úrody v rastlinnej výrobe sa nesplnil. Predpokladal dodávku 760 ton obilovín, dosiahli 632 ton (80,5 %). Z 1 ha dosiahli 1,7 ton ovsu a 1,6 ton jačmeňa. Úroda zemiakov bola slabá (70 q z 1 ha), dosiahli 1126 ton (52,1 %). Lepšie boli výsledky v živočíšnej výrobe. Dodali 972 800 l mlieka, čo bolo viac o 125 l, mäso splnili na 111,2 %, dodali 139 ton a ovčej vlny 999 kg. Od jednej dojnice dosiahli 2 154 l mlieka za rok 1979. Najlepšou dojičkou roku 1979 bola Mária Florková, nadojila 35018 l mlieka. Najlepším kosačkárom bol Viktor Koleň z Nižného konca, pokosil 160 ha lúk, najlepším traktoristom bol Jozef Mršták, zviezol 152 ton sena, najlepšie ošetrovatelky hovädzieho dobytku Viktória Kurňavková a Marta Kurňavková dosiahli denný prírastok na váhe dobytku 0,90 kg.

V roku 1980 začala výstavba sociálnej budovy, pokračovala výstavba farmy dojníc, prístrešku pre dojnice, odchovne teliat v Lomnej, cesty na hospodárskom dvore, poľnej cesty na Uradníkovom vrchu, mechanizačného strediska a rekultivácie pôdy. Družstevníci vysadili 300 líp a ruží, založili hudobnú skupinu a fotografický krúžok. Aktív pre občianske záležitosti (Margita Kovalová, Mária Grofčíková, Mária Dendysová, Vendelín Florek, Emil Sochuliak, Rastislav Skyba, Jozef Hlbočan, Milan Zmoray, Edita Florková) sa staral o ocenenie zamestnancov, pripomenutie významných výročí a prejavy uznania najlepším pracovníkom. JRD hospodáril na 3513 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho 561 ha ornej. Obilniny pestovali na 330 ha,

zemiaky na 140 ha a kŕmne zmesky na 91 ha. Trávne porasty predstavovali 2 850 ha. Chovali 400 oviec, 16 koní, 1 760 ks hovädzieho dobytká, z toho 500 dojníc. Plán rastlinnej výroby predpisoval 778 t obilovín (z toho 150 t pšenice, 258 t raže, 82 t ovsá), 960 t zemiakov, 4 696 t mäsa, 910 tisíc l mlieka a 510 t syra. Klimatické podmienky roku 1980 nepriali rastlinnej výrobe. Napríklad dňa 24. júna 1980 padal sneh. Leto bolo také daždivé, že zber krmovín vykonávali ručne, lebo ťažké stroje sa zabávali do pôdy. Kvalita sena bola nízka, neskoro sa kosilo, malo sa kosiť v čase kvitnutia. Potom prišli suché dni a druhá tráva narástla riedka. Celoročný oravský priemer u viacročných krmovín bol 53,10 q z 1 ha, v Zákamennom 22,5 q z 1 ha. JRD v roku 1980 vyprodukovalo 900 426 l mlieka, 108 vagónov zemiakov, 149,6 t mäsa. Medzi najlepších pracovníkov roku 1980 patrili kosačkář Jozef Krivulčík (pokosil 180 ha lúk), Milan Jurkuliak, Jozef Jurašek, Milan Garaj, Viktor Florek a Ján Plaskúr.

V pridruženej výrobe zamestnanci zhotovili 15 objektov Bios, 5 objektov pre farmy dojníc typu Turany, 5000 drevených väzníkov, 10 000 šalovacích dielcov a 8 000 ks drevených paliet. Zriadili prevádzku natieračstvo, jej zamestnanci pracovali na veľkých priemyselných stavbách na Slovensku a v Čechách.

Zima roku 1981 bola v Zákamennom „treskúca“. JRD malo nedostatok krmiva, seno kupovali od súkromných roľníkov. V tomto roku dosiahli rekordnú úrodu ozimnej pšenice – 3,7 t z 1 ha, oravský priemer bol 1,7 t z 1 ha. Úroda zemiakov z 1 ha predstavovala 114,5 q, oravský priemer bol 124 q z 1 ha. Na verejné zásobovanie dodali 130 t mäsa a 1 117 204 litrov mlieka. Vybudovali farmu dojníc II, kravín pre 300 dojníc, mliečnicu, dojáraň, mechanizačné stredisko, opravárenskú dielňu, silážne žlaby, centrálnu prípravňu krmovín, senník v Lomnej, halu pre 500 ks hovädzieho dobytká, Okál 1 a 2 a zaviedli pojazdne dielne.

Počasia v roku 1982 bolo suché a horúce. Jačmeň napadla bzučka a spôsobila nízke výnosy. Raž vysiaty na ploche 96 ha vymrzol a 14 ha preoralí a obsiali jarinami. Produkciu obilovín v roku 1982 splnili na 83 %, dosiahli úrodu jačmeňa 289,8 t zo 151 ha, pšenice 38 t z 25 ha, raži 245,5 t z 96 ha, ovsá 27,3 t z 18 ha. Doterajšie skúsenosti s pestovaním obilovín ukázali, že ozimný jačmeň a ozimná pšenica v Zákamennom neprežijú zimu a uvažovali nepestovať ich. Nízku produkciu obilovín zapríčinili meliorácie v rokoch 1981 – 1982 na 280 ha, pre ktoré sa nemohla pôda dostatočne pripraviť pod obilniny v jeseni. Osevné práce sa v jarých agrotechnických termínoch nestihli. Nízka bola obsahová váha zrna, nevhodný výber plôch pre obilniny (raž a ovos), nedostatočná ochrana proti burinám a bzučke jarnej, ktorá napadla aj ovos. Produkciu krmovín splnili na 91,5 %, z toho seno na 106,5 %, senáž na 29 % a siláž na 99 %. Úrodu zemiakov nepriaznivo ovplyvnila nedostatočná ochrana proti burinám a plesni. Kvalita sadenia zemiakov sa zlepšila, ale zberové práce vykonávali so stratami na úrode. Plán úrody zemiakov predstavoval 1 885 t, dosiahli 1 580 t, z toho 690 t jedlých, 400 t sadby a 490 kŕmnych zemiakov. Pri zbere zemiakov pomáhali študenti Vysoké školy dopravné v Žiline, SOU v Slaníckej Osade a SOU Slovnaft v Bratislave.

Dňa 24. apríla 1983 vedenie JRD Biela Orava prijalo Intenzifikačný program. V rastlinnej výrobe mali nasledovné výnosy: 637 t raže zo 170 ha pôdy, 251,2 t jačmeňa zo 125 ha, 37,9 t ovsu z 20 ha, 1870 t zemiakov zo 123 ha, 5386 t krmovín, 1 159 856 l mlieka (2212 litrov od jednej dojnice) a 1660,8 q mäsa. Chovali 549 oviec, 15 koní, 620 dojníc, 718 jalovic, 117 teliat a 430 býkov. Previedli rekultivácie na ploche 292 ha v lokalitách Česnachovka, Kýčera, Podkamenné, Špitál, Kalvária, Bodorov a Olešov, vybudovali poľné cesty na Mrzačke a Kalvárii. JRD užívalo lesy, z ktorých dávalo každej rodine ročne 5 plnometrov palivového dreva. Dobré výsledky dosahovala pridružená výroba, najmä stavebná skupina v Ostrave a výroba záhradných chatiek pre trhy v Nemecku.

V roku 1984 porasty zemiakov poškodili júnové mrazy, urodilo sa 1681,5 t zemiakov, na začiatku roku plánovali úrodu 1979 t zemiakov. Obilnín vyprodukovali 585,4 t, z toho ozimnej raže 264,3 t, jarného jačmeňa 301,4 t a ovsu 19,8 t. Vo výrobe objemových krmovín dosiahli 2671 t sena, 1410 t senáže, 2276 t siláže, 442 t jarných miešaniek, 35 t kukurice, 102 t kŕmnej repy, 1566 t dateliny. Pásienky mali výmeru 1719 ha, lúky 876 ha, obilniny 315 ha a zemiaky 120 ha. Chovali 2072 ks hovädzieho dobytku, z toho 680 dojníc a 525 oviec. Na verejné zásobovanie dodali 1526 261 litrov mlieka (2438 litrov mlieka od jednej dojnice), 2341,5 q mäsa, 6426 kg ovčieho syra a 1126 kg ovčej vlny. Vedúcim rastlinnej výroby bol Ing. Stanislav Oleš, vedúcim živočíšnej výroby Serafín Žatkuliak. V roku 1984 dokončili výstavbu odchovne mladého dobytku pre 1000 kusov a budovali hospodárske strediska JRD v Lomnej a Krušetnici.

V roku 10. výročia svojho založenia malo JRD Biela Orava 563 členov. Úlohy rastlinnej výroby nespĺnili, živočíšnej výroby na 103,4 %, v globále na 105 %. Počas žatvy bývali straty na úrode, keď Okresná poľnohospodárska správa v Dolnom Kubíne nezabezpečila žatevnú techniku, hoci JRD včas hlásilo klimatickú zrelosť obilia. Úroda zemiakov bola veľmi slabá pre jarné mrazy, buriny a plesneň. Nedostatok silážnych a senážnych žlabov a celé uskladnenie objemových krmovín v povrchovej úprave spôsobovali straty na úrode od 20 % do 40 %. Technologické linky na výrobu a prípravu krmovín boli poruchové. JRD kúpilo od záhumienkarov 2,75 t sena.

JRD budovalo oplôtkové hospodárstvo a zaviedlo kontajnerovú prepravu maštalného hnoja. V roku 1986 dosiahli dojivosť od 1 dojnice 2800 l mlieka ročne. Dobré plnenie úloh v pridruženej a živočíšnej výrobe pokrylo výpadok na úseku rastlinnej výroby. V roku 1988 družstevníci zamerali svoje úsilie na zlepšenie organizačnej práce a kvalitnejšie využitie pôdneho fondu. Klimatické podmienky často narúšali harmonogram poľných prác i agrochemické ošetrovanie porastov. Výrobu obilovín zabezpečovali na 152 ha ozimnej raže, 30 ha pšenice a 118 ha jarného jačmeňa. Dosiahli úrodu obilia 936 t, teda výnos 3,44 t z 1 ha a splnili plán na 108 %. Počas jarného obdobia 28 ha ozimnej raže napadnutej plesňou snežnou preorali a vysiali jarným jačmeňom. Pestovanie obilia bolo pre JRD Biela Orava zaujímavé, lebo nové ekonomické nástroje zvyhodňovali pestovateľov ozimnej a zvlášť potravinár

skej raže. Straty pri zbere obilia dosahovali 4 – 5 q z 1 ha z dôvodu veľmi daždivého počasia v druhej fáze zberu. V Zákamennom platilo : „Skôr sej, skôr budeš žať!“ Úroda zemiakov aj v tomto roku bola postihnutá plesňou, najmä na honoch Mravčákov vrch, Nad Vojtaššákom a Kozákom, kde bol výnos 8 – 10 q z 1 ha. Porasty zemiakov ostali podvyživené po prietrži mračen, dažďoch a splavovaní živín dňa 7. júna 1988. Na druhej strane zemiaky v ostatných honoch boli zdravé bez výskytu mokrej hniloby a JRD ich dobre predávalo na trhu. Vykopali 1842 ton zemiakov (101 %) s výnosom 16,75 t z 1 ha. Výrobu objemových krmovín zabezpečili v takom množstve, aby nemuseli kupovať od záhumienkarov. Získali 2895 ton sena, 310,5 t siláže, 332 t senáže a 65 t krmnej repy.

V roku 1989 malo JRD Biela Orava 1080 zamestnancov. Chovali 2160 hospodárskych zvierat, z toho 617 dojníc. Od jednej dojnice dosiali ročne 3000 l mlieka.

Po roku 1989 prešla oblasť poľnohospodárstva výraznými zmenami. JRD Biela Orava sa pretransformovalo na Poľnohospodársko – výrobné – obchodné družstvo (PVOD) a v rokoch 1991 – 1994 bol jeho predsedom Ing. Stanislav Oleš. V roku 1994 členovia družstva zvolili za predsedu Bohumila Koklesa. V roku 1996 začala likvidácia PVOD. Zákamenský roľníci v roku 1993 založili nové tzv. Roľnícke družstvo pod vedením Milana Zmoraya.

K dejinám družstva Bohumil Kokles doplnil: *„Pri zabezpečovaní hlavných výrobných činností v rastlinnej a živočíšnej výrobe sa zároveň zabezpečovala investičná výstavba. Keďže družstvo bolo založené bez akéhokolvek majetku na zelenej lúke. Nemalo žiadne výrobné prostriedky mimo sústredného dobytku a krmív. V investičnej výstavbe sa za tieto roky postavil hospodársky dvor, hodnotený ako najkrajší hospodársky dvor na Orave, za cca 120 mil. Sk a po zlúčení členov družstva z obcí Lomná a Krušetnica hospodársky dvor Sihly cca za 80 mil. Sk. Na tejto výstavbe, mimo vedúcich pracovníkov, sa najviac podieľali a dobrú prácu odvedli Jozef Hilbrycht st. z Novoti, Anton Brišák, Alojz Koval, Karol Hládek z Lomnej a mnoho ďalších. Popri výstavbe družstevných objektov, družstvo finančne i materiálne vypomáhalo pri výstavbe objektov vo všetkých troch obciach a to pri údržbe ciest, stavbách škôl, škôlok, oprave kultúrnych domov a pod. Taktiež družstvo vypomáhalo materiálne i pracovnými silami pri oprave farského kostola v Zákamennom a objektoch kalvárie. Počas svojej činnosti družstvo zabezpečovalo pomoc jednotlivým členom pri výstavbe rodinných domov materiálne i finančne. Podporovalo telovýchovnú jednotu a taktiež zabezpečovalo rôzne športové podujatia, súťaže, lyžiarske preteky pre deti, dožinkové slávnosti a pod. V ekonomickej oblasti sa dosahovali priemerne výsledky. Za roky 1975 a 1989 sa preinvestovalo cca 250 mil. Sk a na mzdách sa priemerne pre 1080 členov – zamestnancov družstva vyplácala mzda vo výške 2.200 Sk mesačne. Takto fungovalo jednotné roľnícke družstvo po rôznych reorganizáciách a premenovaníach až do založenia roľníckeho družstva, ktoré prebralo majetok z poľnohospodársko – výrobné – obchodného družstva a tým sa JRD dostalo do likvidácie.“*

V 90. rokoch sa zvýšili stavy hospodárskych zvierat a mnohí roľníci sa poľnohospodárstvom začali zaoberať profesionálne.

V roku 1997 poľnohospodárska pôda v Zákamennom predstavovala 3293,03 ha, z toho 2678,48 ha lúky a pasienky a 614,55 ha orná pôda. Roľníci chovali 3548 kusov hovädzieho dobytku a 476 oviec. V roku 1998

12. 8. 2004 Poľnohospodárske družstvo - *obracanie sena*

FOTO V. BRIŠ

chovali 398 oviec a 3226 kusov hovädzieho dobytku. Výmera ornej pôdy predstavovala 619,05 ha, lúky a pasienky 2580,39 ha.

Eva Kurjaková

Cirkevný život

Reformácia a protireformácia

Zákamenné podľa písomných dokladov vzniklo v dobe vrcholiacej reformácie v roku 1615.

Podľa kňaza a historika Štefana Halušku, (v roku 1907 pôsobil v Oravke predtým v Tvrdošíne) však obec Klin Zákamenné vznikla už za kráľov z rodu Anjou.¹ Tento rod panoval v Uhorsku do roku 1382. Uhorská kráľovná Mária z rodu Anjou nastúpila na uhorský trón v septembri 1382, ale pre vzájomné zápasenie o moc (Karol II. zvaný Malý, uhorský kráľ 1385 - 1386) sa vlády chopil jej snúbenec Žigmund Luxemburský.²

Štefan Haluška uvádza, že do času reformácie (druhá polovica 16. storočia) boli na Orave medzi inými aj katolícke fary v Lokci a Kline - Zákamennom a ich jestvovanie je historicky isté. Do vydania tejto knihy sa nám však nepodarilo zistiť nič, čo by jeho domnienky potvrdilo.

Juraj Thurzo, ktorý dal podnet na vznik (či dosídlenie?) Zákamenného, či Klinika, ako sa obec spočiatku nazývala, bol evanjelik augsburského vyznania a také náboženstvo zaviedli Thurzovci na svojich panstvách, medzi ktoré patrila aj Orava. Riadili sa heslom „*Cuius regio, eius religio*“ čiže „*Koho panstvo, toho náboženstvo*“.

Lokčianska farnosť

Zákamenné spolu s okolitými obcami patrilo v čase svojho vzniku v roku 1615 k lokčanskej, v tej dobe už evanjelickej farnosti, ku ktorej patrili všetky obce Bielej Oravy od Hruštína až po Polhory (teraz Oravská Polhora) okrem tých, ktoré patrili k trstenskej farnosti (Zubrohlava, Klin, Bobrov, Slanica).

Na Bielej Orave bol v tom čase jediný kostol, lokčanský, pravdepodobne už od roku 1595. K lokčanskému kostolu patrili všetky obce vtedajšej Bielej Oravy až po Námestovo, vrátane Rabče a Oravskej Polhory. Obce

Kazateľnica vo farskom kostole

Slanica, Klin, Zubrohlava, Bobrov a ďalšie patrili zas k fare v Trstenej. Taký stav trval až do roku 1612, keď z vôle Oravského panstva vznikla ďalšia farnosť v Námestove, ku ktorej boli presunuté okolité obce, patriace do tých čias k fare v Lokci, (Vavrečka, Jasenica, Rabča a Polhora) a obce, do tých čias patriace k trstenskej farnosti: Klin, Slanica, Zubrohlava, Bobrov.

Cirkevný život prvých obyvateľov Klinika bol teda späť práve s farou a kostolom v Lokci. Pri evanjelickom kostole v Lokci bola už v roku 1611 i škola, ktorú pravdepodobne navštevovali len chlapci, aj to najmä z rodín šoltýsov.

V čase vzniku Zákamenného bol v Lokci farárom Ladislav Luka. Kostol v Lokci už bol pomerne dobre vybavený, ako vyplýva z kanonickej vizitácie z roku 1611. Zákamenné sa vo vizite lokčanského kostola v roku 1616 neuvádza.

V roku 1625 sa po smrti prvého farára stal kazateľom v lokčianskom kostole Juraj Jesenský pôvodom z Turca, ktorý tu zotrval do roku 1644. Predtým, než prišiel do Lokce, pôsobil ako diakon v Kubíne a vo Veličnej.

Aké pomery a poriadky vo farnosti vládli, si dnes ťažko dokážeme predstaviť. Istý obraz si však môžeme utvoriť z toho, že v roku 1630 sa pán farár dostal do sporu s lokčianskym krčmárom, ktorého obvinil na zámku, že si robil posmech z náboženského obradu. Krčmára so ženou síce potrestali tým, že po dve nedele boli posadení do „trlice“, odvolali svoje urážky a dali na kostol 2 florény, ale pri spore vyšlo najavo, že pán farár si na fare držal krčmu, v ktorej dokonca poriadal aj tancovačky a tak krátil krčmárovi tržby. Farárovi cirkevná vrchnosť nariadila, aby viac krčmu a tance na fare nedržal, naopak, aby aj pivo, ktoré „mu pán Boh požehná“ odpredával krčmárovi. V roku 1636 mal zas spor s farníkmi, lokčianskymi šoltýsmi, že mu odorávajú z rolí.

Po odchode Jesenského prišiel v roku 1644 za kazateľa do Lokce Eliáš Schroeter, rodom z Lopeja. Počas jeho pôsobenia bola v roku 1647 v lokčianskom kostole vizitácia superintendenta Joachima Kalinku. V tejto vizitácii zachytil dôchodky lokčianskeho farára a rektora, ktoré mu boli povinné dávať veriaci farnosti.

Farár dostával od každej rale sedliackej i šoltýskej po dva korce poloviny a korec žita, od komorníkov pol lukna ovsu. Od každej rale dostával ročne tiež jedného kohúta a jeden tvaroh. Na Tri krále mu dávali po 3 denáre. Ak pán farár z nejakého dôvodu navštívil príbytok veriaceho, dávali mu chlieb, misu ovsu, alebo niečo iné podľa možnosti. Na víno dávala každá rala po jednom denári, od ohlášok na sobáš platili 2 denáre, od sobáša dávali domáci (Lokčania) holbu vína, s prespoľnými (veriacimi ostatných obcí patriacich k farnosti) sa mal dojednať, aký dar mu dajú. Mladá nevesta dávala pri úvode kohúta, ručník, sviecu i koláč. Pri krste radostník. Radostník mohol byť podľa možnosti: koláč, chlieb, syr, oštiepok a podobne. Šestonedielka dávala pri úvode sliepku a sviečku. Od spievania na pohrebe a od kázne hospodára, gazdinej podľa dohody s pánom farárom. Od pohrebu každej gazdinej dávali podušku (vankúš z peria).

Rechtorovi dávali všetci, každý sedliak i richtár jeden korec poloviny a štvrtník žita, každý komorník pol korca ovsu. Od spovede dostával

každý šiesty peniaz a bol povinný mať pre farníkov vždy pripravené oblátky. Z ofier na sviatky i pri pohreboch mu patrila tretina, tiež od spievania na pohreboch. Z koľady dostával 1 florén, z iných príspevkov mu pán farár dával podľa svojej vôle. Pri krste mu každý kmotor a každá kmotra dávali po peniaz. Veľké ofery boli predpísané na Vianoce, na Veľkú noc, na sv. Ducha, na hostinu, na sv. Martina. K dispozícii mal tri záhrady.

Veriaci zrejme zanedbávali povinnosti pochovávaní mŕtvych, lebo superintendent pod trestom 6 zlatých nariadil, aby svojich zosnulých, veľkých i malých, nepochovávali bez cirkevných ceremónií. Od pohrebu zámožnejších ľudí poberal pán farár 60 denárov, od chudobnejších 35 denárov, za kázeň pri pohrebe 1 zlatý. Pokutou 50 denárov boli potrestaní krčmári, alebo hospodári, ktorí dovolili počas ranných alebo večerných služieb božích tance. Napomenul aj pána farára, aby mládež vyučoval katechizmus. Farníci zas mali svoje povinnosti voči farárovi plniť dobrovoľne, aby ich sám nechodil vyberať. Na plnenie povinnosti farníkov mali dozeráť kurátori. Za kurátorov boli zvolení Michal, šoltýs lokčanský a Šimon Ťapešovský.

Medzi farníkmi boli spory o obsadenie lavíc v kostole. Tento spor mali vyriešiť šoltýsi obcí, patriacich k lokčianskemu kostolu, ktorí sa mali stretnúť a dohodnúť sa o užívaní lavíc.

Na vizitácii 10. októbra 1653 nariadil vizitátor uviesť tzv. hruštínsky štatút: Kto pred kázňou alebo počas nej pil alkohol, išiel zbierať huby alebo orechy, bol potrestaný pokutou 24 denárov. Kto pohrdol sviatosťami, nemohol byť cirkevne pochovaný a opäť nariadil, aby sa na pohrebe z každého domu zúčastnila aspoň jedna osoba. Previnilci proti tomuto nariadeniu boli pokutovaní jedným funtom vosku. Pri vizite riešil aj sťažnosti: už v tom čase sa stávalo, že manželka opustila manželku, vtedy prikázal manželku vyhľadať a priviesť domov. Manžel sa mal správať tak, aby jej nedal príčinu k odchodu.

Po Schoeterovi spravoval lokčiansku farnosť od roku 1654 do roku 1660 Mikuláš Clementis, ktorý tu prišiel z Kriváňa v šarišskej župe. Počas vizitácie kostola a farnosti 2. októbra 1658 sa Clementis sťažoval na Babínčanov, že sú nedbanliví a neobťažovali sa prísť do kostola ani počas vizity. Kalich bol polámaný, nariadil kúpiť nový, väčší, lebo ľudu patriaceho ku kostolu bolo mnoho. Na farníkov sa sťažoval tak farár, ako aj rector, že nedávajú povinné naturálie. Do kostola darovali prestieradlá manželky šoltýsov - Šimka Ťapešovského a Jurka Lokčanskeho. Šoltýske rodiny z Babína darovali kostolu vroclavský svietnik. Veriacich napomenul, aby posielali dietky do školy a pán farár ich mal na to často napomínať. Ťažko si však vieme predstaviť, že by malé deti z obce vzdialenej vyše 8 km, ako bolo Zákamenné, denne pešo dochádzali do školy v Lokci.

Na cintoríne v Zákamennom napriek zákazom slúžili už v tom čase bohoslužby katolícki mníši. V zápisnici sa uvádza: „*strany cmíttera Zákamenského do kterého proti uložení vcházejú mníši s mrtvými tely*“³ Z tejto zmienky vyplýva, že už v tejto dobe bol v Zákamennom cintorín, kde sa Zákamenčania a pravdepodobne aj obyvatelia okolitých obcí dávali pochovávať s katolíckymi obradmi. Či uprostred cintorína stála aj nejaká kaplnka, sa možno len domnievať. Tu sa

opäť vraciame k údajom Štefana Halušku, lebo aj ďalší historik, kňaz Jozef Kohút uvažoval o tom, že pravdepodobne uprostred cintorína tu stála nejaká kaplnka. Ale je možné, že katolíkom tu obrady vysluhovali poľskí katolícki mníši pod holým nebom, alebo v súkromných domoch, ako sa o tom dozvedáme u iných obci v pohraničí.

Po Clementisovi, ktorý odišiel na faru do Podzámku, prišiel v roku 1661 na lokčiansku faru Ján Frölich (Frolischius), predtým farár v Diviakoch v Nitrianskej stolici. Počas jeho pôsobenia bol v Lokci vybudovaný a v roku 1666 posvätený nový, murovaný evanjelický kostol, o ktorý sa pričínil najmä kurátor kostola Jurko Lokčanský.

Osud Jána Frölicha bol veľmi zaujímavý. V rokoch 1637 - 1648 bol rektorom vo Zvolenskej Lupči, kde mal problémy s manželkou, ktorá sa túlala a viedla bezbožný život. Po mnohých peripetiách s ňou dosiahol rozvod. Potom nastúpil za farára do Budče a oženil sa druhýkrát. Niekoľko dní po sobáši padol i s manželkou do tureckého zajatia a bol väznený vo Vacove. Turci pýtali za neho vysoké výkupné, až 900 toliarov, ktoré zbierali po rôznych stoliaciach.

Aj počas účinkovania Jána Frölicha bola 26. septembra 1666 vizitácia lokčianskej farnosti. Farníci z iných obcí žiadali, aby sa počas sobášov medzi nich nepletla lokčianska čeliadka a nevyvolávala zvady a bitky.

Evanjelický filiálny kostol v Krušetnici

Počas tejto vizitácie vysvätil superintendent Kalinka i nové kostoly: 28. 9. 1666 v Babíne a 29. septembra 1666 v Krušetnici. Zároveň boli zvolení kurátori. Ku kostolu v Krušetnici boli zvolení kurátori Šimon Basralík a Juro Beňušník, ktorí i prisahali (vernosť kostolu). Farníci žiadali, aby do novovysvätených kostolov dostali kaplána. Dostali povolenie, za predpokladu, že sa farníci dohodnú, čo namiesto toho dajú pánu farárovi, aby nebol ukrátený na svojich príjmoch. Kostol v Krušetnici bol filiálnym evanjelickým kostolom patriacim k fare v Lokci a slúžil veriacim okolitých obcí.⁴ O Krušetnici a jej kostole sa uvádza, že evanjelici a katolíci tu žili v zhode a v drevenom kostolíku sa striedavo modlievali katolíci i evanjelici.⁵ Patril k farnosti v Lokci.

V roku 1672 rozkázal kráľ Leopold grófovi Mikulášovi Draškovičovi, Oravskému a mošonskému županovi, vtedajšiemu direktorovi Oravského panstva, vrátiť všetky predtým odobraté kostoly a cirkevné majetky katolíkom. Draškovič poveril vykonaním tohto rozkazu katolíckeho farára v Oravke, vicearchidiakona Martina Pongráca listom z 2. júna 1672. Martin Pongrác vyhnal z lokčianskej fary evanjelického kazateľa Jána Frölicha i s diakonom Eliášom Ursínym. Obaja boli väznení na Oravskom hrade.

Namiesto evanjelického kňaza prišiel na lokčiansku faru katolícky kňaz Sebastian Habovský, ktorý tu prežil zlé časy. Po vypuknutí povstania Gašpara Piku koncom roka 1672 bol Habovský s pomocou lokčianskeho šoltýsa zľapaný a uväznený. Počas jeho pôsobenia v Lokci pôsobili misionári: Jozef Urban Kropáček, od novembra 1675 do roku 1676 páter Valent Lomčínsky a od marca 1676 do roku 1677 páter Ján Urbanovič, jezuiti.

Po potlačení povstania Gašpara Piku (1672) sa v roku 1675 konal súd nad povstalcami a rabovačmi. Zámockí drábi, ktorí vyrabovali lokčiansku faru a zlapali farára Habovského, boli odsúdení na pokutu 10 florénov a šoltýs Ján Lokčánsky ako pôvodca nepokojov v Lokci na 50 florénov pokuty.

Po zriadení filiálneho kostola v Krušetnici patrili zákamenskí farníci k tomuto kostolu, pod správou lokčianskej fary,⁶ striedavo katolíckej a evanjelickej podľa momentálnej situácie. Pomery v Lokci uvádzam preto, že všetko, čo sa udialo na fare v Lokci, malo dosah aj na jej filiálky.

Katolíci v Zákamennom

Z toho, čo bolo uvedené v časti Reformácia a protireformácia možno usúdiť, že katolícki veriaci v novozaložených obciach Oravského panstva sa veľmi ťažko vzdávali svojej predchádzajúcej viery, mnohí len pod nátlakom a mnohí sa jej vôbec nevzdali, ale v tajnosti si svoju vieru udržiavali, v tajnosti vykonávali náboženské obrady a ak nebolo možné inak, odchádzali za nimi za hranice, do priľahlých poľských dedín.

Títo katolíci na Orave nemali katolíckej fary ani kostola od roku 1560, keď bola posledná vizitácia katolíckych kostolov, v ktorých pôsobili ženatí kňazi, ktorí už dávali prijímať obojakým spôsobom.

O existencii katolíkov v hornooravských obciach sa dozvedáme zo zápisníc z vizitácií evanjelických kostolov. Počas vizitácie boli často napomínaní - v Zubrohlave si napríklad do nového, už evanjelického kostola zaobstarali nielen katolícke oltáre, ale aj rekvizity a zástavy, ktoré superintendent nariadil z kostola odstrániť. Napriek tomu zostal na hlavnom oltári prekrásny obraz Panny Márie, podobne, ako v trstenskom kostole, kde počas požiaru nechal evanjelický kostolník horieť aj vlastný dom a utekal zachrániť z horiaceho evanjelického kostola katolícky obraz Panny Márie.

Katolíkov, najmä z prihraničných obcí (Polhora, Jablonka, Oravky) často napomínali, aby nechodili prijímať sviatosti do Poľska. Za porušenie zákazov im hrozili pokutami. Ako sme sa dozvedeli z predchádzajúcich statí, podobná situácia bola aj v Zákamennom.

Na Orave vykonávali katolícke obrady mnísi zo susedného Poľska a z iných katolíckych oblastí, františkáni. Pôsobil tu i poľský kňaz z Ratuľova pri Nowom Targu, Ján Sczechowith (Ščechovič). Za kňaza vyštudoval v Krakove a svoje účinkovanie začal na Spiši, ktorý bol v tom čase ako záloh pod poľskou správou. Spočiatku na Orave účinkoval tajne, sviatosti vysluhoval v súkromných príbytkoch, alebo aj pod holým nebom.

Situácia sa zmenila v roku 1645. V Čimhovej, ktorá nepatrila Thurzovcom, ale katolíkom Plathyovcom z Veľkej Paludze na Liptove, si Ščechovič kúpil platyovskú kúriu a zriadil katolícku farnosť. Napriek tomu, že po uzavretí Lineckého mieru v roku 1645 sa pomery uvoľnili, pre oravských katolíkov sa veľa nezmenilo. Oravskí katolíci sa v roku 1648 sťažovali na sneme v Prešporku (Bratislave): „*Nie bez citu kresťanskej útrpnosti pripomína sa stav biedneho ľudu tejto stolice, v ktorej, bárs mnoho katolíkov je, sú celé obce, kde niet ani jedného, alebo je sotva dajeden iného náboženstva, žiadneho katolíckeho kňaza im držať nepovolujú. Ba čo viac,*

z Galície zavolaného s cieľom udelenia sv. sviatosti, kastelán zámocký potupou, áno vyhrázaním smrti odstúpiť prinútil. Ba, že archidiakona, ktorý svojej právomoci podriadený okres navštívil, do hospody ľud prijal, tento úradník ľud za to ťažko potrestal, i samému archidiakonu vi palicami a inými neprávostami sa vyhráždil.“ Túto ponosu podporil palatín Pavol Pálffy, následkom toho bol povolený vstup katolíckych kňazov na Oravu.⁷

V roku 1650 sa spišský prepošť obrátil na Štefana Thökölyho so sťažnosťami na jeho úradníkov. Thököly 29. 3. 1650 zaručil katolíkom slobodné vyznávanie viery, ale ani po tomto sľube sa pre katolíkov na Orave veľa nezmenilo.

Evanjelické bratstvo 7. júna 1653 nariadilo zriadiť evanjelickú farnosť vo Veselom (teraz Oravské Veselé), aby čelilo protireformácii. K tejto farnosti mali patriť obce: Sihelné, Mutné, Zákamenné, Lomná, Krušetnica.⁸

Dňa 1. 7. 1654 kráľ Ferdinand III. zobral do svojej zvláštnej ochrany Jána Šechoviča, generálneho farára katolíkov na Orave s jeho pomocníkmi a učiteľmi. Vydal im ochranný list a vyzval Thökölyho, aby určil miesta na výstavbu katolíckych kostolov, fár a škôl. Thököly bol evanjelik, s prideľovaním pozemkov sa neponáhľal.

O necelý rok, 24. 6. 1655 kráľ znovu vyzval Štefana Thökölyho, odvolávajúc sa na list zo začiatku júla 1654, aby určil miesta na stavbu kostolov, fár a škôl vo Veličnej, Tvrdošíne, Rabčiciach a Veselom⁹. Za zásluhy okolo navrátenia katolíckej viery na Oravu za 8 rokov práce pozdvihol cisár Ferdinand III. Jána Sczechowicza a jeho bratov do šľachtického stavu.

Neskôr sa Šechovič presťahoval z Čimhovej do Oravky, kde založil misionársky dom, dom pre pocestných a nemocnicu. Na odporúčanie spišského prepošta Mateja Tarnócyho a ostrihomského biskupa Juraja Lippayho ho kráľ Ferdinand III. vymenoval za katolíckeho farára pre celú Oravu, povýšil ho na archidiakona a udelil mu titul prepošť de Valko. Ferdinand III. ho splnomocnil, aby do všetkých fár, ktoré boli pred reformáciou katolícke, umiestnil licenciátov, ktorí by krstili, pochovávali a tiež kňazov, ktorí ho zastupovali. Na Orave katolíckych kňazov nebolo a tak si zavolať misionárov rôznych rádov a reholí (jezuitov, františkánov, Minoritov, Cistercitov i Paulínov).¹⁰

V roku 1656 bola zriadená katolícka fara v Rabčiciach, do ktorej Sczechowicz uviedol Vojtecha Boroviča. Po Čimhovej a Oravke to bol ďalší kostol na Hornej Orave pre všetkých katolíkov Bielej Oravy. Ku katolíckej fari v Rabčiciach boli pričlenené katolíci z okolitých, i vzdialenejších obcí: Veselého, Mutného, Klina, Klinika (Zákamenného), Bobrova, Zubrohľavy a ďalších.

Ani to sa však neobišlo bez násilností. So svojou skupinou asi 20 druhov sa pohyboval najmä v hraničnej oblasti s Poľskom pod Babou horou Matej Klinovský. Jeho priezvisko svedčí o tom, že pochádzal zo šoltýskej rodiny z Klina pri Námestove. Bol evanjelik, šoltýska rodina Klinovských obhajovala záujmy evanjelického kostola a farnosti v Námestove (boli sprisahávanými kurátormi kostola), najmä sa staral, aby námestovská evanjelická farnosť neprišla o svoje dôchodky. Svoju pozornosť zamerával na katolíckeho kňazu Vojtecha Boroviča, ktorý v Rabčiciach pred veľkonočnými sviatkami spolu s tesárom Lašákom z Chyžného práve dokončil katolícky kostol.

Aj vo Veselom bol postavený nový kostol, ako nariadil kráľ. Posvätil ho však nie katolícky, ale evanjelický superintendent Joachim Kalinka 28. októbra 1658. Stal sa predmetom sporov medzi katolíkmi a evanjelikmi, ktorí si pod vedením šoltýsov Veselovských na kostolnú vežu namiesto kríža umiestnili kohúta. Tieto spory sa asi veriacich zo Zákamenného veľmi netýkali, v roku 1658 sa poľský katolícky kňaz Jakub Kvasniewski podpisoval ako farár Nižniansky, Dubovský a v Kliniku.¹¹ Ak tak bolo, znovu si treba položiť otázku, kde vysluhoval bohoslužby. A tu znovu vyvstáva otázka, či predsa v zákamenskom cintoríne už v tej dobe nestála nejaká kaplnka. Naproti tomu sa objavujú aj správy o tom, že Zákamenné patrilo medzi tie obce, kde sa katolícke služby božie slúžili v domoch katolíkov.

Kňaz Ján Sczechowicz de Ratulow vo svojom testamente z 1. mája 1659 okrem iných spomenul dlžníkov z obce Klinik Zakamenny.

V tomto roku 1659 sa konalo veľké vyšetrovanie výčinov zbojníckej skupiny Mateja Klinovského, známeho zbojníka tých čias.

Svoje skúsenosti s ním mali aj katolíci z Klinika, ako vypovedali pred cirkevnou komisiou. Katolícki veriaci z Klinika išli do Rabčíc krstíť deti, keď sa stretli s násilníckym Matejom Klinovským: Ján Trojak (asi 50 - ročný), Eva Babiarčička (40), Albert Semela (40), Regina Blaštonka (25, na inom mieste uvedená ako Blaškovičová), Peter Ferleta (30), Žofia Vilupková, Albert a Adam Prokopčikovci a Andrej Kramár. Matej s druhmi viedol tesára Jakuba Lašáka s pomocníkom Albertom Kaniakom, polonahých, takmer stuhnutých od zimy na Oravský hrad na výsluch. Obaja sa podľa neho prevínili tým, že pomáhali novému rabčickému katolíckemu farárovi pri výstavbe fary (Lašák bol tesárom a pomocníkom v mlyne v Lipnici) a pri odbavovaní náboženských obradov. Kliničanom Matej nadával do odpadlíkov a skupinu napadol. Aj ďalší Zakamenčania: richtár Juraj Kočanda, (40 - ročný), Blažej Kalita (50 - roč.), Jakub Prečíník (50), ktorí išli na bohoslužby do Oravky pod Spitzkovským (teraz Spitzkovic v Poľsku) cez Slanicu, vypovedali o násilnostiach, ktorých sa Klinovský dopúšťal na katolíkoch.

Tieto výčiny Klinovského však neboli jediné. Vojtecha Boroviča, prvého rabčického farára takmer zabil pri kostole, spolu s akýmsi Grablicom konfiškoval dary, ktoré veriaci zo Sihelného darovali katolíckym kostolom, ozbil dokonca aj poľského kráľa, keď sa so sprievodom ponáhlal po napadnutí Poľska Švédmi zo Sliezska do Podolínce cez Oravu. Pri kostoloch v Jablonke ohrozoval tamojšieho kňaza Sczechoviča, okrádal jarmočníkov, nešťtil sa ani zabíjania.¹²

Nový inventár Oravského panstva z roku 1677, ktorý dal vypracovať na svojom panstve jeho vtedajší správca Juraj Erdödy, je spísaný podľa farností. K lokčianskej farnosti podľa tohto súpisu patrili obce: Lokca, Ťapešovo, Babin, Vaňovka, Breza, Hruštín, Vasilov, Kamenské, Krušetnica a Lomná.

V roku 1703 sa na Slovensku odohrávalo povstanie Fraňa Rákócziho. V tom istom roku v Sečanoch zasadal snem, ktorý rozhodoval o rozdelení fár medzi katolíkov a evanjelikov. Oravu zastupoval Juraj Okoličáni, ktorý hájil záujmy evanjelikov a stoličný notár Andrej Revický záujmy

katolíkov. Podľa počtu katolíkov a evanjelikov vo farnostiach prideliovali tamojšie kostoly. Lokca s filiálkami ostala katolíckou farnosťou, lebo katolíkov tu bolo šesťkrát viac ako evanjelikov, iba Hruštín sa stal farnosťou pre všetkých evanjelikov rozsiahlej lokčianskej farnosti.

Vyskytuje sa zmienka, že počas povstania Rákocziho, v roku 1706 v obciach: Veselé, Mutné, Sihelné, Rabča, Rabčice, Polhora, katolíci slobodne v kostole vykonávajú bohoslužby. V iných zas, z lokčianskej farnosti v Kliniku a Novoti, z námestovskej farnosti veriaci v Námestove a v Zubrohlave sa zúčastňovali na bohoslužbách v domácnostiach.¹³ Po skončení bojov satumárskym mierom, uzavretým v roku 1711, už farnosť Lokca a jej filiálky ostali až do súčasnosti katolícke.

Nový kostol v Zákamennom

O kostole, ktorý si Zákamenčania postavili v roku 1708 sa uvádza, že to bol prvý drevený kostol v Zákamennom. Zhorel v roku 1893 po zasiahnutí bleskom. Bol zasvätený úcte sv. Vojtecha. Jeho podobizeň sa nachádzala na stene nového kostola, kým počas úprav kostola nebol tento obraz zabielený.

V auguste roku 1715 prišiel na Oravu katolícky biskup Lukáš Natali z Belehradu, ktorý na celej Orave posväcoval kostoly, zvoný, krstil a birmoval. Na birmovanie mu nosili aj malé deti ešte vo vankúšoch. Oravskí katolíci sa mu veľmi tešili, veď vyše 100 rokov nevideli biskupa.¹⁴

Vznik farnosti v Zákamennom

Vznik farnosti v Zákamennom sa datuje do roku 1748. K fare boli pripojené filiálky Novoľ, Krušetnica, Lomná a Erdútka (teraz Oravská Lesná). Oravské panstvo premiestnilo štyroch gazdov z rale Klimčikovej do Erdútky a ich pozemky prideliť fare, aby sa získalo miesto na výstavbu farskej budovy. Boli to Bugoňák a Úradníček od potoka z hole dlhánskej a Bavlašákovci, z rozhodnutia prefekta Jána Beznáka, provízora Oravského panstva Alexa Nozdrovického a Mikuláša Domanického, farára kubínskeho.¹⁵

Kňazi zákamenskej farnosti

Prvým farárom novej farnosti Zakamenno - Klinskej sa v roku 1748 stal Matej Matašovský z Matašoviec. Pred príchodom do Zákamenného bol kaplánom v Tvrdošine a v Lokci. V Zákamennom prvýkrát krstil 27. mája 1748. Zomrel tu 28. januára 1753, pochovaný bol v sanktuáriu kostola. Za neho bola ku kostolu postavená veža a kostol bol pekne vymalovaný a vyzdobený. Po jeho smrti farnosť dočasne spravoval páter Norbert Vrbovský, minorita.

Po ňom prišiel na faru Juraj Horanský z Hôrky, ktorý pred príchodom do Zákamenného pôsobil ako farár v Zázrivej a roku 1756 bol preložený do Lokce. Na jeho miesto prišiel Ján Jablonský, ktorý tu prišiel z Trstenej, kde bol kaplánom a ktorý tu zomrel vo veku 38 rokov a bol pochovaný v sanktuáriu kostola vedľa prvého zákamenského farára Mateja Matašovského 30. apríla 1764. Počas jeho účinkovania mala kostolná kasa kapitál

400 zlatých, ktoré si požičal prefekt Oravského panstva Ján Beznák, ktorý potreboval vyplatiť svoje dedičstvo.¹⁶

Štvrtým zákamenským farárom sa stal v roku 1764 **Jakub Kadlubiak**. Bol jezuita a pochádzal z Pekelníka (pán farár Ondriš neskôr o ňom uviedol, že pochádzal z Jablonky). Teológiu študoval v Jágri a Budíne. Pôsobil ako kaplán vo Zvolenskej Lupči, v Štrbe a v Oravke. Do kostola prispôobil pacifikál, monštranciu a zvonu, ktoré posvätil spišský biskup Salbeck počas víziácií oravských fár v roku 1777.

V roku 1776 vzniklo nové, Spišské biskupstvo, ku ktorému prešli z nitrianskeho biskupstva i oravské farnosti, medzi nimi i farnosť zákamenská.

Počas účinkovania Jakuba Kadlubiaka sa od fary v Zákamennom oddelili obce Krušetnica s Lomnou, Erdútka a Novot', kde vznikli v roku 1787 nové, takzvané Jozefínske fary. Jozefínske sa nazývali preto, lebo vznikli z nadácie Jozefa II. (Jozef II. vydal 25. októbra 1781 tolerančný patent, ktorým vyhlásil slobodu náboženského vyznania. Zrušil rehoľné spoločnosti a väčšinu kláštorov. Zriadil 3 veľké generálne semináre v Uhorsku pre študentov teológie: v Jágri – teraz Eger v Maďarsku – v Záhrebe a v Bratislave).¹⁷

Dňa 1. 6. 1784 bol na bratislavskom hrade otvorený generálny seminár. Bola to cirkevná ustanovizeň pod kontrolou štátu. Pripravovala kňazov, aby pôsobili medzi ľuďom v jeho národnom jazyku. Sám cisár Jozef II. pri návšteve seminára študentom odporúčal, aby popri nemčine pestovali aj svoj materinský jazyk.¹⁸

Jakub Kadlubiak zomrel v Zákamennom 2. marca 1802 po tridsiatich ôsmich rokoch pôsobivého účinkovania. Do príchodu nového farára administroval faru krušetnícky pán farár Jakub Klainy.

V roku 1793 bola Orava rozdelená na 3 cirkevné dištrikty: Horný, stredný a dolný. V zozname farností sa Zákameno – Klinensis uvádza v strednom dištrikte, farárom tu bol Jakub Kadlubiak a platil 14,48 zl. na vojenské účely.¹⁹

Piatym zákamenským farárom sa stal v októbri 1802 **Jozef Výrostek** starší, už 26 rokov vysvätený kňaz, ktorý tu prišiel z fary v Nižnej (v súčasnosti Nižná nad Oravou). Predtým bol kaplánom a za čas aj administrátorom fary v Trstenej. Po príchode do Zákamenného sa mu nepáčil zlý stav cirkevných budov, fary, cintorína a kostola. Koncom roka deputácia zložená z farníkov, vedená novým kurátorom (kurátor = správca cirkevného majetku vo farnosti) Jozefom Kvakom, veliteľom zbrojnošov, úradom obce zastúpeným richtárom Jánom Laššákom a Michalom Veselovským, na hrade v Podzámku prosila o povolenie opravy spustnutého kostola, fary a cintorína. Chceli postaviť faru z kameňa a byť pre staršieho učiteľa. Komisiu farníkov podporovali starší zástupcovia z ôsmich ralií. K doterajšiemu rektorovi Martinovi Hamuljakovi povolali nového učiteľa Martina Frančeka prezývaného Talabka, pôvodom z Trstenej, ktorý vyučoval 27 detí, bol zároveň rektorom, organistom a zvonárom. Svoje prosby predniesli panskému úradníkovi, inšpektorovi Dluholúckemu a sudcovi Bajčimu, evanjelikovi.²⁰

Dňa 7. júna 1803 sa v Zákamennom konalo zhromaždenie pri inštalácii novej fary. Za hojnej účasti kňazov námestovského dištriktu, dekana

a námestovského farára, titulárneho kanonika Jána Hamorníka sa slávnosti zúčastnilo aj okolo 30 kňazov z iného dištriktu, medzi nimi nižniansky farár Jozef Dvorčák, vicišpán námestovského okresu Kristovčák, kliničanský horár Pavol Mutčíč, provízor Oravského panstva Pavol Bajza a zememerač Dluholúcky, ktorí vymerali pozemok pre cintorín.

Patrónom kostola sv. Adalberta bolo Oravské panstvo. Keď bolo treba reparovať poškodený obraz patróna kostola sv. Adalberta (Vojtecha), oslovili Zákamenčania Pavla Beznáka, ostrihomského kanonika, aby zaplatil za svojho nebohého otca 400 zlatých, ktoré si požičal z kostolnej kasy, keď pôsobil ako prefekt Oravského panstva. Zákamenčania dúfali, že sa zachová tak, ako predtým k Veličnej, kde za otca dlh vyplatil. Pavol Beznák odmietol zaplatiť obnos, ktorý si jeho otec požičal ešte v roku 1672 na výmenu dedičstva. Kostolná kasa o túto sumu prišla.²¹

V roku 1804 zomrel zákamenský rector Martin Hamulják, ktorý tu účinkoval 50 rokov (čiže od roku 1754). Namiesto neho bol za rectora zvolený doterajší pomocný rector Martin Franček, ktorý sa neskôr oženil s jeho dcérou Máriou Hamuljákovou.

O farárovi Výrostkovi sa píše, že po piatich rokoch bojov z fary odišiel a stal sa kapitulským kaplánom.²²

Od apríla do novembra 1807 faru spravoval novoťanský farár Ján Répasy. Kurátorom kostola bol Jozef Kvak a Ján Laššák.

V roku 1807 bol farárom v Zákamennom Jozef Gerbery. Vyštudoval filozofiu v Košiciach, teológiu v Bratislavskom seminári a v Trnave. Hovoril po slovensky a trochu ovládal i maďarčinu. Po skončení štúdií pôsobil ako kaplán 2 roky vo Veličnej, potom ako farár v Chyžnom, odkiaľ prešiel do Zákamenného.²³

Zo Zákamenného odišiel do Lokce (1816), v roku 1819 do Zubrohľavy a do Zázrivej. Po jeho odchode zo Zákamenného vzniklo podozrenie zo sprenevery. On sám túto záležitosť označil za nedorozumenie. Napísal, že v roku 1807 bolo v pokladni kliňanského kostola 213 zlatých a 54 grajciarov v starej a nie v novej mene. Tým, že kňaz, nastupujúci po ňom zaevidoval tieto peniaze v novej mene, vznikol rozdiel v pokladnici. Napokon sa vec vysvetlila tak, že jeho predchodca zakúpil pre kostol nejaké veci, ktoré zabudol zaúčtovať.²⁴ Zomrel u Milosrdných bratov v Spišskom Podhradí.²⁵

V roku 1816 prišiel za farára do zákamenskej farnosti Jakub Alojz Jurčák, rodák zo susednej Novote. Teológiu študoval vo Veľkom Varadíne a v Trnave, do Zákamenného prišiel z kaplánsky v Dolnej Lipnici. Za neho bola založená pri farnosti kaplánska stanica a postavená nová murovaná fara. V roku 1819 odišiel za farára do Lokce, kde aj zomrel. O svojom strýkovi, v zákamenskej farnosti pôsobiacom farárovi Jakubovi Kadlubiakovi, uviedol: „*Tu leží ARD. Kadlubjak Jakub, IV. Farár Kliňanský, narodený v Pekelníku, po tridsiatich ôsmich rokoch pôsobenia...*“ Náhrobnú dosku vyrezal znamenitý rezbár Jozef Lašák z Novote v roku 1816. Baldachýn maľoval Jozef Drengubjak, farár z Nižnej.²⁶

Po ňom prišiel do farnosti Michal Hancko, pôvodcom z Ružomberka. Študoval v Ostrihome a v Trnave, vysvätený bol 28. 8. 1812. Pôsobil ako kaplán vo Veličnej, v Tvrdošíne, ako administrátor v Erdútke (teraz Orav-

ská Lesná) a 4 roky vo Valaskej Dubovej. Prispel na zbierku na preparandiu v Spišskom Podhradí 100 zl. V roku 1831 odišiel zo zákamenskej farnosti za farára do Podvlku. Pred odchodom sa s veriacimi rozlúčil z kazateľnice vo veršoch. Zomrel v Podvlku (teraz v Poľsku) 15. júna 1844.

Po Michalovi Hanckovi prišiel v roku 1831 **Ján Kalher**, rodák zo Spišského Podhradia, vysvätený v roku 1829, kaplán v Hobgarde, Veličnej, odkiaľ prišiel za farára do Zákamenného. V histórii Domus sa sťažoval na morálny úpadok farnosti i na kňazov v susedných obciach. Bol stoličným assessorom. Zomrel v Zákamennom 6. decembra 1848.²⁷ Zákamenský drevený kostolík bol do roku 1841 zasvätený svätému Adalbertovi (Vojtechovi) a v tento deň sa v obci konali aj odpusty. Od roku 1841 bol kostol zasvätený Blahoslavenej Panne Márii Nanebovzatej. V mariánske piatky sa od tých čias konali i jarmoky, až do čias p. farára Ondriša, ktorý preložil jarmoky na pondelok po odpuste.²⁸

Po smrti Jána Kalhera bol dočasným administrátorom farnosti **Ján Šidala**, vysvätený v roku 1848, pred príchodom do Zákamenného bol kaplánom v Lokci. Tu pôsobil iba niekoľko mesiacov, do marca 1849.

V roku 1849 prišiel do farnosti **Juraj Ondriš**, národný – kultúrny pracovník, podporovateľ slovenských podujatí a inštitúcií, zakladajúci člen Matice slovenskej a Spolku sv. Vojtecha, predplatiteľ a rozširovateľ slovenskej tlače,²⁹ pôvodom z Jablonova na Spiši, narodený v roku 1814, vysvätený v roku 1840. Pôsobil ako kaplán v Jablonke, ako administrátor fary v Erdútke (teraz Oravská Lesná, poznámka E. K.) a v Pekelníku. Do Zákamenného bol menovaný 22. marca 1849. V roku 1873 sa stal vicedekanom a inšpektorom škôl námestovského okresu, v roku 1878 postúpil na dekana a v roku 1881 bol menovaný za titulárneho kanonika a prísediaceho konzistória. Neďaleko fary, na vršku oddávna nazývaným Kalvária, dal v roku 1862 postaviť kalváriu so štrnástimi zastaveniami a úhľadným kostolíkom.³⁰ V kostolíku sa nachádzal oltárny obraz „Nájdienie sv. kríža“ od Maximiliána Račkayho, ktorý bol z troch generácií oravských maliarov Račkayovcov najlepší.³¹ Dňa 4. augusta 1890 oslávil Juraj Ondriš v Zákamennom svoje sekundície, na ktorých sa zúčastnili všetci kňazi okresu Námestovo, vedení vdp. dekanom Jozefom Murdžákom, aj zástupcovia susedných dištriktov a veľa veriacich farnosti. Slávnostnú sv. omšu slúžil synovec (sestrin syn) Juraja Ondriša, dp. Ján Zelenyák, doktor a profesor teológie v Spišskom seminári (pravdepodobne narodený tiež v Jablonove na Spiši, nebol teda tunajším rodákom, ako sa mylne uvádza v niektorých prameňoch). Za farníkov ho pekno slovenskou rečou pozdravil „okolný notár“ M. Gyurtsák. V tejto súvislosti sa uvádza, že farský kostol i kostolík na Kalvárii sú zasvätené Nanebovzatíu Panny Márie. Na tento sviatok sa tu schádza množstvo veriacich a mariánskych čitateľov z okolia.³² Juraj Ondriš zomrel v Zákamennom 2. II. 1893. Do 23. decembra administroval faru tunajší kaplán **Jozef Matuška**, ktorý odtiaľ odišiel za kaplána do Zubrice.³³

V roku 1888 bol v Zákamennom kaplánom **Ján Murín**, rodák z Námestova. Odtiaľ odišiel na kaplánsku do Rabče (1892), neskôr sa stal zubrohľavským farárom.

Kalvária

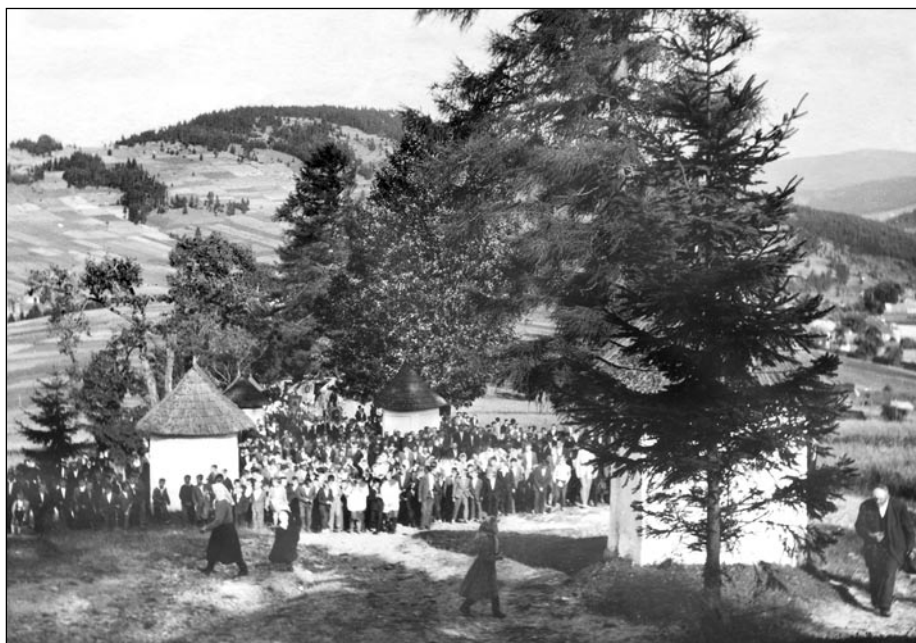
V roku 1891, po svojej ordinácii pôsobil v Zákamennom ako kaplán Jozef Zošťák, narodený 18. februára 1869 v Dlhej (v súčasnosti Dlhá nad Oravou). Zákamenné bolo jeho prvou kaplánskou stanicou. Potom kaplánoval ešte v Lokci, Tvrdošíne, v r. 1896 v Nižných Ružbachoch, kým sa v roku 1897 stal farárom v susednej obci Novoti a od roku 1900 v Tvrdošíne.³⁴

V roku 1892 pôsobil ako kaplán v Zubrohlave zákamenský rodák Aurel Mihaliak, neskôr farár v Čimhovej.³⁵

Oravský historik a kňaz Jozef Kohút uvádza, že v Zákamennom mal pôvod „Živý ruženec“ ktorý sa neskôr rozšíril do Tvrdošína, Veselého (teraz Oravské Veselé) i na Považí, kde pôsobili 2 ženy z Klinika, ktoré tento ruženec učia ostatných veriacich a vydržovali ich kňazi v tamojších farnostiach.³⁶

V roku 1893 sa stal farárom v Zákamennom Jozef Vojtíček, narodený 18. decembra 1861 vo Veľkej Lipnici. Po ukončení stredných škôl študoval teoló-

1957 - Procesia na kalvárii

giu v kňazskom seminári v Spišskej Kapitule. Za kňaza bol vysvätený 30. júna 1884. Po vysviacke sa stal kaplánom v Slovenskej Vsi, kde pôsobil rok, dva roky v Markušovciach na Spiši, v roku 1887 prišiel za kaplána do Námestova a stal sa farárom v Zákamennom.

Celebruje vd. Serafín Rončák

Hneď po príchode do obce sa pustil do výstavby nového kostola, lebo starý drevený kostol v tomto roku (1893) zhorel zapálený bleskom. Snažil sa o povznesenie farnosti a svojich farníkov.

Vychoval si aj kňaza Jána Vojtaššáka, ktorý sa stal biskupom. Jozef Vojtíček sa venoval i škole. V roku 1899 sa stal školským dozorcom námestovského dištriktu, zo všetkých síl sa usiloval povzniesť školstvo v celom okrese. V roku 1912 sa stal dekanom námestovského okresu, v roku 1916 čestným kanonikom, v roku 1918 prosynodálnym sudcom a v roku 1921 aktívnym kanonikom Spišskej kapituly. Počas jeho pôsobenia v obci boli

Celkový pohľad na farský kostol a cintorín

v čase I. svetovej vojny z kostola zrekvirované 4 zvony a píšťaly z kostolného organa.³⁷ V Zákamennom bol činný aj sociálne. Bol zakladateľom Potravného spolku a úverného družstva, ktoré aj sám viedol a ktoré slúžili na podporu chudobných občanov. Keď sa v roku 1921 stal aktívnym kanonikom a prešiel do Spišskej kapituly, Zákamenčanom ťažko padla rozlúčka s ním. V Spišskej kapitule sa stal generálnym vikárom biskupstva a rektorom Spišského seminára. Za svedomité a horlivé vykonávanie zodpovedných úradov ho pápež Pius XI. vymenoval za pápežského preláta. V svojom rodisku, Veľkej Lipnici dal postaviť kaplnku sv. Jozefa a svoje patrimonium poručil na založenie fary v rodnej obci. Patril medzi dobrých kňazov, Slovákov.

Zomrel 16. 4. 1931 v Spišskej Kapitule, odkiaľ jeho pozostatky boli prevezené do Zákamenného a 19. apríla 1931 pochované. Pohrebné obrady vykonal sám biskup Spišskej diecézy a zákamenský rodák, Vojtíček odchovanec Ján Vojtaššák za účasti mnohých okolitých kňazov, profesorského zboru teologického, zástupcov jednotlivých ročníkov Spišského seminára a veľkého zástupu veriacich zo Zákamenného a okolitých obcí.³⁸

Po odchode Vojtíčka do Spišskej kapituly dočasne (do 24. 11. 1921) spravoval farnosť miestny kaplán Ján Pienčák, ktorý odtiaľ odišiel za kaplána do Námestova a neskôr dočasného administrátora do Ústia. Počas jeho krátkého pôsobenia bola 23. 4. 1921 konsekrácia nového kostola, ktorú vykonal biskup Spišskej diecézy Ján Vojtaššák, rodák z obce, necelý mesiac po svojej biskupskej vysviacke. Nasledujúci deň po vysviacke kostola udeloval vo farnosti sviatosť birmovania.³⁹

V rokoch 1921 - 1927 bol administrátorom **Ján Gallas**, rodák z Hladovky, vysvätený 16. júna 1913, ktorý tu najskôr pôsobil ako kaplán, odišiel do Námestova, kde pôsobil ako kaplán, i dočasný administrátor. V roku 1916 bol vojenským kurátorom, potom dočasným administrátorom vo Veselom (v súčasnosti Oravské Veselé), odkiaľ prišiel 24. novembra 1921 za administrátora do obce. Počas jeho účinkovania bol odkúpený pozemok pri kostole, aby sa rozšíril cintorín. Pozemok bol posvätený počas birmovky 2. augusta 1924 J. E. biskupom Jánom Vojtaššákom, ktorý poskytol peniaze na zakúpenie pozemku. Namiesto starých pištoľí na organe, ktoré boli počas I. svetovej vojny zrekvirované na zbrane, zakúpili nové u firmy Rieger v Krnove. Fara bola v takom stave, že povala v kuchyni bola podopretá tromi kolmi, aby nespadla, preto bola do Oravského Podzámku vyslaná deputácia, aby sa Oravské panstvo ako patrón postaralo o jej opravu, čo sa aj stalo v roku 1922.

J. E. Biskup Ján Vojtaššák

Od roku 1922 sa vo farnosti vykonávali dva odpusty, jeden na „*zelnú*“ (15. augusta) a druhý na „*strelanú*“.⁴⁰ V roku 1923 boli v obci misie, vydržiavané p. Ľudovítom Eisellem z Trnavy, s pomocou pátra Lamberta Kovaríka, fran-tiškána z Trstenej. Počas misií bola v obci založená Kongregácia mláden-cov, do ktorej vstúpilo 28 mladých Zákamenčanov. Pred misiami bol zvnútra omietnutý celý kostol a všetky kaplnky na Kalvárii.⁴¹

V roku 1923 bol **Ján Gallas** menovaný za farára.⁴² V roku 1924 založil robotníkom na púle organizáciu Kresťanských soc. robotníkov. Táto organizácia sa nepáčila zamestnávateľom, ale pomáhala robotníkom v presadzovaní ich požiadaviek, takže dosiahli zvýšenie plátov. Farnosť objednala 4 nové zvony, najskôr u firmy Hiller v Brne, keď sa tejto firme nedarilo, potom u firmy Manoušek v Brne za 28. tisíc korún. Objednané boli dva veľké zvony, jeden zvon na Kalváriu a cengálku. Veľký zvon nesie meno sv. Jána Krstiteľa, menší bol zasvätený najsvätejšiemu srdcu Ježišovmu, cengálka v kostole niesla meno sv. Barbory a zvon na Kalvárii bol venovaný Preblahoslavenej Panne Márii. Na veľký zvon prispel vyše 16 tisícami pán biskup Vojtaššák, Anton Plaskúr, tunajší rodák žijúci v Amerike zaplatil cengálku (1.800) korún, od občanov sa vyzbieralo vyše 17 tisíc korún, rodáci z Ameriky poslali 3 732 korún, Urbár prispel sumou 1.000 korún československých. Nové zvony boli posvätené 2. mája 1926 J. E. biskupom Jánom

Vojtaššákom. Po vysviacke zasadala školská rada za účasti pána biskupa, ktorý prisľúbil pomoc pri výstavbe novej školy 200 tisíc korún.

Už v tom čase boli v obci dve školy, v jednej z nich učila Otlia Mária Obrinčáková, ktorá k tejto slávnostnej príležitosti nacvičila divadlo s členmi oboch Kongregácií (mládeňcov a dievok) divadelnú hru „Škriatok“. V nasledujúcom roku vstúpil konzum (obchod) do ústredného družstva v Bratislave a podľa zákona sa v obci vytvoril nový úverný spolok. Jeho predsedom sa stal miestny pán farár, účtovníkom Severian Mihaliak, správca, organizátor a učiteľ, pokladníčkou učiteľka Obrinčáková. Všetky funkcie boli čestné. 4. júla 1926 postihla obec prietrž mračien a ľadovec veľký ako slepačie vajcia zničil časť úrody, ktorá bola zamúlená, časť obce od Novote bola pod vodou. Pre silnú víchricu nebolo počuť hlas zvona ani v kostole, oltár v kostole, kaplnka i sakristia boli úplne pod vodou. Obyvatelia obce chodili po žobraní. Pán farár sa snažil pomôcť a v novinách „Slovák“ uverejnil výzvu na pomoc obyvateľom. V roku 1927 bola utvorená detská kuchyňa, kde deti dostávali raz denne teplú stravu. Pán farár Gallas sa zriekol správy farnosti a odišiel k jezuitom do Trnavy.

Namiesto neho prišiel 6. 5. 1927 dočasný administrátor **Ján Kecera**, rodák z Dolnej Lehoty (pri Oravskom Podzámku), predtým 12 rokov farár v Oravke. Do farskej kroniky napísal: „*Orávka v r. 1920 následkom uzavretia velvyslancov v Paríži (a nie plebiscitom) jako aj ostatné obce Oravy: Chyžne, Jablonka, Pekelník, Hornia, Dolnia Zubrice, Velká i Malá Lípnic, Podvuk, Sárna, Harkabúz, Bukovina Podskle i Orávka - pridelená ostala ku Polsku, kde som nechcel zostat, zrezignoval som z beneficiu, vrátil som sa ku svojej matke, do diecézy Spišskej i vyslaný som bol od p. biskupa tu do Zákamenného.*“ Ešte v tom istom roku prešiel na faru v Rabči.

Dňa 5. augusta 1927 sa na faru vrátil **Ján Pienčák** ako dočasný administrátor, tu prišiel z Rabče, kde bol dočasným správcom farnosti. Z našej obce odišiel za dočasného administrátora do Zázrivej.⁴³

Ján Pienčák sa narodil v Sihelnom 3. januára 1895, vysvätený bol 15. apríla 1918. Vo farnosti pôsobil iba 3 roky (do roku 1930), v Historii Domus zanechal niekoľko kvalitných fotografií kostola, kalvárie, kňazov, ale aj obecného zastupiteľstva a výstavby novej školy. Počas jeho pôsobenia bola 1. júla 1928 v obci birmovka. Do obce prišiel rodák, J. E. biskup Ján Vojtaššák rodák z obce v sprievode vikára a bývalého zákamenského farára Jozefa Vojtíčka a dp. Serafína Rončáka, katechéta v Ružomberku. Vo farnosti bola veľká slávnosť, veriaci im na privítanie postavili tri slávobrány. Pri druhej vítala p. biskupa rodina, pri tretej v mene obce starosta Štefan Vojtaššák, bratanec pána biskupa a Mária Birková v mene Mariánskej kongregácie. Pri dverách chrámu delegáciu vítal správca fary Ján Pienčák. Z obce bolo 192 birmovancov, z Krušetnice 135 a z Novote 142. Pri tejto príležitosti zložil p. biskup do rúk starostu 5000 korún pre chudobných, 10000 korún na stavbu novej školy. Na slávnosti bol prítomný rodák z obce, bohoslovec Aurel Mihaliak, dp. Július Slovák, škôldozorca, ktorý mal dohľad nad cirkevnými školami a bol farárom v Lokci. Ďalej na slávnosti bol aj miestny notár Štefan Gaburják, miestny lesný správca Alojz Nachtmann, miestny učiteľ Kamil Polčík.

22. 6. 1928 Účastníci birmovky v Lokci – v strede je J. E. Ján Vojtaššák, biskup

Výstavba novej školy

V roku 1928 sa v obci začalo s výstavbou novej, 4 - triednej murovanej školy. Na pozvanie Jána Pienčáka prišiel 15. augusta 1929 do Zákamenného Andrej Hlinka v sprievode katechéta v Ružomberku, zákamenského rodáka Serafína Rončáka, ktorý mal za úlohu o tejto udalosti napísať. Denník Slováč v čísle 187 z 20. augusta 1929 priniesol jeho článok: „Vidíme dnes Hlinku v Zákamennom Klíne...“ V ten deň prišlo na odpust do obce okolo 10.000 pútnikov zo Starej a Novej Bystrice, Riečnic, Terchovej, Zázrivej, Erdútky (teraz Oravská Lesná), Novote, Klína, Mutného, Veselého, Hruštína, Lomnej, Brezy, Krušetnice, Vasilova, Babína, Lokce. Hlinka prišiel do obce, kde pred 40 rokmi pôsobil ako kaplán, predniesol reč, ktorú s oduševnením prijali všetci prítomní. Horlil za autonómiu Slovenska v Československej republike a za zavedenie Pittsburskej dohody do ústavy, za cirkevné školstvo a pozemkovú reformu. Po skončení bohoslužby odišiel.

Dňa 4. 5. 1930 bola v zákamenskom kostole ďalšia slávnosť. Svoje kňazské prvotiny oslavoval novokňaz Aurel Mihaliak. Cestu od kostola ku škole lemovala aleja stromčekov, pri vchode do školy bola postavená slávobrána s nápisom: „Idte a učte všetky národy!“ Slávnosť sa konala v prítomnosti Jozefa Vojtíčka, generálneho vikára a kanonika, dr. Štefana Faitha, profesora teológie v Spišskom seminári, Serafína Rončáka, katechéta v Ružomberku, Jozefa Hurošša, titulárneho kanonika a farára v Krušetnici, Františka Skyčáka, profesora teológie a ďalších významných kňazov a hostí. Miestna mariánska kongregácia nacvičila pekný program a svojím spevom zožala pochvalu svojich spoluveriacich.

Ján Pienčák bol preložený do Zázrivej a 11. 11. 1930 prebral faru novovymenovaný farár Ján Balara, narodený 1. 3. 1903 vo Fridmane na Spiši. Pri jeho nástupe bola nová fara už síce postavená nákladom patróna - Oravského komposesorátu, ale ešte nebola omietnutá a nový farár býval v starej fare až do jesene 1931.⁴⁴

Dňa 16. apríla 1931 zomrel v Spišskej kapitule sídelný kanonik, rektor seminára, biskupský vikár a bývalý zákamenský farár vdp. Jozef Vojtíček. Na vlastnú žiadosť bol pochovaný v Zákamennom. Napriek tomu, že si prial mať na hrobe obyčajný drevený kríž, pán biskup mu v roku 1933 dal postaviť mramorový pomník. V tomto roku bola opravená celá Kalvária z milodarov p. biskupa Vojtaššáka. Daroval obci aj ovocné stromčeky z majetku v Jablonove. Na Kalvárii vysadil rôzne lesné stromčeky hájnik Ján Šiják. Na Kalvárii sadili stromčeky aj deti zo školy. V nasledujúcom roku 1932 boli Oravským komposesorátom opravené ošarpané steny kostola a veží. Od roku 1933 sa prestal zachovávať odpust na „striellanú.“

V roku 1934 boli na celej Orave birmovky, aj v našej obci a v nasledujúcom roku 1935 boli za kňazov vysvätení ďalší dvaja Zákamenčania: Štefan Vojtaššák a Viktor Placek, obaja synovci pána biskupa Vojtaššáka. Viktor Placek zároveň ostal v rodnej obci pôsobiť na svojej prvej kaplánskej stanici.

V roku 1938 bol na návrh biskupa Jána Vojtaššáka v Zákamennom zriadený dom Školských bratov, ktorí vyučovali školské deti. Riaditeľom bol Tichomír Miko, vyučoval druhý brat Jozef Odrobiňák. Na jeseň, keď bola vyhlásená mobilizácia, narukoval i miestny pán farár. V roku 1939 bol za kňaza vysvätený zákamenský rodák Ján Sivčák.

Počas II. svetovej vojny v roku 1941 obec s pomocou štátu začala so stavbou novej školy. Pre vojnu výstavba pokračovala pomaly. V roku 1944 bol za kňaza vysvätený ďalší zákamenský rodák Jozef Kubačka. Zomrel mladý 29. novembra 1946, ako kaplán v Spišských Vlachoch v levočskej nemocnici na tuberkulózu pľúc. Tam bol aj pochovaný. Z obce boli stiahnutí školskí bratia.

Dňa 8. 5. 1946 odišiel zo zákamenskej fary pán farár Balara po pätnástročnom účinkovaní na vlastnú žiadosť za farára do Holumnice pri Podolínci.⁴⁵ Veriaci sa so svojim farárom lúčili veľmi ťažko, lebo ho mali radi ako dobrého kňaza, ktorý sa staral o zverených farníkov.

Za dočasného administrátora prišiel tunajší rodák Štefan Vojtaššák, ktorý bol v rokoch 1940 - 1945 farárom v Jablonke. Nakoľko Jablonka po skončení II. svetovej vojny opäť pripadla Poľsku, vrátil sa do Spišskej diecézy a do rodnej obce. 19. 5. 1946 spišský biskup Ján Vojtaššák posviacal vo svojej rodnej obci nový organ, ktorý sám objednal a zaplatil. Štefan Vojtaššák odišiel 20. 3. 1947 za dočasného administrátora do Letanoviec.

Do Zákamenného prišiel dp. Jozef Sárený, z kaplánsky v Letanovciach. Faru prevzal 9. apríla 1947 v prítomnosti vdp. dekana Serafína Rončáka.

Odpust v Levoči

Na odpust v Levoči na Mariánskej hore sa v tomto roku vybralo okolo 100 Zákamenčanov, z Oravy bol pre pútnikov vypravený osobitný vlak.

15. 9. 1928 Výstavba murovanej školy – *vdp. Ján Pienčák (číslo 3)*

Pútnikov viedol miestny pán kaplán Špes, k vlaku odvážal pútnikov Anton Florek nákladným autom. Pre suchotu v tomto roku bolo veľa žiadostí na odsľúženia sv. omši za dážď. Odpust v Zákamennom 15. augusta býval v minulosti hojne navštevovaný pútnikmi i z Dolnej Oravy, z Medzibrodia, z Kysúc. V tomto roku sa pre Benderovcov v horách pútnici báli prísť na odpust. Do obce a okolia prišiel väčší počet českých žandárov na zaistenie bezpečnosti a na likvidáciu benderovských skupín.

Výstavka katolíckej tlače

V roku 1948 sa v obci uskutočnila výstava Katolíckej tlače. Počas výstavy si miestni obyvatelia zakúpili knihy v hodnote vyše 25 tisíc korún. Prípadný zisk pán farár použil na nákup kníh do farskej knižnice. Školskí bratia nacvičili s mládežou dvojhlasnú spievanú latinskú sv. omšu, ktorá sa veriacim veľmi páčila. 22. júna 1948 bola vo farnosti biskupom J. E. Jánom Vojtaššákom udeľená sviatosť birmovania 520 birmovancom. Birmovka bola po ôsmich rokoch, birmovancov bolo preto veľa. Vzácneho hosta privítal v obci predseda Miestneho národného výboru Martin Klimčík. Pri tejto príležitosti zahrli miestni ochotníci v telocvični ľudovej školy divadelné predstavenie „Križ pod lípami“. V hre vystúpil i starší ochotník Rafael Ševčík. Na posviacku kostola v Novoti 8. 9. 1948 išla z našej obce procesia, ktorú viedol dp. kaplán Šimon Hasaj, ktorý k nám prišiel z Kubách a dočasný správca fary v Hybiach.

Z kostola padala omietka, preto sa zišli cirkevníci, aby sa dohodli na opravu. Na valnom zhromaždení sa dohodli od každej rodiny vyberať na opravu

po 200 korún. Kurátorom kostola bol Jozef Kuchták, ktorý zabezpečil vhodný piesok zo Slanice. Oprava vonkajšej omietky sa uskutočnila s pomocou lesnej správy. V decembri pripravili školskí bratia výstavku tlačovín spojenú s predajom kníh. Predali sa tlačoviny za 36 tisíc korún. Zisk z predaja bol použitý na zakúpenie kníh do farskej knižnice.

Počas pôstu v roku 1949 nacvičil p. kaplán Šimon Hasaj divadlo Pašiové hry, ktoré malo ohromný úspech a hralo sa štyrikrát. Hralo sa v školskej telocvični a na divadlo chodili aj z okolitých obcí. Hrali Jakub Iglár, Ján Plaskúr, Rafael Ševčík a iní. V tom čase boli miestni ochotníci veľmi aktívni, ročne nacvičili 6 i 8 divadelných hier na dobrej úrovni. Jedinou chybou bola zlá výslovnosť, lebo divadlá sa hrávali po slovensky a tu sa hovorí goralským nárečím. Z divadla venovali 2.500 korún na misie.⁴⁶

V júni odišiel do penzie bývalý organista v Zákamennom Severián Mihaliak. Do Zákamenného prišiel v roku 1903. Od tých čias tu neprestajne účinkoval ako správca školy a organista. Vychoval syna kňaza (Aurel Mihaliak), ktorý bol farárom v Senohrade. Posledný rok už hrali na organe školskí bratia, v obci účinkovali už štyria. K dispozícii mali bývalý kantorský byt, účinkovali v bývalej škole. Školský brat Dobročáni vyučoval spev. Nacvičovali zborový spev – sv. omšu a vyučovali každý jednu chlapčenskú triedu. Ich predstaveným bol brat Belan.⁴⁷

V roku 1949 vzniklo hnutie Katolíckej akcie (KA). V júni bol v Prahe vydaný „Ohlas“, v ktorom bol vyhlásený program usporiadania pomeru cirkvi k štátu.⁴⁸ Bolo to „obrodné hnutie pokrokových katolíkov“, zamerané proti politike Vatikánu. O necelý týždeň vydali slovenskí a českí biskupi na tajnej porade v Prahe pastiersky list „*Hlas biskupov a ordinárov veriacim v hodine veľkej skúšky*“. Nariadili kňazom, aby ho prečítali na sv. omši vo sviatok Božieho tela. Bezpečnostné orgány sa snažili čítanie pastierskeho listu prekaziť zhabaním. Pastiersky list bol zameraný proti Katolíckej akcii.⁴⁹ Mnohí kňazi neposlúchli, Pastiersky list si zadovážili a v kostoloch ho prečítali. Štát začal s vyšetrovaním, čo vyvolalo vlnu stráženia kňazov. Zákamenský pán farár v kronike napísal, že i jeho farníci strážili, najmä počas noci. Ale pre daždivé počasie, keď ľudia mokli a preto, že uvážil, že ak ho Národná bezpečnosť bude chcieť zatknúť, spôsobil si nájde, poslal strážcov domov. Keď išiel kázať na odpust 24. júna do Lomnej, prišiel poňho furman, sprevádzaný šiestimi chlapmi na bicykloch.⁵⁰

V júli 1949 vznikol výbor KA na Slovensku a postupne aj okresné výbory KA. Na obce zaslali „*prevolanie*“, ktoré mali Miestne národné výbory (MNV) rozšíriť medzi občanmi. Za rozšírenie tohto prevolania boli zodpovední predsedovia MNV. Odpovede predsedov boli rôzne: niektorí uvádzali, že občania ich prijali „*chladne ale pokojne*“, iní sa necítili byť povolaní na riešenie cirkevných vecí. Správcovia farností boli vyzvaní, aby vypracovali súpis cirkevného inventáru a poslali ich na okres. Ani jeden duchovný túto povinnosť nesplnil a tak Okresný úrad podal trestné oznámenie na všetkých duchovných okresu Námestovo.⁵¹

Svätá stolica vydala exkomunikačný dekrét, ktorým boli exkomunikovaní všetci, ktorí sa aktívne zapojili do Katolíckej akcie (KA). Tento dekrét bol vyvesený na

viditeľnom mieste v každom, i zákamenskom kostole. V Zákamennom sa nenašiel nikto, kto by do KA vstúpil.⁵²

Koncom augusta bol kaplán Šimon Hasaj preložený do Oravskej Lesnej, miesto neho prišiel za kaplána dp. Pavel Mikula, rodák z Vršateckého Podhradia.

V roku 1949 sa pokračovalo v oprave vonkajších omietok na vežiach kostola. Počas opráv boli na veže osadené nové okná. V októbri vydalo Národné zhromaždenie nový zákon č. 218/1949, ktorým bol zrušený všetok súkromný a verejný patronát nad kostolnými a inými cirkevnými ústavmi a patronát spolu s farchami prešiel na štát. Urbárom na obciach nariadili, aby už neschvaľovali prídely dreva pre fary a kostoly. Všetok materiál mal teraz hradíť štát a duchovní si ho mali zahrnúť do rozpočtov cirkevnej obce. Už v decembri 1949 predkladali správcovia farností rozpočty na rok 1950.⁵³ Kňazi prestali dostávať kongruu, ale dostali riadny mesačný plat, ktorý bol stanovený na 3 000 korún mesačne. Správca fary mal hodnostný príplatok 1000 korún. Duchovní prestali brať všetky naturálne pôžitky, štóla im bola ponechaná. V Zákamennom v tomto roku dostal p. farár poslednýkrát drevo z Lesnej správy, ktorá ako patrón dodávala ročne na faru v našej obci 65 priestorových metrov (prm) tvrdého a 65 prm mäkkého dreva. Súčasne štát prevzal všetky farské majetky, ktoré prešli do správy Miestnych národných výborov. Farárovi bol ponechaný 1 ha pôdy. V Zákamennom bola pôda vybratá v okolí farskej budovy, aby sa dala ľahko obrábať. Farár stratil nárok aj na zosyp, ktorý bol v Zákamennom 14 q ovsa a 14 q jačmeňa.⁵⁴

Začiatkom roka 1952 pôsobili v oravských farnostiach traja kňazi, rodáci zo Zákamenného: Serafín Rončák, vysvätený v roku 1925, od 9. januára 1940 farár v Námestove, Ján Sivčák vysvätený v roku 1939, od 30. februára 1951 administrátor v Bobrove a Tomáš Vojtaššák, vysvätený v roku 1941, od 1. apríla 1950 administrátor v Oravskej Lesnej.⁵⁵

V tomto roku došlo aj k iným zmenám. Dovtedy platilo, že občan si mohol vybrať spôsob uzavretia sobáša, odteraz sa za platný považoval len sobáš pred zástupcom štátu. Zákon nezakazoval uzavretie sobáša cirkevným spôsobom, ale tento sa mohol uzavrieť až po tzv. „civilnom“ sobáši. V Zákamennom sa z toho dôvodu veľa párov sobášilo koncom roka a pán farár po Vianociach sobášil každý deň, lebo nový zákon začal platiť od 1. 1. 1950.⁵⁶

Do každej obce bol dosadený dôverník, ktorý hlásil okresným orgánom všetko, čo sa dialo v cirkevnom živote obce, kde sa čítali pastierske listy, ako na ne reagovali veriaci. Oznamoval všetky klebety o duchovných i to, čo kázali v kostoloch. Dôverníkmi boli občania inej obce, ktorí mali v prideľovaných obciach svojich informátorov, alebo sa priamo oni nenápadne zúčastňovali na náboženských podujatiach. Zo správ, ktoré podávali dôverníci, cirkevní tajomníci na Okresnom národnom výbore (ONV) vypracovávali mesačné hlásenia do Bratislavy.⁵⁷

Po rozpustení reholí prestala jestvovať aj rehoľa školských bratov. V Zákamennom školských bratov neposlali na sústredenia, ale ostali tu naďalej ako učiteľia. Prestali nosiť reholné rúcha, bývali naďalej vo svojom dome a učili. V súvislosti s platnosťou nového zákona prešla matričná činnosť na obce

a tak matriky odovzdávali duchovní na Miestny národný výbor, aby mohli vydávať matričné doklady zo staršieho obdobia, staršie matriky boli odovzdané na Okresné národné výbory a odtiaľ putovali do štátnych archívov.

Organistom bol v kostole do konca septembra Pavel Bebjak, školský brat, ktorý narukoval i s ďalším spolubratom. Ostal tu len riaditeľ školských bratov Ján Palúch. Neskôr aj on odišiel do Mýta pod Ďumbierom a v kostole začas hrával Milan Čič, v tom čase študent Gymnázia v Trstenej. Hrával aj učiteľ Vadovický. V dôsledku nových cirkevných zákonov boli všetci riadni cirkevní zamestnanci platení z kostolnej pokladnice. Boli riadne nemocensky poistení, náklady na ich platy a odvody činili ročne cca 40 tisíc korún. Tieto náklady spôsobili schodok v pokladni, ktorý bol hradený zo štátnych prostriedkov.

Veriacich vo farnosti pohoršilo, že ich rodák, Spišský biskup J. E. Ján Vojtaššák bol zaistený a bolo proti nemu zavedené trestné pokračovanie. Dňa 15. januára 1951 bol štátnym súdom v Bratislave odsúdený na 24 rokov odňatia slobody. Spišská kapitula si podľa kánonického práva zvolila kapitulného vikára Ondreja Scheffera. Vládnym nariadením bola zriadená Rímskokatolícka Cyrilometodejská bohoslovecká fakulta v Bratislave, čím sa zrušili všetky semináre. Zo zákamenskej farnosti na novú fakultu neprešli dvaja doterajší seminaristi: Jozef Vojtaššák z 1. ročníka a Viktor Klimčík z 3. ročníka.

Na riadenie cirkevného života bol na Slovensku štátom zriadený Slovenský úrad pre veci cirkevné (skratka SLOVÚC). Pri každom Okresnom národnom výbore bolo zriadené cirkevné oddelenie s vedúcim cirkevným tajomníkom. Procesie, ktoré sa konali na Kalváriu štát povolil len v štátom uznaný sviatok, tradičná procesia na Nájdenie sv. kríža sa preto nekonala a tak si sami veriaci odbavili krížovú cestu na Kalvárii bez duchovného. Stromčeky, vysadené na Kalvárii boli na výzvu pána farára dosadené, najviac sa pričínal p. Šulc z vyšného konca.⁵⁸ Zákamenská rodáčka Žofia Šimjaková v Borwnswille Pa USA sprostredkovala u tamojšieho pána farára, ktorý bol tiež Slováč, niekoľko korporálov a purifikatórií, neskôr na žiadosť pána farára i misál. Zákamenské dievčatá pracujúce v lese, zakúpili látku a vyšili dve antipendiá na kazateľnicu. Najviac sa o to zaslúžila Margita Veselovská. Naturista rezbár Alojz Kondela vyrezal kríž z lipového dreva k procesiám. Aj zákamenský rodák Tomáš Večerek žijúci v Hlohovci bol ochotný prispieť darom – dvoma krížmi na pohreby.

Výmena peňazí

Výmena peňazí v roku 1953 postihla nielen obyvateľov obce, ale aj kostolnú kasu. Hotovosť 14 600 korún bola zmenená v pomere 50: 1 a peniaze na viazaných vkladoch v hodnote 180 000 korún prepadli bez náhrady.

Veľkým nedostatkom fary bol nedostatok vody. Pán farár vyriešil zásobovanie fary vodou vybudovaním vodovodu. Po udaní však pána farára vyšetrovali za neoprávnenú nepovolenú investíciu.

V roku 1953 bol rozšírený cintorín od kostola smerom na Babinec.⁵⁹

Dňa 10. mája 1955 odišiel zo Zákamenného Jozef Sárený, dekan, po osemročnom pôsobení do Liesku. V ten istý deň prišiel do fary novovymeno-

10. 8. 1958 Posvätenie kríža – na mieste, kde dnes stojí čerpacia stanica Slovnaftu

vaný správca Michal Klučar, ktorý predtým administroval v Liskovej. Michal Klučar prišiel do Zákamenného s obavami. Ako sám uviedol, jeho prvé stretnutie s tunajšími ľuďmi naňho zapôsobil sklúčujúcim dojmom – biedne poobliekané deti aj dospelí výrečne vypovedali o tunajších pomeroch. Obyvatelia si ho však získali, obdivoval aj krásny kostol a nádhernú faru. V tomto roku obyvatelia obce svojpomocne opravili kaplnky na Kalvárii, zakúpili vápno aj cement a murárski majstri z obce obnovili každý jednu kaplnku. Do kostola v tomto roku pribudol nový obraz Matky ustavičnej pomoci, ktorý darovala zákamenská rodáčka, maliarka Potengová, žijúca v Košiciach.⁶⁰ Zima v roku 1956 bola taká tuhá, že v kostole zamrzlo aj omšové víno, napriek tomu, že ho pred sv. omšou ohrievali. V tomto roku mal počas odpustu kázeň dp. Tomáš Vojtaššák, farár v Oravskej Lesnej. J. E. biskupa Jána Vojtaššáka 6. júna 1956 prepustili z väzenia a ako dôchodca bol v dome dôchodcov Charitas v Děčíne. Tam ho chodili navštevovať Zákamenčania, nachádzali ho v dobrej nálade. 24. septembra 1956 bola do kostola a fary zavedená elektrina a po prvý raz sa rozsvietili elektrické žiarovky. Elektrinu vyrábala dieselový motor a dynamo kostolu požičal tunajší urbár.

V roku 1957 darovali Novoťania zákamenskému kostolu starú krížovú cestu zo svojho kostola. Novoťania si zaobstarali novú. Dňom 1. januára 1957 prešiel cintorín vo výmere 2 ha pod správu obce na základe nariadenia Ministerstva zdravotníctva. V júni bol oplotený pozemok okolo fary s pomocou bratov Večerkovcov a 18. júna 1957 bol do fary zavedený telefón. Fara tak bola spojená s okolím a pán farár už v prípade potreby nemusel ísť

Prvé sväté prijímanie - *vdp. Peter Makoš*

telefonovať do školy, alebo na MNV. Pred tohtoročným odpustom bola opravená omietka kostola a ríne, ktoré opravil Emil Rončák, Ján Kurnávka zas daroval cement a organizoval práce. Na odpust prišiel do rodnej obce vdp. Serafín Rončák, v tom čase farár v Reľove.⁶¹ K osemdesiatinám bol J. E. biskupovi Jánovi Vojtaššákovi za rodákov zablahoželať v Čechách správca farnosti a našiel ho v dobrej nálade. Pán biskup dostal blahoželenie aj od pápeža.

V zime 29. 1. 1958 prvýkrát v histórii obce na fare zachytili televízne vysielanie z Ostravy. Tento televízor bol prvý v obci. V tomto roku na deň sv. Vojtecha obec oslávila 200. jubileum založenia farnosti. Na začiatku leta 28. júna 1958 sa začala povodeň. Veriaci z Poriečia nemohli prísť do kostola, lebo voda zobrala všetky lavice a môstky. Jakubovi Mundierovi na Poriečí zobrala dom a zadné stavy. Voda pobrala obilie zo skladov, stavebný materiál, zanechala spustošené polia a záhrady. Povodňová komisia odhadla škody spôsobené povodňou na 7 miliónov korún.⁶²

Dňa 9. 10. 1958 zomrel v Ríme Sv. otec Pius XII., vlastným menom Eugenio Pacelli. V jeseni 28. 10. 1958 bol v konkláve kardinálov zvolený za novú právoplatnú hlavu cirkvi kardinál Angelo Giuseppe Roncalli, ktorý prijal meno Ján XXIII.

Dňa 22. 3. 1959, na Kvetnú nedeľu sa pán farár prihovárал veriacim v kostole cez rozhlas. Zaobstarali ho mládenci pod vedením Kamila Marka spolu s p. Grimmom a Milanom Zboroňom.

Nový drevený luster vyrezal do kostola organista Kamil Čič, pri práci mu pomáhali Jozef Večerek a Ludovít Čič.

Dievčatá z vyšného konca a z Mrzáčky usmernené Teréziou Teluchovou rodenou Smolkovou darovali kostolu vlastnoručne vyšívanú zástavu.

Tohto roku akademický maliar a reštaurátor Raimund Ondráček reštauroval oltárny obraz Jozefa Untersbergera z konca 19. storočia.

K prvému sv. prijímaniu v tomto roku pristúpilo všetkých 74 detí, na náboženstvo prihlásili rodičia všetky prvoprijímajúce deti. V nasledujúcom roku školskom roku 1959/1960 sa sprísnilo prihlasovanie detí na náboženskú výchovu. Aby prihlásených detí bolo čo najmenej, rodičom pre každú drobnú chybičku vrátili prihlášku, a tak niektorí rodičia museli prísť do školy s prihláškou aj päťkrát. Toto sa dialo vo väčšine škôl na Orave. Napriek tomu sa na náboženstvo v Zákamennom prihlásilo 98 % detí. Toto šikanovanie pociťovali rodičia ako ponižovanie a veľkú krivdu. Hodiny náboženstva sa presunuli na koniec vyučovania. S deťmi neprihlásenými na náboženstvo mávali namiesto toho „hodinu radosti“.

V lete roku 1960 boli opravené obe veže, vymenený starý železný kríž medzi vežami za nový, zhotovený podľa starého. Staré šindle vymenili za plechovú krytinu.⁶³

Oprava Kalvárie

V lete 1961 sa veriaci dali do opravy Kalvárie. Všetky kaplnky omietli brizolitom a premalovali obrazy, všetky striešky kaplniek oplechovali. Odpusty, ktoré padli na pracovný deň v týždni boli zakázané a tak sa odpust konal vždy v nedeľu (pracovné boli aj soboty). Na náboženstvo v novom školskom roku boli prihlásené takmer všetky deti, okrem ôsmich. Do kostola pribudol nový betlehem, ktorý vyrezal z lipového dreva rezbár Martin Štepaňák z Oravskej Polhory. 19. decembra zomrel bývalý farár v Zákamennom, vdp. Ján Balara, ktorý s bývalým pôsobiskom udržoval čulý písomný styk. Na pohreb do Holunnice išiel plný autobus veriacich.⁶⁴

Dňa 3. 6. 1963 zomrel pápež Ján XXIII. Svet ho vnímal najmä cez encykliku „Pacem in terris“, Pokoj na zemi. Posledné obdobie svojho života zasvätil boju za mier. Povedal: „Bojím sa o mier, aby ľudstvo znovu nebolo strhnuté do novej vojny.“⁶⁵ Veriaci z obce na znak smútku chodili do kostola v čiernom. Vyzváňalo sa až do pohrebu na všetkých zvonoch. Za nového pápeža bol zvolený kardinál Giovanni Batista Montini, ktorý prijal meno Pavol VI.

Leto 1960 Oprava veží kostola

Kamil Čič, *organista – kantor*

Dňa 4. 10. 1963 prezident republiky Antonín Novotný odpustil zvyšky trestov biskupom katolíckej cirkvi, medzi nimi aj Jánovi Vojtaššákovi. Po prepustení sa zdržieval u synovca Tomáša Vojtaššáka, farára v Oravskej Lesnej. Pri návšteve hrobu svojich rodičov v Zákamennom vyslovil želanie, že raz by chcel byť pochovaný vo svojom rodisku.

Dňa 25. 10. 1964 odišiel tunajší správca fary vdp. Michal Klučár do Spišskej kapituly, kde bol menovaný za farára a súčasne za tajomníka biskupského úradu. Veriaci sa s ním lúčili s ťažkým srdcom, lebo bol starostlivým duchovným otcom po všetkých stránkach. Za správcu fary bol v ten istý deň vymenovaný biskupom Prof. Dr. Peter Makoš, invalidný dôchodca, ktorý tu prišiel po

trojtýždňovom kaplánovaní v Rabči. Pred tým, ako prišiel do Rabče, bol štátnym profesorom. Po ťažkej chorobe sa stal invalidným dôchodcom. Do pastoraácie sa pýtal dobrovoľne. Pred Vianocami miestna mládež dobrovoľne navčičovala miestne starodávne koledy v goralčine. Po stránke etymologickej a fonetickej koledy upravil pán farár. Milodary, čo získali za účinkovanie po domácnostiach, venovali na zakúpenie koberca pred hlavný oltár.

Dňa 4. 8. 1965 zomrel v nemocnici v Senohraboch pri Prahe spišský biskup Ján Vojtaššák. Jeho telo bolo prevezené autom do rodnej obce, kde bol vystavený v dňoch 5. – 7. augusta. Pohrebné obrady vykonal p. Dr. Ambróz Lazík, trnavský biskup. Za veriacich sa rozlúčil dp. Štefan Strapec, farár z Veličnej. Na obrade sa 7. augusta zúčastnilo vyše 100 kňazov z celej diecézy. Biskup Vojtaššák bol pochovaný do hrobky, ktorú si dal sám postaviť.

Na vyzvanie pána farára sa v tohtoročnom sprievode na Kalvárii počas procesie veriaci obliekli do krojov. Krojovanú skupinu tvorilo asi 80 žien, chlapcov a dievčat. Pán farár sa snažil prispieť k zachovávaniu tradícií, ktoré miznú. V tomto roku už oltár na Kalvárii bol vybavený v zmysle inštrukcií II. vatikánskeho koncilu tvárou k ľudu. V roku 1965 – 1966 bola po vyžiadaní súhlasu Ochrany pamiatok Krajského národného výboru zahájená cirkevná zbierka na opravu vonkajších omietok kostola, ktorý bol postavený v neorománskom slohu a zahrnutý do štátneho zoznamu kultúrnych pamiatok. Na zoškrabovaní starých omietok pracovali veriaci z obce brigádniccky, čiže bez nároku na odmenu, počas desiatich dní 50 – 60 chlapcov podľa čísiel domov. Na jar 1967 vystriekali starú omietku hasičskými hadicami, zabezpečili rúry na

1969 Birmovka – privítanie

Keď prišli roky náboženského útlaku, nebolo možné prijať sviatosť birmovania. Dlhé roky mládež s nádejou očakávala, kedy bude môcť prijať túto sviatosť. Až v roku 1969 prišiel čas, kedy sa v našej obci konala birmovka.

Slávobrána, ktorú postavili Zákamenčania na uvítanie kapitulného vikára Dr. Jozefa Ligoša pri príležitosti udelovania sviatosti birmovania 29. 6. 1969.

Pri vstupe do obce ho vítal zástup občanov za sprievodu zákamenskej dychovky a slávnostne ho privítal predseda MNV Štefan Škuliga.

Birmovky sa zúčastnilo 938 birmovancov. Posledná birmovka bola 22. 6. 1948.

dopravu vody a výtah. Stavebné práce zabezpečila Drobná prevádzka pri MNV, ktorá si účtovala iba 10 % skutočných stavebných nákladov.⁶⁶

V zime 1. 2. 1970 zomrel správca farnosti Dr. Peter Makoš v sanitke cestou do nemocnice. Pre vysoké snehové záveje sa kapitulný vikár Dr. Jozef Ligoš omeškal a prišiel až po pohrebných obradoch. Pohrebu sa zúčastnilo asi 25 kňazov z okolitých farností. Na žiadosť rodiny bol pochovaný v Bratislave.⁶⁷ Dňa 3. apríla prišiel do Zákamenného nový správca farnosti z Rabčíc – Ondrej Sula, rodák z Chlebníc. Hneď po svojom príchode sa pustil do generálnej opravy farskej budovy, ktorá bola veľmi zanedbaná. Dal obetónovať základy fary, opraviť podlahu v kuchyni, vymeniť okná, ústredné kúrenie a vymalovať. V roku 1971 vdp. farár Sula vybavil povolenie na vydláždenie kostola mramorom namiesto doterajšej vydratej dlážky z pieskovca, podarilo sa mu zohnať aj mramor, ktorý bol nedostatkovým tovarom. Pri rekonštrukcii podláh sa zistilo, že pod lavicami dlážky z pieskovca chýbali. Pri kladení nových dlážok boli v podlahe ponechané kanále pre budúcu vzduchotechniku a vykurovanie kostola. Po vydláždení

kostola boli ešte v tom istom roku položené nové dlažby do dvoch kaplniek na Kalvárii. Pán farár pochválil najmä mladých, ktorí sa zúčastňovali brigád, za ich pracovitost'. Po položení nových podláh sa ukázalo, že staré lavice pôsobili na nich úboho a tak vdp. farár začal pracovať na zaobstaraní nových lavíc.⁶⁸ Do konca roku 1973 boli nové lavice už namontované v kostole. Boli vyrobené stolárstvom Okresného priemyselného podniku v Makove pri Čadci. V roku 1972 bola postavená nová sakristia v bývalej Oravickej kaplnke. Počas tohtoročného odpustu mohli sponedať iba traja kňazi, viac nebolo povolené, odpustovú sv. omšu mal povolené odslúžiť a kázať len miestny správca farnosti. V tomto roku sa začal stavať dom smútku. V roku 1973 sa neodbavovala koľada, pretože na faru prišiel list, že si ju neprajú.

V roku 1974 boli do kostola zaobstarané dve nové sväteničky z travertínu z Liptovských Lúčok, vyrobené tamojšími kamenármi Františkom Kováčom a Antonom Brčíkom. V tomto roku bolo na prvom svätom prijímaní menej detí ako obyčajne, iba 64. Na náboženstvo sa prihlásilo 458 žiakov. Bolo povolené týždenne vyučovať náboženstvo 9 hodín a len po vyučovaní.

Dňa 17. 8. 1975, počas odpustu bola vo farnosti birmovka. Sviatosť birmovania udeľoval otec vikár Štefan Garaj s asistenciou riaditeľa biskupského úradu Michala Klučára, bývalého zákamenského správcu farnosti. Birmovanie nesmeli byť okolo kostola, iba dnu v kostole. Pri tejto príležitosti bolo upravené okolie kostola a Kalvárie, kde bola opravená strecha kaplnky, poškodená stromom, ktorý vyvrátil víchor. Kostolník Kamil Kuchtiak si cestou do kostola zlomil nohu a v nemocnici dostal embóliu pľúc, kde 22. 8. 1975 zomrel. V jeseni 24. septembra sa začala montáž zvonenia na elektrický pohon.⁶⁹

Od začiatku roka 1976 sa zmenil organista v kostole. Namiesto doterajšieho organistu Kamila Čiča chodil hrať Anton Zimán z Námestova, ktorý zaučil Jarka Žatkuliaka, Jožka Sivčáka a Karola Kurnávku. Od Turíc začal na organe hrať Jarko Žatkuliak. 10. júla 1977 bola sviatosť krstu prvýkrát udeľovaná novým obradom.⁷⁰

Dňa 6. 8. 1978 zomrel sv. otec Pavol VI. a 26. augusta bol zvolený nový pápež Ján Pavol I. Zakrátko 28. 9. zomrel a 16. 10. bol zvolený nový pápež, poľský kardinál Karol Wojtyła, ktorý prijal meno Ján Pavol II. Veľkú radosť mali slovanské národy. Pri svojom prvom vystúpení, požehnaní „Urbi et orbi“, pozdravil aj náš národ: „*Zo srdca pozdravujem a žehnám Čechov a Slovákov, ktorí sú mi tak blízki.*“⁷¹

Počas pôstu roku 1979 pán farár navštívil v domácnostiach a vyspovedal 44 nemocných. 2. júla sa začalo pod vedením Kamila Mrekaja s elektrifikáciou kostola, ktorá bola ukončená 14. júla.

V roku 1980 oslavoval 50 rokov kňazstva zákamenský rodák vdp. Aurel Mihaliak, dekan a správca fary v Čimhovej. V tom istom roku sa prikróčilo k malovaniu interiéru kostola. Prípravné práce vykonali veriaci farnosti brigádnicke, kostol maľoval Michal Havrilla, maliar zo Žipova, ktorý obnovoval staré maľby a namaloval aj niektoré nové: Nanebovzatie Panny Márie, Ježiš priateľ detí, sv. Helenu, sv. Ondreja, Rozmnoženie chleba, Poslednú večeru a v predsieni Božiu Matku s dieťaťom od Murillu. V tom istom roku

bol počas maľovania kostol vykradnutý. Boli ukradnuté dve cibóriá a strieborný pozlátený cenný kalich. Podozrenie padlo na miestneho občana.⁷² Do konca októbra bol dokončený travertínový obklad sokla v kostole kamenármi zo Spišského Podhradia. Dokončovacie práce a čistenie kostola zas vykonali veriaci brigádnicke.

V roku 1981 namontoval Tomáš Kurňavka železné mreže na sklenené kostolné dvere, ktoré venoval ako dar. V tom istom roku miestni stolári namontovali vchodové dvere do kostola a na chór a zhotovili tri kľačadlá. Dňa 16 augusta bola vo farnosti birmovka. Birmovancov bolo 453, birmoval otec vikár Štefan Garaj. Prítomní boli tiež Michal Klučár, riaditeľ biskupského úradu, bývalý miestny duchovný správca a vdp. Ján Sivčák a vdp. Anton Oparaty, biskupský archívár. Mladý organista Jaroslav Žatkuliak sa predviedol nielen peknou hudbou, ale aj spevmi. Otec vikár pochválil správcu farnosti, ktorú označil za druhú najlepšiu v Spišskom biskupstve. V septembri bola urobená asfaltová cesta okolo kostola.⁷³

Dňa 17. marca 1982 zomrel v Charitnom domove v Pezinku vdp. Štefan Vojtáššák, narodený 10. augusta 1909, ktorého na poslednej ceste odprevadilo 43 Zákamenčanov spolu so svojím duchovným.

Na prvom sv. prijímaní bolo v tomto roku 96 prvoprijímajúcich dietok. 12. decembra večer dovezli do kostola telo vdp. Jána Sivčáka z Pezinka. Pohreb bol 13. decembra, bol pochovaný na miestnom cintoríne.

V roku 1983 bol rozobratý hlavný oltár, ktorý bol reštaurovaný architektom Antonom Surovým a sochy Máriou Serekovou z Krásnej Hôrky.

V polovici novembra 1985 sa miestny správca fary Ondrej Sula rozhodol odísť na zaslúžený odpočinok do dedinky Kalameny vo farnosti Lúčky pri Ružomberku. Fara bola obsadená až pred Vianocami Jozefom Kasanom, narodeným 10. marca 1954. Do tých čias po odchode Ondreja Sulu zastupoval v Zákamennom vdp. kaplán Ľudovít Frič z Oravskej Lesnej.

Hneď po príchode začal nový pán farár s rekonštrukciou farskej budovy. Na prvom sv. prijímaní bolo v 1986 - tom roku 89 detí. Od apríla sa začali vysluhovať detské sv. omše. Na Kalvárii bolo vybudované betónové pódium s trvalou mensou a osadený 7 m vysoký betónový kríž.

Dňa 21. septembra zomrel vdp. Ondrej Sula, ktorý v Zákamennom pôsobil 15 rokov. Zomrel v 72. roku svojho života a v 46. roku svojho kňazstva. Pohrebné obrady boli 24. 9. 1986 vo filiálnom kostole v Kalamenoch. Na poslednú službu svojmu bývalému farárovi išlo 171 zákamenských veriacich. V tom istom roku bol vyhotovený piaty zvon. Na novom zvone je nápis: „*Svätý Ondrej, tvoj hlas nech sa v Zákamennom lahodne rozlieha a veriach ku Kristovi zvoláva.*“ Posviacka zvona bola 10. novembra 1986, posvätil ho otec vikár Štefan Garaj. Na posviacke sa zúčastnila takmer celá zákamenská farnosť.⁷⁴

Dňa 10. mája 1987 bola v Zákamennom birmovka. Sviatosť birmovania vysluhoval spišský ordinár Štefan Garaj, prijalo ju 457 birmovancov. V tomto roku boli zbúrané hospodárske budovy pri farskej budove, vybudované menšie spolu s garážou. Práce boli vykonávané prevažne brigádnicky a viedli ich Florián Subjak, Ľudovít Vonšák a Alojz Gruchala. Zároveň

bola s pomocou obce vybudovaná prípojka vody ku kostolu. Od polovice roka 1987 sv. otec vyhlásil Mariánsky rok. Vo farnosti bolo niekoľko Mariánskych akadémií. Pre veľký počet prijímajúcich (800 – 900 ľudí) počas prvých piatkov požiadal duchovný správca farnosti o povolenie rozdávať sv. prijímanie laikom, aby sa zbytočne nepredlžovala sv. omša. V tomto roku bol rekordný počet uzavretých sobášov vo farnosti, až 44 párov uzavrelo manželstvo.⁷⁵

V roku 1988 sa prvýkrát odovzdávali prihlášky na náboženstvo nie v škole, ale na farskom úrade. Prvoprijímajúcich detí bolo 88. V tomto roku bol vyčistený a vyladený organ v kostole. Slávnosť Nanebovzatia Panny Márie sa tento rok slúžila na Kalvárii, ktorej sa zúčastnilo okolo 10 000 pútnikov. Pán farár sa zúčastnil zájazdu do krajín západnej Európy, okrem iného navštívil aj Rím a iné pútnické miesta. Prijal ich aj sv. otec, ktorý ich požehnal a dal požehnanie i farnostiam a celému Slovensku. V kostole boli kvôli lepšej tepelnej pohode zdvojené okná, vybudované nové schody do kostola a zabudované nové spovednice. O tieto práce sa najviac zaslúžil Ľudovít Vonšák, Jozef Sivčák so synmi a Štefan Zvonár.⁷⁶

V roku 1989 sa znovu prišlo k reštaurovaniu a pozláteniu hlavného oltára, bočného oltára sv. Jozefa, bočného oltára sv. Cyrila a Metoda, oltár sv. Antona, kazateľnicu, krstiteľnicu, organ, sochy a obraz „Posledný súd.“ Reštaurátorské práce previedol Václav Olšanský so synom. Koncom zimy boli v podkroví farskej budovy vybudované nové miestnosti. Zároveň boli reštaurované kaplnky na Kalvárii i v obci.

Tento rok celá Spišská diecéza včítane veriacich prežívali veľkú radosť z toho, že po štyridsiatich rokoch bol sv. otcom vymenovaný nový biskup Mons. ThDr. František Tondra. Jeho vysviacka bola 9. 9. 1989 v Spišskej katedrále. Hlavným svätiteľom biskupa bol náš slovenský kardinál Jozef Tomko spolu s arcibiskupom Jánom Sokolom. 14. 1. 1990 vzniklo v Zákamennom Kresťansko – demokratické hnutie (KDH). K hnutiu sa svojimi podpismi pripojilo 1350 občanov obce. KDH koncom januára listom požiadalo predsedu vlády Slovenskej republiky a podpredsedu federálnej vlády Dr. Jána Čarnogurského, ako aj cirkevných hodnostárov o rehabilitáciu J. E. biskupa Jána Vojtaššáka. Spišský biskup František Tondra v odpovedi napísal: „*Budeme sa snažiť najsť vhodný spôsob, aby nebohý bol rehabilitovaný aj pred slovenskou verejnosťou a celým svetom*“ (úryvok z listu). 6. marca 1990 bola v obci založená knižnica KDH, ktorú si zobrala na starosť Helena Antušáková. Prvé knihy darovali knižnici obyvatelia obce. V dňoch 21. – 22. apríla 1990, prvýkrát v histórii vstúpil na pôdu Slovenska pápež Ján Pavol II.⁷⁷

Spišskej diecéze bola vrátená budova seminára a ostatné budovy Spišskej kapituly, ktoré sa nachádzali v dezolátnom stave. Do ich opravy sa zapojili veriaci celej diecézy, každá farnosť, i naša, zákamenská. Obyvatelia prispeli prácou i finančne čiastkou 50 000 korún. Chlapi z obce pomáhali opravovať aj budovu Spišskej diecézy. Materiál, dovoz a odvoz brigádnikov zabezpečoval farský úrad. O celú akciu sa staral Ľudovít Vonšák a Florián Subjak. Otec biskup František Tondra listom poďakoval zákamenským veriacim za materiálnu pomoc i odpracované hodiny pri opravách.⁷⁸

4. - 5. 1990 Spomienková slávnosť na 25. výročie od smrti biskupa J. E. Jána Vojtaššáka - pohľad na Mons. Františka Tondru, kňazov a veriacich

Na 25. výročie od smrti zákamenského rodáka J. E. biskupa Jána Vojtaššáka sa podľa rozhodnutia biskupského úradu konala spomienková slávnosť v jeho rodisku, Zákamennom v dňoch 4. a 5. augusta 1990 v Spišskej kapitule. V našej obci sa slávnosť odbavovala v školskom areáli. Miestni majstri urobili podľa projektu oltár a pódium, ženy ušili zástavky, iní zas zaistili občerstvenie, kostolník Kamil Úradník dostal na starosť ozvučenie. Obedy pre hostí pripravili kuchárky školskej jedálne. Veriaci sa na túto slávnosť pripravovali aj duchovne v tzv. „malých misiách“ v popoludňajších hodinách. Dňa 4. augusta 1990 do Zákamenného prišlo 17 - 20 tisíc veriacich nielen z Oravy, ale zo všetkých kútov Slovenska. Sv. omšu celebroid biskup František Tondra, hlavným kazateľom bol Mons. Viktor Trstenský. Vzácnym hosťom bol aj podpredseda vlády SR Ján Čarnogurský, podpredseda SNR Ján Klepáč a iní. Za občanov Zákamenného sa poďakoval Pavol Florek. Po slávnostnom požehnaní pán biskup odhalil zosnulému biskupovi pamätnú tabuľu umiestnenú na farskom kostole.⁷⁹

Na návrh Biskupského úradu sa náboženstvo začalo vyučovať 2 hodiny týždenne v každej triede a do vyučovania boli zaradení aj žiaci prvého a ôsmeho ročníka. Od 1. septembra začali v škole vyučovať náboženstvo katechétky Emília Rusnáková a Ludmila Gruchalová. V tomto roku bolo pokrstených až 135 detí. Takýto vysoký počet novorodených a pokrstených detí sa vo farnosti ešte nevyskytol. V roku 1991 bolo vyhlásené desaťročie duchovnej a mravnej obrody slovenského národa pod záštitou Sedembolestnej Panny

Požehnanie kríža 8. 8. 1993

Márie, patrónky Slovenska. Od 1. januára putujú po domácnostiach 3 obrazy prebolestnej Panny Márie.⁸⁰

Dňa 10. mája 1992 bola v obci birmovka. Sviatosť birmovania prijalo z rúk p. biskupa Františka Tondru 355 birmovancov. Od 1. júla 1992 snúbenci už nie sú povinní pred cirkevným sobášom absolvovať civilný sobáš. Manželstvo uzavreté v kostole je platné a rovnocenné.⁸¹

Po 42 rokoch prišiel do farnosti 1. augusta opäť kaplán, Henryk Sitek z Katowickej diecézy z Poľska. 28. decembra 1992 sa konalo III. vianočné stretnutie veriacej mládeže Oravy, tentoraz v Zákamennom. Zišlo sa tu okolo 400 mladých ľudí zo všetkých kútov Oravy. Sv. omšu celebroval otec biskup František Tondra, hosťom bol aj Mons. Michal Klučár, riaditeľ Biskupského úradu.⁸²

Rok 1993 bol na Slovensku vyhlásený za „Rok pokánia“. K sv. prijímaniu v tomto roku pristúpilo 99 detí. Alojz Koval vyrobil nový drevený kríž, ktorý daroval obci. Bol postavený na mieste starého kríža v Oraviciach, ktorý už bol na spadnutie a požehnaný 8. augusta 1993. Kaplán Henryk Sitek odišiel za správcu farnosti do Sedliackej Dubovej.

Starý cintorín, na ktorom sú pochovaní mnohí kňazi tejto farnosti už bol preplnený a tak obec prišlo k výstavbe nového cintorína. Konkurz na stavbu vyhralo miestne JRD. V októbri tohto roku bola výstavba oplotenia dokončená. Na novom cintoríne bol postavený vysoký 5 - metrový betónový kríž. Nový cintorín bol za účasti celej dediny posvätený 1. novembra 1993. Na novom cintoríne bol ako prvý pochovaný Justín Večerek ktorý zomrel vo veku 48 rokov po autohavárii. Vo farnosti bolo v tomto roku pokrstených 114 detí, z toho 58 chlapcov a 56 dievčat.⁸³

Organizácia spojených národov (OSN) ako aj cirkev vyhlásili rok 1994 za rok rodiny. V rámci tejto akcie prebiehali vo farnosti viaceré akcie: obnova manželských sľubov, sv. omše v prvé piatky za zákamenské rodiny, prednášky a putovanie obrazu sv. rodiny po zákamenských domácnostiach, pri ktorom sa rodiny modlili za svoju, aj iné rodiny obce. Brigádnicke boli urobené nátery striech na kostole a na farskej budove, okien kostola. Miestny urbár daroval kostolu 200 tisíc korún, za ktoré bol do kostola urobený nový oltár, ambóna a sédes, ktoré slávnostne posvätil otec biskup František Tondra 9. októbra 1994. V tomto roku boli vo farnosti aj Ludové misie, ktoré viedli pátri redemptoristi zo Starých hôr p. Ivan Flimel a Virgil Čierny.⁸⁴

1. 11. 1993 Posviacka kríža na novom cintoríne – *posväcuje vdp. Jozef Kasan*

Rok 1995 bol vyhlásený v rámci duchovnej obnovy za Rok Ducha svätého. OSN vyhlásila tento rok za Rok tolerancie. V tomto roku privítalo Slovensko hlavu katolíckej cirkvi pápeža Jána Pavla II. Sv. otec bol na Slovensku 4 dni a navštívil viaceré miesta. Zo Zákamenného išli na stretnutie so sv. otcom najmä do Nitra a potom na Mariánsku horu do Levoče. Tu sv. otec posvätil základné kamene na nové kostoly, medzi inými i základný kameň na nový kostol, zasvätený sv. Jozefovi, ochrancovi kresťanských rodín. V tomto roku sa už začali prípravné práce. 5. augusta bola spomienková slávnosť na 30. výročie úmrtia p. biskupa Jána Vojtaššáka na našej Kalvárii. Sv. omšu celebroid J. E. biskup František Tondra, kazateľom bol pomocný biskup Andrej Imrich. V nedeľu 6. augusta boli posvätené dva nové kríže, jeden pri kostole, ktorý zhotovil Florián Subjak a druhý na Poriečí pri Novoti, ktorý zhotovil Štefan Balún.

Od 12. do 17. novembra boli vo farnosti renovácie misií. Oprávnenie rozdávať sv. prijímanie dostali ďalší štyria zákamenskí obyvatelia. Dňa 2. decembra prišli do farnosti pátri karmelitáni, ktorí prijali za členov bratstva škapuliarskej Panny Márie 226 farníkov, najmä spomedzi mládeže. Mládež pod vedením katechétky Ludmily Gruchalovej začala vydávať pre farské spoločenstvo časopis „Zrnká pravdy“, v tomto roku vyšli prvé dve čísla.⁸⁵

Rok 1996 bol venovaný téme „Cirkev – jedno srdce a jedna duša.“ K prvému sv. prijímaniu pristúpilo 114 detí – najviac v doterajšej histórii obce.

V tomto roku prijal diakonskú vysviacku v Spišskej kapitule zákamenský rodák Ján Polták. Na vysviacku prišla najbližšia rodina i veriaci spoločným autobusom i autami.

Vdp. Ján Polták – *primičná svätá omša*

Základná škola v Zákamennom v tomto roku dostala názov „Základná škola Jána Vojtaššáka v Zákamennom“. Odhalenie tabule bolo slávnostné, slávnosť sa začala sv. omšou. Zúčastnilo sa mnoho významných osobností, okrem iných i zákamenský rodák akademik Milan Čič. Po sv. omši sa konala slávnostná akadémia v kultúrnom dome a návšteva hrobu nášho významného rodáka.

V tomto roku sa začalo s výstavbou nového kostola. Projekty pripravil Architektonický ateliér GAM manželov Gočovcov z Ružomberka. V októbri boli vykopané a zabetónované základy. Betonárske práce boli vykonané brigádniccky, každý deň prišli brigádnicci z tridsiatich domov. Družstvo poskytlo nákladné auto V3S na vozenie betónu. Základy vymeral Ing. Jozef Florek, starosta obce, stavebný inžinier.

Dňa 3. decembra neznámy a nezistený zlodej ukradol sošky z dvoch kaplniek na Kalvárii s nevyčísľiteľnou historickou hodnotou. Sošky boli súčasťou chránených kultúrnych pamiatok.⁸⁶

Rok 2000 bol rokom Veľkého jubilea. 11. mája bola v našej farnosti birmovka. Sviatosť birmovania dostalo 345 birmovancov. Bola to už druhá veľká slávnosť v našej farnosti v tomto roku. Prvá slávnosť bolo 76. výročie vysvätenia Jána Vojtaššáka za biskupa. Na výstavbe kostola sa pokračovalo brigádniccky. Každý rok prichádzali na stavbu brigádnicci z dvadsiatich domov. Pracovníkov poskytla i firma Floriána Subjaka FLORES a 5 zamestnancov z obce zamestnaných na verejnoprospešné práce. V tomto roku bola stavba zastrešená. Za kňaza bol vysvätený Ján Polták, rodák z našej

2. 9. 1996 Odhalenie tabule ZŠ Jána Vojaššáka – zľava: Mons. Michal Klučár, vdp. J. Kasan, JUDr. Milan Čič

obce. V nedeľu 22. júna mal vo svojom rodisku, v našom kostole pri-mičnú sv. omšu za hojnej účasti našich veriacich. Do farnosti po štyroch rokoch prišiel kaplán, novokňaz Martin Jurčí z Tvrdošína.

Dňa 15. novembra bola vo farnosti spomienková slávnosť 120. výročie narodenia spišského biskupa Jána Vojaššáka za účasti biskupov Františka Tondru, Andreja Imricha, arcibiskupa Alojza Tkáča, asi 50 kňazov a plného autobusu bohoslovcov zo seminára a množstva veriacich z farnosti a okolia.⁸⁷

Rok 1998 bol „rokom Ducha svätého.“ Kaplán Martin Jurčí 1. júla z našej farnosti odišiel za správcu farnosti do Važca. Do Zákamenného prišiel nový kaplán novokňaz z Popradu Jaroslav Rusnák. Základnej škole

Odhalenie busty ZŠ Jána Vojaššáka

podarovala dolnokubínska farnosť bustu Jána Vojtaššáka od akademického sochára Petra Švarala. Jej odovzdanie sa konalo slávnostným spôsobom za prítomnosti dekana Mons. Alfonza Letanovského. Na stavbe nového kostola bola v tomto roku zmontovaná veža, krov pokrytý medeným plechom a boli zabudované rozvody elektriny. Zároveň boli vo fare položené nové podlahy a znížené stropy. V tomto roku bolo pokrstených 98 detí, z toho 53 chlapcov a 45 dievčat.⁸⁸

Na stavbe nového kostola boli v roku 1999 osadené nové okná, oteplené stropy, omietnuté a vybielené steny, vymurovaný a omietnutý chór, kanalizácia a časť terénnych úprav okolia kostola. V júli boli objednané zvony, 13. 11. boli posvätené. Zvony odliala firma Felczyński v Gliwiciach v Poľsku a mali názvy: Zvon sv. Jozefa, Zvon Panny Márie - Pomocnice kresťanov a zvon sv. Michala archanjela. Posviacku vykonal biskup Mons. Andrej Imrich. Mramor do nového kostola bol dovezený z Talianska od firmy Landi Giocondo. Tá istá firma zhotovila aj oltár a ambón do nového kostola. Vo farnosti bolo v tomto roku pokrstených iba 85 detí, z toho 48 chlapcov a 37 dievčat. V novom kostole bola v tomto roku odslúžená prvá polnočná sv. omša i sv. omša na sviatok Narodenia Pána.⁸⁹

Dňa 5. 8. 2000 bola pred kostolom sv. Jozefa spomienková slávnosť 35. výročia úmrtia biskupa Jána Vojtaššáka. Hlavným celebrantom a kazateľom bol kardinál Ján Chryzostom Korec, sídelný nitriansky biskup, zúčastnili sa biskup František Tondra, generálny vikár berlínsky, prelát Georg Wolf, prelát Viktor Trstenský, generálny vikár Ján Zentko, okolo 60 kňazov, bohoslovci a množstvo veriacich.

Dňa 3. 10. 2000 Slovenský rozhlas odvysielal z našej farnosti sv. omšu, ktorú celebraval správca farnosti Jozef Kasan, koncebroval miestny kaplán Mgr. Jaroslav Rusnák, hrou na organ sprevádzal organista Jaroslav Žatkuliak, Jozef Sivčák a spieval farský spevácky zbor. Počas pôstu boli do každej triedy v škole umiestnené kríže, zavesené na čelnej stene, aj v riaditeľni a zborovni. Do nového kostola bola umiestnená na balkón socha sv. Jozefa, zhotovená v Taliansku, akademický maliar P. Rusko nainštaloval do svätyne ruky sv. Jozefa a rezbár Ján Sivoň zo Sihelného vyrezal z lipového dreva sochu Panny Márie a veľký kríž s Ukrižovaným. Vitráže do okien namontoval akademický maliar Ján Havrila.⁹⁰

Do kamenného oltára v novom kostole boli vložené relikvie, ktoré daroval zákamenskému kostolu nanebovzatia Panny Márie spišský biskup Alexander Párvy 31. mája 1907. V prvý deň nového roku 2001 bol za účasti viacerých kňazov a mnohých veriacich otcom biskupom Františkom Tondrom požehnaný nový kostol sv. Jozefa, ochrancu kresťanských rodín. Bol to prvý vysvätený kostol v novom tisícročí. Kapacita nového kostola bola 1 000 osôb. Celková hodnota diela bola asi 12 miliónov korún. V okolí kostola boli v tomto roku vybudované nové asfaltové parkoviská a dokončené terénne úpravy. Na úrovni diecézy bol v tomto roku ukončený proces blahorečenia biskupa Jána Vojtaššáka a materiály boli odnesené do Ríma. V tomto roku bolo v našej farnosti pokrstených 74 detí, z toho 40 chlapcov a 34 dievčat.⁹¹

13. 11. 1999 Mons. Andrej Imrich posväčuje zvony nového kostola

Dňa 1. 7. 2002 odišiel z farnosti Zákamenné kaplán dp. Jaroslav Rusnák. Na jeho miesto prišiel **Richard M. Ondáš**. V podkroví fary sa dokončila úprava kaplánskeho bytu. Dňa 19. júla náhle zomrel tunajší p. farár Jozef Kasan, ktorý tu pôsobil od decembra 1985. Pochovaný bol na novom cintoríne 23. júla 2002 biskupom Františkom Tondrom za účasti mnohých kňazov spišskej diecézy, veriacich farnosti i okolia. 1. 8. diecézny biskup František Tondra poveril spravovaním farnosti vdp. ThDr. Pavla Janáča, PhDr., doterajšieho správcu farnosti v Krušetnici.

V lete 4. 8. privítal v novej farnosti pomocného spišského biskupa Mons. ThDr. Štefana Sečku, ktorý na Obecnom úrade posvätil **pamätnú izbu Jána Vojtaššáka** a navštívil jeho hrob.⁹²

Najvzácnejším exponátom pamätnej izby je klakadlo, ktoré používal v Oravskej Lesnej, čierny kabát a malá busta, ako aj soška ktorú obci venoval Marián Grígel z Námestova a ktorá je zmenšenou kópiou biskupovej sochy, umiestnenej pred kostolom v Námestove.⁹³

V lete 30. júla 2003 sa uskutočnila exhumácia pozostatkov biskupa Jána Vojtaššáka, z nich časť bola prevezená na Spišskú kapitolu, kde bude pochovaný, ostatné sa vrátili do hrobu.

Po voľbách v roku 2002 sa novým starostom stal Ing. Milan Vrabel, ktorý sa hneď pustil do rozšírenia cesty okolo farského kostola, jej úpravy až po Kalváriu, zabezpečil opravu hrobu pána biskupa po exhumácii.⁹⁴

Dňa 1. júla 2003 bol za správcu farnosti Zákamenné poverený vdp. Andrej Dulák a kaplána Richarda M. Ondáša vymenil kaplán Alexander

2004 Vdp. Jozef Florek - *primičná svätá omša novokňaza*

Liška, ktorý v našej farnosti pôsobil jeden rok a 1. júla 2004 na jeho miesto nastúpil kaplán Lubomír Cvengroš. Za pôsobenia vdp. Andreja Duláka bol v r. 2003 zakúpený do nového kostola elektronický orgán, previedla sa úprava okolia starého kostola a vydláždenie prístupových chodníkov.

Farský kostol

LET-E-FOTO PAP

Kostol sv. Jozefa

E-FOTO V. BRIŠ

Prvý drevený kostol

MALBA

Kalvária

E-FOTO V. BRIS

Vynovený oltár farského kostola

Pohľad do svätyně kostola sv. Jozefa - obetný stôl, ambón, bohostánok

Pamätná izba J. E. biskupa Jána Vojtaššáka

FOTO M. IGLÄR

15. 8. 2004 Odpustová sv. omša na Kalvárii

FOTO V. IBRIŠ

15. 8. 2004 Vdp. Andrej Dulák počas sv. prijímania na Kalvárii

FOTO V. IBRIŠ

1. 1. 2001 Požehnanie kostola sv. Jozefa – *J. E. spišský biskup Mons. prof. ThDr. František Tondra pri symbolickom odovzdaní kľúča od nového kostola na prelome storočí a tisícročia*

Nočný cintorín 2. novembra – *Spomienka na všetkých zosnulých*

FOTO M. IGLÁR

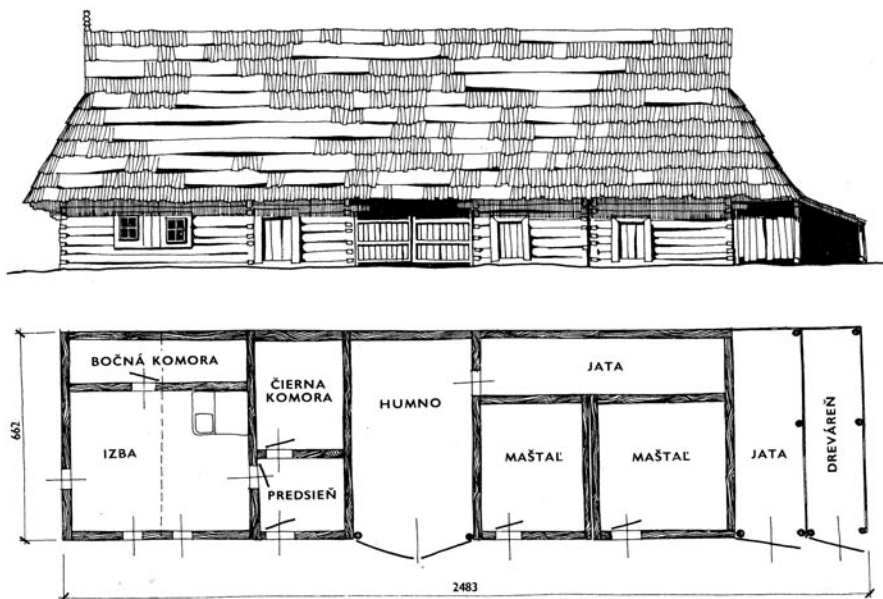
PhDr. Soňa Matugová

Život a kultúra ľudu v minulosti

Zákamenné v minulosti bola odľahlá goralská dedina osadená kopaničiarskym spôsobom medzi hustými lesmi, na hranici s Poľskom, ďaleko od trhových a remeselných centier. Preto zamestnanie Zákamenčanov sa zameriavalo na poľnohospodárstvo, výrobu potravín, prácu s drevom, z ktorého stavali domy a zhotovovali gazdovské náradie, domácku výrobu plátna, vlny, odevu, obuvi. Na trhoch predávali stavebné zrubové drevo, šindle, ťažný dobytok, kone, jahňatá, lanové nite, bryndzu a tvaroh.

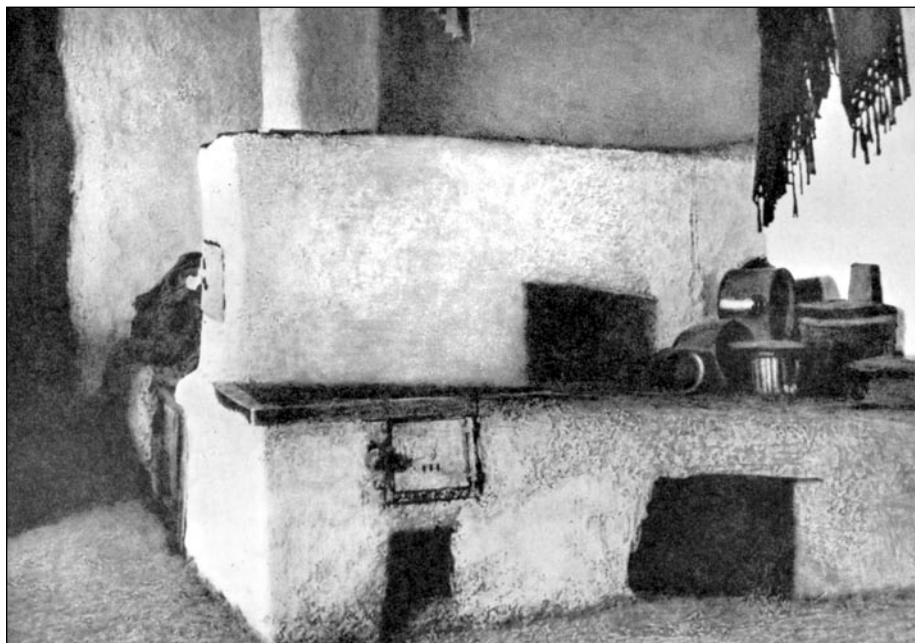
Stavanie domov, bývanie, domáce a poľné práce

Zákamenčania stavali drevené zrubové domy, bez komínov a pokrývali ich šindľami. Stavebné drevo bola okresaná guľatina, vypílená na mieru zrubov. Zástavba v obci bola kopaničiarska, ľudia stavali tam, kde

Drevenica v Zákamennom č. 448 - štvorpriestorový obytný dom s hospodárskymi budovami pod spoločnou strechou a bočnou komorou

Otvorené ohnisko bez kocha s pristavaným sporákom a murovaným komínom

mali pole. Domy boli od seba ďaleko. V 19. storočí gazdovský dom mal predsieň a obývaciu miestnosť, do ktorej sa vchádzalo z predsieni. Z predsieni viedli schody na pôjd. Podkrovie slúžilo ako úložný priestor pre obilie, ktoré sa sypalo do zrubových nádob zvaných „srompky“. Vstupné dvere boli nízke a prah bol vysoký. Dvere nemali kľučku, zatvárali sa hasprou alebo skobou. Pri haspre sa uzatvárali pohybujúcou sa lištou voľne pripevnenou na dverách za stenou miestnosti. Skoba slúžila ku prudšiemu trhnutiu dverí, ktoré boli do rámov presne napasované, takže sa udržali zavreté. Obloky s rozmermi 60×60 cm boli osadené nízko nad zemou a svetelnosť v obývacej izbe bola slabá. Podlahu tvorila udupaná hlina. V domoch postavených vo svahu sa podlaha nevyrovnávala, svahovitosť bola aj v obývacej izbe.

Nábytok si Zákamennčania zhotovovali z dreva. Stôl bol z bukových alebo dubových dosiek umiestnený v jednom rohu miestnosti. Okolo steny, kde stál stôl, boli široké lavice, ktoré sa v mnohopočetných rodinách využívali aj ako posteľ. Hlinené misky, hrnce a drevený riad boli uložené na poličkách pod povalou. V obývacej miestnosti boli posteľe, vystlaté slamou, na ktorej bola hrubá ľanová plachta, nazývaná „žgřebnó lôchtusa“. Aj perinové a vankúšové obliečky boli z tohto materiálu. Kedysi periny zhotovovali z odpadu pri výrobe vlny. Vlna v týchto perinách sa zbýjala, hrčila, vytvárala tvrdé guľovité tvary a gazdiná každú jar musela takéto periny rozpárať, vlnu rozčesať a opäť zašit do periny. Preto začali plniť periny kuracím a neskôr husacím perím.

Najväčšiu časť obývacej miestnosti zaberala pec. Jej súčasťou bola „nolepa“ vo výške 70 – 80 cm a podobala sa miestu dnešného ohnišťa. Nolepa

Povoz so zapriahnutými kravami

bola spojená s vlastnou pecou, vyčnievajúcou nad ňou 50 – 60 cm. Vlastná pec bola priestranná. V peci vo výške nolepy bol otvor pre ohnište. Dym neodchádzal komínom, ale zhromažďoval sa v miestnosti. Koncom 19. storočia sa začali stavať v domoch kochy. V týchto peciach sa ohnište posunulo k nolepe, ale tiež bolo otvorené. Za ohništom bola umiestnená pec a nad ohništom koch, ktorý umožňoval odchádzaniu dymu na pôjd. Komínov nebolo. Murované pece v domoch bez komínov začali stavať začiatkom 20. storočia a stavali ich gazdovia, ktorí chodievali za prácou do Budapešti, Dalmácie, Francúzska, Belgicka a Ameriky. Do Zákamenného prinášali novoty a menili spôsob života zaužívaný v obci po stáročia.

Nad ohništom bol upevnený držiak na kotlík, v ktorom sa varilo hlavné jedlo. Druhou nádobou na varenie bol menší železný „rönik“ s dlhou rukoväťou podobný dnešnej palacinkárni (alebo pekáču) ale s vyššími bokmi. Používal sa na praženie potravín. Gazdiná v ohništi rozhrnula uhlíky a urobila miesto pre vloženie rönika do uhlíkov. Zo všetkých strán ho obsypala uhlíkmi a obložila drevom, ktoré začalo horieť. Pri pečení chleba vyhrnula z pahreby rozžeravené uhlíky a na rozpálenom kameni pahreby piekla tzv. „môskoľe“. Moskoľové cesto sa pripravovalo z ovsenej múky, vody a trocha soli. Cesto rukami vyformovala (rozmačkala) na hrúbku 3 cm a opiekla z oboch strán v pahrebe. Hlavným jedlom bola „kuľaša“ (ovsená kaša) a varené alebo pečené zemiaky. Kuľaša sa pripravovala tak, že do vriacej posolenej vody sa za stáleho miešania sypala ovsená múka. Uvarenú kuľasu alebo zemiaky vysypali do veľkej hlinenej misy, z ktorej všetci spoločne

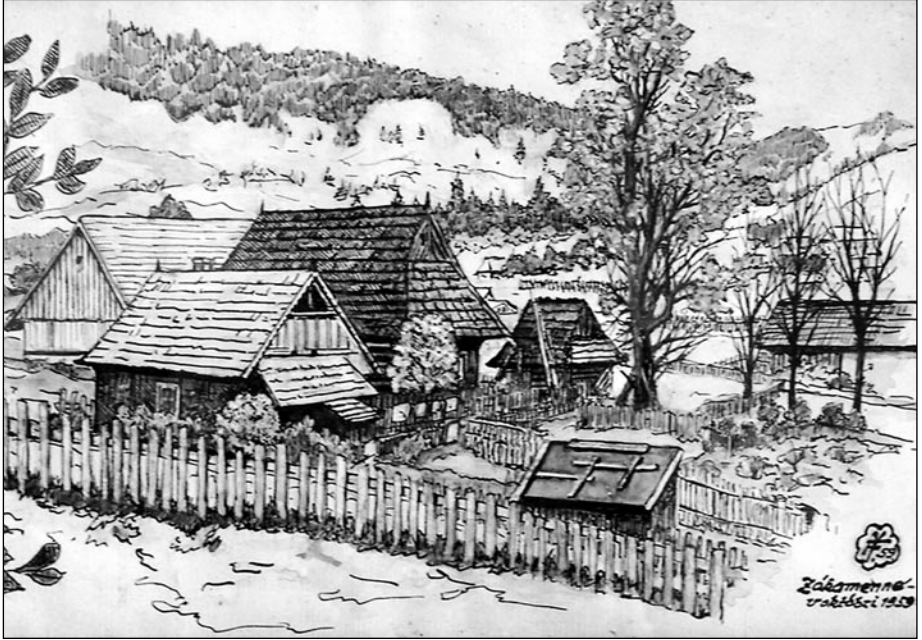
jedávali s drevenými lyžicami. Kulašu a zemiaky jedli s kyslým mliekom, maslom alebo so slanou. Spôsob spoločného jedenia z jednej nádoby sa uchoval v Zákamennom do roku 1957. Kedysi aj kávu „jedli“ spoločne. Uvarenú kávu vyliali do jednej misy, naberali ju lyžicami a takto konzumovali. Šálky a taniere začali používať až v 20. storočí. Počas neúrodných rokov prímiešavali do ovsenej múky bukové piliny, ale po dlhšom užívaní takejto stravy ľudia umierali.

Svetelným zdrojom v domoch boli bukové triesky, zvané „šlajsy“. Boli to 50 - 60 cm dlhé, na tri prsty široké a 1 - 3 mm hrubé triesky. Gazdovia ich robili ručne, nožom narezali z polena a nechali ich dobre vyschnúť. Pri súmraku zapálili jednu triesku, vložili ju do otvoru na peci, aby gazdiná navarila večeru. Druhá šlajsa bola na stole v stojančeku, zvanom „dervis“. Šlajsy rýchlo horeli, bolo ich treba často vymieňať, preto každý večer bol touto povinnosťou poverený niektorý člen domácnosti. Po prvej svetovej vojne sa svietilo petrolejovými lampami bez cylindra alebo lojovými sviečkami. Petrolej kupovali na trhoch v Poľsku.

V Zákamennom boli často neúrodné roky. Pôda bola ťažká a obrábali ju s námahou. Jedinou pestovanou obilninou bol ovos pre drsné klimatické podmienky. Ľudia, ktorí nemali ťažný dobytok, zakopávali obilie do zeme motykou. Bola to úmorná a zdĺhavá práca. Prvé pluhy v Zákamennom boli drevené a gazdovia museli zapriať na oranie až dva kone. V takýchto podmienkach sa jarné práce predĺžili v obci do konca mája. Tak sa vegetačné obdobie skrátilo natoľko, že gazdovia zvažovali úrodu po snehu na saniach. Straty na úrode roľníkom spôsobovali divé svine. V čase dozrievania zemiakov ich gazdovia plašili vytrubovaním, udieraním na hrnce a kladením veľkých ohňov v okolí svojich polí. Do polovice 20. storočia bolo Zákamenné dedinou vlkov. Od roku 1817 Oravská župa za zabitého vlka, medveďa a orla vyplácala odmenu. Vlkov bolo toľko, že po zotmení ľudia nevychádzali sami z domu. Vždy boli aspoň dvaja a ozbrojení dlhými kyjakmi. Na likvidáciu vlkov vykopali hlboké jamy a zakryli ich čečinou (chvojinou). Keď vlk pri skoku spadol do jamy, už sa z nej nedostal.

Gazdovské vozy pre zvážanie úrody boli výlučne z dreva. Aby vydržali čo najdlhšie a nerozsypali sa, bolo sa treba o ne starať. Gazdovia ich natierali kolomažou a pracovali s nimi len cez deň. Privezené zrnو ukladali na šopu do vrstiev, nazývaných „vožtve“. Mlátilo sa v zime cepmi. Cepy boli dve bukové palice okrúhleho tvaru a držiak drevený valec s priemerom 4 - 5 cm prispôbosený veľkosti mlatca. Na konci držiaku bola kožou pripevnená pohyblivá kratšia drevená palica. Mlatci držali cepy za dlhší koniec a silným pohybom udierali na obilie rozsypané na holohumnici v humne. Najlepšie sa mlátilo štyrom mlatcom. Ak mlátili dvaja, hovorilo sa, že mlátia dvojku, traja trojku a štyria štvorku. Zruční mlatci chodievali počas zimy mlátiť po okolitých dedinách.

V Zákamennom boli tri múčne mlyny na pohon vodnej energie. Pred mlynom vybudovali náhon o dĺžke 1 - 1,5 km, ktorým tiekla voda a padala

Zákamenné v októbri 1959 - kresba

z výšky 2 - 4 m na lopatky mlynského kolesa a uvádzala ho do pohybu. Do náhonu odrazili vodu z rieky jazom (zataras). Vlastnou osou kolesa sa pohyb prenášal na ostatné súkolia. V samotnom mlyne boli dva mlynské kamene uložené na seba širokou plochou. Spodný kameň sa nepohyboval, vrchný sa otáčal a drvil obilie, ktoré sa vhodným spôsobom dostalo medzi kamene. Časom sa povrch kameňov opotreboval, čím sa ich výkon zmenšil. Mlynár upravil výkon kameňov kutím tak, že jeden koniec kladiva naostril a kolmo ním sekal po povrchu obidvoch kameňov. Na týchto vznikli priehlbiny a obilie sa lepšie drvilo. V 19. storočí sa za mletie neplatilo, mlynár dostával od roľníkov časť obilia za prácu. V roku 1814 sa spomína v Zákamennom valcha.

Zákamenčania žili skromne, jednoducho a boli sporovliví. Zlatky a strieborníaky za predaj tovaru na trhoch i zárobky na Dolniakoch odkladali, schovávali vo svojich domoch, lebo sa neraz stalo, že dom prepadli a vykradli zloději. S nasporenými a ukrytými peniazmi sa nikdy nechválili z obavy pred zlodějmi. Potomkovia dedili po zosnulých role, dom a o peniazoch nemali ani tušenie.

V obci bolo zvykom, že ľudia sa pýtali potomkov, či nenašli po zosnulých peniaze. Keď peniaze schovali do železného kotlíka a zakopali do zeme, ich hľadanie bolo beznádejné. Niektorí vkladali peniaze do ľanového vrecúška a schovávali do kútov na pôjde. Tieto potomkovia našli. Napríklad starí rodičia štátneho cestára Vendelína Rončáka zanechali toľko peňazí, že vystačili na výstavbu nového domu.

Výroba šindľov a práca s drevom

Roľníci vyrábali šindľe ručne a po domácky. Technológia ich výroby bola jednoduchá. Najprv si chlapi zaobstarali jedľové alebo smrekové drevo. Vyberali pomaly rastúce stromy, na ktorých bolo málo konárov, aby drevo bolo dostatočne husté a štiepne. Peknú hladkú guľatinu popílili na klátiky v dĺžke šindľov a nechali dobre vysušiť cez leto. V zime šindliari pomocou sekier a drevených klinov štiepali z klátikov doštičky hrubej asi 2 cm. Doštičky potom hoblovali, čiže vyrovnávali oberučným nožom. Aby tento pracovný úkon prebehol bez ťažkostí, chlap si šindel pripevnil na „datkovi“ (páka, ktorej horný koniec mal hlavicu na pridržiavanie šindľa) a mechanický pohyb vykonával nohou. Hoblovať šindľe nebolo spočiatku pravidlom. Pre vlastnú potrebu Zákamenčania šindľe nehoblovali, ale len tie výrobky, ktoré predávali na trhoch v mestečkách a ktoré odovzdávali hradnému panstvu ako povinnú naturálnu dávku. Posledný pracovný úkon sa nazýval „pahovanie“, ktoré si vyžadovalo ozajstnú zručnosť. Pahovacím nožom (pahovníkom) šindliari vyrezali drážku. Pahovací nôž sa podobal hoblíku po stranách s držiakmi, za ktoré ho držali dvaja chlapi sediaci oproti sebe. Jeden šindliar nôž tahal a druhý tisol. V Zákamennom vyrábali šindľe s hrúbkou 21 mm, dĺžkou 40 cm a šírkou 10 – 20 cm. Po celej dĺžke jednej strany boli zaostrené a po druhej mali drážku (pahu), do ktorej zaostrená druhá šindľa tesne zapadla. Na rodinný dom a zadné stavy potreboval roľník 6 000 – 8 000 šindľov. Na streche ich pribíjali klincami dlhými 70 mm. Životnosť šindľov predlžovali natieraním karbolínom alebo užitým olejom. Prvé šindliarne boli v lesoch, neskôr výrobu šindľov prevzali vodné mlyny, ktoré kláty píľili na kruhovej píle, nazývanej „cinkulár (cirkulár)“. Známymi výrobcami šindľov boli Magdiakovci a Gašperovci.

Najstarším zamestnaním Zákamenčanom bolo drevorubačstvo, povozníctvo, splavovanie plŕí. Práca s drevom bola hlavným zdrojom príjmu obyvateľov. Zákamenčania časť drevnej hmoty spracovali na píle v obci. Do roku 1875 bola v obci píla na pohon vodnej energie. V uvedenom roku postavili v obci prvú parnú pílu na Orave. Spracované drevo (dosky) odvážali do Oravského Podzámku a na poľské trhy do mestečiek Žiwec a Rajce. Časť guľatiny odvážali do Lokce a Tvrdošína plŕami. Plte zhotovovali tak, že niekoľko kmeňov guľatiny prevŕtali v hrubšom i tenšom konci, uložili vedľa seba, otvorom pretiahli oceľové lano a zviazali. Na prednej a zadnej časti plte zhotovili jedno alebo dve veslá, ktorými pltníci usmerňovali plŕ na rieke Biela Orava. Zbíjanie a nakladanie plte vykonávali na vode. Optimálne podmienky na pltnicu v Zákamennom boli na jar a v podjeseň, v ostatnom období mala Biela Orava slabý prúd a nedostatok vody na splavovanie. Najhoršie bolo v letných suchých mesiacoch. Zákamenčania si pomohli tak, že na hranici s Oravskou Lesnou vybudovali na Bielej Orave veľké vodné nádrže, nazývané „tajchy“. Dajú sa prirovnať k zdýmadlám. V prednej časti uložili na rieke silné pne a pomedzi ne nahádzali hlinu. Výška čelnej steny bola 4 – 5 metrov, ba niekedy i vyššia. Tajch stavali v údolí, aby bočné svahy boli zároveň stenami tajchu. Počas veľkých dažďov sa v tajchu nahromadila vo-

Drevenica dvojpriestorové obydlie uteplené zásobou dreva na kúrenie

da, ktorej bolo dostatok pre pustenie plte a bezpečnú prepravu dreva. Traja - štyria pltníci prepravili takýmto spôsobom až 100 plných metrov (kubíkov) dreva. Začiatkom 20. storočia sa zvýšila ťažba dreva v Zákamennom a tajchy nestačili na prepravu dreva do Oravickej píly. Počas prvej svetovej vojny začala výstavba úzkokoľajnej lesnej železnice na prepravu dreva, jej časť v Zákamennom vybudovali v 20. rokoch 20. storočia.

Výroba tehál a tehlové domy

Ked v roku 1893 zhorel od blesku kostol v Zákamennom, ľudia sa rozhodli postaviť nový kostol z kameňa a tehál. Pozvali do obce talianskych tehliarov, od ktorých sa naučili vyrábať tehly ručne. V chotári vyhľadali dobrú ílovitú hlinu, nakopali ju, polievali vodou a miesili. Vymiesenie hliny bola najťažšia práca a robili ju motykami. Na širokú motyku nabrali hlinu, zdvihli ponad hlavu a prudkým pohybom zhodili hlinu z motyky na zem. Túto neľudskú drinu neskôr nahradili ťažné zvieratá (kravy) neustálym pohybom po nakopanej hline. Vymiešanú hlinu ukladali do drevenej skrinky s rozmermi 30×15×10 cm, stlačili ju, aby sa vyformovala a surová tehla bola hotová. Surové tehly vyklopili na dosky, nechali sušiť vonku za pekného počasia a potom v sušiareni. Po vyschnutí vystavili pece, jedna pec poslúžila na vypálenie 6000 tehál. Obyčajne stavali štyri pece pre výrobu takého množstva tehál aby bolo dosť na výstavbu rodinného domu i zadných stavieb na gazdovstve. Traja chlapi vyrobili cez deň 2 000 tehál. V Zákamennom takto vyrábali tehly do roku 1956, kedy ručnú výrobu tehál

Pradenie ľanu

nahradila strojová výroba. Pomerne jednoduchý stroj na výrobu tehál bol poháňaný výbušným motorom o výkonnosti 5 - 10 konských síl. Ôsmi ľudia vyrobili cez deň 3 000 - 4 000 tehál. Známymi výrobcami boli Cyril Buckulčík, Štefan Balun, Štefan Kocúr, Vendelín Kocúr, Milan Florek, Serafin Koval a ďalší. Ručná výroba tehál bola drahá a vždy hrozilo nebezpečenstvo, že sa tehly nedopália alebo prepália.

Prvé murované domy boli obdĺžnikovitého tvaru. Dom pozostával z predsiene (pitvora), kuchyne, obývacej izby a pristavenej drevenej komory. Okná boli nízko nad zemou a ich svietivosť bola slabá. Základy boli nízke a zhotovené z kameňa. Výkop pre základy robili plytký, platila zásada: „Nedávať do zeme kameň, je ho v nej dost“. Múry domu obhádzali (ovakovali) hlinenou maltou. Pivnice pod domami sa nestavali. Tieto domy boli vlhké.

Po roku 1935 začali stavať nový typ domu z tehál a so štvorcovým pôdorysom. Krytina sa používala ohňovzdorná - eternit, ferrenit, pálená škridla, šamotová škridla, cementová škridla, škridla v podobe válovov a plech. Pod strechou v podkroví sa budovali izby nazývané manzardky. Murovalo sa z tehál, vápenej malty i hydraulického vápna (cement + mleté vápno), ale v chudobnejších rodinách naďalej používali hlinenú maltu.

Na nových domoch boli okná väčšie 140×180 cm, základy domu boli vyššie z tesaného kameňa, obyčajného kameňa a cementovej malty. Pod domom boli pivnice. Prvé domy tohto typu postavili Kuchtiakovci, Kurňavkovci, Gonšorovci a Markovci.

Výroba ľanového oleja

Pestovanie ľanu a výroba plátna

V Zákamennom boli dobré klimatické podmienky na pestovanie ľanu. V 19. storočí sa jeho produkcia rozmohla natoľko, že obyvatelia boli sebestační. Gazdovia siali ľanové semeno do ďateliniska, ktoré predtým pooral a pobránili. Asi týždeň po zasiatí oráčinu pobránili druhýkrát. Ostatné práce okolo pestovania ľanu vykonávali ženy. Keď narástla tráva, vytrhali ju. V Zákamennom ľan dozrieval okolo 25. júla. Keď odkvitol a semeno stmavlo, ženy vytrhávali ľan aj s koreňmi, ale nikdy nie pri svite mesiaca. Vytrhaný ľan ukladali do otiepok a previazali povrieslom zo slamy. Otiepky odviezli domov a nasledovalo rafanie. Hlávky so semenníkmi sa odtrhávali od stopiek na rafe. Raf pozostával z dosky dva metre dlhej, do ktorej boli kolmo v rade pripevnené železné prúty (klinec) s priemerom 5 mm a na voľnom konci zahrotené. Rafat mohli súčasne dvaja tak, že sedeli oproti sebe a pracovali striedavo. Každý zobral hrst ľanu a pohybom smerom na zahrotené železné prúty stonky ľanu umiestnil do medzery širokej 2 - 3 mm. Trhnutím ľanu k sebe hlavičky neprešli medzerami a oddelili sa. Rafanie ľanu vykonávali v humne a keď sa zišlo viacej mladých dievčat a chlapcov, po práci si zapievali a zatancovali pri harmonike.

Orafané ľanové stonky opäť poviazali a odniesli do močidiel. Boli to nádrže s vodou, v ktorej sa zviazané ľanové stonky zaťažené doskami a kameňmi močili 2 - 3 týždne. Močením sa povrchová drevitá časť ľanových stoniek uvoľnila od ľanových vlákien a vlákna obeleli. Vymočené stonky previezli na širokú lúku, rozložili do riadkov a nechali schnúť. Povrchová časť ľanových

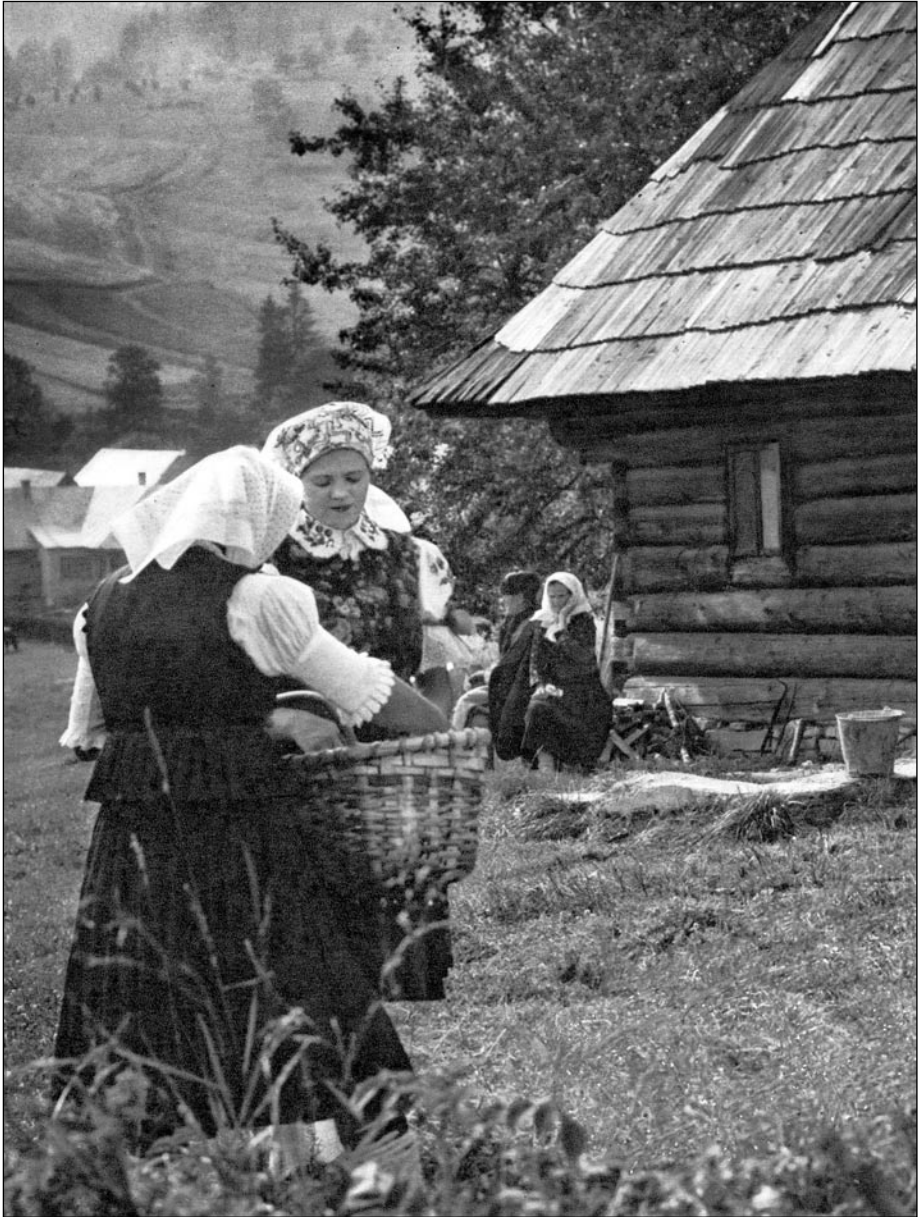
stoniek skrehla a ľahko sa lámala. Suché stonky opäť poviazali do otiepok, odviezli domov a uložili na suché miesto, obyčajne do podkrovia (na pôjd) pod strechu.

Ďalšie práce s ľanom pokračovali v neskorkej jeseni po skončení poľných prác. Ženy rozviazali otiepky zohriate pri peci, rozložili po hrstiach na drevo a tlkli drevnými tlčikmi (kilofami), aby sa drevnatá časť ľanovej stonky rozlámala. Keď sa drevnatá časť trochu uvoľnila, pokračovali práce na mendlici a potom na čerlici (trlici). Mendlica bola vyhotovená z dosky hrubej 5 cm a širokej 15 – 20 cm. Po dĺžke dosky bol vydlabaný otvor (medzera), ktorý nedosahoval až na okraj, aby bola zachovaná celistvosť. Táto časť mendlice bola pevná, prichytená na podstavci, aby sa trepárka nemusela zohýnať. Do otvoru zapadala druhá časť bukovej dosky, ktorá bola na jednom konci opatrená držiakom. Druhý koniec bol pohyblivo zachytený na pevný koniec spodnej časti mendlice. Vrchná časť mendlice sa pohybovala smerom vertikálnym, takže zapadala do otvoru na spodnej časti. Drevnatá časť na mendlici odpadávala tak, že trepárka hrst ľanu dala stonkami medzi pevnú a pohyblivú časť a trhanými pohybmi stonky vyťahovala, čiže „vytrepávala mendlicou“. Výsledok bol taký, že drevnatá časť zo stonky odpadla. Zákamenná nazývali drevnatú časť po goralsky „paždžere“ (pazderie) a používali ju ako stelivo pod dobytok. Konečné odstránenie drevnatej časti ľanu sa dosiahlo na čerlici (trlici), ktorá okrem dvoch otvorov na upevnenej časti a dvoch častí zapadajúcich do týchto sa vôbec od mendlice nelíšila. Na trlici sa hrste ľanu zasekli a vyťahovali sa ťahavým pohybom. Tým sa ľanové vlákno dobre zbavovalo poslednej drevnatej časti. Práca na trlici sa nazývala „vytieranie ľanu“. Vytretý ľan sa viazal do kytiek, jedna kytka obsahovala 12 hrstí.

Úplné vyčistenie a vyrovnanie ľanových vlákien sa dosiahlo na česadle nazývanom „štet“. Česadlo bolo zhotovené z kratšej dosky, do ktorej boli upevnené ostré drôty. Ľan sa čistil tak, že sa prudším pohybom zasunul medzi drôty a ťahaním sa úplne vyrovnal. Vyčesaný ľan, ktorý ostal v hrsti, uviazali ženy do vienka. Boli to najjemnejšie vlákna, z ktorých sa priadlo tenké jemné pradiivo, nazývané „pacešné niči“. Vyčesané vlákna sa pozbierali zo zeme, skrúcali a odkladali k pradeniu hrubej priadze, nazývanej „zgrěbie“. Takto pripravené vlákna sa priadli na nite. Na pradenie sa používala praslica, nazývaná „prönšlice“, vreteno alebo vozík – kolovrátok.

Pradenie ľanu

Zvázok ľanu, kúdeľ, nazývaný v Zákamennom kytka ľanu alebo „zgrěbie“ sa uviazal na praslicu. Pradiarka ľavou rukou ťahala vlákna ľanu z praslice a pravou rukou točila vreteno. Výhoda kolovrátku spočívala v tom, že boli využité aj nohy, lebo pradiarka nohou rýchlejšie krútila kolovrátok a rukami súkala nite. Vlákno sa lepšie spriadalo, keď si ženy naslinili prsty, preto pradiarky žuli smolu, aby sa im v ústach tvorili sliny. Týmto pracovným postupom sa vyrábali zrebné nite. Staré pradiarky mali udivujúcu zručnosť, lebo ich nite boli tenké a rovnomerné. Často sa stávalo, že mladé ženy,

Ľudový odev v Zákamennom - *pri práci*

začiatovníčky, si dávali zrebné nite priasť starším ženám, lebo ich nite neboli dostatočne jemné a súmerné. Vozíky, ktoré sa používali na pradenie, boli dvojakého typu. Jeden druh bol upravený na výrobu tenkej priadze a druhý na výrobu hrubej zrebnej priadze. Výrobu zrebnej priadze umožňovala tzv. „falčka“, na ktorú sa namotávali nite. Keď bola falčka plná nití,

pradiarka prestala priať a začala nite motať na motovidlo. Tu najšikovnejšie zistila, koľko nití napriadla.

Motovidlá boli dvojakého typu. Jednoduché motovidlo pozostávalo z drevenej tyče dlhej asi 75 cm. Na tyči boli oproti sebe upevnené pol okrúhle oblúky v uhle 180 stupňov, na ktoré sa navíjali nite, pričom pradiarka počítala tak, aby 60 nití tvorilo jedno pásmo. Každé pásmo pradiarka previazala, aby sa jej lepšie a ľahšie spočítali všetky pásma. Jedno pradené lanových nití pozostávalo zo 60 pásiem.

Jednoduché motovidlo časom zdokonaľovali. Spočiatku ho upravili na samopočítanie pásiem. Zhotovovalo sa v podobe štvoramennej hviezdice tak, aby sa ramená mohli točiť okolo stredu. Na ramenách boli pripevnené oblúkovité drevené časti, na ktoré sa zachytávali nite. V strede motovidla na ozubenom koliesku bola zarážka. Ozubené koleso malo 60 zúbkov a jedným otočením sa vždy posunulo o jeden zúbok. Po poslednom (šesťdesiatom) otočení zarážka odskočila (praskla) a udrela na klinec, čo bolo znamenie pre pradiarku, aby zaviazala hotové pásmo. V čase, keď ešte nebola zažívaná táto technológia, pradiarky motali pradená na ruky. Ruka musela byť pritom v lakti zohnutá, čo bolo dosť vysilujúce. Pradená podľa pôvodného pracovného postupu sa nazývali lakte. V Zákamennom pradená (zväzok odčítaných lanových nití) vyvávali vo vode so sódou a mydlom, aby boli biele. V čistej vode ich vyplákali a sušili na lúke. Zákamenčania predávali na trhoch lanové nite vo viazaniciach, zvaných kytky. V jednej kytke sa nachádzalo okolo 700 vlákien.

Tkanie plátna

Mnohí Zákamenčania netkali, pradená odnášali tkáčovi, ktorého nazývali „knop“. Najčastejšie odnášali pradená tkáčom do Oravského Veselého. Za 1 ríf (= 75 cm) plátna mu platili na začiatku 20. storočia 2 koruny, v 30. rokoch 1 korunu 60 halierov. Výrobná technika pri pradení bola vhodná aj na tkanie. Z pradien sa tkalo plátno. Pracovný postup pri tkaní bol nasledovný. Nite sa namotávali na falfky, vždy šesťnásť pre rôzne druhy plátna. Falfky sa uložili do „hornadla“ a potom do „ocedárky“, odkiaľ sa niti viedli piestikom do „snuvadlá“. Falfky s niťami boli prevlečené na snovadle prútmí a nite na snovadle sa viedli pomocou piestika. Do brda sa zместilo 40 pradienok lanových nití. Snovadlá boli umiestnené v izbe a priadzu zo snovadiel uväzovali do vrkoča, aby sa nezamotala. Nasledovali práce s navíjaním na krosná. Priadza sa navliekla na tzv. „reitky“, aby nite išli rovno, zároveň reitkami tkáč dosiahol rovnakú napnutosť nití na krosnách. Navíjalo sa na zadný val, na predný val sa okružalo hotové plátno a pomocou „blótu“ sa plátno ubíjalo. „Planú priadzu“ pred tkaním naškrobili, aby sa netrhala. Plátno sa tkalo vždy v zime. Utkané plátno sa ďalej spracovávalo – bielilo, pralo na potoku, močilo a vyvávalo. V lete ženy vystierali plátno na lúkach alebo na bielidlá, pravidelne ho polievali vodou a nechali vysušiť na slnku, kým nebolo biele. V Zákamennom sa netkali vzorky ani ornamenty. V prvej polovici 20. storočia bohatší

gazdovia kupovali bavlnené vlákna tzv. pamuk a tkali ho s ľanovými niťami. V 20. rokoch 20. storočia sa predávalo plátno na trhu 1 meter za 20 halierov, v 50. rokoch 1 meter za 2 koruny. Po roku 1950 zaniklo v Zákamennom pestovanie ľanu i domácka výroba plátna. Ľudia prestali nosiť kroj, obliekali sa konfekčne a oblečenie šili z látok, ktoré ponúkal obchod. V obchode 1 meter plátna stál 12 korún, aj preto ľudia skončili namáhavú a drahú ručnú výrobu plátna.

Spracovanie vlny

Technika spracovania vlny bola podobná technike spravovania ľanu. Vlna sa „pošuchrala“, „skramplovala“ a priadla ako ľan. Napradená vlna sa pozvíjala do kĺb, z ktorých sa snovala na snovadlách. Zo snovadiel sa navíjala na krosná. Tkala sa podobne ako plátno ibaže oveľa redšie.

Štefan Jaroň - ujo z Ameriky

Výroba ľanového oleja

Zákamenčania vyrábali ľanový olej zo semenníkov, ktoré sa nachádzali v ľanových hlávkach. Hlávky sa sušili, potom mlátili tak dlho, kým z hlávky nevypadlo ľanové semeno, z ktorého v olejárňach vyrábali ľanový olej. Starší Zákamenčania sa pamätajú na olejáreň Floreka (Majeron na Mrzačke), táto olejáreň bola prevezená do Martina. Druhá olejáreň bola na Poriečí u Buculčíka. Hlavným zariadením olejárne bolo veľké koleso, ktoré uvádzalo do pohybu ozubené vreteno a drevený valec, pripevnený na kolese. Na konci valca bola hlavica a oproti valcu kmeň stromu, do ktorého bola vydlabaná diera - priehlbina na nasypávanie ľanového semena. Konce valca a priehlbiny boli opatrené súkennou vložkou. Olejník krútil kolesom, valec s vretenom sa začali pohybovať a tlačili na jamku so semenom. Tlačeníím sa semeno pučilo a lisovalo. Vytiekala žltá masťnatá tekutina - ľanový olej, ktorý obyvateľom slúžil na mnohé účely. Predovšetkým to bola masť na varenie a počas pôstu bol hlavným pokrmom. Ľudia ho jedli s chlebom, zemiakmi, surovou kapustou a masťtli nim iné jedlá. Ako liek sa ľanové semeno varilo s mliekom a po vychladnutí sa táto zmes prikladala na opuchnuté, zapálené alebo hnisavé miesta. Ľanové semeno sa používalo ako krmivo pre holuby, aby mali lesklé perie. Dobytku ho dávali, aby mal zdravú a lesklú sršť. V 50. rokoch začali primiešavať ľanový olej do farieb a touto zmesou natierali drevené časti okien a dvere.

Ludový odev v Zákamennom

Pôvodný ľudový odev v Zákamennom ľudia prestali nosiť začiatkom 40. rokov 20. storočia a v 50. rokoch nosili zákamenský kroj len starší občania. Odev bol odrazom zámožnosti rodiny, platil nepísaný zákon: „Jako še píses, tak še noš“. Ľudový odev v Zákamennom bol neopakovateľný a svojrázny, v obecnej kronike ho v roku 1957 opísal kronikár Leonard Rusnák a v roku 1993 Vladimír Janoták v diplomovej práci „Svadba v Zákamennom“. Zákamenský kroj sa formoval a nosil 300 rokov. Do začiatku 20. storočia odev zhotovovali z ručne tkaného plátna, vlny a kože. Nové odevné materiály do Zákamenného prinášali poľskí židovskí obchodníci a muži, ktorí sezónne pracovali na Dolniakoch, Balkáne, v západnej Európe i Amerike.

Zákamenské devy

Dievča v kroji

Mužský ľudový odev

Spodné prádlo mužského odevu bolo výlučne z lanového ručne spracovaného plátna. Vrchný odev pozostával z klobúka, košeľe, súkenných nohavíc, brunclíka (vesty), krátkeho kabáta, kožušeka, hune, opasku a krpcov.

Klobúk, zvaný „kapelus“ bol nízky, okrúhleho tvaru a čiernej farby. Košeľu, zvanú „stoň“ šili z najjemnejšieho plátna. Rukávy boli široké, nariasené, na zápästí všité do manžety, na krku bol stojačik a uväzovačka. V polovici 20. storočia ženy vyšivali červenou niťou krížikovým vzorom manžety, stojačik a predný diel okolo výstrihu mužskej košeľe. Na košeľu sa obliekal „brunclík“ (vesta) bez rukávov, vyšivávaný a obšívávaný zelenou páskou. Brunclíky boli kožené alebo z čierneho súkna a nosili sa v zime i lete. V chladnom

počasí sa nosil kabát, zvaný „hale-
na“, ušitý z čierneho súkna so zele-
ným lemovaním. Na zapínanie slú-
žili pozlátené alebo postriebrené
gombíky. Súkenné haleny sa v Zá-
kamennom nosili do roku 1930.
Mužský kožuštek bol bez rukávov
a od ženského sa odlišoval výšiv-
kou. Zatiaľ čo ženský kožuštek mal
vyšívané ornamenty, na mužský sa
vyšívali pásiky a prizdobil sa tenkou
červenou kožou. Do mrazivého zim-
ného počasia sa nosila huňa. Siahala
až po kolenná, vpredu aj vzadu bola
vyšívaná motívmi tulipánov a ruží.

Spodky, zvané „gače“ šili zo
stredne hrubého plátna (zgrēbne-
ho), lebo boli široké. Chudobní no-
sili len gate, nemali peniaze, aby si
kúpili súkenné nohavice. Súken-
né nohavice, zvané „pôrtky“ boli
úzke od členka po lýtko nezosi-
té. Menej majetní roľníci mali na prednej časti našité zelené srdiečka a po

Babka

Vojtaššáková s mamou v kroji

bokoch zelené pásiky. Bohatší ma-
li pôrtky bohato zdobené zelenou
„haraskou“, okolo ktorej bola zele-
ná výšivka. Pás súkenných nohavíc
bol celistvý. Po okraji bola dooko-
la „šňalka“ na remeň (opasok). Aby
sa remeň dal vpredu zapnúť a odo-
pnúť, šňalka tu bola predelená.
Opasok sa zapínal malou tkaničkou
na gombík prišitý na pás nad ľavou
nohou. Opasok bol taký dlhý, že po
zapnutí sa jeho voľný koniec ovinul
okolo spodnej časti tela a bolo ho
vidieť spod kabáta. Rázporok bol
po stranách stredného švu od pása
nadol. Tým sa vytvorili symetricky
dva rázporoky, ktoré tiež slúžili ako
ochrana rúk proti zime, čiže boli to
dve vrecká (vačky). Pôrtky sa v Záka-
mennom nosili do roku 1945.

Holé nohy si okrucali ľanový-
mi onucami. V lete si obúvali krpce,

Žena v kroji

ušité z bravčovej kože. Bravčová koža sa spracovávala po domácky. Známi garbiari Laššákovci spracovávali kožu pre ostatných obyvateľov. Bravčovú kožu pokrájali na kusy obdĺžnikovitého tvaru podľa veľkosti nohy (napr. 35×20 cm). Z bokov sa koža zahla nahor, tvorila boky krpcov, vpredu sa konce kože prešili koženým pásmom širokým 1,5 cm. Nové krpce boli šité výlučne kožou. Po zodratí si tieto časti látal každý gazda sám hrubou ihlou, hrubou ľanovou niťou, zvanou „dratev“ a kúskom náhradnej kože, ktorej veľkosť určila zodratá koža. Často sa stávalo, že povozník každý večer látal krpce, ktoré pri intenzívnom chodení počas dňa obdral. Krpce mali na bokoch očká, do ktorých sa navliekali remeňové pruhy, zvané „nokônce“ dlhé asi

50 cm, ktorými sa krpec šnuroval, ovíjal okolo nohy smerom hore, upevňoval onuce do výšky 25 cm. V zime nosili súkenné papuče, zvané „plotáky“ z bieluho alebo čierneho súkna, ktorých výroba a tvar bola totožná s krpcami. Chýrnym výrobcom krpcov a plátákov v Zákamennom bol Martin Kuchtiak z Poriečanky.

Pred prvou svetovou vojnou chodievali Zákamenčania do poľského mestečka Rajce na jarmoky predávať dubové drevo. Na jarmoku kupovali cajchové nohavice z lacnej ale pevnej látky, ktoré časom nahradili súkenné pôrtky. Od Poliakov kupovali aj látky, zvané čertovice, z ktorej šili šaty. Krpce vymenili za kožené čižmy a topánky, ale topánky nosili len počas sviatkov a zvláštnych rodinných udalostiach. Stávalo sa, že topánky po zosnulom dedili potomkovia.

Ženský ľudový odev

Ženy nosili spodnú časť odevu z najjemnejšieho ľanového plátna. Pozostávala z košeľe, ktorá siahala len po pás a naberané rukávce mala zakončené úzkou manžetou a háčkovanou krajkou, nazývanou „štikeraj“. Nad manžetou bola výšivka s motívmi kvetov a lístkov. Pod sukňou nosili jednu alebo dve spodnice (spôdniky), ktoré siahali od pásu po lýtka a na ich ušitie bolo treba 3 m plátna. Ženy si obliekali cez pracovné dni jednu spodnicu, vo sviatočné dni dve spodnice. Na spodnice si obliekali sukňu, ktorá bola z tenkej ľanovej priadze. Vrchná sukňa bola modrá alebo zelená s bielym alebo zeleným vzorom a drobno skladaná. V Zákamennom mali tlačový stroj na

Ludový odev v Zákamennom

Ženská košeľa - *starší typ*

Rukáv ženskej košele - *starší a novší typ*

Mužská košeľa - *novší typ*

Čepiec

Zástera

Staršia žena s čepcom

Oblečenie mladuchy v Zákamennom

Oblečenie ženy v zákamenskom kroji

Pero mladého pána a kromské vienyky

Ženský brucník - pohľad zozadu a spredu

Ženský kabátik

Krpce - vľavo mužské, vpravo ženské a vyšívvané papuče

Obutie ženy - nokunce

farbenie plátna Kompanikovci. Ženy si tu mohli vybrať vzorku, napríklad tmavomodrú s bielym vzorom alebo tmavozelenú so svetlozeleným alebo žltým vzorom. Tlačili aj zlaté alebo čierne obruby na mušelin, ktorý sa vtedy používal namiesto tenkého fatelu do rakiev. Vo sviatočné dni si ženy na sukne pripínali biele zástery, ktoré mali na spodnej strane lem so strojovou madeirou bielej farby. Šírka zástery okolo pása bola len 15 – 20 cm, neskôr sa prestali nosiť. Okolo roku 1930 začali ženy nosiť štofové a šafolové sukne.

Na košeľu si ženy obliekali brunclíky. Tieto neboli ľanové, ale z drahších látok ako zamatu, šafolu, brokátu a na pracovné dni z kartúnu. Od pása nadol bol „rojčík“ so záhybmi dlhými asi 10 – 15 cm. Na brunclíku bolo 4 – 6 gombíkov. Na plecía si dávali veľké trojrohé šatky, ktorých konce prekladali krížom cez prsia a zaväzovali vzadu na páse. Tieto šatky sa volali „kôšičky“. Po okraji mali strapce. Šatky boli zo šafolu najpestrejších farieb alebo z vyšiváneho tylu. Kôšičku nosili len na slávnostné príležitosti v lete. V zime nosili na brunclíku kabát, lemovaný šafolom, zamatom alebo brokátom. Rukávy boli obšívané glotom. Strih kabáta bol jednoduchý, nepriliehal k telu. Neskôr sa nosili kabáty okolo spodnej časti na páse skladané, lepšie priliehali k telu a nazývali ich „blúzky“. V daždivom a zimnom počasí ženy si obliekali kožuchy, ušité z ovčích koží, mali rukávy a siahali poniže pásu. Na kožuch si odievali ľanovú plachtu, nazývanú „lôchtus“. Plachtu vytlačili odievačky, ktoré muži nosili svojim ženám z poľských trhov. Boli rôznych farieb a vzorov so strapcami na okraji. Kožuchy sa časom prestali nosiť, nahradili ich kožené brunclíky, ktoré boli bez rukávov a k telu priliehali tesnejšie. Vzadu na dolnej strane chrbta bola pestrá výšivka. Okolo roku 1950 sa tento odev prestal nosiť. V zime si obliekali krátke kabátiky kostýmového tvaru.

Vydaté ženy nosili na hlave ručne uháčkové čepce z bielej priadze, do ktorých navliekali farebné stužky vzadu i vpredu. Na čepiec si uväzovali šatku z riedkej a jemnej tkaniny (batist). Šatky boli rôznofarebné s najrozmanitejšími vzormi. Časom prestali nosiť čepce, nahradili ich ťažšie šatky, nazývané „šafolky“ alebo „štofky“. V lete nosili šatky pestro vyšivávané z organtínu a pod priesvitné šatky si upravovali vlasy do kontov, zvaných „chumelky“. V tyle hlavy mali vložené ozdobné hrebene, okolo ktorých otáčali dva zapletené vrkoče a zviazané ružovou mašlou. Dievčatá nosili jeden vrkoč so zapletenou stužkou, neskôr si plietli dva vrkoče. Na nohách nosili „nokunce“ a krpce, ktoré boli bohatšie na vzor ako mužské. Ženské krpce nemali remenné návleky ako mužské, ale „nokunce“, zväzky vlnených nití dlhých 2 m, hrubých 1 – 1,5 cm, ktoré si omotali okolo nohy. V zime nosievali čierne súkenné papuče, ktoré dievčatá vyšivali pestrofarebnými niťami. Onuce, krpce a papuče sa prestali nosiť okolo roku 1946. Vydaté ženy nosili na nohách farebné pančuchy, dievčatá biele pančuchy. Poltopánky nosili len čierne. Po druhej svetovej vojne ženy a dievčatá vyšivali rukávce košiel, najobľúbenejším vzorom bola šípová ruža. Obľúbili si čierne glotové zástery, ktorých dolný okraj bol zdobený bohatou výšivkou. Ženy opustili kroj okolo roku 1955.

Detský chlapčenský odev

Detský odev bol prispôsobený mužskému, presnejšie vyplýval z neho. Chlapec mal na hlave klobúčik, oblemovaný a nad strieškou ozdobený pierkami. Klobúčik sa nosil iba vo sviatočné dni. Košeľa bola vyšívaná, predný diel zakončený stojačikom pod krkom. Stojačik bol lemovaný výšivkou, ktorá pokračovala okolo zapínania. Vyšivali sa drobné kvietky a lístočky. Zapínanie tvorila červená mašľa poprevliekaná cez dierky a previazaná pod hrdlom. Rukáv bol rozšírený a zakončený manžetkou. Na košelu sa obliekala vyšívaná vestička bez rukávov. Bola čiernej farby a okolo zapínania mala pestrofarebný lem. Nohavice boli biele, vlnené, ozdobené na bedrách i po bokoch popri švoch zeleným pletencom charakteristického tvaru. Šarvanci nosili na nohách krpce len vo sviatočné dni, inak behali bosí. Z krupónu mali nokunce a v zime nosili kapce a teplú kabaňu.

Detský odev

Povery a zvyky v Zákamennom

Povery a zvyky boli neodmysliteľnou súčasťou života Zákamenčanov, boli úvodom i zakončením v jednotlivých obdobiach kalendárneho roka. Medzi najpočetnejšie zvyky a obyčaje patrili výročné zvyky. Veľa sa ich viazalo k zimnému a jarnému sňovratu. Obrady a magické úkony, ktoré pri zvykoch vykonávali, mali predovšetkým zabezpečiť hospodársku prosperitu gazdovstva, zdravie ľudí i dobytku, pokoj pre celú rodinu. Obdobie, ktoré predchádzalo zimnému sňovratu, prevládanie noci na úkor dňa, vyvolávalo predstavy o zápase svetla a tmy, dobra so zlom. Magické prostriedky boli zamerané nielen na prosperitu majetku, rodiny, ale i na rozmnoženie rodiny. Pozornosti neušla ani ochrana majetku pred živelnými pohromami. Zákamenčania vytvárali krásu zvykov po dlhé stáročia pre svoje potešenie i pre potešenie nasledujúcich generácií.

Zákamenčania verili v duchovnú silu slnka, ktorou môže ľuďom robiť dobre alebo zle. Preto vznikla povera, aby po západe slnka z domu nič nevyňášali, nedávali ani nepredávali. Dôsledkom porušenia tejto povery bolo zmenšenie alebo strata majetku.

O ľuďoch verili, že sú dobrí a zlí. Najhorší boli uhrančiví, lebo vedeli počariť ľuďom, aby ochoreli, alebo dobytku, napríklad dojnica stratila mlieko. Dobrí prinášali šťastie, zlí a uhrančiví prinášali nešťastie. Účinky dobra

a zla v ľuďoch sa prejavovali aj pri predávaní a kupovaní dobytky, koní, ošípaných, oviec, atď. Od niektorého kupca sa dobytok vydaril, rástol, nechorel. Od nešťastného kupca dobytok hynul a gazda nemohol predáť ani ten, ktorý mal predtým. Z tohto dôvodu gazdovia neradi púšťali cudzích ľudí do maštale, nedovolili im ani nazrieť do maštale. Keď niekto cudzí vošiel do maštale, preriekol „neuřecno“, aby sa dobytku nič nestalo.

Ďalšia povera sa týkala nenazerania do izieb cez okno zvonku. Porušenie tejto povery malo za následok požiar domu od blesku. Verili, že dom od blesku môže zhorieť aj vtedy, keď uložia hrable zubami nahor, lebo tieto pritiahnú búrku a krupobitie. Vedro naplnené vodou symbolizovalo šťastie, prázdne vedro znamenalo nešťastie. Ak išiel niekto po ceste pešo alebo na voze a krížom pred ním prešiel druhý človek s prázdny vedrom, znamenalo to nešťastie. Ak prešiel s plným vedrom, znamenalo to šťastie a úspech. Potom sa na cestách stávalo, že ak skutočne niekto prešiel krížom cez cestu s prázdny vedrom, cestujúci ostal stáť a čakal, kým niekto neprejde s plným vedrom. To isté platilo pri prebehnutí čiernej mačky cez cestu. Čierna mačka sa všeobecne považovala za veštkyňu nešťastia a smrti. O kométe a polárnej žiare verili, že sa ukazujú pred vojnu, že vojnu predpovedajú. Ľudia tvrdili, že tieto úkazy videli na oblohe pred prvou svetovou vojnou v roku 1914 i pred druhou svetovou vojnou v roku 1938.

Filip Palúch, rehoľný učiteľ v Zákamennom v 30. rokoch 20. storočia zozbieral a spísal povery a zvyky v Zákamennom, a tak nám zachoval aj tie, ktoré už dávno upadli do zabudnutia. Zákamenčania pripisovali tajnú negatívnu silu niektorým zvieratám a vtákom. Keď prebehol človekovi cez cestu zajac, určite sa mu v ten deň zle vodilo. To platilo aj o čiernej mačke. Ak sa niekomu o zajacovi snívalo, najbližšie ho čakalo nejaké nešťastie. V každom dome vraj žila jedna veľká žaba, ktorá dom ochraňovala. Keby tu žabu niekto zabil, šťastie by dom opustilo. Ľudia verili, že pod každým domom je had, ktorý je ukrytý pod prahom. Verili, že ak sa podarí tohto hada zabiť, choroba sa v dome už nikdy nevyskytne. Kuvik prilietal večer kuvikať k tomu domu, v ktorom mal niekto čoskoro zomrieť. Podobne straka, ak niekoľko dní lietala okolo istého domu a rapotala, malo sa tam stať čoskoro nešťastie.

Zákamenčania verili, že existujú nadprirodzené bytosti, medzi ktoré patrili vodník, nočnica a černokňažník. Vodníka nazývali topelec. Pohyboval sa pri vodách a mostoch, za mesačnej noci sedel pri potoku, spieval si alebo si vyšíval zelené šaty. Kto náhodou zbadal vodníka, mal sa ihneď prežehnať a v najväčšej tichosti sa od neho vzdialiť. Inak hrozilo, že vodník človeka chytí a vtiahne do vody. Nočnice boli podivné, vábivé, neodolateľné bytosti, ktoré sa v noci pohybovali po lesoch a striehli, aby chytili človeka a zaviedli ho ďaleko do hôr. Ukazovali peknú cestu, ale nepravú. Zásluhou nočnice človek blúdil po hore celú noc a mohol skončiť nešťastne. Keď prežil a ráno sa rozvidnelo, zbadal, že zablúdil, bol vysilený na neznámom mieste, hoci mu nočnica ukazovala peknú cestu.

Počas veľkej búrky lietali po oblohe v mračnách černokňažníci. O pôvode černokňažníkov platila v Zákamennom povest, že keď sa konala vysviacka dvanástich klerikov, tak jeden z nich vždy zomrel. Po smrti sa premenil na

černokňažníka, odkiaľ si niekde draka a na ňom lietal po svete. Draci mali trojakú podobu: raka, hada a jaštera. Najnebezpečnejší bol drak - rak, lebo svojím chvostom spôsobil ohromné búrky. Keď letel černokňažník na tomto drakovi, ťahal za sebou obrovské mračno a prudké lejaky. Keď letel černokňažník nad dedinami a mestami, hovoril drakovi: „Teraz letíme ponad lesy“ a drak zatrepal chvostom, čím spôsobil nad dedinou, mestom i v celom kraji strašnú zničujúcu búrku a lejaky. Keď drak letel ponad lesy, černokňažník mu povedal: „Teraz letíme ponad dediny a mestá“ a drak nespôsobil búrku ani dažďe. Černokňažník jedával vajíčka len od čiernej sliepky a pil mlieko len od čiernej kravy.

Povery a zvyky o prahu domu

Ľudia verili, že zlo a nešťastie prichádza do domu dverami, preto vykonávali rôzne magické úkony, aby sa tak nestalo. Počas svadby pri návrate z kostola všetci zastali pred dverami, prvý prekročil prah dverí a vstúpil do domu starejší, pričom prehodil cez hlavu hrst zrna, aby v dome nebola bieda. Neprajníci a závistlivci mladuchy dali pod prah žabu, aby mladomanželia odsakovali od seba ako žaby a hnevali sa. Zlo sa malo vyplniť, keď mladucha večer išla do komory a žaba pred ňou uskočila. Mladucha pred odchodom na sobáš sa lúčila s prahom dverí rodného domu. Spievalo sa:

„Nebede jo esce na vos šadala, lebo še esce vod progu nevodebrala.

Šbogym progú, Šbogym izba, byvalog jo na vos chyrna

Teros nebede, teros nebede.“

Keď vychádzala z rodičovského domu, tri razy kopla do prahu, aby nestratila puto domova a vracala sa do rodného domu. Pri prekračovaní prahu nového domova mladucha spustila na prah kúsok chleba, aby svokra bola na ňu taká dobrá ako chlieb.

Keď vynášali cez prah nebožtíka, zaklopali na tri prahy a vyriekli vetu: „Zbohom tu zostávajúte, na mňa nezabúdajte“.

Keď išiel gazda na jarmok niečo predať alebo kúpiť, prekročil prah pravou nohou, aby sa mu darilo. Verili, že ak by prekročil prah ľavou nohou, celý deň bude mať smolu.

Pri stavaní domu dávali pozor, aby sa nedostala drevená halúzka na miesto, ktoré ľudia nazývali „suchý vilk“, inak bude v dome nešťastie. Zloprajní ľudia sa snažili podstrčiť drevenú halúzku pod prah domu, aby iným škodili. Na mieste, kde mal byť prah domu pri výstavbe, urobili kríž v zemi, vykropili svätenou vodou a dali tam i peniaz, aby v dome nikdy nechýbali peniaze.

Bohatstvom gazdovstva bol dobytok v maštali, preto aj tu okolo prahu a vstupných dverí robili rôzne magické úkony na odvrátenie zla, nešťastia a chorôb. Keď do novej maštale pustili sliepky prvýkrát, uložili pod prah maštale vajce, aby sliepky v nej dobre niesli vajíčka. Pri prvom vyháňaní dobytky na pašu každoročne na jar gazda posypal prah maštale hlinou z krtincov, aby dobytok neokrivel a nedostal boľavé hrče po koži, ktoré ľudovo nazývali „krtice“. Okrem toho maštal i dobytok „okadili dymom

z rozličných zelín“, aby sa do maštale nedostala žiadna choroba. Na Ondreja gazda rozsypal na prahu maštale zeliny, aby kravy cez rok boli zdravé. Proti strigám a bosorkám sa bránili tak, že dvere do maštale popísali trojkrálovou kriedou, lebo verili, že bosorky chodili po maštaliach odoberať kravám mlieko. Najväčšiu moc mali bosorky na Luciu, bol to všeobecne uznávaný strigônsky deň. Vtedy ľudia natierali dvere cesnakom a pod prah dávali zámku, ktorá strigám zatvorila cestu do stavania. Proti bosorkám na Luciu existoval ešte jeden magický úkon. Gazda vyvrtal dieru do prahu maštale, vliadol do nej mlieko a dieru zakryl. Večer pred dojením na Luciu dala gazdiná na prah nôž, aby sa strigy prebili, keď budú prekračovať prah. Niektoré gazdinky dávali aj riečicu, aby sa do nej strigy zaplietli a chytili. Verili, že bosorky sa v podobe žaby túľajú v okolí maštale a pred dojením vbehnú dnu a odoberú kravám mlieko. Keď domáci uvideli takú žabu, zbili ju. Na páračkách ženy rozprávali, že raz jedna gazdiná išla dojiť a pri maštali videla veľkú žabu. Vzala palicu a zbila ju. Za chvíľu prišla k nej istá suseda celá zbitá, nuž gazdiná vedela, že je to uhrančivá bosorka. Na Štedrý večer gazda doniesol jedličku aj do maštale. Keď išiel cez prah hovoril: „Vinšujem šťastlivé sviatky, ako v izbe tak i v stajni. Nech je toľko teličiek, ako v hore jedličiek. Nech je toľko býkov, ako v hore smrekov“.

Zvyky a povery o peci

V 19. storočí pece v domoch ešte neexistovali, varilo sa na ohnisku a izby sa nazývali čierne alebo dymové. Nad ohniskom v strede povaly bola štvorhranná diera (jedna strana mala asi 50 cm), nazývaná „voznica“, ktorou vychádzal dym z ohniska na poval a odtiaľ von škárami v streche. Keď vošiel do izby človek zvonku, musel sa pri prahu zohnúť až k zemi, aby videl, či je niekto v izbe, lebo keď sa neskrčil, pre hustý dym v izbe nevidel nikoho. Najmä v daždivom počasí pri nízkom tlaku sa dym držal pri zemi.

Napriek tomu starí ľudia si pochvalovali toto bývanie. Tvrdili, že dym konzervoval drevenicu, zrubové steny boli tvrdé ako železo, proste drevo nehnulo.

Keď začali stavať pece z kameňa, omazali ich hlinou, ktorú nazývali biela hlina a zbierali ju v potokoch. Do bielej hlíny pridávali na prah rozbité sklo, aby sa k peci neprehrýzla myš. Keby sa myš prehrýzla, vytvorila by dieru, ktorou by sa dostal oheň z pece k drevenej stene domu a dom by mohol zhorieť. Nad murovanou pecou bol otvor, ktorý sa nenazýval voznica ale koch. Keď nemali zápalky, oheň kresali pomocou ocieľky a tvrdého pazúrika. V peci ho udržiavali celú noc a keď náhodou vyhasol, gazda išiel požičať zopár žeravých uhlíkov do susedov.

Zvyky pri peci boli nasledovné: Keď kúpili prasiatko, priniesli ho domov vo vreci a otreli o pec (sporák), aby sa držalo, bolo zdravé a rýchlo rástlo. Keď sa uliahlo teliatko, tiež ho otreli o pec (sporák). Keď oheň v peci praskotal a vyletovali maličké uhlíky alebo iskry, hovorili, že príde hosť. Keď oheň začal písať a tenučko pišťať, akoby kvílil, hovorili, že v ňom dušičky pištia (trasú sa).

Zvyky pri predaji a kúpe

Keď sa rozhodli predat' na jarmoku dobytok, napríklad dojnicu, vytrhli jej srst' spomedzi rohov, aby nepredali všetok úžitok zo svojej maštale. Srst' uložili v maštali do škár. Keď predali dojnicu doma, vytrhnutú srst' zabalili do kúska chleba, ten dali zožrať teliatku od predanej dojnice, aby „prisadili od nej teličky“. Dobytok určený na predaj trikrát pohladili vrecom, v ktorom nosili obilie do mlyna zomlieť. Verili, že kto tak urobí, predá isto a skoro. Kto kupoval prasa, snažil sa s ním zobrať z koša alebo bedne aspoň jednu slamku, aby sa prasiatko vydarilo. Tu bol predávajúci veľmi obozretný, lebo platilo, že ak kupujúci vezme aj slamku, odnesie mu šťastie v chovaní ošípaných. Pri jednaní o cene domáceho zvierata, neplatili žiadne zvyky, či povery. Po dojednaní ceny, na znak súhlasu, si poriadne pleskli dlaniami. Predávajúci potom prehodil povraz cez šiju dobytku a kupujúci si ho chytil cez rukáv kabáta, nikdy nie holou dlaňou. Potom si predávajúci a kupujúci išli vypiť tzv. oldomáš. Ak by niektorý účastník odmietol oldomáš, dobytku by sa určite nedarilo. Pri jarmočnom predaji sa kúpno - predajné zmluvy nerobili.

Keď gazda predával kupcovi koňa doma, dostal často len závdavok, lebo kupec si vyhradil čas na prábu (skúšku) zvierata. V určený termín kupec doplatil cenu koňa, alebo ho gazdovi vrátil, keď s ním nebol spokojný. Pri predaji koňa bolo zvykom pýtať si „uzdové“, pri predaji dobytku pastier pýtal „rohové“ (odmenu za pasenie), pri predaji ošípanej „kvikové“ a pri predaji ovce „hvizdové“. Keď gazda kúpil dobytok a doviedol ho domov, trikrát ho pohladil hlavnicou, aby dobytok bol tučný, hladký a mäkký.

O predaji večer platilo, že málokto gazdiná predala vajčička, maslo alebo mlieko po západe slnka. Verila, že by to prinieslo domu nešťastie, lebo po zotmení mali veľkú moc bosorky. Ak sa vyskytla mimoriadna udalosť a musela predat' mlieko, posolila ho alebo namočila do mlieka prst a týmto urobila na peci krížik. Tak sa poistila proti bosorkám.

Polovnícke povery a zvyky

Polovnícke magické úkony boli zamerané na šťastie, hojnosť lesnej zveriny a aby sa ich zver nebála. Keď išiel poľovník do lesa a cestou sa mu niekto pozdravil „Mnoho šťastia“ alebo „Šťastnú cestu“, bol presvedčený, že sa mu bude zle vodiť a nič nezastreľí. Preto hundrúc na toho, kto sa mu pozdravil, sa radšej hneď vrátil domov. Keď niekto poľovníka cestou do lesa pozdravil slovami „Bodaj by ste ruky, nohy polámali“, vtedy sa potešil a veril, že bude mať na lov šťastie. Keď sa poľovník dozvedel, že sa niekde niekto obesil, snažil sa k nebohému dostať čo najskôr a vziať si z jeho hlavy trošku vlasov. Tie si zapravil do kolby na puške, aby sa ho zver nebála. Verilo sa, že mimoriadne polovnícke šťastie bude mať ten, komu sa podarilo po západe slnka nahnať do rúry na puške hada a potom ho vystreliť. Pred poľovačkou dal poľovník svojmu psovi trikrát preskočiť svoju pušku, aby ňou nedopatrením na poľovačke nezastreľil svojho psa, ale aby vždy trafil lesné zviera, ktoré pes naháňal. Z každého uloveného kúska zveriny dal poľovník

ochutnať svojmu psovi, aby na ďalší lov mal lepšiu chuť naháňať zver. V lese poľovník pozoroval, na ktorú stranu pes zabrechá, lebo tam mala byť zverina. Podobne poľovník veril, že jeho pes utekal tým smerom, kde vycítil zver.

V polovici 19. storočia poľovníci lovili orlov, medvede a vlkov. V Zákamennom sa vyskytovali dva druhy orlov. Väčší bol žltý a chvost mal rozpoltený ako lastovička. Menší bol sivej farby. Orlov chytali nasledovne. Na kopci postavili stĺpy vysoké asi 4 m a na stĺpe bol vypchatý holub alebo iný vták umiestnený v klepci. Keď orol zaútočil na vypchatého vtáka, chytil sa do klepca. Prefíkaným spôsobom lovili aj medvedov. Vystriehli medvedie chodníky, poukladali na ne nádoby z kôry stromu s mliekom, aby medveďa naučili chodiť na miesto s mliekom. Keď bol medveď navyknutý na mlieko, dali mu dávku so špiritusom, medveď sa opil a ostal ležať. Potom ho poľovníci zastrelili. Niekedy na medveďa nastavili pušky. Na medveďom chodníku postavili dva stĺpiky, na ktoré vo výške 45 cm pripevnili pušky obrátené hlavňami do stredu chodníka tak, že konce rúr boli od seba 3 – 5 m. Na kohútiky pušiek pripevnili drôt tak, aby ním boli spojené kohútiky oboch pušiek. Keď medveď prechádzal po svojom obvyklom chodníku, zavadil do drôtu, pušky vystrelili a zabili medveďa.

Výročné zvyky, zvyky na Ondreja

Deň svätého Ondreja bol venovaný početným praktikám ľúbostnej mágie. Zvyky na Ondreja mali svoj neopakovateľný pôvab a praktizovalo sa liatie olova, varenie halušiek a ukladanie kartičiek do vankúšov. Týmito úkonmi sa dievčence snažili zistiť, čo ich v živote čaká, akú budú mať budúcnosť a z akého stavu bude ich manžel.

Dievčatá sa dohodli a večer pred svätým Ondrejom „ukradli“ niektorému susedovi kľúč a zohnali olovo. Na Ondreja (30. novembra) ho roztápali. Nad hlavou dievčata, ktoré chcelo poznať svoj osud, držali nádobu so studenou vodou, do ktorej liali olovo cez dierku ukradnutého kľúča. Olovo pri náhlom ochladení vytvorilo nejakú podobu, podľa ktorej hádali budúcnosť dievčata. Napríklad podoba pušky znamenala, že dievčina sa vydá za vojaka alebo poľovníka. Keď sa kvapka podobala slze, znamenalo to v živote veľa utrpenia a trápenia. M. Sekerášová na páračkách spomínala, že jej vyšla podoba lode a za krátky čas išla do Ameriky za prácou. Keďže dievčence liali olovo každý rok, vyveštili si veľa rôznych osudov a pri nových zabudli na staré.

Na varenie halušiek na Ondreja dievčatá ukradli drevené polienka mládencom vo dvore, potom sa zišli v jednom dome, kde zakúrili a každá vo svojom hrnčeku varila tri halušky. V každej haluške bol zabalený papierik s menom obľúbeného mládenca. Haluška, ktorá sa vynorila na povrch v hrnci prvá s menom určitého chlapca, predpovedala meno budúceho manžela dievčiny. Tú halušku potom dievčina zjedla. Ďalším zvykom na Ondreja bolo určovanie smrti, svadby a nešťastia. Túto veštbu si robila každá dievčina sama pred spaním. Do každého rohu hlavnice uložila kartičky, na

prvej bolo slovo soľ, na druhej popol, na tretej meno oblúbeného chlapca a na štvrtej nič. Potom podhlavník tridsaťkrát obrátila a do rána na ňom spala. Ráno siahla do jedného rohu a vytiahla kartičku, na ktorej bol napísaný osud dievčiny. Kartička so slovom soľ znamenala slzy, s popolom smrť do roka, s menom mládenca svadbu do roka a prázdna kartička neveštila žiadnu zmenu.

Zvyky na Mikuláša

Na svätého Mikuláša chodili po dedine mladí ľudia v skupinkách oblečení za Mikuláša, čerta, anjela a medveda. Najradšej chodili do domov, kde boli dievky alebo mládež. Tento zvyk sa zachoval v obci dodnes.

Zvyky na Luciu

Deň Lucie bol považovaný za deň bosoriek. Všetci verili, že bosorky v tento deň majú zvláštnu moc, chodia po svete a snažia sa škodiť ľuďom i dobytku. Už v predvečer ľudia jedli cesnak, natierali si ním ruky, nohy, tvár, dávali ho dobytku, robili ním kríže nad dverami do rodinných domov i maštali. Na maštale vešali vechte slamy, alebo dechtom nakreslili kríž. Gazdovia maštale zamykali, lebo keby sa dostala k dojniciam bosorka, určite by stratili mlieko, pri dojení by gazdinú kopali a šibali chvostom. Ak sa tak ozaj stalo, gazdiná vzala na chrbát nádobu, v ktorej mútila mlieko a prešla s ňou cez deväť mezdí, aby odkliala dojnicu z moci bosorky. Moc bosoriek vedel zlikvidovať aj gazda tak, že do Vianoc (za 12 dní) zhotovil drevený stolec bez jediného klinca alebo železka tzv. „Lucijný stolec“ a na polnočnej svätej omši si na stolec sadol pred oltár. Stolec mal účinok už večer na Víliu (Vigíliu). Gazda si naň sadol, jednou rukou podkladal do pece trieskami, ktoré vznikli pri výrobe stolca a druhou rukou pichal šidlom do stolca. Onedlho prišla do domu cudzia žena a sťažovala sa, že ju v boku pichá, aby jej dali liečivé zeliny. Keď žena vypila odvar zo zelín, dojnice vyzdraveli. Verili, že ak na Luciu do domu vstúpil prvý cudzí muž, v dome bude šťastie po celý rok. Ak vstúpila prvá cudzia žena, znamenalo to nešťastie a nepokoj v dome celý rok. Preto susedky v tento deň posielali svojich mužov do cudzích domov pod nejakou zámienkou a tak si navzájom priali šťastie. Na Luciu ženy neprali na potoku, lebo v tento deň prali bosorky a kto sa k nim priblížil, tomu počarili. Ani furmani v tento deň nezapriahali kone a neodchádzali do hôr zväzať drevo. Pocestný si dával pozor, lebo ak ho predišiel človek v roztrhaných alebo špinavých šatách, veril, že isto sa mu bude zle vodiť. Dievčence využívali Luciu na zábavu a vrtochy. Jedna sa obliekla do bieleho, aby vyzerala ako Lucia, dve alebo štyri sa obliekli za Cigánky, ktoré nosili drevené varešky a lyžice. Lucia niesla zeliny a múku. Skupina mala vždy nepárny počet. Navštívili každý dom. Cigánky sa snažili narobiť gazdinám neporiadok v kuchyni a nazerali aj tam, kde to gazdinej bolo nemilé. Lucia zatiaľ šibala domácich zelinami. Neprijemnú návštevu skončila Lucia tak, že nečakane hodila gazdinej hrst múky do očí a potom všetky vybehli z domu. Dievčina na Luciu nazbierala halúzky, priniesla domov, vložila do nádoby s vodou a ak sa do Vílie (Vigílie) rozvinuli, bolo to znamenie, že do

Sv. Mikuláš s družinou

roka sa vydá. Gazdovia na Luciu predpovedali počasie v nasledujúcom roku. Dvanásť dní od Lucie do Vianoc predstavovalo dvanásť mesiacov v roku. Počas týchto dvanásť dní priniesli domov každý deň jednu snehovú guľu (alebo hrudu) a pozorovali, ako rýchlo sa roztopí. Guľa prvého dňa znamenala počasie v januári, druhého dňa počasie vo februári, tretieho dňa počasie v marci, atď. Podľa toho ako rýchlo sa guľa roztopila, predpovedali mesiac teplejší alebo chladnejší. Obmenou tohto zvyku bol ten, že gazda priniesol na Luciu všetkých dvanásť snehových guľí, každú si poznačil číslom mesiaca a pozoroval, ktorá z nich sa najskôr roztopí. Ten mesiac mal byť v budúcom roku najteplejší.

Zvyky na Vianoce

Vianočné zvyky v Zákamennom boli krásne. Týždeň pred Vianocami roznášali chlapci po domoch oblátky, ktoré napiekol rektor – učiteľ. Naučil ich aj slová, ktoré mali pri odovzdávaní predniesť. Za oblátky dostávali peniaze pre rektora i drobnú sladkosť pre seba. Na Vigíliu (Adam a Eva) boli rôzne povery a zvyky. Napríklad ľudia prinášali šťastie i nešťastie. Bohatý človek priniesol šťastie, chudobný nešťastie. Za dávnych čias chodili furmani na koňoch v tento deň do hory sťať buka, aby mali cez Vianoce čím kúriť. Buk horel pokojne, ticho a dodával vianočným sviatkom slávnostný ráz. Táto výhoda od Oravského panstva, lebo všetky lesy boli panské, bola neskôr zrušená. Chyťanie večere prebiehalo v znamení povier. Cez Štedrý deň gazda nepoložil čiapku na stôl, aby mu neryli krty v záhonoch.

Gazdiná zas schovala vozíky na pradenie preto, aby niektorého člena rodiny neuštipol had. Do obruče nasypali zrno proti vrabcom, ktoré cez leto robili škodu na poliach. Keď gazdiná hádzala sliedkam zrno na dvore, neodháňala ich slovom „šo“ ako obvykle, ale „idžeš!“, aby sa sliedky v očiach jas-traba premenili na dobytok. Celý deň na Vigíliu sa nejedlo, bol pôst a gazdiná pripravovala bohatú ale bezmäsitú večeru. Pri pečení chleba bola opatrná, aby sa jej nepolámala. Ak by sa chlieb polámala, nasledujúci rok by bol nepodarený a úroda slabá.

Gazdiná na stôl rozsypala zrnká ovsu, jačmeňa a pšenice, dala kúsok slamy a prikryla bielym obrusom, ktorý sa používal iba raz do roka – na Vianoce. Do pultu stola položila peňaženku (puligár) s peniazmi, gazda obviazal nohy stola reťazou a na lavicu položil nádobu na mútenie mlieka, nazývanú „mašnicka“. Obilie a peniaze sa dávali na stôl preto, aby v dome po celý rok nechýbali. Reťaze sa nikto nesmel dotknúť nohou, aby sa cez rok neporanil často na nohy a deťom aby sa nohy neoberali, lebo behali bosé. Reťaz ochraňovala domácich aj od vredov. Mašnicka slúžila na odkladanie troch lyžíc z každého jedla na Štedrý večer, Božie narodenie a Štefana. Po Vianociach sa jedlo z mašnicky dávalo dobytku. Zámerne sa používala mašnicka, aby sa v nej mlieko počas roka vždy dobre zmútilo. Aj omrvinky sa pozbierali a odložili, lebo ľudia verili, že mali liečivé účinky pri bolení zubov i iných chorobách. Gazdiná odpočítala lyžice na štedrovečerný stôl; ak niektorá chýbala, znamenalo to smrť niektorého člena rodiny do roka. Ak lyžica zvyšovala, znamenalo to prírastok človeka do rodiny. Nad vianočným stolom visela „pôdlažnicka“, čiže vianočný stromček upevnený na povale za hrubý koniec kmeňa a zavesený špicom nadol. Na stromčeku boli jablká, orechy a farebne upravené oblátky, ktoré rehoľný učiteľ Filip Palúch považoval v Zákamennom za zvláštnosť.

Tesne pred večerou išiel gazda do maštale a dobytku nasypal dobrého krmu, lebo boli vianočné hody. Slávnostná večera začínala modlitbou, potom otec rozdelil oblátky s medom. Prv, ako podal oblátky s medom synom, urobil im s medom na čele malý kríž, aby boli takí dobrí ako med. Dievčatám alebo iným členom rodiny kríž na čelo nerobil. Po oblátkach jedli slíže a potom polievku s uvarenými sušenými slivkami. Štedrovečerné jedlo dávala na stôl matka. Nikdy nedala na stôl hrniec zo sporáka, lebo gazda by mal urodené zrno v budúcom roku čierne a zhnité. Gazdiná naberala polievku do taniera z hrnca na sporáku a predložila každému na stôl. Chlieb krájal gazda, predtým však chlieb požehnal a krajec odložil. Do striedky krajca vložil kúsok oblátky s medom. Tento krajec, nazývaný „kromka“ odložil a po čase, keď začal plesieť dal ho dobytku. Niektorí gazdovia brali kromku so sebou do poľa na prvé siatie a s prvou hrstou zrna ju hodili do zeme, aby z novej úrody bola hojnosť chleba.

Na Štedrý večer bol zvyk hodiť jedlo z dvoch – troch lyžíc do studne, aby voda bola taká sýta ako jedlo. Po slávnostnej večeri dospievajúce dievčatá pozametali izbu a smeti vyniesli na hnojisko. Vonku pozorne počúvali, z ktorej strany zabrechá pes, lebo odtiaľ bude ich budúci ženich. Gazdovia po večeri pozorne načúvali, či v maštali nezakirikirka kohút. Ak zakirikirka, ráтали koľkokrát, lebo za toľko týždňov mala prísť jar. Dievčina, ktorá mala snúbenca,

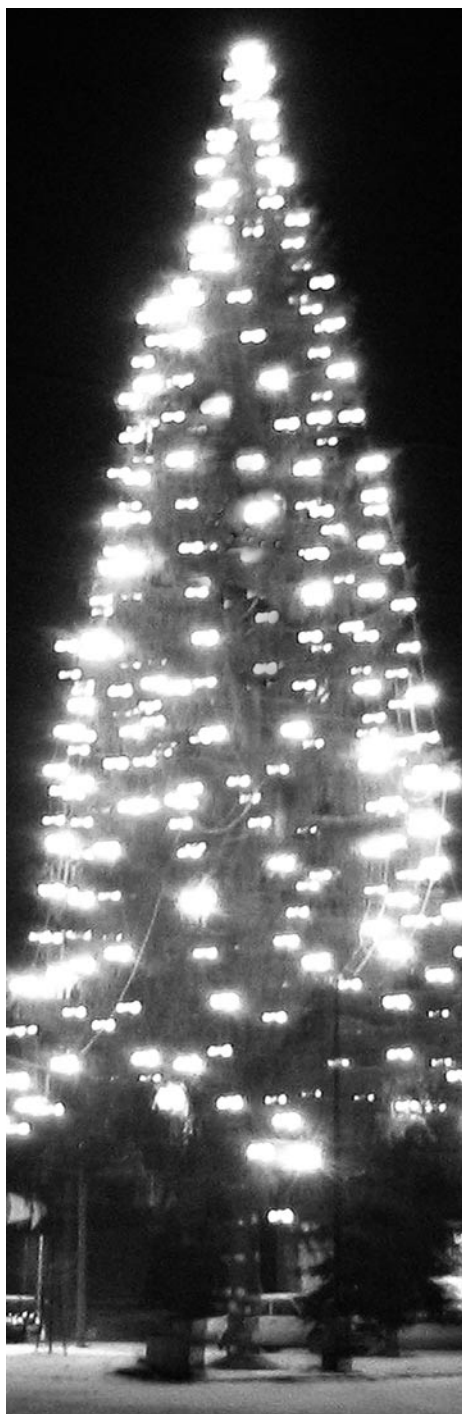
darovala mu na polnočnej svätej omši onuce do krpcov, v ktorých išiel potom na sobáš. Na Božie narodenie (25. 12.) ráno gazda vstával prvý, išiel do maštale, pokropil dobytok svätenou vodou, aby mal z neho požehnanie. Potom sa umyl vo vode, do ktorej hodil mincu. Mincou sa umýval ako mydlom, aby bol po celý rok zdravý, čerstvý a pekný ako peniaz. Takto sa na Božie narodenie poumývali všetci členovia rodiny.

Vianoce boli neodmysliteľné bez kolied a vinšovačiek. Pastieri chodili po domoch vinšovať dobrú úrodu, zdravie, pritom šibali domácich prútom so zelenou vetvičkou, ktorý nakoniec odovzdali gazdovi. Na jar gazda vyhánal dobytok na prvú pašu práve s týmto prútom. Chlapci chodili vinšovať s betlehemom, menšie deti i chudobnejší prichádzali spievať pod obloky. Koledníkov odmeňovali chlebom a drobnými peniazmi, neskôr koláčmi alebo ich pozvali do domu a pohostili. Vinšovali:

*„Vinšujem Vám tieto Vianoce,
aby Ste mali štyri ovce,
dva barany, to je krádel' neslýchaný“.*

Deň sv. Štefana mal charakter skôr zábavný, ako obradný. Chodilo sa po návštevách, dievčatá sa schádzali na priadkach, ale nepracovalo sa, lebo prišli mládenci s harmonikou a nasledovala zábava. Gazdovia na svätého Štefana pred východom slnka brodili kone v potoku po vode, aby boli zdravé.

Na Silvestra bola opäť spoločná večera, podobná ako na Štedrý večer. Ženy v tento deň ustlali sliepkam slamu, aby dobre niesli vajcia.

2003 Vianočný stromček - obecný

Po večeri starší čakali Nový rok doma, mládež pri zábave s muzikou. Hlas kostolných zvonov oznamoval striedanie rokov.

Priadky a páračky

V zimnom období boli najzaujímavejšie zvyky priamo alebo nepriamo súvisiace s priadkami a páračkami. Pôvodne priadky boli vlastne veľkou domácou hostinou. Gazdiná, ktorá priadky usporiadala, napiekla bieleho chleba a uvarila kávu. Okrem kmotry prišli na priadky aj staršie susedky. Dievčatá v staršom období na priadky nechodili. Večer sa rozprávali príhody, zážitky, aj strašidelné, neobvyklé i vymyslené, rozprávky a povesti. Priadkam sa tešili hlavne deti, lebo kmotra im vždy doniesla maškrtky. Neskôr chodievali na priadky aj dievčence. Gazdiná napiekla koláčov a kapustnice, aby sa im tvorili sliny a mali si čím sliniť prsty na priadkach. Priadky sa najčastejšie konali u staršej vdovy. Dievčatá priniesli polienka dreva na kúrenie a na petrolej do lampy prispeli korunkami. Priadky trvali od šiestej večer do deviatej, ale keď prišli mládenci s harmonikou, zábava trvala do noci.

Podobne prebiehali páračky, ktoré slúžili hlavne k tomu, aby sa perie z husí a sliepok upravilo pre zhotovenie perín. Bola to ľahká práca, ale vyžadovala veľa času. Páračiek sa zúčastňovalo asi dvadsať žien a dievčat. Pri páraní sa spievalo a rozprávali sa hrôzostrašné príbehy, ktoré naháňali všetkým strach. Napríklad o bosorkách, strašidlách, duchoch, uhrančivých ženách, vymýšľalo sa a zveličovalo. Gazdiná pohostila ženy bielym chlebom, kávu i kašou. Okolo 22. hodiny prišli chlapci. Zo žartu pustili cez okno do izby vtáča, ktoré letom rozvírilo perie. Gazdiná i ženy sa hnevali, mládencov odháňali, ale dievčence sa príchodu mládencov tešili. Keď prišli mládenci do izby s harmonikou, začala zábava. Podľa starého zvyku mládenci najprv vytancovali gazdinú, u ktorej sa páralo a potom jej dcéru. Perie museli rýchlo popratať, lebo ak nestihli, tanečníčky ho sukňami zvrátili po izbe. Páračky sa opakovali každý deň, kým všetko perie nepopárali.

Fašiangové zvyky

Ženy v pondelok alebo utorok na fašiangy mútili mlieko, vymútené maslo odložili a po celý rok používali ako liek, mastili ním rany a vyrážky. V posledný fašiangový utorok navarili mäso, lebo najbližších 40 pôstnych dní mäso nevarili a nejedli. Od popolnej (popolečnej alebo popolcovej) stredu až do Veľkej noci mäso nejedli a jedlá nemastili živočíšnou masťou, konzumovali jedlá s ľanovým olejom. Preto na „popolečnú“ stredu poumývali všetky hrnce, vyšúchali popolom, aby v nich nezostal žiaden pozostatok živočíšnej masti a hrnce odložili.

Veľkonočné zvyky a povery

Zvyky spojené s jarným slnovratom a jarné obrady mali napomáhať zdraviu ľudí, prospechu hospodárstva a zabezpečeniu bohatej úrody. Symbolizovali víťazstvo jari nad zimou, víťazstvo rodiaceho sa života nad smrťou. Vo Veľký piatok ešte pred východom slnka sa ľudia umývali na

potoku, aby sa vyhli všetkým chorobám. Voda v tento deň mala zázračnú uzdravovaciu moc proti všetkým chorobám, ktoré človek mal alebo mohol dostať. Keď sa nemohli zúčastniť všetci na umývaní v potoku, doniesli si vodu z potoka domov a tu sa ňou umyli. Veľkú noc vytúžene čakali chorí, trpiaci kožnou chorobou, lebo verili, že keď sa okúpu na studničke alebo potoku pred východom slnka, vyzdravejú. Na Veľký piatok zasadili do dvora stromček, lebo verili, že vyrastie na veľký strom. Gazdovia v tento deň koňom a žrebcom ostrihali hrivy, skrátili im chvosty, aby im narástla hustejšia hriva a dlhší chvost. Ovce a jahniatka tiež ostrihali v tento deň, aby mali hustejšiu vlnu.

V starších časoch ľudia verili, že na Veľký piatok treba hľadať zakopané a ukryté poklady, lebo sa ľuďom núkajú. Poklady zakopali do zeme zbojníci, kupci i boháči, zakliali ich, potom zomreli, ale pred smrťou nikomu neprezradili, kde poklady ukryli. Ak ľudia zbadali, že sa na niektorej roli čo si zatrblietalo, išli tam kopať. Zákamenčania chodili hľadať ukryté poklady na Kýčeru a na Vyšný koniec dediny. Povrávalo sa, že tam poklady zakopali zbojníci z Dolniakov, ktorých pandúri prenasledovali až na sever krajiny. V severných horách a vrchoch sa zbojníci cítili bezpeční, v lesoch a skalách všeličo poschovávali. Pri hľadaní pokladov a kopaní platila zásada. Keď bude človek vykopávať poklad, začnú okolo neho behať hrôzostrašné zvieratá, ale on si ich nemá všímať, nemá sa ich báť. Ak by sa zľakol a chcel zutekať, zahynie a poklad sa prepadne hlbšie do zeme. Hľadanie pokladov na Veľkú noc časom zaniklo a v Zákamennom sa nestalo, že by poklad niekto niekedy našiel na veľkonočný pondelok.

Veľkonočná kúpačka na veľkonočný pondelok je zvyk, ktorý trvá dodnes. Mládenci kúpali dievčence už v nedeľu večer. Niekedy sa polievalo bezohľadne, plnými vedrami vody. V pondelok dopoludnia polievali ešte mládenci, popoludní kúpali starší ženáci a chlapci kúpali celý deň. Kupači dostávali maľované vajčeka. Vajce bolo symbolom života a vzkriesenia prírody. Veľkonočný pondelok bol dňom hýrenia a zábav.

Zvyky pri prvom oraní na jar

Keď nastal čas orania, gazda si pripravil náradie, zapriahol koňa do voza, trikrát obišiel okolo koňa a voza a „kadir všetko čistcom“, aby sa mu pri nastávajúcich jarných prácach dobre vodilo. Potom bičom urobil na zem kríž pred koňom a vykročil z dvora. Keď prišiel na roľu, prv ako začal orať, vzal kúsok zeme do dlaní a potrel ňou prsia koní a tou istou hlinou potrel aj svoje prsia. Robil to preto, aby obidvaja boli vytrvalí v práci a v zdraví, ako je trvanlivá a nezničiteľná hlina. K prvému oraniu si bral na jedenie vaječnú praženicu. Keď zasadil so svojím pomocníkom na roli zemiaky, po skončení práce si sadol na koniec role, aby zemiaky narástli veľké.

Zvyky pri vyhánaní dobytku prvý raz na pašu

Podľa starej povery okolo sv. Juraja hrmelo preto, aby sa zem potriasla a začala tráva rásť. Známe bolo porekadlo: „Juri trávu búri“. Dňa

23. apríla dala gazdiná pod prah stajne zamknutú zámku, aby sa dobytok na paši spolu držal a neroztratil sa. Na prah položila vajíčko, aby dobytok bol po celý rok tučný a okrúhly ako to vajíčko. Keď dobytok vychádzal zo stajne kropila ho svätenou vodou, aby mala „na ňom požehnanie“.

Stavanie májov

Každoročne v noci z 30. apríla na 1. mája mládenci stavali máje dievčatám. Stavanie májov bolo najvýraznejším vyznaním lásky mládenčov k dievčinám. Pre dievča bolo veľkou pýchou mať máj pred domom. Zamilovaný mládenec sa snažil svojej milovanej postaviť čo najvyšší máj. Keď boli chlapi nahnevaní na niektoré dievča, postavili jej nízky máj a na vrchole jej nepripevnili smriečok s farebnými stužkami, ale prázdnu fľašu. Niekedy mládenci postavili jeden vysoký máj pre viac domov alebo ulicu. Máj bol spletený smrek, olúpaný z kôry, dlhý 8 – 9 metrov, na konci ozdobený smriečkom a farebnými stužkami. Máj sa váľal v posledný májový deň a dievčatá dávali mládencom pálenku. Večer bola zábava.

Rodinné zvyky

Zvyky pri narodení dieťaťa. Ťarchavá žena požívala v domácnosti i mimo nej väčšiu úctu a domáci sa snažili vyhovieť jej želaniam. Sama sa vyhýbala ťažkým robotám. Verilo sa, že keď pozrie na niečo škaredé či mrzké, zatúži po nejakom jedle a nedostane ho, „odíde jej“, alebo keď sa chytí za brucho pri zlaknutí, narodené dieťa bude mať materinské znamienko. Magické obrady pri narodení dieťaťa prevádzali „babice“ (pôrodné asistentky), ktoré pomáhali rodičkám pri pôrodoch, lebo ženy rodili doma, lekára nebolo. Narodené dievčatko chytali do mužských spodkov, aby ich vraj mali po celý život radi muži. Novorodenca chlapca zakrútili do ženskej spodnice, aby mal celý život šťastie pri dievčatách. Prvé povýjanie dieťaťa robili na kozuchu, aby malo pekné kučeravé vlasy. Do krstu nikdy nepýtali za kmotru tehotnú ženu, lebo dieťa by bolo vraj chorľavé a trpelo by nepekným vzhľadom pre hrvoľ (strumu). Krstní rodičia dávali dieťaťu do vankúša peniaze, aby bolo sporovlivé a vážilo si peniaze. Novorodencovi priviazali na rúčku červenú stužku, ktorá ho chránila pred uhrančivým pohľadom a urieknutím. Pri krste krstná matka nesmela dieťa hojdať na rukách, lebo hojdanie by mohlo spôsobiť chorobu, nazývanú „tanec svätého Víta“ (padúcnicu). Po krste položili dieťa na plachtu na hnoj, lebo verili, že vytiahne z dieťaťa všetky choroby a dieťa bude zdravé. Dieťa zvykli položiť aj pod prah, kde ho mal pes (alebo aj mačka) trikrát preskočiť, aby dieťa netrpelo detskou chorobou, nazývanou „čongavica“.

Zvyky pri úmrtí človeka

Vdávnych časoch kládli nebožtíka na slamu, ktorú po pohrebe spálili. Verili, že spálili zlého ducha, ktorý vyšiel z mŕtveho tela. V Zákamennom dávali mŕtveму do ruky peniaz (20 – 40 halierov), aby mal čo dať na offeru svätému Petrovi, keď pôjde do neba. V truhle nebožtík ležal

na hlavnici naplnenej vratičom, na nohách mal obuté papuče, v rukách modlitebnú knižku a dávali mu aj okuliare, fajku a tabak. Keď vynášali truhlu z domu, zaklopali ňou o tri prahy v dome (v izbe, v kuchyni a v pitvore) a jeden člen rodiny v mene zosnulého vyriekol: „Zbôgim, džinkujem za Vase vôpatrovanie.“ V čase pohrebu dobytku hodili seno, aby sa dobytok za zosnulým nezopsul. Rodina svojich zosnulých spomínala hlavne počas Vianoc.

Veľký žiaľ bol v dedine, ak zomrel mládenec. K hrobu ho niesli dievky v bielych šatách. Prvá družica šla v čiernych šatách a na vankúšiku (alebo na tanieriku so šatkou) niesla družbovské pierko, zlomenú sviečku a tri štvrtiny jablka. Prvá družica bola snúbenica alebo milá zosnulého mládenca.

Keď zomrela dievčina, truhlu niesli štyria mládenci – družbovia so svadobnými družbovskými pierkami. Prvý družba niesol na vankúšiku zlomenú sviecu a zlomený kvet, ktoré hodil do hrobu. Zlomená svieca, zlomený kvet a časť jablka symbolizovali predčasné úmrtie.

Svadobné zvyky a piesne

Zákamenní vytvorili najkrajšie obradové prvky počas svadiieb a sobášov. Dávno zanikli, ostali len v pamäti starých ľudí a vo svadobných piesňach. Pieseň tvorila súčasť života a bola jeho výrazom. V piesňach sa uplatňovala sociálna tematika. Premietal sa do nich najmä problém majetkovej nerovnosti, ktorá bránila uzatvárať manželstva na základe vzájomnej náklonnosti a lásky. V minulosti spájali predovšetkým majetky v dedine, až na druhom mieste ich budúcich hospodárov. Do piesní sa dostala citová stránka tohto problému, sklamané lásky, z toho prameniaca žiaľ a zúfalstvo, neraz aj odhodlanie smrťou sa vzoprieť rodičovskému zákazu. V obci sa vravelo oženia ho, vydajú ju, nie ožení sa, vydá sa. Rodičovské slovo malo mimoriadnu váhu. Rodičia poskytovali mladým materiálne zabezpečenie na dlhšiu dobu: bývanie, prácu, potraviny, odev, atď. Na dedine mladomanželia zostávali u jedných z rodičov buď navždy alebo aspoň po dobu, kým si nepostavili vlastný rodinný dom na pozemku, ktorý im dali rodičia. Rodičia, ktorí mali len jedno dieťa, prijali zaťov alebo nevesty radšej z chudobnejších rodín, ale s vyváženou krásou a správaním. Po druhej svetovej vojne sa tieto zvyky vytratili, lebo niektorí mladí odišli do miest za prácou a tam si založili svoje rodiny. Po založení jednotného roľníckeho družstva sa zmenil vzťah mladej generácie ku pôde.

Rodičia mali na starosti organizáciu svadby. Konala sa na fašiangy v zime, kedy sa na sobáš šlo na saniach a v lete po kosbe a usušení trávy, kedy na sobáš išli na vozoch. Keď rodičia vypozerovali, okolo ktorého dievčata sa krútil ich syn na zábavách alebo pri iných príležitostiach a dievča sa im páčilo, začali chystať svadbu. Mládenecova matka našla v rodine vplyvnú osobu, tzv. „starejšieho“, ktorý mal sprostredkovať sobáš. Mládenec po starejšom poslal svojej vyvolenej prekrásnu šatku na hlavu. Ak v dome nevesty šatku prijali, znamenalo to, že so svadbou súhlasili. Niekedy sa stalo, že rodina dievčata poslala príbuzného (ale mohol to byť aj otec nevesty) na „priezvedy“ do rodiny ženícha. Ten priniesol fľašu pečateného a oštiepok. Ak fľašu

otvorili v rodine ženícha, vypili si a zajedli oštiepkom, bol to znak, že prijali ponuku nevesty. Ale stalo sa, že nejaký neprajník prišiel do rodiny ženícha alebo nevesty a rôznymi intrigami prekazil svadobné prípravy. Vtedy rodina vrátila prijaté dary, čo znamenalo, že všetko znova uvážili, rozmysleli a so svadbou nesúhlasia. Odmietnutá rodina sa ešte raz pokúsila uprosiť o nové, prajné rozhodnutie, lebo ak nebolo vážnejšieho konkurenta, zvládla situáciu vo svoj prospech. Tieto predsavadobné diplomatické jednanie sa nazývali „pytačky“ a pytačmi boli krstný otec, otec, strýko i ženích, ktorý mal však v skupine podradné postavenie. Najdôležitejší bol krstný otec, jeho cieľom bolo presvedčiť rodičov dievčata o výhodnosti sobáša.

Po pytačkách nasledovali „vohlady“, čiže návšteva rodičov u budúcich svatovcov. Vohlady sa konali v nedeľu alebo nejaký sviatok popoludní. Na tejto tichej domácej hostine sa hovorilo o vene nevesty i ženícha a o termíne svadby. Rodičia dávali svojej dcére ako veno pole, peniaze, jednu perinu s tromi alebo štyrmi vankúšmi, lanové posteľné plachty, niekoľko uterákov a skriňu pre svoju i manželovu osobnú bielizeň. Manžel priniesol do spoločnej domácnosti posteľ. Tieto dva kusy nábytku mladým stačili, keď bývali v dome rodičov. Potom tri nedele za sebou v kostole nasledovali ohlášky podľa starého rodinného práva, aby hociktorý obyvateľ mohol včas povedať nejaké prekážky brániace sobášu (zločin, choroba atď.), o ktorých rodiny nevedeli. V dedine sa týždeň pred svadbou hovorilo len na túto tému. Budúca mladucha bola častejšie medzi dievčatami a ženích medzi mládenkami. Mladucha sa v poslednú nedeľu dievčenskej slobody vyobliekala do najkrajších šiat. Do vlasov si zaplietla najbohatšiu zo svojich stúh. Po nedeľných cirkevných obradoch poprosila svoje priateľky pred kostolom, aby prišli robiť „perá“. Takto ich pozvala i za družice na svoju svadbu. Dievčatá sa zišli popoludní a robili papierové kvety bielej, ružovej a bledomodrej farby, ktoré slúžili ako ozdoby na hlavy koní zapriahnutých vo svadobných vozoch. Onedlho prišli mládenci s harmonikou aj ženích a nasledovala zábava.

Nevesta pred svadbou bola na verejnosti poväčšine smutná, prejavovala bôľ nad odchádzajúcou dievčenskou slobodou. I nevestin plač pred svadbou bol neobyčajne dôležitý. Dokonca staré babky podľa neho predpovedali osud manželstva. Plakanie nevesty malo starú tradíciu a k jej plaču sa viazalo viacero súvislostí. Dokazovalo, ako ťažko sa lúči s dievčenským bezstarostným životom; plačom prejavovala lásku k svojim rodičom i strach, že v budúcnosti si musí už len sama poradiť. Dievčine, ktorá neplakala, predpovedali nešťastné manželstvo. Aby bolo dobre, nevesty plakali radšej pred svadbou.

Niekoľko dní pred svadbou chodili po dedine dvaja sviatočne vyobliekani družbovia pozývať ľudí na svadbu. Na hlave mali klobúky s veľkými lesklými perami od mladuchy a v ruke podpornú palicu na zvýšenie ich družbovskej hrdosti. Tu bolo vidieť, aká zámožná je nevesta, lebo družbovia bohatšej nevesty mali skvostnejšie a väčšie perá ako družbovia chudobnej nevesty. Družbovia nosili so sebou pálené, ktorým ponúkli pozývaných a vo dvore im zaspievali:

Svadba v podaní folklórneho súboru KAMENČAN

*„Otvor milá bránu peknú malovanú,
aby som nezlámal pierko z tulipánu“*

alebo

*„Idže šuhaj grunim, pod želonym pjurym.
/:pjurko še mu chveje, džyŕce še mu šmjeje:/
z drugiey struny gruňa, zaškrecala vruna.
/:pyto še Janícek, cy hanecka doma:/"*

a zarecitovali zaužívanú pozývaciú formulu: „Pochvalen Pan Ježiš. Ve vtorek je u Kubicuv v Gruňu svadžba. Donešli sme vom posolstvo vod pana mlodego, vod pani mlodej, vod pana starego, vod pani starej, aby šče nami negordžili, ku nom še nachylili a na svadžbe prišli. Staři za starostuf, mladži za družbuf, a tak dali Pan Bug s Vami“. Po odchode spievali:

*„Ž bogim zostavajče, dobre še tu mijče,
navscyvili sme vos, za zle nom nemijče“.*

Pozvaní dávali družbom drobné peniaze, za ktoré družbovia kúpili v svadobný deň pre družice cukríky a nejaký prípitok. Nevesta pred svadbou pripravila dary pre budúceho manžela, jeho rodičov, starých rodičov a súrodencov. Ženichovi kúpila bielu košeľu (v neskoršom období i bielu viazanú a vyšívanú bielu vreckovku), svokrovi a švagrom dala ušit košeľu bielej farby, svokre kúpila kvalitnú štofóvu alebo šafolovú šatku, švagrínám drahšie

šatky a starej matke šatku tmavšej farby. Mladucha dostala dar od budúceho manžela (topánky) i od krstnej matky, ktorá bola aj starejšia. Ak si nevesta vybrala za starejšiu inú príbuznú ako krstnú matku, dostávala dar od krstnej matky aj od starejšej. Starejšia darovala mladuche bohato vyšívanú šatku z organtínu, brokátový brunclík, blúzu a čepiec, do ktorého ju vo svadobný deň „čepčila“. Týždeň pred svadbou ženy v dedine nosili do svadobného domu potraviny na pečenie (vajíčka, tvaroh, cukor, maslo, atď.), družbovia a družice doniesli liehové nápoje a pečivo, najbližšia rodina i hydinu. Najviac na svadobnú hostinu priniesli starejší a starejšia. Svadbu zo zásady pripravovala nevestina rodina, ženích však na ňu prispieval. Vydaj dievky podľa starej tradície znamenal šťastie pre dievku i rodinu. Bol veľkým uznaním, nikto nemohol o dievke tvrdiť, že je nešikovná, nerobotná a horšia od čerta. Podobným klebetám sa vyhla aj rodina. Žena mala svojho manžela vo všetkom poslúchať, starala sa o prípravu jedla, muž zabezpečoval rodinu, aby mali strechu nad hlavou, drevo na kúrenie a potraviny. Tradovalo sa, že ženy treba varechu a deti, práce na gazdovstve sa delili na ženské a mužské.

Svadobný oblek mladuchy a ženícha bol krásny a lahodný pre oko. Mladucha mala oblečené dve alebo tri naškrobené spodnice, ktoré boli okolo spodného širokého okraja ozdobené bielou háčkovanou čipkou. Na spodnice si obliekla bielu sukňu z riedkeho batistu. Na mušelinovej košeli mala brunclík z kvetovaného šafolu a na ňom biely kabát z batistu. Na hlave mala biely, tzv. kromský veniec, vzadu pripnuté široké trojfarebné stuhy (party), z ktorých jedna bola zapletená vo vrkoči. Pod veniec vložili mladuche niekoľko klasov ovsu. Na prsiach mala prišité pierko z farebného vosku. Na nohách mala biele pančuchy a krpce, neskôr čierne poltopánky. Mladoženích mal obuté krpce, oblečené pôrtky so zelenou šnúrou a mušelinovú košeľu ozdobenú zámikmi, zvanými „šmyžle“ od mladuchy. Ak bola mladucha bohatá, ženíchova košeľa mala viacej ako päť zámikov. Ženích mal na košeli brunclík a súkennú halenu s lesklými kovovými gombíkmi. Na halene mal prišité pierko. Klobúk mal ozdobený po obvode bielou stuhou a za klobúkom zastoknuté veľké farebné pero s ovsenými klasmi.

Starejší a družbovia boli oblečení tak isto ako mladoženích, okrem bielej stužky za klobúkom. Starejšia mala oblečené sukne z modrotlača, kabát zamatový alebo šafolový, na hlave batistovú šatku, pod ktorou si uviazala stuhami prepletený biely čepiec, na prsiach mala farebné voskové pierko a na nohách krpce. Družice nemali čepce pod šatkami, ale stužky zapletené vzadu vo vrkoči. Takto sa obliekali svadobníci okolo roku 1900. Predtým mladuchy šli na sobáš v dlhých ovčích kožuchoch (v každom ročnom období), ktoré boli podmienkou vydaja. Ak dievčina nemala kožuch, nemohla sa vydať. Po roku 1910 ustúpili mužské pôrtky a haleny oblekom. Mladuchy menili svadobné oblečenie po roku 1930 – 1935. Miesto kabátov si obliekali blúzky moderného strihu z bieleho hodvábu a skladané sukne z tej istej látky. Miesto farebného venčeka a stužiek mali na hlave biely voskový a dlhý závoj. Starejšie a družice vymenili modrotlačové sukne za štofové a celé topánky za poltopánky. Ženísi prestali nosiť za klobúkom veľké perá a bielu stuhu. Ponechali si malé voskové pierko s asparágusom previazané bielou

stužkou na prsiach. Po druhej svetovej vojne sa opäť zmenilo oblečenie nevesty. Na sobáš nosila dlhé biele šaty, družice nosili dlhé šaty pastelových farieb s venčekmi na hlavách.

Priebeh svadobného dňa

Zavčasu ráno prišli do domu ženícha starejší a družbovia. Družice boli v dome nevesty. V ženíchovom dome sa všetci pohostili, zaspievali svadobné piesne, hralo sa na harmonike a husliach. Neskôr k týmto hudobným nástrojom pribudla basa. Na svadbách hrávali huslisti Anton Marek z Nižného konca, Lašic z Grúňa, Alojz Kondela, Balun, Fedor, Smolka, Kurnavkovci a rehoľní školskí bratia Štefan Dobročány, Anton Ferlanda a Štefan Bebjak. Mladoženich sa rozlúčil so svojimi rodičmi (aj vtedy, keď po sobáši býval s rodičmi), poďakoval im za výchovu a poprosil za odpustenie. Rozlúčka bola dojímavá a všetci plakali. Potom sa mladoženich, starejší a družbovia odviezli k domu nevesty. Starejší zaklopal na zamknuté dvere a z domu sa pýtali „z kadiaľ sú a čo chcú?“ Starejší odpovedal že sú z nižného konca a chcú ich dcéru. Na to sa ich domáci opýtal, či majú pas. Starejší ukázal akýsi papierik s fľašou páleného. Táto formalita umožnila vstup starejšiemu, ženíchovi a družbom do domu mladuchy. Mladucha bola vo vedľajšej izbe, zatiaľ družina si zajedla, vypila a spievala. Dve družice priniesli pierko pre ženícha a po prišití pierka priviedli ženíchovi nevestu, ale pravú až na tretíkrát. Prvú mu ponúkli tzv. džadulu za plachtou, ktorá sa mu zaliečala, ale ženích ju odmietol. Akt bol sprevádzaný humornými výstupmi. Ako druhú priviedli cigánku s deckom, ktorá tvrdila, že dieťa je od ženícha, nariekala a prosila, aby si ju ženích vzal. Až na tretíkrát priviedli pravú nevestu. Nevesta a ženích si klakli pred rodičov a nasledovalo rodičovské požehnanie. Urobili im krížik na čelo, trikrát pokropili svätenou vodou a všetkých obsypali ovsom. Starejší vzali pálenku, starejšie koláče do košíka a všetci sa pobrali na sobáš do kostola. Pri týchto zvykoch sa spievali piesne:

*Na tym nasym polu studžynka vyvjro, uz še ta džyfcyna na sobas yvbjro,
Vybjro, vybjro, vybrač še nimoze, od svojej mamicky vodebrač nimoze,
Požryj še džyfcyna na vysoko v jaze, jako tvuj vionecek štyry kuňe viezo,
Štyry kuňe viezo nimogo go uvjž a ta tvoja glova, ta go muši uvjž.*

*Votvirojče džyvrě ľudu chudobnymu, co še pomjnsome jeden ku drugjemu,
Votvirojče džyvrě, džyvrě javorove, abyk si nežlomjul pjurko rezedove.
Pochvalen Pan Ježiš, jako še tu moče, kie ani švjntego na džyvrak nimoče,
Dajče nom gořolki, lebo šlivovice, bo me zabocyli duma rynkavice.
Něšeměči pjurko s tom želonom mjrtom, ktore či uvila na lonce po lipom,
Přisyvom či pjurko, pjurecko želone, abyš nepožiroł na ino džyfcyne.*

*Kje ješ tyn vionecek na glovie nošila,
/: vtedy ješ slobodno kďže chčala chodžila:/
hA jo tyn vionecek pošledny roz nese*

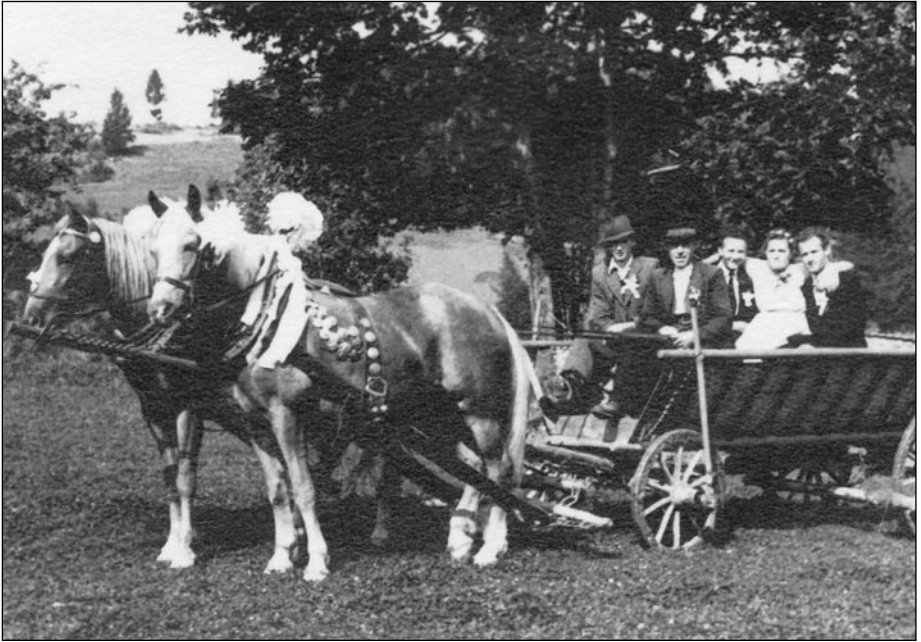
*/:a jo vos mamicko pozegnane proše:/
Žegnojče mje mamko pravom rynkom na kríž,
/:lebo pošledny roz na muj vionek patřis:/
I Vy muj tačicku dojče pozegnane,
/:by sme byli scynstni v tym manželskim stavje:/'*

*Uz ide, uz ide, uz jek še vybrala,
/:džynkujem vom mamko, co šče mje chovala:/
Ty švinty Mikulaš pošvynč nom chodnik nas,
/:lebo uz idžeme na tyn švinty sobas:!
Idžeme, idžeme, chodnicka nevjeme,
/:dobři ludže vjedzo, pono nom povjedzo:/'*

*Hanecka s Janickým, dže šče še poznali, v želonym gojicku trnky vobjrali.
Kulalo še jabko, do bozego dřyfka, Janíček še kulol s Haneckom do vrka.
Zakamensky chorus pochylony je uz, chodžila jek si noň, ale nebede juz.
Idžeme, idžeme, k švintymu sobasu, nemyšli si Janku, ze je to ze špasu.*

Cestou na sobáš sedela pri ženíchovi prvá družica, starejší a časť družiny. Na druhom voze sa viezla mladucha s prvým družbom, starejšou a družinou. Ostatná družina sa viezla na ďalšom voze, ktorého kone boli ovenčené ružovými perami. Po ceste sa mladucha nsmela obzerat okolo seba, hľadela len na svoju sukňu, aby budúci manžel nepozeral za inými ženami po svadbe. Znami v dedine stavali svadobnému sprievodu „brány“ na ceste a ženích im vtedy musel dať pálenku a koláče, aby ich pustili ďalej. V kostole pri prísaha mladoženích pristúpil neveste sukňu, aby ho poslúchala a aby nebol „pod papučou“. Po skončení obradov starejšia rozdávala pred kostolom koláče a kúsok oštiepka (radostníky). Svadobčania išli na slávnostný obed do nevestinho rodného domu, ak z neho odchádzala, alebo do ženíchovho, ak z neho po svadbe odchádzal. Obedovali polievku, mäsité jedlo a zákusky. Svadobná zábava s muzikou sa konala v humne (len v lete) alebo v hostinci. Večer sa nevesta rozlúčila so svojimi rodičmi a s družinou odchádzala do nového domu. Starejší zaklopal na zavreté dvere a opýtal sa testinej, či si praje koláč alebo nevestu? Ak bola nevesta testinej po vôli, povedala, že si praje nevestu – ak nie, povedala že koláč. Keď nevesta vošla do domu, odovzdala testinej tortu, pobozkala ju a kolenačky prešla s chlebom v ruke okolo stola, aby ho mala v úctivosti. Nevesta s testinou vošli do kuchyne, kde testiná otvorila dvierka do pece, aby sa nevesta pozrela do ohňa. Týmto magickým úkonom sa mali zahnať všetky zvady a nedorozumenia medzi testinou a nevestou. Nevesta si do nového domu priniesla výbavu s truhlicou, tento úkon sa nazýval „prenášanie rúcha“. Po večeri nasledovala zábava. Každý si zatancoval s nevestou, potom starejšia sňala mladuche vienok, symbol panstva a snažil sa ho uchytiť prvý družba. Mladoženích ho musel od prvého družbu „odkúpiť“. V druhej izbe nasledovalo „čepčenie nevesty a preoblečenie do ženského odevu“. Ženíchovi odobrali perá z klobúka a z haleny.

1954 Svadba – nevesta so ženíchom a svadobčania na voze

Pritom sa spievalo:

*„Ta moja češćino činki chlebič pjece, kie mi go ješ daje, džifše nerozčece,
Hancyna češćino za piecym šedžala, za dobro neviaste ruženec luskala,
Hancyna češćino vysy izby stojí, s vopolnym kijym neviasty še bojí.*

*Jydzče ze pijče ze, pani za stolicy, jo by jadla pila, ale ve švjetnici.
Jydzče ze pijče ze pani za stolami, jo by jadla, ale za džviřami,
Špivojče džyfcynta, sytkie jednym razym, jo by jek špivala, muj mila je kňazym,*

*Nasa starošćino je takie fjidlo, kie sla do koščola, stračila cepidlo,
Či naši družbovie takiego so zrostu, kie ido do gruňa, nevidno ich z vòstu,
Či naši družbovie tak bjodne špjvajo, pokil' im gořolky do karku nevlejo.*

*Tancujče džyfcynta, vyproscujče nogi, bo še vom pokrivojo na baranie rogi.
Ta moja frajyrka, vielko kòrlelkiňa, ta by mie předala za pulharek vina.
Kochom če jo kochom, šercym i vontrobom, syčkimi nogami, co nose ze sobom,
A ta mója milo nedo mi v noci spač, lebo jo je muse kazdo noc kòlysač,
Žagrojče mi hudby, jo jek chlopiec sucy, jo vjim šecke řezač, i džyfce milovač,
Na zòlotyš chòdžul, pòd vòkinkim piskol, přeco zeš mie Jano, přeco nevyšćiskol,
Pochvalen Pan Ježiš z daleka idžeme, daje kuňom šecki a nom gòřolecki,
My sme tu nepřišli pře vase řezance, ale sme tu přišli pře dva pře tři tance.
Na zdvòvie, na zdròvie, slupu i tragařu, pjrsy pòlharecek vypijem vòdrazu,*

*Chvala Pana Bogu, vyč me uz po šľubie, Jano kure zahře a Hana vôskubie.
Hore nasym dvorym, ido kune skokim a tvoji frajeři či stojo pôd vôknym,
Frajriře, frajriře, šadojče na kune, přiřiče še vôdebrač džiška viecur ku mne,
Ta moja mimicka, vielko korhelkiņa, ta by mie předala za pulharek vina.
Za pulharek vina, za decik gôřolki, esce poviadala, ze je to dor vielki.*

*Zagrojče ze mi hudcovie moji, co si jo vyvjede to mlodo pani,
Zagrojče ze mi, jako vom kozom, vyč jo vom zaplace, kje koze předom,
Dom či tyn vionek, dom z glôvy dolu, nebedžes go uz mječ, bedžes mječ cepjec,
Bedžes mječ cepiec s bielavom snurkom, by ľudže vjedželi, zež uz ni džyřkom,
šadni hanecko, šadni na stolek, lebo či idžeme dôlu dač vionek,
Už či vod vioneka snurki vôdvynzujo, a čebje hanecko slobody zbavujo,
Ej vjonek, vjonek, vjonek želony, ktorý ješ uvila v polu na žymi,
V poli na žymi, v trovie želonyj, vjonek uvity v kraše řrybelnyj.*

*Hura, hura na zlodžejja Jonka, přiřel ku mne, voblapjul mje, zostalak bez vionka,
Hura, hura, coši še mi zdalo, coši še tyto nôci pod pjeřine pchalo,
Hura, hura, nebede š nim špala, škaredne je zarôšņone, byk še nalynkala,
Hura, hura, uz še pôžynili, uz še pôžynili, len tyn Drndaj zôstol,
Hura, hura, len tyn Drndaj zôstol, a tyn Drndaj drndajovski nojpkinejšo dôstol.*

Opis chotára obce a chotárne názvy

V priebehu uplynulých storočí sa menili chotárne názvy v Zákamennom. Napr. dnes už len starí ľudia vedia o Cigánskom potoku, ktorý spomínal Leonard Rusnák v obecnej kronike v polovici 20. storočia.

O popise obce zaznačil, že chotárnu hranicu s Krušetnicou tvorí Cigánsky potok, lebo tu kedysi bývali kočovní Cigáni. Severne od potoka sa vypína vrch Kýčera, z ktorého tečie potok Kocandy a preteká osadou Kocanda.

Zástavba od Cigánskeho potoka popri ceste sa nazýva Nižný koniec. Cigánsky potok sa vlieva do Novoťanky.

Smerom na Novoť je Poriečie, kde sa za starodávna konali výročné trhy a jarmoky a bol tu vodný mlyn, ktorého posledným mlynárom bol Martin Florek. Mlyn bol v 50. rokoch 20. storočia zrušený. Raľa Poriečie siaha ku Lučivňákovému potoku, za ktorým je raľa Záhradnícka s potokmi Škuligov a Osaďanov. Po Plasku-

2004 Časť chotára obce – *polia*

FOTO V. BRIŠ

rov potok siahala rala Poriečanska. Pri novoťskom chotári v severnej strane je les Kurcinka a v južnej Odumierky. Nad nimi sa na južnú stranu ťahá Brišova grapa a smerom k vyšnému koncu Vojtaššákova grapa, Maršalkov grúň a Jackovky. Od novoťského chotára popri štátnej ceste je Vojtaššákov potok na rali Kviatkovskej. Medzi ňou a Lubovou ralou je Lubov potok. Lubova rala hraničí s miestnou časťou Špitál, čiže územím po kostol.

Od kostola popri rieke je miestna časť **Babinec** až ku Olešovému mostu pri sútoku riek Klinianky a Zasihlianky.

Z Nižného konca od Cigánskeho potoka smerom na Oravskú Lesnú po ľavej strane je **Kamenné** a Podkamenská rala.

Pred rovinkou na Oravice je Kvakov potok. **Oravice** sú hospodárskym centrom obce.

Na Vyšnom konci je Úradníkov potok a Úradníkov vrch. Za potokom sa nachádza Koleňova rala a v nej Fedorov vrch a Fedorov potok. Do Vyšného konca dediny patril vrch Oselné a Kviatkov potok. Medzi Vyšným koncom a Novoťou je Grúň. Územie okolo rímsko - katolíckeho kostola Nanebovzatia Panny Márie sa nazýva **Ústredie**.

Názvoslovná komisia pri Okresnom úrade v Námestove odsúhlasila v roku 2001 názvoslovie v Zákamennom.

V druhovom označení sa uvádzajú hony, lesy, potoky a kopce.

Medzi hony patria: Záhradnícka nižná, Záhradnícka vyšná, Vojtaškova grapa, Kviatková, Poriečanská vyšná, Babinec, Výlupková rala, Kýčera, Jurovky, Časnakovka, Mravčiakov vrch, Špitály, Zasihlé, Úradníkov

---

vrch, Pod Oselné, Fedorov vrch, Targance, Klimovčíková raľa, Jackovky, Kolenová raľa, Maršáľkov grúň, Čmelka, Pod Čmelkou, Koleňová, Oravica, Nižná Okálka, Pod Oselné, Okálka, Terchovnica, Oravice, Florekova jama, Úradníkov grúň, Šimiaková grapa.

Medzi lesy patria: Kurnička, Odmerky niže Bystričana, Brišova grapa, Zasielné, Hoľa, Oselné, Les Okálka, Koleňová, Nižná Okalka, Úšust, Košariská, Zasihlé, Kaňovky, Stratenice, Juriková, Gonduľa, Klutka, Babinská, Zasihlie, Pod hôrkou, Svätá zem, Obecný les, Pod Klutkou, Krkoška, Krkoškuľa, Pod Magurkou, Rovný Beskyd, Medzi Magurkami.

Názvy potokov sú nasledovné: Novotanka, Kliňanka, Biela Orava, Juriková, Medzi Magurky, Magurský potok, Korytina, Kolenova, Zasihlianka, Babinský potok, Riečka, Breznický potok. Medzi kopcami sa uvádzajú Vysoká Magura, Úšust, Koválov vrch, Výložka, Okálkin vrch.

PhDr. Soňa Matugová

Dejiny školstva 1732 – 2004

Začiatky školstva

Zákamenné do roku 1748 patrilo do farnosti v Lokci, pri ktorej bola aj škola. Školská dochádzka bola nepovinná, školu navštevovali len deti majetnejších gazdov. V roku 1748 bola v „Kline Zákamenskom“ zriadená rímsko - katolícka farnosť, ale škola v Zákamennom sa spomína už v roku 1732. Žiaci sa elementárnou metódou učili čítať, písať a rátať. Do roku 1754 vyučoval pán farár Matej Maťašovský.

Prvým kvalifikovaným učiteľom bol Martin Hamuljak (Chamuljak), vyučoval v rokoch 1754 – 1804. V kanonickej vizitácii z roku 1794 je o Martinovi Hamuljakovi zaznačené: „k svojim povinnostiam chváľitebne zodpovedajúci učiteľ“.¹ Jeho syn Ignác Hamuljak (+1814) bol kňazom. Martin Hamuljak vyučoval žiakov Jána Laššáka (+1839), Štefana Teluššáka (+1839), ktorí vyštudovali teológiu a pôsobili ako kňazi a Jána Veselovského (+1835), ktorý bol učiteľom. V 18. storočí teológiu vyštudoval Ján Beňuš a do svojej smrti v roku 1765 pôsobil ako kňaz.²

Stará školská budova postavená v roku 1904

V roku 1804 sa konal konkurz na učiteľské miesto do Zákamenného, ktorého sa zúčastnili učitelia Martin Franček z Trstenej, Matej Stankovič a Andrej Gonda. Za učiteľa bol zvolený Martin Franček, ktorý do Zákamenného priviedol svoju „krásnu manželku (uxorem pulchram) Marianu Chamuljak z Námestova.“ V kanonickej vizitácii roku 1833 sa spomína škola s jednou miestnosťou pre vyučovanie a jednou pre učiteľa a základným vybavením. Bola triviálna, pre chlapcov aj dievčatá; učiteľom bol 56 - ročný Martin Franček, ktorý vyučoval písanie, čítanie, počítanie a náboženstvo. Biskup nazval Martina Frančeka usilovným učiteľom. V obci vykonával aj notárske práce a okrem učiteľských (rechtorských) povinností bol organizátorom v kostole. Dostával odmenu 27 florénov ročne z obecnej pokladnice, od rodičov poplatok 90 grajciarov za každého žiaka a naturálne dávky.³ Napríklad podľa „starej obyčaje“ učiteľ dostával 2 florény na olej pre mastenie zvonových čapov, na Vianoce 6 funtov mäsa, na Veľkú noc 6 funtov mäsa, maslo a vajíčka. Zadarmo mohol pásť na obecnom pasienku dve kravy, ak nepásol, obec mu vyplatila 3 florény 20 grajciarov. Na odpust sv. Vojtecha dostával 5 florénov a na odpust Nanebovzatia Panny Márie 5 florénov. Do roku 1859 drevo na kúrenie pre školu i na stavbu školskej budovy dávalo Oravské panstvo, lebo všetky lesy v Zákamennom boli panské - komposesorátne. Od roku 1859 dával drevo spolok bývalých urbarialistov, lebo urbárnou dohodou s Oravským panstvom dostal povinnosť starať sa o školu v obci. Obec prispievala aj na koncoročné skúšky žiakov (examen), ktorých sa zúčastňoval richtár s prísaznými, pán farár a okresný školský inšpektor (škôldozorca). Skúšobnú komisiu pohostila oštiepkami a vínom.

Tretím učiteľom bol Martinov syn Jozef Franček, ktorý v rokoch 1844 - 1848 zastával aj úrad obecného notára. Zomrel dňa 28. marca 1853 a za učiteľa bol vybratý Jozef Komáry (Komárook), ktorý učil do roku 1859. Obecný úrad sa staral o školskú budovu, kupoval do školy lavice, stoly, vykonával údržbu školskej budovy a hradil opravy. Zákamenčania postavili novú školskú budovu v roku 1858. Bola drevená s komínom. Kachle v učebni vymuroval Jozef Kostolník. Obec kúpila tehlu v Ústí a Trstenej. Výstavba školy stála 1835 florénov, každá rodina prispela sumou 1 florén 50 grajciarov a zbierkou sa získalo 1305 florénov. V roku 1859 dvere na pôjd zhotovil stolár Ján Erber.⁴

V roku 1859 nastúpil na učiteľské miesto Ondrej Hubčík a obecný úrad mu zvýšil plat na 42 florénov ročne. Ostatné peňažné a naturálne dávky dostával podľa „starej obyčaje“. V roku 1875 sa počet žiakov zvýšil natoľko, že obecný úrad prijal „podučiteľa“ Daniela Floreka. Učiteľ O. Hubčík dostával celoročný plat 81 florénov, podučiteľ D. Florek 60 florénov. V roku 1879 rektor - organizátor dostával plat 93 florénov, pomocný učiteľ Daniel Florek 58 florénov. O škole je zaznačené, že murári Ján Vajak a Martin Mrekaj osem dní „šparhet murovali za odmenu 4 florény 80 grajciarov“. V roku 1890 sa spomína učiteľ Anton Vojtaššák. Jeho nástupcom bol František Rafáč z Orávky, učil v rokoch 1894 - 1899. V 90. rokoch 19. storočia učiteľ dostával plat 200 zlatých ročne a naturálne dávky. V rokoch 1899 - 1903

Stará murovaná školská budova postavená v roku 1929; kresba v školskej kronike

vyučoval Ján Hubčík. Zomrel náhle a na jeho miesto nastúpil Severián Mihaliak dňa 1. apríla 1903. V roku 1900 mala škola 203 žiakov a budova bola v dezolátnom stave. Župný úrad navrhoval obci postaviť 2 až 3 – triednu školu s bytom pre učiteľa. V roku 1905 sa 250 žiakov vyučovalo v dvoch triedach. V roku 1906 prijali na druhé učiteľské miesto Otíliu Obrinčákovú. Škola priestorovo nestačila počtu žiakov, ktorých bolo 377 v roku 1907, preto obec dňa 13. júla 1913 kúpila dom so záhradou od krčmára Jakuba Krausza a predstavala ho pre školské účely. Od tých čias táto škola niesla meno Krauzovka. V tejto druhej škole vyučovali náhradní učitelia Rudolf Rezsó a Emília Langová do roku 1918.⁵

V školskom roku 1922 – 1923 boli v Zákamennom 2 školské budovy s tromi triedami, 223 žiakov a 3 učitelia. V nasledujúcich rokoch vzrastal počet žiakov a školy nestačili priestorovo ani pri striedavom vyučovaní. Okresný úrad v Námestove udelil obci prvé vládne napomenutie v roku 1926 a druhé v roku 1927, aby obec stavala nové školské budovy. Obecná školská stolica v zložení: Ján Gallas, Štefan Vojaššák, Pavol Laššák, Tomáš Kuchtiak, Jozef Kuchtiak st., Tomáš Plaskúr, Ján Kubačka, Anton Florek, Florián Kurňavka, Jozef Beňuš, Štefan Florek, Ján Polták a Štefan Klimčík s poslancami obecného zastupiteľstva rokovali o výstavbe školy v obci dňa 2. mája 1926 a stretnutia sa zúčastnil aj pán biskup Ján Vojaššák. Niektorí navrhovali postaviť viacej škôl v obci, lebo z okrajových častí mali žiaci do školy ďaleko. Štátny stavebný radca Eduard Kopp odporúčal stavať školy v Oraviciach, Poriečí a na Mrzačke. Nakoniec rozhodli postaviť jednu štvortriednu školu

s bytmi pre štyroch učiteľov. V dôvodovej správe uvádzali: „*Poloha obce je tak nešťastlivá, že kdekolvek vystavíme školy, deti budú mať do školy daleko. Centrum obce je pri kostole, kde stoja školy a deti zo všetkých strán majú jednaku cestu do školy. V zime a v zlom počasi detom nespomôže nič, keď budú mať školu bližšie, lebo do nej nepôjdu v metrovom snehu. Detom je všetko jedno, či ju majú blízko alebo ďalej. Deti z ďalšia chodiac do školy, otužia sa, sú na zdravom povetrí. Doteraz sme to zbadali, že medzi deťmi žiadnej epidémie nebolo, dokiaľ v susedných obciach, kde sú blízko školy, epidémie panovali. V dedine i tak deti doma sedia, izby sa nevetrajú, okná sa priklincujú, domáce zvieratá v byte sa zdržujú – ako to dobre padne detom, keď môžu sa prejsť. Keď školy budeme i naďalej mať v centre pri kostole, naše deti každý deň aspoň raz pôjdu do kostola. Katechét môže častejšie ísť k nim, napomenúť ich, vštepuvať do ich srdca lásku k Bohu, k zákonom cirkevným i štátnym. Keď školy daleko budú, do kostola neprídu nikdy, i mravnosť upadne a bez mravov občan nestojí za nič. Učiteľ, keď je blízko kostola, s deťmi príde navštíviť kostol, keď je ďaleko, ani v nedeľu nepríde a to by bol špatný príklad pre mravne hlboko založených našich občanov.*“

Nová murovaná škola

Ked budeme mať jednu školskú budovu, učitelia si podelia triedy, vyučovanie bude ľahšie a úspech väčší. Myslíme, že každej vrchnosti – okresnej, župnej, ministerstvu, záleží na tom, aby občania boli vzdelaní. Túto vzdelanosť len tak dosiahnuť môžu naše deti, keď jeden učiteľ jednu triedu vyučuje a vedie. Nie je možný úspech vo vyučovaní, keď školy po dedine budú roztratené a jeden učiteľ sa bude musieť trápiť s 8 ročníkmi. Čo získajú deti na ceste bližšej, to stratia na vzdelanosti. Polahčť sa im na tele, ale na duši, na rozume, na vzdelanosti ohromnú škodu utrpia. Kde dostane učiteľ stravu, keď bude ďaleko od centra? Ludia mu nemôžu dať, lebo sami nemajú a keď by mali, nevedia vvariť. Ako ťažko dostaneme učiteľa do ďalekých škôl? Keď vezmeme do ohľadu to, že naše deti vždy riadne navštevovali školy, hoc i ďaleko bývajú, núti nás to všetko, aby sme školy mali len v centre dediny.⁶

Novú murovanú školu postavila stavebná firma Viliama Silbigera z Tvrdošína v rokoch 1928 – 1929. Škola mala učebňu, kabinet a trojizbový byt pre učiteľov. Do tohto bytu sa nastahoval riaditeľ školy Severián Mihaliak. V nasledujúcich rokoch počet žiakov rástol a školy v Zákamennom opäť priestorovo nestačili. Tabuľka ukazuje počty žiakov v rokoch 1929 – 1942:

školský rok	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1942
počet žiakov	264	284	302	355	367	367	372	383	386	403	477
počet učiteľov	3	3	3	3	6	7	7	8	8	8	8
počet tried	3	3	3	3	6	7	7	8	8	8	8
knihy v knižnici	135	211	239	220	227	274	305	340	349	344	432

V rokoch 1923 – 1947 vyučovali učitelia: Severián Mihaliak, Marta Grimmová, Kamila Babišová, Anna Uhliariková, Julius Mihaliak, Julia Mihaliaková, Veronika Galasová, Olga Ollerínová, Otto Lehmann, Jozef Veverka, Antónia Nedomanská, Ludovít Palánek, Jozef Kuchták, Ján Čurda, František Kopřiva, Ignác Vlčák, Mária Vojtaššáková, Justína Kubíková, Mária Florková, Ján Žatkuliak, František Hruboň, Mária Mihaliaková, Mária

Učiteľský zbor v školskom roku 1935 – 36

Majtánová – Hrdličková, Mária Bušíková – Bezděková, Štefan Miko, Jozef Odrobiňák, Maximilián Staš, Viktor Bezák, Emília Marková, Cyprián Sloboda, Pavol Milan, Vendelín Mareta, Viera Perglerová, Katarína Brodnianská, Augustín Brezan, Ignác Gazdík, Eugen Janikovič, Anton Terlanda, Štefan Dobročany, Eštera Kotschyová, Michal Ferenčík, Filip Palúch, Michal Eliáš, Mária Kutláková, Vendelín Hrkeľ, Valéria Cádriková, Mária Krčméry, Viktor Bezák, Štefan Bebják.⁷

V roku 1927 začalo stravovanie žiakov v škole, dostávali obed. Na škole bol Dorast Červeného kríža, mal 111 členov. Žiaci pod vedením učiteľky Otílie Obrinčákovej nacvičovali divadelné predstavenia. V roku 1927 zahráli hru „Škriatok“.

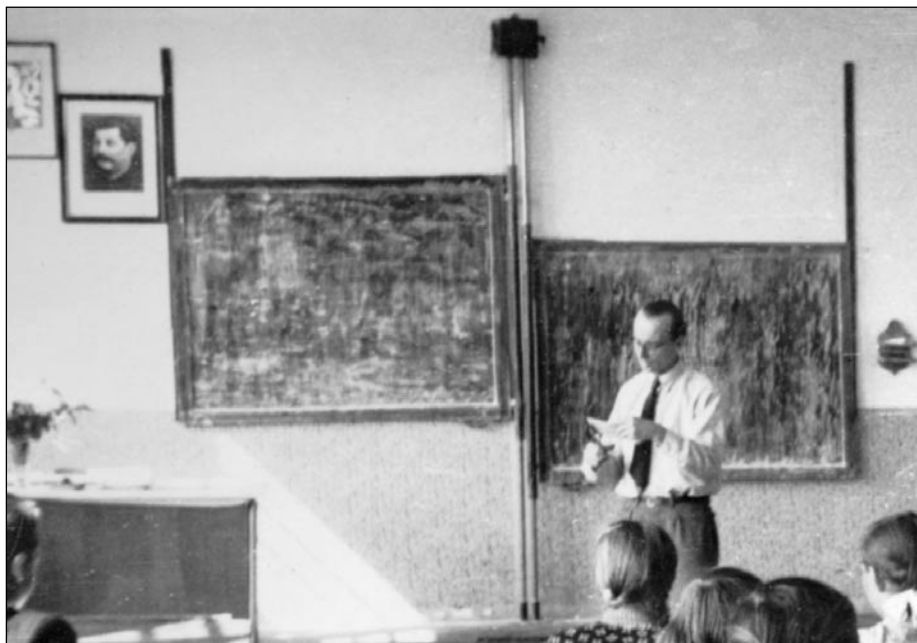
V roku 1931 prišiel do Zákamenného pán farár Ján Balara a stal sa cirkevným predsedom školskej stolice. V Zákamennom boli 3 školské budovy z rokov 1881, 1900 a 1929, ale požiadavkám školského inšpektorátu zodpovedala len budova z roku 1929 so školským bytom. Školy nemali kabiny, dielne, telocvičňu, sociálne zariadenie a ihrisko. Členovia školskej stolice Ján Balara, Štefan Vojtaššák, Severián Mihaliak, Jozef Kuchťák ml., Anton Florek, Serafin Laššák, Jozef Beňuš, Anton Mundier, Štefan Klimčík, Štefan Kurňavka, Florián Kurňavka a Ján Večerek rozhodli dňa 7. augusta 1932 o rozšírení trojtriednej ľudovej školy o tri postupné triedy a jednu pobočku, lebo žiakov bolo 355. Obec zabezpečila novým učiteľom ročné slúžne 1200 Kčs, zákonom predpísané bývanie, výmenu za záhradu 20 Kčs ročne a penzijný príspevok 240 Kčs. Vyučovanie bolo striedavé a jedna trieda

v prenajatom súkromnom dome. Roku 1938 prišli do Zákamenného školskí bratia zásluhou biskupa Jána Vojsaššáka. Boli to rehoľní učiteľia, ktorí nosili čierne rehoľné rúcha. Ich predstavený bol Filip Paluch. Medzi ostatných bratov patrili Tichomír Miko, ktorý okrem vyučovania bol vynikajúcim organistom v kostole, Jozef Odrobiňák, Anton Terlanda, Štefan Dobročany, Štefan Bebják, Ján Tatarko a Pavol Štofko. V roku 1945 pribudol Viktor Bezák a Štefan Brezan. Títo školskí bratia boli ubytovaní v najstaršej školskej budove v dvoch miestnostiach. Okrem nich v tom istom čase tu prišli aj rehoľné sestry učiteľky z Levoče. Predstavenou im bola Svatava Dozanská, ostatné boli Lucia Plevová, Serafína Hupková a jedna sestra, ktorá neučila, pracovala ako pomocnica v domácnosti, varila, prala a udržiavala poriadok v dome a v záhrade. Bývali v školskej budove Krauzovke. V roku 1950 štát zrušil rehole, rehoľníci dostali prepúšťacie dekréty a odišli zo Zákamenného.⁸

Výstavba dvojposchodovej 13-triednej školskej budovy

Dňa 1. októbra 1941 začala v Zákamennom výstavba dvojposchodovej 13-triednej školskej budovy. V pamätnom liste sa uvádzalo: „*Stavba tejto mohutnej budovy sa začala za výdatnej pomoci, morálnej i materiálnej zákamenského rodáka, veľkého národného buditeľa, štedrého mecéna kultúrnych podnikaní a horlivého arcipastiera spišskej diecézy J. E. Jána Vojsaššáka, taktiež za finančného príspevania štátnej školskej správy a župného úradu, za pomoci miestnych občanov, ktorí dali všetko drevo na stavbu. Dávny sen Zákameňanov sa realizoval z iniciatívy miestneho farára Jána Balaru. Stavbu previedla firma arch. Júliusa Záchenského z Ružomberku, stavbyvedúcim bol stavitel Jozef Geremeš a projekty vyhotovil Ing. arch. Štefan Vacek, hlavný komisár na župnom úrade v Ružomberku. Nech slúži škola tá svojmu vysokému a vznešenému cieľu, nech vychováva vždy verné a nekompromisné charaktery, verných Slovákov, na ktorých vždy bude pyšná naša mať Slávy.*“⁹

Za Slovenského štátu učilo v Zákamennom osem učiteľov v troch jednotriednych školských budovách, žiakov bývalo od 411 do 454. Rímskokatolícka ľudová škola v Zákamennom bola šesťtriedna s dvoma pobočkami, ktoré boli v prenajatých priestoroch súkromného domu. Na škole bolo založené rodičovské združenie, schádzalo sa štyrikrát v roku. Riaditeľ informoval o stave a potrebách školy, odzneli prednášky o výchove, spolupráci školy s rodičmi, žiaci recitovali, spievali, tancovali a zahrli divadelné predstavenie. Mimoškolská činnosť učiteľov bola kultúrna – osvetová a hospodárska. Riaditeľ školy Severián Mihaliak (*1878) organoval v kostole, bol predsedom miestnej osvetovej besedy, predsedom knižničnej rady a predsedom dozornej rady úverového družstva. Otília Obrinčáková (*1887) bola predsedníčkou spolku Červeného kríža (ČK) a Mariánskej kongregácie. Mária Vojsaššáková (*1914) bola podpredsedníčkou spolku ČK a viedla ženský spevokol, rehoľný učiteľ Štefan Miko bol tajomníkom včelárskeho spolku a viedol mužský spevokol, rehoľný učiteľ Jozef Odrobiňák bol pokladníkom včelárskeho spolku, knihovníkom v obecnej knižnici a zriadil čítareň, Mária Mihaliaková bola tajomníčkou spolku ČK, rehoľné učiteľky Svatava Dozanská a Lucia Plevová nacvičovali s deťmi divadelné hry, kreslili kulisy a viedli besedy s deťmi. Rehoľníci so

Počas vyučovacej hodiny...

žiakmi spievali a tancovali, texty v divadelných hrách upravili v goralskom nárečí, vyučovali ručné práce, športovali a pre Slovenskú Muzeálnu spoločnosť vykonali národopisný výskum i zbierku pamiatok zo Zákamenného. Rehoľný učiteľ Ján Tatarko propagoval chov angorských zajacov. Napríklad v druhom polroku školského roku 1939/1940 učители pripravili kultúrny program 3 školských slávností, 2 verejných slávností, 10 detských besiedok, nacvičili a zahrali 5 divadelných predstavení, 13 školení pre roľníkov i ženy a 2 odborné prednášky. Žiaci vystupovali na verejných slávnostiach vo sviatok slovenskej zástavy, sviatok slobody, štátnej samostatnosti, slovenskej rodiny, stromkovej slávnosti, odpustových slávností a počas vianočných sviatkov.¹⁰

V roku 1945 sa rímsko-katolícka ľudová škola v Zákamennom premenovala na Štátnu ľudovú školu. Dekrétom Povereníctva pre školstvo a osvetu zo dňa 12. 9. 1945 bola zriadená Štátna meštianska škola, ale pre nedostatok učiteľov začalo vyučovanie až 20. marca 1946. Vyučovali Štefan Horan (riaditeľ), Margita Kraussová, Viktor Bezák, Ján Jarina, Maximilián Staš, ktorý sa po odchode Štefana Horana stal riaditeľom rímskokatolíckej školy od septembra roku 1946. Učiteľský zbor tvorili: Viktor Bezák, Emília Marková, Viera Perglerová a Ignác Gazdík. V nasledujúcich rokoch pribudli noví učители: Vendelín Mareta, Jozef Stajník, Zoltán Vadonický, Mária Kuráňová a Jolana Holubčíková. Do meštianskej školy postupovali žiaci z 5. ročníka Štátnej ľudovej školy v Zákamennom, ale aj zo susedných obcí Novoti a Krušetnice. Na túto školu sa dobrovoľne prihlásili aj žiaci z Oravskej Lesnej, Lomnej a Mutného, ktorí boli ubytovaní v tunajších rodinách.¹¹

Školský rok 1945/1946 na Štátnej ľudovej škole v Zákamennom bol neobyčajne ťažký. Nová škola ešte nebola dokončená, vyučovalo sa v starých školičkách a 411 žiakov bolo zaradených do 8 tried. Okná v druhej školskej budove boli vybité a hoci obec žiadala sklo od Štátneho stavebného úradu už cez prázdniny, neboli zasklené ani v decembri 1945, preto vyučovanie v nej nebolo možné. Pre nedostatok učiteľov sa nevyučovalo v IV. a V. triede, I., II. a III. triedy A, B boli pospájané a vyučovanie bolo skrátané, lebo chýbalo 5 učiteľov. V školskom roku 1944/1945 nedostali mzdu učiteľky Anna Gallová za máj a jún, Serafína Hupková za celý rok a Gertrúda Bartošová za máj a jún 1945. Do 19. novembra 1945 vyučovali 411 žiakov Severián Mihaliak a Otilia Obrinčáková. V tento deň nastúpili učiteľia Margita Kulinová a Ján Jarina, v druhom polroku nastúpili Anna Gallová a Anton Terlanda, učiteľia Mária Uherčíková a Ján Goč nenastúpili a dvaja učiteľia na škole chýbali do konca roku. Školníkom od roku 1940 bol Cyprián Barut. Dochádzka do školy bola dobrá okrem žiakov, ktorí mali nedostatok šatstva a obuvi.

Od januára narušili školskú dochádzku osýpky a týfus, pretrvávali do apríla, ochorelo vyše sto žiakov a traja žiaci zomreli. Okresný národný výbor v Námestove pridelil na školu lekára MUDr. Štefana Kontu. Školská dochádzka sa zlepšila v druhej polovici apríla 1946, lebo teplejšie počasie dovolilo chodiť do školy aj bosým deťom, ktoré nemali topánky. Napriek týmto ťažkostiam učiteľka Otilia Obrinčáková nacvičila so žiakmi divadelné hry „Cesta radosti“ a veselohru „Hodiny“ a deti ich zahráli rodičom počas vianočných sviatkov.¹²

V školskom roku 1946/1947 žiadal riaditeľ ľudovej školy S. Mihaliak obuv z fondu „Pomoc Orave“ pre chudobných žiakov. Aj v tomto roku ostali tri učiteľské miesta neobsadené. Dňa 7. decembra 1946 zomrela Otilia Obrinčáková, ktorá vyučovala zákamenské deti 40 rokov. Vendelín Hrkeľ ochorel, celý II. polrok chýbal a Estera Kotschyová bola od 10. októbra 1946 nezvestná. Vyučovali učiteľia Severián Mihaliak, Anton Terlanda, Štefan Dobročany, Michal Eliáš, Michal Ferencčík, od apríla výpomocné učiteľky Valéria Cádriková, Rozália Kocúrová a 8. učiteľské miesto ostalo neobsadené.

Výstavba novej školy sa pre nedostatok stavebného materiálu oneskorovala. Žiaci sa učili v starých jednotriedkach. Najhorší stav mala druhá budova. Jej základy na čelnej stene sa uvoľnili, preklad nad pivnicou praskol a hrozilo zrútenie učebne nad pivnicou. Dve školské budovy vyžadovali opravu strechy. Vo všetkých učebniach (4) boli potrebné nove pece na kúrenie. V prvej a tretej budove bolo treba vymeniť prehnité drevené podlahy. Veľmi zlá bola bytová situácia učiteľov v Zákamennom už tridsať rokov. Riaditeľ školy o bytových pomeroch dňa 19. novembra 1948 napísal: „Predkladám dotazník, aby sa konečne vystavili byty pre učiteľov, lebo bývajú v Zákamennom tak, ako by boli poslední vôbec v ľudskej spoločnosti. Na ilustráciu uvádzam príklad kolegu V. Marettu, ktorý býva v jednej kuchynke a tá mu slúži za spálňu, kuchyňu, špajzu, obývačku, pritom je ženatý a má jedno dvojmesačné dieťa. Podobne je s bytom riaditeľa, ktorý býva v storočnej budove a do kuchyne a spálne mu cez povalu tečie voda, keď prší. Ostatní učiteľia

1959 - 60 *Pred tabulou*

bývali v súkromných domoch, mali po jednej izbičke alebo ani tú a bývali spoločne s domácimi spoločne. Zažívali dosť neporiadku a tak učiteľská vážnosť musí klesať, lebo keď neprichádza pomoc, je nútený bývať ako dajaký najneužitočnejší člen ľudskej spoločnosti. Je zaujímavé, že iní štátni zamestnanci v Zákamennom majú krásne trojizbové byty a učiteľ musí živorit“.¹³

V školskom roku 1947/1948 riaditeľ ľudovej školy hlásil školskému inšpektorátu, že príčinou zlej dochádzky do školy (73,5 %) je nedostatok obuvi, šatstva a infekčná choroba týfus. Okresná starostlivosť o mládež dala 25 chudobným žiakom ošatenie a 5 topánky, ale to nestačilo. Vyučovali S. Mihaľiak, A. Terlanda, Š. Dobročany, Mária Kutlákova, Valéria Cádriková, Mária Kréméry, Rudolf Višňovský a Štefan Bebjak. O čistotu v školách sa starala Justína Špitálová. V dňoch 16. – 23. decembra 1948 sa pre chrípku nevyučovalo. V novej školskej budove sa začalo vyučovať v roku 1946, ale len na prízemí v štyroch triedach, ktoré boli hotové. Na poschodí prebiehali stavebné práce. Roku 1948 sa Štátna ľudová škola premenovala na Národnú školu a meštianska škola niesla názov Stredná škola. Roku 1950 odišiel do dôchodku Severián Mihaliak, ktorý tu učil 47 rokov. Riaditeľské miesto obsadil Jozef Kačena, ktorý predtým učil v Lomnej. Taktiež odišiel riaditeľ Strednej školy Maximilian Staš a riaditeľské miesto obsadil Ladislav Kulko, doterajší riaditeľ školy v Lomnej. V roku 1949 a v nasledujúcich rokoch na škole vyučovali Mária Kuraňová, Štefan Bebják, Jolana Holubčíková, Pavol Štofko, Serafín Brčák, Františka Višňovská, Rudolf Višňovský, Elena Chmelová, Margita Krasulová, Ján Magerčiak, Irena Bullová, Mária Grígllová,

Štefan Pánik, Emília Rusnáková, Leonard Rusnák, Gizela Šimková, Marína Trimajová, Jozef Hanus, Štefan Majerčák, Emília Vošková, Viera Hiková, Elena Huntošová, Antónia Kyčinová, Filip Palúch, Pavol Štofko, Ján Chripko, Anton Terlanda, Štefan Dobročany, Cyprián Sloboda, Jozef Stajník, Emma Hrašková, Elena Šusterová, Mária Blickhardtová, Mária Čičová, Zoltán Vadovický, Jozef Pastierik, Andrej Bartoš, Alexander Pepich, Božena Ptáková, Mária Kačenová, Ján Boďa, Emil Zachar, Milan Čič, Olga Dosedilová, Jozef Lukáč, Jozef Čurjak, Božena Tolťová, Emil Kulavjak, Oskar Záhorský, Emil Gazdík, Kornélia Drozdová – Sukeniková, Mária Kožárová, Michal Ferenčík, Elena Verníčková, Dušan Dobrík, Melánia Porubčinová, Anna Nodžáková, Ján Žilka, Amália Hochmanová, Rudolf Melišík, Jozef Kopper, Michal Záhumenský, Margita Náhla, Emil Siakel, František Daňo, Margita Ťažandlákova, Jana Hájková, Mária Kubinová, Ján Šofár, Mikuláš Ferienc, Marta Novotová, Aurélia Feriencová.

V roku 1952 prišla opäť reorganizácia školstva, kedy sa národné a stredné školy zlúčili do osemročnej školy, ktorá v Zákamennom mala 16 tried. Počty žiakov v rokoch 1952 – 1967 ukazuje tabuľka:

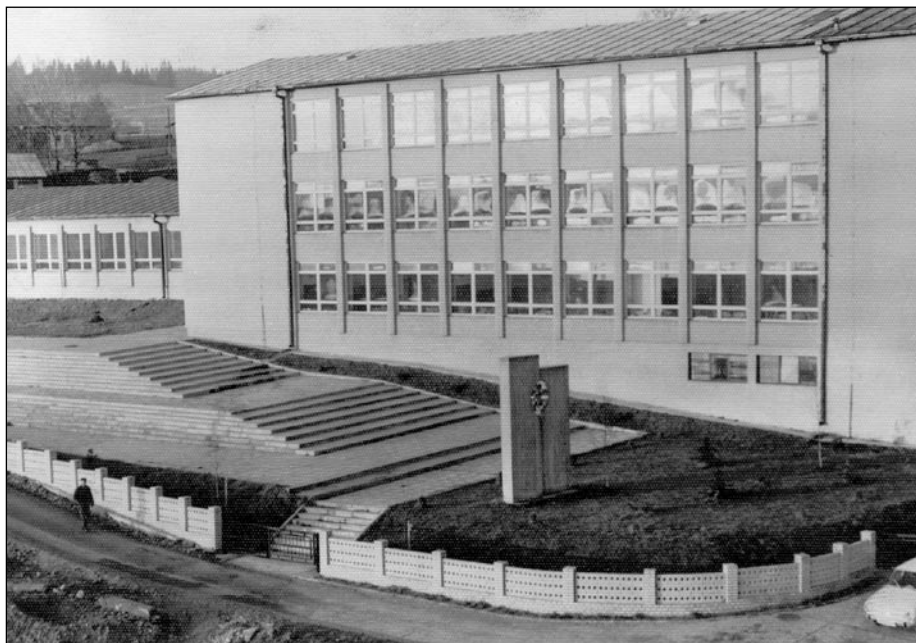
rok	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1966	1967
žiaci	705	524	509	525	536	554	593	516	533	595	595	613	643	656	645

V rokoch 1940 – 1959 sa v Zákamennom vystriedalo 106 učiteľov a poväčšine sa snažili čo najskôr odísť z obce pre nedostatočné bytové pomery. V rokoch 1958 – 1959 postavili v obci 4 – bytovú jednotku, ale táto pre 18 učiteľov nestačila.¹⁴

V rokoch 1950 – 1960 museli učitelia povinne kupovať Spisy Lenina a Stalina. Okrem toho sa sledoval odber iných socialistických časopisov, čo prispievalo k hodnoteniu učiteľa. Roku 1951 začal prichádzať pani učiteľke Emílii Rusnákovej rod. Markovej časopis „Chov hovädzieho dobytku a ošípaných“. Nakoľko si ho neobjednala, písala niekoľkokrát do vydavateľstva tohto časopisu, aby jej ho neposielali, že ho nezaplatí, lebo je pre ňu nepotrebný. Urazený šéfredaktor tohto časopisu podal návrh na Ministerstvo školstva, aby ju okamžite prepustili zo školstva z dôvodu, že jej nevyhovuje socialistický časopis. Ministerstvo postúpilo vec školskému inšpektorátu v Námestove, ktoré malo vykonať príkaz prepustenia učiteľky. Inšpektor Špaček, ktorý prišiel osobne vec prešetriť zistil, že menovaná odoberá iné socialistické časopisy pedagogického smeru, ktoré využíva v praxi. Z toho dôvodu sa upustilo od prepustenia menovanej učiteľky. Ale aby zadosť učinili príkazu ministerstva, preradili učiteľku Rusnákovú zo strednej školy na národnú, čo jej spôsobilo ujmu na plate 500 korún mesačne.¹⁵

V rokoch kolektivizácie dediny, čiže zakladania jednotných roľníckych družstiev štát vyžadoval od učiteľov, aby sa zapojili do agitácie. Na školu prišlo upovedomenie, aby učiteľku Melániu Porubčinovú prepustili domov na dva týždne neplateného voľna. Mala odísť domov a presvedčiť rodičov, aby vstúpili do jednotného roľníckeho družstva. Menovaná sa po

Školská budova s novým pamätníkom

týždni vrátila do školy s prehlásením, že ju otec vydedil z majetku, aby nemohla na neho vplývať.¹⁶

V rokoch 1950 – 1955 prebiehala akcia dosadzovania robotníckych kádrov na školy. V Zákamennom mala nasledovný priebeh. Na školu prišli traja „učitelia“, jeden bol murár, druhý stolár a tretí doniesol maturitné vysvedčenie z gymnázia. Murár a stolár zistili, že ich práca na škole po vedomostnej stránke neobstojí, tak sa do konca školského roku dobrovoľne vrátili k svojej profesii. Tretí, ktorý sa volal Pavol Milan, ostal. V tom čase škola dostala obrazy Stalina, ktoré mali visieť na čelnej stene v triedach. Obrazy nášho prezidenta Klementa Gottwalda však neboli dodané, preto školník vyvesil len súdruha Stalina. Keď vtedajší pán farár Sáreny prišiel vyučovať náboženstvo na školu a videl v zborovni na stene obraz prezidenta Sovietskeho zväzu, počudoval sa tomu a povedal, že tu v prvom rade má byť obraz prezidenta našej republiky a až vedľa neho nech je obraz prezidenta ZSSR. Zvesil ho dolu a prehlásil, že keď tu vyvesia K. Gottwalda, on sám osobne príde naspäť zavesiť obraz Stalina. Pavol Milan udal pána farára, že ponížil osobnosť Stalina. Pán farár bol predvolaný na súd. Očakávalo sa, že pána farára zavrú, alebo v lepšom prípade preložia z trestu. No stalo sa ináč. Na súde pri prerokovaní totožnosti zistili, že Pavol Milan mal falošné doklady totožnosti. Prevzal ich od svojho brata Pavla, ktorý padol v druhej svetovej vojne. V dôsledku toho sa viac na školu nevrátil. Pán farár potrestaný nebol, dostal slovné pokarhanie.¹⁷

V januári rokov 1954 a 1956 žiaci z kopaní nechodili do školy pre kruté mrazy a veľké snehové záveje. V päťdesiatich rokoch pracovali v krúžkoch:

1959 – 60 Nácvič spartakiády

záhradkárskom, ovocinárskom, chovateľskom, prírodovedeckom, divadelnom, hudobnom, speváckom, tanečnom, recitačnom, bábkarskom, estetickom, folklórnom, zdravotníckom, technickom, lyžiarskom, atletickom, volejbalovom a turistickom. Žiaci nacvičovali spartakiádu, v roku 1954 sa 95 cvičencov zúčastnilo okresnej prehliadky v Lokci, 6 krajskej a 3 celoštátnej v Prahe. Žiaci sa zúčastňovali olympiád z matematiky, fyziky a prírodovedy, okresnej súťaže v prednese poézie a prózy, súťaže detskej umeleckej tvorivosti. Folklórny krúžok pod vedením učiteľky E. Rusnákovej nacvičil pásmo „Zákamennská svadba“ v roku 1958. Na školskom poličku pestovali zeleninu a ovocie. Vo verejnoprospešnej akcii roku 1958 pod názvom „Pole cti“ vypestovali 14 q zemiakov. Žiaci sa učili o pestovaní lesa. Učitelia L. Rusnák a S. Brčák viedli Zväzarm a každú nedeľu sa venovali výcviku brancov. Celoškolských lyžiarskych pretekov sa zúčastňovalo okolo 150 žiakov. Učiteľka Blickhardtová viedla na škole Červený kríž a 30 žiakov sa zapojilo pod jej vedením do súťaže o získanie odznaku zdatnosti. Škola mala družbu s českou školou v Chtelnici, žiaci si dopisovali. Učitelia po večeroch vyučovali negramotných občanov. Pre absolventov základnej školy, ktorí nepokračovali v štúdiu otvorili Zimnú školu poľnohospodársku, na ktorej vyučovali učitelia Rusnák, Čičová, Nodžáková, Gríglóvá, Kačenová a Rusnáková. Technické predmety mohli vyučovať v kovo – dielni a stolárskej dielni lesnej železnice Lesného závodu. V roku 1956 ostalo doma pracovať na poľnohospodárstve 60 absolventov, deväti pokračovali v štúdiu na Strednej všeobecno-vzdelávacej škole a 12 na učňovských školách (baníckej, stavbárskej a poľnohospodárskej).

1959 – 60 Nácvik spartakiády

Mimoškolská činnosť učiteľov bola rozmanitá a bohatá. Pracovali v odborovej organizácii, Červenom kríži, Zväze československo – sovietskeho priateľstva, Zväze žien, Zväze mládeže, Zväzarme, Aktíve pre občianske záležitosti, organizovali voľby do zastupiteľských orgánov i národnej rady, cvičili povolancov, pomáhali pri poľných prácach, výkupe zemiakov a zbere ľanu, stavali školské ihrisko, upravovali okolie školy, vysádzali so žiakmi stromy, ozdobné kríky a kvety, prednášali poľnohospodársku tematiku roľníkom v Družstevnej škole práce, viedli osvetovú besedu, obecnú knižnicu, vydávali dedinské noviny, hrali divadelné predstavenia a so žiakmi chodili na výlety. Michal Ferencík bol správcom kina a predsedom Poľovnej spoločnosti, Leonard Rusnák písal obecnú kroniku a viedol osvetovú besedu. Učители so žiakmi sa zapájali do zberu liečivých rastlín, makovic, starého papiera, textilu, šrotu, skla, zajačích kožíek. Pozbierali 70 druhov semien a vytvorili pre školu učebnú pomôcku na prírodovedu. Škola sa zapojila do celoslovenskej súťaže „O najkrajší vzhľad školy a okolia“. Na škole bolo založené žiacke družstvo požiarnikov. V roku 1959 mali žiaci „chrípkové prázdniny“. V rokoch 1959 – 1976 bol riaditeľom základnej školy v Zákamennom Michal Záhumenský.¹⁸

Do nácviку spartakiády sa v školskom roku 1959/1960 zapojilo 410 žiakov, i keď škola nemala telocvičňu. V roku 1960 uzavreli družbu so školou v Budišove nad Budišovkou, navštívili sa a žiaci si dopisovali. Družstvo Červeného kríža v okresnej súťaži zdravotníkov získalo I. miesto. V školskom roku 1961/62 sa na škole vyskytli infekčné choroby žltáčka a šarlach. V učiteľskom

Príprava lyží pred pretekmi

zbores bola vysoká nekvalifikovanosť, z 19 učiteľov boli kvalifikovaní 7, ostatní učitelia mali len maturitné vzdelanie. Niektorí učitelia študovali diaľkovo na pedagogických fakultách v Trnave, Bratislave a na Pedagogickej škole pre vzdelávanie učiteľiek MŠ v Turčianskych Tepliciach. Bezvýchodisková situácia v stabilizácii učiteľov mala svoje príčiny v nedostatku bytov a v takmer žiadnom kultúrnom vyžití. V školskom roku 1965/66 vyučovalo 25 učiteľov. Ako bývali? Tri rodiny bývali v bytovke MNV, 1 rodina v dolnej školskej budove, učiteľky – manželky zamestnancov Lesného závodu bývali v služobných bytoch, 3 na privátoch a 4 v nevyhovujúcich priestoroch starej školy. Poplatky za privát a stravovanie boli pre mladých učiteľov veľmi vysoké a títo sa snažili z obce čo najskôr odísť.

V 60. rokoch v Zákamennom učili Michal Záhumenský (riaditeľ), Lubomír Knotek (zástupca riaditeľa), Leonard Rusnák (zástupca riaditeľa), Emília Rusnáková, Jozef Fuzia, Mária Kačénová, Serafín Brčák, Elena Chmeľová, Terézia Pilarčíková, Gabriela Blšáková, Edita Bernatáková – Vrábľová, Kamila Šimjaková – Kákusová, Mária Kubinová, Jozef Kačena, Michal Ferencík, Ružena Boháčiková, Agneša Tomovčíková, Berta Lipničánová, Blažena Petrovičová, Viera Záhumenská, Elena Adamíková, Júlia Bajová, Ján Bezek, Jozef Vengrín, Pavol Tatár, František Vajdiak, Oľga Lucká, Margita Brtková, Alžbeta Vengríniová, Blažena Tatárová, Eva Jaňáková, Emília Jaňáková, Anna Grofčíková, Cecília Sloviková, Melánia Matejčíková, Aurélia Beriacová, Aurélia Feriancová, Drahotína Kvapilová, Albín Bernaták, Mária Kucháriková, Eduard Kakus, Serafín Žatkuliak, Zuzana Bezeková,

Jozef Habovštiak, Mikuláš Ferianc, Mária Matejková, Gabriela Košická, Elena Grelová. Jozef Vengrín so žiakmi vydával školské noviny. Medzi prevádzkových pracovníkom (kuchárky, upratovačky a kuriči) patrili Štefan Špitál, Vendelín Majchrák, Serafín Florek, František Polták, Anton Durčák, Ludovít Gašper, Štefan Beňuš, Vendelín Marek, Štefan Palárik, Mária Granatierová, Margita Florková, Margita Kuchťáková, Štefánia Marková, Margita Filipčíková a Justína Ferenčíková.¹⁹

Učiteľia Novotová, Fuzia, Ferianc viedli divadelný a telovýchovný krúžok, učiteľky Kačenová a Chmelová krúžok šikovných rúk a zdravotnícky krúžok (aj učiteľ Vajdiak), učiteľ Kačena požiarnicky. V štyroch krúžkoch pod vedením učiteľiek Blšákovej, Bernatákovej, Šimjakovej a Kubinovej súťažilo 241 žiakov o získanie odznaku zdatnosti. Hliadka Červeného kríža sa každoročne zúčastňovala okresnej súťaže a umiestňovala sa na popredných miestach. V rámci pracovného vyučovania zbierali zemiaky, zalesňovali, upravovali okolie školy, zbierali staré železo, papier a sklo. Žiaci sa zapájali do sporenia pod vedením učiteľky Kačenovej. Každý žiak mal svoju vkladnú knižku, na ktorú sa snažil odložiť každú ušetrenú korunku. V školskom roku 1960/1961 nasporilo 531 žiakov 17 010,27 Kčs.

V roku 1966 žiaci s učiteľmi pracovali na výstavbe doskočiska, chodníka pred školou, úprave dvora, výsadbe okrasnej záhrady pri škole, svojpomocne zhotovovali učebné pomôcky, zbierali liečivé rastliny (podbel a prvosenky). V roku 1969 vychádzal školský časopis pod názvom „Plameň“.²⁰

Školskú dochádzku žiakov negatívne ovplyvňovalo súkromné hospodárenie v poľnohospodárstve. Rodičia využívali deti na poľné práce. Z deviatok takmer polovica ostávala doma pracovať na poli. V roku 1962 z 59 deviatok 25 ostali doma, 7 pokračovali v štúdiu na SVŠ, 2 na SZŠ, 2 na SPŠ a 9 na učňovských školách. V roku 1964 zo 66 deviatok 25 ostalo doma, 12 pokračovali v štúdiu na stredných školách a 29 na učňovských školách. V tomto roku sa zákamenská ZDŠ umiestnila na 15. mieste v prospechu žiakov medzi školami Oravy. V roku 1970 mala škola 13 učební, ale tried bolo 24, vyučovalo sa na smeny. Zo 43 deviatok pokračovali v štúdiu na školách II. cyklu 13, na učňovských školách 13 a doma ostali 17 pracovať na gazdovstve. V roku 1972 ukončilo školskú dochádzku na ZDŠ 95 žiakov,

Súťaž v behu na lyžiach

1970 Divadelný krúžok zahral Popolušku

z toho 88 odišlo do škôl II. cyklu a učilišť a 7 žiaci ostali doma na poľnohospodárstve. Jednalo sa o žiakov, ktorí končili školu v nižších ročníkoch. Po založení JRD sa zlepšila školská dochádzka aj prospech žiakov.²¹

V roku 1968 bola dokončená 6 - bytová jednotka pre učiteľov. Dňa 1. septembra 1974 bol daný do užívania nový školský 14 - triedny pavilón a v roku 1977 družina mládeže, dielňa a telocvičňa. V roku 1976 sa riaditeľom ZDŠ stal Anton Vaterka. Počty žiakov v rokoch 1968 - 1984 ukazuje tabuľka:

rok	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1978	1979	1980	1981	1982	1984
žiacov	674	677	698	722	719	713	711	722	725	674	660	675	680	634	631

Aj v týchto rokoch bola pomerne vysoká obmena vyučujúcich. Niektorí z nich učili na škole len krátko, iní dlhodobejšie. Boli to: Margita Bernatáková, Kamila Kakusová, Eduard Kakus, Božena Bobeková, Mária Pečítová, Elena Palovová, Kandalcová, Alena Tarčáková, Gabriela Jašková, Jaromír Jastraban, Branislav Salaj, Mária Gabriellová, Ján Ramač, Emil Revaj, Blažena Revajová, Emília Ferencíková, Ľubica Kalusová, Ľubica Balcieráková, Alena Golaisová, Mária Bugajová, Štefan Pavč, Štefánia Pavčová, Mária Hlbočanová, Natália Dubovská, Martina Florková, Zuzana Ganobčíková, Elena Fafejtová, Iveta Mäsiarová, Katarína Vidiečanová, Beáta Záhorová.

V školskom roku 1967/1968 nastúpil na ZDŠ Zákamenné ako učiteľ Albín Bernaták. Tento športový zanietenec začal organizovať telovýchovné a športové aktivity žiakov v mnohých oblastiach telovýchovnej kultúry

V škole prebiehali aj súťaže v strelbe pod patronátom lesného závodu v Zákamennom

a športu. Spoznal, že žiaci sú pohybovo veľmi nadaní a telesne zdatní. Venoval sa talentovaným žiakom v telovýchovnom krúžku, bol funkcionárom TJ a aktívne hral v pozícii brankára TJ Tatran Zákamenné. Žiaci sa zapájali do školských podujatí, napr. medzitriednych futbalových turnajov, majstrovstiev školy v cezpoľnom behu v zjazdovom a bežeckom lyžovaní, cyklistických pretekoch obcou, majstrovstiev v strelbe zo vzduchovej pušky, atď. V 70. rokoch v týchto aktivitách pomáhali učiteľky telesnej výchovy dievčat Elena Adamíková a Mária Kucharíková, ktorá viedla zjazdové lyžovanie. Žiaci súťažili po linke Pionierskej organizácie Slovenského zväzu mládeže a Československého zväzu telesnej výchovy. Futbalové družstvo žiakov na Majstrovstvách Oravy v Kňažej získalo bronzovú medailu. Koncom 70. rokov Alojz Lučivňák získal striebornú medailu v Sokolovskom preteku brannej zdatnosti na Majstrovstvách Stredoslovenského kraja. V tomto období sa do popredia dostávala aj atletika. Žiaci dosiahli vynikajúce výsledky v Behu Smeny a Mladej fronty v rámci okresu, kraja, Slovenska a úspechy dosahovali aj v bežeckom a zjazdovom lyžovaní v súťaži o Cenu kamaráta. V tomto období všestranne športovo nadaními žiakmi boli najmä: bratia Karol, Martin a Jozef Poltákovci, Milada Poltáková, Marta Plaskúrová, Božena Florková, Elena Šulcová, Božena Večerková, Jana Matušáková, Ludmila Laššáková, Ivan Rusnák, Helena Mareková a ďalší.

V školskom roku 1977/1978 sa družstvo lyžiarov – bežcov zo Zákamenného umiestnilo v Oravskej bežeckej lige na 1. mieste. Žiačka Milada Poltáková získala zlatú medailu na medzinárodných pretekoch „Družba“ v Zakopanom. Jana Matušáková na Majstrovstvách Slovenska získala bronzovú medailu.

Výsadba smrečkov – žiaci sa učia sadiť sadeničky

V krajskom kole recitačných pretekov „Sládkovičova Radvaň“ sa žiačka Brňáková umiestnila na 3. mieste. V okresnom kole dopravnej súťaže sa družstvo zákamenských žiakov umiestnilo na 2. mieste. V tomto školskom roku končilo ZDŠ 67 žiakov, 18 pokračovali v štúdiu na stredných školách s maturitou a ostatní boli prijatí do učebného pomeru na stredné odborné učilištia. Výchovný poradca učiteľ Branislav Salaj pravidelne informoval rodičov o možnostiach žiakov pri voľbe povolania. V školskom roku 1979/1980 talentovaní žiaci obsadili I. miesto v atletickej súťaži Beh smeny. V korešpondenčnom šachu postúpilo družstvo pod vedením učiteľa Jána Ramáča do II. ligy a popredné miesta obsadili v recitačnej súťaži pod názvom „Tak sa sloboda rodila“. V školskom roku prospelo 625 žiakov (94,5 %), 5 žiakov neprospelelo a 29 malo opravné skúšky. Na stredné školy bolo prijatých 21 žiakov, všetci vychádzajúci žiaci boli zaradení do učebného pomeru podľa záujmu.²²

V 80. rokoch dosiahla Základná škola v Zákamennom výbornú úroveň. Niektorí žiaci boli riešiteľmi Pytagoriády a olympiád - matematickej (Pavčová), fyzikálnej (Chocholáček), chemickej, biologickej, prírodovednej. Žiaci s učiteľmi pracovali v krúžkoch dopravnej výchovy, technickom, šikovných rúk, fotografickom, rozhlasovom, recitačnom, dejepisnom, šachovom, požiarnickom. Dopravný výcvik žiaci absolvovali na ihrisku v Oravskej Jaseníci. V roku 1982 usilovalo 492 žiakov o získanie odznaku zdatnosti. Atletické družstvo v okresnej súťaži sa umiestnilo na I. mieste a 5 žiakov postúpilo do krajského kola Behu Smeny. Tomáš Kucharík pod vedením trénerky učiteľky Márie Kucharíkovej dosiahol výborné výsledky

Zalesňovacia brigáda žiakov

v zjazdovom lyžovaní. Výkony žiakov v bežecskom lyžovaní dalizáklad prevznik Školského športového strediska bežecského lyžovania, ktoré začalo oficiálne pracovať v roku 1984, čím sa skvalitnil tréningový proces žiakov. Na Orave boli len dve takéto strediská. Školské športové stredisko malo 3 oddelenia: prípravku, mladších žiakov a starších žiakov. Viedli ich tréner II. triedy Albín Bernaták a tréner Štefan Verníček. Postupne sa k nim pridali aj ďalší nadšenci bielej stopy.

V roku 1986 zákamenská škola bola poverená zorganizovať 4. zimnú olympiádu v rámci Oravy. Súťažilo sa v zjazdovom lyžovaní, v bežecskom lyžovaní, v basketbale chlapcov, volejbale dievčat, v šachu (viedol učiteľ Ján Ramač) a ľadovom hokeji. Celkovo sa zúčastnilo v prvý deň 330 účastníkov, v druhý deň 220 účastníkov. V tomto období veľmi dobre reprezentovali školu Antónia Hladeková, Anna Subjaková, Iveta Kocúrová, Roman Večerek, Miloš Kakus, Veronika Magdiaková, František Sivčák, Tibor Bernaták, Margita Knapčíková a ďalší. V roku 1989 sa lyžiari bežci zo Zákamenného stali absolútnymi víťazmi Oravy. Na Majstrovstvách Stredoslovenského kraja postúpilo 16 pretekárov a do národnej kvalifikácie 18 pretekárov. Martin Bajčičák, Marián Večerek, Robert Belicaj, Martin Godiš a Viera Klimčíková sa prebojovali na Majstrovstvách Slovenska a Bajčičák s Večekom na Majstrovstvách Československa. Všetci reprezentovali Slovensko aj na medzinárodných pretekoch „Družba“ v poľskom Zakopanem. Martin Bajčičák vybojoval dvojnásobný titul „majstra Slovenska“, dvojnásobný titul „majstra Československa“, medzinárodné víťazstvo na pretekoch Družba a dvakrát

Tanečný country súbor Muchotrávka

E-FOTO M. IGLÁR

prvenstvo na Malej bielej stope SNP. Spolu s Mariánom Večerkom vybojovali striebro v štafete na Majstrovstvách Slovenska. Medaily získali aj ďalší pretekári: Olga Švajčíková striebornú spartakiádnú medailu na Malej bielej stope SNP v Kremnici, sestry Marcela, Iveta a Eva Hlušíkové, Mária Bernatáková, bratia Jozef a Miroslav Majchrákovci, Peter Vrábel, Jana Smolková, Veronika Florková, Vladimír Telúch, Erika Kuchťáková a Štefan Florek.

Vo výbere talentov najmladších žiakov SR získal zlatú medailu Rastislav Florek, striebornú medailu Zuzana Švajčíková a bronzovú medailu Viera Telúchová a Peter Jašica. K týmto úspechom ich priviedol trénerský tím na čele s Albínom Bernatákom, Štefanom Verníčkom a Alenou Klčovou, ktorých podporoval riaditeľ ZŠ Anton Vaterka s verejnými činiteľmi v obci.²³ Okresný výbor Československého zväzu telesnej výchovy v Dolnom Kubíne vyhlásil Martina Bajčičáka za najlepšieho športovca Oravy za rok 1989 a jeho trénera Albína Bernatáka za najlepšieho trénera Oravy za rok 1989.

Pracovná výchova bola zameraná na opravu a skrášľovanie areálu školy, zalesňovanie a pomoc JRD pri zbere zemiakov, sena a čistení pasienkov. V školskom roku 1984/85 siedmci a ôsmaci vysadili 5000 ihličnatých stromov, zhotovili 35 vtáčích búdok a upravili osem studničiek. Každá trieda mala v školskom areáli pridelený úsek, za čistotu ktorého zodpovedala počas školského roka. Žiaci viacej rokov pracovali v zdravotníckom krúžku pod vedením učiteľky Edity Vráblovej. Zákamenská škola bola považovaná za najkrajšie upravené vonkajšie pracovisko v okrese. Na pokusnom poličku vypestovali zeleninu pre školskú kuchyňu a pracovali v školských dielňach.²⁴

Tanečný súbor Muchotrávka počas vystúpenia ako mažoretky na drevorubačskej súťaži v Poľsku – Ujsolách

E-FOTO M. VRÁBEL

Členovia výtvarného krúžku pod vedením učiteľky Eleny Fafejtovej pripravili výstavu výtvarných prác žiakov, najlepšie kresby postúpili do okresného kola a odtiaľ desať prác postúpilo do celoslovenskej súťaže v Trenčíne (1985). Na celoštátnej súťaži „Výtvarný Trenčín“ v roku 1988 sa na prvom mieste umiestnil so svojou kresbou Marián Gašper a šesť prác zákamenských žiakov bolo ocenených na okresnej súťaži. Zákamenský výtvarníci sa zaslúžili o maľbovú výzdobu sklenených častí respirií v školskom areáli. Talentovaní žiaci spievali a tancovali vo folklórnom súbore Kamienok a folklórnej skupine Kamenčan, založenom v roku 1975. Emília Janotáková viedla detský folklórny súbor desať rokov. Potom pracoval pod vedením učiteľky Ivany Čičovej. V súčasnosti pracuje pod vedením Ludmily Buckulčíkovej, primášky Ludovej hudby, Ludová hudba pod vedením primáša Mareka Beňuša sa každoročne s FS zúčastňuje významných folklórnych podujatí na regionálnej, celoslovenskej i medzinárodnej úrovni. V októbri roku 1999 vznikol tanečný country súbor Muchotrávka pod vedením Evy Zmorayovej a čoskoro sa orientoval aj na súbor mažoretiek. V roku 2001 na celoslovenskej súťaži Senický kľúčik získal 1. a 3. miesto.²⁵ V 90. rokoch v bežeckom lyžovaní dosiahli najlepšie výsledky Jarmila Malinková, Peter Škunta, Ľuboš Večerek, Barbora Sekerášová, Anna Plaskúrová, Juraj Michaliga, Marián Kolenčík, Vlado Michaliga, Monika Antušáková, Peter Večerek, sestry Gabriela a Edita Zmorayové, Ján Plaskúr, Zuzana Janckulíková a ďalší. V roku 1996 Školské športové stredisko ukončilo svoju

Lyžiarske športové preteky mladých talentov

činnosť pre nedostatok finančných prostriedkov. Od tohto obdobia sa žiaci viac venujú atletike, volejbalu, futbalu a bedmintonu.

Počet žiakov v rokoch 1985 – 2004 ukazuje tabuľka:

rok	1985	1986	1987	1989	1996
	1997	1998	1999	2001	2002
žiaci	644	673	678	667	803
	880	897	992	998	972
				963	958

V tomto období prišli na školu ďalší vyučujúci: Beáta Záhorová, Mária Gonšorová, Jana Klochánová, Katarína Mikytová, Alena Klčová, Agneša Chmelová, Dana Kaukičová, Štefánia Habláková, Krišová, Juraj Klačanský, Zdena Klačanská, Miroslav Kalamár, Tatiana Sochová, Vladimír Janoták, Jana Mattošová, Ladislav Fendek, Ivana Gašperová, Janka Števí-

ková, Miroslav Števík, Mária Laučeková, Monika Kureková, Miriam Eštočková, Milena Kaprálová, Mária Gruchalová, Marcela Bombjaková, Ružena Škapcová, Mária Kvaková, Luis Borges, Elena Mazúchová, Mária Horvathová, Ivana Florková, Margita Trúchla, Anna Fendeková, Margita Marlenková, Jana Vernerová, Ludmila Luchavová, Lýdia Grebáčová, Eva Dendysová, Veronika Klimčíková, Janka Kuhajdová, Janka Poltáková, Peter Brtko, Eva Mikolajčíková, Ivana Čičová, Marta Janotáková, Darina Subjaková, Jana Kojdová, Pavol Demko, Zuzana Demková, Justina Matějová, Tatiana Mrekajová, Jana Mrekajová, Slavomír Mác, Katarína Novosadová, Adriana Kormaňáková, Alena Murínová, Dana Florková, Dana Krumpová, Alena Laššáková, Martina Žofajová, Milan Kubo, Kristiána Floriančíková, Olga Vojšaššáková, Iveta Jurigová, Anna Brňáková, Alena Hudcová, Emília Mrekajová, Dana Klimčíková, Zuzana Mravčáková, Anna Štitová, Adriana Smarkoňová, Marta Šalátová, Mariana Mravčáková, Dušan Fondrk, Jozefína Lučivňáková, a na Grofčíková.

K nepedagogickým pracovníkom v tomto období patrili: Anton Durčák, Štefan Palárik, Anton Sumihora, Martin Večerek, Milan Večerek, František Vajdiak, Milan Klimčík, Viktor Mrekaj, Ján Briš, Štefan Šimjak, Margita Filipčíková, Margita Gruchalová, Emília Durčáková, Vlasta Vojšaššáková, Viktória Kovalová, Božena Škuntová, Mária Majchráková, Margita Revajová, Hana Michalicová, Margita Kostolňáková, Paulína Kubacková, Margita Kuchťáková, Justína Ferenčíková, Magdaléna Krestanová, Mária Kurňavková, Angela Večerková, Paulína Iglárová, Štefánia Florková, Libuša

Florková, Emília Klusková, Paulína Rončáková, Elena Mrekajová, Helena Mrekajová, Mária Iglárová, Mária Hrčkuláková, Elena Zvonárová, Zuzana Majchráková, Eva Tysoňová, Rudolfa Fondrková.

Žiaci získavali množstvo ocenení a dobrých umiestnení v rôznych súťažiach a vďaka tomu sa zákamenská škola radila medzi najúspešnejšie školy v rámci okresu. V matematických súťažiach pod vedením učiteľky Revajovej medzi najlepších patrili Viera Salajová, Marta Buckulčíková, Adriana Žatkuliaková, Jana Chocholáčková, Katarína Kovalová, Jana Chmelová. Po zriadení tried s rozšíreným vyučovaním matematiky a prírodných predmetov v školskom roku 1990/1991 sa rozšírila plejáda víťazov okresných a krajských kôl. Medzi najúspešnejších patrili: Miroslava Katreníková, Pavol Florek, Jozef Ridzoň, Rastislav Tisoň, Monika Janotáková, Milan Gonšor, Mária Mrekajová, Eva Balková, Marta Gruchalová, Tomáš Sekeráš, Matúš Majchrák, Marek Majchrák, Andrea Durčáková, Tomáš Florek, Jana Trajová, Ivana Kostolnáková. Neskoršie sa do prípravy žiakov na matematické súťaže zapojila učiteľka Dendysová.

Výbornú tradíciu má súťaž Fyzikálna olympiáda, ktorú viedol učiteľ Ramač. Pod jeho vedením žiak Milan Gonšor obsadil 1. miesto v krajskom kole. Medzi ďalších úspešných riešiteľov patrili Jozef Ridzoň a Štefan Dibdiak.

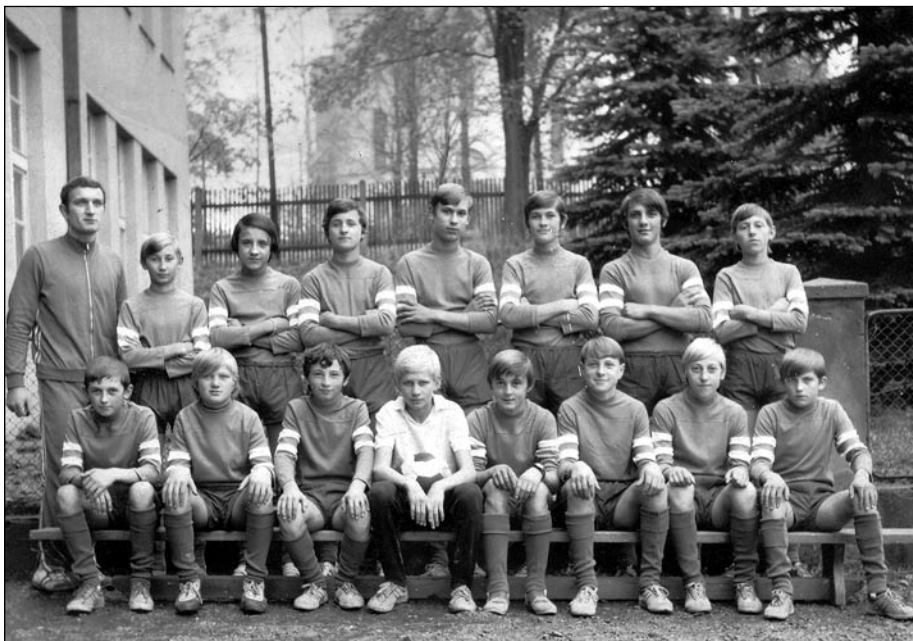
Pod vedením učiteľky Fafejtovej sa žiaci pravidelne zúčastňovali výtvarných súťaží, kde dosahovali vynikajúce výsledky. Z domácich súťaží treba spomenúť Európu v škole a poľsko – slovenskú súťaž Bohúňova paleta, na ktorých opakovane získavali ocenenia Lucia Klimčíková, Ivan Mrekaj, Gabriela Kubacková, Lucia Chmelová, Kristína Večerková. V ďalších súťažiach si vynikajúco počínali Soňa Večerková, Adriána Turičíková, Zuzana Rončáková a Ludovít Paríšek. Michal Fafejta v medzinárodnej súťaži svojím návrhom na detskú pokladničku získal ocenenie v Japonsku.

V chemických súťažiach pod vedením učiteľky Pavčovej dosahovali každoročne vynikajúce výsledky Ridzoň, Borovjaková, Trajová, Janotáková, Majchrák, Poltáková, Večerková, Polták, Chmelová, Vráblová, Kocúr a ďalší.

Dlhoročnú tradíciu má Hviezdoslavov Kubín. Už v roku 1977 vynikajúce výsledky dosiahli Mariana Brňáková, Darina Kuráňová a Bedriška Kvapilová

Štrbské pleso – lyžiarski bežci v kvalifikácii na majstrovstvách sveta

Futbalové družstvo *žiacov*

pod vedením učiteľky Margity Brtkovej. V neskorších rokoch pod vedením učiteľky Mazúchovej vynikajúce úspechy v okresných a krajských kolách dosahovali Katarína Chmelová, Blažena Revajová a Monika Janotáková.

V prírodovednej oblasti v rámci biologických olympiád pod vedením učiteľky Chmelovej veľmi dobré výsledky dosahovali Miroslava Poltáková, Dominika Klimčíková, Ludmila Kostolňáková, Dominik Rypák, Tomáš Veselovský, Matúš Majchrák, Jozef Chmeľ, Marek Majchrák, Katarína Chmelová a predovšetkým Daniela Ferenčíková, ktorá postúpila až na celoslovenské kolo.

V olympiáde anglického jazyka pod vedením učiteľky Poltákovvej prvé miesta v rámci okresu obsadili Jana Ferenčíková, Marek Polták a Alžbeta Verníčková. V šachových súťažiach pod vedením učiteľov Ramáča a Poltákovvej vynikajúce výsledky dosahovali Eva Pavčová, František Polták, Marek Polták, Ján Kocúr a Oldřich Trnka. Poslední traja menovaní obsadili 1. miesto na Veľkej cene Slovenska žiackych družstiev.

V 90. rokoch výborné výsledky dosiahli futbalový oddiel, volejbalový a bedmintonisti. Športový klub bedmintonistov vznikol na škole dňa 14. februára 1991 pod vedením učiteľa Juraja Klačanského. V rokoch 1991 – 1997 sa žiaci zúčastnili 93 turnajov po celom Slovensku. Vystriedalo sa v nich 33 žiakov, z nich 25 sa umiestnili na popredných miestach. Na Majstrovstvách Slovenska hralo 21 žiakov, z toho 12 získali medaily – R. Sochulák, Z. Olbertová, J. Papáková. Medzi ďalších najlepších hráčov bedmintonu patrili M. Rončáková, M. Rončák, A. Rončáková, K. Vrabľová, P. Klimčík, R.

ŠK bedminton

Florek, J. Olbert, J. Hlbočan, Vonšákovci a ďalší. Počas týchto rokov získali 29 medailí, z toho 6 zlatých, 10 strieborných a 13 bronzových.

Družstvo chlapcov volejbalistov pod vedením Ing. Pavla Dendysa patrilo medzi najlepšie v regióne Orava. Vo vedení volejbalových družstiev chlapcov a dievčat pokračovali učitelia Mac a Kubo. Na počesť výročia vzniku Slovenskej republiky sa pravidelne konali Vianočné turnaje vo volejbale chlapcov a dievčat medzi školami Námestovského okresu – ZŠ Oravská Polhora, ZŠ Námestovo, ZŠ Zákamenné, ZŠ Oravské Veselé a ZŠ Novot'.²⁶

Lyžiarsky bežec Martin Bajčičák, odchovanec trénera Albína Bernatáka, na Majstrovstvách sveta juniorov v roku 1995 obsadil 2. a 3. miesto. Mgr. Albín Bernaták dostal viaceré vyznamenania za svoju aktívnu činnosť v telesnej výchove a športe: Čestný odznak Ústredného výboru ČSZTV v Prahe, Verejné uznanie III. stupňa za zásluhy o rozvoj ČSZTV od ÚV ČSZTV v Prahe, Cenu Fair Play od ministra spravodlivosti SR prof. Milana Čiča, okresné ocenenia a vyznamenania. V rokoch 1992–1994 prerušil svoju činnosť v Školskom športovom stredisku bežeckého lyžovania, lebo vykonával mandát poslanca SNR v jej 10. volebnom období. Počas tejto doby Školské športové stredisko viedol Štefan Verníček. Mgr. Albín Bernaták na svoje trénerstvo spomína: *„Moje formy a metódy práce s talentovanou mládežou v spolupráci s vyššími článkami športovej prípravy boli zúročené v olympijskom roku 1998. Splnil sa mi tajný sen. Môj bývalý žiak, zverenec Martin Bajčičák bol reprezentantom SR v bežeckom lyžovaní a mimo iných úspechov sa prebojoval na Zimné olympijské hry v Nagane a v roku 2002 na ZOJ v Salt Lake City. Druhý bývalý žiak lyžiar – bežec Marián Večerek sa*

Odovzdanie ceny Fair Play – od ministra spravodlivosti SR prof. Milana Čiča, vpravo predseda MNV Milan Kuchták

stal trénerom – navádzačom postihnutého športovca v reprezentácii paraolympionikov v Nagane roku 1998. Spoločne s postihnutým športovcom získali pre SR striebornú paraolympijskú medailu a ďalšie bodové umiestnenie.“

V školskom roku 1996/1997 mala škola 31 tried, 2 oddelenia družiny mládeže a vyučovalo 41 učiteľov. Pre nedostatok priestorov v školskej budove sa 3 triedy vyučovali v Materskej škole v Oraviciach a MŠ v budove obecného úradu. Na škole vychádzal školský časopis, najprv sa volal „Zákamenský štvorlístok“ a vydávali ho žiaci pod vedením učiteľov Števíkovcov. Po ich odchode prevzala vydávanie časopisu učiteľka Zuzana Demková. Školský časopis OKEY získal v rokoch 2003 a 2004 na 6. a 7. ročníku celoslovenskej súťaže PRO SLAVIS s medzinárodnou účasťou I. miesto medzi 95 titulmi. Šéfredaktorkou je Miroslava Polťáková a žiaci v časopise prezentujú vlastnú tvorbu, ktorá je na dobrej úrovni.

Začiatok školského roku dňa 2. 9. 1996 bol spojený so slávnostou prepožičania čestného názvu Základná škola Jána Vojtaššáka v Zákamennom. V školskom roku 2001/2002 mala základná škola 37 tried, riaditeľom bol Emil Revaj, zástupkyňami Margita Brtková, Margita Bernatáková, Marta Gruchalová, v školskej rade pracovali Milan Janoták (predseda), Pavol Demko, Viera Naništová, Monika Kureková, Milan Klimčík, Albín Bernaták, Jozef Peňák, Viktória Sekerášová, Jaroslav Žatkuliak a Dušan Janoták. V nasledujúcom období základná škola získala právnu subjektivitu a v zmysle novej legislatívy prešla základná škola aj materské školy do kompetencie obce. Na škole

1996 - 97 Učiteľský zbor

vyučuje 41 učiteľov (z toho 16 na I. stupni) pod vedením riaditeľa E. Revaža a zástupkyň M. Brtkovej, M. Gruchalovej, E. Zmorayovej a A. Grofčíkovej. O prevádzku školy sa stará 24 školských zamestnancov. Do školskej rady boli zvolení Pavol Demko (predseda), Albín Bernaták (podpredseda), Zdena Klačanská, Ludmila Buckulčíková, Emília Klusková, Viktória Sekerášová, Jaroslav Žatkuliak, Peter Durčák, Jozef Peňák, Milan Janoták a Viera Naništová. Vynikajúci a zdatní žiaci pod vedením svojich učiteľov získali úspechy v rôznych súťažiach. V roku 2000 Jozef Chmeľ patrili medzi najlepších atlétov. V roku 2001 družstvo žiakov Ján Kocúr, Lukáš Jurkulák, Tomáš Michaliga a Matej Polták získali striebornú medailu na Majstrovstvách Slovenska v Dubnici nad Váhom vo vytrvalostnom behu na 3 km. Matej Polták sa stal majstrom kraja v roku 2002 vo vytrvalostnom behu na 3 km a čestne reprezentoval na Majstrovstvách Slovenska na Pieninách. Ďalšími úspešnými atlétmi boli Vladimír Juriga a Martin Polták. V roku 2003 na Majstrovstvách Slovenska v cezpoľnom behu sa prebojovalo družstvo v zložení Martin Polták, Tomáš Michaliga, Lukáš Varešák a náhradníci Štefan Kolenčík a Ján Malinka. Získali striebornú medailu na pretekoch na Šírave a k úspechu im osobne zablahoževal prezident SR Rudolf Schuster.

Družstvo volejbalistiek žiačok sa v regionálnej súťaži umiestnilo na 2. mieste. Na okresných pretekoch v šachu jednotlivcov bol Martin Polták 1., Jana Večerková 2., Lucia Parišková 3., v okresnom kole malého futbalu družstvo žiakov získalo 3. miesto, v celoslovenskom kole súťaže „Stop drogám“ sa Božena Florková s Lubomírou Filipčíkovou umiestnili v zlatom pásme,

Počítačová učebňa v základnej škole

E-FOTO M. ŠALÁTOVÁ

Jana Trajová v striebornom pásme, na olympiáde slovenského jazyka bola Barbora Florková 3., v okresnom kole Pytagoriády 1. Marek Majchrák, 2. Katarína Dendysová, 3. Lucia Úradníková a Peter Vojtaššák, v okresnom kole súťaže Slávik Slovenska bol 2. Peter Žatkuliak, 4. Ján Straka, vo výtvarnej súťaži „Európa v škole ZUŠ“ sa na popredných miestach umiestnili Monika Teluchová (1.), Tomáš Kaukič (2.), Ján Kurňavka (1.), Martina Kondelová (2.), Zuzana Rončáková (2.), Tomáš Kolenčík (3.), v okresnom kole Hviezdoslavovho Kubína sa v prednese poézie a prózy na popredných miestach umiestnili Michaela Sivčáková, Lucia Chmelová, Michaela Janotáková, Barbora Florková, Jana Kubacková, Katarína Chmelová, Tomáš Veselovský, v okresnom kole biologickej olympiády bola 1. Daniela Ferencíková, 2. Miroslava Poltáková, Cenu Andreja Chudobu v recitačných pretekoch získali Božena Florková a Kristína Káčeríková, v súťaži Šaliansky Mató boli úspešní Tatiana Kušnieriková, Lucia Chmelová, Michaela Janotáková a Mária Chmelová. V literárnej súťaži „Dúha“ hlavnú cenu získala Ľubomíra Filipčíková, v matematickej olympiáde boli výborné Jana Trajová a Andrea Durčáková, v okresnej súťaži „Rozprávkové vretienko“ Júlia Koleňová, Katarína Chmelová, Barbora Florková, v krajskej súťaži „Rozprávkové vretienko“ Barbora Florková a Katarína Chmelová, v literárnej súťaži „Európa v škole“ obstáli na prvom mieste Veronika Jakubjaková a Kristína Janeťová, v okresnej olympiáde anglického jazyka bola Miroslava Poltáková 2., v okresnom kole súťaže „Poznaj a chráň“ sa v geológii na 1. mieste umiestnil Marek Majchrák a v botanike na 2. mieste Ľudmila Kostolňáková. 27 Týchto

Ukážka z dlhoročne úspešného školského časopisu OKEY

Ocenenie autorom úspešného školského časopisu OKEY

20. 4. 2003 Školská rada pri základnej škole

27. 6. 2003 Ukončenie školského roku 2002/2003 na školskom ihrisku

2004 Počas vyučovania v triede

žiacov pripravovali učitelia Kubo, Revajová, Demková, Chmelová, Poltáková, Čičová a Mgr. Bernaták.

V roku 2004 atletické družstvo žiakov v zložení Lukáš Varešák, Peter Strýček, Ján Malinka a náhradník Ivan Mrekaj sa prebojovalo na Majstrovstvá kraja v Žiarskej doline a získalo bronzové medaily. Najúspešnejšími žiačkami atlétkami boli Eliška Kurňavková, Mária Jurigová a Lucia Hladeková.

Materská škola

Dňa 20. 9. 1967 bola v starej školskej budove z roku 1928 otvorená materská škola. Riaditeľkou bola Mária Kačenová, učiteľkou Gabriela Blšáková, školníčkou Kristína Glejteková a kuchárkou Viktória Zmorayová. Materská škola mala jednu triedu s 20 žiakmi. V školskom roku 1973/1974 bola otvorená druhá trieda MŠ a počet detí sa zvýšil na 45. Po založení JRD sa zvýšila zamestnanosť žien a potreba miest v MŠ. Tretia trieda od roku 1979 bola v nevyhovujúcich, stiesnených priestoroch bývalej jedálne, materská škola mala 70 detí. Deti jedávali aj spali v triedach, lehátka rozkladali každý deň. V roku 1981 došlo k poruche ústredného kúrenia v budove a MŠ s 96 deťmi sa presťahovala do budovy ZDŠ na prvé poschodie. V roku 1986 bola riaditeľkou Gabriela Blšáková, v roku 1989 Ružena Ramačová. Po roku 1989 matky stratili zamestnanie v Tesle Or. Lesnej, ostali doma a nakrátko sa znížil počet detí MŠ. Do 31. 8. 1991 bola riaditeľkou Agnesa Kalamárová. V roku 1992 sa MŠ vysťahovala z priestorov základnej školy do pôvodnej budovy.

2005 Materská škola

FOTO M. IGLÁR

V roku 1997 MŠ oslávila svoje 30. výročie. Zišli sa tu bývalí škôlkari, medzi ktorých patrila starosta Ing. Jozef Florek, zástupca starostu Ing. Milan Vrábel, vedúci odboru školstva OÚ v Námestove Mgr. Lubomír Jaňák a rozhodli vybudovať novú materskú školu v Zákamennom. S výstavbou sa začalo v lete roku 1998 a deťom slúži od 1. septembra 2001. Po odchode R. Ramačovej do dôchodku sa riaditeľkou stala Helena Zmorayová od 31. augusta 2000.

V Oraviciach bola pre materskú školu zakúpená budova v roku 1978. V rokoch 1982 – 1985 stavali v Oraviciach materskú školu pre 90 detí. Riaditeľkou II. MŠ bola Zlatica Pálešová. O materské školy bol záujem zo strany rodičov aj po roku 1989, navštevovalo ich viacej detí, ako bola kapacita škôl. V školskom roku 2002/2003 navštevovalo I. MŠ 75 detí v troch triedach, vyučovalo 5 učiteľiek. II. MŠ navštevovalo 83 detí v 4 oddeleniach, vyučovalo 5 učiteľiek.²⁸

Dňa 9. 9. 1983 boli otvorené detské jasle pod vedením Gabriely Plaskúrovej. V roku 1989 boli detské jasle využívané len na 55,54 % pre vysokú chorobnosť detí. Detské jasle v Zákamennom boli zrušené.

PhDr. Soňa Matugová

Osveta 1922 – 2004

Založenie osvety

V roku 1922 bola v Zákamennom založená miestna osvetová komisia pod vedením riaditeľa ľudovej školy Severiána Mihaliaka. Učitelia s členmi ostatných dobrovoľných spolkov i so žiakmi nacvičovali divadelné hry, ktoré Zákamenčania obľubovali natoľko, že každú hrali štyrikrát – päťkrát v hostinci „Invalid“ Štefana Floreka, v hostinci Jozefa Floreka alebo v škole. Zákamenský ochotníci hrávali aj v okolitých dedinách Oravskej Lesnej, Novoti, Krušetnici, Lokci i Námestove. Divadelné hry nacvičovali aj pán farár a rehoľní bratia. Napríklad v decembri roku 1924 vdp. Ján Gallas režíroval divadelné hry „Ježišov stromček“, „Už sú všetci v jednom vreci“ od Ferka Urbánka a sólový výstup „Vojenský sluha“ od A. Pauloviča. V roku 1925 učiteľka Otília Obrinčáková režírovala divadelnú hru „Svätá Filoména“ od Jozefa Vaneka a sólový výstup „Fotografist“.

V rokoch 1922 – 1924 pôsobili v Zákamennom ako herci – ochotníci a režiséri K. Babišová, A. Fafejtová – Balažecová, Zuzana Florková, Mária Florková–Ješková, Anna Klimčíková–Plaskúrová, Justína Majchráková, Mária

Divadelné predstavenie – starodávne svadobné zvyky na dedine

Divadelné predstavenie Radúz a Mahuliena

Mihaliaková, Ľudmila Mihaliaková, J. Mrštáková – Sumihorová, A. Mundierová, Otília Obrinčáková, Mária Placková, Ž. Poltiaková – Balunová, J. Šimjáková, M. Štrenicerová, K. Večereková – Laššáková, K. Vojtaššák, Vrabeľ, Kujedová, Mária Vojtaššáková, C. Balun, František Buckulčík, Ján Florek, Jozef Florek, Štefan Florek, Dupjak, V. Gonšor, Ján Iglár, Jozef Iglár, J. Kubacka, M. Kuchták, J. Michalica, L. Michalica, Š. T. Miko, A. J. Odrobiňák, P. Plaskúr a R. Ševčík. V uvedených rokoch nacvičili 47 rôznych divadelných hier s náboženskou tematikou: „Svätá Alžbeta, Betlehemský hlásnik, Svätá Filoména, Boj duchov o dušu, Ježiškov stromček, Kráľ Herodes, Láska víťazí, Lurdská pasáčka, Svätý Mikuláš, Obeta spovedného tajomstva, Pod ochranou svätého Jozefa, Prvé a posledné sväté prijímanie, Skrz Máriu k Ježišovi, Slepý pastier, Štedrý večer, Štedrý večer siroty, Stratená, Zasvätenie rodín Božskému srdcu“ a s inou tematikou: „Ak máš ešte mamičku, Bludár, Jakub Tekla, Mlyn, Nájdené dieťa, Pán richtár, Potkalo ju štěstí, Románok na horách, Rozmajrín, Striga, Strídža spod hája, Škriatok, Vianoce na horách, Blázinec na I. poschodí, Ferdo šéfom, Ferdo detektívom, Charleyova teta, Chvála bohu, už je stôl prikrytý, Lós, Klebetnice, Móda, Nasilu sa stal lekárom, Nepriateľ žien, Pokazený telefón, Prvé zápalky, Richtár z Čačanova, Už sú všetci v jednom vreci, Zmätok nad zmätok, Živý mŕtvy“.

Vojnový invalid Štefan Florek založil divadelný krúžok v roku 1930. Herci Jakub Iglár, Ján Kuriňavka, Štefan Marek, Serafín Klimčík, bratia Grimmovci, Plaskúr a Ševčík najradšej hrali divadelné hry od Ferka Urbánka. V roku 1939 školskí bratia založili hudobnú skupinu, v ktorej hrali Paľúch, Dobročany, Terlanda, Miko, Brezan, Štofko, a Bebják. Po zrušení rehole

Dychová hudobná skupina

sa školskí bratia rozišli a skupina zanikla. Ľudová hudba v Zákamennom existovala v 40. rokoch 20. storočia. Na Vyšnom konci hrávali Fedorovci a na Grúni pri Novoti Knapovci.

Z iniciatívy Milana Floreka z Pod Kamenného vznikla v roku 1950 **dychová hudobná skupina**, ktorej hudobné nástroje kúpil Miestny národný výbor. Začiatkom 60. rokov dychový súbor v Zákamennom zanikol.

Najstaršia správa o **obecnej knižnici** je z roku 1923. Zákamenskí ochotníci hrali divadelné hry „Falošní pytači“ od Miloša Friča a „Juraj Daudin“ od Molliera v hostinci Štefana Floreka a zisk z predstavení venovali na založenie obecnej knižnice. V roku 1935 bol obecným knihovníkom Štefan Vojtaššák (*1871), poslanec obecného zastupiteľstva a cirkevný školský kurátor. V roku 1956 bola obecná knižnica umiestnená v budove Miestneho národného výboru (bývalom obecnom úrade) a obecnou knihovničkou bola Pavlína Klimčíková. Založila čitateľský krúžok a každý deň čítalo 5 – 6 žiakov. Do Zákamenného chodilo poštou 32 druhov novín a časopisov pre 441 odberateľov.

V roku 1946 prišiel do Zákamenného Jozef Zmoray, pracoval v Lesnom závode a bol vynikajúcim osvetovým pracovníkom. Zaktivizoval Jozefa Floreka z Podkamenného, Mikuláša Almužniaka, Ľudvika Gašpera, Štefana Špitáľa, riaditeľa školy Maximiliána Staša a urobili javisko na prízemí novopostavenej školskej budovy. Oponu ušil krajčír Anton Laššák. Kulisy namalovali učiteľia Viera Perglerová a Viktor Bezák. Do hľadiska sa zmestilo 250 divákov, inak slúžilo ako telocvičňa. Lavice boli iba vpredu pre niekoľko divákov, ostatní stáli. Prvým divadelným predstavením v novej škole

bola hra „Exekútor v sukniach“ v podaní Jozefa Zmoraya, Rudolfa Polaroviča, Ignáca Gazdíka, Emílie Markovej a Viery Perglerovej. Podujatie malo úspech a ochotníci v nasledujúcom období zahrali ďalšie divadelné hry – „Matka, Ženba, Kamenný chodníček, Nevesta zo žalára“, niekoľko jednoaktoviek a trúfli si aj na operetu „Vy krásne Tatry malebné“. Hrávali Jozef Zmoray, Terézia Jendrejská, Elena Chmeľová, Polykarp Vojtaššák, Mária Kačenová, Margita Vojtaššáková, Marta Chocholáčková, Viktor Zvonár, Jozef Chmeľ st., Elena Balúnová, Viktória Kormaňáková, Milan Florek, Miroslav Kurňavka, Jozef Sivčák, Milan Zboroň, Helena Vrábellová, Martin Vrábek, Viliam Smolka, Viktória Sekerášová, Justína Janetová, Margita Sochuliaková, Vendelín Traj, Milan Kuchták, Elena Placková a ďalší. V roku 1949 navrhol kaplán Šimon Hasaj ochotníkom nacvičiť pašiovú divadelnú hru „Za Kristom“. V hre účinkovalo okolo 50 osôb, režirovali ju školskí bratia Štefan Bebják a Štefan Dobročany a mala veľký úspech. Obyvatelia Novote, Lomnej, Oravskej Lesnej, Krušetnice i obcí od Oravského Podzámku po Námestovo denne prišli do Zákamenného na predstavenie. Ochotníci opakovali predstavenie sedemkrát.

Miestny národný výbor na návrh tajomníka Juraja Sunoka kúpil pre osvetovú činnosť dom Jozefíny Florckovej v Oraviciach (obchod) a prestaval ho na kultúrny dom. Javisko s rozmermi 40 m² slúžilo ochotníkom od roku 1951. Prvýkrát sa tu hrala divadelná hra „Začíname žiť“ od Makarenka v podaní Jozefa Zmoraya, Márie Minčíkovej, Alexandra Pepicha, Jolany Holubčíkovej a žiakov. Dom osvety v Námestove daroval divadelné kulisy, ktorých bol nedostatok. V roku 1952 hrali v Zákamennom ochotníci z Bratislavy predstavenie „Lakomec“. Divadelný krúžok pod vedením J. Zmoraya v roku 1952 zahral hry „Divá Bára, Surovô drevo a Kubo“. S hrou Kubo obsadili zákamenskí ochotníci 1. miesto na okresnej súťaži ľudovej tvorivosti v Námestove v roku 1953. V roku 1955 učitelia zahrali divadelné hry „Figliari spod Poľany a Dedinský krutáň“. Dedinského krutáňa reprízovali päťkrát. V hre účinkovali Mária Kačenová, Mária Habšudová, Mária Blickhardtová, Františka Višňovská, Mária Grígllová, Jozef Zmoray, Rudolf Višňovský, Jozef Gonšor, Michal Ferenčík, Polykarp Vojtaššák a Leonard Rusnák. V roku 1956 Výbor žien zahral divadelnú hru „Škriatok“ v réžii Pavlíny Kondelovej. Ochotníci pod vedením J. Zmoraya sa predstavili s hrou „Divotvorný klobúk“. Žiaci sa predstavili divadelnou hrou „Detvanček a Hopsasa“. V roku 1958 hrali divadelnú hru „Zlomená pýcha“.

Divadelná sála v Oraviciach slúžila aj ako kinosála. Filmy premietal trikrát v týždni Viliam Grimm. Najväčšia návštevnosť bývala v nedeľu, miest na sedenie bolo 110, ostatní diváci stáli. Do elektrifikácie dediny elektrický prúd do kina dodávala Lesná správa úzkokoľajnej železnice. Vyrábala ju na naftovom výbušnom motore alebo vodnej turbíne. V roku 1982 premietateľom v kine bol Ján Ramač. Dva dni v týždni premietal 3 filmy, detské predstavenie v nedeľu.

V roku 1963 najúspešnejšou divadelnou hrou bol „Gelo Sebechlebský“. Zákamenskí ochotníci túto divadelnú hru hrali každý deň od 21. do 26. februára 1963. V roku 1968 hrali divadelné predstavenia „Moja teta –

Divadelné predstavenie - *Bičianka z doliny*

tvoja teta. Masťný hrniec, Bacúchovie dvor, Revízor“ a rozprávky v réžii J. Chmeľa, J. Kačenu, J. Vengríniho a Vajdiaka. V roku 1965 miestny pán farár PhDr. Peter Makoš založil v Zákamennom Miestnu organizáciu Červeného kríža (MO ČK), ktorá mala päť zložiek, podľa častí obce. Keď členovia MO ČK z Vyšného konca nacvičili divadlo, súčasne sa za účelom nácvičku divadla stretávali členovia MO z Poriečia. Bola to zdravá rivalita, vďaka ktorej kultúrny život v obci prekvital. V 70. rokoch nastal útlm ochotníckej činnosti. Mládež nacvičila divadelné hry „Truc na truc, Bičianka z doliny, Kubo a Svätá Filoména“. Vo funkcii predsedov Miestnej osvetovej besedy sa vystriedali Jozef Zmoray (1950 – 1962, 1971 – 1981), Jozef Kačena (1963), Emília Rusnáková (1982 – 1983) a Leonard Rusnák (1984). V Rade Osvetovej besedy pracovali Jozef Zmoray, Marta Chocholáčková a Leonard Rusnák. Od 1. septembra 1985 sa vedúcou Miestneho kultúrneho strediska stala Viktória Sekerášová.

Súčasťou osvetovej besedy boli Klub mládeže založený v roku 1972 pod vedením Kamila Klimčíka. Na počiatky a činnosť Klubu mládeže Kamil Klimčík, prvý predseda zväzu mládeže v Zákamennom, zaspomínal nasledovne: „Zväz mládeže v Zákamennom zjednotil mládež v dedine.“ Pred jeho založením mládež dediny bola roztrúsená vo viacerých častiach – Oravice, Mrzáčka, Vyšný koniec a Poriečie. Mládež sa stretávala pri rôznych zábavách ako bolo stávanie májov, chodenie po domoch po spievaní atď. Každá časť dediny mala centrum zábavy. Mladí z Mrzáčky sa stretávali pri kováčskej dielni tzv. kuzni a zábavy bývali v tejto časti u kováča Michalicu v humne.

Mládež z Vyšného konca sa stretávala okolo obchodu Janetu. Mládež Oravíc sa stretávala v bývalej skládke dreva. V Oraviciach sa premietali filmy. Poriemie sa stretávalo v Babinci. Zábavy a svadby bývali väčšinou v krčme pod kostolom. Mládež, ktorá sa vracala zo stredných škôl, mala záujem sceliť mládež Zákamenného do jednej organizácie. Medzi zakladateľov dedinského zväzu mládeže patrili Viktor Zvonár, Kamil Klimčík, bratia Beňušovci, sestry Laššákové, Zmoray a ďalší. Mládež okrem kultúrneho a športového vyžitia organizovala viacero brigád najmä pri stavbe obchodného centra na Vyšnom konci u Janetu i pri kultúrnom dome. Po dokončení kultúrneho domu si mládež svojpomocne v jeho pivničných priestoroch, kde sa skladovalo uhlie, vybudovala KLUB MLÁDEŽE. Bol to jeden z prvých klubov mládeže na Orave“.

Obecná knižnica sa nazývala miestna ľudová knižnica (MLK). V roku 1963 mala 182 čitateľov, v roku 1964 stúpol počet čitateľov na 300, kníh bolo 1500, v roku 1971 stúpol počet čitateľov na 450, kníh bolo 3500 a výpožičiek 8100. Do roku 1964 bol knihovníkom Jozef Fuzia a knižnica bola otvorená len jeden deň v týždni. To nestačilo, preto od 1. apríla 1965 bola obecná knižnica otvorená denne a obecnou knihovníčkou sa stala Otília Večerková v rokoch 1965 – 1997. Okrem obecnej knižnice boli v Zákamennom ešte dve – knižnica Lesného závodu pod vedením Milana Vrábela a školská knižnica pod vedením J. Vengríniho. V roku 1971 mala obecná knižnica 487 čitateľov, z toho 217 žiakov a studentov a 3537 návštev, z toho 1028 v čitárni. Od roku 1982 bola v Zákamennom stredisková knižnica, to znamenalo, že v nej sa spracoval celý knižničný fond a potom sa knihy rozdeľovali do knižníc v Krušetnici, Novoti, Lomnej a Oravskej Lesnej. V roku 1983 mala obecná knižnica 26 623 kníh a 16 673 výpožičiek. V nasledujúcom roku 1985 mala knižnica 730 čitateľov, 27 446 kníh a 22 738 výpožičiek. Každý rok pribúdali knihy v strediskovej knižnici a priestory v kultúrnom stredisku nevyhovovali. Preto bola knižnica presťahovaná do budovy požiarnej zbrojnice v roku 1987. Po prístavbe kultúrneho domu bola knižnica presťahovaná do podkrovných priestorov, ktoré vyhovujú knižničnému fondu. V roku 1990 mala knižnica 750 čitateľov, 14 542 kníh, z toho 5 030 náučných a 32 000 výpožičiek. V roku 2003 mala knižnica 15 641 kníh, z toho náučnej literatúry 4 892 zväzkov, beletrie 6 728, náučnej pre mládež 596 a krásnej pre mládež 3 425 zväzkov. Od roku 1997 je knihovníčkou Jozefína Rusnáková.

V roku 1969 – 1970 bola v Zákamennom založená duchová hudobná skupina pod vedením Milana Floreka. Mala 17 členov a vystupovala v hasičských rovnošatách. V 70. rokoch bola založená Ľudová hudba, ktorá vystupovala s folklórnym súborom Kamenčan pod vedením Emílie Janotákovej. V Klube mládeže vznikla v roku 1969 prvá gitarová skupina na Hornej Orave pod názvom The Klimens, ktorú založili bratia Klimčíkovci. Neskoršie sa skupina rozrástla o bratov Florkovcov, Jozefa Majchráka a Ruda Rusnáka. Klub mládeže zorganizoval okresnú súťaž bigbeatových skupín Oravy s vystúpením najlepších kulturistov Oravy. V 80. rokoch pôsobili v Zákamennom hudobné skupiny ORAVAN, Ges, Matador, v ktorých hrali Jozef

Kamenčan – folklórny súbor

Sekeráš, Karol Sekeráš, Anton a Vladimír Čič, Jozef Majchrák, Milan a Ľudovít Sochuliak, Pavol Večerek, Ing. Peter Balko a Miroslav Klimčík.

V roku 1981 pracovali v rozhlasovom krúžku pod vedením Leonarda Rusnaka Justína Rončáková, Štefan Škuliga, Kamil Chmeľ, Jozef Zmoray, Otília Večerková a Margita Vojtaššáková. Divadelný krúžok MO Červeného kríža v 80. rokoch viedol Jozef Zmoray. Zahrali divadelné hry „Škriatok“ (1984), „Ženský zákon, Kubo, Život“ (1986), „Pytliakova žena, Kubo, Fantastický svet“ (1987). V roku 2000 mládež príjemne prekvapila verejnosť v obci predstavením divadelných hier „Lubka a Komédie o ľudskej hlúposti“ pod vedením režisérky učiteľky Aleny Laššákovej. Úspešne sa uviedli na regionálnej súťažnej prehliadke ochotníckych divadelných súborov v Tvrdošíne v marci roku 2002, kde autorka získala individuálnu cenu za autorský vklad.

V roku 1990 vychádzali „Dedinské noviny“, ktorých šéfredaktorkou bola Viktória Sekerášová. Od roku 2003 vychádzajú obecné noviny pod názvom „Zakamenčan“. Šéfredaktorom je Marián Iglár, v redakčnej rade pracovali a pracujú Richard Ondáš, Viktória Sekerášová, Marta Šalátová, sadzačom je Vladimír Briš.

Emília Janotáková rod. Klimčíková je v Zákamennom prvou zakladateľkou folklórnej skupiny. Patrí medzi vzácnych ľudí, ktorí ľudové umenie uchovávajú, zveľaďujú a odovzdávajú mladým. Narodila sa dňa 12. marca 1925 v Zákamennom ako druhé dieťa manželov Júlie a Jozefa Klimčíkovcov. Otec bol gazda a obchodník. Matka bola krajčírkou, avšak zomrela mladá. Úplnou sirotou sa Emília Klimčíková stala v 15 rokoch. Po otcovi zdedila

lásku k spevu a po matke šikovnosť ušit' zákamenský kroj. Po druhej svetovej vojne sa zúčastnila brigády na stavbe mládeže v Liptovskom Mikuláši. Dostala ponuku spievať vo folklórnom súbore v Trenčíne, ale doma nesúhlasili s jej odchodom.

Dňa 23. septembra 1947 sa konala slávnostná Akadémia, na ktorej po prvýkrát vystúpila dievčenská spevácka skupina v zákamenskom kroji. Spievali Anna Koklesová, Kristína Beňušová, Marta Iglárová, Emília Klimčíková, Žofia Kurňavková, Johana Sivčáková a Pavlína Klimčíková. Slávnosti na základnej škole sa zúčastnil aj biskup Ján Vojtaššák. V roku 1949 sa Emília Klimčíková vydala za Martina Janotáka. Spievala v kostole, pri občianskych sobášoch, uvítaniach novorodencov do života, odvodoch regrútov, obecných slávnostiach a pôsobila ako členka Združenia pre občianske záležitosti pri MNV. Začiatkom 70. rokov sa zúčastnila školenia pre vedúcich folklórnych skupín v Banskej Bystrici ako jediná z goralskej Oravy. Potom prišli do Zákamenného pracovníci Osvetového ústavu z Bratislavy nahrávať piesne a zbierať zvykoslovný materiál. Emília Janotáková im pomáhala. V roku 1975 založila ženskú spevácku folklórnu skupinu KAMENČAN a po prvýkrát vystúpili s dvojhodinovým programom piesní a zvykov v kultúrnom dome. V tom istom roku sa zúčastnili prvých Podhorských folklórnych slávností v Liptovskom Mikuláši. Na Podroháčskych folklórnych slávnostiach vystúpil Kamenčan s piesňami aj tancami. Spreádzala ho ľudová hudba z Novoti (muzikanti Kuchárik, Žatkuliak, Brodec). Prvým heligonkárom zo Zákamenného vo FS bol František Sivčák, po ňom sa vystriedali Kamil Lučivňák, Oldo Večerek, Dušan Buckulčík, Vladimír Janoták.

Koncom 80. rokov mal Kamenčan vlastnú ľudovú hudbu: 1. husle – Ľudmila Buckulčíková, 2. husle – Anna Ridzoňová, basa – Vladimír Polták a harmonika – Dušan Buckulčík. V tejto zostave vystupoval Kamenčan na Podroháčskych folklórnych slávnostiach tri roky. Po rozpade ľudovej hudby hrával s Kamenčanom harmonikár Jozef Svinčák. Veľmi dobrú spoluprácu nadviazala skupina s folklórnym súborom Spiežovec z Tvrdošína. Ľudová hudba Spiežovca neraz hrávala s Kamenčanom a dievčatá z Kamenčanu chodili tancovať na vystúpenia FS Spiežovec. Emília Janotáková šila kroje pre svoju folklórnu skupinu Kamenčan, detskú folklórnu skupinu Kamienok, FS Spiežovec v Tvrdošíne a FS Skorušinu v Liesku.

V rokoch 1975 – 1995 v súbore Kamenčan účinkovalo 143 spevákov a tanečníkov. Medzi nich patrili: Helena Vráblová, Margita Vojtašáková, Anna Večerková, Emília Konkolová, Helena Majchráková, Marta Magdiaková, Ing. Marta Matušáková, Milada Sochuliaková, Emília Čičová, Katarína Sivčáková, Jana Brišáková, Marta Grofčíková, Viera Piklová, Mária Malinová, Betka Rončáková, Katarína Zvonárová, Jozef Janeta, Ján Straka, Jozef Katreník, Marián Iglár, Ing. Dušan Janoták, Jozef Lučivňák, Milan Boškaj, Rudolf Gruchala, Anton Čič, Štefan Uradník, Kamil Beňuš, Štefan Konkoľ, Miroslav Boškaj, Milan Kubačka, Rozália Lukášová, Jozefína Kurňavková, Viktória Revajová, Hanka Konkolová, Mária Majchráková, Margita Matušáková, Tonka Floreková, Zlatica Čičová, Katka Šulcová, Helena Klimčíková, Milada Sochuliaková, Dana Murinová, Helena Večerková,

2003 Kamenčan – folklórny súbor už 28-ročný

Jarka Šimjaková, Olga Buknová, Viktória Veselovská, Marta Janotáková, Pavla Gonšorová, Zuzana Švajčíková, Vinco Vrabel, Anton Fafejta, Milan Vrabel, Jozef Uradník, Ing. Vladimír Janoták, MUDr. Ladislav Kucharík, Pavol Gonšor, Vladimír Boškaj, Miroslav Rončák, Emil Koval, Ceľo Florek, Bohuš Čič, Emil Konkol, Jaroslav Polták, Peter Gonšor, Margita Michalícová, Marta Chocholáčková, Mária Čičová, Božena Večerková, Helena Floreková, Jana Matušáková, Ludmila Večerková, Ing. Valéria Kurňavková, Iveta Buckulčíková, Betka Balúnová, Viktória Florková, Kristína Benušová, Justína Laššáková, Margita Grofčíková, Vlasta Večerková, Marta Čičová, Katarína Rončáková, Viera Gonšorová, Marta Boškajová, Ferdinand Sivčák, Miroslav Fafejta, Jozef Blšák, Juraj Brišák, Dušan Buckulčík, Jozef Bukna, Oldo Večerek, Peter Čič, Alojz Beňuš, Vladimír Čič, Jozef Katreník, Emil Sekeráš, Pavol Vajak, Emília Gonšorová, Magda Konkolová, Magda Čičová, Mária Večerková, Viktória Sochuliaková, Jana Godišová, Ludmila Gruchalová, Iveta Varešáková, Hanka Ridzoňová, Terézia Balúnová, Kamila Večerková, Zuzana Klimčíková, Kamila Smolková, Olga Balunová, Helena Grofčíková, Pavla Čičová, Katarína Čičová, Eva Hlušíková, Emília Janotáková, Jozef Dibdiak, Rudolf Brišák, Štefan Bystričan, Štefan Ripák, Ervín Žatkuliak, Vladimír Polták, Miloš Čič, Anton Klimčík, Pavol Beňuš, Miroslav Kokles, Ing. Milan Vrabel, Rudolf Traj, Marián Bukna.

Nacvičili programy a pásma: Od jari do jesene. Regrúti, Na malinách, Svadba v Zákamennom, Fašiangy, Zimný večer (zvyky, obyčaje, piesne pri páraní peria, vyšívaní), Priadky, Vianočné zvyky (koledy a Štefánska

zábava), Nový rok, Majáles, ukážky z činnosti – výroba povrazov, výroba lanového oleja. Získali diplomy, čestné uznania a pamätné listy na folklórnom festivale Východná (1987), folklórnych slávnostiach pod Poľanou v Detve (1977, 1987), I. – XVIII. Podroháčskych folklórnych slávnostiach v Zuberci (1976 – 1993), folklórnych slávnostiach pod Babou Horou v Sihelnom (1994), okresnej súťaži „Krása životu“ (1972 – 1989), Oravských Vianociach (1989 – 1990) v Dolnom Kubíne, Nižnej, Trstenej, Námestove, Rabči, Zákamennom, Dlhej n. Oravou, Hruštíne, Malatinej, Novoti, Bielom Potoku pri Ružomberku, okresných prehliadkach dedinských folklórnych skupín, okresnej prehliadke „Ludoví muzikanti Oravy“ atď. Nespočetne krát účinkovali v obci na dožinkách, majálesoch, plesoch, folklórnych popoludniach, MDŽ, Deň učiteľov, 1. máj atď.

Detský folklórny súbor KAMIENOK založila Emília Janotáková s riaditeľom základnej školy v roku 1985 a jeho prvé vystúpenie sa uskutočnilo z príležitosti dňa žien v marci toho istého roku. DFS Kamienok vystupoval na Podroháčskych folklórnych slávnostiach, na folklórnych slávnostiach pod Poľanou v Detve (1987), okresných prehliadkach a súťažiach.

ROBOŠI – záujmové združenie zákamenskej mladeže, obal multi-CD

Eva Kurjaková

Šport

Futbalové začiatky, prvé ihriská

Dňa 28. apríla 1951 uverejnil „Hlas Oravy“ v čísle 3 článok J. Medveckého, ktorý uvádzal, že v okrese Námestovo boli zatiaľ založené 4 sokolské Jednoty a 17 sokolských krúžkov.

V okresnej futbalovej súťaži bývalého námestovského okresu hralo v roku 1951 11 družstiev, medzi nimi i družstvo mužov Zákamenného, spolu s futbalistami Námestova, Vavrečky, Lokce, Rabče, Zubrohľavy, Slanice, Oravského Veselého, Hruštína, Vavrečky a Oravskej Jasenice.¹

Podmienky na rozvoj telovýchovnej činnosti v obci neboli primerané, zmienku o tom nachádzame v zápisnici zo zasadania pléna Miestneho národného výboru (MNV) v Zákamennom dňa 16. mája 1951, kde predseda Miestneho národného výboru oznámil prítomným, že závodná rada Revolučného odborového hnutia ZR ROH) pri Československých štátnych lesoch v Zákamennom chce zriadiť ihrisko a žiada na to prideliť vhodný pozemok. Plénum prijalo uznesenie, že MNV bude vyjednávať s vlastníckmi pozemkov o uzavretí nájomnej alebo zámennej zmluvy na pozemok, kde bude zriadené ihrisko. O výsledku dohody mal MNV informovať závodnú radu ROH pri Československých štátnych lesoch v Zákamennom, ktorá si ostatné náležitosti mala zariadiť s organizáciou Jednotnej telovýchovnej organizácie (JTO) Sokol. Z uvedeného vyplýva, že už v tom čase v obci existovala TJ Sokol a bola zrejme jednou z prvých štyroch telovýchovných jednôt Sokol v okrese Námestovo.²

Napriek tomu, že uznesenie pléna prijaté v roku 1951 ukladalo MNV vo veci ihriska konať, rokovania s vlastníckmi boli zrejme neúspešné a k zriadeniu ihriska nedošlo. O rok, 31. 5. 1952 bola podaná nová žiadosť Závodnej Sokolskej jednoty „Sokol - Lesná železnica“ o pridelenie pôdy na zriadenie futbalového ihriska na bývalom farskom majetku. Podľa spomienok súčasníkov, žiadosť o pridelenie pozemku podal zamestnanec lesnej železnice, Polykarp Vojtaššák.³ Rada MNV jednohlasne schválila pridelenie pôdy z bývalého farského majetku vo výmere 1 hektára (ha), „aby sme takto podporili šport a vychovali zdravé kádre našich detí.“ Rozhodnutie odôvodnili tým, že pôda, ktorú na zriadenie ihriska pridelili, je neúrodná a močiarovitá a „pre túto vec vyhovuje.“⁴

Referentom pre školstvo, osvetu a telesnú kultúru v obci bol v roku 1952 Jozef Zmoray.

Prvé preteky brannej zdatnosti a ceny víťazom

V zime 8. februára 1953 boli v obci usporiadané „Sokolovské preteky brannej zdatnosti“, podľa vyjadrenia tajomníka MNV Jozefa Balážeca „takejto

akcie ešte v dejinách obce Zákamenné nebolo.“ Sokolská jednota požiadala o finančný príspevok na zakúpenie vecných odmien pre súťažiacich. Keďže v rámci rozpočtu obce nebolo možné požadovaný obnos prideliť, použila rada MNV na tento účel odmenu, ktorá mala byť vyplatená miestnemu agrónomovi za predchádzajúci rok, ktorý „po celý rok skoro nič nepracoval, nevenoval sa svojej funkcii“. Tajomník MNV J. Balážec preto navrhol, aby jeho odmena 1380 korún bola daná miestnej jednote SOKOL, tento návrh rada MNV „s radosťou prijala.“⁵ Dňa 29. marca 1953 sa znovu prejednávala otázka pozemku, tentoraz pre zriadenie školského ihriska, ktoré mienila vybudovať na pozemku bývalého cirkevného úradu stredná škola. Svoju žiadosť škola odôvodňovala tým, že v blízkosti nemá ihrisko, kde by žiaci mohli pestovať šport. Pozemok však už bol vo vlastníctve štátu, preto sa obec obrátila so žiadosťou o pridelenie 70 árov pozemku na Okresný národný výbor v Námestove, oddelenie cirkevné.⁶

Na verejnom pléne MNV v máji 1953 vyzýval tajomník J. Balážec mládež, aby svoj voľný čas nemárnila v „začmudených hostincoch“, ale vstupovala do SOKOL - a, Zväzarmu, a hasičstva, „aby sa stala pevným pilierom pri budovaní našej vlasti.“ Spomenul zimné lyžiarske preteky, organizované telovýchovnou jednotou SOKOL prvýkrát v histórii obce i činnosť iných spoločenských organizácií združených v Národnom fronte: Zväzarmu, Československého červeného kríža a SČSP - Zväzu československo - sovietskeho priateľstva. V obci bola Telovýchovná jednota Sokol, Zväzarm a hasičstvo.

Na zasadnutiach rady MNV sa za telovýchovnú organizáciu SOKOL v tomto roku zúčastňovali Alexander Pepich a Bohumil Kokles.⁷

Postupný rozvoj športu a záujem mládeže sa odrazil aj na rozvojovom pláne obce. Pri prejednávaní plánov na ďalšie obdobie v marci 1954, sa na pléne MNV dostali na základe pripomienok do plánu rozvoja obce (5M plán) aj dve investičné akcie v oblasti infraštruktúry pre šport: výstavba futbalového ihriska v roku 1954 a výstavba kúpaliska v roku 1955.⁸ Futbalové ihrisko sa podarilo vybudovať, ale kúpalisko, ktoré bolo vybudované až o 20 rokov, neslúžilo svojmu účelu pre výhrady hygienikov.

V roku 1954 sa futbalisti Tatranu Zákamenné umiestnili na poslednom 9. mieste tabuľky, keď odohrali len 5 zápasov (v okresnej súťaži hralo 9 družstiev mužov), ani v jednom sa im nepodarilo skórovať a dostali 5 gólov.

Vedenie obce malo snahu, aby sa pozemok ihriska usporiadal aj právne. Pozemok bol od roku 1952 používaný pre účely miestneho ihriska Dedinskej športovej organizácie (DŠO) Tatran, ale ani v roku 1955 nebol právne vysporiadaný. Preto obec dostala pokyn od Okresného národného výboru v Námestove, poľnohospodárskeho odboru, aby požiadala o vydanie prídellového listu na pozemok bývalého farského beneficiátu pre účely ihriska. Obec na základe tejto výzvy požiadala o vydanie prídellového listu.⁹

Ďalšie futbalové generácie, bosý brankár

Podľa spomienok súčasníkov v tomto období futbalové mužstvo tvorili Dr. Tóth lekárnik, p. Cabuk, pracovník MNV, Kamil Bernaták

„bosý brankár”, Karol Veselovský, Jozef Večerek, Jozef Laššák, Jozef Chmel, Kamil Chmel, Miroslav Teren, Milan Florek, Eugen Varešák, Jozef Gonšor, učiteľ Emil Zachar. Toto futbalové družstvo nebolo stále, neexistovali žiadne tréningy ani tréneri, hralo sa pre radosť a pre zábavu. Od roku 1952 do 1957 sa o futbal v obci najskôr neoficiálne staral František Vajči. Za rozvoj telovýchovy v obci dostal od Ústredného výboru Zväzu telesnej výchovy čestný odznak. Na futbalové zápasy do iných obcí vozil futbalistov na nákladnom aute, patriacom Lesnému závodu, Štefan Polták, veľmi obetavý človek a futbalový fanúšik. Futbalové dresy spočiatku neexistovali, každý hral v tom, čo mal: v trenírkach rôznych farieb a vo vlastnej obuvi. V rozmoknutom teréne brankár Zákamenného v Habovke chytal bosý a tak ostal v spomienkach súčasníkov ako bosý brankár. Neskôr im poslankyňa p. Buchová pomohla zabezpečiť dresy.¹⁰

Okresný prebor vo futbale (námestovský okres) začal v roku 1955 prvého mája. V tomto roku sa do súťaže prihlásilo 8 obcí, ale Zákamenné medzi nimi nebolo.¹¹

Volejbal

V tomto období malo Zákamenné aj kvalitné volejbalové družstvo. Podľa spomienok súčasníkov sa v Zákamennom hrával volejbal oveľa skôr, ako sa začal hrať futbal, podľa spomienok A. Lašáka, dokonca už v medzivojnovom období.

Hrávalo sa na volejbalovom ihrisku pri rieke na mokrom pozemku. Hrávali Milan Čič, jeho dvaja bratia a dve sestry, Anton Laššák, Eugen Varešák, vysokoškolák Albín Kačena, k nim sa pridávali ďalší, Milan Briš, MUDr. Žofia Knotková, MUDr. Gregová. Hrávali po iných dedinách, v Oravskej Lesnej, kde hrávali financi, v Oravskom Veselom, kde volejbal organizoval pán farár Brtko, v Trstenej, Tvrdošíne. Na zápasy ich obetavo vozil Albín Slovík na staršom aute, do ktorého sa napratali aj dvanásť.¹²

Lyžiarske preteky

Od roku 1953 každoročne TJ organizovala lyžiarske preteky. Na Kamený vrch sa vychádzalo pešo a potom sa spúšťalo dolu. Deti sa postupne zdokonaľovali a 18. marca 1958 na lyžiarskych pretekoch v behu na lyžiach v Námestove „O pohár pionierskych novín“, sa spolu so školami z Mutného, Lokce, Námestova a Hruštína, zúčastnili aj deti zo zákamenskej školy. V behu na 2 kilometre chlapcov sa na prvom mieste umiestnil F. Polták, a v súťaži družstiev sa chlapi zo Zákamenného umiestnili na 3. mieste.¹³

Lesný závod pre svojich zamestnancov poriadal každoročne strelecké preteky na pohyblivé terče (holuby) a pevné terče (diviaky).¹⁴

Podobná situácia ako bola v roku 1955, sa vo futbale opakovala aj v roku 1956. Do okresnej súťaže sa prihlásilo ešte menej, iba 5 družstiev, bez Zákamenného. Úpadok športu sa prejavil aj na zasadnutiach rady a pléna MNV: Za telovýchovnú jednotu sa zasadaní nezúčastňoval žiadny zástupca, ktorý by záujmy tejto organizácie obhajoval.

Po tom, čo prvá generácia zákamenských futbalistov postupne prestávala s aktívnou činnosťou, predsedom TJ sa stal Eugen Varešák. Do obce prišli noví ľudia, ktorí sa venovali tomuto športu: Ing. Topercer, Illi, neskôr Ing. Maták, obaja inžinieri Lesného závodu. Riaditeľ LZ p. Drga futbal podporoval finančne aj poskytovaním dopravy.

V roku 1959 nastala zmena. Futbalové družstvo mužov sa prihlásilo do okresnej súťaže a dosahovalo dobré výsledky, umiestňovalo sa na čele tabuľky. Pre športovú verejnosť bola veľkým prekvapením prehra mužstva Zákamenného s Oravskou Jasenicou. Hral už aj dorast, ktorý sa na rozdiel od mužov v záverečnej tabuľke umiestnil na poslednom 8. mieste.¹⁵

Zákamenských futbalistov nachádzame v súťaži aj v roku 1960. Po zrušení námestovského okresu bola 31. júla 1960 novovymenovaná futbalová sekcia Okresného výboru ČSTV v Dolnom Kubíne na aktíve v Oravskom Podzámku. Na Orave boli vytvorené 2 triedy futbalu podľa počtu a výkonnosti oddielov. Do II. triedy boli z námestovského obvodu zaradené iba Slavoj Námestovo a Sokol Oravská Jasenica. III. trieda bola rozdelená na dve časti: Sever a Juh. Do časti Sever patrili: Sokol Bobrov, Lokca, Vavrečka, Zubrohľava, Rabča, Oravské Veselé, Breza, Oravská Lesná a Tatran Zákamenné. Futbalisti Zákamenného skončili jesennú časť súťaže na 6. mieste so ziskom troch bodov, dosiahli skóre 6 : 17. Aj v jesennej časti súťaže skupiny Sever nastúpili zákamenský futbalisti spolu s Bobrovom, Brezou, Rabčou, Zubrohľavou, Lokcou, Oravským Veselým a Oravskou Lesnou.

V roku 1964 v III. triede skupiny Sever hrali Zákamencania v skupine 9 družstiev. Skončili na 7. mieste. V jarnej časti súťaže 1965 skončili pri účasti deviatich družstiev na 6. mieste s 12 bodmi a skóre 28 : 42, v jesennej časti si tromi remízami zlepšili postavenie v tabuľke a postúpili na 5. miesto, keď po deviatich zápasoch tri vyhrali, v troch dosiahli remízu a tri zápasy prehrali.

V záverečnej tabuľke sa ocitli na 8. mieste z desiatich. Z 18 zápasov 4 vyhrali, v troch dosiahli remízu a 11 prehrali, skórovali Kocúr, Čič a Kondela.

V jesennej časti sa spočiatku znížil počet hrajúcich družstiev, pretože si včas nepodalalo prihlášky a nezúčastnilo sa rozlosovania 5 družstiev. Súťaž 1966/1967 sa znovu začala pre zákamenských futbalistov trpkou prehrou na domácom ihrisku, keď sa veľmi snažili, ale predsa prehrali rozdielom jedného gólu (4 : 5). Po prvom kole sa do súťaže zapojili aj ostatné, dovtedy neprihlásené družstvá. Ale prišli ďalšie prehry: V Lokci (4 : 0), na domácom ihrisku s Oravskou Lesnou 2 : 3 (za domácich skórovali Kondela a Čič). Zápas bol veľmi tvrdý a nedohrali ho. Lepšie sa darilo doma v zápase s Vasilovom (1 : 1), zamrzela však prehra v Kline (1 : 0). Prehrali aj v Hruštíne (2 : 1). V konečnej tabuľke jesennej časti sa družstvo mužov umiestnilo na 8. mieste, za ním ostal len Klin a Breza.¹⁶ Napriek umiestneniu na posledných miestach, aj tieto družstvá chceli hrať dobrý futbal a pokračovali v súťaži i v nasledujúcich sezónach napriek nedostatku finančných prostriedkov.¹⁷

V roku 1967 sa futbalistom Zákamenného začalo dariť. Zápas so Zubrohľavou síce vyhrali kontumačne (3 : 0), pretože títo mali zatvorené

ihrisko a nenahlásili to, ale aj tak pribudli cenné body. V tom čase boli členmi futbalového družstva mužov Štefan Gonšor, Miroslav Plaskúr, Ján Fafejta, Emil Mundier, Karol Veselovský, Ing. Florián Polták, Ján Godiš, Albín Bernaták, MUDr. Ladislav Kucharík, bratia Florián a Krištof Šimjakovci, Jozef a Milan Neupauerovci, Michal Polták, Štefan Marek, Emil Klimčík, Štefan Čič, Celestín Florek, Michal Záhumenský.

V roku 1968 skončilo v jesennej časti naše mužstvo na 4. mieste záverečnej tabuľky.

V roku 1964 posilnil futbalové družstvo mužov MUDr. Ladislav Kucharík, ktorý prišiel do obce ako lekár. V roku 1975 sa stal vedúcim lyžiarskeho oddielu detí a dospelých.

Mgr. Albín Bernaták, ktorý začal v obci pôsobiť v roku 1967, okrem aktívnej činnosti vo futbale ako hráč a brankár, pôsobil aj ako futbalový tréner žiakov a dorastu, neskôr sa stal vedúcim oddielu bežeckého lyžovania.¹⁸ Po svojom príchode, v čase, keď predsedom TJ bol Leonard Rusnák, prebral od Jaroslava Srogončíka funkciu tajomníka TJ.

V roku 1971 začalo hrať futbalové družstvo žiakov turnajovým spôsobom. Pod vedením Albína Bernatáka dosahovalo každoročne dobré výsledky a vystriedalo sa v ňom množstvo žiakov - futbalistov. V tomto čase Zákamenné nemalo družstvo dorastu a tak sa z najlepších žiakov futbalistov začal formovať dorast.

V roku 1973 za TJ Tatran hrávali: MUDr. Ladislav Kucharík, Ing. Florián Polták, Ján Godiš, Štefan Godiš, Jozef Florek, Viktor Florek, Augustín Bartoš, Alojz Bartoš, Anton Laššák, Justín Kozák, chytal Albín Bernaták a František Veselovský.¹⁹ Ďalej za TJ Tatran hrávali František Kluska, Emil Vojtašák, Alojz Florek, Alojz Večerek, Ján Olexa, Ján Vrábek a Rudolf Florek.

V sezóne 1972/1973 prihlásil Mgr. Bernaták, tajomník TJ a tréner v jednej osobe futbalový dorast do okresnej súťaže III. triedy skupiny Sever. Tvorili ho Martin Beňuš, Stanislav Čič, Martin Florek, Kamil Čič, Vincent Katreník, Albín Grofčík, Marián Michalica, Stanislav Fafejta, Štefan Katreník, Jaroslav Neupauer, Ján Ferenčík, Stanislav Florek, Daniel Sochuliak, Milan Bukna, bratia Milan a Martin Kúrňavkovci, Anton Špitál.

Do súťaže vstúpili víťazným zápasom nad Vasilovom v pomere 2 : 1 a ďalšími dobrými výsledkami túto súťaž vyhrali. Po ročnom účinkovaní postúpili do II. triedy.

Neskôr pribudli ďalší hráči - Anton Ferenčík, Jozef Dibdiak, Ján Peňák, Miroslav Fafejta, Jozef Balún, Karol Polták, Ivan Rusnák, Milan Neupauer. Po A. Bernatákovi bol trénerom dorastu Jaroslav Srogončík.²⁰

V roku 1975 sa na finále okresných majstrovstiev Pionierskej organizácie Slovenského zväzu mládeže (PO SZM) z 26 zúčastnených družstiev prebojovalo družstvo žiakov Zákamenné. V záverečnom hodnotení sa umiestnilo na 3. mieste, za školami z Kňažej a Trstenej.²¹

Prvý lyžiarsky vlek

V roku 1970 sa podarilo pod vedením Ing. Jozefa Dendysa dať do prevádzky malý, 200 m dlhý lyžiarsky vlek VL - 200, ktorý kúpil Lesný závod.

Výstavba ďalšieho vleku

MUDr. Ladislav Kucharík, po ukončení aktívnej futbalovej činnosti sa v roku 1980 stal predsedom lyžiarskeho oddielu. Ako predseda oddielu sa podujal splniť svoj dávnejší sen – na Kýčere, ktorej svah sa zvažoval takmer do stredu obce, vybudovať 1200 m dlhý lyžiarsky vlek Tatra Poma. V spolupráci s orgánmi cestovného ruchu a Ústredným výborom Slovenského zväzu mládeže (ÚV SZM) sa mu spolu s ďalšími funkcionármi organizácií v obci podarilo zabezpečiť finančné prostriedky na výstavbu a v roku 1980 sa v rámci akcie „Z“ začalo s výstavbou vleku, na ktorom mnoho brigádnických hodín odpracoval okrem iných obetavých a pre tento šport zanietých ľudí aj MUDr. Kucharík. Množstvo brigádnických hodín odpracovali pri výstavbe vleku zväzáci, žiaci tunajšej školy, pracovníci lesného závodu, prevádzky Závodov ťažkého strojárstva i prevádzky MNV. Výstavbu riadil Miestny národný výbor. Spolu s vlekom bola upravená zjazdovka v dĺžke 1500 m. Vlek bol dobudovaný v roku 1982. V januári 1982 ho pri príležitosti konania Majstrovstiev okresu dorastu a dospelých v zjazdovom lyžovaní dali do prevádzky. Pri výstavbe sa významne podieľali veľkým dielom Jozef a Pavol Dibdiakovci, Jozef Peňák starší, Štefan Gonšor, predseda MNV Štefan Škuliga, predseda Jednotného roľníckeho družstva (JRD) Bohumil Kokles, tajomník MNV Kamil Chmeľ, vedúci prevádzky MNV Ľudovít Vonšák a samozrejme predseda TJ, zástupca riaditeľa Základnej deväťročnej školy a podpredseda MNV v jednej osobe, pán Leonard Rusnák.

Dobré výsledky na lyžiarskych svahoch v tomto období dosahovali Milan Varešák, Vladimír Dibdiak, Pavol Fedor a ďalší.

1970 Lyžiarsky vlek lesného závodu na Prípore

V popredí záujmu zimné športy

Výstavba vlekov, ale najmä zanietení organizátori športového života prispeli k tomu, že v nasledujúcom období sa popri futbale dostali do popredia zimné športy, najmä zjazdové a bežecké lyžovanie.

V roku 1984 pri Základnej škole vzniklo školské športové stredisko, zamerané na bežecké lyžovanie. Na základe dohody uzavretej medzi Slovenským lyžiarskym zväzom v Bratislave, Okresným odborom školstva v Dolnom Kubíne, Okresným výborom Slovenskej telovýchovnej organizácie v Dolnom Kubíne a Telovýchovnou jednotou a Základnou školou Zákamenné, obnovenou v roku 1987/88, sa na financovaní školského športového strediska podieľali Okresný národ-

1972 Súťaž lesného závodu - najlepší v slalome mužov nad 25 rokov

Výstavba ďalšieho lyžiarskeho vleku
TATRA POMA na Kýčere

ný výbor v Dolnom Kubíne odbor školstva, Okresný výbor ČSZTV, Telovýchovná jednota Zákamenné. Telovýchovná jednota Zákamenné neprispievala na činnosť školského športového strediska finančne, ale poskytovaním dopravy. Školská správa zabezpečovala učiteľov a trénerov, dotácie na doplnenie a údržbu telocvičného náradia, Základná škola cvičebné priestory na výcvik, TJ Tatran zabezpečovala prenájom priestorov a telovýchovných objektov na pravidelný výcvik a OV ČSZTV v spolupráci so Slovenským lyžiarskym zväzom v Bratislave zabezpečoval dotácie na mimoriadne formy tréningu, súťaže a sústredenia žiakov. Starostlivosť o žiakov športového strediska zabezpečoval športový lekár a školský lekár.²³

Školské športové stredisko

Vedúcim školského športového strediska sa stal učiteľ Základnej školy Mgr. Albín Bernaták, druhým trénerom bol Štefan Verníček. S pomocou funkcionárov a trénerov TJ Slávia Dolný Kubín, v spolupráci s Jednotným roľníckym družstvom (JRD), MNV a s metodickou pomocou Okresného zväzu telesnej výchovy a športu (OV ČSZTV) v Dolnom Kubíne si vybudovali stále bežecké trate. Dostavili sa aj výsledky. Žiaci školského športového strediska v bežeckom lyžovaní boli zaradení do 5. stupňa vrcholovej prípravy Slovenskej socialistickej republiky. Boli pravidelnými účastníkmi okresných pretekov v oblasti Sever Slovenska, Národných kvalifikačných pretekov, majstrovstiev Slovenska starších žiakov, ako aj majstrovstiev ČSSR. Stali sa pravidelnými účastníkmi Malej bielej stopy SNP v Kremnici a Medzinárodných pretekov Družba v Poľsku ako aj iných podujatí. Lyžiarri – bežci zo Zákamenného v týchto súťažiach dosiahli množstvo cenných úspechov a tak šírili dobré meno Zákamenného na Slovensku, v celej ČSSR i v zahraničí (bližšie v časti Dejiny školstva v Zákamennom). Školské športové stredisko bežeckého lyžovanie trpelo chronickým nedostatkom finančných prostriedkov, čo sa prejavilo pri účasti na Majstrovstvách Slovenska v roku 1996, keď tréner celú účasť financoval z vlastných prostriedkov. Zlá finančná situácia v konečnom dôsledku spôsobila ukončenie činnosti ŠŠS v Zákamennom.²⁴

V roku 1986 bola Základná škola organizátorom zimnej pionierskej olympiády, jej víťazmi sa stali súťažiaci zo Zákamenného. V tomto roku bola Základná škola organizátorom Zimnej pionierskej olympiády. Jej víťazmi sa stali deti zo Zákamenného.

Zjazdové lyžovanie nemalo zriadené školské športové stredisko. Napriek tomu deti dosahovali dobré výsledky v zjazdovom lyžovaní v porovnaní so školskými športovými strediskami v Dolnom Kubíne, Zuberici, Istebnom, či Nižnej nad Oravou. Oddiel zjazdového lyžovania mal svojich členov rozdelených do troch oddielov: starších a mladších žiakov a družstvo dospelých. Najlepšie výsledky dosahoval Tomáš Kucharík, ktorý sa zúčastnil na kvalifikačných pretekoch Slovenska a celoštátnych klasifikačných pretekov v rámci celého Československa. Podobne Ján Subjak a bratia Ľuboš a Karol Fedorovi. Emília Smolková skončila v okresnej súťaži talentov na prvom mieste, Andrea Veselovská skončila tretia a Mária Gruchalová šiesta. O zjazdové lyžovanie bol veľký záujem, ktorý nemohol byť uspokojený pre nedostatok lyžiarskych výstrojov, lyží, kombinéz. Predseda oddielu zjazdového lyžovania MUDr. Ladislav Kucharík a tréner Ján Kenéz tento problém riešili tak, že deti trénovali striedavo. Trénerkou najmladších bola Mária Kucharíková.²⁵

Majstrovstvá okresu v behu na lyžiach v Zákamennom

V roku 1989 sa v Zákamennom konali majstrovstvá okresu v behu na lyžiach žiactva, dorastu, dospelých a X. ročník „Behu pionierov a zväzákov o pohár V. I. Lenina, III. kolo Okresnej pohárovej súťaže VLZ. Súčasne bola vyhlásená súťaž družstiev mladšieho a staršieho žiactva o Pohár JRD

1980 Roháče - Goralský klobúčik, tréner J. Dibdiak a pretekár Tomáš Kuchárik pred štartom

Biela Orava Zákamenné, najmladšie žiactvo súťažilo o Pohár NF Zákamenné. Minister spravodlivosti SSR vyhlásil Cenu fair - play. Predsedom súťažného výboru bol Anton Vaterka, riaditeľom pretekov Mgr. Albín Bernaták, hlavným rozhodcom Peter Beňuš, veliteľom tratí Štefan Verníček, zodpovedným trénerom PaedDr. Stanislav Ertel. V pretekoch súťažili pretekári z Brezy, Dolného Kubína, Oravskej Lesnej, Zákamenného a Zuberca. Na pretekoch štartovalo 92 pretekárov v kategóriách: najmladší žiaci v behu na lyžiach na 800 m, najmladšie žiačky v behu na lyžiach na 800 m, dve kategórie mladších žiačok - ročník 1978 a ročník 1977 v behu na 1400 m, dve kategórie mladších žiakov ročníka 1978 a ročníka 1977 v behu na 2 km, staršie žiačky ročníkov 1976 a 1975 v behu na 2 km, dve kategórie starších žiakov v behu na 3 km, mladšie dorastenky v behu na 3 km, ženy v behu na 3 km, mladší dorastenci v behu na 5 km, starší dorastenci v behu na 5 km, muži do 35 rokov a muži nad 35 rokov v behu na lyžiach na 5 km.

V súťaži jednotlivcov sa v kategórii mladších žiakov ročníka 1978 na prvom mieste umiestnil súťažiaci zo Zuberca, v kategórii mladších žiakov ročníka 1977, v kategórii starších žiačok ročníka 1975 a v kategórii starších žiakov ročníka 1975 sa na prvých miestach umiestnili súťažiaci z Dolného Kubína, v kategóriách mladších a starších dorastencov súťažiaci z Brezy, v ostatných desiatich kategóriách obsadili prvé miesta súťažiaci zo Zákamenného. V kategórii starších žiakov pretekal a prvé miesto obsadil Martin Bajčičák, ktorý neskôr Zákamennému priniesol v bežeckom lyžovaní najviac slávy (bližšie v časti

Volejbal má stále svojich priaznivcov

Významné osobnosti obce). Najlepšie umiestnenia získali Peter Jašica (1979), Rastó Florek (1979), Zuzana Švajčíková (1979), Vierka Telúchová (1979), Marta Večerková (1979), Olga Švajčíková (1978), Iveta Hlušíková (1978), Mária Bernatáková (1978), Margita Florková (1977), Janka Smolková (1977), Peter Vrábek (1978), Viera Klimčíková (1976), Erika Kuchtiaková (1976), Veronika Floreková (1975), Marián Večerek (1975), Róbert Belicaj (1975), v súťaži žien Alena Klčová (1965), Miloš Kakus (1973), Roman Večerek (1974), v súťaži mužov do 35 rokov Štefan Verníček, v súťaži mužov nad 35 rokov Jiří Malinka. V súťaži družstiev sa na prvých miestach umiestnili súťažiaci Základnej školy a TJ Zákamenné.

Cena fair play ministra spravodlivosti bola udelená Albínovi Bernatákovi, učiteľovi ZŠ a členovi TJ Tatran Zákamenné.

Majstrovstvá organizovali OV ČSZTV Dolný Kubín, TJ Tatran Zákamenné - lyžiarsky oddiel, JRD Biela Orava, organizácie Národného frontu, Lesná správa Paráč a Základná škola Zákamenné.²⁶

Náhradné bežecké trate malo Školské športové stredisko na Paráči. Vtedajší vedúci Lesnej správy Paráč Milan Vrábek starší mal veľké pochopenie pre potreby ŠŠS v bežecskom lyžovaní a pomáhal mu zabezpečovať pri nedostatku snehu tréningy ako aj preteky na Paráči.²⁷

Obnovenie volejbalového oddielu

Činili sa aj volejbalisti a šachisti. Volejbalisti od roku 1986 hrávali v okresných súťažiach. O obnovenie volejbalu v obci sa pričínal Anton Klimčík začiatkom osemdesiatych rokov, ktorý bol zakladajúcim členom a zároveň

1971 Futbalové mužstvo Zákamenného

hráčom, spolu s ďalšími nadšencami volejbalu: Jozefa Vojtaššáka, Vladimíra Zmoraya, Rudolfa Rusnáka, Milana Marka, Ing. Dušana Janoťáka, Ing. Jozefa Chmela, Martina Klimčíka, Lubomíra Čiča. Za volejbalový oddiel najviac hrávali: Ing. Peter Balko, Miroslav Klimčík, Ing. Pavol Dendys, Milan Michalica, Vladimír Gruchala, Ivan Rusnák, Jozef Vrábek, Erich Ramač, Miloš Kakus, Lubomír Kačerík.

Družstvo volejbalu nemalo potrebné vybavenie, spočiatku hrávalo v dresoch, vyradených futbalovým oddielom. Na zápasy sa prepravovalo autobusmi, alebo vlastnými autami. Pre nezáujem vtedajšieho vedenia TJ o volejbal a pre problémy s telocvičňou mali volejbalisti dojem, že išlo o „nechcené dieťa.“²⁸

Postup futbalistov do vyššej súťaže

Futbalový oddiel mal v roku 1982 dve družstvá. Družstvo dospelých, ktoré hralo v IV. triede, trénoval Augustín Bartoš a o družstvo dorastu sa po odbornej stránke staral tréner Albín Florek. Obe družstvá boli po jesennej časti na čele tabuliek a usilovali sa o postup do vyššej súťaže. Bola obnovená aj činnosť volejbalového oddielu.²⁹ V roku 1985 postúpili futbalisti TJ Tatran do vyššej súťaže. Tento postup vybojovali: Brankári Miroslav Glejtek, Anton Šimjak, hráči: Anton Fafejta, Vincent Katreník, Ján Ferencík, Ján Straka, Serafín Večerek, Serafín Sochuliak, Karol Vrana, Stanislav Fafejta, Jozef Michaliga, Emil Majchrák, Albín a Vladimír Palárikovci, Michal Večerek, Alojz Vojtaššák, Ján Makúch a Jozef Polták.

1973 Víťazné futbalové mužstvo Zákamenného v prvomájovom turnaji
zlava: A. Grofčík, K. Polták, Ing. F. Polták, A. Bartoš, Š. Godiš, V. Florek, J. Florek, MUDr. L. Kuchárik, Godiš J., F. Veselovský, A. Věčerek

Vo vyššej súťaži sa neudržali a po roku zostúpili do nižšej súťaže. Bola to aj chyba vedenia futbalového oddielu a výboru TJ. Zákamenských futbalistov viedol do roku 1986 ako hrajúci tréner Ján Godiš, tajomník MNV, od roku 1987 ako tréner pôsobil Vincent Katreník a v 90. – tých rokoch František Durčák a Ján Ferenčík.

Materiálno-technická základňa športu v obci

V roku 1987 už mali zákamenskí športovci dobré materiálno – technické vybavenie. K dispozícii mali športový areál s vybudovanými šatňami, v škole mali v zimných mesiacoch k dispozícii telocvičňu. Do šatní v tomto roku zaviedli vodu.

Na základe dosiahnutých výsledkov sa telovýchovná jednota Zákamenné dostala medzi 13 vzorných telovýchovných jednôt v okrese. Financovanie jej činnosti bolo sčasti z dotácie OV ČSZTV, z prevádzkovania lyžiarskeho vleku, pomáhalo aj miestne Jednotné roľnícke družstvo (JRD). Lyžiarsky vlek obsluhovali zanietenci lyžiarskeho športu na úkor svojich dovoleniek. Športovci počas leta brigádovali na miestnom JRD, za to im družstvo poskytovalo dopravu na športové súťaže.²⁹ V roku 1989 malo Zákamenné štyri futbalové družstvá. O vlek sa staral hlavný vlekár Karol Fedor, Pavol Dibdiak, Milan Rončák, Serafín Klimčík a ďalší, ktorí svoju dovolenku obetovali na prevádzku vlekov.³⁰ V okresnej II. triede dorasteneckých futbalových

1986 Žiaci TJ TATRAN

družstiev hralo 13 družstiev. Na prvých troch miestach sa po jesennej časti súťaže netradične umiestnili dorastenci z Chlebníc, Krušetnice a Zákamenného. Družstvo mužov hralo v III. triede v skupine B, v súťaži slušnosti sa umiestnili na 1. mieste.³¹

Súťažne hrávali aj volejbalisti. Na majstrovstvách kraja vo volejbale mužov v roku 1989 hralo volejbalové družstvo Zákamenného.³²

Zmena vo vedení Telovýchovnej jednoty po roku 1989

Po roku 1989 sa vzdal funkcie dlhoročného predsedu Telovýchovnej jednoty pán Leonard Rusnák, športový zanietenec a organizátor športu, ktorý pre túto organizáciu pracoval od roku 1969 ako predseda TJ. V roku 1990 bol za predsedu TJ zvolený pán Ľudovít Srogoň, ktorý túto funkciu vykonával do smrti v roku 1992, keď došlo v TJ Tatran Zákamenné k vytvoreniu nového vedenia na čele s predsedom pánom Jánom Godišom. Telovýchovná jednota sa začala orientovať výlučne na futbal, ostatné športy (volejbal, bežecké a zjazdové lyžovanie a oddiel Základnej rekreačnej telesnej výchovy - ZRTV) ostali v úzadí a došlo k ukončeniu ich činnosti.

Mimo TJ sa v obci vytvoril športový klub badmintonu, ktorý pracuje do súčasnosti pod vedením pána Juraja Klačanského (podrobnejšie v kapitole Dejiny školstva).

V jarnej časti okresnej futbalovej súťaže žiakov ročníka 1994/1995 začal zákamenských žiakov trénovať Ľubomír Martauz. V skupine C skončil so svojimi zverencami na 4. mieste.³³

1994 Žiaci TJ TATRAN s Jánom Godišom

V súťažnom roku 1994/1995 po skončení jarnej časti súťaže boli v skupine B muži na 8. mieste z desiatich družstiev, žiaci hrali v I. triede, skupine B, kde sa umiestnili na peknom 3. mieste.

V súťažnom ročníku 1995/1996 sa v záverečnej tabuľke jesennej časti súťaže žiakov skupiny C umiestnili žiaci Zákamenného na 1. mieste so ziskom 18 bodov. Zo siedmich odohratých zápasov iba jeden prehrali, v šiestich dosiahli víťazstvo. Za Zákamenné hralo 17 žiakov: Pavol Sekeráš, Jozef Ferencík, Tomáš Kačerík, Ján Kuric, Martin Kurnavka, Martin Florek, Peter Kuchťák, Róbert Briš, Vladimír Michaliga, Ján Gašper, Michal Sochulák, Ľuboš Dudek, Štefan Briš, Peter Kondela. Najlepším strelcom s dvanástimi gólmi bol Ján Godiš, druhým najlepším strelcom so 6. bodmi bol Pavol Večerek. Pavol Sekeráš bol po jesennej časti súťaže najúspešnejším brankárom, len s ôsmimi gólmi na svojom konte. Trénerom a vedúcim družstva žiakov bol Ľubomír Martauz, 23 - ročný, ešte nedávno obliekal dres seniorov Zákamenného a ZŤS Námestovo. Družstvo viedol druhú sezónu.³⁴

Po jesennej časti futbalovej súťaže 1996/1997 bolo umiestnenie futbalových družstiev nasledovné: družstvo mužov sa v II. triede skupine B umiestnilo na 9. mieste i dvanástich družstiev, dorastenci na 8. mieste v V. lige skupine B, družstvo žiakov skončilo na poslednom, 11. mieste v IV. lige skupine B, keď získalo len 2 body.

Koncom roka 1999 medzi vianočnými sviatkami sa uskutočnil vianočný volejbalový turnaj žiakov v telocvični Základnej školy pri príležitosti 6. výročia vzniku Slovenskej republiky. Turnaja sa zúčastnili družstvá žiakov

1996 - dorast, účastník V. ligy

základných škôl z Novoti, Oravského Veselého, Oravskej Polhory, Námestova a našej školy. V súťaži dievčat sa ako prvé umiestnilo družstvo dievčat Zákamenného, v súťaži chlapcov žiaci Základnej školy Novot'. Turnaj zorganizoval za pomoci sponzorov Mgr. Albín Bernaták, manželia Dendysovci a obec. Sponzormi akcie boli: Rolnícke družstvo, Lesná správa Severoslovenských lesov, š. p. Zákamenné.³⁵

Dňa 18. apríla 1999 sa v Kultúrnom dome uskutočnil šachový turnaj „O pohár starostu obce“ bez rozdielu veku, ktorého sa zúčastnilo dvadsať súťažiacich. Turnaj sponzorovala obec. O jeho obnovu sa zaslúžil starosta obce Ing. Jozef Florek, bývalý učiteľ Ján Ramač, ktorý počas svojho účinkovania v Zákamennom viedol aj šachový krúžok. Súťažil aj žiak Ján Kocúr, ktorý v roku 1997 získal titul Majstra Stredoslovenského kraja, v turnaji zvíťazil Mgr. Tomáš Pupák.³⁶

Futbalová sezóna 1999/2000

Muži hrali v II. triede v skupine B. V tejto skupine hralo desať mužstiev. Po osemnástich odohratých zápasoch boli s so 14 bodmi na predposlednom, 9. mieste tabuľky, keď vyhrali iba 3 zápasy, v piatich dosiahlo remízu a 10 prehrali. Skóre 20 : 35.

Do okresnej súťaže boli prihlásení aj žiaci, zaradení v I. triede do skupiny B. V záverečnej tabuľke sa po jarnej časti súťaže umiestnili na krásnom 2. mieste s 57 bodmi, keď odohrali 24 zápasov, z ktorých 18 vyhrali, v troch dosiahli remízu a 3 prehrali. Dosiahli krásne skóre 84 : 15. Dorastenci hrali V. lige

dorastu. V hodnotení jesennej časti futbalovej sezóny 2000/2001 bolo Zákamenské družstvo mužov hodnotené nasledovne: na domácom ihrisku odohralo 9 zápasov, z nich 7 vyhralo, 1 remizovalo a 1 prehralo. Dosiahlo skóre 23 : 8 so ziskom 22 bodov a umiestnilo sa na 3. mieste z desiatich hrajúcich družstiev. Na ihrisku súperov sa však našim futbalistom veľmi nedarilo. Z deviatich zápasov iba jeden vyhralo, dvakrát remizovalo a až šesťkrát odchádzali domov s prehrou. Lepšie sa mu darilo v jesennej časti, keď skončilo v strede tabuľky na 5. mieste, v jarnej časti si umiestnenie zhoršilo a skončilo ako siedme. Mužstvo hralo v II. triede v skupine B, kde sa v konečnej tabuľke ocitlo na 6. mieste. Z 18 odohratých zápasov 8 vyhralo, trikrát remizovalo a 7 prehralo. Dosiahlo 27 bodov (prvá Zubrohlava získala 42 bodov) a skóre 36 : 31.³⁷ V roku 2000 sa začalo s výstavbou dvoch tenisových kurtov a ihriska s pomocou obce.³⁸

Vo futbalovej sezóne 2000/2001

Futbalové družstvo mužov hralo v II. triede v skupine B. V skupine hralo spolu 10 mužstiev: Oravská Lesná, Zubrohlava, Rabčice, Oravská Polhora, Klin, Mutné, Babín, Lomná, Vasilov a Zákamenné.

V záverečnej tabuľke jesennej časti súťaže skončilo naše mužstvo v strede tabuľky, na 5. mieste. Z deviatich odohratých zápasov 5 vyhralo a 4 prehralo, získalo 15 bodov (najlepšia Oravská Lesná 21 bodov) a dosiahlo skóre 22:21.

V jarnej časti futbalovej súťaže si zhoršilo umiestnenie a kleslo na 7. miesto z desiatich. Z deviatich zápasov jarnej časti 3 krát vyhralo, 3 krát remizovalo a 3 krát prehralo, dosiahlo skóre 14:10 a získalo iba 12 bodov. Z deviatich zápasov, ktoré futbalisti odohrali na domácom ihrisku naše mužstvo 7 vyhralo, v jednom dosiahlo remízu a 1 prehralo. Z deviatich zápasov odohratých na ihriskách súperov vyhralo iba jeden zápas, dvakrát dosiahlo remízu a až 6 krát sa vracalo domov s prehrou.³⁹ V konečnej tabuľke II. triedy skupiny B sa umiestnilo na 6. mieste s rovnakým počtom bodov ako šieste Rabčice, ale s horším skóre 36 : 31, keď 8 zápasov vyhralo, 7 prehralo a trikrát dosiahlo remízu.⁴⁰ Naši futbalisti prehrali na domácom ihrisku aj s Rabčicami, považovanými za slabšieho súpera.⁴¹

Futbalová sezóna 2001/2002

Dorastenci Zákamenného hrali v tejto sezóne v I. triede spolu s ďalšími pätnástimi futbalovými družstvami. V záverečnej tabuľke sa po tridsiatich zápasoch v jesennej a jarnej časti súťaže umiestnili v strede tabuľky na 8. mieste, keď 12 zápasov vyhrali, v štyroch dosiahli remízu a 14 prehrali. So získanými štyridsiatimi bodmi (prvá bola Oravská Lesná s 66 bodmi) nemohli v konkurencii získať lepšie umiestnenie, napriek tomu, že dali 70 gólov, ale dostali 62.

Žiaci hrali v IV. Lige v skupine B. Z 12 družstiev sa umiestnili na 8. mieste. Odohrali 22 zápasov, v ktorých získali 24 bodov. 7 zápasov vyhrali, trikrát dosiahli remízu a dvanásťkrát sa domov vracali s prehrou. Dali 29 a dostali 33 gólov.⁴²

Futbalové družstvo mužov hralo v II. triede v skupine B. Po jesennej časti súťaže sa umiestnilo na 2. mieste za Rabčou, keď z desiatich zápasov

16. 11. 2002 Miniliga - turnaj, zostava víťazného družstva ORAVIC

7 vyhralo, raz dosiahlo remízu a iba dvakrát prehralo. Muži dali 23 gólov, dostali 13 a získali 22 bodov. Jarnú časť súťaže však zbabralo. Z desiatich odohratých zápasov sa iba štyrikrát tešilo z výhry, raz dosiahlo remízu a 4 krát zarmútilo svojich fanúšikov prehrou. V konečnej tabuľke jarnej časti sa so získanými 14 bodmi a skóre 23:17 umiestnilo na 6. mieste.⁴³ Za mužov najčastejšie dávali góly Vladimír Klimčík, Štefan Florek, Emil Mundier, Tibor Murín, Ivan Straka, Miroslav Smolka, Ľubomír Šimiak, Miroslav Majchrák.

Futbalová sezóna 2002/2003

V roku 2002 obec reprezentovalo aj družstvo mladších žiakov, ktorí hrali v skupine C. Umiestnili sa na 1. mieste tabuľky, dosiahli 13 bodov a skóre 9:3. Za žiakov skórovali J. Rabčan, M. Čič, J. Úradník, M. Žatkuliak.

V okresnej súťaži hralo aj družstvo dorastencov. Dorastenci I. triedy dorastu boli rozdelení do dvoch skupín, A a B. Naši dorastenci hrali v skupine B, spolu s ďalšími siedmimi družstvami: Mutné, Oravské Veselé, Klin, Novोť, Breza, Oravská Polhora a Sihelné. V záverečnej tabuľke jesenného kola sa umiestnili na 2. mieste, 5 zápasov vyhrali a jeden prehrali. Najčastejšie skórovali: M. Huťka a Ľ. Holubjak.

V záverečnej tabuľke futbalového ročníka 2002/2003 sa družstvo mužov umiestnilo na druhom mieste v II. triede dospelých v skupine B. Napriek dobrému umiestneniu malo na prvú Brezu stratu 17 bodov. Naše mužstvo dosiahlo v sezóne 40 bodov, keď z 20 odohratých zápasov 13 vyhralo, raz dosiahlo remízu a 6 prehralo. Dosiahlo skóre 49:26. najčastejšie padali

góly z kopačiek Pavla Klimčíka, Vlada Klimčíka, Štefana Floreka, Antona Floreka, Martina Floreka, Večerka, Antona Jašicu, Šimiaka, Jána Plaskúra, Róberta Sochuliaka, Ivana Straku, Jurigu, ktorý aj chytal.

Dorastenci sa v záverečnej tabuľke I. triedy skupiny B umiestnili na 3. mieste, keď zo 14 zápasov 8 vyhralo a 6 prehralo. Dosiahlo skóre 39: 26 a 24 bodov.

Žiaci boli zaradení v IV. Lige skupine B, v ktorej hrali s 11 ďalšími družstvami. Z Bielej Oravy hrali v tejto skupine iba naši žiaci a žiaci z Mútneho. Z okresu Tvrdošín hrali družstvá Liesku, Zuberca, Habovky, ostatné družstvá boli z Liptova. V záverečnej tabuľke sa umiestnili na predposlednom, 11. mieste. Odohrali 22 zápasov, z nich 5 vyhrali, 4 remizovali a 13 prehrali. Dali 8 a dostali 36 gólov.

Hrali aj mladší žiaci. Boli zaradení v skupine c spolu s družstvami Oravskej Lesnej, Mutného a Krušetnice. Po jesennej časti súťaže sa umiestnili na 2. mieste, v dvanástich odohratých zápasoch 6 vyhrali, 2 remizovali a 4 prehrali. Dosiahli skóre 16: 11 a 20 bodov.⁴⁴ Umiestnili sa na čele tabuľky s dosiahnutými 45 bodmi.

Okrem futbalu sa v Zákamennom hrala Malá halová futbalová liga, do ktorej sa zapojilo 11 futbalových družstiev, tu uvádzame poradie, v akom sa družstvá umiestnili: Feribus, KVN, Oravice, FC Horský Santos, Colospol, FC Profíci, Dibdo, Klimcol, Favorit, FC Šerif, Pupkáči. Najlepšími strelcami boli K. Kormaňák (Klimcol) 20, L. Bartoška (KVN) 16, Plaskúr (Dibdo) 15.⁴⁵

Vo futbalovej sezóne 2003/2004 boli do okresných súťaží zapojené 3 družstvá Zákamenného: dospelí v II. triede v skupine B, dorast v I. triede v skupine B, žiaci v I. triede, kde hralo až 14 družstiev. Po skončení jarnej časti súťaže sa dorastenci umiestnili na 3. mieste s 24 bodmi (na prvé Mutné stratili 8 bodov). Osem zápasov vyhrali, 6 prehrali a dosiahli skóre 39: 26.

Jesenná časť súťaže

Skórovali bratia Klimčíkovci, Pavol a Vlado, R. Sochuliak, A. Jašica, E. Mundier, Vojtaššák, Šimiak, Juriga, Š. Florek, M. Godiš, R. Florek, Ondrisek, Kostolnák.

Dorast I. trieda skupina B V tejto skupine hralo 9 družstiev. Po ôsmich kolách bolo naše družstvo na 6. mieste tabuľky so ziskom 11 bodov, keď 3 zápasy vyhralo, dvakrát dosiahlo remízu a 3 zápasy prehralo. Skóre 12: 10.

1. trieda - žiaci

Mladší žiaci hrali turnajovým spôsobom. Skórovali Rončák, Úradník, Janoťák.

Nové polyfunkčné ihrisko

Dňa 29. apríla 2004 bolo odovzdané do užívania nové polyfunkčné ihrisko pri Základnej škole Jána Vojtaššáka. Bolo vybudované v rámci projektu Otvorená škola, ktorým sa umiestnila medzi najlepšími školami v rámci Slovenska. Prostredníctvom Vyššieho územného celku získala ZŠ

Jeseň 2004 - víťazné mužstvo dospelých, účastníci II. triedy v skupine „A“

príspevok na výstavbu ihriska 150 tisíc korún, k výstavbe prispela aj obec, urbárske spoločenstvo a individuálni sponzori. Pri slávnostnom odovzdaní ihriska do užívania boli prítomní starosta Ing. Milan Vrábel, riaditeľ Základnej školy Emil Revaj a učiteľ telesnej výchovy Albín Bernaták.

Telovýchova a šport v súčasnosti

V súčasnosti je predsedom TJ už asi 10 rokov Ján Godiš. Vo futbalových súťažiach hrajú 4 futbalové družstvá: Mužov trénuje Ing. František Murín, dorastencov Jozef Polták, starších žiakov Pavol Mrekaj a mladších žiakov Alojz Večerek, ktorý je zároveň tajomníkom TJ. Do roku 2003 bola činnosť TJ financovaná prevažne z prevádzky vleku a podnikateľských aktivít TJ. V súčasnosti činnosť TJ financuje obec.⁴⁶

Od roku 1997 sa v mužstve dospelých vystriedali viacerí hráči. Do súčasnosti aktívne hrajú: Štefan Florek, Vladimír a Jozef Vojaššákovci, Ľuboš Juriga (hostovanie z TJ Lomná), Ján Plaskúr, Martin a Róbert Florekovci, Vladimír a Pavol Klimčíkovci, Róbert Sochuliak, Martin Kurňavka, Martin Godiš, Anton Jašica, Jozef Ferenčík, Kamil Kostolňák, Peter Večerek, Emil Mundier, Albín Antušák, Peter Kocúr. Menej často hrajú, alebo svoju činnosť už ukončili: Slavomír Buliak, Ivan Straka, Jozef a Miroslav Majchrákovci, Milan a Gustáv Bartošovci, Štefan a Peter Kuhejdovci, Stanislav a Miroslav Smolkovci, Tibor Murín, Ľubomír Šimjak, Vladimír Gruchala, Ján Kuric, Marián Smolka, Tibor Rončák, Milan Rončák, Štefan Briš, Ján Šimjak, Vladimír Večerek, Jozef Subjak (hostuje z TJ Novot').

5. 12. 2004 Šachový turnaj

E-FOTO M. IGLÁR

Z novej generácie hrajú: Michal Sochuliak, Michal Vrábel, Ján Godič ml., Jozef Chmel, Ľuboš Kondela, Ján Kocúr, Martin Žatkuliak.⁴⁷

Eva Kurjaková

Osobnosti

Martin Bajčičák, športovec, lyžiar

Narodil sa 12. júna 1976 v Zákamennom a tam aj ako sedemročný začínal súťažne so zjazdovým lyžovaním. Vo svojich desiatich rokoch predsedal na bežecké lyžovanie. Jeho prvým trénerom bol Albín Bernaták z Telovýchovnej jednoty Zákamenné a učiteľ Základnej školy. Po maturite na gymnáziu v Dolnom Kubíne ako pretekár v bežeckom lyžovaní v Slávii Dolný Kubín odišiel do strediska štátnej športovej reprezentácie na Štrbskom Plese. Hneď na začiatku svojho pôsobenia v tomto stredisku získal ako junior titul Majstra sveta v behu do vrchu, čím sa zaradil medzi úspešných reprezentantov. V behu do vrchu už ako muž obsadil na Majstrovstvách Európy 4. miesto.

V roku 1996 bol jeho trénerom Ondrej Brúzik. V tomto roku dosiahol druhé a tretie miesto na Majstrovstvách sveta juniorov¹ a bol vyhlásený za najlepšieho športovca Oravy. V Banskej Bystrici bol dokonca zvolený za lyžiarskeho kráľa Slovenska (najlepšieho lyžiara).²

1988 Privítanie - olympionikov Martina Bajčičáka, Mariána Večerka a trénera Albína Bernatáka (v strede) v ZŠ Zákamenné

V roku 1989 bol predsedníctvom Okresného výboru Československého zväzu telesnej výchovy (ČSZTV) vyhlásený za najlepšieho športovca Oravy.³

Dňa 15. februára 2001 získal cenné 7. miesto na pretekoch Svetového pohára v Salt Lake City. Na Majstrovstvách sveta v behu na lyžiach na 50 km si 20. miestom a ďalšími dobrými výsledkami zabezpečil účasť na Zimných olympijských hrách 2002. Ešte ako pretekár TJ Slávia Dolný Kubín získal na Európskych olympijských hrách mládeže v Taliansku krásne 3. miesto.⁴ Na zimnej olympiáde v Salt Lake City v roku 2002 dosiahol po Martine Jašicovej najlepší individuálny výkon zo všetkých Slovákov. V behu na 50 km klasickým spôsobom skončil na 12. mieste.⁵

Benyuš, Ján

Kňaz spišskej diecézy, zomrel v roku 1765⁶

Albín Bernaták, učiteľ, tréner

Mgr. Albín Bernaták, učiteľ, tréner, politický činiteľ, narodený 2. júla 1944 v Oravskej Lesnej. Vyštudoval Gymnázium v Námestove a Pedagogickú školu v Turčianskych Tepliciach. Vysokú školu ukončil v Banskej Bystrici.

Od roku 1967 pôsobil ako učiteľ na Základnej škole v Zákamennom. V roku 1982 - 1983 absolvoval prípravu lektorov na nové poňatie telesnej výchovy a podľa vyhlášky MŠ SSR vykonával lektora pre školenie učiteľov telesnej výchovy na Orave. Pričinil sa o zriadenie Školského športového strediska v bežeckom lyžovaní pri Základnej škole v Zákamennom. Získal kvalifikáciu trénera III. a II. triedy v bežeckom lyžovaní (Telovýchovná škola SÚV ČSZTV).

Za aktívnu činnosť v telovýchove bol ocenený „Čestným odznakom“ od Ústredného výboru Československého zväzu telesnej výchovy v Prahe a Verejným uznaním III. stupňa za zásluhy o rozvoj Československej telesnej výchovy udelené ÚV ČSZTV v Prahe.

Pod jeho vedením dosahovali žiaci školského športového strediska viaceré športové úspechy, bol prvým trénerom úspešného Martina Bajčičáka, Milady Poltákovéj, Mariána Večerka.

V roku 1989 bol za dlhoročnú a úspešnú reprezentáciu okresu Dolný Kubín vyhlásený za „najlepšieho trénera Oravy“.

V novembrových udalostiach v roku 1989 sa angažoval v politickom živote. V rokoch 1992 - 1994 bol poslancom Slovenskej národnej rady (od 1. 1. 1993 NR Slovenskej republiky.). Ako poslanec NR SR a člen výboru pre petície, právnu ochranu a bezpečnosť sa podieľal na demokratizácii života na Slovensku.

Ako dlhoročný člen, hráč a funkcionár Telovýchovnej jednoty v Zákamennom sa zaslúžil o rozvoj športu v obci. ⁷

JUDr. Milan Čič – zvitanie sa s rodákmi

JUDr. Milan Čič, DrSc. et Dr. h.c., univerzitný profesor, akademik Slovenskej akadémie vied

Prof. JUDr. Milan Čič, DrSc. et Dr.h.c., akademik Slovenskej akadémie vied sa narodil

2. januára 1932 v Zákamennom, okres Námestovo, Absolvent Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (1961). Pôvodne vysokoškolský pedagóg, bývalý námestník a neskôr minister spravodlivosti (1988 – 1989), predseda vlády národného porozumenia (1989 – 1990), podpredseda vlády ČSFR, poslanec Federálneho zhromaždenia ČSFR, predseda Ústavnoprávneho výboru Snemovne ľudu (1990 – 1992), predseda Ústavného súdu Slovenskej republiky (1993 – 2000).

V rokoch tzv. perestrojky bol vyzvaný na prijatie funkcie ministra spravodlivosti SR s úlohou humanizovať justíciu a zariadenia na výkon trestu odňatia slobody, upevňovať princíp sudcovskej nezávislosti a dokončiť rehabilitácie.

Vo funkcii podpredsedu vlády ČSFR pripravil a obhájil také ústavné zákony, ako bola novelizácia Ústavy ČSFR v otázkach prechodu podstatných častí kompetencií z úrovne federácie na orgány národných republík, ústavný zákon o delení majetku federácie a s nimi súvisiace zákony.

Ako predseda Ústavnoprávneho výboru Snemovne ľudu FZ ČSFR významne a zásadným spôsobom ovplyvnil prípravu a rokovanie zákonov o rehabilitáciách, reštitúciách a zákonov o kvalitatívnych koncepčných zákonoch týkajúcich sa zmien ekonomického a politického systému.

Vo funkcii predsedu Ústavného súdu SR sa zaslúžil o vybudovanie ústavného súdu, o jeho aktivitu, jurisdikciu, upevňovanie ústavnosti a slovenskej štátnosti.

V tejto funkcii sa zaslúžil o nadviazanie čulých a efektívnych zahraničných stykov a prijatie ÚS SR za člena Spoločenstva ústavných súdov Európy. Pod jeho vedením Ústavný súd SR položil pevné základy demokratického ústavného súdu, ktorý v praxi uplatňoval princíp nezávislosti, nestrannosti a nadstraníckosti.

Do rozvoja ústavného súdnictva prispel nielen organizačne a personálne, ale aj štúdiami, prednáškami doma i v zahraničí, ale najmä prípravou a vydaním Komentára k Ústave Slovenskej republiky. Okrem toho viedol pracovnú skupinu pripravujúcu Návrh Ústavy Slovenskej republiky.

Milan Čič okrem dlhoročnej pedagogickej práce vykonával aj viaceré akademické funkcie na Právnickej fakulte UK v Bratislave i v Košiciach, bol a je členom viacerých vedeckých rád slovenských univerzít a fakúlt, vykonával funkciu riaditeľa Ústavu štátu a práva SAV, podpredsedu SAV, je členom Výboru ochrany ľudských práv a slobôd v Chorvátsku.

Rozsiahlu a dlhoročnú vedeckú, pedagogickú, organizačnú a legislatívnu prácu a jeho aktivitu pri budovaní nového demokratického zákonodarstva ocenila Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach udelením titulu doctor honoris causa (2000).⁸

Po prezidentských voľbách v roku 2004 pracuje ako vedúci prezidentskej kancelárie.

Florek, Ondrej Historik

Narodil sa 16. júna 1937 v Zákamennom, kde navštevoval aj Základnú školu, potom absolvoval Jedenástočnú strednú školu v Námestove, kde v roku 1955 maturoval. Na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave vyštudoval slovenčinu – dejepis, kde získal titul PhDr., CSc a docentúru. Po štúdiách pôsobil ako pedagóg na viacerých vysokých školách v Bratislave (Univerzita Komenského, Slovenská vysoká škola technická), kde prednášal dejiny robotníckeho a komunistického hnutia a komunistickej strany Československa. V historickom výskume sa orientoval na najnovšie dejiny so zameraním na rodný, oravský región. V prvých dvoch zväzkoch Zborníka oravského múzea (1968, 1971) uverejnil štúdie o industrializácii Oravy v období 1945 – 1960. V monografii Dolný Kubín (1968) spracoval obdobie Slovenského národného povstania a povojnové roky, publikoval početné popularizačné príspevky v odbornej i dennej tlači.⁹

Chamulják, Ignác

Katolícky kňaz. Zomrel na Spiši v r. 1765.¹⁰

Kasan, Jozef

Katolícky kňaz (1954 - 2002). Po rodičoch mal svoj pôvod vo Vavrečke. Narodil sa 10. marca 1954. Do Zákamenného nastúpil v polovici novembra 1985. Po svojom príchode do Zákamenného sa horlivo pustil do obnovy kresťanského života a farnosti po duchovnej i materiálnej stránke. Venoval sa mládeži, staral sa o obnovu starého kostola, kde dal zreštaurovať hlavný i bočné oltáre, kazateľnicu, krstiteľnicu, organ.

Významným dielom sa zaslúžil o výstavbu nového kostola sv. Jozefa, ktorý bol posvätený 1. januára 2001. Do nového kostola zaobstaral nové zvony.

Počas svojho pôsobenia sa snažil o rehabilitáciu zákamenského rodáka J. E. Jána Vojtaššáka, spišského biskupa.

Zomrel nečakane 19. júla 2002 vo veku 48 rokov. Pochovaný bol na miestnom cintoríne 23. júla 2002.¹¹

13. 11. 2000 Vdp. Jozef Kasan *posväcuje sochu sv. Jozefa*

Klimčík, Anton – katolícky farár, náboženský spisovateľ

Narodil sa v Zákamennom 24. septembra 1843. Jeho sestra Mária bola matkou biskupa Jána Vojtaššáka.

Po absolvovaní teologických štúdií pôsobil ako katolícky kňaz v Stankovanoch, Hybiach a inde. Bol národne uvedomelým kňazom, od roku 1873 bol členom Spolku sv. Vojtecha, venoval sa osvetovej práci. V publicistickej činnosti uverejňoval od roku 1888 osvetové články, dopisy, ale najmä početné kázne v Osvaldovom časopise *Kazateľňa*, samostatne vydal prácu *Svätý Anton Paduánsky a Chlieb duchovných* (Budapešť 1901). Ružomerskému múzeu odovzdal viaceré muzeálne predmety a rukopisy Hýrových prác. Ako farár pôsobil v Hybiach. Zomrel 30. apríla 1919.¹¹

Laššák, Ján

Farár v Lipnici a Dubovej, zomrel 1839¹². O tomto kňazovi sa zmienil v *Historii domus Zubrohľavy zákamenský* a neskôr zubrohľavský farár Jozef Gerbery ako o synovi kurátora zákamenského kostola Jána Laššáka v roku 1819.

Leehman, Otto – učiteľ

Nebol rodákom zo Zákamenného. Pochádzal z Krnova (20. novembra 1901). V Zákamennom pôsobil ako učiteľ v tridsiatych rokoch (20. storočia – poznámka E. Kurjaková). Venoval sa štúdiu oravskej flóry. Vo svojej štúdiu uverejnenej v dvoch číslach Oravy r. 1930 opísal vyše 300 rastlín nachádzajúcich sa v okolí Zákamenného). Po odchode na iné pôsobisko priniesol Nový človek (r. 9, č. 17) jeho báseň Spomienka na Oravu – vid' úvod knihy.¹³

V roku 1930, keď uverejnil v Orave svoj „Soznam rastlín, ktoré sa v Zákamennom a jeho okolí nachodia“, pôsobil v Dolných Našticiach. Jeho herbáre pochádzali z časti chotárov: Zákamenné, Erdútka (po Zimnej), Lomná, Krušetnica, Novot (po Beňadovský mlyn), Breza (po Pekelné) a vrchy Kamenné a Kýčera.¹⁴

Makoš, Peter Publicista, pedagóg, rímsko – katolícky kňaz

Pochádzal z Liptovskej Teplej, kde sa narodil 24. apríla 1903. Vyštudoval teológiu, vysvätený bol 29. júna 1928. Ako kaplán pôsobil v Spišskej Novej Vsi, Námestove, ako administrátor v Liptovskej Tepličke. V rokoch 1934 – 1939 bol profesorom dejepisu a pedagogiky na učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule. Od roku 1939 do 1945 pôsobil na štátnom gymnáziu v Bratislave, kde súčasne pracoval v odbočke Národnej rady československej. V roku 1947 bol pracovníkom Ústrednej správy Slovenskej ligy a redaktorom týždenníka *Náš národ* v Bratislave. V rokoch 1954 – 1960 bol riaditeľom Základnej školy fakultnej nemocnice v Bratislave. Ako duchovný nemohol v tom čase pôsobiť v školských službách, preto odišiel do pastorácie, účinkoval v Prievidzi, Handlovej, Rabči a od roku 1964 až do smrti bol správcom zákamenskej farnosti.

Už od bohosloveckých štúdií bol literárne činný, ako tajomník Spolku sv. Pavla organizoval rozličné kultúrno – osvetové podujatia. V zborníku literárnych prác slovenských bohoslovcov uverejnil v roku 1924 poviedku *Na štedrý večer u Drnduliakov*. Prispieval do *Rozvoja*, *Svätej rodiny*, *Slováka*, *Novej Oravy*, *Nášho národa* a iných. Prekladal diela francúzskych autorov, nacvičoval divadlá, prednášal na kultúrno – národných podujatiach. Zomrel v Zákamennom 1. februára 1970.

Rončák, Serafín katolícky kňaz, osvetový pracovník

Narodil sa v Zákamennom 10. marca 1898. Študoval v Trstenej a Ružomberku, teológiu v Spišskej kapitule. Po vysvätení pôsobil ako kaplán, v 30. rokoch ako katolícky farár v Bobrovci. Počas plebiscitu pôsobil na Orave, organizoval národné gardy a za prvej svetovej vojny bol očitým svedkom popravy kragujevackých mučeníkov.¹⁵ V Bobrovci bol členom a funkcionárom kultúrnych spolkov, predsedom školskej stolice, referentom Spolku rímsko – katolíckych katechetov, župným jednatelom Orla a členom obecného zastupiteľstva.¹⁶

Rowland, Wiliam (1814 – 1883)

Nebol zákamenským rodákom, ani v obci dlhodobo nepôsobil. Zanechal tu však po sebe pamiatku v podobe dvoch Rowlandových kameňov, ktoré sa tu zachovali do súčasnosti. Svedčia o tom, že Rowland mal k Zákamennému zvláštny vzťah.

Wiliam Rowland zasvätil takmer 20 rokov svojho plodného života hospodárskemu povzneseniu Oravy a zveladeniu jej lesov, patrí do galérie osobitne zaslúžilých priekopníkov lesníckeho pokroku v Čechách, bývalom Uhorsku, najmä Slovensku“ napísal o ňom Josef Nožička, z Výskumného ústavu lesného hospodárstva a poľovníctva zo Zbraslavi pri Prahe. Jeho rodina pochádzala z Anglicka, otec sa neskôr oženil a usadil v Čechách, kde sa 10. septembra 1814 narodil Wiliam Jozef. Vyučil sa za murára, neskôr študoval na lesníckej akadémii v Tharandte. Od roku 1840 pôsobil v kráľovskom saskom ústave pre riadenie lesov, roku 1850 bol menovaný za komisára pre katastrálny odhad lesov v Rábe, v r. 1852 sa stal lesným šafárom v Kremnici, v r. 1856 polesným v Brezne nad Hronom a v tom istom roku bol zvolený za mestského lesmajstra v Bratislave. Od r. 1851 sa zúčastňoval na prípravných prácach k založeniu uhorského lesníckeho spolku, v ktorom aj dlhé roky zasadal. Na valných zhromaždeniach spolku Mittheilunkgen des ungarischen Forstvereines referoval o aktuálnych lesníckych otázkach a ako člen spolku sa usiloval o zriadenie lesníckej školy v Bratislave. Pri tejto činnosti sa zoznámil s rodinou grófa Zichyho, ktorej príslušníci boli riaditeľmi Oravského komposesorátu. V roku 1864 bol vybraný za lesmajstra na komposesorátom Oravskom panstve s 34 200 ha lesov, čo bolo jedno z najvýznamnejších miest lesníckej služby. Najskôr dal zistiť stav lesných porastov v troch najväčších oravských revíroch – Mútne, Zákamenné a Polhora, ktoré vtedy merali 16 085 ha. Svojím pomocníkom – synovi Róbertovi a Kolomanovi Garlathymu dal zakresliť do máp zmeny kultúr a pre tieto tri revíre zostaviť údaje o vekovom rozvrstvení lesných porastov.

V roku 1863 boli aj staršie kultúry postihnuté veľkým suchom a potrebovali dôkladné a zároven i veľmi nákladné zlepšovanie. Pre nedostatok prostriedkov nariadil zber lesných semien a už v roku 1865 dal založiť lesné škôlky na vypestovanie potrebných sadeníc. Pozornosť venoval najmä smrek, ktorý na tunajších stanovištiach dosahoval pri veku 100 rokov výšku 35 m a priemer 56 cm. Do veľkých rozmerov dorastala na Orave i jedľa, rastúca niekedy i v nadmorskej výške nad 1100 a dosahovala v prastarých porastoch priemer 175 – 200 cm. Okrem týchto sa na zalesňovanie používal smrekovec opadavý, lesná, čierna i bahenná borovica rastúca na lesných rašeliniskách, vejmutovka, jaseň, javor, brest, hrab, dub, breza, jarabina, lipa, osika a lieska. Pokusy s pestovaním limby neboli úspešné.

Rowland za necelých 20 rokov pôsobenia na Orave zalesnil viac ako 30 % všetkej výmery oravských lesov. Proti klčovaniu lesných a chrastových porastov v lesoch, na ktorých si ľudia zriaďovali políčka alebo pastviny, na popud riaditeľa komposesorátu Edmunda Zichyho napísal slovenskú brožúru „Z ktorého ohľadu je potrebné na holách a vysokých vrchoch nachádzajúce sa

stromy a kroviny nenivočiť.“ Tu spomína, že pri prehliadke zákamenského revíru s grófom Zichym zistili, ako mnohé smrečiny a iné lesné stromy a kroviny sú podlupované, obrúbané a popodtínané v domnienke, že pre ne nemôže rásť tráva a tak pre svoj dobytok nemajú dostatok paše. V brožúrke apeloval na obyvateľstvo, aby tieto porasty neničilo a poukazoval na úsilie o zachovanie lesov v záujme blahobytu vtedajších a budúcich generácií oravského obyvateľstva. Poukázal na vplyv lesa na zmiernenie klímy celej krajiny i na zdravie jej obyvateľov, na udržiavanie vlhky v pôde a jej úrodnosti i na vplyv a následky odlesnenia horských hrebeňov, ktoré je v suchých rokoch príčinou vysychania studienok i potokov a v daždivom počasí zapríčiňuje povodne.

Vďaka Rowlandovej iniciatíve vznikol pre Oravu hospodársky spolok, ktorý poriadal v r. 1874 oravskú hospodársko – lesnícku výstavu. Zaslúžil sa o rozvoj ovocinárstva (v Oravskom Podzámku r. 1867 založil ovocnú škôlku), o zveladenie rybárstva (umelý chov rýb v Oravskom Podzámku), z ktorého zarybňovali oravské rieky. Stal sa predsedom rybárskeho spolu pre horné Uhorsko, k založeniu ktorého dal podnet. V roku 1868 bola v Oravskom Podzámku založená odborná lesnícka knižnica, do ktorej sa každoročne nakupovali knihy za 100 zlatých, aj prírodovedecké múzeum.

Rowland miloval Oravu. Do jeho domu prichádzali významné osobnosti, ktorým ukazoval oravský kraj. Zviditeľňoval ho aj na výstavách v Pešti, vo Viedni, v stoličnom Belehrade. Tu pôsobil až do svojho penziónovania v roku 1883. V dôsledku tuhej maďarizácie mu dávali hrubo pociťovať, že nevedel maďarsky a nenarodil sa v Uhorsku, odišiel k svojej dcére do Waldenburgu v Sasku. Tam vydal svoje pamäti v nemčine a zomrel 28. novembra 1888.¹⁷

Teluššák, Štefan,

Farár v Borove, neskôr na odpočinku v Spiši¹⁸

Veszelovský, Ján,

Učiteľ v Dunakszi, zomrel v roku 1835¹⁹

Vojtaššák, Ján, Spišský biskup, redaktor Svätej rodiny

Narodil sa 14. novembra 1877 v Zákamennom ako siedme dieťa z jedenástich súrodencov. Otec Anton Vojtaššák, roľník (1840 – 1917), matka Anna rodená Klimčíková (1841 – 1915).²⁰ Počas štúdií na Gymnázium v Trstenej a v Ružomberku patrili medzi najlepších žiakov. Ako študent mal silné národné povedomie, v čom ho podporoval strýko, farár v Stankovanoch a neskôr básnik Kovalík – Ústiansky a rodolub Andrej Hlinka. Po vstupe do Spišského seminára založil spolok bohoslovcov, ktorí odoberali slovenskú tlač a prispievali do Katolíckych novín. Študoval bez ťažkostí, ale hrozilo mu, že ho vyhodí, keď ešte s dvoma klerikmi za svojju materinskú reč vyhlásil slovenčinu.

Po vysviacke za kňaza v roku 1901 bol takmer 10 rokov kaplánom. Kapláanky (Horná Zubrica, Kvačany, Bijacovce, Podvrch, Zubrohla-va, Ústie, Tvrdošín, Repáše) ho mali vyľechiť z panslavizmu. V roku 1911 sa konečne stal farárom vo Veličnej. Od roku 1908 bol redaktorom časopisu Svätá rodina a pomáhal Hlinkovi s prekladom sv. Písma.²¹ Ako veličniansky farár zúčastnil sa na zasadnutí Slovenskej národnej strany v máji 1918 a 30. októbra 1918 na zasadnutí Martinskej deklarácie. Na týchto podujatiach sa hlásili za spoločný štát Čechov a Slovákov.²² V tom istom roku sa stal riaditeľom biskupského úradu v Spišskej Kapitule. Biskupskú vysviacku prijal 13. februára 1921 v Nitre.²³ Ako spišský biskup od r. 1921 podporoval chudob-

J. E. Biskup Ján Vojaššák

Obálka knihy²⁵ - vydanaj v roku 2005
farským úradom

ných študentov, slovenskú kultúru, staval kostoly a školy. Počas svojej 44 - ročnej biskupskej služby vybudoval 16 kostolov, 49 škôl, 9 kultúrnych domov, 2 sirotince, 2 učiteľské ústavy, zmodernizoval seminár a zriadil charitu. Tí, čo ho poznali, spomínali ho ako muža hlbokého duchovného života. Biskupské sídlo v Spišskom Štiavniku nechal prebudovať na sirotinec. Po vzniku Slovenského štátu ho katolícki biskupi delegovali za člena Štátnej rady, od roku 1940 bol jej podpredsedom.

Po skončení vojny ho v roku 1945 sedem mesiacov väznili za kolaborantstvo, ako člena Štátnej rady. Druhý raz ho uväznili v roku 1950 a súdili spolu s biskupmi Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom.²⁴

Odsúdili ho (už vo vysokom veku) na 24 rokov väzenia a 500 000

korún pokuty. Väznený bol v Ilave, Leopoldove, Valdiciach a na Pankráci.²⁶ Odsúdili ho za „zločiny“: úkladov proti republike, velezrady, vojenskej zrady a vyzvedačstva. Pred súdom vážil sotva 49 kg a keď ho prevážali do Bratislavy, aby vládol stáť na nohách, vykrmovali ho surovou pečienkou.²⁷

V roku 1963 ho podmienenečne prepustili na slobodu, nakrátko prišiel na Oravu. Uchýlil sa do Oravskej Lesnej k svojmu synovcovi, kňazovi Tomášovi Vojtaššákovi. Po trojtýždňovom pobyte²⁸ sa musel vrátiť do Charitného domova v Senohrade bez možnosti cestovať a mal zákaz styku s cudzinou.²⁹ Vincent Tatranský spracoval jeho utrpenie knižne.

Zomrel v nemocnici v Ríčanoch pri Prahe 4. augusta 1965.

Pochovaný bol v Zákamennom. Pozostatky boli exhumované 30. júna v roku 2003.

Vojtašák, Pavol, právnik

Narodil sa 9. februára 1924 v Zákamennom. Vyštudoval právnickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, v roku 1977 CSc. Od roku 1970 pôsobil ako vedecký pracovník Ústavu hospodárstva práva v Bratislave. Venoval sa hlavne riešeniu právnych otázok investičnej činnosti, plánovaniu zodpovednostných vzťahov v zahraničnom obchode. Odborné príspevky uverejňoval v časopisoch Arbitrážní praxe, Hospodárské právo a Právny obzor. Zomrel 27. februára 1982 v Bratislave.

Goralské nářečie

Ukážka goralského nářečia v Zákamennom zverejnená v slovníku Goralského nářečia, ktorý vydalo v roku 2003 ICN, s.r.o. Námestovo.

Ján Vojtaššák

Žezina Zakamenne mo na smyntyřu vzoncny grob svojegó rodoka Jana Vojtaššaka biskupa, mućeanika. Narozol šie sternosteg^uo novembra tyšonc^uosymstošiežymžješontšiežym. Jego mama v^uotku^uolysala jedynoš žieći. Janecka k^uolysala šodmego. Jego v^uoćec byl gazdym a r^uob^uul i k^uošćelnego. Janko xozol š nim kazdy žyn ministr^uovać. V^uot mala xól być k^uazym, xt^uorym šie nakonec stol kie m^uol dvacaštyry r^uokov.

Kaplany m byl jaze na žev^uontyk farak. Kie d^uostol fare ve Velicnyj za nedlug^uo g^uo vysv^ulyncili za biskupa. Jako biskup pom^uogol xl^uopcom z xudobnyk r^uožin, co šie ucyli ve sk^uolak. No^ubarži pomog sesnošćim xl^uopcom z žeziny s kont p^uox^uožol, co šie ucyli za k^uazov. Nezabocol tu pom^uogać ani při stav^ulańu novej sk^uoly. Do staryk drev^ulynyk skol dol byvać sk^uol^uskik bratov a mniski co ucyli žeći. Stary k^uošćol zg^uořol bo do neg^uo udrel hrom. Do noveg^uo k^uošćola darovol n^uovy v^uorgon. Pomog aj v^uobnović stare kaplice na kalvaryi.

Jak^uo k^uaz i biskup m^uol baržo ćynski zyv^uot po v^uojne. Byl třinoš r^uokov v herešće a p^uotym g^uo poslali d^uo Ćex. Tam mušol zyc p^uod d^uohľadym dva r^uoky, kim neumrel.

Jeg^uo grob je taki skromny jak^uo byl jeg^uo zyv^uot. Sl^uozone rynki najeg^uo p^uomniki nom ukazu^uo, ze lyn v m^uodlidb^uie nožeme šie ćvr^ućec tak iak^uo dokozol ćvr^ućec von.

Pozdrav spoluobčanom

Vítam príležitosť na to, aby som mohol aspoň takto skromne prejavíť úctu i vďaka všetkým mojim spoluobčanom. Keď hovorím všetkým, mám na mysli tých, ktorí založili našu obec, postupne ju budovali, i tých, ktorí v nej v súčasnosti žijú a starajú sa o jej rozkvet.

Napísať pár riadkov o mojich pocitoch, vzťahoch k rodnému kraju, k rodnému hniezdočku, k všetkému čo mi dalo môj, oravský, zakamennský charakter, je ťažké a vlastne nemožné. Je toho tak veľa, žeby to znieslo priestor celej knihy. Takže to budú len naozaj útržky, torzá.

Vždy, odjakživa keď prichádzam do blízkosti Zakamenného, zvýšwi sa mi tlak a srdce bije nezvyklým tempom. Zdá sa mi, že tento vzťah je nenormálny. Asi. Ale som naň hrdý. Napriek tomu, že už desaťročia som mimo svojho milého domova, stále hlboko v srdci sídli túžba po mojej rodnej kolíske, po chotároch, po ľuďoch, ktorí sa mi pri spomienkach premietajú v pamäti. Rád sa domov a medzi nich vraciam.

Čo milé uviesť. Vďaka mojim starostlivým a milým rodičom mal som pekné i šťastné detstvo. Boli však aj ťažké vojnové a povojnové roky.

Dovoľte pár riadkov o Zákamennom. Kto by čo len slovo povedal zlé o mojom rodisku, budem s ním polemizovať a ochraňovať horami ovenčenú obec, ktorá, ktovie prečo, prináša na svet zákamennských rodákov v hojnom počte. Už pomaly splní požiadavky na vyhlásenie mesta.

Zákamenné má svoju bohatú a pestrú históriu. Spomeniem len niektoré udalosti, spomienky na tie zakamennské osobitosti, s ktorými sa môže pochváliť len málokto z našich obcí.

Zákamenné je obec s goralským nárečím. Z toho dôvodu sa obyvateľom prisudzovala poľská národnosť. Pamätám, ako to našich občanov urážalo. *Však my sme Slováci. Tí praví Slováci!* Taká bola ich odpoveď.

Zákamenné má dobrú polohu a to napriek silným severským vetrom, zimným mrazom, vysokým „kopcom“ (Kýčera, Kamenné, Prípor, grúne, Kalvária).

Naša obec je rozložená na desiatkách štvorcových kilometroch; sú to dlhé doliny: od Oravíc cez Mrzačku na Vyšný koniec, paralelne na druhej strane z Nižného konca, cez poriečie do Novoti. Centrum má dve podoby: Podkostolom (farský kostol, obecný úrad, školy) a druhé centrum tvorí časť Oravice (úradu Oravského Komposesorátu, hájovne, deppo oravskej úzkokolajky a iné).

Fakticky centrom naozaj bolo Podkostolie ale aj Oravice. V týchto častiach obce sa schádzala vtedajšia mládež: učitelia, úradníci lesov, žandári, pracovníci železnice. Tí pestovali niektoré športy: volejbal, futbal. Naše

obyvateľstvo sa živilo prácou v lese ako drevorubači a furmani. Mnohí odišli za robotou do cudziny aj zaoceánskej.

Čo najviac charakterizuje Zákamenné je záujem mladých ľudí o vzdelanie. Iste to podnietili učitelia – školskí bratia, rehoľné sestry ale aj možnosť navštevovať meštiansku školu, ktorú dal vystavať pán biskup Vojtaššák. Je zaujímavé, že už v počiatkoch obce sa vydali na štúdiá do kňazského seminára viacerí zakamenčania. Od nás máme niekoľkých právnikov, lekárov, inžinierov, učiteľov a tiež iných odborníkov. Spomínam to z tohto dôvodu, aby čitateľ získal znalosti o vzdelanostnej úrovni našich spoluobčanov.

Osobitne miesto v histórii našej obce má významná slovenská osobnosť. Kňaz, národovec, mučeník, biskup väznený za boj o národnú, náboženskú slobodu za vieru a práva katolíckej cirkvi. Mal som česť osobne poznať Excelenciu p. biskupa Vojtaššáka v Spišskej Kapitule, ako študent, keď som mu občas miništroval v biskupskej kaplnke. Vždy, keď sadám za veľký zakamennský organ, vďačím za tento dar práve pánovi biskupovi, ktorý obdaroval náš kostol týmto dielom, ktoré pôvodne malo byť expedované do Kapuského mesta. Vojnové časy nám ho prihrali. Vďaka nášmu najvýznamnejšiemu rodákovi. Ešte aspoň zmienka o národovcovi Andrejovi Hlinkovi. Bol u nás kaplánom. Iste aj jeho pôsobenie zanechalo stopy na národnom slovenskom povedomí.

Mám určený malý priestor na moje spomienky. Okrem toho chcem vyjadriť uznanie všetkým autorom kapitol, za to, že témy rozpracovali na vysokej odbornej úrovni. Sú to vzácne štúdié, čerpajúce aj z bohatej historickej a faktografickej literatúry a iných dokumentov.

Na záver jedným slovom dovoľte ešte raz charakterizovať našu a moju rodnú obec ako dielo generácií, ktoré začínali a desaťročia i stáročia ťažkou prácou rozvíjali svoju rodnú postać a dedičstvo otcov. Dnes na Orave stojí krásna obec a to je Zákamenné. S poctivými, pracovitými ľuďmi. Vďaka každému, kto znojom pokropil našu zakamenskú kamenistú zem, alebo vo svete stratil za našich občanov a za Slovákov dobré slovo.

Boh opatruj každého, kto hlása lásku, dobromyseľnosť a pravdu! Mnoho, mnoho úspechov každému a všetkým!

Váš Milan Čič

Resume

Zákamenné leží v Podbeskydskej brázde v Zákamenskej kotline, ktorá vznikla eróziou potokov Klinianka a Zásihlanka. Východná pahorkatina – vrchovinná časť zväčša odlesneného chotára v kotline prechádza na západe do zalesnenej hornatiny Slovenských Beskyd. Rozloha obce je 4291 ha, počet obyvateľov 4812 (r. 2001), miestne časti sa nazývajú

Grúň, Mrzačka, Nižný koniec, Oravice, Podkamenné, Podkostol, Poriečie, Špitál, Vyšný koniec. V obci sú dva lyžiarske vleky.

Gróf Juraj Thurzo vo sviatok sv. Jakuba roku 1615 poveril valachov Pavla Breznického a Juraja Reguliho, aby založili dedinu, ktorú nazvali Kamenská, neskoršie Kamenný Klin, Zákamenný Klin, Zákamenné. V roku 1659 mala 418 obyvateľov. Chotár bol neúrodný, často sa strhla víchrica s prívalovým dažďom a ľadovcom, zničila polia, zaplavila domy, cesty a strhla mosty na riekach. Urodil sa tu len ovos a zemiaky. Obec ležala vysoko v horách, často sa tu premnožili vlci a ohrozovali obydlia. Obyvatelia sa zaoberali dobytkárstvom, ovčiarstvom, pltníctvom, drevorubačstvom, spracovaním dreva, garbiarstvom, výrobou plátna, súkna, obchodom a domácimi remeslami. Obchodovali na trhoch v Poľsku, Námestove, Trstenej, Tvrdošíne a Dolnom Kubíne. V zamrznutých rokoch 1715 – 1716 odišlo zo Zákamenného 30 rodín na Dolnú zem, aby v rodnej dedine nezomreli od hladu. V rokoch 1739, 1831 a 1873 sa v Zákamennom rozšíril mor z Galície.

V roku 1777 bola v Zákamennom založená Lesná správa a v rokoch 1864 – 1873 tu pôsobil lesmajster Wiliam Rowland. Urbárne spoločenstvo založili v roku 1859, podieľalo sa na výstavbe dediny. V 19. storočí sa Zákamenné stalo trhovým strediskom. V roku 1875 tu postavili prvú parnú pílu na Orave. Pre splavovanie dreva plťami vybudovali tajchy na rieke Biela Orava. V rokoch 1890 – 1929 sa mnohí vysťahovali do Ameriky, Budapešte a na Balkán. V prvej svetovej vojne padlo 21 Zákamenčanov. V rokoch 1918 – 1926 tu Oravský komposesorát vybudoval lesnú železnicu na prevoz dreva, ktorá sa používala do roku 1971. Bola unikátna tým, že na trati Beskyd – Chmura vlak prekonával 208 m vysoký výškový rozdiel v dĺžke 5 km pri stúpaní miestami až 70 %. Zdravotné stredisko zriadili v roku 1920, lekáreň v roku 1927. Počas Slovenského národného povstania bola obec jedným z partizánskych centier na Orave. V 2. polovici 20. storočia obyvatelia pracovali v lesníctve, priemyselných závodoch na Orave a Ostravsku a v poľnohospodárstve. Jednotné roľnícke družstvo založili v r. 1975. Obec je členom Združenia miest a obcí Hornej Oravy, Združenia Babia Hora a má družbu s poľskou obcou Suszec.

Zákamenné v rokoch 1615 – 1748 patrilo do farnosti v Lokci. Prvý kostolík postavili drevený na vrchu Kalvária v roku 1659. Navštevovali ho katolícki

veriaci i z okolitých dedín, lebo ostatné kostoly na Orave okrem Rabčíc boli v tom čase evanjelické. Nový drevený kostol sv. Vojtecha postavili v roku 1708. V roku 1748 bola v Zákamennom založená farnosť a škola. V roku 1862 postavili Kalváriu, tvorí ju skupina štrnástich kaplniek – zastavení krížovej cesty. V lete roku 1893 kostol zhorel od blesku. V rokoch 1894 – 1896 postavili murovaný kostol Nanebovzatia Panny Márie s dvoma vežami. K pamätihodnostiam patrí kamenná socha sv. Jána Nepomúckeho z 18. storočia, socha Piety z 19. storočia, pamätník padlým v I. a II. svetovej vojne, dva Rowlandove kamene. V roku 2000 dokončili výstavbu kostola sv. Jozefa.

Divadlo hrajú od roku 1922, obecnú knižnicu zriadili v r. 1923. Súbory: folklórny súbor Kamenčan, detský folklórny súbor Kamienok, Ľudová hudba, country tanečný Muchotrávka, hudobný Roboši, občianske združenie ÚJUT. Obec vydáva noviny Zákamenčan, škola časopis OKEY. V obci je bohatý spolkový život. Medzi tradičné patria: Hasičský spolok, Červený kríž, Telovýchovná jednota, spoločenstvo Urbár, Spolok chovateľov poštových holubov, Včelársky spolok. V obecnom erbe majú vztýčeného leva s latinským krížom.

Summary

Zákamenné village lie in Podbeskydská brázda in Zakamenná fold that arose from the erosion of two streams called Klinianka and Zásihľanka. The eastern upland part, the mostly deforested side of the fold, changes into forested highland of Slovenské Beskydy at west. The village area has 4291 hectares, the number of inhabitants was 4812 in 2001 and the village parts are named Grúň, Mrzačka, Nižný Koniec, Oravice, Podkamenné, Podkostoľ, Poriečie, Špitál, Vyšný Koniec. Zákamenné has two ski lifts.

On St. Jacob day in 1615, Comte Juraj Thurzo authorized two Walachs Pavol Breznický and Juraj Reguli to settle a village. They did, and named it Kamenská, later changed village name to Kamenný Klin, Zakamenný Klin and lastly Zákamenné. In 1659 Zákamenné had 418 inhabitants. The village was infertile often a storm with flurry arose and destroyed fields, bridges over the stream, flooded houses and roads. Only outs and potatoes cropped here. Village lie high in the mountains, the wolves reproduced very fast and they threatened a habitation. Inhabitants bred sheep and cattle, they descended the river on the wooden rafts, and they produced wooden articles, linen, wool and addicted themselves to other handicrafts. They traded on the markets in Poland and the nearby towns Námestovo, Trstená, Tvrdošín and Dolný Kubín. During the frozen years 1715 – 1716 around 30 families moved away from Zákamenné to lowlands to escape before a death from hunger. In years 1739, 1831 and 1873 Black Death comes to Zákamenné from Gaul.

In 1777 Forest Administration was established here and Wiliam Rowland acted here as a woodsman from 1864 to 1873. Society of the forest owners, which participated on the village building up, was established in 1859. Zákamenné became a market center in 19th century. In 1875 was built a first steam saw – mill here in the whole region Orava. Inhabitants of Zákamenné built up „tajchy“ on the river Biela Orava for wood floating by flatboats. During the years 1918 – 1929 lots of people moved to the United States of America, Budapest and to Balkan. In First World War 21 inhabitants of the village were killed there. In years 1918 – 1926 Orava lordship built up a forest railway for the transportation of wood. Forest railway was in used till 1971. It was very unique railway, because the train overcame the high altitude difference of 208 meters in the length 5 kilometers and 70 per cent climbing in some laps of the journey on the route Beskyd – Chmura. Health Care Center was established in 1920 and pharmacy in 1927. During Slovak National Revolution the village Zákamenné was one of the partisan centers in the Orava region. In the second half of 20th century inhabitants worked in woodcraft, agricultural and industry companies in Orava and Ostravsko regions. Farm Company was established in 1975. Village Zákamenné is a member of the Towns

and Villages Association in Horná Orava, and keep a nice friendship with a polish village Susceż.

Zákamenné belonged to the parish in village Lokca in years 1615 - 1748. First wooden church built on the Kalvaria hill in 1659. The church was visited by Catholics also from other near villages, because the other churches were Evangelist in the Orava region (apart from Rabčice village) at that time. New wooden church of St. Adalbert was built up in 1708. In 1748 first parish church and school were established. In 1862 people built up Calvary, which consists of a group 14 chapels - 14 stations. In summer 1893 church burnt due to a thunderbolt. In years 1894 - 1896 people built up walled church Nanebovzatia panny Marie with two crosses. To the famous sightseeing belong stone statue of St. Jan Nepomucky from 18th century, statue of Pieta from 19th century, a memorial of killed in World Wars and two Rowland stones.

In 2000 the building of St. Jozef church was finished. A theatre is playing from 1922; village library was established in 1923. In the village act the following groups: folklore group Kamenčan, children's folklore group Kamienok, folklore music group, country dancing group and majorettes - Muchotrávka, and civil association ÚJUT - Roboši. Village Zákamenné issue a newspaper Zákamenčan and basic school issues a magazine OKEY.

Village has many various organizations, as Hire Company, Geneva cross, body - educative organization, forest organization, and association of carrier pigeon breeding or bee - culture association. In a village sign is an upright lion with the Latin cross.

Streszczenie

w języku polskim

Zakamienne leży w podbeskidzkiej bruździe, to jest w Zakamiennej Kotlinie, która powstała wskutek erozji potoków Klinianka i Zasihlanka. Wschodnia pagórkowata część, w większości bezleśna, w kotlinie od zachodu przechodzi do zalesionych pagórków Słowackich Beskidów. Obszar wsi wynosi 4291 ha, zaś liczba mieszkańców 4812 (r. 2001), -przysiółki nazywają się Gruń, Mrzaczką Niżni Koniec, Orawice, Podkamirne, Podkościół, Porzecze, Szpital, Wyśni Koniec. We wsi są dwa narciarskie wyciągi,

Hrabia Jerzy Thurzo w święto św. Jakuba roku 1615 pozwolił Wołochom Pawłowi Breznickiemu i Jerzemu Regulimu założyć wieś, którą nazwali Kamenska, później Kamienny Klin, Zakamienny Klin, Zakamienne. W roku 1659 wieś liczyła 418 mieszkańców. Ziemia była nieurodzajna, często nacierano ją nawalnicę z ulewnym deszczem i gradem, niszcząc pola i zalewając domy, drogi i zrywając mosty na rzekach. Rodził się tu tylko owies i ziemniaki. Wieś leżała wysoko w górach, często pojawiały się tu wilki i zagrażały ludziom. Mieszkańcy trudnili się hodowlą bydła, wypasem owiec, spławianiem drzewa, wyrębem lasu, obróbką drzewa, garbiarstwem, tkanie płótna i sukna, handlem i drobnym rzemiosłem. Handlowali na targach w Polsce, w Namestowie, Trstienie, Twardoszynie i w Dolnym Kubinie. W nieurodzajnych latach 1715-1716 wymigrowało ze Zakamiennego 30 rodzin na tak zwane Doniaki (urodzajniejsze ziemie na południu), nie chcąc umrzeć w rodzinnej wsi z głodu. W latach 1739, 1831 i w 1873 w Zakamiennym miała miejsce zaraza (cholera), która tu przywędrowała z Galicje.

W roku 1777 w Zakamiennym zostało założone nadlenictwo, które w latach 1864 - 1873 nadzorował nadleśniczy Wiliam Rowland. Wspólnotę leśną (Urbar) założono tu w 1859 roku, co miało duży wpływ na rozwój wsi. W 19 stuleciu Zakamienne stało się ośrodkiem hadlowym. W roku 1875 zbudowano tu pierwszą parową piłę na Orawie. Dla potrzeb spławiania drzewa wodą (pełtami) na rzece Biała Orawa pobudowano przystanie. W latach 1890-1929 wielu mieszkańców Zakamiennego wymigrowało do Stanów Zjednoczonych, Budapesztu i na Bałkany. W pierwszej światowej wojnie zginęło 21 Zakamięnczanów. W latach 1918 - 1926 Orawski Komposesorat wybudował tu dla przewozu drzewa linię kolejową, która była użytkowana do roku 1971. Była ona unikalna pod tym względem, że na odcinku Beskyd - Chmura pociąg pokonywał 208 m. wysokie wzgórze na przestrzeni 5 km przy 70% spadzie w niektórych miejscach. Ośrodek Zdrowia powstał tu 1920 roku, a apteka 1927. W czasie słowackiego narodowego powstania Zakamienne było jednym z ważnych ośrodków ruchu oporu na Orawie. W drugiej połowie

XX stulecia mieszkańcy Zakamiennego pracowali w rolnictwie, w lasach przy wyrębie drzewa, a także w zakładach przemysłowych na Orawie i w Ostrawskim. Spółdzielnię Rolniczą założyli w r. 1975. Wieś jest członkiem Stowarzyszenia Miast i Wsi Białej Orawy i prowadzi współpracę z polską wsią Suszec.

Zakamienne w latach 1615 - 1748 należało do parafii w Łokcy. Pierwszy drewniany kościółek został tu postawiony na wzgórzu Kalwaria w roku 1659. Uczęszczali do niego również katolicy z okolicznych wsi., gdyż inne kościoły w tym czasie na Orawie (poza Rabczycami) były ewangelickie.. Nowy drewniany kościół pod wezwaniem św. Wojciecha został postawiony w 1708 roku. W roku 1748 założono w Zakamiennym plebanię i otwarto szkołę. W roku 1862 wybudowano tu Kalwarię, którą tworzy czternaście kapliczek., składających się na drogę krzyżową. Latem 1893 kościół się spalił od uderzenia pioruna.. W latach 1894-1896 postawiono murowany kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z dwoma wieżami. Godna uwagi jest kamienna rzeźba św. Jana Nepomucena z osiemnastego wieku, rzeźba Piety z dziewiętnastego, pomnik poległych w pierwszej i drugiej wojnie światowej, dwa Rowlandowe kamienie. W roku 2000 została zakończona budowa kościoła św. Józefa.

Od roku 1920 istnieje tu teatr, wiejska biblioteka została założona w roku 1923r. Zespoły: folklorystyczny zespół Kamienczań, dziecięcy folklorystyczny zespół Kamieniok, ludowa muzyka, country taneczny Muchotravka, Robosi, wiejskie stowarzyszenie UJUT. Wieś wydaje gazetę „Zakamenczań”, szkoła czasopismo „OKEY.” We wsi rozwija się bogate społeczne życie. Do tradycyjnych między innymi należą: Straż Pożarna, Czerwony Krzyż, Zrzeszenie Sportowe, Wspólnota Urbarialna, Związek Chodowców Gołębi Pocztowych, Związek Pczelarski. W dzisiejszym herbie Zakamiennego widnieje lew z łańcuchem.

Resumé

Zákamenné liegt in der Unterbeskydischen Rinne im Talkessel Zákamen-
né, welcher durch die Erosion zweier Bäche, des Klinianka - und des Zá-
sihlanka - Baches entstanden ist. Der östliche hügelige Teil des im Talkessel
liegenden, Großteils abgeholzten Gemeindegebietes, wandelt sich im Wes-
ten in das bewaldete Gebirgsland der slowakischen Beskyden. Die Ortfläche
beträgt 4291 Ha, die Anzahl der Einwohner 4812 (im Jahre 2001), die Namen
der einzelnen Ortteile lauten: Grúň, Mrzačka, Nižný Koniec, Oravice, Pod-
kamenné, Podkostol, Poriečie, Špitál, Vyšný Koniec. Im Ort sind zwei Ski-
lifte.

Im Jahre 1615 am Feiertag des hl. Jakob betraute der Graf Juraj Thurzo
die Schäfer Pavol Breznický und Juraj Reguli mit der Gründung eines Dor-
fes, welches den Namen Kamenista erhielt, später Kamenný Klín, dann Zák-
kamenný Klín, Zákamenné. Im Jahre 1659 hatte das Dorf 418 Einwohner.
Die Dorfflur war unwirtlich, oft gab es Stürme mit Regengüssen und Hag-
gel, die die Felder verwüsteten, die Häuser und Wege überschwemmten,
die Brücken fortrissen. Auf den Feldern gediehen nur Hafer und Kartoff-
eln. Der Ort lag hoch in den Bergen, oft haben sich hier die Wölfe überver-
mehrt und bedrohten die Behausungen. Die Bewohner befassten sich mit
Viehzucht, Schafszucht, Flößerei, Holzfällerei, Holzverarbeitung, Gerbe-
rei, Leinen - und Stoffweberei, Handel und Handwerk. Sie haben ihre Wa-
ren auf den Märkten in Polen feilgeboten, weiterst auch in den Städten Ná-
mestovo, Trstenná, Tvrdošín und Dolný Kubín. Um den Hungertod zu en-
trinnen verließen Zákamenné in den Kältejahren 1715 - 1716 30 Familien. Aus
Galizien verbreitete sich in den Jahren 1739, 1831 und 1873 die Pestseuche bis
nach Zákamenné.

In Zákamenné wurde im Jahre 1777 eine Forstverwaltung gegründet. In
den Jahren 1859 - 1873 wirkte hier der Forstmeister William Rowland. Im Ja-
hre 1859 wurde eine urbanistische Gesellschaft gegründet, diese beteiligte
sich am Aufbau des Dorfes. Im 19. Jahrhundert wurde Zákamenné ein Markt-
zentrum. Das erste Dampfsägewerk in der Orava wurde hier im Jahre 1875 er-
richtet. Am Fluss Biela Orava wurden Teiche errichtet, um den Fluss für die
Flöße befahrbar zu machen. Viele Einwohner sind in den Jahren 1890 - 1929
nach Amerika, Budapest und auf den Balkan ausgewandert. Im ersten Welt-
krieg fielen 21 Männer aus Zákamenné. Das Kompososorat Orava errichtete in
den Jahren 1918 - 1926 hier eine Waldeisenbahn zur Holzbeförderung, sie war
bis zum Jahre 1971 in Betrieb. Diese Eisenbahn war bemerkenswert dadurch,
dass sie auf der Strecke Beskyd - Chmura Höhenunterschiede von 208m auf
einer Strecke von 5km mit einer Steigung von 71% bezwingen konnte. Im

Jahre 1920 wurde ein Gesundheitszentrum, im Jahre 1927 eine Apotheke errichtet. Während des Slowakischen Volksaufstandes war die Gemeinde eines der Partisanenzentren in der Orava. Die Einwohner waren in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts in der Forstwirtschaft, in Industriebetrieben in der Orava und in Ostrava, so wie in der Landwirtschaft beschäftigt. Im Jahre 1975 wurde eine landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft gegründet. Die Gemeinde ist Mitglied der Vereinigung der Städte und Dörfer der Oberen Orava und hat ein Freundschaftsabkommen mit der polnischen Ortschaft Suszecz.

Zákamenné war in den Jahre 1615 - 1748 in die Pfarrei von Lokec zugehörig. Im Jahre 1659 wurde das erste Kirchlein aus Holz auf dem Kalvarienberg erbaut. Es wurde von den Gläubigen der umliegenden Dörfer besucht, weil die sonstigen Kirchen in der Orava, mit Ausnahme von Rabčice, zu dieser Zeit evangelische Kirchen waren. Im Jahre 1708 wurde die Holzkirche des hl. Vojtech (Adalbert) gebaut. Die Pfarre und eine Schule wurden in Zákamenné im Jahre 1748 eingeführt. Im Jahre 1862 wurden vierzehn Kreuzwegstationen Jesu am Kalvarienberg errichtet. Im Sommer des Jahres 1893 wurde die Kirche durch Blitzschlag in Brand gesetzt. Die neue Maria - Himmelfahrtskirche mit zwei Türmen wurde in den Jahren 1894 - 1896 aus Ziegeln errichtet. Zu den Kulturdenkmälern gehört eine steinerne Statue des hl. Nepomuk aus dem 18. Jahrhundert, eine Pieta Statue aus dem 19. Jahrhundert, ein Kriegerdenkmal aus dem ersten und zweiten Weltkrieg, zwei Rowlandsteine. Im Jahre 2000 wurde der Bau der Kirche des hl. Josef vollendet.

Seit dem Jahre 1922 wird hier Theater gespielt, die Gemeindebibliothek wurde im Jahre 1923 eröffnet. Ensemble: Folkloristische Gruppe Kamenčan, folkloristische Kindergruppe Kamičnok, Volksmusik, country Tanzgruppe Muchotrafka, Gesellschaftsvereinigung ÚJUT - Arbeiter. Die Gemeinde ist der Herausgeber der Zeitung Zákamenné, die Schule gibt die Zeitschrift OKEY heraus. In der Gemeinde findet man ein reges Vereinsleben. Zu den traditionellen Vereinen gehören: Die freiwillige Feuerwehr, das Rote Kreuz, der Turnverein, die Genossenschaft Urbar, der Verein der Posttaubenzüchter, der Imkerverein. Im Ortswappen findet man einen aufgerichteten Löwen mit einem lateinischen Kreuz.

Poznámky a literatúra

Zákamenné 1557 – 1800

- ¹ Kočíš, Jozef, PhDr, CSc: Bytčianski Turzovci, Turzovka 1598 – 1998, str.18 – 24.
- ² Kleň, M.: Súbežnice života oravského človeka, I. diel, str. 122.
- ³ Gebura, Jozef: pozostalosť rkp. v Okresnom archíve v Dolnom Kubíne.
- ⁵ Floreková, I.: Krušetnica, vlastivedná monografia obce, vyd. Peter Huba str. 27 – 30.
- ²³ Harantová, Jana: Breza – monografia obce. Vydavateľstvo Osveta š. p. Martin 1990 pre obec Brezu Z dejín obce, str. 25.
- ⁷ Marsina, Kušík: Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku, str. 226.
- ⁸ Marsina, Kušík: Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku II, Urbár Oravského panstva.
- ⁹ Krajinský archív Budapešť, Oravská župa, daňové súpisy od r. 1547.
- ¹⁰ Krajinský archív Budapešť, Oravská župa, daňové súpisy od r. 1547.
- ¹¹ Gebura, J.: rkp z jeho pozostalosti v Okresnom archíve v Dolnom Kubíne, obec Zákamenné.
- ¹² Gebura, J.: rkp v jeho pozostalosti v Okresnom archíve v Dolnom Kubíne, obec Zákamenné.
- ¹³ Semkowicz, V.: Materjaly žródlove I. 143, č. 69 z 15. októbra 1672.
- ¹⁴ Kubínyi, Mikuláš: Árva vára.
- ¹⁵ Acsády, I.: Dejiny poddanstva v Uhorsku. Bratislava 1955, str. 215.
- ¹⁶ Semkowicz, Wladyslaw: Litovské vojsko Sobieskeho na Slovensku roku 1683. Sborník muzeálnej slovenskej spoločnosti roč. 27 – 28/1933 – 1934, zošit 1 – 8.
- ¹⁷ Komoniecki, Andrzej: Chronografia albo dziejopis żywiecki. Towarzystwo Miłośników Ziemi Żywieckiej, S. Sćotka, Żywiec 1987.
- ¹⁸ Kavuljak, A.: Hrad Orava, Martin 1927, str. 189.
- ¹⁹ Komoniecki, Andrzej, S. Sćotka, tamže.
- ²⁰ Gebura, J.: tamže.
- ²¹ Čaplovič: Novot, historicko-etnografická štúdia, Martin 1979, str. 18, 19.
- ²² Gebura, J.: rkps v Okresnom archíve v Dolnom Kubíne, Zákamenné.
- ²³ Krajanský archív Budapešť, Oravská župa rok 1720, inv. č. 1954/III 3.
- ²⁴ Kleň, M.: Súbežnice života oravského človeka I. diel, Vrútky 1993.
- ²⁵ Krajanský archív Budapešť, Oravská župa 1715, č. 1954/II 23.
- ²⁶ Gebura, J.: rkp v Okresnom archíve v Dolnom Kubíne.
- ²⁷ Komoniecki, A: Chronografia albo dziejopis żywiecki, 1716.
- ²⁸ Kleň, M.: Súbežnice, str. 168.
- ²⁹ Horváth, Pavol CSC: Poddaný ľud na Slovensku v prvej polovici XVIII.

- ³⁰ Horváth, Pavol, CSC: tamže.
- ³¹ Komoniecki, A.: Sčotka S.: Chronografia albo dzieiopsis żywiecki.
- ³² Krajanský archív Budapešť, Oravská župa 1720, č. 1954/III, 3, str. 19, 20.
- ³³ Krajanský archív Budapešť, tamže, strana 218, 219.
- ³⁴ Horváth, Pavol, CsC: Poddaný ľud na Slovensku v prvej polovici XVIII. storočia. Vydavateľstvo SAV Bratislava v r. 1963.
- ³⁵ Špiesz, A.: Remeslo na Slovensku v období existencie cechov. Bratislava 1972, str. 157.
- ³⁶ Slovenský národopis III. 1: Nariadenie Oravskej stolice z 11. januára 1786 o pestovaní lanu a konôp.
- ³⁷ Bel, Matej: Oravská stolica. Vydal Transcius pre Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne, Liptovský Mikuláš 2001, str. 44.
- ³⁸ Gunda, V.: Prastarý spôsob pradenia nití u Slovákov. Národopisný zborník, sv. 4, vydala Matica Slovenská r. 1943.
- ³⁹ Kleň, Milan: Súbežnice života oravského človeka, I. diel, str.187. Vyd. NADAS- AFGH, s r.o. Vrútky 1993.
- ⁴⁰ Kleň, Milan: Súbežnice života oravského človeka, I. diel, vyd. NADAS-AFGH, s r.o. Vrútky 1993.
- ⁴¹ Citovaný dokument poskytol pre účely spracovania v tejto knihe miestny obyvateľ ....
- ⁴² Ďurica, S. M.: Dejiny Slovenska a Slovákov, str. 65, vyd. Slov. pedagogické nakladateľstvo Bratislava, II. dplnené vydanie, 1996.
- ⁴³ Krajanský archív Budapešť.
- ⁴⁴ Kleň, Milan: Súbežnice života oravského človeka, I. diel, Vyd. NADASAFGH, s r.o. Vrútky 1993, str. 164, 165.
- ⁴⁵ Ďurica, Milan S.: Dejiny Slovenska a Slovákov, str. 66, vyd. Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava, II. doplnené vydanie 1996.
- ⁴⁶ Bel, Matej: Oravská stolica. Vydal Transcius pre Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne, Liptovský Mikuláš 2001, str. 32 - 42.
- ⁴⁷ Huska, Miroslav: Letia plte dolu vodou, Vyd. Tatran Bratislava 1977.
- ⁴⁸ Komoniecki, A: Dziejopsis żywiecki.
- ⁴⁹ Figiel, S., Krzywda P.: Grupa Pilska II, Zbojnictvo str. 85.

Zákamenné 1801 - 1938

- ¹ Štátny archív Bytča, Oravská župa I. 1585 - 1848. II. 1849 - 1923. Odtlačky obecných pečatí a nápisovej pečiatky na listinách obce Zákamenné.
- ² Štátny archív Bytča, Oravská župa I., 1585 - 1848. Sirotské spisy obce Zákamenné 1814 - 1853.
- ³ Tamže. Oravská župa II. 1848 - 1923, Účty obce Zákamenné 1848 - 1860.
- ⁴ ŠA Bytča - pobočka Dolný Kubín, Mestečko Námestovo 1776 - 1871, kurentálny protokol 1817 - 1851. Štátny archív Bytča, Oravská župa II. 1849 - 1923, účty obce Zákamenné 1861 - 1864.
- ⁵ Štátny archív Bytča, Oravská župa I. 1585 - 1848. Daňový súpis obyvateľov Zákamenného 1828.

- ⁶ ŠA Bytča – pobočka Dolný Kubín, Mestečko Námestovo 1776 – 1871, kurentálny protokol 1817 – 1851.
- ⁷ Štátny archív Bytča, Oravská župa II. 1849 – 1923, účty obce Zákamenné 1848 – 1914.
- ⁸ ŠA Bytča – pobočka Dolný Kubín, Mestečko Námestovo 1776 – 1871, kurentálny protokol 1817 – 1851.
- ⁹ Tamže, zápisy roku 1831.
- ¹⁰ Štátny archív Bytča, Oravská župa I. 1858 – 1848, Daňový súpis obce Zákamenné 1837.
- ¹¹ Tamže. Súpis majiteľov rali v Zákamennom 1848.
- ¹² Tamže. Účty obce Zákamenné 1848 – 1914. Mená richtárov a zoznam členov obecného výboru v Zákamennom v rokoch 1837, 1843 a 1870 sme zistili z pozemnoknižných listín, ktoré ku štúdiu poskytol pán Štefan Lašák č. d. 40 v Zákamennom.
- ¹³ Tamže. Sirotské spisy obce Zákamenné 1814 – 1853.
- ¹⁴ ŠA Bytča – pobočka Dolný Kubín, Mestečko Námestovo 1776 – 1871, kurentálny protokol 1817 – 1851.
- ¹⁵ Štátny archív Bytča, Oravská župa II. 1848 – 1923, účty obce Zákamenné 1848 – 1914. ŠA Bytča – pobočka v Dolnom Kubíne, Mestečko Námestovo, kurentálny protokol 1817 – 1851.
- ¹⁶ Tamže. Účty obce Zákamenné 1848 – 1860.
- ¹⁷ Obec Zákamenné, kronika obce od kronikára Leonarda Rusnáka.
- ¹⁸ ŠA Bytča, Oravská župa II. 1849 – 1923, účty obce Zákamenné 1848 – 1914.
- ¹⁹ Tamže.
- ²⁰ Tamže.
- ²¹ Tamže. Inv. č. 750, trestné a priestupkové spisy, vzbura v Zákamennom D – 54/1867.
- ²² Tamže, účty obce Zákamenné 1867 – 1869.
- ²³ Tamže, účty obce Zákamenné 1848 – 1883.
- ²⁴ Tamže, účty obce Zákamenné 1848 – 1883. ŠA Bytča – pobočka Dolný Kubín, Mestečko Námestovo, kurentálny protokol, zápisy 1824.
- ²⁵ ŠA Bytča, Krajský súd v Ružomberku 1849 – 1949, urbár obce Zákamenné 1774 – 1923.
- ²⁶ Tamže, účty obce Zákamenné, 1848 – 1914.
- ²⁷ ŠA Bytča – pobočka Dolný Kubín, Okresný súd v Dolnom Kubíne, tkv. 1874 – 1875. Kúpno – predajná zmluva Zákamenčanov s Alexandrom Popperom.
- ²⁸ Zborník Oravského múzea I. 1968, Banská Bystrica. Jozef Nožička: „Wiliam Rowland a Orava“, str. 35 – 48.
- ²⁹ ŠA Bytča, Oravská župa II., účty obce Zákamenné, lesný poriadok 1867.
- ³⁰ Zborník Oravského múzea I. tamže. Ornica na horských políčkach dosahovala sotva 5 cm.
- ³¹ Obec Zákamenné – Kronika Lesnej správy v Zákamennom od Jozefa Zmoraya. V kronike je fotografia pomníka s maďarským textom.

- ³² ŠA Bytča, Oravská župa II. 1849 - 1823, účty obce Zákamenné 1862 - 1875.
- ³³ ŠA Bytča - pobočka Dolný Kubín, tkv. 1862 - 1875.
- ³⁴ ŠA Bytča, Oravská župa II., účty obce Zákamenné 1870 - 1900.
- ³⁵ Tamže, 1876 - 1914.
- ³⁶ ŠA Bytča - pobočka Dolný Kubín, Okresný súd Námestovo, majetkové prevody obyvateľov Zákamenného 1939 - 1941.
Majetkový prevod Michala Poltáka z roku 1837, bratov Jána a Jakuba Cigánčíkovcov z roku 1843 a darovaciu listinu Anny Vojtaššákovvej rod. Babralákovvej poskytol ku štúdiu pán Štefan Laššák č. d. 40 v Zákamennom.
- ³⁷ Tamže. Obvodný notársky úrad v Zákamennom, 1920 - 1945, evidencia padlých v I. svetovej vojne. Okresný úrad Námestovo, 6614/1923 adm., 7954/1923 adm.
- ³⁸ Tamže. Obvodný notársky úrad v Zákamennom adm. 1920 - 1930. Okresný úrad v Námestove 1355/1923 adm., 6325/1923 adm.
- ³⁹ Tamže. Okresný úrad v Námestove 1923 - 1945: 684/1924 prez., 551/1925 prez., 573/1925 prez., 1266/1923 adm., 1355/1923 adm., 6325/1925 adm., 1734/1926 adm., výročné správy o zdravotnom stave obyvateľov v okrese Námestovo. Obvodný notársky úrad v Zákamennom 1920 - 1930.
- ⁴⁰ Tamže. Obvodný notársky úrad v Zákamennom 1920 - 1945. Obec Zákamenné - Kronika Lesnej správy od Jozefa Zmoraya.
- ⁴¹ Tamže. Okresný úrad v Námestove 1923 - 1945: 3644/1927 adm., 5832/1927 adm.. Noviny Slovenský kresťanský socialista č. 21/1925.
- ⁴² Tamže. Okresný úrad v Námestove 1923 - 1945: 613/1923 adm., 8283/1923 adm., 5422/1925 adm., 6831/1928 adm. Evidencia živností v okrese Námestovo. Obvodný notársky úrad v Zákamennom 1931 - 1938. Okresné živnostenské spoločenstvo v Námestove, registre 1898 - 1950.
- ⁴³ Tamže. Obvodný notársky úrad v Zákamennom 1920 - 1945.
- ⁴⁴ Tamže.
- ⁴⁵ Tamže.
- ⁴⁶ Tamže. Daňová správa v Dolnom Kubíne 1927 - 1949/1950, register očíslovaných budov v Zákamennom, inv. č. 776.
- ⁴⁷ Tamže. Okresný úrad v Námestove, 1031 - 1401/1927 adm.
- ⁴⁸ Tamže. Obvodný úrad v Zákamennom 1931 - 1938. Obec Zákamenné - Kronika obce od Leonarda Rusnáka.
- ⁴⁹ Tamže. Okresný úrad v Zákamennom, výročné veterinárne správy. Ján Borovjak z roku 1931 mal 12 klátov včiel, Ján Kresťan 2 kláty včiel.
- ⁵⁰ Tamže. Okresný úrad v Zákamennom 1078/1924 adm.
- ⁵¹ Tamže. Okresný úrad v Zákamennom 5135/1926 adm., 6395/1926 adm., 3886/1927 adm. Rímskokatolícky farský úrad v Zákamennom, Historia Parochiae Zakamenesis 1926, pag. 4 - 5.
- ⁵² Tamže. Obvodný notársky úrad v Zákamennom 1920 - 1938. Rímsko-katolícky farský úrad v Zákamennom - Historia Parochiae Zakamenesis 1929, pag. 24 - 25.

- ⁵³ Tamže. Obvodný notársky úrad v Zákamennom 1920 - 1938.
⁵⁴ Tamže. Obvodný notársky úrad v Zákamennom 1920 - 1938.
⁵⁵ Tamže. Okresný úrad v Námestove, Evidencia spolkov v okrese 1923 - 1947.
⁵⁶ Rímsko-katolícky farský úrad v Zákamennom, Historia Parochiae Zakamenensis, 1921 - 1938.

Zákamenné 1939 - 1945

- ⁵⁷ Obec Zákamenné - Kronika obce od Leonarda Rusnáka.
⁵⁸ ŠA Bytča - pobočka Dolný Kubín, Okresný úrad v Námestove, Evidencia pasov 1923 - 1944. Obvodný úrad v Zákamennom 1920 - 1945.
⁵⁹ Tamže. Obvodný úrad v Zákamennom 1920 - 1945.
⁶⁰ Tamže.
⁶¹ Obec Zákamenné - Kronika obce od Leonarda Rusnáka.

Zákamenné 1945 - 1989

- ⁶² Tamže.
⁶³ Tamže.
⁶⁴ Tamže. Rímsko-katolícky farský úrad v Zákamennom, Historia Parochiae Zakamenensis.
⁶⁵ ŠA Bytča - pobočka v Dolnom Kubíne, MNV Zákamenné 1950 - 1990, zápisnice rady a pléna MNV 1950 - 1952.
⁶⁶ Tamže. Obec Zákamenné - obecná kronika od L. Rusnáka.

Nežná revolúcia 1989 a 90. roky

- ⁶⁷ Obecný úrad v Zákamennom, obecná kronika II. voľby 1990 - 1998.
⁶⁸ Tamže. Obecná kronika II. 1990 - 2000.
⁶⁹ Tamže.
⁷⁰ Rímsko-katolícky farský úrad v Zákamennom, Historia Parochiae Zakamenensis. Obecné noviny Zákamenčan.
⁷¹ Obecné noviny Zákamenčan 2003 - 2004.

Jednotné roľnícke družstvo Biela Orava 1975 - 1996

- ⁷² Štátny archív v Dolnom Kubíne, JRD Zákamenné 1974 - 1990. MNV Zákamenné - správy o výsledkoch hospodárenia JRD v zápisniciach rady a pléna MNV z rokov 1974 - 1990. Obec Zákamenné: kroniky JRD od L. Rusnáka poskytol pre monografiu p. Bohumil Kokles. Obecné kroniky písané Miroslavom Števíkom a Máriou Gonšorovou - Matušákovou.

Cirkevný život

- ¹ Haluška, Štefan: Orava pred reformáciou a po reformácii, Pútnik sv. Vojtešský na rok 1907, str. 119.
² Višváder, František, doc. PhDr. a kol.: Kniha kráľov, vydavateľstvo Kleio Bratislava, prvé vydanie 1998, str. 145 - 148.

- ³ Z pozostalosti Jozefa Kohúta v Slovenskom národnom archíve v Bratislave v rkp.
- ⁴ Gebura, Jozef: rukopis v ŠOKA Dolný Kubín, str. 111, 112.
- ⁵ Janáč, Pavol: Náboženský život v obci. Krušetnica, vlastivedná monografia, vyd. Obecný úrad Krušetnica 1992, str. 161.
- ⁶ Voľne podľa rkps. Jozefa Geburu, uloženého v Štátnom okresnom archíve v Dolnom Kubíne.
- ⁷ Haluška, Štefan: Orava pred reformáciou a po reformácii, Pútnik svätovojeťeský na rok 1907, str. 120, 122.
- ⁸ Gebura, Jozef: rkp. V štátnom okresnom archíve v Dolnom Kubíne.
- ⁹ Gebura, Jozef: tamže.
- ¹⁰ Haluška, Štefan: tamže.
- ¹¹ Kohút, Jozef, Katolícke noviny roč. 41, č. 3 z 5. 2. 1890, str. 21, článok: Orava, Res gestae in.
- ¹² Hungaria ab anno 1673.
- ¹³ Semkowicz Wladyslaw: Materjaly źrodlowe do dziejow osadnictwa Gornej Orawy, Wyd. Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem Nr. 7, Relacja o misji jezuickiej z Krakowa na Orawie w r. 1706, str. 332.
- ¹⁴ Sčotka, S.: Komoniecki A.: Chronografia albo dziejopis żywiecki.
- ¹⁵ Kohút, J.: Topografica, rukopis v Slovenskom národnom archíve v Bratislave.
- ¹⁶ Kohút, J.: tamže.
- ¹⁷ Ďurica, S. Milan: Dejiny Slovenska a Slovákov, str. 67, vyd. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, druhé doplnené vydanie, 1996.
- ¹⁸ Tamže, str. 68.
- ¹⁹ História Domus Bobrov.
- ²⁰ Kohút, J.: Topografica, v Slovenskom národnom archíve v Bratislave.
- ²¹ Kohút, J.: tamže.
- ²² Gebura, Jozef: rukopis v ŠOKA Dolný Kubín, časť Zákamenné.
- ²³ Kanonická vizitácia Jána Vladislava Pyrkeru z roku 1820 – farnosť Zubrohľava.
- ²⁴ Historia Domus Zubrohľava, zápisy Jozefa Gerberyho.
- ²⁵ Šmálik Štefan, rkp. Farský úrad Zubrohľava.
- ²⁶ Kohút, J.: Topografica, Slovenský národný archív v Bratislave.
- ²⁷ Gebura, Jozef: rukopis v ŠOBA Dolný Kubín, časť Zákamenné.
- ²⁸ Kohút, J.: Topografica, Slovenský národný archív Bratislava.
- ²⁹ Maťovčík, A.: Slovník dejateľov hornej Oravy, str. 72.
- ³⁰ Gebura, J.: tamže.
- ³¹ Historia Parochiae Zakamensis, ab anno 1921, str. 67.
- ³² a + b, Katolícke noviny č. 16 roč. 41 z 20. 8. 1890.
- ³³ Gebura, Jozef, tamže.
- ³⁴ Orava ročník III, č. 10 z 10. mája 1931, str. 1: + Jozef Zošťák (Čapľovičova knižnica D. Kubín).
- ³⁵ Šmálik Štefan, rkp. Farský úrad Zubrohľava.
- ³⁶ Kohút, J.: Topografica, Slovenský národný archív Bratislava.

- 37 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 1.
- 38 Orava ročník III, číslo 10 z 10. mája 1931, str. 1: + Jozef Vojtíček, Čaplovičova knižnica D. Kubín.
- 39 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921.
- 40 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 1.
- 41 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 2.
- 42 Gebura Jozef, rukopis v ŠOKA Dolný Kubín, časť Zákamenné.
- 43 Gebura, Jozef: rukopis v ŠOKA Dolný Kubín, časť Zákamenné.
- 44 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 7 - 33.
- 45 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 38.
- 46 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 52.
- 47 Tamže, str. 53.
- 48 Tamže, str. 54.
- 49 Ďurica, Milan: Dejiny Slovenska a Slovákov 1996, s. 234.
- 50 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 55.
- 51 Štátny okresný archív Dolný Kubín, fond ONV Námestovo, kut. ref., odd. cirkevné.
- 52 Štátny okresný archív Dolný Kubín, fond ONV Námestovo, kultúrny referát, Oddelenie cirkevné.
- 53 Štátny okresný archív Dolný Kubín, fond ONV Námestovo, kultúrny referát, oddelenie cirkevné.
- 54 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 58.
- 55 ŠOKA Dolný Kubín, Okresný výbor Námestovo, správa cirkevného tajomníka 17. 1. 1952.
- 56 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 59.
- 57 Štátny okresný archív Dolný Kubín, fond ONV Námestovo, odd. cirkevné, správy referenta pre veci cirkevné.
- 58 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 57 (rok 1952).
- 59 Tamže, str. 65.
- 60 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921.
- 61 Tamže, str. 95.
- 62 Tamže str. 97, 98.
- 63 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 100 - 117.
- 64 Tamže, str. 120.
- 65 Višňovský, Mikuláš, dr.: Katolícke noviny roč. 78, č. 23 z 9. 6. 1963 str. 1,2 a denná tlač.
- 66 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str.135 - 140.
- 67 Tamže, str. 141.
- 68 Tamže, str. 143 -146.
- 69 Tamže, str.147-154.
- 70 Tamže, str. 155.
- 71 Ďurica M.: Dejiny Slovenska a Slovákov 1995, rok 1978.
- 72 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 162.
- 73 Tamže, str. 163 - 165.
- 74 Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 169- 172.

- ⁷⁵ Tamže, str. 173 - 175.
⁷⁶ Tamže, str. 177.
⁷⁷ Tamže, str. 178 - 185.
⁷⁸ Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 186,187.
⁷⁹ Tamže, str. 188 - 190.
⁸⁰ Tamže, str. 191.
⁸¹ Novelizácia Zákona o rodine.
⁸² Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 198,199.
⁸³ Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 205.
⁸⁴ Tamže, str. 206 - 209.
⁸⁵ Tamže, str. 210 - 214.
⁸⁶ Historia Parochiae Zakamensis ab anno 1921, str. 215 - 220.
⁸⁷ Historia Parochiae Zákamensisi ab anno 1921, str. 221 - 224.
⁸⁸ Tamže, str. 225 - 229.
⁸⁹ Tamže, str. 230 - 233.
⁹⁰ Historia Parochiae Zakamiensis ab anno 1921, str. 234 - 238.
⁹¹ Tamže, str. 239 - 243.
⁹² Tamže, str. 244- (ďalej strany neočíslované).
⁹³ Jurolek, R.: Jánovi Vojtaššákovi v rodnej obci zriadili pamätnú izbu, Orava/Biela Orava roč. 113/12, č. 32 zo 6. 8. 2002, str. 4.
⁹⁴ Tamže, str. (neočíslované).

Život a kultúra ľudu v minulosti

- ¹ MV SR Štátny archív Bytča - pobočka Dolný Kubín, Základná deväťročná škola v Zákamennom, náropodopisný výskum školského rehoľného brata Filipa Palúcha v Zákamennom v 30. rokoch 20. storočia.
² Tamže. Obvodný notársky úrad v Zákamennom 1922 - 1945.
³ Tamže. Mestečko Námestovo 1776 - 1872, kurentálny protokol 1817 - 1852.
⁴ Obecný úrad Zákamenné, obecná kronika od Leonarda Rusnáka 1957.
⁵ Vladimír Janoták: Svadba v Zákamennom. Tvrdošín 1993.
⁶ Štefan Jančo: Pltničenie na Orave. Zborník Oravského múzea I.

Dejiny školstva 1732 - 2004

- ¹ Slovenský národný archív v Bratislave, Jozef Kohút - osobný fond, odpisy listín z rokov 1616-1833 a poznámky k dedine Zákamenné.
² Tamže. Odpis kanonickej vizitácie v Zákamennom z roku 1794.
³ Tamže. Odpisy kanonických vizitácií v Zákamennom z rokov 1820 a 1833.
⁴ Štátny archív v Bytči, Oravská župa II. 1848 - 1923, účty obce Zákamenné z rokov 1848 - 1859.
⁵ Tamže. Účty obce Zákamenné z rokov 1862 - 1918. Štátny archív v Dolnom Kubíne, ZDŠ Zákamenné, zn. 565/1964 - správa riaditeľa školy o dejinách školy podľa školskej kroniky.
⁶ Štátny archív v Dolnom Kubíne, Okresný úrad v Námestove č. 7046/1929 adm. - výstavba školy v Zákamennom 1928 - 1929.

7. Tamže. Školský inšpektorát v Dolnom Kubíne 1802 – 1949, kronika ŠI.
8. Tamže. ZDŠ Zákamenné – spisy. Okresný úrad v Námestove č. 57/1941 prez., 7046/1929 adm. Obec Zákamenné – obecná kronika L. Rusnáka. Kronika parochiae Zakamenensis 1922 – 2004.
9. Tamže. OÚ Námestovo č. 7046/1929 adm. ZDŠ Zákamenné – spisy.
10. Tamže. ZDŠ Zákamenné – spisy. Obvodný notársky úrad. v Zákamennom 1920 – 1945.
11. Tamže. ZDŠ Zákamenné – spisy. Obec Zákamenné – obecná kronika L. Rusnáka.
12. Tamže.
13. Tamže. Správa z 19. novembra 1948.
14. Tamže.
15. Obecný úrad v Zákamennom dňa 12. novembra 2004, stretnutie autorov monografie, informácie o školstve v Zákamennom poskytli p. učiteľka Emília Rusnáková rod. Marková, Mgr. Albín Bernaták a riaditeľ ZŠ Emil Revaj.
16. Tamže.
17. Tamže.
18. Štátny archív v Dolný Kubíne. ZDŠ Zákamenné, výročné správy o škole. Miestny národný výbor v Zákamennom 1950 – 1990, správy o škole v zápisniciach rady a pléna MNV.
19. Tamže. ZDŠ Zákamenné – ročné správy o výchovno-vyučovacích výsledkoch ZDŠ v Zákamennom.
20. Tamže.
21. Tamže.
22. Tamže.
23. Tamže. Obecný úrad v Zákamennom dňa 12. novembra 2004 – stretnutie autorov monografie s občanmi, informácie o športe poskytol Mgr. Albín Bernaták, zástupca starostu obce Zákamenné, predtým učiteľ a tréner. Informácie o ostatných olympiádach, súťažiach a zoznamy učiteľov v 70. – 90. rokoch poskytol riaditeľ ZŠ Emil Revaj.
24. Tamže.
25. Tamže.
26. Obec Zákamenné, obecná kronika písaná Miroslavom Števíkom a Máriou Gonšorovou rod. Matušákovou. ZÁKAMENČAN – príležitostné noviny obce Zákamenné 2003 – 2004.
27. Tamže.
28. Informácie o dejinách materskej školy do monografie poskytla Mgr. Ružena Ramačová.

Šport

1. Roľník od Oravskej priehrady číslo 25 z 27. 6. 1956: Okresný šport, str. 2.
2. Štátny okresný archív (ŠOKA) Dolný Kubín, Zápisnice MNV Zákamenné, zápisnica z pléna 16. 5. 1951.
3. Kurjaková, E.: Spomienky občanov Zákamenného: František Vajči.

- ⁴ ŠOKA, Zápisnica z rady MNV Zákamenné z 31. 5. 1952.
- ⁵ ŠOKA, Zápisnica z rady MNV Zákamenné z 29. 3. 1953.
- ⁶ ŠOKA Dolný Kubín, Zápisnice MNV Zákamenné, Zápisnica rady MNV z 29. 3. 1953.
- ⁷ ŠOKA Dolný Kubín: Zápisnica z pléna MNV Zákamenné z 9. 5. 1953.
- ⁸ ŠOKA Dolný Kubín: Zápisnica z mimoriadneho zasadania rady MNV zo 7. 3. 1953.
- ⁹ ŠOKA Dolný Kubín: Zápisnice 1947 - 1956, Zápisnica z rady MNV z 9. apríla 1955.
- ¹⁰ Kurjaková E.: Spomienky občanov Zákamenného: František Vajči.
- ¹¹ Roľník od Oravskej priehrady roč. V. č. 19 z 20. 5. 1955, Okresný šport.
- ¹² Kurjaková, E.: Spomienky občanov, František Vajči, Anton Laššák.
- ¹³ Nová Orava, rok 1958: Okresný šport, spomienky občanov: František Vajči.
- ¹⁴ Kurjaková, E.: Spomienky občanov Zákamenného, František Vajči, Anton Laššák.
- ¹⁵ Nová Orava, č. 33 zo dňa 6. septembra 1959.
- ¹⁶ Nová Orava, ročník 11 - 14.
- ¹⁷ Nová Orava roč. 17, č. 29 z 23. 7. 1966.
- ¹⁸ Kurjaková E.: Spomienky obyvateľov Zákamenného: MUDr. Ladislav Kucharík, Mgr. Albín Bernaták.
- ¹⁹ Kurjaková, E.: Spomienky občanov, Alojz Večerek, Albín Bernaták.
- ²⁰ Bernaták, A.: Spomienky obyvateľov Zákamenného: Vincent Katreník.
- ²¹ Vyhodnotenie súťaže, ktoré láskavo zapožičal Mgr. Albín Bernaták z vlastného archívu.
- ²² Hučala, F.: Po 200 metrovom 1200 metrov dlhý vlek, Orava roč. 18 (93) č. 6 zo 6. 2. 1982, str. 7.
- ²³ Kópia obnovenej dohody, ktorú láskavo zapožičal Mgr. Albín Bernaták z vlastného archívu + jeho spomienky.
- ²⁴ Bernaták, A., Mgr.: Spomienky.
- ²⁵ Kozáčík, Miroslav: Zákamenský šport na ďalšom vzostupe, Orava roč. 28 (98) č. 12 z 25. 3. 1987, str. 6.
- ²⁶ Výsledková listina z pretekov, ktorú láskavo zapožičal Mgr. Albín Bernaták z vlastného archívu.
- ²⁷ Bernaták, A.: Spomienky.
- ²⁸ Klimčík, A.: Obnovenie volejbalovej činnosti v rkp., archív obce Zákamenné.
- ²⁹ Kozáčík, Miroslav: Zákamenský šport na ďalšom vzostupe, Orava roč. 28 (98) č. 12 z 25. 3. 1987, str. 6.
- ³⁰ Bartovič, Gustáv: Zážrak z dlaní, Štart 89, roč. 34, č. 10 zo 6. marca 1989, Bratislava, s. 22, 23.
- ³¹ Orava, roč. 50 z 13. 12. 1989.
- ³² Orava č. 5 z 1. 2. 1989, Volejbal - majstrovstvá kraja.
- ³³ Krnáč, Dušan: Rekapitulácia okresných futbalových súťaží, Biela Orava č. 3/96 z 14. 2. 1996 str. 7.

- 34 Orava/Biela Orava č. 3/96 zo 14. 2. 1996, str. 7.
- 35 Orava/ Biela Orava č. 1/1999 z 12 januára 1999, str. 12: Vianočný volejbalový turnaj žiakov.
- 36 Orava/Biela Orava č. 11/1999 str 11: Hornák, J.: Zvítazil T. Pupák.
- 37 Naša Orava roč. 7, č. 27 z 3. 7. 2000, str. 15, Oficiálny spravodajca OFZ č. 44/2000 - 2001.
- 38 Kurjaková, E.: Spomienky občanov, Alojz Večerek.
- 39 Naša Orava, júl 2001, Spravodajca č. 45/2000 - 2001.
- 40 Naša Orava, oficiálny spravodajca Oravského futbalového zväzu, Spravodaj č. 44/200 - 2001.
- 41 Orava /Biela Orava č. 15, 18/2004.
- 42 Orava/Biela Orava č. 27 z 2. 7. 2002, roč. 113/12 str. 13: Konečné tabuľky futbalovej sezóny 2001/2002.
- 43 Orava/Biela Orava roč. 113/12, č. 28 z 9. 7. 2002: Hodnotenie futbalovej sezóny 2001/2001 str. 11.
- 44 Orava/Biela Orava roč. 113/12 č. 46/12.11.2002, str. 15 Futbal - Tabuľky po jesennej časti súťaže.
- 45 vb: Naša Orava roč. 10. č. 47, 50-51/16. 12. 2003 s. 7.
- 46 Kurjaková, E.: Spomienky občanov, Alojz Večerek.
- 47 Bernaták, Albín: Spomienky občanov: Ing. František Murín, Vincent Katreník, Ing. Florián Polták.

Osobnosti

- ¹ Orava/Biela Orava č. 13 z 3. 7. 1996, s. 7: Martinovou láskou sú Orava a lyže.
- ² Šulík, M.: Bajčičák kráľom lyžiarov, Orava/Biela Orava č. 10/1996 z 28. 5. 1996, str. 4.
- ³ Orava č. 52 z 28. 12. 1989.
- ⁴ (pk) Naša Orava, jún 2001.
- ⁵ (rj) Úspešného olympionika privítali v rodisku. Orava/Biela Orava roč. 113/12 č. 11 z 12. 3. 2002, str. 10.
- ⁶ Slovenský národný archív, z pozostalosti Jozefa Kohúta, rkp. Zákamenné.
- ⁷ Orava č. 52 z 28. 12. 1989.
- ⁸ Maťovčík, Augustín: Slovník dejateľov hornej Oravy, vydalo Malé vydavateľstvo poézie Námestovo 1994, str. 18.
- ⁹ Maťovčík, A.: tamže, str. 23.
- ¹⁰ Slovenský národný archív Bratislava, rkp. Jozefa Kohúta, Zakamenné.
- ¹¹ Janek, Jozef: Literárno-kultúrny cestopis Oravy, vyd. Regionálne stred. Dolný Kubín 1991 str. 103.
- ¹² Slovenský národný archív, z pozostalosti Jozefa Kohúta, rkp. (Zakamenné).
- ¹³ Janek. Jozef: Tamže.
- ¹⁴ Orava, roč. II, č. 25 zo 7. 12. 1930 str. 3, 4 č. 26 z 21. 12. 1930 str. 2,3, Čaplovičova knižnica D. Kubín.

- ¹⁵ Janek, Jozef: Tamže.
- ¹⁶ Maťovčík, A.: Slovník dejateľov hornej Oravy, str. 76.
- ¹⁷ Voľne podľa Nožička Josef: Wiliam Rowland a Orava, Výskumný ústav lesného hospodárstva a poľovníctva Zbraslav u Prahy.
- ¹⁸ Slovenský národný archív Bratislava, pozostalosť Jozefa Kohúta v rkp.(Zákamenné).
- ¹⁹ SNA Bratislava, pozostalosť Jozefa Kohúta v rkp. (Zákamenné).
- ²⁰ Maťovčík, A: tamže, str. 99.
- ²¹ Olexák, Peter: Spomienka na biskupa - mučeníka, Katolícke noviny z 9. 11. 1997.
- ²² Miartuš, Alexander: Cestou utrpenia až k sláve, Slovenský denník 6. 8. 1990, str. 3.
- ²³ Olexák, Peter: Spomienka na biskupa - mučeníka. Katolícke noviny z 9. 11. 1997.
- ²⁴ Olexák, Peter: Tamže.
- ²⁵ Pavol Janáč, Lubomír Pekarčík: Mučeník bez vyliatia krvivy, vyd. Rímskokatolícky farský úrad Zákamenné, 2005. ISBN 80-969277-1-X
- ²⁶ JANEK, Jozef: Spomienka na biskupa - mučeníka. Katolícke noviny z 9. 11. 1997.
- ²⁷ Miartuš, A.: Cestou utrpenia až k sláve, Slovenský denník z 6. augusta 1990, str. 3.
- ²⁸ Farnosť Oravská Lesná: Výročie Jána Vojtaššáka, Orava/Biela Orava č. 25 z 19. 6. 2001, str. 7.
- ²⁹ Olexák, Peter: Tamže.

Register

A

Alžbeta Czoborová 35

B

Babinec 19

Benderovci 128

bezstavovce 29

biskup

Ján Vojtaššák 187

ThDr. František Tondra
204

Bočkayho povstanie 37

Breza 36

Breznický 37

C

cesty a mosty 78

cicavce 34

cirkev

reformácia a protirefor-
mácia 175

D

dane

cirkevná daň 74

nové dane - porcie 41

panská daň 75

vojenská daň 71

daňový súpis 36, 39

dekan

Juraj Ondriš 185

demografický vývoj, 92

desiatok 38

dreva 79

ťažba dreva 79

družstvo

Jednotné roľnícke
družstvo Biela

Orava 163
dychová hudobná
skupina 297

E

erb 13

F

farár

Andrej Dulák 212

Jakub Alojz Jurčák 184

Jakub Kadlubiak 183

Ján Gallas, 189

Ján Kalher 185

Ján Kecera 190

Ján Pienčák 190

Ján Šidala 185

Jozef Vojtíček 187

Jozef Výrostek 183

Jozefom Kasanom 203

Juraj Horanský 182

Matej Matašovský 182

Michal Hancko 185

Michal Klučár 200

Ondrej Sula 202

Prof. Dr. Peter Makoš
200

farnosť

Lokčianska farnosť 175

vznik farnosti

v Zákamennom
182

florén 38

flyš 15

folklór

Kamienok 304

František Thurzo 35

front

prechod frontu 123

futbal

ďalšie futbalové gene-
rácie, bosý brankár
306

sezóna 1999/2000 319

sezóna 2001/2002 320

sezóna 2002/2003 321

futbalové začiatky, prvé
ihriská 305

sezóna 2000/2001 320

jesenná časť súťaže 322

postup futbalistov do
vyššej súťaže 315

G

glejové pôdy 21

goralské nárečie 335

Grúnikmi 19

H

hranice obce 36

Ch

choroby 90

chotár 19, 21

hraničné spory 37

chotárne názvy 36

opis chotára obce

a chotárne názvy
260

I

ihrisko

nové polyfunkčné

ihrisko 322

J

Jakub Prietin 38

Juraj Thurzo 35

Juraj Reguli 36

Jurko Poliak 38

Jurko Regulík 38

K

Kamenného vrchu 16

Kamensko 39

kaplán

- Alexander Liška 212
Ján Murín 186
Jaroslav Rusnák 211
Jozef Matuška 186
Lubomír Cvengroš 212
Martin Jurčí 210
Richard M. Ondáš 211
katolíci
katolíci v Zákamennom 179
katolíckej akcie 195
Klimko Poliak 38
Klinikanka 15
klub mládeže 299
kňazi
kňazi zákamenskej farnosti 182
kostol
evanjelický filiálny kostol v Krušetnici 178
nový kostol 210
nový kostol v Zákamennom 182
krajina 22
kráľ 42
Slovenský kráľ Imrich Thököly 42
kríza
veľká hospodárska kríza 102
Krušetnica 37
Kuboš Švehlík 38
- L**
lapačky a regrúti 72
Leehman, Otto 6
les 22
Lesná správa v Zákamennom 84
Lesná správa, Lesný závod 126
lesný poriadok 85
- Leško Maximik 38
- M**
majetok 51
majetkové spory 51
Menzrovka 19
mlyn 38
mor 49
mor v roku 1739 51
mor 1831 66
- N**
nivé pôdy 22
Nižný koniec 19
Nová Kamenská 36
Novotanka 19
nový názov obce Zákamenné 113
- O**
obec 45
názov obce 63
nové hranice obce 45
obec v 60. rokoch 20. storočia 137
obec v 70. rokoch 20. storočia 141
obec v 80. rokoch 20. storočia 144
vznik novej obce, susednej Novote 45
obecnej knižnici 297
obecný úrad 91, 112
obojživelníky 32
obyvatelov 40
obyvateľstvo do konca 18. storočia 59
obyvateľstvo obce v roku 1715 46
sčítanie 40
súpis obyvateľov 1828 64
útek obyvateľstva 48
- Židia 120
odev
detský chlapčenský odev 240
ľudový odev 232
mužský ľudový odev 232
ženský ľudový odev 234
Oravský hrad 35
Oravský komposesorát 36
Oravské Beskydy 16
osobnosti
Albín Bernaták, učiteľ, tréner 326
Benyuš, Ján 326
Florek, Ondrej Historik 328
Chamuljak, Ignác 328
JUDr. Milan Čič, DrSc. et Dr. h.c., univerzitný profesor, akademik Slovenskej akadémie vied 327
Kasan, Jozef 329
Klimčík, Anton 329
Laššák, Ján 329
Leehman, Otto - učiteľ 329
Makoš, Peter Publicista, pedagóg, rímsko - katolícky kňaz 330
Martin Bajčičák, športovec, lyžiar 325
Teluššák, Štefan 332
Veszlovský, Ján 332
Vojtašák, Pavol, právnik 334
Vojtaššák, Ján, Spišský biskup 332
osveta
Rončák, Serafín katolíc-

- ky kňaz 330
založenie osvety 295
- P**
- palatín 38
Pamätná izba Jána Vojtaššáka 211
pápež
Ján Pavol II. 202
páter
Norbert Vrbovský 182
Pavol Breznický 36
pečať 13
peniaze
výmena peňazí 197
píly 38
parná píla 96
plazy 32
plt 38
počasie 47
kamenec 1824 64
zamrznuté roky 47
Podbeskydská brázda 15
Podbeskydská vrchovina 16
pôdne pomery 20
podnikatelia 100
pohromy
živelné pohromy 110
poriadku 56
dodržiavanie verejného poriadku 56
Lesný poriadok Márie Terézie 59
Poriečie 19
potok 19
povery a zvyky 240
poľovnícke povery a zvyky 244
povery a zvyky o prahu domu 242
zvyky a povery o peci 243
povstanie 41
- následky Thökölyho povstania na Orave 42
Fraňa Vešeléniho a Orava 41
Františka II. Rákócziho 45
Gašpara Piku 41
Slovenské národné povstanie 122
pozdrav spoluobčanom 337
požiare 66
práca 49
domáce a poľné práce 219
píla a mlyny 63
pltníctvo 60
sťahovanie za prácou 49
pradenie lanu 228
prednosta obecného úradu
Jozef Peňák 150
preteky
Prvé preteky brannej zdatnosti a ceny víťazom 305
prevádzkáreň
založenie prevádzkarne MNV 135
priadky a páračky 250
pribeh svadobného dňa 257
príroda obce 15
- R**
- rabovačky 93
rale 37, 38
Klinčíkova 40
Leškova 40
Prečinová 40
Rale v chotári 108
Vojčíkova 40
- Vojníčkova 40
rastlinstvo 22
Regulík 38
Regulova 37
remeslá 49
rozvoj remesiel 49
revolúcia
nežná revolúcia 149
riaditeľ školy
Pavol Demko 289
richtár 36
richtári a obecný úrad 69
richtári a prísazní 90
roľníci 107
Spoločenstvo jednotli-vo hospodáriacich roľníkov 143
ryby 32
- S**
- siroty 70
Slovenský denník 358
sneh 20
spolky a politické strany 115
starosta
Anton Florek 119
Ing. Jozef Florek 149
Ing. Milan Vrábel 9
Štefan Vojtaššák 100, 115
stavanie májov 252
stavovce 31
Streszczenie 343
Summary 341
súpis
rodín 1837 67
rodín 1927 104
sv. Jakuba 38
sv. Juraja 38
sv. Michala 38
- Š**

- šéfredaktor
Marián Iglár 301
- škola
Materská škola 293
Nová murovaná škola 266
Rímskokatolícka ľudová škola 269
Školské reformy Márie Terézie 59
výstavba dvojposchodovej 13-triednej školskej budovy 268
výstavba novej školy 191
začiatky školstva 263
- šoltýs 36
- šport
lyžiarov 279
lyžiarske preteky 307
Majstrovstvá okresu v behu na lyžiach v Zákamennom 312
materiálno-technická základňa športu v obci 316
spartakiáda 275
Školské športové stredisko 312
volejbal 307
volejbalistov 287
volejbalového oddielu 314
zimné športy 311
zimnú olympiádu 281
Štefan Thököly, 36
- T**
tajchy 83
Thurzovci 35
TJ
Telovýchova a šport
- v súčasnosti 323
zmena vo vedení TJ po roku 1989 317
Tomáš Breznický 38
trhy a jarmoky 86
trhy a pašovanie tabaku 65
- U**
Uhorskí Cigáni
obyvateľov 91
urbár 38
nové urbárske povinnosti 42
Urbárska regulácia Márie Terézie 55
založenie urbára 80
- V**
valach 38
valasi 37
vdovy 71
vikár
Štefan Garaj 204
vlajka 13
vojna
Druhá svetová vojna 119
obete vojny 124
Prvá svetová vojna 93
voľby 76
voľby 1946 128
voľby 1948 128
vtáky 33
výroba
spracovanie vlny 231
tkanie plátna 230
lanového oleja 231
plátna 227
šindľov a práca s drevom 224
tehál a tehlové domy 225
výstavba
- prvý lyžiarsky vlek 309
stavanie domov 219
ďalšieho vleku 310
v obci, kontingenty 129
školy a obecného domu 121
vzbura v obci 77
vznik obce 36
vznik Slovenského štátu 119
- Z**
Zákamenská kotlina 15, 16
Zasihlianka 15, 19
zástava 13
koruhva 14
krátka zástava 14
štandarda starostu obce 14
veľká koruhva 14
znaková zástava 14
zbojníci 61
zdravotníctvo 94, 136
zrážky 20
zvieratá
dedina vlkov 67
zvyky 245
fašiangové zvyky 250
svadobné zvyky a piesne 253
veľkonočné zvyky a povere 250
na Luciu 246
na Mikuláša 246
na Ondreja 245
na Vianoce 247
pri narodení dieťaťa 252
pri prvom oraní na jar 251
pri úmrtí človeka 252
pri vyhánaní dobytky 251

Ž

železnica

    lesná železnica 95

živočíchy 28

život

    život v obci po vojne 125

živý ruženec 187

župan 36

Vyšlo s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

ISBN 80 - 969273 - 8 - 8

EAN 9788096927388